

ЗБОРНИК
ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

КЊИГА 14

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:

Мсма Марковић, Јован Веселинов - Жарко
Аушан Петровић - Шане, Милош Минић, Драги
Стаменковић, Фабијан Трго, пуковник, Ратомир
Стојковић, потпуковник и Милош Крстић, мајор

Одговорни уредник

Фабијан Трго, пуковник

ИЗДАЈЕ
ВОЈНИ ИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ВОЈНИ ИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНТА И ПОЛАТАКА
О НАРОДНООСАОБОДИЛАМНОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

Т О М

«
|

КЊИГА 14

БОРБЕ У СРБИЈИ 1944 ГОД.

БЕОГРАД

1957

**БОРБЕ У СРБИЈИ 1944 ГОД.
(16 ОКТОБАР - 10 НОВЕМБАР)**

ДОКУМЕНТА ЈЕДИНИЦА НАРОДНО-
ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БР. 1

**РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ПРВОГ ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА О БОРБАМА
У БЕОГРАДУ¹**

16.X/17.X.1944, час: 0900, гр. 60

До сада смо освојили Жарково, Кошутњак, Макиш, Баново Брдо, Чукарицу и продрфемо према жел. станици. Наш сектор је врло тежак, терен потпуно отворен и изложен ватри из Срема. На правцима нашег надирања нема јединица Црвене армије.

16.X./17.X.1944, час: 0900, гр. 49

Све положаје и јака утврђења заузели смо искључиво у неодољивим јуришима и ручним бомбама, других средстава немамо. До сада смо заробили знатан број Немаца и запленили много материјала.

16.X./17.X.1944, час: 0900, гр. 32

Услед потпуног помањкања ратне технике, упркос силном одушевљењу јединица, наше напредовање је отежано, а губици знатни.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/10, к. 589—Б.

БР. 19.

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ЈЕДАНАЕСТЕ,
ШЕСНАЕСТЕ, ДВАДЕСЕТ ОСМЕ И ТРИДЕСЕТ ШЕСТЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ ЗА ЛИКВИДАЦИЈУ НЕМАЧКИХ УПО-
РИШТА НА ЧУКАРИЦИ И У РЕЈОНУ Ж. СТАНИЦЕ У
БЕОГРАДУ, КАО И ЗА СМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈАМА
ЖАРКОВО—КНЕЖЕВАЦ И ОБРЕНОВАЦ—УМКА¹**

**ШТАБ
XII КОРПУСА НОВЈ
О. бр. 53
16 септ.² 1944 г.
у П⁰⁵ ч.**

ШТАБУ XVI НОУ ДИВИЗИЈЕ

ЗАПОВЕСТ
(Секција Београд раз. 1 :100.000)

Ситуација: Непријатељски гарнизон у Београду углавном је ликвидиран. Наше јединице у садејству са Црвеном армијом заузеле су Дедиње, Кошутњак, Баново Брдо, Славију, Теразије и Калемегдан.

Непријатељске се заштитнице повлаче углавном преко жел. моста на Сави у правцу Земуна. Извесне непријатељске снаге држе се још увек на Чукарици, жел. станици и савском пристаништу.

Наш задатак: Продирати у град и заузети Чукарицу, жел. станицу и пристаниште. Поједина непријатељска отпорна гнезда блокирати са мањим снагама, а са већим продирати што дубље у град. По извршеној блокади непријатељских отпорних тачака, приступити њиховом систематском уништавању.

Ради извршења предњег задатка, —

НАРЕЂУЈЕМО :

1. — XVI дивизија приступиће одмах извршењу свога задатка који јој је био постављен заповешћу овога штаба

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37/1, к. 951.

² Омашка. Треба: октобар.

О бр. 52³, тј. заузимању пристаништа, хватању уске везе са **Црвеном** армијом, припремању пловног парка и, у садејству са **Црвеном** армијом, пребацивању у Срем код Земуна. При овоме бити упоран. Обилазити непријатељске отпорне тачке, по потреби и у ширем луку, имајући за циљ главни задатак, тј. продирање што пре до пристаништа. При овом продирању не обазирати се на поједина непријатељска мања упоришта, него енергично наступати ка пристаништу.

2. ___ХI дивизија, пошто је извршила постављени јој задатак, закантиноваће се на просторији Жарково—Кнежевац—Топчидер, приступајући сређивању својих јединица и одмору људства.

3. ___ХХVІІ дивизија наставиће енергично надирање одређеним јој правцем заповешћу овога штаба О. бр. 52, настојећи да што пре избије својим челом на жел. станицу. Сва непријатељска упоришта блокирати и продужавати даље енергично наступање. Блокирана упоришта ликвидирати не очекујући садејство осталих јединица.⁴

4. — ХХХVІ дивизија остаје и даље на просторији Обреновац—Умка, у очекивању нових задатака.

5. — Штаб корпуса ће се налазити у Жаркову на просторији Беле Воде.

6. — Све ће јединице приступити енергично и са пуном одговорношћу извршењу постављених задатака, не очекујући и не тражећи садејство осталих јединица.

7. — Сва моторна возила, бензин, уље и остали погонски материјал доставити најхитније овоме штабу у Белим Водама. Доставити спискове и прегледе о броју заплениеног оружја, муниције, одеће и обуће, као и осталог ратног материјала. Сав сувишак спреме и оружја доставити интендантском слагалишту овога штаба у Белим Водама.

8. — Још једном се наглашава да је мобилизација забрањена, све док органи ОЗНЕ не изврше чишћење непријатељских елемената.

9. — У свему осталом поступити по заповести овога штаба О.бр. 52.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За Штаб Корпуса

В. д. начелника

(М. П.)

п. пуковник **Артур Хрибар**

³ Види књ. 13, док. бр. 159.

⁴ Види док. бр. 105.

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДИВИЗИЈА ЗА
СПРЕЧАВАЊЕ ПРОДОРА НЕМАЦА ОД МЛАДЕНОВЦА
КА БЕОГРАДУ И ЗА ЛИКВИДАЦИЈУ НЕПРИЈАТЕЉ-
СКИХ УПОРИШТА У РЕЈОНУ ЧУКАРИЦЕ И ЖЕЛЕЗ-
НИЧКЕ СТАНИЦЕ¹**

**ШТАБ
XII КОРПУСА НОВЈ**
О. бр. 54
16 окт.
у 16²⁵ ч.

ШТАБУ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

ЗАПОВЕСТ

(Секција Београд и Обреновац раз. 1 : 100.000)

Ситуација: Непријатељ се још увек у Београду држи у појединим отпорним тачкама дајући очајнички отпор, у циљу продужења борбе, пошто је у очекивању доласка појачања из Младеновца. Непријатељ надире од правца Младеновца ка Београду.

Нага задатак: Ликвидирати по сваку цену непријатељско упориште у Београду и спречити долазак непријатељског појачања у Београд од Младеновца.

У циљу извршења постављених задатака, —

НАРЕЂУЈЕМО:

1. XVI дивизија извршиће постављене јој досада задатке по сваку цену, тј. ликвидираће непријатељска упоришта на пристаништу и заузети га.²

2. XXVIII дивизија, која до даљег наређења остаје и надаље под нашом командом, ликвидираће по сваку цену сва непријатељска гнезда отпора на правцу наступања нашег Корпуса, у првом реду непријатељске отпорне тачке на Чукарици и Михајловцу и заузеће по сваку цену жел. станицу.³

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/2, к. 866.

² Види док. бр. 28.

³ Види док. бр. 48.

3. XI дивизија извршиће одмах покрет усиљеним маршем на просторију Бели Поток—Авала—Бошшаци, повећаће се са XVII дивизијом у правцу Тополе.

Задатак ове дивизије јесте затварање правца од Младеновца ка Београду. Ухватити чврсту везу десно са јединицама XXXVI дивизије на линији: Рушањ—Сремчица.⁴

4. XXXVI дивизија упутиће усиљеним маршем своју VI бригаду на просторију Рушањ—Сремчица, са задатком затварања правца Бељина—Сремчица—Београд.

Ухватити чврсту везу са јединицама XI дивизије, са којом затварати правац Младеновац—Београд.

По доласку V бригаде из Ваљева поставиће на просторију Велика Моштаница—Умка своју III бригаду, а ^-ту ће поставити на просторију Обреновац у циљу затварања правца од Шапца.⁵

5. — Штабови дивизија сносиће лично одговорност за правилно и потпуно извршење постављеног задатка. Непријатељска отпорна гнезда у Београду ликвидирати по сваку цену.

6. — XXXVI дивизија са својих положаја, сем задатка затварања правца од југа, служећи као општа резерва за ликвидацију Београда.

7. — Потврдити писмено пријем ове заповести.

8. — XXVIII дивизија, као што је већ наглашено под тач. 2, остаје под нашом командом до завршетка операција око Београда.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Корпуса

В. д. начелника

п. пуковник

Арт. Хрибар

(М. П.)

⁴ Види док. бр. 12.

⁵ Види док. бр. 49.

БР. 19.

ИЗВЕШТАЈ ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ СА НЕМЦИМА НА КОМУНИКАЦИЈИ НИШ—ПРОКУПЉЕ¹

ШТАБ
XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр 21
16 ~~октобра~~ 1944 г.
у часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. СРБИЈЕ

Положај

После јачег притиска од стране јединица нашег Корпуса и бугарских јединица² на град Ниш и околину, непријатељ је покушао да се извуче из Ниша у правцу Прокупља и Куршумлије. 13 тм. непријатељ је стигао до села Југбогдановца, чија се колона протезала све до Мораве. 14 октобра т.г. јединице наше 24 и 47 Дивизије, потпомогнуте бугар. моторизованом бригадом и совјетском авијацијом, нападе су непријатељску колону са југа и северозапада. После двочасовне борбе непријатељ је напустио сва моторна возила и разбежао се према Нишу и северозападу. Један део, односно непријатељска претходница успела је да се пробије у Прокупље. Приликом ове акције непријатељу су нанети следећи губици у људству и материјалу:

Убијених око четири стотине непријатељ. војника и официра.

Заробљених око 700 непријат. војника, међу којима 7 официра.

Заплењено:

Око 800 моторних возила, 17 тенкова и 7 моторизованих топова. Остала моторизација била је састављена од те-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/1, к. 182.

² Заједничко дејство с отечественом бугарском војском остварено је на основу споразума маршала Тита са делегацијом бугарске владе. (Види кв. депеша ВШ за 1944 год. у Војноисториском институту бр. 6, к. 20.) Према том споразуму на нишавском правцу су учествовале јединице Друге бугарске армије (4, 6 и 12 п. д. и тенковска бригада).

ретних камиона пуних ратног материјала, око 100 луксузних аутомобила и нешто лаких моторних возила. Од пешадиског наоружања заплењено је: 700 пушака, 80 пушкомитраљеза, 50 стројница, 5 минобацача, 300.000 пушчаних метака; око 10 радио-станица, 10 радио-апарата; око 200 коња са теглећим и јахаћим прибором, 2 трупне апотеке, око 200.000 (две стотине хиљада) цигарета, око 700.000 српских динара, као и много остале ратне спреме и материјала.

Наши губитци у мртвима и рањенима износе:
19 мртвих и 40 рањених.

Моторна возила углавном се налазе код бугарских јединица, а код нас се налазе само покварена моторна возила, као и неколико тенкова и топова који су такође неисправни. Бугари су насилно одузели моторизацију, где је због овога случаја дошло до мањих сукоба, где су погинула наша 4 и њихових 5 војника. Ми смо настојали свим силама да заједнички пребројимо овај плен и да се подели према одобрењу наших штабова,³ међутим ово није успел кривицом бугарских старешина.

Непријатељска јединица која је уништена на овој сектору је „Принц Еуген“, а њени предњи делови који су се пробили за Прокупље отишли су делом ка Куршумлији, а по казивању заробљених официра треба да иду за Сарајево.

Детаљан извештај по овој акцији доставиће се накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, пуковник,
Васо Смајовић

Командант, пуковник,
Љубо Вучковић

(М. П.)

³ Види док. бр. 37.

БР. 19.

**ИЗВОД ИЗ КЊИГЕ ДЕПЕША ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕ-
ТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ УПУЋЕНИХ 16 ОКТОБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ¹**

За V див.

16-X-14²⁰

I

№ 10

Са 3 бригаде нападамо Калемегдан и Горњи Град. Сада смо у висини Кнежев споменик—Француска улица—Позоришна улица—Дунав.

II

№ 11

Сада смо 2 бригаде из резерве упутили у Краља Александра улицу и од Душановца ка Пашином Брду ради разбијања непријатеља који долази од Гроцке. Ваше садејство са њима биће корисно. На исти задатак од Вождовца ка Цветковој механи упућена I Личка бриг.

III

№ 12

Каква је садања ситуација у односу на ваш распоред и негр. групу од Гроцке?

IV

№ 13

Ваша IV јзриг; на нашем десном ^J^рилу рапада ка Ел. централи.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/12, к. 712 Б.

БР. 16

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ДА ДОСТАВИ ИЗВЕШТАЈ О СИТУАЦИЈИ И О РАСПОРЕДУ СНАГА¹

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
16-X-1944

ШТАБУ XXIV ДИВИЗИЈЕ^Г

1. — Од вас до данас нисмо добили писменог извештаја, а с обзиром да радио-веза још не функционише интересује нас где се ви налазите са вашим јединицама и ситуација код вас.

2. — Штабу ваше XVII Бригаде смо покушали издати једно наређење, али у том моменту, према њиховом извештају, они су добили наређење од вас да хитно крену према Малом Јастрепцу. Међутим, јутрос смо добили извештај од њих. и они се још увек налазе, бар са извесним снагама, јер нам нису јавили њихов распоред снага, на сектору Каоник—Велики Шиљеговац.

Повежите се са њима и ставите их под вашу команду уколико то већ нисте учинили.

3. — Најхитније нас известите о ситуацији код вас како бисмо вам могли доделити конкретније задатке.

4. — Ми са Црвеном армијом овладали смо Крушевцем и Трстеником. Заробљено је око 2.000 четника, 100 Немаца, много оружја и муниције, тако да ћемо проблем наоружања у нашој Дивизији у потпуности решити.

5. — Са нашом Дивизијом крећемо према Краљеву заједно са Црвеноармејцима.

6. — Ми се налазимо у Крушевцу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п. пуковник,³

Командант — п. пуковник,
Сред. Урошевић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36/3, к. 732 А.

² Ова дивизија је тада била под оперативним руководством Друге пролетерске дивизије, с којом је сачињавала самосталну Групу. Види Операциски дневник Главног штаба Србије (за 16 октобар 1944 год.), док. бр. 199.

³ Политички комесар је тада био Милинко Ђуровић.

**ЗЛПОВЕСТ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ЧЕТВРТЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ, ТРЕЋЕ И ШЕСТЕ СРПСКЕ НОУ БРИ-
ГАДЕ ЗА ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕНА ПРЕМА КРАЉЕВУ И
САДЕЈСТВО СА ЦРВЕНОМ АРМИЈОМ¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 190
16 октобар 1944 год.
у 14,¹⁵ ч.

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ, III и VI СРПСКЕ БРИГАДЕ

У свом даљем надирању јединице Црвене армије, уз садејство наших јединица, имају намеру заузети Краљево. Главни ударац јединица Црвене армије био би комуникацијом а задатак наших јединица јесте да очистимо терен са леве и десне стране Западне Мораве и потом се не задржавати много како бисмо на време стизали до у висину јединица Црвене армије које иду комуникацијом. Овај задатак чишћења лево и десно јесте достизање у околини Краљева а потом затварање комуникација према Чачку, према Косовској Митровици и према Крагујевцу, као и међупростора између тих комуникација, да непријатељ, нарочито четничке и недићевске банде, не би успеле да побегну. Уколико би се успут наишло на неке четничке банде, треба их енергично разбијати са тежњом да се њихови делови који се буду повлачили убаце у Краљево.

У циљу извршења горњег задатка:

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — IV Пролетерска бригада са два батаљона VI Бригаде ће 17 о.м. продужити покрет, чистећи успут терен, до на сектор: Ратина—Драгосињи. Добро би било један батаљон упутити правцем: Липово—Лазови—Крња Јела—Палеж—Детињи Гроб—Црни Врх—Драгосињи, као побочницу а у исто време да прочисти тај сектор. Један свој батаљон ће заједно са јединицама Црвене армије из Трстеника кренути према Краљеву. Овај батаљон да буде

³ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторитхкот института под рег. бр. 38/3, к. 732 А.

IV Пролетерске бригаде и он ће директно са колоном Црвене армије ићи комуникацијом.

По стицању на сектор: Ратина—Драгосињци испитати ситуацију, а потом ноћу 17/18 пребацили извесне своје снаге на леву обалу Ибра, које ће имати задатак да затварају простор између Западне Мораве и Ибра према Чачку, са остатком снага затварати, што ближе примичући се Краљеву, правце према планини Столови. Горњи правци требају бити затворени најкасније до 6 ч. 18 о.м.

2. — III Српска бригада ће извршити покрет 17 о.м. изјутра рано такође успут чистећи терен и са задатком да избије до линије: Чукојевац—Раваница. Један свој батаљон као побочницу упутити што дубље преко Гледићких Пл.

У току ноћи 17/18 а најкасније до 18 о.м. изјутра померити се и затворити правце и газове који воде северно од Краљева према с. Сирча и Опланићи.

3. — VI Српска бригада ће један свој батаљон оставити у Крушевцу као посаду а са једним батаљоном кренути према Трстенику. Овај батаљон нека изврши покрет 17 о.м. изјутра.

4. — Све јединице које координирају јединицама Црвене армије морају водити рачуна о развоју ситуације код јединица Црвене армије и према томе се управљати. Нарочито скрећемо пажњу да наше јединице не закашњавају у покретима већ да у одређено време стигну на додељене им просторије, изузев оправданијих разлога у случају већих борби итд.

5. — Ми ћемо се у току сутрашњег дана кретати комуникацијом према Трстенику, а 18 о.м. вероватно према Краљеву.

6. — Обећано оружје од Руса још нисмо све добили и чим стигне биће упућено, но настојте да сами прибавите што више оружја разоржавајући четнике.

7. — Хируршка екипа ће у току сутрашњег дана или у току 18. нас пристићи и кретати се са нама.

8. — Курирском и радио везом одржавати сталну везу према добијеним упутствима.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п. пуковник

~~М. Буровић~~

Командант, п. пуковник,
Сред. Урошевић

— (М. П.)

² Види Операциски дневник Друге пролетерске дивизије (за 10, 1" и 18 октобар), док. бр. 200.

БР.

19.

**ПИСМО ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА
1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О
ПРОБИЈАЊУ ЈЕДНЕ НЕМАЧКЕ КОЛОНЕ КОД МАЛОГ
МОКРОГ ЛУГА У ПРАВЦУ БЕОГРАДА¹**

ШТАБ V НОУ ДИВИЗИЈЕ
16-X-7,³⁰ Ч.

ШТАБУ 21 СРП. ДИВИЗИЈЕ

Ноћас у 0,1 ч. јача немачка колона (са три тенка и око 2.500 војника) пробила се до М. Мокрог Луга[^]. Овде су прихватили борбу два бат. X брдг. и један IV бриг. Било је и Црвеноармејаца. Немци су успели да се пробију *дубље* и сада се води борба у почетку Александрове улице.

Наша X бригада налази се јужно од Мокрог Луга. Она треба да се прикупи. Ми смо јој наредили да поново узме положај око М. Луга и цесте. У М. Мокром Лугу налази се сада један бат. XXI српске бригаде и један IV крај. бриг.

Јутрос нам је Штаб I кр. бриг. јавио радиограмом да воде, борбу северно од с. Пударци. Немци су синоћ поново овладали Гроцком. Изгледа да их тамо сада има доста, јер се сви повлаче са сектора Пожаревац—Смедерево.

Према овоме и ваше јединице имаће доста посла. Вероватно да ће и остали Немци покушати да се пробију у град, а могу окренути и према Обреновцу.

Молимо вас, јавите где су ваше снаге.

Друг Илија² и Тања³ пошли су синоћ у град. Илија је јавио да ће повезати II прол. и IV кр[ајишку] ради дејства на Немце који су продрли у град.

Ја се са Штабом налазим на старом месту у с. Ку-модраж.

СФ — СН!

Ком. пук.
Мил.⁴ Морача

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 32/1, к. 1041.

² Илија Матерић, политички комесар Пете НОУ дивизије

³ Милош Тања

⁴ Милутин

БР. 19.

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА О БОРБАМА С НЕМЦИМА КОД МАЛОГ МОКРОГ ЛУГА И У БЕОГРАДУ¹

V ДИВИЗИЈА

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА

Са при батаљона IV бригаде избили смо на Карабурму — Дунавску жељ. станицу — на улицу Књегиње Олге. Сва упоришта су доведе ликвидирана. Сада водимо борбу у школи на углу Књегиње Олге и Француске ул. Крећемо са централом.

Терен од Карабурме према Врачару до Александрове већим дијелом није прочишћен, ради тога што су мале (наше див.) снаге на датом им сектору града.

Прва [бригада] се још налази од Смедерева према Београду. Десета је јуче водила тешку борбу са Нијемцима који су надирали да би продрли у град.

Ноћас око пола ноћи, када сам био код њих, потискивали су наше и био је непријатељ близу М. Мокрог Луга. Ми смо тај правац појачали са једним батаљоном IV бригаде.

Даље не знам како се ситуација тамо развијала.

У вези с тим предложио бих вам да оријентишете бар једну јаку бригаду I дивизије према нашој Десетој, односно Звездара—Мали Мокри Луг. Са овом младом 21. српском бригадом слабо што можемо учинити.

Штаб 21. српске дивизије упутио је II пролетерску бригаду у град али је не могу пронаћи и не знам гдје је и како употребљена.

Њемачке снаге нису јаке у граду, само су се групе понегдје забарикадирале. Наше снаге су прилично набијене на овом правцу који је командант Пеко додијелио IV бригади а ту је и Трећа. Стога предлажем да по извршеном задатку прими привремено овај сектор за контролу III крајишка, а да ми са IV крајишком кренемо на прочишћење терена од Карабурме ка Звездари.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36/3, к. 782-А.

потпомогла је совјетска артиљерија и 3 тенка који су били у М. Мокром Лугу. Немачка колона која се пробијала била је јака најмање 2.500 људи са 3 тенка и великом колском комором. Немци су у пробијању имали велике губитке. Код [Малог] Мокрог Луга имали су око 200 мртвих.

2.) У току 16 ов.м. наша IV бригада вршила је чишћење града како је Штабу бригаде усмено наредио друг командант Корпуса. Са три батаљона они су очистили терен од центр!ле до В. Врачара, према Дунаву. Један батаљон IV бригаде налази се око Панчевачког моста и на мосту.

у досадашњим борбама у граду IV бригада запленила је 30 пушкомитраљеца, 6 тешких бацача и друге спреме.

16 ов. м. у 17 часова са сектора Вел. Мокри Луг упутили смо у град и X бригаду са задатком да садејствује јединицама које чисте део града од Александрове улице према [М.] Мокром Лугу, а затим да крене на сектор између Карабурме и Врачара и да овај део града очисти према с. Вишњица.

16 ов. м. увече упутили смо и 21 српску бригаду да садејствује у чишћењу дела града од Александрове улице и потом да се постави на сектор између Вел. Врачара и М. Мокрог Луга ради спречавања другим немачким снагама да продћру у град од правца Гроцке.

3.) Од почетка борби у граду и на сектору Мокри Луг—Калуђерица имали смо око 100 избачених из строја, међу којима 55 тешких рањеника.

4.) Наша I бригада стигла је на сектор Авале. Она је, заједно са делом совјетских снага, водила тешке борбе на сектору Смедерево—Гроцка, нападала Смедерево и Гроцку, али их није могла заузети. 16 ов. м. изјутра бригада је водила борбу са Немцима северно од с. Пударци и била приморана да се повуче.

У борбама за Смедерево к Гроцку и у току 16 ов. м. I бригада је имала 15 мртвих и 55 рањених.

Садејство совјетских тенкова и артиљерије, који су били придодати I бригади у нападу на Смедерево и Гроцку, било је доста слабо.

5.) Јаче немачке снаге сада се налазе на линији и сектору с. Болеч—к. Липовица (278) — с. Заклопача. Према изјави заробљеника, овде се налазе Прва алпијска и 117 немачка дивизија, које су се пробиле од Пожаревца и Смедерева, укупно око 16.000 људи. Имају велики број моторизованих возила; према извештају штаба једне бригаде 21 дивизије, имају око 400 камиона.

Обзиром на јачину ове немачке групе, издали смо наређење I бригади да се постави према њој на сектору с. Зуце и да активно дејствује, заједно са совјетским снагама и снагама 21 срп. дивизије. Штаб совјетског корпуса такођер је тражио да I бригада остане на поменутом сектору и да учествује у разбијању немачких снага. Према томе, ми ћемо I бригаду ангажовати у борби са овом немачком групом.

6.) Пошто су Немци доста јаки на помедаргом сектору, мишљења смо да треба појачати 21 срп. дивизију, односно сектор Мали Мокри Луг—Калуђерица са јачим совјетским мотомеханизованим снагама и нашим другим јединицама, како би ефикасно могли тући немачке снаге и спречити им надирање за Београд. Ово утолико пре што се немачке снаге организовано и сређено боре и довољно су јаке да продру у град и да потисну наше јединице које се сада налазе на сектору Калуђерица—к. Липовица—Шеварице (две бригаде 21 српске дивизије). На овом сектору налази се, са бригадама 21 дивизије, једна мотомеханизована совјетска бригада.

Такођер постоји могућност да Немци покушају да се пробију преко међународног друма у правцу Обреновца и мислимо да је потребно да се наша I бригада задужи на поменутој просторији, но и на овом правцу (линија с. Зуце—Врчин) треба да буде и совјетских јачих снага, како би се немачка група могла уништити.

7.) Ми ћемо сутра пре подне поћи са штабом у град, како би били ближе бригадама у граду. Било би добро да наша I бригада буде под командом Штаба XXI дивизије, ради бољег садејства са њиховим јединицама. Ми ћемо се о том договорити са Штабом XXI дивизије.

8.) Тачне извештаје о борбама не можемо вам доставити јер нам штабови бригада не шаљу потпуне извештаје о непријатељским губитцима и о другом.

Јавите нам по овоме ваше мишљење.

Ми смо сада у с. Кумодраж.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант, пуковник:
Милутин Морача

**Немамо још извештаја од
X и 21 бригаде.**

БР. 19.

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕР-
СКОГ КОРПУСА О ТОКУ БОРБЕ ЗА БАНОВО БРДО И
ЧУКАРИЦУ¹**

ШТАВ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
16-X-1944
у 7,²⁵ часова

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

У нападу према Чукарици заузели смо фабрику шећера и стјерали непријатеља у тунел. Допрли смо до цркве у Чукарици. Са западне стране Чукарицу напада XVI Војвођанска дивизија. На Бановом Брду V Козарска бригада и дијелови наше бригаде блокирали су 200 Њемаца са једном противавионском батеријом, протуколском батеријом и другим наоружањем.

Према Теразијама наше и руске снаге отпочеле су са нападом јутрос у 3 сата. Заузели смо неколико зграда. Напредује се стопу по стопу. На десном нашем крилу су снаге I дивизије. Оба моста на Сави држе Руси.

Сад нам је једна бригада оријентисана према Чукарици и Бановом Брду, која напада са источне стране; двије бригаде од Пастерове улице па дијево према жељ. станици, оријентисане према Теразијама. Једна нам је бригада још у резерви код Топчидера, Маће наше снаге су на р. Сави.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, потпуковник, Начелник штаба, мајор,
Н. У. Пеинових² **Д. Дотлић³**

(М.П.)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/2, к. 797.

² Никица Пеинових

³ Душан Дотлић

БР. 19.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
СПРЕЧАВАЊЕ ПРОДОРА НЕМАЧКИХ СНАГА ОД МЛА-
ДЕНОВЦА КА БЕОГРАДУ НА ЛИНИЈИ АВАЛА—РИПАЊ¹**

ШТАБ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Број: стр. пов.

16 октобар 1944 год.

у 17,¹⁰ сати

ШТАБОВИМА V, XII И МАЧВАНСКЕ БРИГАДЕ

Ситуација: Непријатељ са непознатим снагама надире од правца Младеновца за Београд, да помогне гарнизон београдски. Стога се непријатељ у Београду упорно држи очекујући ову помоћ.

Наш задатак: Спречити по сваку цену продор непријатеља од правца Младеновца за Београд.

За извршење горњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Одмах по пријему овога наређења прикупити све своје снаге и спремити их за покрет.

Концентрацију извршити: V бригада у југоисточном делу села Жаркова на коти 200 и кренути правцем Жарково—Гољино Брдо—Липак, изаћи на цесту која води за Авалу и спустити се својим снагама у село Бели Поток истуривши један батаљон на коту 511 и Црвени Брег (кота 240) а остале батаљоне разместити у село Бели Поток. Задатак јој је осим држања Авале хватати везу са XVII дивизијом од Топоде и са XII бригадом која ће се налазити у селу Бошњаци.²

2. — XII бригада прибаци све своје снаге у селу Кнежевац и кренути правцем Кнежевац—Рипањ пругом и одакле се пребацити у село Бошњаци, одакле хватати везу са XVII дивизијом и стално је одржавати.

Цесту која води од Раље за Београд као и пругу Раља—Београд уништавати, за који посао употребити и цивилно

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 53/1, к. 866.

² Види док. бр. 112.

становништво. Десно ће се налази^и снаге XXXVI дивизије.³

3. — Мачванска бригада усиљеним маршем кренуће са своје садање просторије преко Велике Моштанице на Рушањ и сместити се у село Пиносава контролишући пругу Рипањ—Београд.

4. — Штаб дивизије ће се налазити у селу Бели Поток.

5. — Дивизијску болницу и интендантуру дивизије примиће један батаљон XII бригаде и допратити у село Ресник. По смештају тих делова у Ресник командант тога батаљона јавиће се у Штаб дивизије одакле ће добити правац за своју бригаду, а V бригада ће примити на себе заштиту дивизијске болнице.

Одмах по пријему овога наређења штабови бригада ће извршити покрет са својим батаљонима и усиљеним маршем избити на одређену просторију, а тешки делови бригада могу се кретати и ноћас кад буде месечине.

Штабови бригада су лично одговорни за савесно и брзо извршење овог задатка.

V бригада ставиће на располагање једну чету начелнику дивизијске интендантуре који ће примити материјал додељен за нашу дивизију од Штаба I корпуса.

Лево од нас на сектору Тополе налази се XVII дивизија, а десно на сектору Сремчица—Рушањ поставиће се снаге XXXVI дивизије.

V бригада нека повуче два з&робљена митраљеза са што више муниције.

Напомена: Данас у 17 часова издато наређење не треба извршити него хитно приступити извршењу овога наређења.

Штаб V бригаде нека нас обавести када буде бригада спремна за покрет да би и ми пошли. Налазимо се у Жаркову код Соколског дома.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар —	В. д. начелника:	Командант —
п. пуковник:	М. Пекић ⁵	пуковник:
Б. Ђуричић ⁴		М. Шиљеговић ⁶

(М. П.)

³ Види док. бр. 113.

⁴ Влажо Ђуричић

⁶ Мирко Пекић

¹ Милош Шиљеговић

БР. 19.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ КРАЈИШКЕ
БРИГАДЕ ДА ОБЕЗБЕДИ НАРОДНУ ИМОВИНУ НА
ОПЛЕНЦУ, ПРИСТУПИ ОДАБИРАЊУ ЉУДИ ЗА ДО-
ПУНСКИ БАТАЉОН И ДА ПОЈАЧА РАД НА
МОБИЛИЗАЦИЈИ¹**

Копија

ШТАБ
ХVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. сл.
16-Х-1944 г. у 14,¹⁵ ч.

ШТАБУ II КНОУ БРИГАДЕ

1.) На сектору Крагујевац још се води борба. Непријатељ даје јак отпор. Има их око 5000. Руси су на десном крилу добили појачање од једног пука и припрема се одлучујући напад. У нападу ће учествовати наша VI и XV бригада. Батаљони VI већ се налазе на километар од града,

2.) Према јучерашњем саопштењу Штаба I пролетерског корпуса, наше јединице уз помоћ совјетске моторизације и артиљерије заузеле су Теразије у Београду. Борба се продужава. Штаб корпуса је очекивао да ће јуче или данас до подне главни град наше домовине бити ослобођен.

3.) Према наређењу Штаба I пролетерског корпуса потребно је да одмах спријечите сваку пљачку цркве на Опленцу, гдје се налази краљева имовина. Изгледа да мјесно становништво одвлачи отуда разне ствари. Зато одмах упутите тамо Једну Вашу чету са једним чланом штаба батаљона, која ће спријечити сваку пљачку и штећење поменуте имовине.

Поред тога предузмите најстрожије мјере у циљу контроле односа бораца и руководиоца према становништву, како би тај однос био најправилнији и онакав какав доликује борцима НОВЈ. У овом погледу у посљедње вријеме било је од наших јединица прилично грешака.

4.) Као што је већ усмено наређено команданту и комесару Ваше бригаде од политкомесара наше дивизије,

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 48/1, к. 982.

одмах приступите пописивању свих бораца из Ваше бригаде који долазе у обзир за допунски батаљон, који ће се кроз два-три дана формирати. У. обзир долазе, као што је већ усмено речено, сви заробљеници из четничких и недићевских редова, а који се још нијесу поправили у нашим јединицама. На овај начин потребно је што боље очистити наше јединице, како би биле способније за извршење свих војничких и политичких задатака који се пред њих постављају.

5.) Проводите и даље интензивно мобилизацију на сектору бригаде, а о досадашњим резултатима у том погледу одмах нас извијестите. Исто тако извијестите нас о резултатима рада на формирању народне власти.

6.) Шаљемо Вам једну исправну радио-станицу са којом се може радити и на највеће отстојање. План рада између нас и Вас остаје исти тј., одржавајте везу сваког дана у 10, 14 и 17 часова по старом времену. Према томе измијењена је веза: умјесто у 9 у 10 часова ујутру, а остале су остале као и раније. Сјутра ујутру у 10 часова обавезно нам се јавите радио-путем.

Малу радио-станицу и даље задржите код Вас.

7.) Нека помоћник комесара бригаде што прије достави политичком комесару дивизије списак другова и другарица који долазе у обзир за добијање споменице из 1941 г.

8.) У прилогу Вам достављамо радио-вијести.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
п. пуковник,²

Командант-пуковник,³

П. С⁴. Ми се налазимо у селу Церовац у школи, гдје ћемо остати до ослобођења Крагујевца, а тада ћемо прећи у Крагујевац. Хируршка екипа премјестиће се сада у с. Поскурицу (код Штаба XV бригаде). Див. болница налази се у с. Страгарима, а и она ће по ослобођењу Крагујевца бити премјештена у исти.

² Бранко Петричевић

³ Глигорије Мандић.

⁴ Дописано на истој машини.

БР. 19.

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ИСТОЧНОБОСАНСКЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ СА НЕМЦИМА НА КОМУНИКАЦИЈИ КРАГУЈЕВАЦ—КРАЉЕВО КОД С. ДРАГОБРАЋЕ¹

**ШТАБ
VI БНОУ БРИГАДЕ
16 октобра 1944
у 9,15**

ШТАБУ XVII НОУ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) Наше јединице налазе се на истим положајима, како смо Вас раније обавијестили.

2) У току прошле ноћи наш III батаљон уништио је на цести Краљево—Крагујевац 2 камиона са посадом, 10 кола и 25 коња. Од материјала ништа нисмо могли извући, пошто се Немци налазе у непосредној близини и држе положај око цесте.

3) Данас око 9 часова стигле су јединице Црвене армије од Шаторње, које већ садејствују у нападу на Крагујевац са нашим батаљонима.

4) Овога момента пише III батаљон да је потукао једну колону Њемаца и пресекао друм који води за Краљево —• потукао силне коње и Немце.

5) Приликом јучерашње борбе, коју је водио наш I батаљон код с. Драгобраће, рањена је другарица Тодић Деса, помоћник политкома чете у истом батаљону, која је у путу за Штаб бригаде умрла. Иста другарица била је у ногу рањена и како доктор констатује да је Р-^а прекинута артерија и да је имала велико крварење.

Овога момента стигао је један друг из III батаљона, који је теже рањен, истога упућујемо у хируршку екипу на интервенцију.

СМРТ ФАШИЗМУ - - СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политкомесара, капетан, Обрадовић Милан	Замјеник команданта, капетан, Чедо Ђукић
(М. П.)	

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/6, к. 989.

БР. 19.

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕР-
СКОГ КОРПУСА О БОРБИ СА НЕМЦИМА КОД МАЛОГ
МОКРОГ ЛУГА¹**

ШТАБ

21 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Бр. служб.

16 октобра 1944 г.

Положај

' ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

Примили смо ваше наређење² да извршимо напад на Београд са југоистока, тј. на Немце, који су дотле допрли од Гроцке. У моменту примања наређења развијала се на нашем сектору битка и покрети ка простору Болеч—Винча. Снаге моментано са те просторије нисмо могли извући, јер би у том случају велика немачка колона од Болечких Механа била комотна да настави пут ка Београду. Договорили смо се са Морачом³ да једна његова бригада, која се налазила у Великом Мокром Лугу, крене правцем ка Београду. Бригада је кренула у том правцу још 13 часова. У времену њеног кретања ка граду изашао је један стрељачки строј од предграђа Војводе Степе. Убрзо су се патроле среле са једне и са друге стране и виделе да су партизани са обадве стране. То је знак да је ова просторија потпуно чиста. Руски тенкови из града виде се око Коњарника. Око падина данас у току дана неколико непријатељских група се предало Русима и нашим трупима.

Једна руска бригада избила је од Београда на Велик Врачар; како смо обавештени, та колона је имала задатак да продире преко Врачара на Вишњицу. Једна друга бригада Црвене армије избила је од Лештана преко Великог на Мали Мокри Луг. Један део те колоне заобилази с. Сланци са источне стране, а друга колона те исте бригаде кренула је за нашом IV бригадом са тенковима и топовима друмом ка Болечким Механама. Наша IV бригада кренула

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/1, к. 1041.

² Види књ. 13, док. бр. 158.

³ Милутин Морача, комадант Пете НОУ дивизије

Јв у напад од Малог Мокрог Луга преко Калуђерице и Млака ка Винчи и Болечким Механама. V бригада кренула је од с. Лештане ка Болечу и Болечким Механама. Са овом бригадом такође има нешто артиљерије. Од правца Гроцке до у висини Грабовца стигле су снаге Црвене армије, као и једна бригада из V крајишке дивизије. Не знам да ли је Гроцка заузета, али је вероватно, почим се ту налазе наше снаге.

II пролетерска бригада, која је продирала кроз град, по вашем наређењу стављена је под команду I пролетерске дивизије, те не знамо моментано до које је просторије допрла.

Непријатељ који је синоћ са око 2500 војника продро преко Малог Мокрог Луга, прошао је због забуне, а и због своје снаге, тј. на просторији Мокри Луг налазили су се руски тенкисти и артиљерци и обавестили нашу IV бригаду да не дејствује на моторизацију која ће наићи, јер је то руска, већ само на пешадију. Када су немачки тенкови дошли у Мокри Луг, наши борци су им пришли мислећи да су то руски. Почим су се наши појавили код тенкова, Немци су отворили ватру из истих. Руси су се повукли ка граду, а наши у Велики Мокри Луг. Једна бригада из V дивизије, која је такође била ту, повукла се. Одмах пошто су се прибрали, IV бригада избила је наново у Мали Мокри Луг и овај друм затворила, како од правца Београда, тако од правца Гроцке, тако да је непријатељ био раздвојен.

Извештај о резултату садашње битке, која се повољно развија, послаћемо накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар п.пуковник,
Млад.⁴ С. Марин

Командант пуковник,
Мил.⁵ С. Милојевић

(М. П.)

⁴ Младен

⁵ Милоје

БР. 16

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
од 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ СРПСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ПРЕСЕЦАЊЕ НЕМАЧКЕ КОЛОНЕ КОЈА
НАДИРЕ ОД ГРОЦКЕ КА БЕОГРАДУ¹**

ШТАБ
21 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О.бр. 70
16 октобра 1944 г.
Положај

ШТАБУ IV СРПСКЕ БРИГАДЕ

Повежите се са V бригадом и дејствујте офанзивно на непријатеља, који отступа од Гроцке. Комуникација се мора потпуно пресећи безусловно и непријатељ уништити. Одржавајте везу са руским тенкистима и артиљеријом и тражите њихову помоћ. Такође се лево повежите са јединицама V дивизије. У овој ситуацији јединице треба да буду неуморне у раду. Не сме се дозволити да се непријатељ пасивно чека. Извештај слати сваки сат, у коју сврху узети једну пешадиску чету. Штаб у овој ситуацији сам треба проналазити задатке и извршавати их.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар п.пуковник, Командант пуковник,
Милојевић³

Штаб ће ми доставити свој одговор зашто није цела јединица активно учествовала у борби већ⁴

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 55/1, к. 1040.

² Види док. бр. 43.

³ Милоје Милојевић

⁴ Ова реченица, дописана мастилом, није довршена. . .

БР. 19.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ СРПСКЕ БРИ-
ГАДЕ ДА СЕ ПОВЕЖЕ СА ЧЕТВРТОМ БРИГАДОМ И
НАПАДНЕ НЕМЦЕ НА ПРОСТОРУ БОЛЕЧ—
КАЛУЂЕРИЦА¹**

ШТАБ
21 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О.бр. 71
16 октобра 1944 г.
Положај

ШТАБУ V СРПСКЕ БРИГАДЕ

Јуче је целог дана, као и ноћас вођена борба на простору Болеч—Калуђерица. Ваша бригада је добила наређење да затвара правац ка Лештану и, ако друге јединице поведу борбу, активно дејствује у бок непријатеља. Међутим, непријатељ је продро до Београда, а ви нисте ни покушали да га нападнете. Како се ово може сматрати друкчије, уколико је потпуно тачно, него злочином према осталим јединицама. Штаб ће нам по овом поднети писмени извештај. Од вас немамо никакве извештаје у току ноћи, мада се борба целе ноћи води. Одмах по пријему овог наређења повежите се са IV бригадом и офанзивно дејствујте на непријатеља на правцу Болеч—Калуђерица, тј. тамо где се налазих непријатељ. Извештај слати сваки сат и омогућити овом штабу да може командовати јединицама.²

На извршење.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, п.пуковник,

Командант, пуковник,
Мил. С. Милојевић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 56/1, к. 1040.

² Види док. бр. 21.

БР. 19.

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ЛВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О ТОКУ БОРБЕ У БЕОГРАДУ*

ШТАБ II ПРОЛ. БРИГАДЕ
16-X-944 у 5 ч.

ШТАБУ XXI УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Ухватио сам везу са Штабом корпуса и Штабом I Прол. дивизије и по наређењу Шт. корпуса ставио сеподкоманду I Дивизије.

Ситуација у граду: Неликвидиран појас је од Жел. станице, преко „Албаније“ — Нар. позоришта, до Ел. централе. Од те линије па даље ка Калемегдану наше јединице још нису продрле. Сем тога у ликвидираном делу има још мањих отпорних тачака.

Предузето је следеће: Јаче снаге Црв. армије прећи ће Саву око Земунског моста или јужно од њега. Мање снаге артиљерије и тенковских јединица, са нашим јединицама, предузимају ликвидацију свих упоришта и Старог Града.

Из I Дивизије учествују две бригаде (I и III) и имају сектор: Кнез Михајлова са левим крилом, а десним на Радионицу војне одеће.

Наша бригада кретаће се на правцу Ш-ће као директна резерва са задатком ликвидирања ситнијих упоришта и убацивања где затреба. Правац наш: *Жоржа Клемансо—Цетињска—Страхињића Бана.*

Ако је Трушо² стигао упутите га. Биће данас добре борбе, требаће и та два батаљона. Са њим нека пође и храна за све батаљоне.

с. Ф. — с. н.

Командант, мајор,
Љуб.³ Веселиновић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 38/1, к. 1041.

Веселин Перовић, заменик команданта бригаде
Љубиша

БР. 19.

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ
ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДИВИЗИЈЕ О ПРОБОЈУ НЕМАЧКЕ МОТОРИЗАЦИЈЕ
КРОЗ ПОЛОЖАЈ БРИГАДЕ НА КОМУНИКАЦИЈИ
БОЛЕЧ—БЕОГРАД¹**

ШТАБУ 21 У. ДИВИЗИЈЕ

Ноћас око 1.³⁰ ч. непријатељска моторизација успјела је да пробије наш обруч и да продужи комуникацијом за Београд. Пробој је био на комуникацији између Шугавца и Бабина Луга. Овај простор су бранила два наша батаљона, али услијед бројно надмоћнијег непријатеља и њихове моторизованости, а уз то и што су ријешени на смрт, није се успјело да се задржи непријатељ. Ми трпимо губитке и туче нас ватра тешких оруђа од позади, *сви су изгледи да нас Руси туку иако смо ракетлама означавали линију наших положаја.* До сада имамо 3 мртва и 17 рањених. Ми се повлачимо ка Забрану и западном дијелу с. Лештана. —

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

15/16 окт. 1944 год.
у 2^h

Командант, мајор,
Новак Перућница

БР. 20

**ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА ПЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ
ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НАДИРАЊУ НЕМАЧКЕ
КОЛОНЕ ОД ГРОЦКЕ КА БЕОГРАДУ¹**

ШТАБУ 21 ДИВИЗИЈЕ

Ми већ од јутрос водимо крваву борбу са Немцима. Успели смо да пресечемо комуникацију Шугавац—Липовац—Шеварице. Непријатељска колона од преко 200 камиона

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноистор.иског института под рег. бр. 6/2, к. 1041.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског; института под рег. бр. 42/1, к. 1041.

са много топова надире од Гроцке јер су Руси узели Гроцку. Иди нећемо успети да задржимо непријатеља. До сада имамо 3 мртва и 10 рањених. Непријатељ је имао око 80 мртвих и толико рањених. Заробили 12 Немаца. Уништили 5 камиона муниције артиљериске. Бомби ручних има читаве гомиле, али се не може извући јер непријатељ јако надире.

с. Ф. — с. н.

16-X-44
у 13 ч.

К-нт мајор
Н. Перућица

БР. 21

ИЗБЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О ТОКУ БОРБЕ СА НЕМЦИМА КОД БОЛЕЧА¹

ШТАБ
V УД. БРИГАДЕ
Број *служб.*
16/X 1944 г.

ШТАБУ 21 УД. ДИВИЗИЈЕ

Пред вече непријатељ је успио да потисне наш 3 батаљон. Но наши су 3 и 4 батаљон извршили контранпад и успјели да не само поврате непријатеља већ га сада прогоне преко Болеча ка Црвеном Забрану. Ова два батаљона прогоне још даље непријатеља од Шугавца—Бабин Луг ка •Болечким Механама. Остали батаљони и даље не дају непријатељу да се провлачи комуникацијом од Гроцке ка Београду. Има рањених из 2 бат. Борба се води и даље.

С. Ф. — С. н.

За Штаб,
начелник капетан
Раде Обрадовић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/1, к. 1041.

БР. 22

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ОСМЕ
СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 1 ДО 15 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

**ШТАБ VIII БРИГАДЕ
XXII ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Бр. сл.
16-X-1944 г.

ШТАБУ XXII ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Достављамо Вам преглед операцијских радњи наше бригаде од 1 октобра па закључно до 15 октобра 1944 године. ;

1-X-1944 г.

Са заузимањем непријатељског гарнизона Власотинце 1 овог месеца распоред наших јединица био је следећи: I батаљон са две чете био је у граду са задатком затварања уласка цестом Пирот—Власотинце. Једна чета овога батаљона смештена је била на просторији с. Јастребац као обезбеђење болнице. II батаљон извршио је покрет и смеисти се на просторији с. Стајковац са задатком да овлада Белим Каменом и Градиштем и одатле путем заседа и патрола контролише све путеве и затвара исте који изводе из Лесковца преко реке Мораве у правцу наведених положаја. III батаљон налазио се на положајима с. Прилепац—с. Ладовица држећи јаку заседу на мосту преко Мораве, тј. на цести Лесковац—Власотинце. Исти батаљон запосео је к. 256, 298 у циљу одбијања непријатеља уколико би овај покушао да продре у Власотинце. IV батаљон налазио се је у граду са задатком гарнизонирања—успостављања власти, реда и затварања свих улаза у град. У току овога дана није било никаквих борби на наведеним положајима наше бригаде.

2-X-1944 г.

Распоред јединица наше бригаде био је непромењен. У батаљонима одржани су састанци са нижим руководиоци-

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/2, к. 1053.

ма на којима се дискутовало о акцији и пропустима који су уочени при нападу на непријатељски гарнизон. Донесен је закључак које су мере потребне подузети да би се убудуће отклонили овакви недостаци.

3-X-1944 г.

На положаје III батаљона дошле су бугарске јединице и исти батаљон смениле. Овај је направио покрет преко реке Власине на просторију села Градишнице. Истога дана батаљон је водио борбу са непријатељем — Немцима, који је покушавао да се пробије из Равне Дубраве у Лесковац. Борба се водила око с. Липовице. Непријатељ је био заустављен а после дуже борбе наше су га јединице вратиле у правцу с. Равне Дубраве. Том приликом III батаљон је имао два лакше и једног теже рањеног друга. II батаљон налазио се је на просторији с. Доња Слатина а једну своју чету истурио је на положаје Гробље (к. 226) са задатком да контролише реку Мораву и ушће Власине у Мораву. Једна непријатељска колона јачине до 50 (педесет) војника била се упутила у правцу II батаљона. Овај ју је дочекао и из непосредне близине отворио ватру на њу. Том приликом непријатељ је имао два мртва војника и непознат број рањеника. На нашој страни није било уопште избачених из строја. I батаљон налазио се је на истој просторији, тј. у Власотинцу, док је једна чета овога батаљона спровела заробљенике у правцу Пирота. III батаљон налазио се у граду са задатком гарнизонирања.

4-X-1944 г.

Непријатељ — Немци са доста јаким снагама пешадије, праћен моторизацијом и садејством артиљерије, упутио се из Лесковца у правцу Власотинца. Непријатељ се кретао у две колоне, и то лева колона наступала је заједно са моторизацијом, тенковима и камионима цестом Лесковац—Власотинце. Десна колона кретала им се уз реку Мораву, тј. комуникацијом Лесковац—Врање преко с. Велике Грабовнице на Бели Брег, прешла је преко гвозденог моста испод Грделице на десну обалу реке Мораве и напала бугарске јединице у с. Ладовици. Ради заобилазног маневра Немаца, Бугари су се повукли. Из Ладовице непријатељ је дошао у село Орашје а са једном колоном ишао је преко с. Кукавице у правцу с. Јастрепца.

У вези са овим надирањем непријатељских снага, а с обзиром да се наша болница налазила у Власотинцу, I батаљон је добио задатак да евакуише болницу и обезбе-

ђује је на просторији Лопушких механа. II батаљон за то време налазио се са десне стране реке Власине на просторијама с. Доња Слатина—с. Градашница—с. Орашац. Пошто је непријатељ наступао према Власотинцу, наш II и III батаљон, који су се налазили на наведеним положајима, добили су задатак да заузму положаје код с. Конопница—с. Велика Ломница—с. Шишава и бране град уколико би непријатељ покушао да пређе реку Власину и упадне у северни део града. IV батаљон је одмах извршио покрет из Власотинца и поставио се на положајима изнад с. Орашја. Непријатељ је са јаким артиљериском ватром тукао наше и бугарске положаје тако да су се јединице бугарских партизана са нашег левог крила повукле и у том случају наш IV батаљон се заједно са њима повлачио. II и III батаљон у току овога дана није имао никаквих борби. На страни нашег III батаљона нисмо имали ниједног избаченог из строја.

У 17 часова непријатељ је ушао са моторизацијом у Власотинце а мало доцније са једном колоном избио у с. Јастребац. На овој просторији IV батаљон је водио борбу са непријатељем али му није успело да га осујети у његовим намерама, тј. непријатељ је овладао с. Јастрепцом и положајима изнад њега. Наш IV батаљон држао је положаје према непријатељу на к. 566 и непосредно на јужном делу села. I батаљон са болницом и Штабом бригаде налазио се је на просторији с. Лопушке механе. Ноћу између 4 и 5 овог месеца непријатељ је покушавао да се пробије из с. Јастрепца у Лопушке механе. Борба је трајала целу ноћ између нашег IV батаљона и непријатеља. У вези са овом борбом I батаљон са болницом сместио се на просторији с. Бистрице а једна чета овога батаљона остала је у Лопушким механама као резерва IV батаљону. Непријатељ је овом приликом одбијен.

С обзиром да је непријатељ ушао у Власотинце, II и III батаљон добили су наређење да се пребаце преко реке Власине и дођу у састав бригаде, на просторију с. Лопушке механе.

5-X-1944 г.

У току целог дана IV батаљон водио је борбу са непријатељем код с. Јастрепца. Неколико пута је вршио противнападе са задатком да га потисне са ових положаја али у томе није успео јер се непријатељ јако утврдио. II и III батаљон пребацили су се на десну обалу реке Власине, на просторију с. Рамни Дел—с. Брезовица, а одатле извршили покрет и у 14 часова стигли на просторију с. Лопушке ме-

хане. I батаљон са болницом налазио се је у с. Бистрица а ЦГаб бригаде са пратећим водом и једном четом I батаљона у Лопушким механама. По избијању II и III батаљона, II батаљон сместио се је на просторији с. Самарнице истурајући обезбеђења у правцу непријатеља који се налазио у с. Јастрепцу. III батаљон добио је задатак да изврши покрет на просторију с. Дадинци, нападне непријатеља на положајима изнад наведеног села, на к. 561 и 589. У вези са овим задатком IV батаљон имао је задатак да нападне непријатеља у с. Јастрепцу садејствујући са једном четом III батаљона. Напад је извршен у 20 часова. III батаљон је протерао непријатеља изнад с. Дадинаца, овладао ко-тама које су му биле постављене у задатак да их очисти од непријатеља. Том приликом непријатељ је протеран, имао је једног мртвог и два рањена а заплењено је од непријатеља 1.500 метака за „Зорку“, неколико шаторских крила и ћебади. У овој борби III батаљон је имао два лакше и једног теже рањеног друга, који је касније подлегао ранама. IV батаљон у нападу није успео и имао је два мртва и три рањена друга. Непријатељски губици на сектору IV батаљона нису нам познати али их је било доста по причању сељака.

6-X-1944 г.

По наређењу Штаба XXII дивизије наша бригада добила је задатак да се пребаци преко комуникације Лесковац—Враће на леву обалу реке Мораве и запоседне положаје XV бригаде. У вези са овим наређењем бригада је извршила покрет у четири ешалона. Први ешалон, састав: II батаљон, извршио је покрет са просторије с. Дадинци преко с. Сејанице—Грделице—с. Ораовице до на просторију с. Мигуловац и ту се сместио. Други ешалон, састав: III батаљон, извршио је покрет правцем с. Самарнице—с. Дадинци—с. Сејаница—с. Дедина Бара—с. Ораовица. На овој просторији батаљон се сместио обезбеђујући се са правца Лесковца. Трећи ешалон, састав: IV батаљон, извршио је покрет правцем с. Јастребац—с. Дадинци—с. Сејаница—с. Дедина Бара. На овој просторији батаљон се одмарао четири часа и нахранио људство. Четврти ешалон—I батаљон, Штаб бригаде, батаљон пратећег оруђа и остали делови око штаба кретали су се правцем с. Лопушке механе—с. Дадинци—с. Сејаница и сместили се на просторији доњег дела с. Дедине Баре. Овај се ешалон на овој просторији одмарао два часа док је људство примило храну. У 16 часова трећи и четврти ешалон извр-

шили су покрет и пребацили се преко комуникације на просторију с. Ораовица. На овој просторији била је концентрација бригаде. Расформиран је италијански батаљон тако да је сваком нашем батаљону додељена по једна чета Италијана, по 35 војника, а остали број Италијана упућен је команди подручја.

У 21 час батаљони су се покренули правцима: I батаљон извршио је покрет у с. Мигуловац, добио је у задатак да успостави везу са јединицама XV бригаде које су се налазиле у с. Великој Копашници и с. Грабовници. II батаљон са Штабом бригаде, батаљоном пратећег оруђа и осталим деловима извршио је покрет правцем с. Ораовица—с. Велика Копашница—с. Тулово—с. Чукљеник и сместили се на ову просторију. III батаљон кретао се правцем с. Ораовица—с. Велика Копашница и сместио се на просторији с. Тулово. IV батаљон кретао се правцем с. Ораовица—с. Велика Копашница—с. Тулово—с. Накривањ и на овој просторији извршио распоред својих јединица. Батаљони су на наведене просторије избили у току ноћи 6 и 7 овог месеца.

7-X-1944 г.

У току дана успостављена је веза са Штабом XV бригаде. Упознали смо се са положајима које држе јединице XV бригаде, наиме, које ће положаје држати њихове јединице и које треба да запоседну наши батаљони. Истога дана батаљони су извршили покрет са наведених просторија и запосели положаје.

I батаљон извршио је покрет из с. Мигуловац правцем Липова Чука—с. Чукљеник а одавде са Штабом бригаде и деловима око Штаба на просторију с. Вучје. На овој просторији батаљон је остао. II батаљон из с. Чукљеник извршио је покрет до на просторију с. Загужане истурајући обезбеђења на к. 320 — к. 335 и заседу на комуникацији код с. Грабовнице. III батаљон извршио је покрет из с. Накривањ до на просторију с. Велико Трњане. Овај батаљон добио је у задатак да затвара правац од Лесковца и контролише цесту Лесковац—Стројковце. У том циљу наређено му је да запоседне положаје на к. 291—Рударска Црква и к. 240, на коју поставити бацач и противколску пушку. IV батаљон сместио се на просторији с. Стројковце затварајући исту цесту као и III батаљон и да служи као прихватница батаљонима који су на положајима. Штаб бригаде са деловима око Штаба сместили су се у с. Вучје.

6-X-1944 г.

Распоред јединица наше бригаде остао је непромењен као што је назначено у предњем датуму. Међутим, по наређењу Штаба 47 дивизије, под чију смо команду припадали, наша бригада добила је задатак да се пребаци на другу просторију.

9-X-1944 г.

У вези са наређењем Штаба 47 дивизије бригада је извршила покрет правцима: I батаљон с. Вучје—с. Радоњица—с. Власе—с. Белановце—с. Косанчић—с. Горњи Дреновац—с. Доње Црнатово. По избијању на ову просторију две чете овога батаљона спустиле су се у с. Бадњевац. Задатак овога батаљона: да чврсто затвара цесту која води из Дољевца за Прокупље. II батаљон извршио је покрет правцем: с. Загужане—с. Велико Трњане—с. Кукуловце—с. Горње Трњане—с. Миланово—с. Косанчић—с. Доње Бријање, на којој се просторији батаљон сместио. Овај батаљон је служио као општа бригадна резерва. III батаљон извршио је покрет с. В. Трњане—с. Горња Јајина—с. Шишинце—с. Доње Трњане—с. Миланово—Душаново—с. Међа. Једна чета овога батаљона сместила се у с. Доњи Дреновац. Задатак овога батаљона је да затвара правац од Пуковца и Брестовца, да узнемирава непријатеља и напада га као и да руши комуникацију Брестовац—Врање. IV батаљон извршио је покрет правцем: с. Стројковце—с. Кукуловце—с. Доње Трњане—с. Миланово—с. Подринце. Задатак овога батаљона је да затвара путеве који воде из Печењевца у правцу с. Подринца и с. Душанова, при томе одржавајући везу са јединицама XV бригаде. Штаб бригаде са осталим деловима сместио се на просторији с. Косанчић. У току овога дана није било борбе са непријатељем.

10-X-1944 г.

Распоред наших јединица остао је непромењен. Батаљони су прикупљали податке о непријатељу који се налазио у Пуковцу и Печењевцу.

11-X-1944 г.

У вези са офанзивом наших и бугарских јединица у правцу Ниша наша бригада добила је задатак да изврши напад на непријатеља који се налазио у Брестовцу, Пуковцу и Дољевцу. I батаљон добио је задатак да изврши Напад на непријатеља који се налазио у Дољевцу а по лик-

видацији истог да пређе комуникацију Лесковац—Ниш, на десну обалу реке Мораве, и избије на просторију с. Клисура. По избијању на ову просторију да се обезбеди од правца Ниша постављајући обезбеђење на к. 344 и успостави везу са јединицама XXII дивизије. III батаљон, ојачан са две чете II батаљона, добио је задатак да нападне непријатеља у с. Пуковац, да заузме сва непријатељска постројења и поруши комуникацију на просторији Брестовац—Кочане. IV батаљон добио је задатак да се пребаци у с. Међа и служи као бригадна резерва. Једна чета II батаљона била је са болницом. 11 ов.м. у 20 часова отпочео је напад наших јединица на наведена непријатељска упоришта. Борба је трајала целе ноћи и непријатељ је напустио Брестовац и Пуковац. I батаљон је водио борбу у Дољевцу, протерао непријатеља и отсекао отступницу јединицама •— немачким — које су се повлачиле из Пуковца.

12-X-1944 г.

У 6 часова изјутра III батаљон је ушао у Пуковац и наставио гоњење непријатеља у цравцу с. Кочане. Непријатељ се у овоме селу задржао и давао јак отпор нашим јединицама. Целога дана I и III батаљон водили су борбу са непријатељем. Уз помоћ бугарске артиљерије и пешадије непријатељ је из Кочана протеран а положаје које су држали наши борци запосели су Бугари. Наши су се батаљони одмарали, док је III батаљон, по нашем наређењу, исте ноћи извршио покрет и пребацио се преко комуникације и реке Мораве на просторију с. Чечина. Задатак је овога батаљона био да запоседне с. Клисуру.

13-X-1944 г.

По наређењу 47 дивизије наша бригада се пребацила на десну обалу реке Мораве. У задатак нам је било постављено да очистимо десну обалу реке Мораве. У ту сврху батаљони су се кретали правцем: I батаљон с. Чечина—Ајдучки Кладенац—Тумба (к. 872)—Полигон—к. 902 и с. Бербатово. IV батаљон добио је задатак да се креће из с. Чечина—Црно Језеро—с. Власе. III батаљон: с. Чечина—с. Клисура—с. Малошиште—с. Кнежица. Међутим, непријатељ је био запосео Селичевицу, тако да су наши борци, тј. батаљони, одмах прихватили борбу. Борба се водила све до 16 часова а непријатељ је био разбијен и протеран. На овим положајима наш IV батаљон заробио је једну брзу „Зорку“, једну „збројовку“, немачке муниције, неколико шаторских крила

и ђебади. У овим борбама имали смо једног мрвог и два рањена друга. Непријатељски губици: 20 мртвих, рањених непознат број. После ове борбе батаљони су се разместили: III батаљон с. Клисура, IV батаљон с. Малошишта и I батаљон с. Власе.

14-X-1944 г.

Непријатељ је тукао јаком артиљериском ватром наше положаје око с. Власа и с. Малошишта. Један батаљон остао је на положајима изнад с. Малошишта, док су два батаљона добила задатак да десним обухватом преко с. Власе и с. Габровац изврше напад на непријатеља и продру у Ниш. Борба је вођена 12 часова а у 17 часова наш I и IV батаљон ушли су у Ниш, а мало доцније и III батаљон.

15-X-1944 г.

Батаљони наше бригаде размештени су били у јужном делу града са задатком гарнизонирања и постављања страже код магацина и војничких зграда.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол.комесар-мајор,

Командант-мајор,

(М. П.)

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
РАСФОРМИРАЊЕ ПРВЕ И ДРУГЕ СУРДУЛИЧКЕ И ДРУ-
ГЕ ВРАЊСКЕ БРИГАДЕ И ЗА ФОРМИРАЊЕ МАСУРИЧ-
КОГ, ВРАЊСКОГ И ПЧИЊСКОГ НОП ОДРЕДА¹**

ШТАБ

46 ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.

Стр. пов. бр. 31

16 октобра 1944 г.

**ШТАБУ XXV, XXVI, XXVII, I и II СУРДУЛИЧКЕ и II
ВРАЊСКЕ БРИГАДЕ**

Штаб XIII корпуса Н.О.В. Југославије радио-депешом од 14 ов.м. а у вези одлуке Врховног штаба Н.О.В.Ј. и П.О.Ј. наредио је:

Наша дивизија по новом формациском стању бројиће од 8—10.000 (хиљада) бораца, зашто ће изаћи накнадна формација јединица.

Истим наређењем наређено је да се бригаде које су привремено под командом ове дивизије, а то је I и II сурдуличка и II врањска бригада, расформирају и укључе по бригаама наше дивизије тако да бригаде буду бројчано јаке 2.500 па ивише. Од расформираних бригада изузети људство за формирање одреда како је доле наведено.

У вези горњег наређења Штаба корпуса распоред бригада које се расформирају по бригаама ове дивизије биће следећи:

I сурдуличка бригада: одвојиће 50 наоружаних војника и 100 без оружја и формираће Масурички одред. Остало људство са оружјем и без оружја и са командним кадром, који нису распоређени овим наређењем, упутити у састав XXVI бригаде.

II сурдуличка бригада: све своје наоружано људство које има у бригади и до броја 150 одредити без оружја, где ће формирати Врањски одред, а остатак свега свога људства са коман. кадром упутити у састав XXV бригаде.

II врањска бригада: одвојиће 50 са оружјем и 100 без оружја и формираће Пчињски одред, а остатак наоружаног

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/1, к. 1340.

и ненаоружаног људства са кадром упутити Штабу ХХVII бригаде.

Бодити рачуна да се приликом формирања одреда не пређе одређени број у људству и у наоружању, јер одреди У прво време не смеју већи бити него ће се постепено попуњавати.

Сектори деловања новоформираних одреда биће по следећем:

а). — Масуричког одреда деловање: јужна линија Сурдулида—Влад. Хан, западно ослањају се на планину Кукавицу, контролисати сектор северни део Грделице дуж комуникације Влад. Хан—Грделица и на исток рудник Мачкатица.

б). — Врањски одред деловање: на простору западно од Јужне Мораве, линија Врање—Хан, па на запад с. Власе, према југу ка албанској граници².

в). — Пчињски одред деловање: на простору источно од р. Моравице, северно од Лево Реке а источно р. Пчиња, па на југ до линије Куманово—Страцин.

За штабове одреда одређују се следећа лица:

За команданта Масуричког одреда именује се друг Срета,³ до сада командант II сурдуличке бригаде.

За полит. комесара Масуричког одреда друг Станоје Станојевић.

За референта санитета у Масуричком одреду остаће досадањи референт санитета I сурдуличке бригаде.

За команданта Врањског одреда друг Младен⁴, досадањи командант Пчињског одреда, а сада се налази на служби код ХХVI бригаде.

За полит. комесара Врањског одреда друг Стошић⁵, до сада комесар I сурдуличке бригаде.

За референта санитета у Врањском одреду именује се досадањи референт санитета II сурдуличке бригаде.

За команданта Пчињског одреда именује се друг Божа, до сада командант II батаљона II врањске бригаде.

За полит. комесара Пчињског одреда именује се друг Воја⁶, досадањи комесар у ХХVI бригади, комесар батаљона.

Новопостављене штабове одреда упутити О Д М А Х на нову² дужност, да би могли отпочети са радом.

Мисли се на границу коју је окупатор поставио између Србије и Космета.

³Срета Митић

⁴Младен Анђелковић

⁵Милорад Стошић. Умро 1952 год. у Врању.

⁶Воја Станковић

За в.д. начелника XXVI бригаде именује се друг Љуба Трајковић, до сада командант I сурдуличке бригаде.

На расположење овом штабу друг Бранко Тасић, до сада командант II врањске бригаде.

За помоћника начелника овог штаба именује се друг Милош Илић, до сада начелник штаба II врањске бригаде.

За в.д. помоћника комесара XXVII бригаде именује се друг Драго⁷, до сада комесар II врањске бригаде.

На службу у интендантури ове дивизије одређују се сви интенданти бригаде расформираних.

Сав остали командни кадар који није распоређен овил наређењем упутити са осталим људством у новоодређену бригаду са карактеристикама, где ће их штабови бригаде распоредити према потреби.

Ова реорганизација треба да се изврши у току 17 о.м. а 18 ов.м. штабови XXV и XXVII известиће о пријему новог људства, а најкасније до 20 ов.м. поднети овом штабу тачно бројно стање и наоружање бригаде по новом формирању и попуни. Свака бригада формираће себи и пети батаљон, тако да батаљони броје просечно 500 људи, а потом попити и све остале приштабске јединице. Ово ће исто учинити и XXVI бригада, а овај штаб ће извести до 22 ов.м.

Расформиране бригаде сва превозна и моторна возила, као и своје магацине било хране или оружја одмах ће предати интендантури ове дивизије са списком. О овоме да строго воде рачуна.

У времену док се не среди стање у гарнизону Бело Поље, од расформиране II врањске бригаде преузеће уређај у Белом Пољу Масурички одред, све док војно-поза-, динске власти не преузму ово на себе, а потом ће одред отићи на своје секторе деловања.

Штаб I сурдуличке бригаде упутиће досадашњу своју музику комплет са командиром и комесаром да се јаве у! овај штаб ради формирања дивизиске војне музике. |

Штаб I сурдуличке бригаде строго ће упозорити људаство од формираног Масуричког одреда, који ће се налазити у Белом Пољу, да не буде појава пљачке, јер за сваки случај и покушај ма и најмањег дела пљачке узимаће строго на одговорност и стављање под војни суд. •

Штабови расформираних бригаде сву своју до сада в«ђену администрацију (књиге, спискове, деловодни протоков операциске дневнике итд.) са спроводним актом предам овом. штабу. Ш

⁷ Драги Поповић

Приштабске јединице расформираних бригада: штабови
бригада ове дивизије попуниће своје приштабске јединице
са овим људством.

Цријем наређења потврдити.

С. Ф. — с. н.

Полит. комесар, п.пуковник,⁸ Командант, п.пуковник,
Том.⁹ **Ј. Поповић**
(М. П.)

\ БР. 24

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
17 ОКТОБРА 1944 ТОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ ВРАЊА И БЕЛОГ ПОЉА¹**

**ШТАБ
XIII КОРПУСА Н.О.В.
ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр. 22
17.X.1944 г.
у 18 часова**

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И. ПО СРБИЈЕ

1) После поновног ослобођења Врања 12 о.м., где је непријатељ имао око 400 мртвих и ранених војника и официра, уништена су 4 топа и прилично другог материјала. О плену приликом бве борбе још нисмо детаљно обавештени, али свакако није било доста, јер се непријатељ задржао У граду кратко време, а није имао толико велике снаге.

Гоњењем непријатеља од Врања до Бујановца убијено је преко 100 немачких војника, а заробљено 50. Заплењено је прилично ратне опреме.

У Врању се овога пута налазио 121. пук XI пољске немачке дивизије, која је била у јужној Грчкој — на Пелопонезу.

⁸ Милија Станишић

⁹ Томица

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/1, к. 182.

2) Од стране бугарске артиљерије потпуно је уништена немачка батерија топова у Белом Пољу.

3) Ноћу између 12 и 13 о.м. побегли су Немци из Белог Поља преко Владичин Хана, преbacили се преко пута Врање—Лесковац и пошли у правцу Јабуковца. Ово су урадили под притиском наших снага и бугарске војске, а после заузећа Врања. Приликом њиховог бегства из Белог Поља наши су благовремено интервенисали, ухватили и ликвидирали 70 Немаца.

Заробљено је 1.200 Талијана, који су били са Немцима.

Заплењено је 30 противавионских топова, којима су понети или склоњени затварачи. Заплењено је још пунс ратног материјала, о чијој количини још немамо тачних података. На сектору Сурдулице налазила се једна бугарска дивизија, која је приликом гоњења и хватања Немаца прилично слабо ангажовала своје снаге. Њихови војници су почели одмах да пљачкају ствари и опрему коју су Немци оставили у Белом Пољу. На ово је интервенисао Штаб наше 46. дивизије код Штаба њихове дивизије, али безуспешно; те су и даље продужили са пљачком. О овоме смо известили Главни штаб НОВ и ПО Србије да би се интервенисало преко Штаба Бугарске армије.

У даљем гоњењу разбијених Немаца у правцу планине Кукавице јединице 46. дивизије ухватиле су 280 непријатељских војника. Ови непријатељски војници се налазе код Штаба Лесковачког одреда, а наредили смо му да их преда Штабу 46. дивизије, јер су им потребни ради проналаска склоњених затварача за преко 30 противавионских топова. Поред ових заробљених убијено је у гоњењу пошуми још 80 немачких војника. Штаб 46. дивизије извештава да се уопште нико од ових немачких војника неће јмоћи пробити нити у правцу Косова, нити ма у ком другом правцу, већ да ће сви бити похватани и уништени. I

4) 16 о.м. немачке снаге су покушавале код Бујановца да се поново пробију у правцу Врања. Одбијени су уз велике губитке по непријатеља. I

5) Укупни резултати у борбама око Врања и Белог Поља су следећи: I

— Убијено је 550, а заробљено 1.530 непријатељских војника. Од ових 1.200 Италијана и 330 Немаца. j

Уништено 8 топова и више другог материјала.
Заплењено 30 противавионских топова и пуно другог
ратног материјала.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар-пуковник,
Васо Смајовић

Командант-пуковник,
Љубо Вучковић

(М. П.)

БР. 25

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О ИЗВРШЕНОМ ПОКРЕТУ У
ПРАВЦУ ТРСТЕНИКА И ЧИШЋЕЊУ ТЕРЕНА ОД
ЧЕТНИКА¹**

Ш Т А Б

III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
Бр. службено
17 октобар 1944 год.
часова 6

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

У току 16 о.м. наши батаљони су извршили покрет у три правца, где су синоћ заноћили. IV батаљон је маршовао комуникацијом Јасика—Кукљин—Бела Вода—Велика Дренова—Медвеђа—Богдање, у истом се задржао.

Средња колона — I и II батаљон маршовали су правцем Јасика—Латин Бара—Урошевица—Коњуси—Страгаре Рујишник—Мијајловац, где су се и разместили.

Десна колона је маршovala правцем Велика Крушевица — Крвавица—Шашиловац—Каменаре—Комаране—Милутовац—Мала Дренова, где се је и задржала.

Ватаљони су успут чистећи терен ухватили око 140 четника делимично са оружјем, већином без оружја. Исте ћемо

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 737.

предати у Трстеник у заробљенички логор, уколико га тамо буде, а ако не, онда ћемо их упутити у Крушевац.

Заплењено је три „шарца“, четири пушкомитраљеза и деведесет пушака и 27 кола разног ратног материјала, од тога има штофа и 1.000 кгр. вуне, 400 кгр. масти.

Заплењени материјал ћемо послати у Трстеник.

У овим селима где смо прошли има још много четника, као и оружја и другог материјала, само нисмо имали времена да то прикупимо. Требало би у овим селима детаљно извршити претрес али ми за сада немамо времена.

Синоћ смо сазнали да се у селу Риљцу налази дражински командант Србије Трифуновић са извесним бројем четника, који су у току јучерашњег дана покушали неколико пута да упадају са тројкама у околину Крушевца са циљем клања наших људи и паљења кућа, али им то није успело јер су људи бежали од кућа. Ми смо одмах синоћ издали наређење III батаљону да опколи село Риљац и шуму између Риљца и [Ман.] Каленића где су се они налазили, да би их ликвидирали. Ово су требали учинити још у току ноћи. Извештај о томе још нисмо добили поводом те акције².

Руси су јуче водили борбу са Немцима на коси између села Крчина и Белушића, по причању сељака изгледа да су Руси ушли у Белушић.

Батаљон који сте нам придодали из 29 бригаде ни до сада није стигао из Крушевца јер се онај командант батаљона држи недисциплиновано, јер је добио наређење да крене са четом пратећих оруђа, он није хтео док не ручају, а ми ско поново упутили људе хг њих и још није стигао, упутили смо понова патролу по њих да их доведе уколико их пронађе.

По наређењу тог Штаба оп.бр. 190 од 16 о.м. поступили смо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
мајор
Живомир Јермић

Командант
мајор
Мих. Гавриловић*

(М. П.)

² Види док. бр. 39.

³ Михајло Гавриловић—Миша

БР. 19.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ОСМЕ ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ ОД
17 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА
ДЕЈСТВО НА НЕПРИЈАТЕЉА У БЕОГРАДУ ПРАВЦЕМ
Д ТЕРАЗИЈЕ—КАЛЕМЕГДАН¹**

ШТАБ
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Оп. бр. сл.
17-X-1944 г.

ШТАБУ IV БАТАЉОНА

Положај

Ситуација:

Једна непријатељска група од око 10.000 непријатељских војника у току јучерашњег дана од правца Смедерева стигла је до Мокрог Луга и њени дјелови јуче су успјели да уђу у источни дио града где их је дочекала Црвена армија заједно са нашим јединицама и потпуно ову групу уништила. Губитци непријатељски на овом сектору износили су око 3.000 мртвих и нешто заробљених. Заплијењена и уништена велика количина возила и ратног материјала. Остали дио ове колоне који се налазио око Мокрог Луга опкољен је од јединица Црвене армије и XXI наше дивизије и пријети му потпуно уништење. Непријатељски гарнизон у Београду у вези ове колоне прилично је активан и упоран са намјером да би овој колони омогућио спајање са овим *гарнизонш* везујући наше снаге за себе, а није искључено да предузме са неком јачом групом продирање кроз наше положаје у циљу спајања са поменутом групом. Према томе наше јединице и јединице Црвене армије које се налазе у граду имају задатак да учврсте што боље своје положаје и не дозволе непријатељу да може предузетима какве испаде или-побољшање својих положаја.

Распоред наших јединица у овом моменту је сљедећи:

III прол. бригада са дјеловима Црвене армије налази се на просторији Електрична централа—Книћанина улица, избија на Цара Душана улицу — Капетан Мишина улица, ^{Са} задатком дејства ка Калемегдану.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20/2, к. 872.

I бригада налази се на просторији Краљев трг—Југовића улица—Кнежев споменик—Коларац—Теразије (са својим предњим дјеловима) са задатком дејства у правцу Теразија и Калемегдана.

Наша бригада остаће на садањој просторији и истиад положајима, с тим што ће ове положаје што боље организовати за успјешно дејство на свом сектору у правцу Теразија и Калемегдана.

VI личка дивизија у заједници са дјеловима Црвене армије налази се лијево од нас са задатком дејства ка Жељ. станици, Савском пристаништу и даље Теразијама — Калемегдану, са којом већ имамо везу на нашем лиjevом крилу. Ове јединице успјеле су да овладају извјесним непријатељским упориштима на Жељ. станици и настоје да истом овладају.

Јединице Црвене армије које се налазе на сектору наше бригаде имају задатак дејства у заједници са нашим јединицама на нашем правцу.

У вези горњег

НАРЕЂУ ЈЕМО:

1. — 1. батаљон остаће на садањој просторији (Краљев двор—Бријанова улица—Краља Фердинанда улица), с тим што ће добро организовати положаје, чврсто се везујући између себе, с јединицама Црвене армије (на свом сектору) и сусједним јединицама и садејствујући са истим.

2. — 2. батаљон остаће и даље на садашњој просторији Краља Милутина улица, око Руског посланства, с тим што ће увијек бити спреман за дејство Крунском улицом и Краља Милана улицом ако се укаже потреба и на сектору нашег 1. батаљона. Овај батаљон биће непосредна резерва 1. батаљона са наведеним задатком.

3. — 3. батаљон остаће на просторији Косовске и Дечанске улице као директна резерва 4. батаљона са задатком дејства на правцу 4. батаљона, гдје се за то укаже потреба. Овај батаљон има се чврсто повезати са 1. и 4. батаљоном и дејствовати на њиховом међупростору.

4. — 4. батаљон остаће и даље на просторији Дечанске — Пашићеве улице са задатком дејства ка Теразијама према непријатељским упориштима испред себе, с тим што ће се чврсто везати са 4. батаљоном I бригаде, а по потреби тражити помоћ и садејство од нашег 3. батаљона.

5. — Сви батаљони наше бригаде настојаће да што боље организују те положаје, повежу се између себе и са сусједним јединицама и ову везу стално држе. Батаљони ће

стслати да по потреби притеку у помоћ један другоме и мзмеђу себе садејствују у разбијању непријатељских упоришта. Штабови батаљона на чијим секторима има јединица Црвене армије, или се ослањају својим крилима на њих као и сами садејствовати са њима, с тим што ће штабове њихових батаљона или јединица упознати са својим задатком, а то исто тражити и од њих, но не смију дозволити да им они издају поједина наређења и у том случају отступе од наређења претпостављених старјешина.

6. — Поново се скреће пажња свим штабовима батаљона да се не истрчавају и не дозволе непотребне губитке, али у сваком случају користити продоре Црвене армије као и слабости непријатеља.

7. — Штабови батаљона за своје положаје одабраће подесне и тврде зграде са којих ће моћи успјешно дејствовати и онемогућити непријатељско кретање на наше положаје ма са које стране. Исто тако сви батаљони снабдјеће се у најкраћем року са извјесним бројем бензинских флаша које употребљавати на случај појаве непријатељских возила и појединих непријатељских упоришта. Ово сматрати као најозбиљније и по учињеном извјестити. Противколска оруђа поставити на подесним мјестима одакле ће их моћи успјешно употребити².

8. — Заплијењене топове који се налазе код батаљона, а немају од њих муниције, одмах послати и предати 2. батаљону који ће их чувати до даљег наређења.

9. — Сва сумњива лица, заробљене Талијане и Пољацима одмах предати у I кварт другу капетану Ћоровићу на даљу надлежност.

10. — Везу са Штабом бригаде одржавати помоћу курира што чешће и о свим и најмањим промјенама најхитније нас извјештавати. Штаб бригаде налази се у Лазаревића улици бр. 6.

Батаљони ће нас извјестити колико им још потребује пушака за батаљоне.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар — мајор,
Јокаш Брајовић

Командант — мајор
С. Машковић³

(М. П.)

² Види док. бр. 149.

ту Машковић, народни херој. Погинуо на Сремском фронту год. као командант Осме црногорске НОУ бригаде.

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
17 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ БЕЛИ ПОТОК—ЗУЦЕ¹**

**ШТАБ
ХИ ДИВИЗИЈЕ
5. КОРПУСА НОВЈ**

Бр. стр. пов.
17 октобар 1944 г. *
у 16,45 сати

ШТАБОБИМА V, XII И МАЧВАНСКЕ БРИГАДЕ

Ситуација: Две немачке дивизије у јачини од 12.000 војника и 400 возила под притиском Црвене армије настоје и покушавају да се по сваку цену пробију од правца Гроцке уз Дунав преко Ритопека и Винче за Београд. Борбе се воде на сектору Заклопача—Велики и Мали Мокри Луг—Липовица.

Наш задатак: Са наше две бригаде постављене на сектор-Зуце—Бели Поток служити као резерва ХХI Дивизији која напада ојачана са моторизацијом Црвене армије, јединицама V Дивизије и Славонске дивизије на сектору Мали Мокри Луг—Заклопача. Задатак ових дивизија у садејству моторизације Црвене армије: потпуно уништење свих непријатељских снага са којима располаже на сектору Мали Мокри Луг—Болеч—Заклопача—Гроцка.

У вези тога,

НАРЕЂУЈЕМО:

XII бригада: Поставиће се на просторију Зуце оријентисући своје снаге у правцу Лештане—Мали Камен—Липовица. Задатак бригаде: остати на просторији Зуце и служити као резерва ХХI Дивизији која напада правцем Лештане—Голо Брдо—Липовица. По доласку на нову просторију одмах се повезати са оцеративним делом Штаба дивизије који ће се налазити у Кумодражу².

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 55/1, к. 866.

² Види док. бр. 112.

V Бригада: Остаје на сектору Бели Поток са задатком држања у приправности своја три батаљона који ће служити као резерва XXI Дивизији. Један батаљон нека остане и даље са дивизијском болницом. Штаб V Бригаде успоставиће телефонску везу са Штабом дивизије (под Авалом)³.

Мачванска бригада: Одмах по пријему овога наређења кренуће на Авалу код Штаба дивизије (*главни* друм) где ће добити даљни задатак.

Напомена: Штаб XII Бригаде по доласку на нову просторију успоставиће телефонску везу са Штабом V Бригаде који се налази у с. Бели Поток.

Знаци распознавања важе стари.

Штаб дивизије налазиће се на старом месту (на друму под Авалом).

Оперативни део Штаба дивизије налазиће се у Ку-модражу, са којим ће штабови бригада стално бити у вези.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомееар-п.пуковник: Командант-пуковник:
М. Шиљековић

В. д. начелника:
М. Пекић

(М. п.)

Хитно доставити операцијски извештај у времену од 14—17 ов.м.

³ Види док. бр. 113.

БР. 16

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17
ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА
НОВЈ О ТОКУ БОРБЕ У БЕОГРАДУ¹

ШТАБ XVI ДИВ. XII Н.О.У. КОРП.
17.X.1944

ШТАБУ XII Н.О.У. КОРПУСА

Положај

1) Са јединицама I и II бриг. стигли смо у Београд, задржали смо се у улици Косте Главинића (Царева Ћуприја — II бриг. а I бриг. — Косте Главинића), одакле предузимамо све могућности у циљу извршења постављеног нам задатка. Политички комесар, друг Здравко- ишао је у руски штаб пука да се информише где се налази непријатељ, тј. да сазна ситуацију. Ситуација изгледа овако: Немци држе скоро цели Калемегдан, Теразије и Славију. Јединице Црвене армије крећу се улицом лево од Штросмајерове према ж. станици. Јединице 28. славонске дивизије крећу се Сарајевском и Штросмајеровом улицом према министарству. На ћошак Министарства саобраћаја, у Немањиној улици, још нису избиле јединице личке и славонске бригаде, бар док сам ја био код њих. Дакле, понтонски мост код савског пристаништа налази се у рукама Немаца и к њему је прилаз засад немогућ. Ту се налазе јаче немачке снаге. И баш овог часа био је код нас један црвеноармејски капетан који је тражио да му дамо тачне податке о томе где се налазе немачка утврђења како би тукли „Каћушама“. Ми смо им те податке дали и друг Камењар³ је лично пошао да им објасни где се налазе немачка утврђења.

2) Илији⁴ смо издали задатак да одмах сортира аутоматска оруђа и протуколске пушке и да крене, ако је икако могуће, преко Немањине улице, да на неки начин заобиђе. и да се пробије до савског пристаништа. Но, можемо вам одмах рећи да без тешког оруђа иде врло тешко. Немци су добро утврђени.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/3, к. 951.

² Пашко Ромац

³ Марко Перичин

⁴ Илија Богдановић, командант Прве војвођанске бригаде

3) Наши најистуренији делови сада се налазе код хотел Мостара. Са једним одељењем држали смо први железнички мост, ловише Шест топола, али су нас црвеноармејци ту сменили.

4) Железничку станицу и Инвалидски дом Немци држе врло упорно, наши су их нападали али . . .⁵

5) Народ се склања у нека склоништа. Врло пријазно нас дочекује. — Можемо вам напоменути још и то да је овде за исхрану војске прилично потешко. Нема никаквих магацина, бар их ми досад нисмо пронашли. — Иначе можемо подвући још и то да је врло пријатно ратовати кад си заједно са онима које смо увек желели, а то је са црвеноармејцима. Били смо у њиховом штабу пука. Нема ту никакве укочености, врло просто и пријазно. Скоро још простије него код нас, бар је такав наш први утисак. Стражар пушта у штаб без неких нарочитих церемонија. Кад би тако било код нас, рекли бисмо да то чине новајлије. Иначе на дужности су врло строги, и то смо могли приметити.

6) Верујемо да нисте чули још звук „Каћуша“. Нама је сад тек јасно зашто оне претстављају страх и трепет за швабове. Кад пуцају, добива се утисак као да је у ваздуху неко крдо свиња, а тамо где пада ствара ужасан огањ. Такве су руске „Каћуше“.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком-потпуковник
Ромац⁶

Командант-потпуковник
(моментано на осматрачници)

• ⁵ На овом месту слова су нечитка. Вероватно треба да стоји: »без успеха“.

Пашко Ромац—Здравко

БР. 19.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 17 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ШЕСТЕ ИСТОЧНО-
БОСАНСКЕ БРИГАДЕ ДА ИЗВРШИ СМЕНУ ЧЕТВРТОГ
БАТАЈБОНА И ДА СЕ ПО ОСЛОБОЂЕЊУ КРАГУЈЕВЦА
ПОСТАВИ НА ПРОСТОРИЈУ С. СТРАГАРИ — Г. И Д.
ШАТОРЊА¹**

**ШТАБ
XVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ**
Бр. сл.
17.X.1944 г. у 20,40 ч.

ШТАБУ VI БНОУ БРИГАДЕ

Примили смо Ваш извештај писан 17 ов.м. у 15,40 часова².

Повуците Ваш IV батаљон из првог борбеног строја и ставите га у резерву у с. Страгари, а на положај повуците из Страгара Ваш II батаљон. Најхитније средите IV батаљон.

Одржавајте чврсту везу са јединицама Црвене армије, немојте дозвољавати да Вам се због слабе везе деси случај као данас.

Послије ликвидације града Ваш задатак је да се свим својим снагама поставите на просторију с. Страгари—Г. Шаторња—Д. Шаторња, са задатком одржавања чврсте везе са јединицама XV бригаде у Крагујевцу и са Чачанским НОП одредом у Г. Милановцу.

Према томе отпада прошли Ваш задатак постављања на просторију Кнића.

Све Ваше рањенике којима није потребна хируршка интервенција најхитније упутите у дивизиску болницу у с. Страгари. У бриг. амбуланти оставите само оне који долазе у обзир за лијечење у истој, као што је то закључено на дивизиском санитетском савјетовању. Не смијете дозволити формирање никаквих бригадних болница, јер од тога трпе наши рањеници. За извршење овога Ви ћете бити одговорни.

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 49/1, к. 982.

² Види док. бр. 30.

Данас око 14 часова 7 средњих совјетских тенкова отишло је према Крагујевцу. Пошто су Њемци срушили мост на Петровачкој р., исти су се ту задржали до оправке моста и сваки час се очекује њихово надирање у град.

XV бригада налази се око аеродрома.

Хитно нас обавијестите јесте ли успјели задржати и повратити колону која је надирала од Краљева.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,

Командант-пуковник,

БР. 30

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ИСТОЧНОБОСАНСКЕ БРИГАДЕ ОД 17 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ СА НЕМЦИМА НА ПРИЛАЗИМА КРАГУЈЕВЦА¹

ШТАБ
VI БНОУ БРИГАДЕ
17 октобра 1944
у 15,40

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) На сектору II и IV батаљона од јутрос у 5 часова До сада води се јака борба — крвава са непријатељем, који покушава по сваку цијену да одбаци наше батаљоне са периферије града. Јутрос рко 5 часова 2 батаљона Ц.А.² у садејству са нашим III батаљоном пресјекли су комуникацију Крагујевац—Краљево ниже с. Мале Пчелице и порушили мост на истој комуникацији. Око 13 часова повратила се Једна колона од Краљева непознате јачине, са намјером да се споји са јединицама које су у Крагујевцу, ради њиховог извлачења. Сада ниже с. М. Пчелице наш III батаљон и

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/6, к. 989.

² Црвене армије

један батаљон Ц.А. води огорчену борбу са непријатељем који надире од Краљева.

Наш IV батаљон налази се на положају лијево и десно око цесте која води Крагујевац—Г. Милановац, на самој периферији града и запосјео непријатељске бункере које узео још у току јучерашње борбе. Непријатељ даје отпор из зграда самог града.

2) Један батаљон Ц.А. налази се на лијевом боку нашег IV батаљона. Исти је батаљон један дио својих снага повукао са лијевог бока нашег IV батаљона и није обавијестио IV батаљон када се је повукао, тако да је један непријатељски тенк зашао нашем IV батаљону са бока и том приликом нанио му приличан број губитака.

Том приликом наш IV батаљон имао је око 10 рањених и 7 мртвих. Међу рањеним рањен је и командант батаљона друг — капетан Трикић³, другарица Боса⁴, руководилац СКОЈ-а у бригади, командир III чете друг заставник ЈБиљак⁵. Од погинулих налази се један помоћник комесара чете, друг Парац Иван.

Командант IV батаљона рањен је на више мјеста из тенка, ране нису тешке природе, док је другарица Боса рањена у прса — лакше природе. Такође и командир чете друг ЈБиљак је лакше рањен у ногу.

Том приликом расуо се приличан број нових бораца. Наредили смо IV батаљону да се повуче мало уназад и да се сконцентрише и прикупи.

3) Са I батаљоном налази се једна чета IV батаљона под командом Штаба I батаљона. Та чета IV батаљона и чета I батаљона налазе се на положају изнад села Драгобраће са задатком офанзивног дјеловања на комуникацију Крагујевац—Краљево.

Друге двије чете I батаљона налазе се у Книћу и на положајима изнад Кнића, са десне стране цесте Кнић—Чачак.

4) Наредили смо Штабу I батаљона да повуче оне двије чете које се налазе код Кнића на положаје изнад с. Драгобраће, у састав чете IV батаљона и једне чете свог батаљона, и да офанзивно дјелује на непријатељску колону која је стигла од Краљева.

5) До сада имамо укупан број око 45 рањених другова, од тога броја има око 10 другова теже рањених, 7 је упу-

³ Сретко Трикић

⁴ Боса Митић

⁵ Бранко Љиљак

пено за хируршку интервенцију у руску болницу, а остале ћемо упутити у нашу хируршку екипу.

Рањенике које смо упућивали у хируршку екипу у ^{ску} болницу, ми смо их упућивали само ради хируршке интервенције, а они су их упутили за армијску болницу, без нашег знања.

б) Потврђујемо пријем Ваше поште писане данас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом. полкома
Обрадовић Милан

Зам. команданта •— капет.
Чедо Ђукић

(М. П.)

БР. 31

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 17 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ ПРО-
ЛЕТЕРСКЕ, ЧЕТВРТЕ И ПЕТЕ СРПСКЕ, ПРВЕ КРАЈИ-
ШКЕ И ДРУГЕ ЛИЧКЕ БРИГАДЕ ЗА УНИШТЕЊЕ
НЕМАЦА НА ПРОСТОРИЈИ С. КАЛУЂЕРИЦА,
ЛЕШТАНЕ, БОЛЕЧ, РИТОПЕК¹**

Ш Т А Б
21 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 83
17 октобра 1944 г.
Положај

ЗА П О В Е С Т
(Секција Београд 1 : 100.000)

Немачке снаге које отступају испред Црвене армије из правца Смедерева и Гроцке настоје да се пробију ка Београду. Јачина ових снага, према подацима које смо добили, а који нису довољно проверени, износи нешто мање од две Дивизије.

Наша IV бригада водила је са овим непријатељем јуче Целог дана борбу, нападајући га од М. Мокрог Луга комуника-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 59/1, к. 1040.

цијом ка Бабином Лугу и до истог допра. У контранападу непријатељ је потиснуо ову бригаду до на просторију Клупе—Ерино Брдо—Смрдан. Извесни делови ове бригаде налазе се и на Липовици (к. 176).

Наша V бригада нападала је непријатеља на правцу Лештане—Болечке Механе и допирала до Црквеног Забрана. На ову бригаду непријатељ је такође извршио противнапад и повратио до просторије Забран (к. 201)—Осоје (к. 235).

Од Штаба корпуса добили смо депешу следеће садржине:

„И пролетерску оријентишемо Александровом ул. правцем Мали Мокри Луг, где ће јој садејствовати руске мото-механизоване јединице. Са Вождовца ка Великом Мокром Лугу упутили смо једну личку бригаду. Узмите је под команду. Узмите под команду I крајишку. Две славонске бригаде са сектора Авала дејствоваће у правцу Заклопача—Болеч,- Повежите се са њима и договорите о садејству. Једна славонска бригада долази на Авалу., V дивизија ће вам садејствовати од правца [В.] Врачара према Малом Мокром Лугу. Ваш задатак; спречити продор непријатеља у град и заједно са руским снагама уништити ту непријатељску групу.“ „• . > ; •,»'•'„

На основу предњег наређења распоред и задатак јединица биће следећи: I

I крајишка бригада извршиће одмах покрет по добијању овог наређења правцем Зуце, са задатком овлађивања Липовице (к. 278)—Мали Камен (к. 259), дејствујући на непријатеља општим правцем Лозовик. Бригада ће се повезати са јединицама Црвене армије које надлежу од Гроцке и обавестити их о распореду и задатку наше јединице. Са Црвеном армијом се чврсто повезивати, с њом упоредо напредовати и тражити појачања у оклопу и артиљерији. Бригада може оставити снаге до једног батаљона за обезбеђење коморе и осталих делова на простору где се бригада сада налази.²

V српска бригада извршиће покрет правцем Осоје—Мајдан десно, па улево Забран (к. 201), са задатком напада на Болечке Механе, где се налази главнина непријатељских снага. Бригада ће се током борбе везивати десно са I крајишким бригадом, а лево, на правцу Раскрсница, са једном личком бригадом. Бригада ће у свом надирању обухватити Голо Брдо (к. 221)—с. Болеч.

² Види док. бр. 65.

Личка бригада кренуће општим правцем Вождовац—Велики Мокри Луг—Смрдан—Велики Луг (к. 142) северно од Болечких Механа, везујући се десно са V српском бригадом, а лево са II пролетерском бригадом, која надире заједно са руском моторизацијом комуникацијом Београд—[М.] Мокри Луг—Калуђерица.³

II пролетерска бригада са руским тенковским јединицама кретаће се општим правцем Мали Мокри Луг—Калуђерица, захватајући лево Липовицу (к. 176) — Шеварице, са задатком овлађивања Старац Васиним Брдом, избијајући својим левим крилом на Водицу (обала Дунава). Један батаљон ове бригаде сада сналази на положајима Голо Брдо (к. 248). Почим личка бригада избије до те просторије, послаће овај батаљон у састав своје бригаде.

IV српска бригада, која се сада налази на просторији Смрдан—Ерино Брдо—Клупе, извршиће напад општим правцем Млаке—Кусак—Винча, захватајући левим крилом хрско Чолиног Гроба на Дунав. Бригада има задатак да отсече немачке снаге код Великог Села и оне на Ритопеку, као и уништеће непријатељских снага, уколико их буде, на простору Винча. По завршетку овог задатка, бригада ће остати у дивизиској резерви на просторији Винча—Липовица—Калуђерица и по потреби, не чекајући наређење Штаба дивизије, садејствоваће II пролетерској и личкој бригади договорно, у ком циљу штабови требају бити близу један другоме.⁴

Јединице IV, II, V и личке бригаде кренуће у напад одмах почим се повежу међусобно, а I крајишка одмах по добијању наређења, тежећи да се што пре повеже на свом левом и десном крилу са јединицама назначеним у заповести.

Све бригаде које имају у близини јединице Црвене армије обавестиће их о нашем задатку и тражити њихово непосредно садејство оклопом и артиљеријом.

Задатак постављен у овој заповести има се безусловно извршити онако како га је Штаб корпуса поставио овој јединици. Црви пут нашој војсци додељена је оваква улога: опколити и уништити непријатеља, а уз садејство Црвене армије. Наши борци и старешине ће уложити све своје умне и физичке способности да се непријатељ, који је жа-

® Види док. бр. 44.
Види док. бр. 43.

рио и палио по нашој земљи уништи и да му се не дозволи да изнесе оружје и кости из наше земље. Старешине морају имати пуну самоиницијативу, не држећи се круто постављеног задатка, већ тући непријатеља онде где је, у ком циљу се чврсто везивати међу собом.⁵

Осматрачница Штаба дивизије биће на Стражари (кота 310) код села Кумодража у почетку борбе, а касније на Бандери (к. 267), о чему ће јединице бити благовремено обавештене. Извештаје слати о свакој и најмање насталој промени, а обавезно свака два сата. Само у том случају овај штаб ће моћи правилно руководити јединицама за уништење непријатеља.

Знаци за распознавање јесу: **Тито — Београд**, видни знаци: дизање пушке водоравно обема рукама изнадј главе. Ово чинити чешће, како нас не би тукла сопствена артиљерија. Означење места докле су стигле наше јединице вршити са по две црвене ракетле. Уколико која од јединица нема пиштоља и ракетли, умолиће најближу јединицу Црвене армије да јој да на послугу за време битке.

Уколико је потребно на извесним тачкама садејство тешке артиљерије од Кумодража или са друге удаљене тачке, треба тачно место непријатеља означити и на њега не долазити пре него што се артиљериска ватра не прекине. Тражење артиљерије вршити писмено, одређујући тачне тачке дејства.

Јединице Славонске дивизије, које се налазе око Авале, тражићемо да дођу на сектор с. Зуце са две бригаде, као општа резерва наше нападне групе, где ће се команданти из прве линије и команданти из резерве договарати и непосредно тражити садејство и међусобну помоћ, не чекајући наређење овог штаба. Овај штаб о свему што се предузме обавештавати. О садејству јединица Славонске дивизије са овом групом договориће се штабови непосредно. Још једном подвлачимо, потребна је пуна иницијатива, одлучност и пожртвовање свих бораца и старешина да се задатак потпуно изврши.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар п. пуковник,⁶

Командант пуковник,
Милоје Милојевић

⁶ Види док. бр. 42.

⁶ Младен Марин

БР. 32

**МЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА ТРИДЕСЕТ ШЕСТЕ НОУ
ТГВИЗИЈЕ ОД 17 ОКТОБРА 1944 ГОД, ШТАБУ ДВАНА-
ЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ О УПУЋИВАЊУ ШЕСТЕ БРИ-
ГАДЕ НА СЕКТОР АВАЛА—БЕЛИ ПОТОК¹**

Ко пише: Штаб 36 див. Одакле: Железник
коме: Штабу XII корпуса Где: Беле Воде
О. бр. _____ датум 17-X-1944 год., 19 час., 30 мин.
Карта размере 1:_____

1.) Наша VI бригада је отишла на сектор Авала—Бели Поток—Пиносава.

Пред сам покрет, управо је формирала IV бат.

2.) Молимо Вас да преко ваше радио-станице, првом везом, предате XXXVI див. следеће депеше:

I

Наш штаб нека дође у с. Железник у кућу Боривоја Зорића. Ту ћу вас сачекати.

II

Шестој [бригади] сам издао наређење за покрет на сектор Авале.

Мишко²

3.) Молимо Вас, јавите по овом куриру да ли су моје поподневне депеше предане радио-станици нашег штаба као и да ли је иста потврдила пријем.

С. Ф. — С. Н.

п. пук. **Р. Јовић**

(М. п.)

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23/2, к. 1240.

² Радослав Јовић.

БР. 33

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ШЕСТЕ ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ
ТРИДЕСЕТ ШЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 ОКТОБРА
1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ПОСЕДАЊЕ
ПОЛОЖАЈА АВАЛА—ЦРВЕНИ БРЕГ—МЛАДИЦЕ—
ШУПЉИ КАМ.¹**

**ШТАБ VI ВОЈБОЂ. БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ВОЈСКЕЈУГОСЛАВИЈЕ**

Оп. Број: 31

Дана: 17/X 1944 год.

Положај
17,30

ЗАПОВЕСТ

(Секција Обреновац, Београд 1 : 100.000)

Ситуација: Јаче непријатељске снаге са око 400 разних моторних возила разбијене су на линији Пожаревац—Горњи Милановац,² те се сада прикупљају са намером продора од Смедерева ка Београду.

Наша 3 дивизија³ има задатак да ликвидира непријатеља око Смедерева.

Друмом Младеновац—Београд саобраћају делови Црвене армије и Народно-ослободилачке војске.

Наша III бригада налази се са својих снагама на простору Обреновац—Умка—Жарково.

Задатак наше бригаде јесте по сваку цену спречавање непријатељских продора ка Београду.

У циљу тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Бригада ће извршити данас у 19,30 часова покрет са досадање просторије на нове одређене положаје и то на следећи начин:

а) IV батаљон ове бригаде кренуће са досадање просторије у село Пиносаву, где ће се сместити у кантонман, с

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/2, к. 1245.

² Вероватно Доњи Милановац.

³ У оригиналу погрешно написано, а треба: Пета НОУ дивизија.

тим да једно јаче извиђачко одељење (један вод) упути на Црвени Брег (к. 240) ради бочног осигурања друма Раља—Београд-

б) III батаљон ове бригаде кренуће са досадање просторије на Авалу (к. 511), где ће на положај одредити једну чету, која има да се укопа са задатком затварања цесте **Раља—Београд.**

в) I батаљон кренуће са досадање просторије на просторију Младице (к. 273), где на положај одредити једну чету. На положају Шупљи Кам. (к. 295) одредити на положај две чете.

г) II батаљон ове бригаде кренуће са досадање просторије у село Бели Поток у кантонман, а једну чету истурити на положај Соко (к. 213).

2. — Командант колоне за III и I батаљон ове бригаде биће командант III батаљона, а за IV и II батаљон биће командант II батаљ.

Зборно место за III и I батаљон одредиће сам командант колоне, а за IV и II батаљон биће у Рушњу.

Напомена: I и III батаљон по заузимању својих положаја имају одмах да успоставе додир са јединицама Црвене армије и Народно-ослободилачке војске које саобраћају друмом Младеновац—Београд.

II батаљон има да ухвати везу са Дивизијом на линији Кумодраж—Лештане—Зуце.

I батаљон упутиће једну јачу патролу у правцу села Врчина ради извиђања.

На положајима додељеним нашој бригади налази се сада XI дивизија.

Цесту Београд—Младеновац не минирати, већ на цесту поставити две противтенковске пушке и 2 цон-була, што се ставља у задатак штабовима III и I батаљона.

Штабови батаљона објасниће одмах свима својим борцима додељени задатак нашој бригади, те свим силама настојати да држање положаја има бити по сваку цену. Штабови батаљона спровешће обавезно укопавање на положајима.⁴

Борбени знаци: Коча—Колона—Колубара.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

В. д. команданта

⁴ Види док. бр. 115.

П.С. Штабови батаљона по ухваћеним везама најхитније ће извести овај штаб, као и о свим променама на свим својим секторима.

Штаб бригаде налазиће се у Пиносави.
I и III батаљон сместиће се на Авали.

С. Ф. — с. н.

Политкомесар, мајор,
Воја Живановић

В. д. команданта,
Илија Романовић

В. д. начелника, капетан,
Синиша Јовановић
(М. П.)

#

БР. 34

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА СЈЕНИЦУ¹

ШТАБ	•
III САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ	1
Оп. бр. 187	1
17.X.1944 г.	1

РЕЛАЗИЈА ^{ЈШ}

III Санџачке НОУ бригаде за вођене борбе са милШ дијом и четницима на Сјеници	1
(Секција Сјеница 1 : 100.000)	I

НЕПРИЈАТЕЉ ^М

а) Јачина непријатеља: 2.000 бораца (милиције и чеИ ника). ||

б) Наоружање непријатеља: 100 аутоматских оружја | 4 тешка баџача.

в) Морал, борбеност и активност непријатеља достај добри.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/6, к. 989.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

а) 1 и 2 батаљон III Санџачке НОУ бригаде, 2 и 4 батаљон V Санџачке НОУ бригаде и батаљон VII Црногорске НОУ бригаде. Наоружање наша два батаљона је: 35 аутоматских оружја, 2 тешка бацача, неколико лаких бацача и 2 бацача „Фијата“.

б) Између 14 и 15 о.м. вођена је борба са милицијом и четницима на горе поменутом положају. Вид борбе — напад и овлађивање положајем горе поменутих.

в) Наши полазни положаји били су с. Требиње—Халиновићи и то у три правца: прва колона правцем Требиње—Сјеница, друга колона [правцем] Халиновићи—Бабињача—Сјеница, трећа колона правцем Халиновићи—Лупоглав—Чедово—[Д.] Вапа—Сјеница.

г) Непријатељ се налазио у самом граду, као и у околним селима око града.

д) Напад је почео 14 о.м. у 14 часова и јединице успјеле да очисте околна села до 18 часова, а напад на сами град је отпочео у 22 часа 14 о.м. и трајао до 1 сат 15 о.м., и наше јединице уз садејство осталих батаљона су заузеле град.

ђ) Губици наша два батаљона су: 3 мртва и 6 рањених, а непријатељски од стране наша два батаљона су: 30 мртвих и око 50 рањених.

е) Наше јединице су заплијениле 1 тешки митраљез, 2 лака бацача, 1 п. митраљез, неколико јахаћих коња и веће количине муниције и ратне спреме.

ж) Морал и држање наших јединица било је на висини — како бораца тако и руководиоца.

з) У овој акцији наша два батаљона потрошили су 5.000 југословенске муниције, 4.000 енглеске, 40 мина кал. 81 мм, 70 мина од лаких бацача, 30 мина од „Фијата“ и 80 ручних бомби.

ј) Борба је од почетка па до краја текла према предвиђеном плану.

ј) На сектору јединица V Санџачке бригаде као и јединица VII Црногорске бригаде није било отпора од стране непријатеља, већ се непријатељ са њихових сектора поЕукао приликом првог удара. Мртвих као и рањених није било ни са једне стране.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар — мајор Командант — п. пуковник
Данило Кнежевић Халил Хаџимуртезић
Начелник — капетан
Јагош Мирковић
(М. П.)

БР. 59

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИ-
ВИЗИЈЕ ДА СЕ ЗАДРЖИ НА АВАЛИ И СПРЕЧИ ПРО-
ДОР НЕПРИЈАТЕЉА ПРАВЦЕМ РИПАЊ—БЕОГРАД¹,**

**ШТАБ
XII КОРПУСА НОВЈ
18 окт. 1944 год.**

Ј
Ј
^

ШТАБУ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

1. — Читаву вашу дивизију задржите на сектору Авале и по сваку цену онемогућите продирање непријатеља од правца Рипња ка Београду. VI војвођанску бригаду поставите, према ситуацији, на ваше десно крило.

2. — Читав наш корпус добио је задатак да офанзивним дејством онемогући сваки покушај продора непријатеља ка Београду и да га разбије.

3. — Треба дејствовати упорно, развијајући максимум офанзивности код свих наших јединица. Не треба јединице навикавати на чекање садејства моторизације Црвене армије,-

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

- Политички комесар
пуковник³

П.С.⁴

Накнадно ћете добити нашу општу заповест, коју ћемо издати после концентрације наших јединица на сектору Сремчица—Рушањ итд. До те концентрације ви треба да дејствујете самостално и иницијативно, према конкретној ситуацији, тј. према правцима надирања непријатеља.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/4, к. 589.

² Види Операциски дневник Једанаесте НОУ дивизије, док. бр. 162.

³ Стефан Митровић.

⁴ Следећи текст је дописан на истој машини.

БР. 36

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
Г« ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИ-
ВИЗИЈЕ ЗА ПОСЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА СРЕМЧИЦА—
РУШАЊ¹**

**Ш Т А Б
XII КОРПУСА НОВЈ
Бр. сл.
18.X.1944**

ШТАБУ XVI НОУ ДИВИЗИЈЕ

1. — Једна непријатељска колона пробија се од правца Смедерева преко Врчина и Рипња ка Београду.

2. — Најхитније, одмах по пријему овог наређења, прикупите све ваше јединице и кренкте на просторију Сремчица—Рушањ.²

3. — Уколико не можете да извучете батаљоне ваше I бригаде из борбе у Београду, оставите их у саставу XXVIII дивизије, која је добила наређење да прими ваш сектор у граду.

· СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник

Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви
ГОИсториског института под рег. бр. 4/4, к. 589.
Види док. бр. 41.

БР. 37

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОЛ
18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О НЕПРАВИЛНИМ ПОСТУПЦИМА БУГАРСКЕ
ВОЈСКЕ У ВРЕМЕ БОРБЕ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ НИША¹**

ШТАБ	
ХИИ КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ	Љ
Стр. пов. бр. 23	•
18.X.1944 г.	I
у 8 часова	I

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

За време извођења заједничких војних операција Народно-ослободилачке војске Југославије и партизанских одреда и бугарских снага противу Немаца на једном делу територије Србије, јединице II бугарске армије починиле су следеће неправилне поступке:

1) У самом почетку операција на сектору Равна Дубрава—Попово Гумно командант бугарског 31. пука није дозвољавао деловима наше 22. дивизије да крену напред, говорећи да ће у њих пуцати ако ово покушају. По овом случају интервенисано је телефонским путем.

2) На левој обали Јужне Мораве, приликом напада на немачку колону на комуникацији Ниш—Прокупље, наше стрељачке стројеве тукла је бугарска артиљерија непосредном ватром, што се је могло избећи да се више водило рачуна.

3) После ликвидације непријатеља, наша 47. дивизија поставила је обезбеђење у циљу спречавања пљачке и целу ноћ контролисала сва моторна возила. Ујутро 15 о.м. бугарске јединице, међу којима и Тенковска бригада, дошле су да одвлаче камионе. Том приликом између наших стражара, који су имали наређење да чувају возила, и бугарских јединица дошло је до оружаних сукоба;

а) бугарски војници са митраљезом из једног тенка убили једног нашег стражара и једног ранили;

б) у једном другом сукобу погинуло је пет Бугара и три наша војника.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/6, к. 181.

После тога командант наше 47. дивизије разговарао је са Штабом бугарске XII дивизије и Тенковске бригаде и споразумели су се да се одреди заједничка комисија која ће утврдити број камиона и свих других возила, која су тог дана да буду паркирана споразумно на одређеном месту. Но и поред овакве сагласности, бугарске јединице су одвукле **сва** исправна моторна возила, остављајући само она која су била кварна, јер се као таква нису могла одвући. **Да не би** дошло до поновних оружаних сукоба, наше јединице повукле су се са обезбеђења.

4) За време борби на истом сектору, пуковник Диков из Тенковске бригаде уперео је пиштољ на нашег политичког комесара 15. бригаде када је овај интервенисао да бугарска артиљерија не туче наше линије на положају.

5) У самом граду Нишу на скоро свим магацинима дошло је до сукоба тако, да су на неким местима и поред присуства наших стражара бугарски официри и војници проваљивали магацине и односили материјал:

а) санитарско слагалиште Црвеног крста потпуно је разнесено.

6) Командант бугарске VI дивизије, по сопственом исказу, уопште није био обавештен да ће наша војска нападати Ниш, нити је уопште знао о нашем учешћу. Јасно је да када он није то знао, да нису знали ни његови официри и војници.

7) Бугарски војници врло често, па чак и официри пуцају по праду. Пример: потпоручник Стојанов из Штурм-артиљерије, VI дивизије, пуцао је из пушке. Поред тога уперео је стројницу на оне који су га опомињали да то не чини. Истог дана такође су тешко рањена два наша борца. 16 о.м. у 19 часова настало је опште пуцање и услед тога забуна, те су још два наша борца била рањена.

8) Ноћу између 16 и 17 о.м. VI бугарски граничарски пук, који је био смештен у Кнез Селу, у тамошњем санаторијуму, полупао је и обио гвоздена врата на магацину, одневши сав материјал, поскидао све инсталације и браве са врата и понео собом. Оно што је однето претставља огромну вредност. Интервенисано је да овај пук који је на маршу у правцу Пирота и бугарске границе обустави покрет, да би се опљачкане ствари вратиле за потребе санаторијума, у којем се кроз најкраће време имају сместити Наши тешки рањеници.

9) Бугарске јединице односе сваковрсни материјал и ^{ЗДат} који налазе у канцеларијама и магацинима. Узимају ^{Плех} алуминијум и све друго што вреди са остављених

моторних возила по граду, која би се иначе лако могла оправити. Пример: горе наведени материјал однесен је места које се налази иза Војне болнице на путу Ниш-^ Нишка Бања.

10) Бугарска војска при пролазу кроз Ниш и за вреће одмора у околним селима вршила је пљачку имовине та, мошњег становништва.

11) Украден је мотор за трансмисију и алат из мостовске радионице, где су Бугари чували стражу, као и стру, јомер стана надзорника пруге;

а) обијена је каса шефа, економа и благајника.

12) Узет је дебели телефонски кабл и телефонски алат, као и материјал са градског поља и ван града.

13) 17 о.м. у Нишкој Бањи из виле инжењера Стефа, новића, радио-чета II бугарске армије, где је била раније смештена немачка инфективна болница, однела је из исте сав санитетски материјал. Сем тога била је припремилд за одношење и демонтирала два комплетна струјомера са шал-таблама, лустере, сијалице, као и сву постељину ин-фективне болнице.

14) Из тврђаве однета је скоро сва убојна спрема и храна као: шећер, брашно, конзерве и друго.

15) Војници VI бугарске дивизије приликом отимања плена од наших стражара говорили су: „Ми смо господари Ниша, ми смо се за њега борили и сами га ослободили. Целокупан плен припада нама“.

16) Сав горе наведени разноврсни материјал и моторна возила, којих је било најмање осам стотина, узет је на такав начин да се добија утисак да су старешине затварале очи пред неисправним, поступцима својих војника и потчињених, а у појединим случајевима да се чак радило о унапред постављеном плану.

Ово је само кратак извод из низа неправилних поступака који бацају ружну слику на бугарску војску.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник Штаба XIII Корпуса
потпуковник

Момчило Д. Полексић

-

(М. П.)

БР. 38

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИ-
ГАДЕ „РАДЕ КОНЧАР“ ОД 18 ОКТОБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА
СА НЕМЦИМА КОД ТОПОЛЕ И У БЕОГРАДУ*

ШТАБ
XIII ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
„РАДЕ КОНЧАР“
Дана 18.X.1944 године

Предмет: *Оперативни извештај*

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ

Достављамо Вам кратак оперативни извештај за вре-
ме борби које је водила наша Бригада на сектору Топола
и Беопрад.

Дана 11-Х- ов. год. у 16 часова са два батаљона из-
вршен је покрет на сектор Марковац—Велосавци са задат-
ком да се повежу са дјеловима V Дивизије и да праве при-
тисак на Тополу. Батаљони су стигли на одређене поло-
жаје у 9 сати увече. Везу са јединицама V Дивизије нисмо
могли успоставити из разлога тога што су све јединице
отишле у правцу Жабара у сусрет Црвеној армији.

Дана 12.X. о.г. у 7.30 часова ујутру наишла су три мо-
тоцикла, два камиона са војском и једна блиндирана кола
из Тополе ка с. Белосавци, гдје су били сачекани од нашег
II Батаљона и повраћени у правцу Тополе. Батаљон остао
је на положају са јужне и источне стране комуникације.
У 8 часова примјећена је доста јака непријатељска мото-
ризација из правца Тополе. Батаљон је прихватио са истом
борбу, али иста, не осврћући се на нас, упорно је са тенко-
вима пробила напријед комуникацијом, а затим су камиони
са војском у великој брзини кретали се у правцу Младен-
овца. Моторизација је пролазила све до 13.50 часова, на
коју смо ми стално отварали ватру по камионима, који су
оили накрцани са војском. У размаку од 10 минута поја-
вила се је друга група моторизације, са којом смо се такођер
мало напуцали, али одмах смо осјетили да је то Црвена
армија, са којом смо одмах се споразумели и ухватили везу,

ТЈ . 1 Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви
Историског института под рег. бр. 152, к. 727.

која је одмах након 10 минута продужила напријед. Послије тога батаљони су кренули у састав бригаде. У тој борби побили смо 22 Њемца и 25 ранили, заробљено је 1 бацач са 25 мина, карабина и 1 камион. На нашој страни није било губитака.

За напад на Београд наша Бригада је мање учествовала, већ је била као резерва VIII Дрногорске бригаде.

Дана 16. X. о.г. у ноћи са три батаљона извршили смо напад на непријатеља у правцу Карађорђева парка и Славије. Борба је трајала од 20 часова навече па до 17. X. о.г. 12 часова. Послије тога Бригада је пребачена на сектор Цветкова Механа—Ул. краља Александра, гдје није учествовала у борби, осим једне чете I Батаљона, која је заједно нападала непријатеља у правцу Мокрог Луга заједно са Совјетима. Остали батаљони вршили су претресе кућа. У свим борбама у самом Београду Бригада је заробила следећи плијен: Приликом наступања бригаде, пронађено је 23 топа разног калибра — већином неисправни. Сви топови предани су другу Пајевићу (мајору); 10 тешких митраљеза, који се налазе на Дедињу, 4—5 хиљада исправних и неисправних пушака пронађено приликом наступања, Заробљено је у борби 440 пушака; „шараца“ заробљено у борбама 32 комада, од тога 5 неисправних; „Брна“ 2 комада, „Бреда“ 2 комада заробљено; талијанска 4 п.митраљеза; бацача 2 комада са минама исправна; муниције много. Заробљено Њемаца 329, убијено у борбама 150 Њемаца. Од наведена 23 топа који су пронађени, 4 су остала на положају [М.] Мокри Луг, који су били неисправни. На нашој страни било је 3 мртва друга и 12 рањених, који су сви лакше, осим један теже.

Бригада се сада налази распоређена по квартовима од стране Команде града Београда.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар,
мајор:²

Замј. команданта,
капетан:³

Иван Денац
Марко Рапо

БР. 39

Т^ВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ 18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕР- СКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА КОД С. ГРАБОВЦА¹

ШТ АБ
ХИ СРП. НОУ БРИГАДЕ
Бр. службено
18.X.1944 год.
у 2 часа

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Јуче 17 ов. мес. при вршењу покрета у правцу Чукојевац—Годачица и чишћења терена, наша лева колона наишла је на групу Немаца од 150 људи из састава дивизије „Принц Еуген“. Немци су хтели да п^седну положаје Јеринин Град—с. Грабовац, да би тукли Црвену армију на десној обали 3. Мораве. Истог момента је и наш 2. батаљон избио на тај положај, 4. батаљон, који се кретао десно од њега, одмах је обухватио Немце и после жестоке борбе непријатељ је био ликвидан. 4. батаљон је продужио покрет у с. Чукојевац, где је наишао на 3 камиона Немаца и брзо их је протерао ка Краљеви. У овој борби непријатељски губици су: 50 мртвих и 60 заробљених. Код нас: 1 мртав и један теже рањен.

Заплењено је: 100 пушака, 5 пушкомитраљеза „Збројовка“, 3 шарца, 7 стројница немачких, 7 парабелума, 2 ракетна пиштоља, 2 противтенковске пушке, 2 лака бацача, 1 тешки бацач, један камион „Саугас“, муниције за сва ова оруђа, 60 пари чизама и ципела, 60 пари одела и још неке ситне спреме.

Од овога црвеноармејци су узели 4 парабелума, 2 шарца и 2 стројнице а заробљене Немце су они отерали, тражио их је штаб њихове дивизије.

У овој борби су нас помогли и Руси јер су били на десној обали Мораве и Немци нису могли прећи на ону страну.

3. батаљон је у с. Риљац запленио 4 камиона, од тога ^ННЈеисправан, једну лимузину, 18 ком. резервних цеви

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под рег. бр. 453, к. 737.

⁶ »Зборник" ТОМ I књига 14

за пушкомитраљезе, нешто пушака и целу архиву четничког команданта за Србију Трифуновића.

За сада смо на линији: Угљарево—Чукојевац—Годачица а даље ћемо према развоју ситуације, јер Немци држе све до станице у Врњачкој Бањи. Изгледа да ће Руси данас да нападају. Око Краљева од стране Крагујевца чује **ср** јака артиљериска ватра, послали смо да испитају ко води борбу.

Још немамо тачне извештаје од 1. и 3. батаљона. У с. Грабовоац смо запленили 22 сандука енглеске муниције.

На овом терену има много четничких магацина, алц немамо времена да их тражимо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб, командант
м а ј о р
Михајло Гавриловић

БР. 40

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ЗА БЕОГРАД¹

ШТАБ
XXI СРПСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. сл.
18 октобра 1944

ШТАБУ V КНОУ ДИВИЗИЈЕ

I

У борбама око Београда и у самом граду, ова бригада учествовала је делимично.

Два батаљона водила су борбу 15 ов.м. на положају Шугавац са немачком моторизованом колоном.

Један батаљон водио је борбу 17 ов. мес. на положају Стојичино Брдо са немачком пешадијом која је надирала ка Београду.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто*. риског института под рег. бр. 38/3, к- 782—А.

Мања одељења водила су борбу са непријатељем при-
лчком чишћења рејона додељеног овој бригади.

У току борби уништен је један немачки тенк, побијено
око 40 немачких војника.

Заплењено је: 14 митраљеза (пушкомитраљеза), 135
пухпака, 8 револвера, око 140 бомби, 13.000 метака, 16 коња
и 1 пољски телефон и много другог материјала и спреме
(одеће и обуће).

II

Шаљемо вам дупликат спроводног акта којим су упу-
ћени другови из штабова батаљона у команду места на
привремену службу.

III

Извештавамо да смо у току дана ухватили 13 разних
агената и народних непријатеља и спровели „ОЗНИ“ на
даљи поступак.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар,
Јово Роган

Командант,
Живо Белошевац

Нач. штаба,
Илија Јовановић

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗД
ГОЊЕЊЕ И УНИШТЕЊЕ РАЗБИЈЕНИХ НЕМАЧКИХ
ДЕЛОВА НА ПРОСТОРИЈИ В. И М. МОШТАНИЦА,
БАРИЧ, ЈАСЕНАК, ОБРЕНОВАЦ'**

ШТАБ
ХВИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 116/1944
18 октобра 1944 год.

ЗАПОВЕСТ

(Секција Београд и Обрновац размер 1 : 100.000)

Ситуација: Јединице Црвене армије са неким јединицама наше НОВ настављају ликвидацију непријатеља У Београду.

Непријатељ се очајнички брани, углавном из зграда око пешачког моста и са Калемегдана у циљу обезбеђења мостобрана. Види се јасно да је непријатељ имао задатак по сваку цену осигурати мостобран оним дивизијама које су требале да се пробију са југа. У току ноћи прешла су два руска пука преко Дунава за Београд.

Колона јачине једна дивизија „Храстов лист“ и два пука „Брапенбург“ Немаца. Ова је група деморалисана и настоји на који било начин да извуче главу. Да би била покретнија уништила је сву своју моторизацију као и тешка оружја. Оставила је само два брдска топа, које су јој наше јединице одузеле у данашњим борбама. После данашње борбе са нашом ХИ и ХХХВИ дивизијом непријатељ је разбијен у две колоне и безглаво бежи. Већа колона одбила се према Барајеву а мањи део према Обреновцу.

Наш задатак: Неуморним и енергичним налетима опкољавати и уништавати непријатеља, не чекајући наређења Штаба дивизије, већ гонити и уништавати непријатеља где год се он појави, тражити обавештења преко сељака о непријатељском бекству и

Пиг¹Ј°Ригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистор. ^когинститута под рег. бр. 3/1, к. 1329.

позивати народ на учешће у циљу уништења последњих швапских гадова који хоће на какав било начин да избегну казну за почињене злочине у нашој земљи.

У вези извршења горњих задатака,

НАРЕЂУ ЈЕМО:

1) I У бригада извршиће покрет са садашње просторије тако да на сектор Барич—Јасенак стигне најкасније до 5 часова ујутру. По доласку на сектор Барича прикупити податке о непријатељу и на сваки начин спречити Швабама пребацивање преко реке Саве.

Дивизиску болницу као и своју булументу оставити у селу Вел. Моштаница ради што боље покретљивости у гоњењу непријатеља.²

2) I бригада извршиће покрет са сектора Рушањ на линију Мељак—Мала Моштаница у циљу уништавања непријатељских банди које се пробиле у том правцу. Покрет извршити у 3 часа ујутру да би до дана стигла на одређену просторију, како би могла садејствовати са нашом IV бригадом, која ће да спречи пребацивање непријатеља преко Саве. Теже покретним деловима, као напр. санитету, интендантури, оставити извесна обезбеђења, а са батаљонима брже се кретати и гонити непријатеља где год се он појави.

Штаб I бригаде упутиће једну евоју јединицу у село Велика Моштаница где ће примити мине за тешки бацач из интендантуре IV бригаде.

3) II бригада задржаће се на сектору Велика Моштаница као обезбеђење дивизиске болнице и осталих теже покретних делова и служиће као дивизиска резерва.

4) Корпусна батерија остаће у саставу II бригаде у селу Велика Моштаница.

5) Штаб дивизије кретаће се правцем: Вел. Моштаница Мала Моштаница и даље према ситуацији.

6) Штабови бригада одржаваће везу са Штабом дивизије радио-телефонијом и то: I бригада сваког парног сата почев од 8 часова па даље а IV бригада сваког непарног сата почев од 9 часова па даље.

Штабови бригада заказиваће радио-везу према ситуацији..

7) Сви штабови наших бригада узеће пуну иницијативу V Циљу уништења швапске гамади. Политички комесари

² Види док. бр. 68.

објасниће правилно борцима да је потребно у овом моменту да сваки наш борац да све од себе у циљу уништења онога ко је три и по године наносио зла њему и његовима. Објашњавати значај уништења ових банди, јер ово су последњи делови швапских гадова, који не смеју проћи некажњенци. На тај начин развити код бораца мржњу. Штабови наших бригада даће све од себе за што брже откривање непријатељског покрета и не чекајући никакво наређење него одмах приступити на задатак. Садејство наших јединица мора бити на висини, довољно да чује наша јединица на сектору друге јединице борбу не часи часа него креће према њој. Ми морамо уништити непријатеља на нашем сектору ц не дозволити да и један швапски гад умакне, те на тај начин оправдати поверење које наша дивизија ужива, како код нашег Штаба корпуса, тако и код целог народа. Не заборавите да народ Мачве долази чак у Београд те тражи јединице XVI дивизије. То поверење ми морамо чувати.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,	Командант,
п. пуковник	п. пуковник Камењар !
	Начелник,
	капетан Ребула ⁴

П.с. Јединице XXXVI дивизије налазе се на сектору Рушањ—Липовичка Механа.

³ О извршењу ове заповести види док. бр. 76.

⁴ Едуард Ребула

БР. 42

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ЧА ГОЊЕЊЕ И УНИШТЕЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА НА ПРО-
СТОРИЈИ АВАЛА—ПИНОСАВА—ВРЧИН—РИПАЊ¹

ШТ АБ
21 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Бр
18 октобра 1944 г.
Положај

ШТАБОВИМА БРИГАДА

Непријатељ на простору Болеч је разбијен и оставио је целокупну артиљерију, моторизацију и тенкове. Разбијени непријатељ без тешког оружја, покушава пешадијом да се пробије преко Рипња и Авале за Обреновац. II Пролетерска бригада и V Српска хитно ће се поставити према непријатељу који бежи и то: У-та на врх Авале, држећи исту по сваку цену, а II-га на простору Бели Поток—Пиносава, одакле према стварној ситуацији у моменту доласка дејствовати на непријатеља.

IV Српска бригада, пошто ликвидира непријатеља на свом сектору, допреће до Ритопека и исти прочистити. Уколико је та просторија већ чиста, бригада ће изаћи на комуникацију и прикупљати ратни материјал на неколико места дуж цесте, а потом ће материјал отпремити на место које ће се накнадно одредити.

II Личка бригада у заједници са I Крајишком ликвидираће преостале делове непријатеља на простору Заклопача—Троманов Гроб и продужити гоњење на правцу Врчин—Рипањ.²

Тачна места бригаама не можемо одавде одредити, с обзиром да не знамо где се бригаде моментано налазе, па ће бригаде договорно дејствовати у овом правцу.

II Пролетерска неће чекати смену код заплењеног материјала, већ ће одмах поћи, а IV Бригада послаће одмах Један свој батаљон код заплењеног материјала, а остале по завршеној ликвидацији непријатеља.

¹ °Ригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 1040.
Види док. бр. 31.

Најхитније поћи на задатке.³
Штаб дивизије: Кумодраж—Раковица—Бели Поток.

ОМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ !

Полит. комесар п. пуковник, Командант пуковник, 1
(М. П.) Милоје Милојевић

БР. 43

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВД,
ДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 ОКТОБРА 1944 ГОД;
О ЗАПЛЕЊЕНОМ МАТЕРИЈАЛУ НА ПРОСТОРИЈИ
СЕЛА БОЛЕЧА¹**

**ШТАБ
IV СРП. УДАР. БРИГАДЕ
18.X.1944 г.**

ШТАБУ 21 СРПСКЕ УДАР. ДИВИЗ. НОВЈ

Поступили смо по вашој заповести.² На нашем правцу напада, одмах код М. Мокрог Луга, наишли смо на трупе маршала Малиновског. Патролама смо се одмах споразумели. Није било пуцања. Даље, у близини Клупе наишли смо на 12 војвођанску бригаду и најзад у Винчи биле су такође трупе маршала Малиновског и наш I батаљон! I батаљон је с њима ухватио везу још 16 о. м. и био стален! са њима на истим положајима према Немцима, који су били у Болечу. Овај батаљон имао је прилично успеха. Руси их хвале код наших сељака. Патрола IV батаљона ухватила је везу с нама још јутрос, а батаљон нас стигао у Винчи. Тако сада имамо комплетну бригаду.

Што се плена тиче, Руси су I бат. подвалили. Наредили су да држи положаје док су они готово сву моторизацију и све боље ствари покупили. Кад смо стигли, одузели смо

³ Види Операциски дневник Двадесет прве НОУ дивизије (за октобар 1944 год.), док. бр. 133.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 55/1, к. 1041.

² Види док. бр. 31.

нехлто ствари што су сељаци терали кућама, а на друм су тада стигле и остале јединице (II прол., I крај. и др.), у тој **УЛВИ** мало се могло искористити. Што ипак буде скупљено дослаћемо до наше интендантуре у Кумодражу, па она нека шаље где треба даље. Ипак, један камион Гајо³ је искористио да добије, и труди се даље за још нешто, но слабо ће изгледа успети. Руси нам не дају — војници, а официри обећавају. Тако да ми од свега стварно ништа немамо. Ове трупе (Малиновског) свакако не знају за наређења да сав плен припада нама, па ако бисмо ми били упорнији, могло би доћи до нежељених инцидената, а то ми не бисмо желели. Боље би било да то иде редовним путем, управо да тражимо да испуне обећање, тј. врате нам моторна возила која су узели.

Гајо са једним камионом и десет војника јури по друму, да ли је још шта добио не знам.

У Ритопеку нема никог, тј. нема непријатеља. Тамо су биле трупе Малиновског. Неке трупе њихове су у В. Селу и Винчи, а неке руске трупе иду у Гроцку натраг.

Ваше наређење бр. 95,⁴ као и саопштење бр. 45 добили смо.

С обзиром на ситуацију за вечерас са целом бригадом бићемо у с. Калуђерица. Сутра можемо разместити баталјон по сусед. селима ради исхране, а ви ћете нам јавити да ли можемо нешто послати у Кумодраж код наше болнице и других делова или да све довучемо код нас.

Овако укупни чекамо, евентуално, неки нови задатак.

II пролетерска, I крајишка, вероватно и У-та, отишле су на нов задатак.

Штаб бригаде биће такође у Калуђерици.

С. Ф. — С. н.

Начелник — капетан,
Мом. Марковић⁵

⁴ Војводић, командант Четврте српске бригаде

⁵ Види док. бр. 42.

на **Момчило Марковић-Зоран. Погинуо на Сремском фронту као челник Штаба Четврте српске бригаде.**

БР. 59

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ЛИЧКЕ БРИГАДЕ ОД 18
ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ
ДИВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ СА НЕМЦИМД
НА ПРАВЦУ ВЕЛИКИ МОКРИ ЛУГ—БОЛЕЧКЕ
МЕХАНЕ¹

Ко пише: Командант II личке бригаде² Одакле: Положај
Коде: Штабу XXI уд. дивизије Где: Положај
О. бр.: сл., датум: 18X44год., 12 час, 10 мин.

Карта размере 1 :

Разбили смо непријатеља на нашем правцу и вршимо
брзо гоњење према југу и југозападу. Неп. бежи ко луд.
Неп. на нашем правцу имао је осетне губитке и заробили
смо им војника али у овом извештају не можемо навести
број, има оружја заплењеног доста, и другог материјала.
Ми смо имали, што знамо, 15 избачених из строја.

Везу имамо и лево и десно са бројчаним снагама.³

Молимо јавите ситуацију на осталим отсецима положаја.

Са нашом дивизијом имамо везу сталну.

Јавите да ли би могли са вама радити радио-станицом,
пошто је оваква веза била слаба какву имамо до СЕ да
са вама.

С. Ф. — С. Н.

Ком. капетан
Драган М. Ракић

ШТАБУ 21 ДИВИЗИЈЕ

Упућујемо вам извештај од Штаба II личке бригаде, да
би се са истим упознали и да би знајући ситуацију на том
сектору правилно употребили снаге.

С. Ф. — с. н.

Мајор Р. Петровић⁴

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 56/1, к. 1041.

² Наређењем Штаба Првог пролетерског корпуса, за време ове
борбе стављена је Друга личка бригада Шесте НОУ дивизије и Прва
крајишка бригада Пете НОУ дивизије под команду Штаба Двадесет
прве НОУ дивизије.

³ Види док. бр. 31.

⁴ Драгољуб Петровић-Раде

БР. 45

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ПГ 18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА СЕДМЕ И ЧЕ-
ТНАЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ЗА ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕНА
ОД НЕМАЦА НА ПРАВЦУ ВРЧИН—ШУЊЉИ КАМ.—
^ АВАЛА—БЕОГРАД¹

18 октобра 1944 г.
3.15 час. ујутро

ШТАБУ 7 И 14 СРПСКЕ БРИГАДЕ 23 УД. ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ²

1. — У току јучерашњег дана наша 7 бригада у садеј-
ству са јединицама Црвене армије нападала је непријате-
ља на правцу Заклопача—Чисти Гај и у том нападу уни-
штила је 60 немачких војника, заробила је 20 коња и 4
четника. Запленила је 2 тешка бацача и још осталог мате-
ријала.

Сада се 7 бригада налази на просторији Мариновац—
Чисти Гај, а јединице Црвене армије налазе се на престо-
рији Липовица—Мали Камен—Ритопек са правцем крета-
ња Болеч—Београд.

У вези такве ситуације јединице наше 7 и 14 бригаде
предузеће у зору 19 о.м. напад на непријатеља који се на-
лази пред њима правцем и то:

а) 14 бригада прикупиће се на просторији кота 216 и
кренути правцем: к. 216—Карагача—Зуце—Кумодраж—
Београд, тј. Бањица, чистећи од непријатеља просторију
црџ са собом.

Уколико непријатељ се буде рокирао са те линије на
правцу Младица—Шупљи Кам., те ка Рипањ станици, 14
бригада ће се рокирати према непријатељу, потпомажући
Јединице I крајишке бригаде у чишћењу непријатеља са те
просторије, но не удаљавајући се даље од Авалског друма,
те по ликвидацији непријатеља на тој просторији поново
скренути на одређени правац, повезујући се са 7 бригадом.

б) 7 бригада кретаће се правцем Мариновац—Завојица
Гештане—Бандера—Мокролушки Поток, одржавајући

ОРИГИНАЛ, ПИСАН НА МАШИНИ, НАЛАЗИ СЕ У АРХИВИ ВОЈНОИСТО-
ЧКОГ ИНСТИТУТА ПОД РЕГ. БР. 43/2, К. 1074.
Девета српска бригада је тада била у дивизијској резерви.

тесну везу са јединицама 14 бригаде, а на десној страни са јединицама Црвене армије. Зона ширења 14 и 7 бригаде јесте: лево крило 14 бригаде: Младице—друм Раковица Бањица и десно крило 7 бригаде: Чисти Гај—Кречане, затим Лештане—Мокролушки Поток.

На просторији Кумодража мало се задржати ради одмора људства и евент. прехране.

2. — Теже покретне делове и 7 и 14 бригада оставиће на просторији Врчин, где се сада налази интендантура 7 бригаде, дивизијска болница и остале приштабске јединице Штаба дивизије, а по чишћењу просторије Шупљи Кам.—Авала сви ти делови спустиће се у село Врчин.

Уз ове делове остаће један батаљон 7 бригаде, који се и сада налази на просторији јужно од Врчина—Крајкова Бара. Батаљон треба прикупити и са истим осигурати ове теже покретне делове.

Када исти сађу у село Врчин, батаљон ће такође дати осигурање тим деловима.

3. — На правцу 7 и 14 бригаде кретаће се и штаб одн. командант дивизије са санитетом дивизије, где слати рањенике.

Са командантом одржавати тесну везу.

Покрет извршити у свануће, пошто не можемо тачно одредити у колико сати свиће.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

1

За штаб,
командант,
п. пуковник
Мил. Ивановић⁴

* О извршењу ове заповести види док. бр. 80.

⁴ Миладин Ивановић

БР. 59

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ
ТТВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 ОКТОБРА 1944
ГОД О БОРБАМА И ПОКРЕТИМА ОД 1 ДО 15 ОКТОБРА'

ШТАБ
14 СРПСКЕ БРИГАДЕ
23 УД. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 130
18 октобра 1944 год.
Положај

ШТАБУ 23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Шаљемо вам 15-дневни извештај о покретима и акци-
јама наше бригаде у току од 1 до 15 октобра 1944 год.

У међувремену од 1 до 15 октобра 1944 год. снаге непри-
јатељске које се кретале на просторији где се је кретала
наша бригада биле су у јачини од 3 дивизије Немаца,² и
мање снаге љотићеваца, које су пратиле своје господаре
са мањим раштрканим снагама Дражиних банди.

Не могући да се извуку из обруча који их је стезао са
једне стране од Црвене армије а са друге од партизана, не
може се рећи да им је морал био слаб, чак напротив, бор-
бени елан им је био повећан, с тим што су свесни да ће
бити уништени ако се предаду. Зато су се борили жилаво.
Растуривши се у мање јединице, попаливши моторизацију,
претварали су се у одреде који су покретљивији.

Што се тиче морала Дражиних банди и љотићеваца,
наш морал довољно илуструје овај случај: Пошто су
чули да иде Црвена армија из Петровца према Пожаревцу,
љотићевци и дражиновци су побацали оружје и побегли.

Бројно стање наше бригаде варијало је у току ових 15
последњих дана од 1300 до 1150 бораца.

Што се тиче штабова, промене су се десиле утолико
Уколико је заменик команданта бригаде³ пошао за коман-
данта бригаде. V батаљон смо расформирали, а пошто су

¹ Оригинаал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
уиског института под рег. бр. 43/3, к. 1067.

² Подаци о немачким снагама нису тачни. Види књ. 13, док. бр. 39,
Римелбу бр. 2.
Војин Јовановић.

командант IV батаљона и политком рањени, то су њихов^ места покрили политком и командант V батаљона.

Наоружање наше бригаде је овакво: број пушака 514. пушкомитраљеза 45; минобацача 6; бомби 394; просечац број муниције долази на стрелца 79; на пушкомитраљез 800; на митраљез 1700 метака; на бацач 65 мина.

Дисциплина код бораца и руководиоца задовољавају, ћа. Морал је на великој висини због доласка Црвене армије,

Са исхраном нисмо баш најбоље утолико уколико смо у току ових 15 дана имали велике покрете, а и борби.

Одећа би и могла да задовољи, сем шињела којих уопште бригада нема, а сада долазе хладни дани, па би билц неопходни. Што се тиче обуће, наша бригада има око 50% босих, проценат се све више повећава што вршимо веће покрете по оваквом блату.

Здравствено стање људства је задовољавајуће: пати се много од ногу, јер због слабе обуће и великих покрета добијају се набоји, који се касније инфицирају и тако оне-способе борце за кретање, иначе неке епидемије није било, Санитетског материјала недостаје и то нарочито првих завоја, што смо нагласили и у прошлом извештају. Недостаје и технички материјал као: пинцете, маказе итд., а које би биле неопходне свим санитетлијама батаљонским па и четним. Врло се често шаљу требовања за материјал, бар за најпотребнији, али никада не стиже доста, да би бар подмирило најнужније потребе.

Од 1 до 4 октобра 1944 год. наша бригада се је налазила на просторији Милановац—Сиге—Мустафина са оваквим распоредом: II и III батаљон с пратећом четом, болницом и Штабом бригаде у Милановцу, I батаљон у селу Сиге а IV батаљон на Мустафини са задатком да чисти Дражине раштркане банде у околини и оближњим местима и да држи заседе код Крепољина и на Горњачкој Клисурси, јер комуникацијом Жагубица—Петровац пролазе немачке колоне. У духу тога задатка, наш II и III батаљон крећу из Милановца према Ћовдину где смо добили обавештење да се нека јединица Дражиних банди налазе у селу. Доласком наших јединица они су побегли у правцу Петровца и Табановца. Зато наш II батаљон 2-X-1944 год. креће из Ћовдина према Табановцу. Одмах пошто су стигле у село Табановац, Дражине банде су се оставиле на положају изнад села, на косама Дубрава (кота 291) и Пљошта (кота 109), у јачини од 400—500 бандита. Наш батаљон их у 10 часова нападне и после краће, али оштре [борбе] разбија и протерује непријатеља. Непријатељ је оставио на поло-

ју . . .⁴, док су наши имали једног погинулог и то гре-
тком, зато што је налетео . . .⁵ 3 кола са 3 пара коња и још
еке друге ствари. После акције вратили су се наш II и III
батаљон натраг и то: II батаљон у с. Близнак а III у с.
Милановац.

3.X.1944 год. наш II батаљон из села Близнака креће
за Деспотовац са задатком да протера непријатеља уко-
лико га буде у граду. За време путовања добили су изве-
хитај да се у граду налази око 100 недићеваца, љотићеваца,
Пољске страже и дражиноваца. Још у почетку борбе, која
е почела, око 12 часова, непријатељу је стигла једна кол-
лона у јачини од 150 дражиноваца из Медвеђе, али после
краће борбе наши су заузели град, заробивши једног здра-
вог недићевца и 3 рањена, која су смештена у градску бол-
ницу у Деспотовцу. Наши нису имали губитака. Заплење-
но је око четворо кола пакпапира, 2 писаће велике машине
и 1 мала и врло мало канцелариског материјала. Још у току
дана наш се је батаљон вратио у село Близнак.

5.X.1944 год. око 2 часа наша бригада се креће, по до-
бивеном наређењу, са просторије Близнак—Милановац—
Сиге—Мустафина правцем Крепољин—Жагубица—Лазница.
Дошавши око 11 часова у Лазницу и одморивши се, полази
у 14 час. правцем Јасиково—Влаоле где стиже око 19
часова.

6.X.1944 год. полази око 9 часова из села Влаоле пут
села Горњани. Северозападно од села бригада се је одма-
рала све до 20 часова, одакле полазимо по наређењу Штаба
дивизије правцем Горњани—Кулмеа Маре, тј. кота 511, кота
466, према Краку Габра, тј. кота 499. Кад је наша претход-
ница, управо III батаљон стигао до подножја Великог Голог
Врха и коте 1135, а обавештен да је косу Дели Јованапосео
непријатељ, од Малог Голог Врха па све до Црног Врха,
наш се III батаљон развија у борбени построј и напада не-
пријатеља на делу Велики Голи Врх до Малог Голог Врха;
I батаљон лево од њега, на положају од Малог Голог Врха
До коте 725; IV батаљон десно од Великог Голог Врха до
Црног Врха. Борба је почела око 2,30 часова. Иако се не-
пријатељ био утврдио, наши су га протерали са положаја,
али непријатељ се поново концентрише, добија појачање
врши контранапад на положаје. Услед јаке артилериске
и минобацачке ватре и услед појаве непријатеља од правца
Црнајке и Танде, а на комуникацији Црнајка и Танда, бо-
Јећи се да нас не нападну с леђа, ми смо се морали преба-
Цити преко комуникације Црнајка—Танда, остављајући на

⁴ и ⁵ На овим местима речи нису откупане јер је индиго био
Ресавијен

положају преко 130 погинулих Немаца, док су наши губици око 18 мртвих и 40 рањених, од којих велики део лакше рањених. Мртви другови су: Миодраг Мишић из Кичева, сахрањен на Дели Јовану; Милорад Марковић из Тетова, исто сахрањен на Дели Јовану; Хранислав Јовановић из Послона, на Дели Јовану сахрањен; Божидар Вучковић из Малче, сахрањен на Дели Јовану; Славко Здравковић из Сига, сахрањен на Дели Јовану; Петар Јовановић из Сига сахрањен на Дели Јовану; Миодраг Томић из с. Вароши, сахрањен на Дели Јовану; Миодраг Марковић из Бобовишта, сахрањен на Дели Јовану; Миодраг Павловић из Рготине, сахрањен на Дели Јовану; Богољуб Станимировић из Берчинаца, сахрањен на Дели Јовану; Тома Шафарић из Усинаца, сахрањен на Дели Јовану; Јован Недин, политкомесар чете, из Велике Кикинде, сахрањен на Дели Јовану; Десимир Радивојевић из Бобовишта, сахрањен на Дели Јовану; Антон Лукинић из Боке, сахрањен на Дели Јовану; Живојин »Ранковић из Зајечара, сахрањен на Дели Јовану; Чичире Ђино из Трета, сахрањен на Дели Јовану; Бранко Марковић из Палиграца, сахрањен на Дели Јовану; Боровоје Ивановић из Веле Поља, сахрањен на Дели Јовану. Заплењен је 1 „шарац“, 2 машингевера и 1 пушкомитраљез.

Сместивши бригаду да се одмара на коси Кулмеа Маре, коти 511, правцем од Танде преко Кулмеа Начулин појављује се једна немачка колона у јачини од око 2.000 људи. Одмах I и II батаљон добијају наређење да нападну колону. Борба је почела око 10 часова. После јаке, кратке и оштре борбе, наши их протерају са положаја Кулмеа Начулин, а они одмах запоседају Краку Костровац остављајући на заузетом положају око 30 мртвих. Око 14 часова неке снаге немачке, долазећи од Црнајке, подишале су нашим положајима, а снаге које су се пребациле на Краку Костровац, и са којима смо водили борбу, почеле су да се спуштају потоком према Дарди⁶ и коти 447, с намером да прођу на Врата и да нам онемогуће пролаз. Зато смо ми били принуђени да болницу, комору и остале јединице пребацимо преко Врата и да Први и Други батаљон постепено пребацијемо уз борбу. Око 16 часова наш је и последњи војник прошао преко Врата, где смо се прикупили. Непријатеља је у току ове борбе било око 70 мртвих, док смо ми имали 5 погинулих и око 30 рањених. Погинули су другови: Љубомир Тошић из Зајечара, сахрањен у Горњанима; Здравко Првуловић из Сокобање, сахрањен у Горњанима;

⁶ Вероватно се односи на Драгичон.

ен Петровић из Горњана, сахрањен у Горњанима; Жи-
- **Бранковић** из Бобовишта, **сахрањен** у Горњанима;
Г°анислава Јекић, **санитетски референт батаљона**, из Шав-
ника, **сахрањена** у Горњанима[^]

Око 21 час, са просторије Врата и коте 711, где смо се
купили, кренули смо за Мали Кривељ, где смо дошли
9.X.1944 год. у 1 час.

9.X.1944 год. око 17 часова полазимо по наређењу
ЦЕтаба дивизије за Велики Кривељ.

10.X.1944 год. по наређењу Штаба дивизије морамо по-
сести положаје према путу који води од Влаола на кому-
никацију Бор—Жагубица, јер се је мислило да ће тим прав-
дем поћи Немци, зато ми шаљемо I и II батаљон да поседну
коту 770, Збег, Шишулејку (коту 677) и Крст (коту 830).

11.X.1944 год., услед промене правца немачке колоне,
наша 2 батаљона су се поново вратила у В. Кривељ давши
обезбеђења према Јасикову и Влаолу.

12.X.1944 год. према наређењу Штаба дивизије крећемо
са просторије Велики Кривељ правцем Жагубица—Суводол
—Изварица. У селу Изварици смо се одморили и око 21
час пошли за Крепољин.

13.X.1944 год. из Крепољина крећемо за село Шетоње,
али због тога што се у селу налазе јединице Црвене армије
не можемо се сместити у селу ради одмора, него полазимо
за село Лаоле, где смо се одморили и око 20 часова кренули
за село Крвије, где смо преноћили.

14.X.1944 год. око 16 часова полазимо за село Воша-
новац, где остајемо до даљег наређења.

15.X.1944 г. полазимо из села Вошановац према
Паланци.

Услед великих покрета и борби које смо имали у току
ових 15 дана, нисмо могли вршити обуку војске, зато што
је била доста уморна. Али поред свега тога ипак се одржа-
вају по батаљонима часови и прорадиле су се теме из бор-
бене обуке и то: стрелац у нападу, стрелац у одбрани, де-
сетина у нападу, десетина у одбрани, вод у нападу и вод
У одбрани.

Што се тиче политичког рада у бригади, видите поли-
тички извештај нашег комесара бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком,
В.⁷ Дрљачић

Командант,
Јован Митић

Начелник,
Мил.⁸ Дрљевић

⁷ Војислав.
Миливоје.

⁷ "30орник" там I књига 14

БР. 47

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ТРЦ
НАЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ Цп
ДИВИЗИЈЕ ОД 10 ДО 18 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

10 октобар 1944 године — Положај

У току дана приспели су у Житорађу батаљони ове бригаде које су са положаја смениле јединице 8. бригаде 22. див. и 27. бригада 47. дивизије.

Нарочито је тешкоћа била око смене нашег 1. и 3. батаљона, јер су јединице за смену задоцниле читавих 24 часа; због чега сносе одговорност 8. и 27. бригада. због оваквог рада ових бригада 3. батаљон стигао је тек око 24 часа и одмах наставили покрет према новом задатку.

Према наређењу 24. дивизије оп.бр. 43 од данас ова је бригада добила задатак да изврши припрему и покрет за напад на Ниш, правцем с. Држановац—с. Батушница—с. Гор. Међурово—Ниш. Зона ширења десним крилом: Чаплинац—с. Пасја Пољана—к. 333—Градско гробље—Ниш, а левим крилом правцем: Батушница—Бубањ, којом приликом 1. бат. да се упути ка казненом заводу. Један батаљон да се постави као бочно обезбеђење на положај код с. Орљана ради затварања правца комуникације код Дољевца и изврши минирање пута. Према овоме издате су батаљонима детаљне заповести за покрет и напад на Ниш, ради чега је цела бригада извршила покрет ноћу у 11 часова.

11 октобар 1944 год. — Положај

Бригада је посела положај: Шарлинце—Мекиш—Чаплинци—Батушница и то:

1. батаљон у с. Шарлинце, одржавајући десно везу са левим крилом 8. бригаде 22. дивизије, 2. батаљон у с. Чаплинци, 3. батаљон у с. Батушница, с тим што му је једна чета у с. Балајнце где одржава везу са 11. бригадом, 4. батаљон у с. Мекишу.

Све комуникације на фронту бригаде минирале су.

Командант 1. батаљона у свом вечерњем извештају извештава: да је непријатељ већим снагама посео положај с. Орљане и Дољевац и да у с. Орљане непријатељска вој-

¹ Оригинал, "писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/13, к. 1080.

заузела све куће за смештај. Око оба села постављена
ска - ка митраљеска гнезда и обезбеђења топовима. Немци
Су Је да они неће нападати али да ће се бранити ако их
Го нападне. Ово су трупе из Лесковца и вероватно ће сутра
Ке нути за Ниш. и на самом путу има доста Немаца са во-
зилима, где су стали услед мрака, јер ноћу не смеју да се
о ећу и поставили обезбеђење. У самом Дољевцу има 40—
50 камиона чији је вођа један мајор. У с. Орљане имо до-
бровољаца, а на Орљанском брду постављена су 3 топа. Не-
поитатељ је из Орљана упућивао извесне снаге у с. Шаји-
новац са намером да пљачкају храну и стоку, али је том
приликом дочекан ватром нашег 1. батаљона и једног ба-
таљона 8. бригаде и враћен натраг у с. Орљане.

Поред осталог Штаб 1. батаљона у свом вечерњем из-
вештају пише: да су Немци у Дољевцу причали како су
они и добровољци дефинитивно напустили Лесковац, по-
што су претходно све минирали, и да имају намеру да се
утврде и да држе фронт: Печењевце—Брестовац—Пуковац
—Кочане—Дољевац. У Печењевцу утврђују артиљерију а
Лесковац имају намеру да бомбардују. На мостовима са
оне стране Мораве налазе се бетонски бункери пуни војске,
а војска је комбинована од добровољаца и Немаца.

По исказу сељака који долазе из Ниша, Ниш је ми-
ниран са свих страна тако да се не може ући у Ниш на
свако место. У самом Нишу за одбрану има 16 тенкова као
и 6 тенкова који обезбеђују пругу. Од артиљерије има: 7
топова код окружне болнице, 6 топова код аеродрома као
и 6 на Бубњу. У Нишу има Немаца, четника (дражићеваца),
добровољаца и недићеваца.

12-X-1944 год. — Положај

Овога дана непријатељ је већим снагама пошао ка с,
Мекишу из с. Орљане, и ту се сукобио са 4. батаљоном ове
бригаде. Борба је почела око 9 часова и трајала је до 11.15
чаеова. Непријатељ је био јачине око 300 људи, међу ко-
Лима је било и четника и недићеваца. Имао је артиљерије
и бацача. Непријатељ је враћен назад у с. Орљане. Губици
код непријатеља 9 мртвих и више рањених, код 4. бата-
•она 3 мртва и 2 рањена.

И наш 3. омладински батаљон имао је овога дана борбу
са нецријатељем који је надирао од Мрамора али је враћен
атраг. Овај батаљон је садејствовао раду деснокрилног
-а-она 11 бригаде на правцу: >;Александрово—Мрамор.
у ици код непријатеља непознати. 3. батаљон није имао
у оитака.

13 октобар 1944 г. — Положај

Овога дана бригада је добила наређење од дивизије да одмах крене правцем: с. Пејковац—с. Бучић—с. **Костадиновац**—с. Југбогдановац—с. Арбанасци—с. Дешиловац—с. Клисурица—Гребац—с. Вукања где ће добити наређење за даљни рад. Наређење је издато свима батаљонима за покрет и покрет је отпочео овога дана у 10 часова.

Штаб бригаде је ушао у састав 4. бат. пошто је он први отпочео покрет према издатом задатку.

У с. Вукањи стигао је само штаб са две чете из 4. бат. Трећи омладински бат. није могао да крене, јер на путу Мрамор—Прокупље није могао да се пробије од непријатеља. Целога овога дана овај батаљон је водио борбу са непријатељем. Први и Други батаљон кретали су се под борбом и покрет су извршили само до с. Арбанасци где су заноћили заједно са остале две чете 4. бат. (које су шти- тиле покрет 1. и 2. батаљона код с. Арбанасци).

14 октобра 1944 г. — Положај

Ситуација на фронту бригаде:

1. и 2. батаљон заноћили су ^{^3^N} ов.м. на положају источно од с. Арбанасци, где су претходног дана и ноћи водили борбу са непријатељем. Овога дана ујутру кренули су преко брда Грџца ка с. Вукањи према новом задатку. Међутим на брду Грџцу у покрету *примили су наређење* за посудање новог положаја и то: 1. батаљон да заузме положај западно од с. Југбогдановац, а 2. батаљ. да заузме положај западно од Д. Трнаве, оба оријентисани према комуникацији Ниш—Прокупље—Белољин.

3. омладински батаљон остао је на старом положају код с. Батушнице, јер није могао од непријатеља да се пробије преко комуникације Мрамор—Прокупље и да крене према с. Вукањи. Овога дана 3. оmlад. батаљон водио је борбу са непријатељем у заједници са 11 бригадом.

Четврти батаљон остао је са две чете на положају источно од с. Арбанасци штитећи покрет осталих батаљона ка с. Вукањи, а 2 чете су биле са штабом у с. Вукањи. Ове две чете 4. бат. које су дошле у с. Вукању добиле су задатак да уђу у састав батаљона и онда цео батаљон да крене ка Прокупљачким Виноградима где ће посести положај са задатком да контролише комуникације ка Прокупљу.

Штаб бригаде преселио се у с. Г. Трнава.

Х5 октобра 1944 године — Положај

у току ноћи бригада је држала положај: Умац—к. 342 358—Прокупачки Винопради (к. 460)—к. 405 — изнад окуке Нова Божурња—до изнад с. Југбогдановца.

Пут је миниран испод Умца, где је ујутру рано наишла ан>а колона тенкова и један тенк нагазио на мину и претуррио се оштећен. Непријатељ је остале мине уништио оружјем.

Овога дана око 10 часова извештена је бригада од стране дивизије да непријатељ надире ка с. Петровцу, те да ова бригада одмах упути један батаљон ка с. Петровцу с. Девчи ради уништења непријатеља. У овом циљу упућен је 2. батаљон ове бригаде.

Први батаљон посео је положај код села Ђуровца, а 4. батаљон посео је положај на Прокупачким Виноградима.

Сва три батаљона водила су овога дана борбу са непријатељским деловима, који су по групама лутали по Добричу, јер су били разбијени од стране совјетске авијације.

Са 3. омлад. батаљоном још није успостављена веза.

Овога дана увече померен је 4. батаљон у с. Петровац, а Штаб бригаде је у селу Југовцу.

16 октобра 1944 год. — Положај

Ситуација на фронту бригаде је следећа:

Први батаљон на Балиновачком брду код с. Југовца одакле са једном четом обезбеђује артиљерију. Претходне ноћи и овога дана водио је борбу са Немцима и чистио терен. Овај батаљон је заробио 6 официра, подофицира и војника, 7 коња, 7 митраљеза, 6 шараца, 50 пушака, 3 машингевера, 2 сандука муниције и другог разног материјала. Непријатељ је имао велики број мртвих. Губици код нас: 1 мртав.

Ови заробљени официри и подофицири су из Штаба дивизије „Принц Еуген“. Изгледа да је већи део дивизије >„Принц Еуген“ ликвидиран на фронту 11. и 13. бригаде.

Други батаљон водио је борбу са непријатељем и чистио терен према селима Гор. и Доњем Кординцу, Петровцу и Девчи.

Трећи омладински батаљон успоставио је овога дана Везу са бригадом. Он је стално водио борбу са непријатељем на старом положају према селу Батушници и Доричу.

Четврти батаљон: са положаја код села Стржаве стално је водио борбу са непријатељем: Немцима — четницима.

Губици код непријатеља: 9 Немаца заробљено и разног другог материјала, 3 мртва и више рањених.

Губици код батаљона: 1 мртав и 4 рањена.

18 октобра 1944 г. — Положај

Први и Четврти батаљон налазе се у Прокупљу. 3. омладински батаљон у селу Југбогдановцу, а 2. батаљон у с. Стржави. Штаб бригаде такође у Прокупљу. Овога дана борбе није било. Вршени су послови на организацији, формацији и припреме за даљи рад.

Овога дана упућено је у Штаб дивизије људство за артиљериски курс и курс за везу.

Губици код непријатеља за последњих 5 дана борби су следећи: погинуло официра 6, осталих 132 — укупно 138; заробљено официра 6, осталих 111 — укупно 117; Италијана заробљено 142; заробљено од плена: пушака 86, пушко-митраљеза 19, револвера 19, бомби 340, мина 200, метака за пушку 14.000, двогледа 9 ком., коња 15, самара 8, мотоцикла 4, ранчева 70, телеметра 1, телефонских апарата 7, радио-апарата 2, и још другог разног материјала.

Бутари су узели од нашег 3. омладинског батаљона на дан 17 ов. месеца од заплењеног немачког материјала и то: 2 пољска топа, 1 противавионски топ, 60 камиона, 4 лака аутомобила и 4 мотоцикла.

Наши губици су: 14 мртвих, 18 рањених — свега 32..«

БР. 48

• ^ К Т Ш Т А Ј Ш Т А Б А С Е Д А М Н А Е С Т Е С Л А В О Н С К Е Б Р И -
г д Л Г Д В А Д Е С Е Т О С М Е Н О У Д И В И З И Ј Е О Д 18 О К Т О Б Р А
лп Л А Г О Д Н А Ч Е Л Н И К У Ш Т А Б А Д В А Н А Е С Т О Г К О Р П У С А
1 Н О В Ј О Б О Р Б А М А З А Ч У К А Р И Ц У 1

ШТАБ XVII УДАРНЕ БРИГАДЕ
и др ОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. сл., дана: 18 X 1944 г.

НАЧЕЛНИКУ ШТАБА XII КОРПУСА

<

Положај

Извјештавамо Вас о стању на сектору Чукарица. Ми већ 2 дана и једну ноћ непрекидно нападамо. Школа на Чукарици већ неколико пута ишла је из руку у руке. Данас је непријатељ био активан на самој Чукарици, три непријатељска контра-напада одбијена су уз губитке непријатеља, већи број мртвих и рањених, као што смо оштетили један тенк од два са којима располажу. Заробљено је 5 Њемаца. Заробљени извјештавају да их има 6 компанија, тј. 2 батаљона. Њихов је задатак овладати Топчидером и Бановим Брдом. Данашњи покушаји [овладавања] горе наведених висова нису успјели. Ноћас уз помоћ 2 руска батаљона припремамо нападе даље. Непријатељ држи и даље жељ. станицу, нека група негдје око министарстава и један дио налази се на Калемегдану.

До сада не знамо нити за један батаљон Војвођанске бригаде, осим једног дијела који је данас наступао уз Саву ка Чукарици. Исти су се повукли, не знамо од кога су добили наређење. Приликом њиховог повлачења, једна непријатељска група, око 30, пребацила се преко Саве и дошла у састав к трупама које су у жељезничкој станици. Затим је један *наш* батаљон запосјео пругу између Чукарице и станице.

Исто тако чули смо да неке снаге Војвођанске бригаде ДРже положај око Остружнице и за те смо чули да су се

¹ Оригинал, писан руком, налази се у аркиви Војноисториског института под рег. бр. 9/2. к. 1134.

по^укле. Ми смо послали нашу једну чету на Саву. Овд
чета има задатак избити код Водовода југозападно од Чу.
карице.

С. Ф. — С. н.

Политкомесар — мајор:
Босанац Т. Крсто

Командант — мајор:
Јока²

(М. П.)

БР. 49

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРИДЕСЕТ ШЕСТЕ НОУ ДИВИ-
ЗИЈЕ ОД 18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ О РАСПОРЕДУ СНАГА ДИВИЗИЈЕ НА
ПРОСТОРИЈИ ЗАБРЕЖЈЕ—ОБРЕНОВАЦ—БАРИЧ
И ОСТРУЖНИЦА—ЖЕЛЕЗНИК¹**

ШТАБ
XXXVI НОУ ДИВИЗИЈЕ
18 октобра 1944 год.
у 01,45 сати

ШТАБУ XII КОРПУСА НОВЈ

1. — Наша V бригада је стигла на сектор Стублине.
Издали смо јој хитно наређење да се постави на просторију
Забрежје—Обреновац—Барич.

2. — Наша III бригада добила је наређење да хитно
крене на просторију Остружница—Железник.

3. — Предузећемо све мере за прикупљање превозних
средстава на Сави.

4. — Наш штаб се налази у с. Железнику, кућа Бори-
воја Зорића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб

Командант — п. пуковник,
Р. Јовић

(М. П.)

² Милан Јока

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 24/2, к. 1240.

БР. 58

**ТГАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ПЛ 18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДВАДЕСЕТЕ,
ТТВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ И ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ СРПСКЕ
КРИГАДЕ ЗА ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕНА НА ПРОСТОРИЈИ
АЛЕКСИНАЦ — ПАРАЋИН — ЈАГОДИНА — КРУШЕВАЦ,
УСПОСТАВЉАЊЕ НАРОДНЕ ВЛАСТИ И МОБИЛИЗА-
ЦИЈУ ЉУДСТВА¹**

**ШТ АБ
45 НОУ ДИВИЗИЈЕ**

О. бр. сл.
18.X.1944
Положај

ШТАБУ 20, 23 и 24 СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ

1. У долини Мораве међупростором Деспотовац—Јагодина—Параћин—Алексинач—Крушевац још увек лутају разбијене четничке банде (групице) које тероришу народ и ометају успостављање наших народноослободилачких власти. Конкретних података о кретању и задржавању ових група немамо. Потребно је да их об. центри бригада сами прикупљају и најхитније достављају овоме штабу.

2. У вези са овом ситуацијом наша дивизија добила је задатак да се оријентише на горе поменути сектор са главним задатком хватања тих четничких банди, проналажења шпијуна, оружја као и прикупљања све спреме коју је непријатељ оставио на том сектору. Даље, наш задатак је да према потреби садејствујемо јединицама Црвене армије и да на поменутом сектору вршимо масовну мобилизацију људства. У вези с тим,

НАРЕЂУЈЕМО:

20 српска бригада Сместиће се на просторији Параћин—Ћуцрија са задатком одржавања реда у поменутиим градовима, слања јачих извиђачких одељења У околна села (шуме) ради проналажења и хватања четничких банди и прикупљања оружја и спреме. Са једним батаљоном садејствовати јединицама Црвене армије на правцу Јагодине, а уколико је Ја-

¹ Писан у оригиналу, писан на машини, налази се у архиви Војноисторичког института под рег. бр. 3/1, к. 1329.

година пала, а у истој нема наших јединица, онда одмах успоставити ред и нашу власт у граду. Овај батаљон нарочито треба да користи ситуацију око Јагодине и у споразуму са штабом јединице Црвене армије да узме за нашу дивизију потребну количину оружја, а нарочито аутоматског као и тешког оружја. Један батаљон према потреби и ситуацији упутити на север према Деспотовцу (уколико нису већ избиле на тај правац јединице XXV дивизије) са истим задатком успостављања власти, проналажења оружја и народних непријатеља.

- 23 српска бригада У току данашњег дана извршиће локрет из Нишке Бање и сместити се на просторију с. Дражевац. Са поменуте просторије извршиће покрет сутра 19 о. м. на територију села Делиград—Вукашиновац—Рутевац.

Маршрута преко Алексинца. По смештају у поменутом селу одмах приступити проналажењу оружја јер су сељаци из истих села узели већу количину оружја од Руса и посакривали. Повезати се са командом места Алексинац и Рз.5К9.Н р&ди добиј података о непријатељу и координирања рада на успостављању наше власти и сређивања прилика на томе сектору. У проналажењу оружја према добијеним подацима треба применити и оштрије мере.

20 о. м. померити се на просторију с. Браљина—[^]Стаблаћ—с. Маскаре (западна обала Мораве). Но поменутој просторији био би исти задатак. Успоставити патролску везу са нашим у Крушевцу и према ситуацији и самоиницијативно деловати на правцу Рековац—Драгово, с тим што претходно обавестити нас о кретању батаљона. Ово би дошло у обзир у вези са прикупљеним подацима о четничким бандама и уништавању истих.

- 24 српска бригада У току данашњег дана помериће се из Ниша на просторију с. Бујмир. У току сутрашњег дана 19 о. м. извршиће покрет са поменуте просторије на просторију Ражањ—с. Мађаре. 20 о. м. померити се са поменуте просторије на просторију Ћићевац—Варварин—Обреж, с тим што ћете у Варварину држати два батаљона, а по један у Ћићевцу и Обрежу. На правцу пута, као и по смештају на одређеним просторијама повезати се са одговорним друговима на терену и командама места те заједнички са

њима успостављати нашу власт и сређивати прилике на том сектору. Енергичне мере примените у проналажењу оружја и остале војничке спреме. Самоиницијативно деловати даље на запад на правцу с. Бачина—с. Својиново—с. Секурић а о сваком покрету обавестити на време овај штаб.

3. Веза: Све бригаде одржаваће међусобну патролску везу и једна другу обавештавати о ситуацији на свом сектору и померању својих батаљона ради усклађивања заједничког дејства. Посебно са нама одржавати редовну курирску везу и на време нам достављати извештаје о свим променама ради даљег померања уколико би се указала потреба. Ради одржавања што боље и брже везе са нама, бригадама се ставља на расположење по један мотоцикл.

4. Скрећемо пажњу свим штабовима и поново подвлачимо важност нашег задатка: да се до максимума заложимо и помогну друговима са терена у успостављању наше власти и сређивања прилика на свом сектору. Уколико пак на том терену нема одговорних другова, онда самоиницијативно успоставити нашу власт, бирајући најбоље симпатијом и позивати га на активну сарадњу у сређивању прилика у њиховим селима и проналажењу народних непријатеља, оружја и војничке спреме. Строго водити рачуна да однос према властима буде правилан.

5. Пошто свакодневно пристижу нови борци од којих је већи део био у четничким редовима или под њиховим утицајем, то скрећемо пажњу штабовима да у јединицама заведу најстрожију касарнску дисциплину. Све преступе, неизвршење наређења, пљачку и слично најенергичније спречавати. Потребне мере примењивати у духу уредбе и наредбе о дисциплини и војним судовима. Људство које се налази у вашим јединицама без оружја нарочито треба контролисати, а уколико нам дозволе могућности, ми ћемо их издвојити и извесно време са њима изводити обуку.

6. Исхрану јединица вршити као што је раније наглашено, углавном исхрана мора бити добра и не сме се дозволити да војска гладује. При набавци хране строго водити рачуна о правилном поступку са народом, а где су већ организоване наше власти, све набавке се морају обављати преко постојећих народно-ослободилачких власти.

7. 20 о.м. Штаб ће бити у покрету. Уколико буде неких хитних извештаја упућивати их за Параћин (команда ме-^{ста})- 21 о.м. Штаб дивизије, дивизиска интендантура и

хирушка екипа биће у с. Текија (југоисточно од **Параћина**), Болница, тј. наши тежи рањеници остаће до даљег у санаторијуму Озрен.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — п. пуковник, Командант — п. пуковник,
Сава Радоичић **Раде Зорић**

Начелник штаба - п. пуковник,
Милан Абрамовић

(М. П.)

БР. 51

**ИЗВЕШТАЈ СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СМЕДЕРЕВО
ОД 18 ОКТОБРА 1944 ГОД. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ
КПЈ ЗА БЕОГРАДСКИ ОКРУГ О ОСЛОБОЂЕЊУ СМЕ-
ДЕРЕВА И ФОРМИРАЊУ ВОЈНОТЕРИТОРИЈАЛНИХ
КОМАНДИ¹**

Драги другови!

Пгаљемо вам ванредан извештај:

Смедерево је пало 16 о.м-ца у 4 часа по подне. 17 о. м-ца формирана је Команда подручја и одржан збор коме је христуствовало око пет стотина људи, жена и омладине.

За команданта подручја постављен је друг Живадин.²

За заменика друг Војислав.³

За политкома друг Миша.⁴

За заменика друг Павле.⁵

У граду се налази већи број магацина окупаторских и слугу његових као и више новчаних завода. Ми смо углавном прикупили податке о стању истих и запечатали их да би наше комисије касније извршиле детаљне прегледе.

² Види Операциски дневник Главног штаба Србије (за 20 октобар 1944 год.), док. бр. 199.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ЦК СКС п: рег. бр. 6411, IX, к. 65.

² Живадин Радојевић

³ Војислав Вучковић

⁴ Милош Станојевић

⁵ Драгољуб Лукић-Павле

У граду се доста брзо нормализују прилике и већ ће вечерас град бити осветљен. Издата су наређења да се железнички саобраћај доведе у ред и већ се увелико ради.

Драги другови, 3 члана СК се налазе у Команди подручја а 1 члан у Команди места у Друговцу и тако читав СК је привремено везан за једно место на уштрб рада на целом терену.

Сем тога, пошто нема Н.О. одбора у граду Команда подручја је преоптерећена радом. СК налази да треба повећати радни апарат при Команди подручја, нарочито у куририма, и мисли да Милића⁶ и његове курире повуче овамо а Команда места у Друговцу да нађе друге. Такође треба формирати још две команде места и то: једна у Ландолу а друга у Скобаљу за села у Морави. Све ове команде би слале извештаје у Смедерево.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

18-X-1944 •
Смедерево

Друг. поз.
СК Подунавље.

БР. 52

**ОБАВЕШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОД 19 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШЕФУ СОВЈЕТСКЕ ВОЈНЕ
МИСИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ЗАДАЦИМА ЈЕДИНИЦА
НА ПОДРУЧЈУ СРБИЈЕ¹**

**ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОПЕРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ
Оп. бр. службено
19 октобра 1944 год.**

ШЕФУ СОВЈЕТСКЕ ВОЈНЕ МИСИЈЕ

Извештавамо вас о распореду и задацима наших јединица и то:

1. — XIII корпус:
— XXII дивизија у рејону Ниша;

¹ Милан Павковић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20/3, к. 182.

— ХІД"1 дивизија са две бригаде на сектору Врања, са задатком затварања правца Скопље—Куманово—Врање—Ниш; једна бригада упућена правцем Врање—Приштина у циљу садајства снагама које оперишу према КосоЕу;

— ХІАШ дивизија: једна бригада у Лесковцу, једна бригада у Црокупљу и једна бригада у Топлици **кас** резерва дивизије.

2. — ХІV корпус:

— ХХІІ дивизија у рејону Раље са задатком дејства ка Београду;

— ХХV дивизија на просторији северно од Петровца на Млави са задатком рашчишћавања гзаосталих двеју група Немаца северно од овог места, свака јачине од по 2.000 људи;

— ХБУ дивизиј: једна бригада у Алексинцу, једна бригада у Ђуприји а једна бригада јужно од Жагубице, са задатком садејства јединицама Црвене армије у долини Велике Мораве.

3. — II пролетерска дивизија на просторији Врњачка Бања—Трстеник—Угљарево са задатком садејства јединицама Црвене армије долином Западне Мораве ка Краљеву.

4. — ХХІV дивизија у покрету правцем: Прокупље—• Куршумлија—Подујево—Приштина са задатком садејства нашим и бугарским снагама које оперишу на Косову.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Ш*аб
начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

(М. П.)

БР. 58

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 19 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕР-
СКОГ КОРПУСА НОВЈ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ
ОД 12 ДО 18 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 501
19 октобра 1944.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

У вези вашег наређења достављамо вам податке о уби-
јеним непријатељским војницима и заплијењеном и уни-
штенем непријатељском материјалу, као и нашим губитцима
у времену од 12 до 18 о.м.

I

а) убијено непријатељских војника	2.827
б) рањено	560
ц) заробљено	400

II

заплијењени материјал

а) пушака _____	6.600
б) шараца _____	66
ц) пушкомитраљеза	24
д) пиштоља	60
е) стројница	14
ф) тешких бацача _____	6
г) тешких митраљеза	13
х) пушчаних, п. митраљеских и митраље- ских метака	80.000
и) радио-станице	2
ј) тенкова (узела Црвена армија)	3
к) блиндираних кола (узела Црвена армија)	1
л) топова разног калибра исправних и не- исправних	38
као и већу количину топовских граната	

Пцг¹Ј °Ригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
" ^когинститута под рег. бр. 3/1, к. 1329.

љ) камиона	11
м) луксузних аутомобила	8

III

у борби уништено

а) топова	1
б) тенкова	1
ц) камиона	2

IV

наши губитци за ово вријеме јесу:

мртвих	113
рањених	266
несталих	5

Молимо да нам упутите за данас и за даље уговорене знаке и знаке распознавања.

Наше јединице у току прошле ноћи ликвидирале су неколико непријатељских упоришта.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
НАЧЕЛНИК
 п. пуковник,
 Блажо Марковић

(М.Ш)

БР. 54

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 ОКТОБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ СА НЕМ-
ЦИМА ОД 11 ДО 18 ОКТОБРА (ОД ТОПОЛЕ
ДО БЕОГРАДА)¹

ШТ АБ
X КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ
Бр. 245
19-X-1944
— Положај —

ШТАБУ У-е НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо вам извештај о акцијама, и то од Тополе па до данас, тј. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17 и 18 о. м. Резултати борби су сљедећи:

11 о. м. II батаљон успио је да продре у Оплепац и у истом је трајала борба 2 сата и ликвидирана су упоришта све до „Краљевог хотела“.

а) Губици непријатељски: 14 мртвих, а 18 рањених.

б) Заробљено: 4 пушке, нешто муниције и остале ратне спреме.

ц) Губици овога батаљона: 2 лакше рањена.

Истога тога дана IV батаљон, са двије чете, вршио је напад на Тополу и успио продријети до саме болнице, гдје су били смјештени њемачки рањеници. Борба је трајала 1.30 часа.

а) Губици непријатеља: убијено 9, а рањено 13 непријатељских војника.

б) Заробљено: 6 пушака и остале ратне спреме.

Ц) Губици батаљона: 2 рањена, један лакше а један средње.

На дан 12 о.м. када је руска артиљерија отпочела паљбу на Тополу, истовремено наша три батаљона извршили су напад на Тополу—Оплепац. Резултати ове борбе су сљедећи:

ј. ¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 10/6, к. 789-А.

⁸ „Зборник“ ТОМ I кк»ига 14

а) II батаљон: Убио је 7 [непр. војника], а заробио 4 пушке, једну парабелу и остале војничке спреме.

б) Губици батаљона: једна другарица (референт сани-тета батаљона) теже рањена.

ц) III батаљон: Убио 22 [непр. војника], а заробио 15 пушака, једну стројницу, 2 пиштоља, 100 пари шињела и ципела.

д) Губици батаљона: 2 теже и 2 лакше рањена.

а) IV батаљон: Убио је 28 непр. војника, а ранио око 30, а заробио 20 пушака, један ручни, лаки њемачки бацач, двије стројнице и један „парабелум“, као и остале војничке спреме.

б) Губици батаљона: 1 лакше рањен.

13 о.м. у покрету Топола—Младеновац. Наш II батаљон је био претходница и том приликом је убио 7 Шваба, а заробио 4 пушке, 2 „парабелума“, и 1 пиштољ.

У ноћи 15—16 о.м. наша бригада водила је скоро читаву ноћ борбу са јаким њемачким снагама, које су имале намјеру да се пробију и да продру у Београд. У тим борбама губици непријатеља су следећи:

а) I батаљон: Убио 47 непр. војника, а ранио око 30. Заробио је 3 камиона, један моторцикл, а уништио: 2 камиона, 1 тенк, 6 „шараца“, 1 тешки бацач и 3 радио-станице. Губици батаљона: 5 мртвих, 4 рањена и 28 несталих. Од несталих можда је мали број пао непријатељу у руке, док је већина изгубила везу и сваког дана избија по 1—2. Исто тако изгубљен је један „шарац“ и једна стројница.

б) II батаљон: Убио 42, ранио 12, а заплијенио 3 камиона, 2 „шарца“, 32 пушке и остале војничке спреме, као и 2 „парабелума“, 2 пиштоља и једну стројницу. Такође је убио 8 коња, а уништио 4 кола. Губици батаљона: 2 мртва и 5 лакше рањених.

ц) III батаљон: Убио 17, а ранио 13 непр. војника. Губици батаљона: 1 мртав, 11 рањених, од којих 3 теже, 15 несталих. Са несталима налази се и командир чете поручник Перишић и један п.митраљез—„шарац“. Ово се је десило с обзиром да су Руси' отворили паљбу из митраљеза и артиљерије на батаљон, и то баш у времену када је батаљон водио најжешћу борбу.

д) IV батаљон: Убио 32, а ранио око 30 непр. војника. Уништио 12 коња и 6 кола. Услијед јаке непријатељске пјешадије, батаљон није могао извући заплијењени материјал. Губици батаљона: 3 мртва, 6 рањених, од којих 2 теже, и 2 нестала. Оштећен је један „шарац“.

На дан 17- и 18 о.м. приликом чишћења дијела града који је добила наша бригада, непријатељски су губици слједећи:

I батаљон: Убио је 8, а заробио 9 непр. војника. Заплијенио: 2 п.митраљеза „Брно" и један „шарац", 12 пушака и остале ратне спреме.

II батаљон: Убио је 69 непр. војника, заплијенио: 3 „шарца", 3 стројнице, 2 „парабелума", 2 пиштоља разна, 35 пушака и остале војничке спреме. Батаљон је имао 1 теже рањеног.

III батаљон: Убио 8 непријатељских војника, заплијенио: 1 „шарац", 1 италијански п.митраљез, 1 стројницу и 1 доглед. Батаљон је имао 1 лакше рањеног.

Чета IV батаљона, која је била у заштити болнице, убила је 1 њемачког капетана и уз истог заробила 1 „парабелум".

Наша извиђачка чета, у претресу града, убила је око 35 непријатељских војника, а заробила 9, од којих су 2 официра (капетани I кл.).

Укупни губици непријатеља: мртвих 346, рањених 146 и заробљених 18.

Укупни наши губици: мртвих 11, рањених 39 и несталих 45.

У свима овим борбама батаљони су извршавали одлично своје задатке, осим III-ег батаљона, који је само дјеломично извршавао задатке. Бригада би имала и бољих успјеха, али с обзиром да смо били у дужим маршевима пред напад на Београд, и због заморености људства, отежано је [било] руковођење са новим борцима.

Што се тиче истицања у овим борбама појединих бораца и руководилаца, доставићемо накнадно, пошто иста још нисмо добили од штабова батаљона.

17 о.м. имали смо једног курира бригадног рањеног.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћ. политкома, капетан:
Влад. Малбашећ

Командант, мајор:
М. Срдич

Начелник, поручник:
Куно Бранко

(М. П.)

БР. 58

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
19 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА СЕ
ПОСТУВЕ НА ПРОСТОРИЈУ СКЕЛА—БРГУЛИЦЕ—
ГРАБОВАЦ¹**

ШТАБ

XVI УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Оп. бр. 117/1944
19 октобра 1944 год.

ЗАПОВЕСТ

(Сежција Обреновац и Београд размер 1 : 100.000)

Ситуација: Непријатељска колона која је у току јуче-
рашњег дана водила борбу са нашом XXXVI диви-
зијом разбијена је. Наше јединице у току данашњег
дана побиле су и заробиле извесне групе, а неке
групе од 20—30 још беже и крију се по пољима, које
месне страже и цивили разоружавају.

Наш задатак: Поставити се са јединицама наше диви-
зије на сектор Скела—Бргулице—Грабовац у циљу
извршења специјалног задатка који ће вам се нак-
надно саопштити.²

У вези извршења предњег задатка,

НАРЕЂУЈЕМО:

- 1) I бригада прикупиће све своје јединице и у 5 часова
ујутру извршити покрет правцем Мала Моштаница—
Барич—Обреновац—Скела, где се сместити и чекати
даље наређење.
- 2) II бригада са дивизиском болницом извршиће покрет
правцем: Велика Моштаница—Караула—Барич—
Обреновац и сместити се на сектору Бргулице. По-
крет извршити у 5 часова ујутру.
- 3) IV бригада прикупиће своје делове и кренути прав-
цем Караула—Барич—Обреновац, одакле скренути
лево цестом Обреновац—Ваљево до Бара а одатле

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
" ^ког института под рег. бр. 3/1, к. 1329.

² Биди док бр. 63.

скренути путем за Грабовац, где се сместити и чекати даље наређење. Покрет извршити у 5 часова УЈУТРУ.

- 4) Штаб бригаде код које се налази Корпусна батерија, нека је узме у свој састав и поведе са собом.
- 5) Дивизиска интендадтура прикупиће све своје ствари и делове и кренути правцем: Жарково—Остружница Умка—Барич—Обреновац—Бргулице, где се сместити и хватати везу са II бригадом.
- 6) Штаб дивизије налазиће се у селу Ратари.
- 7) Штабови бригада настојаће да што пре стигну на новодређену просторију да би могли на време извршити задатак. По доласку на нову просторију одмах доставити извештај Штабу дивизије.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
потпуковник **Ромац**

Командант,
потпуковник **Камењар**

БР. 56

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ИСТОЧНОБОСАНСКЕ БРИГАДЕ ОД 19 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ СА НЕМЦИМА КОД С. ДРАГОБРАЋЕ И М. ПЧЕЛИЦЕ¹

Ш Т А Б
VI БНОУ БРИГАДЕ
19 октобра 1944
У 7,40

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) Синоћ око 20 часова стигао је од Краљева један воз Немаца, који се искрцао између с. Драгобраће и М. Пчелице, јачина овог непријатеља још нам је непозната.

³ Види док. бр. 75 и 76.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/6, к. 989.

2) Јутрос рано чује се борба код I батаљона на линији с. Драгобраћа—Змајевац (к. 459). Још нисмо добили извештај од I батаљона о борби која се чује на његовом сектору, такође нисмо добили извештај о непријатељу који је стигао у Кнић, по њиховом синоћном извештају како су нам јавили.

Наш II батаљон налази се на линији положаја Купињак (470)—Кременац (451)—с. Рогојевац, исти ће садејствовати по потреби са I батаљоном. Јутрос око 7 часова отишао је командант бригаде код I и II батаљона, накнадно ћемо Вас извести детаљно о ситуацији на сектору I и II батаљона.

3) По извештају III батаљона синоћ око 22 часа стигао је један воз од Краљева у Крагујевац, није нам познато шта је у истом возу било. По доласку тога воза у Крагујевац, минерско одељење Ц.А.², под заштитом нашег III батаљона, прекинуо је пругу ниже М. Пчелице. Пошто се воз касније вратио из Крагујевца, дошао је до порушене пруге и вратио се назад у Крагујевац. Исто тако мињан је један мост на цести и постављене нагазне мине с леве и десне стране моста, куда би могао да заобиђе тенк.

Наш III батаљон налази се на истим положајима и стално води оштре борбе са непријатељем, који стално врши нападе на положаје III батаљона уз помоћ тенкова; исти непријатељ био је увек одбијен.

4) Један батаљон Ц.А. налази се између комуникација Крагујевац—Крушевац, Крагујевац—Краљево, и између тих комуникација напада непријатеља у Крагујевцу. Са овим батаљоном није било синоћ везе, али је упућена патрола и наша и руска да успостави везу са истим.

5) Чим добијемо извештаје од штабова батаљона известићемо Вас детаљно о ситуацији на нашем сектору.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политкомесара,
капетан,
Обрадовић Милан

Заменик команданта,
капетан,
Чедо Ђукић

² Црвене армије

БР. 58

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ОД 19
ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ
ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ СА НЕМЦИМА 29 СЕПТЕМБРА НА
ПОТОЈ ЧУКИ КОД ЖАГУБИЦЕ¹**

Ш Т А Б
9 БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 11
19 октобар 1944 год.
Прлогај

ОПЕРАТИВНИ ИЗВЕШТАЈ

0 борби са Немцима 29 септембра 1944 год. на Потој Чуки (кота 920), на месту званом Стража Влај.

1) У овој је борби учествовао само IV батаљон наше бригаде коме је била придодата једна чета III батаљона. Овај је батаљон добио задатак да поседне положај Стража Влај са обе стране друма и спречи извлачење Немаца комуникацијом Бор—Жагубица. Ова је комуникација била на неколико места прокопана.

2) Борба је вођена са немачком моторизованом колоном, која је била јачине 4—600 војника са око 110 камиона, 3—4 тенка и 3—4 борних кола. Уз ову колону биле су и породице Немаца, таоци и преко 2.000 Јевреја и Мађара радника који су дотерани на рад у Бор. Од ових Мађара 60 их је било наоружаних. Исто тако било је и око 60 наоружаних Мађара из трговачке морнарице.

3) Обојстрана ситуација: Намера непријатеља била је да се комуникацијом Бор—Жагубица—Пожаревац извуче у правцу Пожаревца, како би избегао обруч који му је припремала Црвена армија у садејству са нашим јединицама.

Наша је одлука била да спречимо њихово извлачење, да их уништимо или поново вратимо у обруч који је стварала Црвена армија.

4) Борба је вођена 29 септембра 1944 год. од 11 сати пре подне до 18 сати по подне.

5) Непријатељска се колона кретала уз заштиту тенкова које је истурила испред себе. Наиласком тенкова на

¹ Оригинаал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторитског института под рег. бр. 3/1, к. 1329.

прокопани део друма застала је цела колона. Овога је дана била густа магла тако да непријатељ уопште није приметис наше борце на положају. Овако непримећени наши борци отворили су јаку ватру из свих оружја а такође и тенковске пушке на непријатељску колону. Борци су долазили тако близу до непријатељских камиона да су поубијали стражаре и бацали бомбе. Наједанпут се чуо велики јаук непријатеља. Затим се непријатељ средио и отварајући јаку ватру из свих својих оружја хтео је да се пробије. Ово је чинио три пута у току дана, али је сва три пута враћен. Видећи да се не може пробити ка Жагубици, непријатељ се под јаком заштитом своје ватре повукао назад за Бор повлачећи са собом како оштећене камионе тако и мртве и рањене војнике.

6) Потпуно је осујећена намера непријатеља да се извуче у правцу Жагубице. Према томе је задатак и извршен.

7) По исказу Мађара који су сутрадан испитивани сазнали смо да је непријатељ имао око 60 мртвих и рањених војника. Исто тако и да је око 10 камиона оштећено. Заплењено је: око 60 пушака, два лака митраљеза, две шоше и много другог материјала.

8) Наших губитака није било.

9) Акција је била добро припремљена а заповести су биле реалне, што је и сама борба показала.

Управљање и руковођење борбом било је добро. Командни кадар, како виших [тако] и нижих јединица, снашао се и правилно руководио борбом. Оружје, како противтенковске пушке тако исто и остало аутоматско оружје, добро је било распоређено, тако да је ефикасно тукло непријатељску колону.

10) Из ове борбе може се извући следећа поука: да се енергичним нападом аутоматским оружјем и бомбама, а уз стварање препрека, може одбити и непријатељска моторизована колона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Недељко Тошовић

Командант — капетан,
Јован Кецман

БР. 58

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВА-
ДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ СА НЕМЦИМА 8 ОК-
ТОБРА КОД С. ЛУКЕ НА КОМУНИКАЦИЈИ ЗАЈЕЧАР
—Д. МИЛАНОВАЦ¹**

**ШТАБ
9 БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 12
19 октобра 1944 год.
Положај**

ОПЕРАТИВНИ ИЗВЕШТАЈ

о борби код Танде — Луке вођене на дан 8 октобра 1944 год.

1) Положај и задатак наше јединице:

Наша бригада је добила задатак да нападне и уништи непријатеља који се налазио на просторији Луке—Танда—подножје Дели Јована, с тим да се са просторије Јереничево (к. 581)—Далу ал Маре (кота 551) рокира лево и десно и хвата везу са 14 и 7 бригадом и да исте потпомаже у ликвидацији непријатеља.

Јединице наше бригаде извршиле су напад на следећи начин:

Први батаљон кренуо је правцем Мали Крш [к. 621]—Стол (к. 1156), тј. западно од ове коте и спустио се на Свињак (к. 555). Испод саме ове коте налазио се непријатељ.

Трећи батаљон кренуо је правцем Стол—Луке и избио на Грош, одакле је заломио десним крилом, пресекао непријатељску колону и напао непријатеља с леђа на друму Луке—Танда.

Четврти батаљон кренуо је са коте 575 у правцу друма Танда—Луке, али на Крчагу (кота 467) наилази на непријатељска обезбеђења.

Други је батаљон остао на Малом Кршу, место „Дубрава“, за обезбеђење помоћних делова Штаба дивизије, наше бригаде и теже покретних делова 14 бригаде.

¹ Оригинаал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторичког института под рег. бр. 3/1, к. 1329.

Непријатељ је надирао од Танде правцем Врата и наишао на овај батаљон.

2) Сви батаљони наше бригаде учествовали су у борби.

Према наређењу Штаба дивизије наше су се јединице требале повезати са 7 и 14 бригадом, али ни једне ни друге бригаде није било на одређеним просторијама где се веза требала хватати, тако да уопште није било садејства са овим бригадама.

3) Непријатељ је био у јачини од 3—4.000 војника са 6—800 товарних коња. Моторизованих јединица није имао. Наоружан је био топовима, тешким и лаким пешадиским оружјем. Назив јединица и имена команданата непознати су.

4) Намера непријатеља била је прво да се пробије путем Танда—Луке—Д. Б. Река и даље. Због тога је овај пут обезбедио јаким покретним побочницама. Нападом Црвене армије, 7 бригаде и наших јединица на ову комуникацију, непријатељ је увидео да се не може извући овим правцем и зато је тежио да се поново врати ка северу у циљу поновног спајања са својим јачим снагама на које је Црвена армија нападала ових дана. Наша је одлука била да се што енергичније нападне непријатељ на целом овом простору, и да му се спречи пробијање и спајање и да се уништи.

5) Прилажемо заповести које су издате на основу донете одлуке.

6) Борба је почела 8 октобра 1944 год. око 5 сати ујутру.

7) Ток борбе: Први, Трећи и Четврти батаљон вршили су напад на непријатељска побочна обезбеђења која су се протезала косама упоредо са друмом Танда—Луке. Четврти батаљон са левог крила распореда бригаде спустио се лево од Крчага (к. 467) до друма где је требао да ухвати везу са осталим батаљонима; у моменту када је прва чета хтела прећи преко друма, наишао је непријатељски војник, кога су убили, а то је открило присуство наших јединица. У том моменту непријатељ отвара јаку ватру на десни бок овог батаљона. Батаљон бива приморан да се поврати уназад и поседа положај на коме се отворила жестока борба прса у прса, дејствујући аутоматским оружјем и бомбама. Борба је трајала од 5 сати ујутру па до 18 сати. Око 11 сати предузима са три чете напад, врши јуриш и задаје непријатељу тешке губитке. Непријатељ се огорчено бранио и под заштитом сопствене ватре извлачио рањене и мртве у правцу Танде. За то време, док су три чете водиле борбу, IV чета овог батаљона, која је стајала у резерви и на

обезбеђењу, повукла се са истог положаја и по наређењу команданта дивизије притекла у помоћ II батаљону.

Први батаљон у свом кретању на коси Свињак (к. 555) цаилази на непријатеља који је већ био посео ову косу. Он врши напад и у садејству са III батаљоном успева да заломи десним крилом и потисне непријатеља са тих коса. Под јаким притиском непријатељ прелази преко друма, а батаљон избијајући на друм успева да спречи даље повлачење непријатеља ка Лукама. Непријатељ се налази и са једне и са друге стране пута, док му се комора налазила на самом путу и у потоку. После огорчене борбе од 15 часова непријатељ бива принуђен на повлачење.

Трећи је батаљон у јаком налету успео да потисне непријатеља са косе зване Грош, пресекао непријатељску колону на друму Танда—Луке и заламајући десним крилом успео да дође непријатељу за леђа. Због тога непријатељ бива приморан да отступа у правцу Танде.

8) Исход борбе — резултати борбе: остављени циљеви постигнути су утолико што је непријатељ био пресечен и један део његове колоне био одбачен ка Црвеној армији. док је други део колоне натеран на повлачење у правцу Танде. Тачан број непријатељских губитака непознат нам је, јер је непријатељ извлачио своје рањене и мртве војнике и одвукао са собом. Може се само рећи да је имао приличан број губитака.

9) Наши ^убици:

У току борбе имали смо 16 погинулих и 36 рањених, од кога броја отпада на руководиоце, и то: 4 погинула (Славко Вјековић, обавештајни официр батаљона, Александар Грос, политички делегат, Петар Војводић и Мирко Јовановић, водници), 6 рањених — и то: Радисав Марковић, заменик команданта батаљона, Станоје Фурингић, командир чете, Војин Ђокић и Лазар Дачић, десетари, Миодраг Милојевић, политички комесар чете, Јелица Ђорђевић, секретар Ској-а у батаљону.

Несталих није било. Од војничког материјала није изгубљено ништа.

10) Број утрошене муниције: 18.130 метака. Изгубљеног и оштећеног оружја није било.

11) У овој борби нарочито су се истакли: Радисав Марковић, заменик команданта батаљона, који је одмах са десним крилом I батаљона успео да спречи непријатељу извлачење и нанесе му осетне губитке; Илија Дожић, политички комесар батаљона, Станоје Фурингић, командир

чете, Петар Војводић, водник (погинуо), Станоје С. Николић, стрелац и Душан Милисављевић, десетар.

12) Потпуно слабих бораца као и бораца које би требало позвати на одговорност није било.

13) План напада био је припремљен врло добро. Задатком је било предвиђено садејство са 7 и 14 бригадом али истих није било на одређеним положајима на левој и десној крилу наше бригаде. Напад није био извршен у одређено време према заповести, пошто сви батаљони нису стигли на одређене положаје. I батаљон требао је да изврши својим левим крилом јачи притисак на непријатеља пошто би тим спречио отступање непријатеља у правцу Горњана, а у том случају би и наш III батаљон стигао на време да потпуно опколи непријатеља заламањем десним крилом.

Командни кадар батаљона показао се добар, док онај нижих јединица слабије. Разлог је томе велики број нових бораца, са којима је било веома тешко руководити, с обзиром да су извесни борци први пут учествовали у борби.

Дејствовање минобацача, противколског топа, тешких и лаких митраљеза било је ефикасно.

Код нижих руководилаца показала се недовољна самоиницијатива, неодлучност и недовољна процена ситуације.
Прилог: списак погинулих и рањених,
заповест за напад.

С. Ф. — с. Н.

Политички комесар,
Недељко Тошовић

Командант — капетан,
Јован Кеџман

БР. 59

**РАДИОГРАМСКО ОБАВЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ ПРО-
ПЕТЕРСКОГ КОРПУСА ОД 19 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТА-
БУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ЗАВРШЕТКУ
БОРБЕ ЗА БЕОГРАД¹**

39 дч. 48

Ослободили смо Београд до Теразија уз помоћ руске моторизације и артиљерије. Борба се продужава и вероватно данас или сутра главни град наше домовине биће слободан.

[19-X-1944 год.]

Пеко²—Плави³

БР. 60

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ
ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 19 ОКТОБРА
1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ
ЧЕТНИКА 13, 14 И 15 ОКТОБРА НА ПОЛОЖАЈИМА
ВИРОВО—ГУЧА—ЈЕЛИЦА¹**

ШТ АБ
IV САНЦ. Н.О.У. БРИГ.
Оп. бр. 120
19-X-1944 год.
Положај

РЕЛ А Ц И Ј А

IV Санц. Н.О.У бригаде XXXVII Н.О.У. дивизије за вођене борбе са четницима и добровољцима на дан 13, 14 и 15-X тек. год., а на положајима Вирово—Гуча—Јелица—Милићево Село—Горобиље—Латвица—Богојевићи.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/10, к. 1253.

² Пеко Дапчевић, командант Првог пролетерског корпуса

³ Мијалко Тодоровић-Плави, политички комесар Првог пролетерског корпуса

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/6, к. 1253.

I. — НЕПРИЈАТЕЉ

а) 13-X. На положају Гуча—Вирово—Јелица јачина непријатеља 1.200 четника.

б) Наоружање непријатеља било је: један тешки бацач 4 лака бацача, два „шарца“, 3 „брече“ и око 15 пушкомитраљеза.

в) Борбеност и морал били су доста добри, јер су сваку чуку посебно бранили и чекали су наше борце на 50—60 метара.

г) Непријатељ је био нападнут и од 6—12 сати био је у одбрани.

II. — НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

а) У борби су учествовала три наша батаљона у јачини 180 људи — бораца; наоружаних са једним тешким бацачем, два лака бацача, три тешка митраљеза и 30 пушкомитраљеза.

б) Борба је вођена на положајима Вирово—Гуча—Јелица. Вид борбе био је напад а вријеме је било повољно,

в) Ток борбе: Два батаљона извршила су покрет из Пожеге у 18 часова 12-X са намером да нападну непријатеља на поменутих положајима а 4 батаљон кренуо је из Ариља у 4 сата истог дана. Сва три батаљона у свом наступању једновремено напали су непријатеља око 6 часова, потисли га из села Вирова преко Гуче до Јелице планине. Гоњење је завршено у 12 часова истог дана. Борба је вођена на свим положајима до Јелице.

г) У овој борби ми смо имали два мртва и 5 рањених, од којих је један командир чете Добрило Драгаш. Сви су другови били лакше рањени.

д) Непријатељ је имао 21 мртвог, 30 рањених и 10 заробљених.

ђ) Морал наших јединица био је на достојној висини.

е) Борба је текла по свим војничким правилима и по предвиђеном плану. Држање јединица и појединаца било је врло добро.

ж) Плијена је било само 15 пушака и нешто мало муниције од погинулих четника.

з) Утрошено је 1500 метака.

Закључак:

Борба је текла по предвиђеном плану. Држање руководилаца је било примјерно а борбеност јединица врло добра. Није било неких пропуста.

14-X. Два батаљона вратила су се на положаје око Ариља а један батаљон пошао је у Овчар и Каблар ради рушења комуникације. Успут је сазнао да је непријатељ искористио наше отсуство и упао у Пожегу. Овај батаљон се упутио у правцу Пожеге и у Милићевом Селу и Горибиљу упао у четнички логор, који је био врло јак. Овога пута 2 батаљон је убио око 40 четника, међу којима и једног официра. 10 заробљених. Рањених је било око 30. Заплијењено је 5000 метака а запаљена троја кола муниције, која нису могла бити евакуисана, двије машинке енглеске, један „парабелум“, око 200 бомби, корпусна архива и 5 коња, од којих два јахаћа.

Наши губици су били један мртав и три лакшерањена. Морал непријатеља био је слаб, јер је ухваћен на спавању, а морал наших бораца као и руководилаца био је на завидној висини.

15-X.

Непријатељ: јачина непријатеља била је до 800 људи, који су ступили у борбу, а иза положаја њихова јачина је догнала и до 1500 људи. Према добивеним подацима, у овој борби учествовали су четници који су се повратили са Дрине, а то је Марковића корпус, Пожешка бригада, делови Рачића корпуса, Вук Калајит, Ајдацић и Калчо; како смо доцније сазнали, са њима се и Јеловац налази.

Наоружање непријатеља: један тешки бацач, више лаких бацача, два шарца, двије тешке „бресе“, око 10 пушкомитраљеза.

Морал непријатеља био је средњи, а активност такође.

Непријатељ је овога пута био нападач са положаја Латвица—Богојевићи—Поглед.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

Наш један батаљон био је у Вранама као заштитница болнице и интендантуре, док су остали батаљони вршили напад на непријатеља око Пожеге. Јачина нашег батаљона била је до 50 бораца, наоружаних једним лаким бацачем, једним тешким митраљезом и 9 пушкомитраљеза.

Напад од стране четника отпочео је тачно у 12 часова са поменутих положаја, гдје се наш 3 батаљон одмах супроставио и, захваљујући енергичном разбијању лијевог крила непријатељског, забацио преко Вигошта непријатељ^у за леђа, који је својим лијевим крилом хтио угрбити нашу интендантуру и болницу, те се на тај начин свалио

до самог Ариља у јачини до 200 људи, који су изненађени нашим заобиласком и збуњени, најчешће бацали оружје и дизали руке. У овој неравној борби, захваљујући одлучности и брзини наших бораца и руководилаца а и изведеном маневру, успјели смо да се најсрећније извучемо из врло озбиљне ситуације, нанијевши непријатељу губитке од 80 мртвих. Рањених није било много, јер је борба вођена прса у прса. У овој борби такође било је карактеристичних и дирљивих сцена, као напр. хватање појединих другарица од стране четничких банди а у исто вријеме убијање истих бандита од стране наших другова.

Особље болнице и интендантуре ступило је одлучно у борбу када су банде налетјеле на њих.

Цивили, избјеглице из Ариља, нашли су се у истој гужви, тако да су неки дечаци камењем гађали четничке банде које су безглаво бјежале.

Наши губици су један мртав и 6 рањених.

Морал наших бораца, заузимљивост као и сналажљивост су за сваку похвалу.

Заплијењено је од убијених четника око 50 пушака, нешто муниције, једна машинка енглеска. Борба је завршена у 17 часова.

Ноћу 15/16-X 4 батаљон у Доњој Крушчици напао је четнике који су били залогоровали. Напад је био изненадан. Убијено је 10 четника а заробљена три, заплијењено 13 коња и нешто четничке архиве, један бацач и „шарац“. Ми нисмо имали губитака.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — мајор,
Веселин Булатовић

Командант — мајор,
Чедомир Ј. Друловић

(М. П.)

БР. 61

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ПРВОГ ПРОЛЕ-
ТЕРСКОГ КОРПУСА ОД 16 ДО 20 ОКТОБРА
1944 ГОДИНЕ¹**

16-X-1944 год.²

Све јединице у току дана наставиле су најупорније борбе за потпуно ослобођење града. Непријатељ даје и даље очајнички отпор. Наше дивизије напредују освајајући кућу по кућу.

1) — Јединице XII корпуса и даље врше напад на Чукарицу. Једна дивизија³ је упућена на сектор Авале са задатком активног дејства на непр. групу која се пробија од Смедерева.

28 дивизија ушла у састав I пролет. корпуса. Ова дивизија сменила делове V козарске бригаде и делове VI пролет. дивизије. Извршене припреме за дефинитиван напад на Чукарицу и продужено чишћење Штросмајерове и Сарајевске ул. Непр. је врло упоран и даје огорчен отпор.

Непр. губици: 58 мртвих, 11 заробљених. Плен: 3 т. бацача, вагон мина за бацаче, 4 „шарца“, 8 шмајсера. Уништено: 1 тенк.

Наши губици: 16 мртвих и 22 рањена.

2) — 6 дивизија такође наставила дејство одређеним правцем. Вођена борба на Чукарици и нарочито упорне борбе око министарстава која су добро утврђена. Убијено: 295 непр. војника. Рањено: 405 а заробљено: 409. Наши губици: 34 мртва и 113 рањених и 46 несталих.

Делови дивизије (II бриг. и XXII) хитно пребачени на Вождовац да појачају тај правац.

3) — Јединице I дивизије настављају прогоњење непр. чистећи кућу по кућу. Делови избијају Улицом кр. Милана до „Бате“ и Александровом ул. до угла Ул. Фердинанда. Пошто су јединице 5 дивизије ангажоване на другој страни, убачена је на лево-крило II пролет. бригада и она избија преко Таковске ул. — Уроша Предића — Кнеза Павла десним крилом на Дунав.

Убијено: 1324 непр. вој., заробљено: 120 и рањено: 95.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/1, к. 373.

² Претходни део Операциског дневника види у 13 књ., док. бр. 183.

³ Једанаеста НОУ дивизија. Види док. бр. 12.

Плен: 4.500 пушака, 39 митраљеза, 8 стројница, 2 тешка бацача, 50.000 метака, 2 радио-станице, 3 тенка, 1 блинд. кола, 17 топова, 18 мотовозила.

Наши губици: 40 мртвих, 80 рањених и 5 несталих.

4) — У току овога дана 5 дивизија је оријентисала главнину својих снага према групи која надире од Смедерева. Вођене борбе на просторији: В. Врачар—Лауданов Шанац—Пударци. После краће борбе Немци су одбијени и ове наше јединице су се спојиле са Црвеном армијом на сектору Авале и поставиле се на просторији: Осоје—Копљаште—Шупљи Камен.

Непр. губици: 202 мртва и 27 заробљених. Плен: 14 п. митраљеза, 70 пушака, доста муниције и др. материјала.

Наши губици: 4 мртва, 25 рањених и 2 нестала.

5) — 21 дивизија са истим задатком као и претходног дана. II пролет. бригада водила борбу на улазу у град штитећи руску артилерију. Вођена борба такође код В. Мокрог Луга где је напр. успео да потисне наше јединице на линији: Липовица—Кусак—Калуђерица, али у отсудном и енергичном повратном нападу непријатељ је разбијен и протеран до Болечких Механа.

Непр. губици: 155 мртвих, 120 рањених и 113 заробљених. Плен: 111 пушака, 22 „шарца“, 19 стројница, 23 револвера, 70 бомби, 8 кола арт. муниције.

Наши губици: 4 мртва и 21 рањен.

6) — 17 дивизија са Црвеном армијом наставља напад на Крагујевац. Заузети непр. положаји на Сушичком Пољу. Изведен успешан напад на Кнић. Одбијени непр. покушаји да се пробије према Краљеву.

Непр. нанети осетни губици.

7) — Непр. авијација неактивна.

8) — Штаб корпуса у Београду.

17-X-1944 год.

У току дана наставља се нападом на непр. гарнизон у граду и уништавање непр. групе која покушава да се пробије од Смедерева ка Београду.

1) — Јединице XII корпуса врше напад на Чукарицу, а делови XII корпуса на сектору Авале. 28 дивизија нападала на Чукарицу и заузела неколико зграда. Делови ове дивизије допрли до Жел. станице и до Министарства саобраћаја. Убијено: 75, заробљено: 40 непр. војника. Плен: 5 шараца, 60 пушака, 5 шмајсера. Наши губици: 23 [погинула] и 35 рањених.

2) — Јединице 6 дивизије водиле борбу на Чукарици и заузеле још неколико зграда. Такође вођене борбе у Улици Милоша Великог око министарстава. У току дво-дневних борби непр. нанети губици: 356 мртвих, 205 рањених, 75 заробљених. Плен: 2 „шарца“, 5 п. митр., 320 пушака, 2 топа и друге ратне спреме. Наши губици: 42 мртва, 112 рањених и 26 несталих.

3) — 1 дивизија у заједници са Црвеном армијом наставила чишћење непр. упоришта у граду и заузела Краљев двор, Косовску, Дечанску ул., Кнеза Павла, Кн. ЈБубице, Капетан Мишину [ул.] и Електричну централу. XIII пролет. бригада упућена на Пашино Брдо да појача јединице V дивизије према непр. групи од Смедерева.

У току дана непр. нанети следећи губици: 823 мртва, 215 рањених и 100 заробљених.

Плен: 1600 пушака, 49 аутоматских оруђа, 30 пиштоља, 6 стројница, 10 топова, 3 луксуз. аутомобила, 30.000 метака.

Уништено: 1 тенк, 1 топ и 2 камиона.

Наши губици: 28 [мртвих] и 65 рањених.

4) — У току овога дана главнина 5 дивизије водила је борбу са непр. на линији: с. Вишњица—В. Врачар — М. Мокри Луг.

I бригада ове дивизије у саставу XXI див. водила целу ноћ 17/18 борбу са непр. и морала се повући на линију: с. Зуце—међународни друм.

Убијено је 150 Немаца. Плен: 11 митраљеза, 80 пушака, 3 стројнице и 4 пиштоља.

Наши губици: 6 мртвих и 20 рањених.

5) — 21 дивизија водила тешке одбранбене борбе са много надмоћнијим непр. и морала се повући на линију: М. Мокри Луг—Кумодраж. Штаб корпуса је најхитније појачао овај сектор са 6 нових бригада и издао је наређење Штабу XXI дивизије да са свим јединицама изврши напад и да уништи непр. групу на просторији: Калуђерица—Болеч—Гроцка.

Напад је отпочео у 3 часа по подне.

' Непр. губици: 403 мртва, око 500 рањених.

Наши губици: 8 мртвих, 27 рањених и 8 контузованих.

6) — 17 дивизија у заједници са Црвеном армијом овладала северном ивицом аеродрома и цестом изнад Петровца. Одбијени су покушаји непр. да се пробије према Краљеву. Непр. нанети велики губици. Уништено: 2 тенка и неколико камиона.

7) — Непр. авијација неактивна.

8) — Штаб корпуса у Београду.

18-X-1944 год.

У току дана све јединице наставиле са нападом за уништење непр. гарнизона у Београду и непр. групе која од Смедерева покушава да се пробије према Обреновцу.

1) — Јединице XII корпуса се налазе на просторији: Сремчица—Рипањ—В. Моштаница—Јасенак, где су вршиле напад на непр. групу која покушава да се пробије преко друма Београд—Младеновац. У току тродневних бојева убијено је: око 3000 непр. војника, а заробљено: око 2000. Плен: топова, више тешких бацача, око 200 митраљеза.

2) — 28 дивизија у току дана сломила неколико непр. покушаја да се са Чукарице пробије према Топчидеру. Вођене су жестоке борбе и непр. је приморан да пређе у одбрану. Заузето је неколико утврђених кућа. Непр. губици: 32 мртва и 10 заробљених. Плен 3 „шарца“, 2 шмајсера, 10 пушака и већа количина муниције. Наши губици: 12 мртвих и 31 рањен друг. Уништен 1 тенк.

3) — 6 дивизија наставила упорно гоњење непр. код Ст. двора, Министарства пошта, војске, просвете, хотела „Москве“ и „Албаније“. II бригада наставила напад код Болеча и гони непр. ка Врчину. Убијено: 619 Немаца, заробљено: 302. Плен: 40 аутомат. оруђа, 273 пушке, 60 мотовозила.

4) — 1 дивизија у садејству са Црвеном армијом заузела Вишњићеву ул., прешла преко Ул. кр. Петра и избила у Ул. цара Уроша. Према Теразијама ликвидирано неколико зграда.

Непр. губици: 597 мртвих, 738 рањених и 405 заробљених. Плен: 598 пушака, 45 аутом. оруђа, 11 стројница, 25 пиштоља, 45.000 метака, 7 мотовозила, 2 топа, 100 пари одела, 80 пари ципела 100 мина за бацач, 500 бомби, 1000 топовских граната.

Наши губици: 3 мртва и 17 рањених.

5) — 5 дивизија на истој просторији. У току дана вођене борбе на просторији: М. Мокри Луг—Вишњица—Болеч—Шупљи Кам. у садејству са јединицама Црвене армије.

Убијено: 559 Немаца; заробљено: 409. Заплењено: 29 аутомат. оруђа, 264 пушке, 21 стројница, 35 пиштоља и др. војничке спреме.

Наши губици: 26 мртвих и 35 рањених.

6) — 21 дивизија са свим јединицама које су њој доделе не разбила је непр. у првом налету тако да је непр. напустио сву моторизацију и све тешко наоружање. Непр. по-

кушава да се сада пробије цравцем: Врчин—Рипањ—Зуце Авала, али је тамо наишао на јединице XII корпуса. Настављено је уништавање разбијене непр. групе код Врчина. Убијено: 1445 непр. вој., 1152 заробљена. Плен: 1500—2000 мотовозила, 200 топова и 80 тенкова и борна кола.

Наши губици: 25 мртвих, 81 рањен и 160 несталих.

7) — Јединице 17 дивизије наставиле крваве борбе у самом Крагујевцу. Одбијени непр. покушаји шродора из Краг. и од Краљева. Непр. трпи велике губитке.

Уништено неколико камиона.

8) — Непр. авијација неактивна.

9) — Штаб корпуса у Београду.

19-X-1944 год.

У току дана све јединице су наставиле напад на непр. гарнизон у Београду и гоњење разбијене непр. групе на сектору Врчина.

1) — Јединице XII корпуса настављају гоњење и уништавање непр. групе на сектору: Раља—Рипањ.

2) — 28 дивизија је предузела општи напад на Чукарицу, ради овладавања црквом, тунелом и школом. Напад није успео због слабог садејства са артилеријом. У садејству са Црвеном армијом после огорчених борби заузето Министарство саобраћаја и очишћена Штросмајерова ул. до Жел. станице.

Убијено: 82 непр. војника, 23 заробљена. Плен: 3 „шарца“, 15 пушака, 5 шмајсера. Уништен: 1 тенк и 1 топ.

Наши губици: 15 мртвих и 45 рањених.

3) — 6 дивизија водила борбу око истих зграда као и претходног дана. Делови див. су улазили у х. „Москву“.

II бригада води борбу и гони непр. код Врчина. Убијено: 659 Немаца, заробљено: 217. Плен: 120 пушака, 10 „шараца“ и остале спреме.

4) — 1 дивизија заједно са Црвеном армијом успева да заузме неколико зграда на Теразијама и избија на Ул. браће Југовића и Ул. Риге од Фере.

Убијено је: 518, заробљено: 237 и рањено: око 700. Плен: 450 пушака, 55 аутом. оруђа, 10 бацача, 8 стројница, 25 пиштоља, 50.000 пушчаних метака, 9 мотовозила, 3 топа, 150 пари одела, 120 пари ципела, 700 бомби, 1500 топовских граната.

Наши губици: 2 мртва, 15 рањених и 4 нестала.

5) — Делови 5 дивизије наставили уништавање и хтрогоњење непр. групе на сектору: Шупљи Кам.—Бошњаци—Врчин са Црвеном армијом.

На сектору ове дивизије у граду завладао мир. Убијено: 700 Немаца, заробљено: 500. Плен: 30 митраљеза, 400 пушака, 35 пиштоља, 30 стројница, 3 брдска топа, 4 т.бацача, 25 камиона, 210 коња, 2 радио-станице и др. спреме.

Наши губици: 13 мртвих и 25 рањених.

6) — 21 дивизија наставила такође прогоњење и уништење непр. разбијене групе. Убијено: 1350, заробљено: 1400.

Наши губици: 33 мртва, 106 рањених, 8 контузованих и 160 несталих.

7) — 17 дивизија са Црвеном армијом све више стеже обруч око Крагујевца. Одбијени су, после крваве борбе, непр. противнапади из Краг. и Краљева.

Уништено: 1 тенк и неколико камиона.

8) — Непр. авијација неактивна.

9) — Штаб корпуса у Београду.

20-X-1944 год.

Све јединице у току дана наставиле са последњим нападима за коначно ослобођење нашег главног града Београда. Такође је настављено уништавање мањих делова разбијене непр. групе на просторији: Болеч—Врчин.

У 11 часова Београд је ослобођен. Наше јуначке јединице у садејству са Црвеном армијом осветиле многобројне жртве уништивши огромни број непр. војника.

1) — Јединице XII корпуса на истој просторији наставиле са уништавањем и гоњењем разбијене непр. групе код Раље и Рипња.

3) — Јединице 6 дивизије очистиле су испред себе у Београду сва непр. упоришта и две бригаде пребациле су се преко Савског моста у Срем под врло јаком артиљеријском ватром. Убијено: 212 непр. војника. Плен: 13 аутомат. оруђа, 310 пушака и већа количина бацачке и пушчане муниције. Заробљено: 73 Немца. Наши губици: 30 мртвих и 96 рањених.

4) — 1 дивизија у садејству са јединицама Црвене армије извршила је снажан напад на непр. и натерала га да се пребације преко Саве. У 11 часова Београд је ослобођен. XIII пролет. бригада се пребацила преко Савског моста и заједно са VI дивизијом одбацила непр. према Земуну.

Непр. губитди: 273 мртва, 518 заробљених, 293 рањена. Заплењено: 850 пушака, 59 аутомат. оруђа, 14 бацача, 21 стројница, 233 пиштоља, 76.000 пушчане муниције, 28 мотовозила, 5 топова, 250 п. одела, 100 пари ципела, 7 магацина са храном, 4 магацина са оделом, 800 бомби, 400 мина за бацач, 2500 топовских граната.

Наши губици: 6 мртвих, 43 рањена и 47 несталих.

2) — 28 дивизија у току дана добила наређ. од Штаба корпуса да се пребаци на просторију Умка—Обреновац. На положају је заменила 6 пролетерска дивизија. Убијено и заробљено: 333 непр. војника. Наши губици: 10 мртвих и 42 рањена.

5) — Делови 5 дивизије наставили гоњење и уништавање непр. групе на просторији: с. Бошњаци—с. Врчин, где су потпуно ликвидирани сви остаци непријатеља. Убијено 250 Немаца, заробљено: 320. Заплењено: 9 п. митраљеза, 335 пушака, 6 стројница, 40 пиштоља, 1 л. бацач, 95 коња и др. ратне спреме.

6) — 21 дивизија, пошто је успешно завршила задатак разбијања и уништења непр. групе на сектору: Болеч—Зуце—Врчин, извршила је покрет на просторију: Душановац (Београд)—М. Мокри Луг—Б. Поток.

7) — Јединице 17 дивизије заједно са Црвеном армијом, после јаке артилериске припреме, помоћу тенкова продрле су у унутрашњост града, где су вођене огорчене борбе у току целог дана. Мањи део непр. снага успева да се пробије према Краљеву. С овом групом води борбу VI бригада и делови Црвене армије.

8) — Непријатељска авијација бомбардовала мост на Сави, али га није порушила.

9) — Штаб корпуса у Београду.⁴

(М. П.)

⁴ Наставак овог Дневника види у 10 књ. (Војводина), док. бр. 98.

БР. 62

**РАДИОГРАМСКИ ИЗВЕШТАЈИ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ
КОРПУСА НОВЈ ОД 20 ОКТОБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ
ШТАБУ ВОЈВОДИНЕ¹**

20.X.1944, час: 1715, гр. 43

У борбама за Београд продрли смо до жел. станице, моста и министарстава, којима смо овладали после тешких и упорних окршаја. Непр. је имао преко хиљаду мртвих.

20.X.1944, час: 0900, гр. 82

Наш корпус повучен из Београда да би се супротставио непријат. групацији која је надирала на град. У дводневним борбама на сектору Авала—Рипањ—Липовица убили смо око две хиљаде и заробили преко хиљаду Немаца. Заплењено много топова, митраљеза и др. Непријат. је потпуно уништен. Сада уништавамо мање групе које се крију по јаругама.

20.X.1944, час: 0900, гр. 38

Сада одлазимо на еектор Обреновац—Скела, са задатком да се пребацимо у Срем, пресечемо комуникације и садејствујемо операцијама на Земун и Београд. Л.²

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/10, к. 589-Б.

² Данило Лекић, командант Дванаестог корпуса НОВЈ

БР. 80

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
20 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДИВИЗИЈА ЗА
ПОСТАВЉАЊЕ НА ПРОСТОРИЈУ ОБРЕНОВАЦ—
СКЕЛА—СТУБЛИНЕ¹**

ШТАБ
ХП КОРПУСА НОВЈ
О. бр. 55
20 окт. 1944 год.
у 16.15 ч.

ШТАБУ ХИ НОУ ДИВИЗИЈЕ

ЗАПОВЕСТ

(Секција Обреновац раз. 1 : 100.000)

Ситуација: Непријатељски гарнизон у Београду је углавном ликвидиран, сем неколико утврђених група, чијем се ликвидирању приступа.

Непријатељ који је покушавао да продре до Београда потпуно је уништен, осим неколико мањих група, које су се разбежале са циљем пробијања ка западу, избијања на Саву и пребацивања у Срем.

У Срему непријатељ држи жел. пругу и интернационални друм Београд—Стара Пазова—Инђија—Рума—Митровица и пругу и интернационални друм Инђија—Петроварадин. Осим тога постоје извесне непријатељске снаге дуж пута Земун—Сурчин—Бечмен—Петровчић—Деч—Прхове—Краљевци—Рума. По непровереним обавештењима, непријатеља има у Јакову, Бољевцима и Прогару.

Х војвођанска бригада налази се на просторији: Купиново—Ашања—Обреж—Огар—Товарник.

Наш задатак: Поставити се на просторију: Умка—Јасенак—Стублине—Грабовац—Скела—Обреновац у циљу преласка преко р. Саве и пресецања комуникација које воде из Земуна за Митровицу и Петроварадин. Осим тога, за време боравка на полазним положајима око Обреновца, чишћење и ликвидирање разбијеног непријатеља на просторији: Вранић—Јасе-

¹ Оригинаал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40/3, к. 782-А.

нак—Дубрава. У извршењу наших задатака потпомагаће нас Црвена армија.
У циљу извршења постављеног задатка,

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — XI дивизија поставиће се на просторију: **Јасенак**—Мислођин—Дражевац, где ће се законтовати. Задатак је ове дивизије, до добијања наређења за прелаз преко р. Саве уништавање непријатељских група источно од р. Колубаре.²

2. — XVI дивизија поставиће се на просторију: Скела—Бргулице—Грабовац. Задатак ове дивизије јесте извиђање преко р. Саве, вршење припреме за прелаз и помагање понтонирској јединици Црвене армије за постављање моста преко р. Саве.³

На Скели налази се моторна скела капацитета од око 250 људи, које може превести одједном. Осим тога на Скели се налази још неколико већих чамаца. У циљу извиђања ова ће дивизија одмах упутити један батаљон ојачан са аутоматским наоружањем и противтенковским пушкама, са задатком успостављања везе са X бригадом и извиђања непријатеља. Овај батаљон мора тачно да установи где се налази непријатељ, које јачине, каквога је морала и са каквим се задацима налази на тој просторији. Осим тога батаљон који се пребаци организоваће евакуацију 90 рањеника који се налазе у Купинову и у сагласности са референтом санитета овога корпуса пребацили их за корпусну болницу у Обреновац.

3. — XXVIII дивизија поставиће се дуж пруге и пута од Белог Поља (2 км југозападно од Обреновца) до Стублина. Задатак ове дивизије јесте уништење непријатељских група које су се пребациле западно од р. Колубаре. До даљег наређења ова ће дивизија остати на одређеној просторији, као стратегијска резерва овога корпуса⁴.

4. — XXXVI дивизија поставиће се на просторију: Умка—Барич—Забреж. Задатак ове дивизије јесте припремање за извршење прелаза преко р. Саве.

5. — Штаб корпуса налазиће се у Обреновцу.

6. — Све ће јединице одмах упутити све своје рањенике у Обреновац, где ће се формирати корпусна болница.

² Види док. бр. 67.

³ Види док. бр. 76 и 77.

⁴ Види кш. 8, док. бр. 198.

7. — Сви штабови дивизија имају се најхитније повезати телефоном са овим штабом. Користити постојећу међуградску телефонску линију, коју допунити са телефонским каблом.

8. — Запосести одмах све мостове на желез. прузи и цестама на секторима сваке дивизије. Патролама стално контролисати пругу и друмове, пошто непријатељ у повлачењу покушава минирати пругу и цесте, да би успорио гоњење од стране наших снага.⁵

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб корпуса

• в. д. начелника

п. пуковник

Арт. Хрибар

(М. П.)

БР. 64

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ОСМЕ ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ
ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА РАЗМЕШТАЈ У
БЕОГРАДУ И ВРШЕЊЕ ГАРНИЗОНЕ СЛУЖБЕ¹**

ШТАБ

VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ

Бр. сл.

20-X-1944 год.

ШТАБУ _____ БАТАЉОНА, БОЛНИЦИ
И ИНТЕНДАНТУРИ ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Према наређењу Команданта града Београда наша бригада добила је задатак да запосједне XII, XIV и XVI кварт и да у истим успостави и обезбједи ред као и чување свих магацина и јавних зграда. Према томе све наше јединице

⁵ Види књ. 8, док. бр. 203.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41/3, к. 782-А.

одмах по пријему овог наређења извршиће покрет на нову просторију и смјестити се како то буде даље назначено.

1. батаљон са садање просторије извршиће покрет и смјестити се на просторији XIV кварта (Чукарица). Штаб батаљона смјестиће се у згради Управе кварта. Комацант и комесар биће управници кварта, примати странке и др., док ће замјеник команданта и помоћник комесара вршити мобилизацију. Штаб батаљона настојаће да се што прије уклоне сви лешеви са сектора свога кварта и извршиће се мобилизација грађана за чишћење рушевина и довођење у исправност улица. Све магацине, фабрике и јавне зграде узети у своје руке, поставити страже и не дозволити ником да по истим залази, па ни својим војницима.

4. батаљон смјестиће се на просторији XVI кварта (Жарково). Задатак овог батаљона исти као и 1. батаљона.

2. батаљон смјестиће се на просторији XII кварта, улице: Румунска, Толстојева, Булевар војводе Путника, Деспотовачка, Чича Данилова. Задатак овог батаљона биће: бригадна резерва.

3. батаљон на просторији XII кварта јужно од 2. батаљона, касарне на Дедињу, Топчидер, а краљев дворец и зграде око њега не посједати већ их оставити за друге јединице. Штаб овог батаљона биће старјешина кварта и радиће како је то наведено 1. батаљону. Све касарне, магацине и јавне зграде (музеје и дворец) овај батаљон ставиће под своју команду и обезбиједити са потребном стражом и не дозволити никоме да по истима прави ма какав неред или узима ствари.

Бригадна интендантура и амбуланта сјутра 21 ов.мј. извршиће покрет са садање просторије и смјестити се на просторији XIV кварта, и то санитет у Улици Милана Цигановића, Осоговској улици, бригадна интендантура на просторији истог кварта, Фирмилијанова улица, Степе Годоровића улица и даље до војног њемачког гробља.

Штабови батаљона прикупиће све дјелове свога батаљона и батаљонске интендантуре на одређене просторије и водити рачуна о свим својим дјеловима као и распореду и раду.

Штаб бригаде налазиће се код 2. батаљона, Улица војводе Путника, гдје слати извјештај и везу.

Уколико није још ликвидирана Чукарица, 1. батаљон посјешће за сада онај дио кварта који је слободан, а по ликвидацији истога посјести читави квартал. За ликвидацију

тога непријатељског упоришта ангажоване су наше снаге, те према томе наша бригада неће учествовати.

3. батаљон одмах ће извршити покрет у одређени квартал и смјенити батаљон XIII бригаде који треба да иде у састав своје бригаде. Од њега примити дужност, као и магацине и зграде које је чувао.

Сви ће штабови батаљона одредити по једног официра који ће се старати за станове. То могу бити об. официри или др., који ће поћи пред батаљоном и обезбиједити станове за своју јединицу.

Санитетски референт у бригади и санитетски референти у батаљонима учиниће све да санитетска служба у јединицама и на мјесту гдје су смјештени наши батаљони буде на висини.

Обзиром да су наши штабови истовремено управе квартава, скреће се пажња на коректно држање и одношење према народу и странкама. Детаљнија упутства о свему овом добићемо од Команде Београда.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар — мајор,
Јокаш Брајовић

Командант — мајор,
С. Машковић

БР. 80

ОПЕРАТИВНИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ ЗА ВРЕМЕ ОД 12 ДО 19 ОКТОБРА¹

ШТ АБ
IV КРАЈИШКЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
УДАРНЕ БРИГАДЕ
Б[р. 175—44
Дне 20-X-1944 год.

ШТАБУ У-е НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Извештај о акцијама
од 12 до 19 ов. м.

12-X-44 г. Наша три батаљона у садејству јединица Црвене армије напали су град Младеновац и десно комуникацију од Младеновца до Влашке. У тој борби убијено је 40 Немаца и 27 недићеваца. Заробљено 7 недићеваца.

Заплењено је: 4 „шарца“, 10 разних митраљеза, 4 тешка бацача, 6 лаких бацача, 100 пушака, 5 парабела, 10 стројница, 1 топ 37 м/м, 1 противавионски митраљез 20 мм, и друге спреме.

Уништено је: 2 тенка и 7 камиона.

Наши губици: За време ове акције 9 мртвих и 16 рањених. Рањени су већином од руске артилерије.

13-X-44 г. Са бригадом смо извршили покрет од Младеновца до с. Влашке. За време покрета нисмо имали никакве борбе са непријатељем.

14-X-44 г. Са бригадом смо извршили покрет убрзаним маршем на сектор Мали Мокри Луг где смо у 23 часа напали на сектор Звездара—В. Врачар. Непријатељ се је утврдио на истим положајима и давао жилав отпор, тако да наше јединице нису могле пробити непријатељску линију и ући у град. После дужег времена, [пошто су] руски тенкови који су продрли уз Александрову улицу дошли у непосредну близину Малог Мокрог Луга, поново смо предузели напад са два батаљона и спојили се са јединицама Црвене армије.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40/3, к. 782-А.

У овој борби убијено је 200 Немаца.

Заробљено 37 недићеваца.

Заплењено: 29 „шараца“, 10 разних пушкомитраљеза, 20 стројница, 200 пушака, 20 парабелума, 30 разних пиштоља, 300 чакшира, 100 шињела, 200 блуза, 200 пари ципела, 1 бреда, 3 тешка бацача, 2 камиона, 3 мотоцикла, 3 аутомобила, 16 двогледа и 25 кола.

Уништено је: 6 камиона и 2 мотоцикла.

Наши губици у овој акцији: 10 мртвих, 5 несталих и 12 рањених.

15-X-44 г. У прочишћавању и заузимању града од Правног факултета—Централе и Дунава, са једним батаљоном запосели смо овај положај, док смо са друга два батаљона наставили чишћење града према Звездари и В. Врачару. Један батаљон био је на сектору Мали Мокри Луг и осигуравао правац од Смедерева.

За време ове борбе убијено је 500 Немаца.

Заробљено 70 недићеваца.

Заплењено је: 20 „шараца“, 10 разних п. митраљеза, 30 стројница, 300 пушака, 10 парабелума, 20 разних пиштоља, 300 чакшира, 130 шињела, 200 блуза, 100 пари ципела, 10 двогледа, 30 кола, 3 камиона, 3 гумена чамца која су уништена на Дунаву.

Наши губици у овој акцији: 3 мртва, 8 несталих и 20 рањених.

16-X-44 г. Са два батаљона стигли смо на сектор В. Врачар—Звездара—Мали Мокри Луг. Доласком на тај сектор држали смо положај са деловима Црвене армије и водили борбу са немачким дивизијама које су наступале ка Београду, док се један батаљон налазио у граду и давао обезбеђења на Панчевачком мосту и магацинима. Једна чета истог батаљона држала је Централу и водила борбу са непријатељем према Калемегдану. У тој борби убијено је 100 Немаца.

Заробљено 27 недићеваца и љотићеваца.

Заплењено је: 7 „шараца“, 14 стројница, 100 пушака, 8 парабела, 9 разних пиштоља, 1 базука која је уништена, 61 чакшире, 90 блуза, 30 ципела и 20 кола.

Наши губици: 2 нестала и 18 рањених.

17-X-44 г. Са два батаљона налазили смо се на положају око Звездаре и В. Врачара, а са једним батаљоном смо давали обезбеђење на Панчевачком мосту, Централни и магацинима. Истог дана стигао нам је I батаљон који је био у заштити болнице и комора. У току дана непријатељ је нападао од Смедерева ка Београду. Наша два батаљона која

су се налазила на сектору око Звездаре и Врачара затварала су тај правац, док два батаљона која су била у граду држала су положаје и обезбеђење.

У тој борби убијено је 70 Немаца.

Заплењено је: 1 „шарац“ и 2 разна пушкомитраљеза.

Наши губици: 10 рањених, међу којима зам. к-данта III батаљона.

18-X-44 г. До 12 часова са јединицама смо се налазили на истом сектору, а после 12 часова кренули смо са дв батаљона на прочишћавање терена према Гроцкој. Непријатељ који се је налазио на том сектору напустио је та сектор, док је једна мања група остала коју смо похватили

Убијена су 33 Немца.

- Заплењена су 3 „шарца“ и 17 пушака.

Наших губитака није било.

Непријатељски губици у људству:

Немаца	943	мртва
Недићеваца _____	27	мртвих

Заробљених:

Недићеваца	141
----------------------	-----

Заплењено оружје:

„Шараца“	69
Разних п. митраљеза	32
Стројница	74
Парабелума	43
Разних пиштоља •	59
Пушака	717
Тешких бацача	7
Лаких бацача	6
Топова	1 — 37 м/
Противавионских митраљеза	1 — 20 м/
Двогледа	26
Ручних бомби	1000

Уништени материјал:

Тенкова	2
Камиона _____	10

Заплењени материјал:

Камиона	2
Аутомобила	3
Мотоцикла	3
Кола	75
Шињела	203

Чакшира	661
Блуза	490
Ципела	330

Наши губици у људству:	
Мртвих	22
Рањених	76
Несталих	15

Напомена:

Од заробљеног оружја дато је за XXI српску бригаду 7 разних митраљеза, 2 тешка бацача 81 мм са 30 граната, 30 ручних бомби, 20.000 метака, 154 пушке, а за XIII хрватску бригаду дали смо 1 „шарац“ и 1 енглески п. митраљез.

Заплењен је већи број пушчане и митраљеске муниције као и минобацачких и топовских граната које нисмо горе урачунали.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, мајор:
Драго Ђукић

Командант, мајор:
Вид Бодирожа²

(М. П.)

² Народни херој. Погинуо на Сремском фронту 1945. год. као командант Четврте крајишке ударне бригаде.

БР. 67

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 20 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ЗА ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕНА ОД РАЗБИЈЕНИХ НЕМАЧКИХ
ГРУПА И ЗА РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ БАРИЧ—
МИСЛОЋИН—ОБРЕНОВАЦ¹**

**ШТАБ
ХИ ДИВИЗИЈЕ
5. КОРПУСА НОВЈ**
Бр. стр. пов.
20 октобар 1944 г.

ШТАБОВИМА V, XII И МАЧВАНСКЕ БРИГАДЕ ^ч

Ситуација: Три разбијене немачке дивизије са сектора Рроцка—Мокри Луг преко Рипња—Баћевца у групама бјеже у правцу Обреновца и Шапца. Наше снаге из разних праваца разбијају и уништавају дјелове њемачких дивизија. Наш Корпус добио је посебан задатак са снагама Црвене армије.

Наш задатак: 21 о.м. у 18 часова избити на просторију Барич—Мислоћин—Обреновац са задатком чврстог држања десне обале Саве на овом гвростору.

Крећући са садање просторије на нову — чишћење терена од њемачких група и ирикупљање материјала и оружја.²

За извршење овога задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — XII Бригада кренуће основним правцем Рипањ—Бождаревац—Шиљаковац—Конатице—Велико Поље—Обреновац, одакле иступити два батаљона на линију Звечка—Уровци а са два батаљона смјестити се у Обреновац, контролишући цесту Шабац—Обреновац и Обреновац—Стублине.

2. — V Бригада кренуће основним правцем Љута Страна—Гунцати—Баћевац—Вранић—Јасенак—Мислоћин, гдје се залогоровати.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 56/1, к. 866.

² Види док. бр. 162 (Извод из Операциског дневника Једанаесте НОУ дивизије за 20 и 21 октобар 1944 године).

3. — XXXII Србијанска (Мачванска) бригада кренуће основним правцем Ресник—Рушањ—Сремчица—Цветков Гроб—Мала Моштаница—Барич, гдје се смјестити поставивши један батаљон на цесту у правцу Београда. Са њом ће кретати див. болница и див. интендантура.

Све наше бригаде крећући се са своје садање просторије на нову кретаће се батаљонским колонама, а на мјестима гдје су Њемци логоровали, као Гунцати, Баћевац и Шиљаковац, терен претресати и четним колонама.

На овом маршу батаљонима треба дати пуну иницијативу, а бригаде ће се у борби потпомагати. Уколико се наиђе на мање њемачке снаге, исте блокирати а са осталим снагама кретати према задатку.

На новоодређену просторију јединице морају избити 21 о.м. у 18 часова.

Штаб дивизије ће се кретати са V бригадом и смјестити ће се у Обреновац.

На новој просторији V и XXXII Орбиј. бригада ће се повезати телефонски са Штабом дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — п. пуковник: Командант — пуковник:

М. Шиљеговић

В. д. начелника:

(М. П.)

БР. 80

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ЧЕТВРТЕ ВОЈ-
ВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
1 ДО 20 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ИЗВОД

из Операциског дневника од 1—20-X-1944 гсд.

- 1-X.
Киша. Петковица,
Чокешина, Богатић,
Липолист. Наше јединице по старом распо-
реду, са истим задатком. Јединице
на одмарању, како војном тако и
политичком. Рад са народом ових
села био је прилично добар.
У току дана и ноћи није било ни-
каквих промена.
- 2-X-44.
Киша. Петковица,
Прњавор, Чокешина,
Богатић, Липолист. Јединице бригаде на истом месту
и са истим распоредом и задатком.
Бригада на одмарању и сређива-
њу, исхрана код наших јединица
врло добра.
У току дана II батаљон добио на-
ређење да се постави на сектор
Црне Баре ради обезбеђења про-
лаза илегалаца из Срема.
Иначе у току дана и ноћи ниј
било никаквих промена.
- 3-X.
Петковица, Чокешина,
Црна Бара, Липолист. Бригада на истом сектору и
истим задатком и распоредом.
Дан протекао без значајних про-
мена.
Јединице на одмору и сређивању
Нарочитих промена није било.
- 4-X.
Прњавор, Петковица,
Чокешина, Црна Бара,
Липолист. Јединице наше бригаде на исто
сектору и са истим задатком
распоредом.
У току дана није било никакви
промена.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 40/3, к. 782-А.

5 - х.
Променљиво,
сунчано.
Петковица, Чоке^
шина, Липолист,
Богатић.

Јединице на истом сектору са истим распоредом.

У 11 часова, према усменом наређењу Штаба корпуса, наша бригада добила задатак: поставити се на нови сектор југоисточно од Шапца блокирајући исти са те стране, хватање везе са јединицама VI бригаде.

Распоред наших јединица: Све јединице по пријему заповести извршиле су покрет следећим распоредом:

II батаљон кренуо правцем Богатић — Дубље—Слепчевић — Богосавац — Јевремовац и поставиће се на Јевремовића Косу (к. 97) затварајући правац и друм који води од Шапца за Поцерину.

III батаљон извршиће покрет одмах по пријему заповести правцем Липолист — Добрић — Маове — В. Врањска — Мала Врањска, друмом према Думачи, око к. 84, са задатком поседања друма Шабац — Јеленча.

- IV батаљон по пријему заповести извршио покрет правцем Петковица :— Липолист •— Добрић •— Маове — В. Врањска — Поцер. Причиновић (Хоцино Село) постављајући се на друм Шабац — В. Врањска, рушећи комуникације и затварајући правац од Шапца. Штаб бригаде, Интендантура и Санитет сместиће се у с. Мала Врањска.

III батаљон остаје и даље на обезбеђењу Дивиз. болнице у с. Чокешини.

Батаљони и остале јединице извршиле покрет у 13,30 ч. и у току дана и ноћи у покрету.

6-X.
Променљиво.
Јевремовац [Поцер.]
Причиновић, Јеленча,
В. Врањска,
Чокешина.

7-X.
Сунчано, топло.
Јевремовац,
Причиновић,
Јеленча,
В. Врањска,
Чокешина.

Штаб бригаде, Санитет и Интендантура у 20 ч. зауставили се у селу Добрић где су преноћили. Остале јединице у покрету.

Јединице стигле на одређене секторе и положаје где су се распоредиле по горњем распореду. Батаљони по горњем распореду, Штаб бригаде у В. Врањској, Интендантура и санитет у с. Маове. III батаљон и Дивизиска болница остали у с. Чокешини. Наш I батаљон примио је и осигуравао прелаз нових бораца из Срема. Остале јединице држе положаје по горњем распореду.

У току дана није било никаквих промена.

Бригада на истом месту са истим распоредом. Наш III батаљон добио је наређење за покрет од Чокешине до В. Врањске.

Остале наше јединице у вези заповести Штаба наше дивизије добиле су покрет на сектор с. Бањани и с. Вукона.

Пошто се чекало на III батаљон и Дивиз. болницу, није се кренуло на време, већ су јединице [кренуле] по доласку III батаљона и Дивиз. болнице, који су стигли у 15,30 час.

Наше јединице кренуле су одређеним правцем на нове просторије. I батаљон заједно са IV батаљоном кренуо правцем: М. Врањска — Церовац — с. Меовине — с. Јаловик — с. Крнић — с. Шеварице — с. Вукона, где су се јединице сместиле у с. Вукони. Задатак батаљона: обезбеђење од с. Дебрцаи друма Обреновац — Дебрц. II и III

батаљон кренуће из с. В. Вран.ске до с. Бањана где ће се сместити. Штаб бригаде, Санитет и Интендантура кретаће се са III батаљ. Пошто је болница доста уморена и изнурена од дугога покрета, продужила је покрет у одређеном правцу.
У току ноћи јединице у покрету.

8-X.
Сунчано,
топло.
Вукона,
Бањани.

Јединице у покрету, начиниле одмор у с. Кожуару где су одмах у 7 час. кренуле одређеним правцем до с. Бањана и с. Вуконе. По доласку на одређени сектор јединице се сместиле по горњем распореду. У току дана бригада примила 340 нових бораца који су распоређени по јединицама наше бригаде.
Дан протекао без нарочитих промена.

9-X.
Сунчано,
топло.
Вукона,
Бањани,
Београд.

Бригада на истом сектору са истим задатком и распоредом. У 0 час. наш Штаб бригаде, Санитети Интендантура преместили се из с. Бањана у с. Вукону где су се сместили.

Према заповести Штаба XVI Н.О.У. дивизије, Оп.бр. 104 од 9-X, наша дивизија имала је задатак ликвидирати Обреновац и продужити за Београд.

Наша бригада добила задатак поставити се на просторију с. Ратари —Бргулице обезбеђујући друм од правца Шапца и служећи као дивизиска резерва.

Батаљони добили задатак, и на исти да крену одмах по пријему заповести. У 22,15 час. батаљони кренули на извршење постављеног задатка.

Батаљони кренули следећим распоредом:

I батаљон једну чету послао на обезбеђење тешких рањеника за Ваљево, а остале две чете кренуле од Вуконе преко Сувог Села у с. Бељин. II, III и IV батаљон кренули су правцем I батаљона.

II батаљон имао је задатак поставити заседу према с. Купинову.

III батаљон еместиће се на друму Обреновац—Купиново. Са батаљоном је кренуо Штаб бригаде, Санитет и Интендантура. Батаљон ће уједно служити као бригадна резерва.

III батаљон сместиће се северно од друма Обреновац—Шабац, у с. Бргулице.

Батаљони кренули одређеним правцем по избијању на цесту Обреновац—Шабац код с. Скела. У самом селу се налазило 350—400 непријатељских војника и један тенк, 4 камиона, 3 бацача мина и више аутоматског оружја.

У борби су учествовали наш II, III и IV батаљон. Борба је била врло оштра и трајала је око 5 час. Непријатељ је протеран и повукао се у правцу Обреновца.

Непријатељски губици: 9 мртвих и 13 рањених.

I батаљон, Дивиз. болница, Интендантура и Санитет кренули су правцем Ушће—Грабовац где су се сместили у Вид. [анском] Крају.

У 24 часа I батаљон, Дивиз. болница, Интендантура, Санитет кренули су правцем Ушће—Грабовац Вид. [ански] Крај где су се сместили у Виданском Крају.

10-X.
Вид. Крај,
Лужански Крај.

Остали батаљони — I и IV — на положају на друму Обреновац—Уб са задатком затварања правца од Обреновца.

II батаљон смештен у нова села и служио као непокретна резерва I и IV батаљону.

III батаљон на обезбеђењу Дивиз. болнице, Интендантуре и Санитета. Иначе у току дана и ноћи није било никаквих промена.

12-X.
Променљиво са
кишом.
Дражевац.

У 3 сата ујутру јединице наше бригаде извршиле покрет правцем Видански Крај—Велико Поље—преко реке Колубаре—Дражевац, где су се јединице сместиле. Покрет преко реке Колубаре извршен је у реду.

Наше јединице стигле у с. Дражевац у 13 час., где су спремиле вечеру за људство.

Према заповести Штаба XVI дивизије О.бр. 109, наша бригада добила задатак да се пребаци на сектор с. Баћевац.

Јединице извршиле покрет у 18 час. правцем Вранић—Баћевац. II и IV батаљон задржали се у с. Баћевац.

Јединице у покрету одређеним правцем.

13-X.
Сунчано,
топло.
Баћевац,
Мељак.

Јединице стигле у с. Баћевац ујутро у 6,30 час. Јединице се нису смештале, пошто према заповести Штаба дивизије бригада се пребацила у с. Мељак. По доласку у с. Мељак јединице су се сместиле ради одмора и спремања јела за јединице.

У 18 час., према наређењу Штаба дивизије, бригада извршила покрет у с. Велика Моштаница, где се је сместила.

- У току дана и ноћи није било никаквих промена.
- 14-Х.
Сунчано.
Вел. Моштаница.
- Јединице на истом сектору.
У 15 часова, према наређењу Штаба дивизије, наше јединице извршиле покрет у правцу Београда, зауставиле се на путу између В. Моштанице и с. Остружнице.
- Јединице се сместили у северозападном делу села В. Моштаница, а наш III батаљон у с. Остружница.
- У току дана и ноћи није било никаквих промена.
- 15-Х.
Сунчано. В. Мопганица, Остружница.
- Јединице на старом месту са истим распоредом и задатком.
- 16-Х.
- По наређењу Штаба дивизије, наша бригада извршила покрет из В. Моштанице правцем с. Остружница.
- Штаб бригаде, Интендантура и Санитет са једним батаљоном смештени у самом селу Остружница, док су други батаљони смештени по следећем распореду и то:
- I батаљон у с. Остружници са задатком обезбеђења од евентуалног напада непријатеља, који је растеран и налази се у бегству, а II батаљон се налазио уз десну обалу Саве од Остружнице према Обреновцу заштићујући евентуални прелаз преко Саве од с. Јакова.
- III батаљон смештен на стругари Макиш са задатком оеигурања правца Остружница—Чукарица.
- IV батаљон на одмарању у с. Моштаница и обезбеђењу Дивизиске болнице.

- 17-X. Штаб бригаде, Интендантура и Санитет у с. Остружници.
I батаљон и II батаљон налазе се на истом положају и са истим задатком.
III батаљон налази се на истом месту и врши уписивање ново-придошлих бораца. IV батаљон даје обезбеђење на путу Обреновац—Београд и ухватио 3 Немца које је разоружао, а иначе других: промена није било.
- 18-X. У 13 часова бригада добила заповест за покрет и батаљони добили следећи задатак:
I и II батаљон из села Остружнице преко Железника за с. Стрицу.²
У 17 часова батаљони су наставили покрет за В. Моштаницу, стигли у 19 часова и заузели положаје на јужној ивици села.
III батаљон и даље остао на положају код стругаре Макиш, затим покрет правцем Макиш—Железник—Сремчица—В. Моштаница, где је заузео положаје према реци Сави и сгречавао повлачење и прелаз Немаца преко Саве.
IV батаљон на обезбеђењу Дивизиске болнице а остале две чете прикључиле се осталим батаљонима и са њима садејствовале.
- 19-X. Бригада у покрету, I и II батаљон преко Умке за Барич, где су се сместили на положаје ради обезбеђења. У 20 час. батаљони добили задатак да крену у правцу непријатеља који се према подацима налази код села Степојевца.
III батаљон -гони непријатеља ка селу Барич, продужава правцем

² Вероватно: Сремчицу.

20-X. ,

Обреновац — Звечка — Грабоввац где се врши напад на непријатеља заједно са деловима IV батаљона, води се борба у самом селу и наши су батаљони успели да протерају непријатеља у правцу Саве и продужују кретање за непријатељем, док Интендантура, Санитет и радни водови батаљона смештају се у с. Звечка ради кухања хране.

Санитет, Интендантура и батаљонски радни водови сместили се у с. Звечка. Наш Први батаљон налази се у с. Степојевцу где врши напад на Немце који се пребацују преко Колубаре. Ту му стиже и II батаљон, где заједнички гоне непријатеља према Сави и Умки. III батаљон са две чете IV батаљона врши гоњење непријатеља од с. Грабовца ка Сави, који је разбијен и бежи. Заробљено је око 15 Немаца и разног ратног материјала. Иначе на овом сектору није било других промена.

С. Ф. — С. Н.

За Штаб
начелник — поручник,
(потпис нечитак)

(М. П.)

БР. 61

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ИСТОЧНОБОСАНСКЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА СА НЕМЦИМА НА КОМУНИКАЦИЈИ КНИЋ—КРАГУЈЕВАЦ КОД М. ПЧЕЛИЦА¹

**ШТАБ
VI БНОУ БРИГАДЕ
20. октобра 1944
У 8,10**

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1) I и II батаљон послѣје разбијања непријатеља, који је наступао од правца Кнића и који је био избио до у с. Дреновац, — како смо Вам већ јуче јавили,² непријатељ се био задржао на к. 444 и предузет је одмах напад на њега — потисли су га до на Мајдан (386) (црква и школа). На овој просторији се непријатељ задржао, и борба је трајала све до мрака. Жртва нисмо имали.

2) На положају Мајдана, гдје се је непријатељ задржао, постоји и тунел, јачина непријатеља јесте 250—300 Њемаца добро наоружаних, у тврдим бункерима, а у Книћу се налази око 150 Њемаца са нешто четника.

Бранити црвац и затварати га од Краљева и Кнића без заузимања тунела немогуће је.

Јутрос у зору I и II батаљон предузеће напад на непријатеља на положају Мајдан (386) — школа, потом порушити тунел и комуникацију.

3) Послије заузимања тунела — Мајдан, наш II батаљон поставиће се на ове положаје и затварати правац према Книћу и Краљеву и рушити пругу.

I батаљон поставиће се на линији Змајевац (к. 459)—Седло и у десно, са задатком затварања правца споредне цесте која води у с. Драгобраћа—с. Кусовац.

Оба батаљона остаће на овом сектору да руше комуникацију Краљево—Крагујевац и затварају правац према Краљеву и Книћу.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19/6, к. 989.

² Види док. бр. 56.

4) Синбћ, за вријеме борбе, из Крагујевца према Краљеву отишао је један воз са око 30 вагона — затворених, не знамо шта је било у њима.

5) III батаљон налази се и даље на положајима М. Пчелица испод к. 232 и у лево до с. Станови. Преко цијелог дана 19 о.м. непријатељ је надирао из Крагујевца на положаје испод к. 232. Исти батаљон одбио је неколико узастопних нецријатељских напада. Око 12 часова непријатељ је успио да збаци једну чету III батаљона, која се налазила изнад цесте испод к. 232 и одбацио је назад до на к. 232, до првих кућа с. М. Пчелице. За то вријеме, од 12 часова па до 20 часова, непријатељ је стално пролазио комуникацијом за Краљево.

III батаљон у садејству са батаљоном Ц. А. за то вријеме уништио је око 12 камиона.

Јуче између 19/20 часова наш III батаљон у садејству са батаљоном Ц. А. извршио је протунапад и запосјео старе положаје испод к. 232.

6) IV батаљон налази се на просторији с. Страгари, са задатком обезбјеђења див. болнице и наших непокретних дијелова.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
замјеник команданта
капетан,
Чедо Ђукић
(М. П.)

П. с. —

19 о.м. III батаљон имао је 3 друга погинула, од т један је водник, а друга два су десетари.

БР. 78

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 20 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ЗА РАЗМЈЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ КУМОДРАЖ,
М. И В. МОКРИ ЛУГ¹**

ШТ АБ
21 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О. бр. 116
20 октобар 1944 год.
Положај

ШТАБОВИМА БРИГАДА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

С обзиром да је завршена операција уништења немачких групација на простору Авала—Врчин—Ритопек—Калуђерица и да не постоји потреба држања положаја на тој просторији, то ће се јединице разместити и то:

IV Орпска бригада на простору с. Мали Мокри Луг,
V Српска бригада на простору с. Велики Мокри Луг,
II Пролетерска бригада на простору с. Кумодраж.
Болница и интендантура у с. Јајинце.

Штаб дивизије на Вождовцу. Овај штаб ће прећи на Вождовац данас до мрака. Све извештаје слати до 16 часова у Кумодраж, а од 16 на Вождовац.²

Уколико до сада овај распоред није извршен, извршити га одмах.

Од Штаба корпуса добили смо наређење да у року од 24 часа извршимо закопавање свих лешева на простору Авала—Београд—Гроцка, у ком циљу наређујемо да бригада изврше организовање села за закопавање лешева и то:

IV Бригада на комуникацији [М.] Мокри Луг—Гроцка,
II Пролетерска на простору Авала—Јајинце—Кумодраж,

V Бригада на простору Врчин—Зуце—Лештане.

За извршење овога не замарати јединице, већ за свако село одредити по једну десетину, која ће сакупити сељаке преко сеоских старешина и извршити закопавање лешева. По завршетку овога обавестити овај штаб.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/2, к. 1040.

² Види Операциски дневник Двадесет прве НОУ дивизије (за 20 и 21 октобар 1944 год.), док. бр. 133.

Штабови бригада ће у току данашњег дана, а најдаље до 16 часова поднети извештај о вођеним операцијама за уништење немачких групација. Неке бригаде су већ поднеле извештаје за први дан битке на простору Болеч—Заклопача, па према томе требају послати само за остали део.³

На новоодређеној просторији за смештај извршити ре-организацију јединица, прикупити све растурене по разним јединицама и извршити смотре јединица. По извршењу смотре поднети кратак извештај о стању јединица после операција.

I Крајишка бригада кренуће одмах у састав своје дивизије.

II Личка бригада, уколико то већ није учинила, такође ће кренути у састав своје јединице. Ове две бригаде поднеће овоме штабу пре поласка за своје јединице извештај о вођеној операцији док су биле у саставу ове дивизије.⁴ Извештај мора бити у току данашњег дана код овога штаба, како би се могао на време објавити резултат битке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — п. пуковник: Командант — пуковник:
Млад. С. Марин Мил. С. Милојевић

БР. 71

ДЕПЕША ШТАБА ПРВОГ ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА ОД 20 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ БЕОГРАДА¹

40 дч. 27 —

Београд ослобођен. Данас се са Русима пребацујемо преко моста у циљу ослобођења Земуна.

20-X-1944

Пеко

³ Види док. бр. 79.

⁴ Види док. бр. 31 и 65.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/10, к. 1253.

БР. 80

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 20 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ СА НЕМЦИМА
КОД БЕЛОГ ПОЉА И БУЈАНОВЦА И О ФОРМИРАЊУ
ЈЕДИНИЦА ПО НОВОЈ ФОРМАЦИЈИ¹**

**ШТАБ XIII ДИВИЗИЈЕ
XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ**
Оп. бр. 1
20-X-1944 г.

ШТАБУ XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Шаљемо вам извештај о стању на сектору деловања наше дивизије у следећем:

Након избацивања непријатеља од стране наших снага из гарнизона Врање, непријатељ се повукао до Бујановца, где се и сада налази и на којој линији се утврдио. Непријатељске снаге које су дошле до Врања биле су јачине један немачки пук и то 122-ги из састава 11 немачке дивизије (Јегер). Имали су намеру продирати на север највише до Белог Поља да би ослободиле опкољене Немце. Када у томе нису успели, тј. под притиском наших снага, морали су се повући. Одмах након сузбијања непријатеља који је дошао у Врање, дошло је до бекства Немаца из гарнизона Бело Поље. Била је врло слаба [блокада], тако да се Немци несметано могли пробити, а поред тога и контакт са непријатељем био је врло слаб и нису предузете све потребне мере да би им се ово онемогућило.

Дознавши за овај непријатељски продор у правцу Кукавице, одмах смо предузели да се онемогући непријатељу бекство било на север у правцу Лесковца и Прокупља или на југ у правцу Гњилана и Косова. У ту сврху наређено је хитно I сурдуличкој бригади да крене одмах за одбеглим непријатељем правац Влад. Хан—Грделица—Лесковац, а Штабу наше XXVII бригаде, која се налазила западно од Врања, да одмах упути један свој батаљон у правцу с. Власе и Големог Села да би затворили пут ка југу. Првог дана трагања успело је Штабу I сурдуличке бригаде да ступи у контакт са одбеглим непријатељем и у току вођене борбе

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40/3, к. 782-А.

погинуло је 8 Немаца а око 70 их је заробљено, док је већи део немачких снага повукао се испред бригаде у непознатом правцу. Следећег дана ова група Немаца наишла је на батаљон XXVII бригаде, који је у току вођене борбе успео непријатеља савладати, којом приликом погинуло је 16 Немаца, а заробљено до 250. Ове заробљене Немце узео је Лесковачки одред и спровео за Лесковац са оружјем и спремом. (Јавили сте нам радио-депешом да ће се заробљени Немци вратити нама, а исти још нису стигли).

Након изласка Немаца из Белог Поља бугарска дивизија (партизанска) и наша II врањска бригада, које су биле на блокади и вршиле напад на Бело Поље, ушле су у Бело Поље, где је непријатељ оставио материјал и спрему. Одмах по упаду почела је пљачка заплећене имовине са обе стране (од Бугара и наших). Руководства штаба бугареке дивизије а и нашег штаба бригаде нису у том погледу, да би се то спречило, ништа подузела, чак, штавише, може се рећи да је та појава ишла одозго. У самом Белом Пољу Немци су оставили своје магацине хране — око 7 вагона; 5000 л. бензина и 6000 л. нафте; 16 камиона, од којих су сви неисправни, овај број био је и већи али су изван број моторних возила дигли Бугари; преко 30 авионских топова, који су неисправни, ниједан нема затварача ни нишанске справе, О лаког наоружања нађен је врло мали број, свега до 30 пушак и још неколико неисправних тешких митраљеза и друг разне спреме. Детаљније о заплећеној спреси у овом гарнизону доставиће интендантура овог штаба вашој интендантури.

Подузели смо хитне мере да би се пљачка заплећене имовине у Белом Пољу спречила, где смо у том погледу састали се са штабом бугарске дивизије и издали наређење II врањској бригади, али поред тога опет су се појављивале исте ствари. На састанку са бугарском дивизијом тражили смо да они напусте Бело Поље, где ће остати само наше снаге ради уређаја, што су они и учинили, а у Белом Пољу остала је само II врањска бригада.

Остале наше две бригаде које су избациле непријатеља из Врања налазиле су се на простору јужно од Врања у правцу Бујановца и западно дуж арнаутске границе, вршећи на недријатеља напад (притисак), постављајући му заседе и рушење цеста. Непријатељ је из Бујановца такође више пута вршио поновни продор у правцу Врања али је увек од наших снага био сузбијен. Ово је трајало све до пре пар дана, док на сектор Бујановац није стигла једна коњичка бугарска дивизија, која је заузела сектор наше

XXV бригаде на правцу Бујановца и ступила у борбу са непријатељем. На бугарском десном крилу налази се наша XXV бригада. Борба за Бујановац траје већ три дана, резултати борбе слаби, већином је напад ограничен на артилериски двобој, иако је јачина непријатеља у Бујановцу у односу на бугарске и наше снаге, према броју и наоружању, врло слаба. XXVII наша бригада налази се западно од Врања [као] осигурање бока снагама код Бујановца. Пре два дана један батаљон ове бригаде који је био на осигурању према арнаутској граници у с. Честелин, својом несмотреношћу и неопрезношћу, дозволио је да га шиптарске банде изненадно и обилазним путем нападну, тако да је овај батаљон у паничном бекству неорганизовано расуо се, остављајући сву своју комору од 15 коња, батаљонске казане, један тешки митраљез и 5000 метака уз њега. Губитак у људству имали су 2 мртва и 2 рањена. Овај батаљон прикупио се тек после 24 часа. Пре овог напада у штабу батаљона налазио се је једино командант батаљона, који, као млад руководиоца и неискусан да би се могао снаћи у свакој ситуацији, није знао шта ће да ради и дозволио да му се батаљон растури. Подузели смо да се тачно установи како се је ово десило, те према томе подузећемо мере. Комесар овог батаљона налазио се је на полит. курсу при овом штабу, а тако исто и заменик команданта батаљона на курсу у официрској школи.

[По] наређењу тога штаба² о расформирању бригада које су стајале под нашом командом, поступили смо на следећи начин: I сурдуличка бригада формирала је Масурички одред, јачине 150 бораца са штабом одреда, а остатак људства укључен је у XXVI бригаду. II сурдуличка бригада од свога људства формирала је Врањски одред, јачине 150 бораца са штабом одреда, а остатак људства укључен је у XXV бригаду. II врањска бригада од свог људства формирала је Пчињски одред, јачине 150 бораца са штабом, а остатак људства укључен је у XXVII бригаду.

Командни кадар, тј. штабове бригада — један део употребили смо за новоформиране одреде а са другим делом попунили смо штабове наших бригада. Кадар из штабова батаљона отишао је са људством и укључен је у бригаде где ће се распоредити према потреби и способностима.

Новомобилисано људство које се налазило при мобилном отсеку команде Врањског подручја, око 2200 људи, такође смо узели и распоредили у XXV и XXVII бригаду. Јачина

² Види док. бр. 23.

бригада ове дивизије по оваквом формирању била је следећа: 25 бригада до 3000 бораца, од којих 1800 без оружја; 26 бригада 2500 бораца, од којих 1000 без оружја; 27 бригада до 3000 бораца, од којих 1800 без оружја, тако да без оружја у дивизији имамо још 4600 бораца. Ми смо због великог бројног стања по бригаама формирали и пети батаљон. Поновно ћемо извршити преформирање бригада по новој формацији коју је донео комесар Милија.³ Мислимо од ненаоружаног људства формирати четири допунска батаљона од по 1000 људи а остатак — 600 ненаоружаних — задржаћемо по бригаама. Допунске батаљоне сместићемо негде на погодним местима и радити са њима војнички и политички, а по добијању оружја укључиваћемо их у бригаде.

При штабу дивизије формирана је извиђачка чета, а код штабова бригада извиђачки водови, у батаљонима извиђачке десетине, како је то наређењем било наређено од стране тог штаба.

26 наша бригада још није стигла на овај сектор а која ће стигнути у току сутрашњег дана, где ћемо је формирати по новом формациском саставу, а са остале две бригаде отпочели смо одмах.

При овом штабу основани су следећи курсеви: нижи официрски, на који су позвати из бригада заменици команданата батаљона, командири чета, заменици командира чете и најбољи водници, свега 60 слушалаца; подофицирски курс од 90 слушалаца, где су из бригада упућени водници, десетари и најбољи војници који имају услове за развијање; бацачки курс, јачине 40 слушалаца, за обуку људства пратећих оруђа; и телефонско-сигнални курс, јачине 25 слушалаца, за усавршавање јединица за везу. Укупна јачина слушалаца на курсу је 215.

Курс је отпочео 17 о.м. и трајаће официрски и подофицирски по месец дана а бацачки и телефонски по 10 дана.

Наставнике за овај курс узели смо из бригада, тј. извукли смо све активне југословенске официре и један део активних подофицира.

Курс добро напредује и мислимо да ће за одређено време показати врло добре резултате. По завршетку првог курса продужиће се одмах са другим.

Као најпотребније за нашу дивизију јесте наоружање јединица, јер сврставањем у допунске батаљоне са slabим командним кадром људство се деморалише и не осећа се војником. Поред наоружања, други проблем за нашу дивизију

³ Милија Станишић, политички комесар Четрдесет шесте НО дивизије

зију је обућа и одећа, пошто једна трећина целокупног људства наше дивизије потпуно је боса, те у том погледу потребна нам је хитна помоћ.

Бројно стање и наоружање јединица ове дивизије доставићемо вам најхитније чим извршимо формирање јединица по новом формациском саставу. Углавном наоружаних у дивизији има око 4000, а још увек већи је број без оружја.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант, п. пуковник
Поповић³

БР. 73

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДРУГЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ОКТОБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА КОД
ЧУКОЈЕВЦА¹**

ШТАБ
III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. службено
21 октобар 1944 год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

20 о.м. Немци су извршили напад на наш IV батаљон на положајима Чукојевац (кота 297) и Чукојевачко гробље у јачини од 700 војника. Напад је био жесток, дејствовали су са тешким бацачима и топом. Три пута су вршили јуриш а наши контрајуриш, сви напади су били одбијени. IV батаљону је садејствовала једна чета совјетска и једна чета II батаљона је ударила непријатеља бочно. Губици неприја-

⁴ Томица

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/3, к. 737.

теља: око 50 мртвих и много више рањених. Наши губици: 5 мртвих и 22 рањена, од којих је један Црвеноармејац. Плена није било.

На овим положајима се Немци држе упорно јер им је потребно да чувају комуникацију Крагујевац—Краљево. Тражили смо од Црвене армије да туку њиховом артиљеријом ове положаје. Дошао је њихов пом. начелника дивизије који ће тачније показати њиховој артиљерији немачке положаје.

Наш III батаљон је нападао непријатељску колону али извештаја још немамо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, капетан
Б. Митровић²

(М. П.)

БР. 74

**ОПЕРАЦИСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ КРАЈИШКЕ
БРИГАДЕ ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕМЦИМА
ОД 14 ДО 20 ОКТОБРА¹**

ШТАБ
I НО УДАРНЕ БРИГАДЕ
V НОУ ДИВИЗИЈЕ
Стр. пов. бр. 42/44
Дне 21/X 1944 год.

ШТАБУ V НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Операциски извештај
од 14.X до 20.X 1944

Увече 14.X у с. М. Орашју добили смо извештај од чете I батаљона, која је хватала везу са Црвеном армијом код Смедерева, да кренемо према Смедереву гдје ћемо са

² Богосав Митровић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41/3, к. 782-А.

Црвеном армијом напасти град. Одмах у току ноћи кренули смо са два батаљона у с. Петријево гдје смо ухватили везу са јединицама Црвене армије. Овдје је одмах сачињен план напада на Смедерево. Совјетске јединице придале су нам 2 тенка, 1 „каћушу“ и 6 топова, што је имало садејствовати са нашим јединицама у току напада. Одмах смо наредили да дође и наш трећи батаљон како би напад био што успјешнији. Совјетски тенкови имали су нас помагати комуникацијом Београд—Смедерево, а у близини с. Удовице на вису Камен били су постављени топови. Напад је отпочео у 7 часова ујутру. Наше снаге биле су распоређене између комуникација Смедерево—Гроцка и Смедерево—Колари.

Пошто је напад био добро припремљен палбом из топова и „каћуше“, наше јединице кренуле су у напад. Извршивши јак удар на непријатеља нашим јединицама је успјело збацити непријатељске снаге са Карађорђевог Брда (к. 143), са Лештара и са к. 161 и натјерати их да се повуку у град. Искористивши ово јединице I и II батаљона продрле су у сам град и тек ту су заустављене. Овдје се непријатељ прибрао и упорно се бранио. Пошто је извршио концентрацију својих снага непријатељ је у току дана вршио на наше јединице 4 контранапада, на што су му наши одговарали контранападима, Око подне стигао је и трећи батаљон и наши напади су се појачали. Међутим, непријатељу је стигло појачање од Пожаревца у моторизацији од око 50 моторних возила, међу којима је било приличан број тенкова. У 17 сати након јачег окршаја наше јединице биле су приморане да се повуку из града, те су заузеле положај на косама око самог града које је у почетку напада држао непријатељ. Како је непријатељ и даље наставио са нападом на наше положаје, а ми смо уједно добили наређење од Штаба дивизије да кренемо према Београду, кренули смо преко Петријева за с. Пударци.

У овој борби непријатељ је имао 120 мртвих и преко 250 рањених. Ми смо заплијенили 1 бацач мина, 1 п.митраљез, 50 шињела и нешто друге спреме.

Наши губици били су 10 мртвих и 35 рањених.

Ујутро 15.X стигли смо у с. Пударци, а IV батаљон, који није учествовао у борби на Смедереву, извршио је напад на непријатељске снаге у Гроцкој и исту је заузео.

Предвече јаке њемачке снаге из Смедерева продрле су у Гроцку и принудиле наше јединице да се повуку на положаје изнад града (Циганско Брдо). Да бисмо сцријечили надирање ових непријатељских колона према Београду или

бар да бисмо им нанијели што веће губитке извршили смо увече у 20 часова напад на ову колону између Гроцке и Брестовика. Са нама су садејствовале и снаге Црвене армије: 4 тенка и 6 топова. Полазни положај наших јединица за напад био је Циганско Брдо—Умка—Буковача—к. 232 и 249 изнад Камендола. Топови су тукли са положаја Липар, тенкови су имали задатак да продру комуникацијом Пударци—Гроцка у варош Гроцку. Све снаге имале су задатак да нападају непријатељску колону између Гроцке и Брестовика. Напад је био припремљен јаком артиљеријском ватром, а затим су тенкови и пјешадија кренули у напад. Како су непријатељске колоне биле врло јаке, то нашим јединицама није успјело овладати комуникацијом ни заузети Гроцку, али им је успјело да нанесу непријатељу осјетне губитке.

Ујутро 16.X наше јединице повукле су се, око 5 сати, према Пударцима. У исто вријеме непријатељ је преко с. Сеоне ударио с бока наше јединице и продро у Камендо те кренуо према Пударцима. Наше јединице су се брзо рокирале и извршиле противнапад заједно са тенковима. Извјесни дјелови наших снага пребацили су се на непријатељско лијево крило код Камендола и бочно ударили непријатеља. Након краћег времена непријатељски напад је одбијен. Након тога према задатку кренули смо за с. Брчин, ту се мало одморили и продужили до Авале гдје смо извршили нови распоред јединица и заузели положај Осоје—Конопљиште—Шупљи Камен и даље комуникацијом до к. 278.

У овим борбама 15 и 16 октобра непријатељ је имао 106 мртвих и велики број рањених. Уништен је 1 тенк, 1 борна кола, 1 камион, 1 топ калибра 155 мм, а заплијењено је нешто материјала.

Наши губици: 7 мртвих и 15 рањених.

Увече 17.X, у саставу XXI српске ударне дивизије, наша три батаљона у садејству са 4 совјетска тенка кренули су за с. Врчин и напали положаје Липовица—Мали и Велики Камен, док је IV батаљон контролисао просторију Осоје—Завојица. Чим су наше снаге кренуле из с. Врчина, под косама Липовице и Камена наишле су на непријатељске снаге које су биле кренуле овим правцем. Започела је огорчена борба и уз помоћ тенкова успјело је зауставити да непријатељ продре у Врчин и даље. Борба се водила читаву ноћ и ујутру је, непријатељ извршио јак притисак на наше десно крило, те смо се морали повући косом према к. 255

гдје смо заузели положај једним дијелом наших снага, а другим дијелом *дуж гируге* у правцу с. Зуце.

Кроз читав дан 18.X водили смо борбу са непријатељем који је пошто-пото настојао да се пробије преко комуникације Раља—Београд.

У ноћи 18—19 о.м. наш III батаљон водио је, жестоку борбу у садејству са јединицама Црвене армије против непријатељских снага које су свом жестином одлучиле да се пробију преко комуникације код Шупљег Камена. Непријатељ је био заустављен и разбијен, а само један мали део снага успио је прећи комуникацију.

19.X настављено је уништавање разбијеног непријатеља на свим секторима фронта. Јединице наше бригаде чистиле су просторију између пруге и међународног друма од Врчина па до Белог Потока. Непријатељ, иако је био разбијен, давао је отпор, штавише, из грмова поједини њемачки војници и официри гађали су наше војнике наносећи нам губитке.

И 20.X настављено је са чишћењем ове просторије и уништавањем непријатеља.

У овим борбама од 17—20.X непријатељ је претрпио следеће губитке:

мртвих	2100	војника и официра
заробљених	1500	„ „

Заплијењено:

пушкомитраљеза	
(са „шарцима”)	60 ком.
пушака	935 ком.
стројница	71 ком.
пиштоља	134 ком.
баача (лаки — енглески)	1 ком.
баача (тешких, 81 мм)	4 ком.
брдских топова 75 мм	4 ком. (1 неисправан остао)
ракетних пиштоља	3 ком.
камиона	25 ком. (узели Руси)
коња	321 ком. (нису сви извучени)
радио-апарата	2 ком.
пољских телефона	1 ком.

Осим овога било је много разне војничке спреме која је остала код бораца и није пребројана. Борци су се обукли, обули и снабдјели ситним војним потрештинама.

Један дио п.митраљеза, пушака и коња, а и друге разне спреме није извучен пошто нисмо имали времена, због покрета за Београд.

бранио. Синоћ око 10 сати консолидовали смо положаје тако, да смо I Бригаду оријентисали за напад на Скелу, а батаљоне II Бригаде према Грабовцу. Пре напада извршена је артиљериска припрема од стране наше и црвеноармејца, која је добро гађала, тако да на неким местима има 4—5 мртвих. После артиљеријске припреме извршили смо напад који је ишао доста тешко, али је ипак успео. Успели смо да заузмемо Скелу и на тај начин разбијемо 500—600 Немаца. По исказу сељака већи део Немаца*одбио се према Шапцу а мањи део пребацио се преко Саве. Наилазе још поједине групе од правца Стублине, које наше јединице гоне и убијају.

У трокуту Скела—Бргулице—Кртинска налази се око 200 разбијених Шваба по пољу, које гонимо и уништавамо. Овакве борбе нисам још видео. Како која група наиђе од 40—50, јединице одмах појуре за њима и тако не можеш да их имаш у рукама, те смо ја и комесар пошли у Скелу, у том моменту наилази једна група од 80 Шваба, које смо и сами морали убијати, тако да је Здравко², који је био ближе митраљезу, а ја сам командовао, убио три Швабе.

Да би средили јединице издали смо наређење нашим бригаама:

I Бригада: Сместиће се на сектор с. Скеле у циљу хватања везе са леве стране Саве и уништења ових Шваба који се налазе источно од Скеле.

II Бригада: Задржаће се на сектору Бргулице—Ратари. Батаљони од Бргулице са јединицама I Бригаде уништиће Немце на том сектору а са остала два батаљона поставиће се јужно од Велике Баре у висини Драшковице.

IV Бригада са своја два батаљона налази се код Којића кућа (Видински Крај), који ће спречавати и разбијати групе које још наилазе. Помлатили смо доста Шваба, а у тим борбама имали смо и ми осетне губитке: услед тога што је људство још ново и необучено, с једне стране, с друге стране због тога што Швабе виде ситуацију у каквој се налазе и боре се на смрт и живот.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант,
п. пуковник Камењар

ПС. Два батаљона IV Бригаде са којима је пошао и друг Ребула,³ још се нису вратили у састав Бригаде.⁴

² Пашко Ромац-Здравко, политички комесар Шеснаесте НОУ дивизије

³ Едуард Ребула, начелник Штаба Шеснаесте НОУ дивизије

⁴ Ова реченица је дописана на истој машини.

БР. 76

ИЗВЕШТАЈ НАЧЕЛНИКА ШТАБА ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 21 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ КОРПУСА О ПРИПРЕМАМА ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ ПРЕКО САВЕ¹

ШТ АБ
ХВИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.
Бр. . . . /44
21 октобра/1944

ШТАБУ ХИИ КОРПУСА НОВЈ

Стигао сам овога часа код другова из ХВИ дивизије. Досада су пронашли свега један чамац на коме су се пребацили об. официри и другови који имају задатак да прикупе још чамаца на супротној обали.

Како изгледа, уколико се неће наћи нека већа средства, тешко да се у току ове ноћи пребаци једна цела бригада. Било би неопходно потребно да се из Остружнице пребаци један пароброд или нека моторна скела, јер на овакав начин неће се моћи ништа. Чамци који су на супротној обали оштећени су те их треба поправљати, те на тај начин ће посао ићи тешко.

Телефонска линија са вама је у току подизања, изгледа да ће бити подигнута у току 1—2 сата.

Ако буде шта новог известити вас.

СМРТ ФАШИЗМУ—СЛОБОДА НАРОДУ!

В. д. начелника,
потпуковник **Арт. Хрмбар**

П.С.² Њихова I Бригада водила је досада борбу са једном групом Немаца, од којих је заробила око 40 а остале је потукла. Заробљенике ће сачувати до ујутру да би од њих сазнали где су сакрили минобацач и остало оружје.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36/3, к. 951.

² Следећи текст је дописан на истој машини.

БР. 77

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
21 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА ИЗ-
ВРШЕ РАЗМЕШТАЈ НА СЕКТОРУ ОБРЕНОВАЦ—СКЕЛА
И СПРЕЧАВАЈУ ПРЕЛАЗ НЕМЦИМА У СРЕМ¹**

**ШТАБ
ХВИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 112
21 октобра 1944 године**

ШТАБУ. . . . БРИГАДЕ

1. — I бригада сместиће се на сектор села СКЕЛЕ, са задатком хватања везе са леве стране р. Саве и уништења оних Шваба који се налазе источно од села Скеле. Обратити пажњу на правац од Шапца како не би била бригада изненађена од тог правца. При повезивању са Сремом нужно је сазнати следеће:
 - а) распоред непријатеља у Срему
 - б) његову јачину
 - в) његов задатак
 - г) његов састав и
 - д) његово наоружање
 - ђ) где се налазе јединице НОВ и у којим местима.
2. — II бригада, пошто је већ оријентисана у правцу Грабовца, нека настави са своја два батаљона чишћење до Драшковице, а са друга два батаљона прићи разбијању и уништавању Шваба од правца Бргулице према Сави, чистећи фронтално према селу Скели.
3. — IV бригада, пошто јој два батаљона још нису дошла у састав, нека и даље спречава и разбија непријатељске групе које наилазе са њеног правца у правцу наше I и II бригаде.²
4. — Напомињемо штабовима бригада да се користе искуством гоњења швапских разбијених банди, јер је искуство показало да јединице сувише разбијене на

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21/2, к. 951.

² Види док. бр. 75 и 76.

мале делове страдају од швапских већих група које се пробијају; да јединице чврсто држе у рукама, а не да се догоди као што се то догодило нашој II бригади и IY-тој да су изгубиле везе са својим јединицама и у најнужнијем моменту нису их могле користити у борби против швапских разбијених банди. Такође напомињемо штабовима бригада да користе сваку и најмању могућност да одржавају састанке са новим борцима на којима ће им објашњавати борбе наше Народно-ослободилачке војске и специјално борбе јединица наше дивизије по којима је она постала славна. То је нужно зато јер су млади борци нови и неискусни и страх их је сваког пуцња и сваке ракетле, а немају нижих старешина који би им правилно објаснили све те моменте из ратне вештине. Даље, примећује се да има необично много мртвих и рањених у нашим јединицама. И то је такође доказ слабе, и још једанпут понављамо, слабе војничке ратне вештине. Значи, користити сваку могућност за образовање и цреваспитавање наших нових бораца. Треба стати на крај причи да нови борци неће да се боре. Даље, треба хватати оне који на положају шире паникерске вести, као напр.: опкољени смо, бићемо похватани, разбијени смо, изгибе се итд. По тим питањима треба развити осећај код четног и батаљонског руководећег кадра.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије,
Политички комесар
потпуковник
Ромац

БР. 78

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
21 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ФОРСИРАЊЕ РЕКЕ САВЕ НА СЕКТОРУ
СКЕЛА—КУПИНОВО¹**

ШТАБ
XVI УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 113
21 октобра 1944 у 21 час.

ЗАПОВЕСТ²
(Секција Обреновац размер 1 : 100.000)

Ситуација: Разбијена непријатељска групација налази се на сектору Срема настојећи да се повуче према западу.

Наш задатак: У садејству са јединицама Црвене армије у потпуности ослободити Војводину.

У вези постављеног задатка³ наша дивизија у садејству са 117 противтенковским пуком и 563 бацачким пуком под командом пуковника Булахтина отпочеће одмах форсирање реке Саве на сектору Скела и продирати општим правцем: Купиново—Ашања—Деч—Војка—Стара Пазова, у циљу сечења комуникације Земун—Митровица, садејства за ослобођење Земуна и потпуног уништења непријатељске групације у Срему. Прелаз преко Саве и наредне борбе вршити под паролом: „Напред за ослобођење Војводине“.³

За извршење предњег задатка,

НАРЕЂУЈЕМО:

1)1 Бригада отпочеће одмах по пријему наређења форсирање (прелаз) реке Саве на сектору Скела—Купиново, стварајући ужи мостобран са оне стране реке Саве, обезбеђујући пребацивање главнине наше дивизије. По пребацивању јединица на ону страну обале реке Саве, ли-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Водносторског института под рег. бр. 22/2, к. 951.

² О извршењу ове заповести види док. бр. 163.

³ Види књ. 8, док. бр. 203.

нију ужег мостобрана поставити на следећи начин: први пребачени батаљон одмах поставити код Споменика, са задатком затварања правца од Шапца и Огара, а једно јаче одељење поставити на путу који води левом обалом Саве испред коте 75, један батаљон поставити на сектор села Ашања, са задатком затварања и контроле правца од Деча и Ср. Михаљеваца, један батаљон поставити у правцу Прогара, са задатком обезбеђења од тога правца. Одређена линија мостобрана мора се држати по сваку цену.

Са просторије Купиново—Споменик—Ашања развити извиђачко-обавештајну службу у правцу Шапца—Михаљеваца—Деча и Старе Пазове, повезујући се са теренским радницима и месним организацијама, интересујући се о ситуацији на сектору Срема, јачини непријатељских снага, њиховом саставу, моралу, наоружању, концентрацијама, о правцима непријатељских покрета итд.

Тежити да пребацивање главнине бригаде и постављање обезбеђења буде завршено у току ноћи. Бити максимално будан, обраћајући нарочиту пажњу на правце који изводе од Шапца и од правца Михаљеваца. Напомињемо да је непријатељ из Шапца активан и да врло често са тенковима крстари по селима Срема.

2) IV бригада прикупиће бригаду на сектору села Скела, тако да по завршеном пребацивању јединица I бригаде може одмах отпочети са пребацивањем својих јединица. По пребацивању на ону страну (обалу) реке Саве, са бригадом поставити се на сектор села Ашања.

3) II бригада по завршеном пребацивању јединица IV бригаде отпочеће са пребацивањем својих јединица. Са собом ова бригада повешће дивизиску болницу. По пребацивању ова бригада поставиће се на сектор Купинова.

4) Штаб дивизије налазиће се у селу Скела до завршетка пребацивања јединица IV бригаде, а потом пребациће се у село Купиново.

5) Везе: — I бригада одржаваће радио-везу сваког сата, почев од сутра ујутру у 6 часова, обавештавајући о ма и најмањим променама у ситуацији на свом сектору.

Поред тога одржавати и редовну курирску везу.

— II и IV бригада одржаваће везу куририма.

6) Јединице XXXVI дивизије у садејству са 374 противтенковским пуком и 144 бацачким пуком и 221 хаубичким пуком форсираће Саву на сектору Умке и продирати општим правцем: Јаково—Сурчин—Добановци.

XI дивизија пребациће се преко Саве код Умке по пребацивању јединица XXXVI дивизије, продирући правцем:

[

Добановци—Батајница, са задатком овлађивања местима Батајница и Нова Пазова.

XXVIII дивизија остаће на сектору Обреновац—Умка као општа резерва нашем корпусу.

7) Додељена артиљерија нашој дивизији, до пребацивања наше дивизије на ону страну (обалу) реке Саве, налазиће се у Скели, одакле ће по потреби садејствовати са нашим јединицама, а по пребацивању целе наше дивизије на новоодређени сектор и по овлађивању Ашањом, Дечом, артиљерија пребациће се на ону страну (обалу) реке Саве.

8) Борбени знаци: Стаљин — Тито. Знаци важе само за јединице нашег корпуса, док сремске јединице и јединице I корпуса имају друге знаке. Совјетске јединице које садејствују нашем корпусу имају исте знаке.

9) Постављене задатке извршити са пуном одговорношћу, енергијом и љубављу. Ово се у потпуности односи на јединице наше I бригаде, које по сваку цену морају држати одређене положаје, односно линију мостобрана, омогућавајући на тај начин правилно извршење прелаза наше дивизије у Срем.

10) Преласком наших јединица на терен Срема вероватно је да ће се појавити и озбиљно поставити пред наше јединице проблем дезертерства и одлаза кућама. Благовремено скренути пажњу свим руководиоцима на проблем који ће се поставити пред наше јединице и свим мерама спречити и онемогућити појаву дезертерства. Руководиоци из којих јединица буду извесни борци дезертирала биће позивани на најстрожију одговорност.

11) Јединице Црвене армије имајући велико поверење у наше јединице придале су нашој дивизији већи део артиљериских оруђа, који треба у наступајућим нашим акцијама да олакша борбене напоре наших јединица за што пре ослобођење Војводине. Ово велико ' поверење које наша војска ужива код јединица Црвене армије морамо и даље задржати не дозвољавајући ни по коју цену, па ни по цену великих губитака, да ма и једно артиљериско оруђе падне у руке непријатељу. Са овим упознати све руководиоце и борце, и у евентуалној ситуацији да буде топ у опасности цела јединица има да се максимално ангажује, па и да сва пре погине но да дозволи да топови Црвене армије падну у руке непријатељу.

12) Скрећемо пажњу свим нашим штабовима на будност свих наших руководиоца од непријатељских разбијених група које лутају без везе, оцепљене од својих јединица, а које нам у моментима неопрезе могу нанети врло

осетне губитке, особито у руководећем кадру. Штабовима бригада забрањујемо кретање ма и на најмање одстојање без пратње потребне јачине. Курире без потрола не шиљати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
п. пуковник
Ромац

Командант,
п. пуковник
Камењар

Начелник,
капетан
Ребула

БР. 79

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДВАДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА У БЕОГРАДУ И
ПОД АВАЛОМ ОД 15 ДО 18 ОКТОБРА¹**

**ШТ АБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
21.X.1944**

ШТАБУ XXI УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Београд

Извештај о акцијама
око Београда.

У концентрисању наших јединица за напад на Београд наша дивизија кретала се као резерва нападне групе. У саставу дивизије бригада је кренула 15 ов.м. из Дрaжња за Врчин, где је од Штаба дивизије добила наређење да крене за Велики Мокри Луг. Како се на сектору Заклопача—Болеч појавила нека група Немаца, то је Штаб бригаде наредио покрет у две колоне. Главнина се кретала правцем Врчин—Завојица—Лештане—В. Мокри Луг, а два батаљона истурена су као побочница правцем Врчин—Чисти Гај—

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41/3, к. 782-А.

Вел. Камен—Голо Брдо—Лештане. Главнина бригаде извршила је покрет без сметње до Вел. Мокрог Луга. Побочница се на сектору Велики Камен сусрела са јединицама Дрвене армије које су наступале са делом пешадије и нешто моторизације са задатком обухвата и пресецања непријатељске групе која се налазила на сектору Заклопача—Болеч—Калуђерица. Ова побочница је напала непријатеља у Болечу и водила борбу 3 сата у току које је нанела непријатељу следеће губитке: 30 мртвих и око 50 рањених. Наши губици: 1 мртав и 12 рањених, све од артиљерије.

По приспећу у Вел. Мокри Луг бригада је добила наређење да крене за Београд, повеже се са јединицама I дивизије које су већ биле избиле на Славију и јединицама V дивизије на Врачару и да напада на сектору од Кр. Александра улице до Славије.

Издат је задатак батаљонима и подељени сектори колонима, те је бригада кренула на тај задатак у 19 часова. На улазу у сам град обавестили смо се од јединица Црвене армије и грађана да је град до Теразија очишћен, те је бригада због тога кренула једном колоном до Маркове цркве где се повезала са Штабом I прол. дивизије и ставила се под његову команду.

Од Штаба I дивизије добили смо задатак да сутра 16 ов.м. кренемо за јединицама III пролетерске бригаде као њихова директна резерва на правцу Маркова црква—Цетињска ул.—Калемегдан. Наша три батаљона кренула су у зору одређеним правцем, но због узаног сектора и нагомиланости наших јединица нису ступила уопште у борбу, изузев једне чете коју је командант самоиницијативно увео на сектор Дечанске и Поенкареове улице. За то време издато је наређење батаљонима који су били у побочници да један од њих остане као заштита непокретних делова у с. Кумодражу а други да дође у састав бригаде. Овај батаљон је у покрету 16 ов.м. у 4 сата изјутра до школе „Војислава Илића“, одакле је тражио везу са главнином. За то време непријатељ који се повлачио са Звездаре покушао је да изврши продор кроз сам град на правцу тог нашег батаљона. Јединице Црвене армије нису имале моментано ту довољно пешадије већ само артиљерију и моторизацију, које су овим непријатељским продором биле угрожене. Пред батаљон се поставио задатак од старешина Црвене армије: одбрана по сваку цену тога сектора. Неколико жестоких напада непријатеља били су одбијени, а затим је батаљон уз садејство Руса и њихове моторизације прешао [на] јуриш и потпуно разбио непријатеља. У овој борби за-

робљено је 195 Немаца, убијено и рањено 152, а заплешено: 26 „шараца“, 19 машинки, 21 парабелум, 8 разних пиштоља, 133 пушке, 95 бомби, 10 двогледа, 19 кожних торбица, 6.700 метака. Наши губици: 6 лакше рањених. Затим је батаљон држао положај.

16 ов.м. бригада је од Штаба I прол. дивизије добила задатак да хитно крене Улицом кр. Александра и на периферији се повеже са руским јединицама и јединицама V и VI дивизије и да са њима садејствује на комуникацији Београд—Гроцка којом се кретала непријатељска колона јачине две дивизије са око 500 моторних возила и са намером да се пробије у Београд.

Штаб бригаде се повезао са Штабом XV руске бригаде и од њих добио задатак да се одмах постави на положаје Мандра—Голо Брдо са задатком напада на непријатеља са западне стране, када руске јединице предузму напад. Јединице су у току ноћи 16/17 постављене. Истовремено добивен је задатак од Штаба наше дивизије да се хитно повежемо са IV српском и II личком бригадом и договоримо о заједничком дејству. Ово је у току ноћи остварено и решено да се са нападом отпочне у зору, како би нам могла садејствовати руска артиљерија и моторизација.

17 ов.м. у 5 час. наша четири батаљона кренула су у напад обухватајући сектор Мали Мокри Луг—Шугавац. Непријатељ је међутим у току ноћи напустио сву своју моторизацију и са главнином пешадије отступио правцем Болеч—Зуце, оставивши мања заштитна одељења. После краће борбе, без садејства ни артиљерије ни моторизације, наши батаљони протерали су непријатеља са свог сектора и овладали комуникацијом, после чега су дошле руске јединице. Том приликом заробљено је 25 непријатељских војника, а убијено 27. Заплешено је 6 „шараца“, 55 пушака, 9 парабелума, 6 машинки, 3 двогледа. Овом приликом из остављених возила јединице су се снабделе разним материјалом, оделом, обућом и спремом. Од моторних возила није узето ни једно јер нам то нису дозволиле руске јединице.

Истога дана од Штаба дивизије добили смо најпре задатак да будемо на комуникацији и одржавамо ред крај заплешених возила, а затим да хитно кренемо на сектор Бели Поток—Пиносава, повежемо се са нашим јединицама и дејствујемо на сектору Авале на непријатељску групу пешадије која је тамо отступила. На одређени сектор стигли смо у току ноћи 17/18 око 23 сата. На северним падинама Авале налазио се онда један руски батаљон који је у току целог дана и ноћи одбијао јаке непријатељске нападе. Ради

тога одмах смо се повезали са штабом тог батаљона и поставили наше 4 чете као појачање њиховог положаја.

18 ов.м. рано у зору предузет је напад уз садејство артиљерије, моторизације и руске пешадије. У томе нападу учествовале су наше 4 чете. После краће борбе непријатељ је на сектору Авале потпуно разбијен и протерани делови повлачили су се ка Рипњу. У нападу као и даљем гоњењу нисмо ангажовали читаву бригаду због нагомиланости наших и руских јединица.

У овој борби наше чете убиле су око 120 непријатељских војника и официра а заробиле 72 које су предали Русима. Заплењено је 25 „шараца“, 31 машинка, 15 парабелума, 20 ракетних пиштоља. Од колона немачких заробљеника батаљони су се снабдели оделом и обућом.

После овога добили смо наређење да са бригадом дођемо на периферију Београда где се и сада налазимо.

Закључак

У борбама око Београда бригада није имала неки одређени сектор у самом граду, већ је упућивана стално на разне задатке где су то моментане потребе изискивале. Све постављене задатке бригада је у потпуности извршила. Држање бораца било је добро изузев појединачних случајева код новомобилисаних. Држање руководилаца било је такође добро, са недостатком чврстине у држању јединица у својим рукама. Морал свих бораца био је и јесте на висини. Тешкоће у прилично дугим и брзим покретима биле су због већег броја босих другова, но на извршење задатака то није имало утицаја. У борбама и од стране Руса заробљених и заплењеног материјала, бригада се добро наоружала, оденула и обула. Потребна нам је још извесна количина пушака, одеће и обуће, о чему ћемо накнадно извести. Држање бораца у граду као и општа дисциплина задовољавају, но у том погледу потребно је још радити. Бригади је потребно бар два-три дана мировања ради сређивања унутрашњег стања и најнужнијег војничког рада.

Укупан преглед нанетих губитака и плена

(Урачунато само оно што смо узели)

Убијено је непријатељских војника и официра	386
Заробљених	258
Укупно	644

Наши губици:

Мртвих	6
Рањених	33
Контузованих	8
Укупно	47

Заплењено

„Шараца“ 45, пушкомитраљеза 18, пушака око 800, пиштоља 78, машинки 58, бомби 332, топова 8, бацача 2, противколска пушка 1, ракетних пиштоља 25, двогледа 13, сатова 13, торбица 25, фотоапарата 8. Сем овога, муниције велики број и за сва оружја.

Број заплењене одеће и обуће не можемо ни приближно утврдити. Рачунамо да је узето 800 пари одела и око 300 пари цокула.

Напомињемо да је овај преглед непотпун јер се тачан број свега још не може утврдити. Наведене количине су најскромније узете.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

В. д. пол. комесара
капетан
С.² Б. Милошевић

Командант мајор
Љуб.³ Веселиновић

(М. П.)

² Срећко
³ Љубиша

БР. 80

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 21 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ С НЕМЦИМА ПОД
АВАЛОМ 18 И 19 ОКТОБРА¹**

ШТАБ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. службено
21 октобра 1944 г.
21.45 часова

ШТАБУ 14 КОРПУСА НОВ И ПО СРБИЈЕ

1. — У вези наређења Штаба корпуса од 17 о.м., наша се дивизија 18 о.м. ујутро поставила на просторију Врчин—Крајкова Бара са 2 бригаде, са задатком затварања правца, наиме спречавање повлачења непријатеља са просторије Гроцка—Велики Мокри Луг и чишћење непријатеља на поменутој просторији.

9 бригада се поставила на просторијама Мала Иванча као дивизијска резерва, са обезбеђењем правца Умчари—Смедерево.

7 и 14 бригада постављајући се на просторију Врчин—Крајкова Бара—Петроњак добиле су задатак чишћење просторије: 7 бригада са просторије Крајкова Бара—Петроњак имала се кретати правцем Бегаљица—Гроцка, одакле скренути ка Београду, чистећи Заклопачу, Лештане до Кумодража.

14 бригада правцем Врчин—Заклопача, одакле скренути, повезују се са 7 бригадом, правцем Мариновац—Зуце—Кумодраж.

Услед новостворене ситуације, 14 бригада се мораларокирати на просторији Циганеке Куће—Карагача, пошто је непријатељ успео да пробије фронт на просторији Шупљи Камен, где су били делови 1. крајишке бригаде, која се у међувремену била рокирала, из непознатих разлога, у селу Врчин.

У току 18 о.м. 14 бригада водила је борбу на просторији Циганске Куће—Карагача—Шупљи Камен—Рт, док 7 бригада на правцу Крајкова Бара—Заклопача.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под рег. бр. 40/3, к. 782-А.

У току 19 о.м. 14 бригада поново је запосела свој првашњи положај, по одређеној заповести од 18 о.м. и у садејству са 7 бригадом продужила поменути правцем чишћење просторије од непријатељских снага.

Јединице 7 бригаде ухватиле су везу са деловима Црвене армије који су се налазили на просторији око Гроцке и са њима заједно продужиле одређеним правцем, те у току 19 о.м. избиле на просторију Кумодража, док делови 14 бригаде на просторију Зуце, где су потпомогли делове Црвене армије у уништавању непријатељских снага на просторији Зуце—Авала—Карагача—Шупљи Камен.

Услед тога што је непријатељ 18 о.м. са извесним својим деловима успео да се пробије на правцу Шупљи Камен—Рипањ, на тражење једног руског генерала, наша је 9 бригада се пребацила на просторију Клење—Смрдан, где је потпомогла Црвену армију у уништавању непријатељске групе која је била успела да се пробије на комуникацију код Шупљег Камена.

Исто тако наоружани делови наше Културне екипе и Техничког батаљона, налазећи се у селу Рипњу, суделовали су у уништавању непријатељске групе која је већ била стигла на просторију Рипањ—Рипањ станица.

Напомињемо да је најјачи удар непријатеља био на просторији Карагача—Врчин, јер је исти имао намеру пробити се преко Врчина на Бошњаци—Рипањ и даље према Обреновцу, а његов покушај пробијања на Шупљем Камену био је само обичан маневар. Према томе најјачи притисак непријатеља био је на јединице наше дивизије, наиме на 14 и 7 бригаду.

Јачина непријатеља која се налазила директно пред нашим јединицама била је 7 до 8.000, са којима су уствари водиле борбу наше јединице.

Непријатељ је био добро наоружан аутоматским оружјем и са нешто тешких бацача и топова.

2. — Резултати борбе од 18 и 19 о.м. на сектору наше дивизије су следећи:

а) 7 бригада уништила је следећи број непријатељских војника и официра:

заробљено Немаца и предато Русима	369
погинуло Немаца	246
заробљено Талијана и предато Русима	26
погинуло Талијана	14
заробљено и стрељано четника	4
заробљено и стрељано белогардејаца	11
Свега	670

Плен:

пушака	189	
пушкомитраљеза	7	
тешких бацача	4	
машингевера	4	
пиштоља	12	
снајперка	1	
муниције	60.000	
коња	80	
обуће	100	пари цокула
одела	120	пари
шињела	110	
ћебади и шаторских крила	400	
6 кола разног материјала		

7 бригада имала је једног рањеног и једног мртвог. Код Заклопаче 7 бригада је присилила непријатеља да уништи 100 моторних возила.

б) 9 бригада:

заробљено Немаца и предато Русима	152
заробљено Талијана и предато Русима	13
убијено Немаца	27
убијено Талијана	1
Свега	193

Плен:

тешки минобацач	1
лаки митраљез „Максим“	1
пушкомитраљеза	4
пушке	64
машингевера	4
пиштоља	6
пољске телефонске станице	2
мазге и коњи	32

9 бригада имала је једног мртвог.

в) 14 бригада:

заробљено Немаца и предато Русима	240
убијено Немаца	630
Свега	870

Плен:

тешких бацача	5
„Донбул“	1
пушкомитраљеза	3
машингевера	20
пиштоља	17
пушака	150
коња	130
муниције	15.000

и осталог материјала.

Жртве 14 бригаде су 5 мртвих и 13 рањених.

г) Технички батаљон:

заробљено Немаца и предато Русима	39
убијено Немаца_____	50
рањено Немаца_____	50
Свега	139

Међу заробљеним налази се рањени пуковник Вил Херман, командант 79 артиљериског пука.

Наши губици у Техничком батаљону 5 мртвих и 2 рањена.

д) Културна екипа:

убијено Немаца	8
заробљено	3
Свега	11

Плен: 3 „шарца“

3 пушке и

2 револвера.

Губици у Културној екипи један рањен.

Р е к а п и т у л а ц и ј а :

Јединице 23 ударне дивизије 18 и 19 о.м. уништиле су следећи број непријатељских војника и официра и заплениле следећи материјал:

а) Заробљених Немаца	800
„ Талијана	89
Свега заробљено	889

б) убијених Немаца	1.014
„ Талијана15
„ белогардејаца11
„ четника	4
Свега побијено.	1.044

Укупно уништено непријатељских војника и официра
1.883. v

в) Плен:

пушака_____	406
пушкомитраљеза19
митраљеза1
тешких бацача	10
„Донбула“.1
машингевера	28
пиштоља	37
снајперка1
муниције	75.000
коња и мазги	242

и осталог ратног материјала.

г) Наши губици:

12 мртвих и 17 рањених.

Напомена: а) Оружје од непријатеља није све прикупљено, зато што сви заробљени су претходно били побацали оружје по јаругама и шумарцима, а ми нисмо имали времена прикупљати исто, јер смо продужавали даље.

б) Садејство унутар наше дивизије било је задовољавајуће.

Садејство наших јединица са 1. крајишком, која се налазила у близини нас, било је слабо. Јединице 1. крајишке биле су прилично неактивне.

Садејство наших јединица са јединицама Црвене армије било је за сваку похвалу. Дешавало се да извесни делови Црвене армије, притиснути од непријатеља, повлачили се до наших стрељачких стројева, где су се укључили, наиме измешали са нашим борцима и са истима продужили уништавање непријатеља.

Нарочито је било задовољавајуће садејство наших бораца са руским тенковима и борним колима, где су се наши борци кретали поред тенкова, уништавајући заједно са њима непријатељске војнике и официре.

Руси су необично задовољни са нашим борцима.

У овим борбама још више се утврдило братство и другарство са борцима Црвене армије.

Морал наших бораца, особито оних који су раније учествовали, бар у једној битци, врло је добар.

Напомињемо да нам недостају руководиоци.

Недостаје нам много оружја, нарочито аутоматског, а исто тако одеће и обуће.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

командант,
п. пуковник
Мил. Ивановић

П.С. Напомињемо да број мртвих непријатељских војника и официра које смо у овом извештају назвали јесте број који су наши борци и командни кадар лично пребројали. Мишљење је наших другова руководиоца и бораца да је убијено непријатељских војника и официра много више, јер нису могли све пребројати и пронаћи, због тога што су се кретали напред. Постоји мишљење да је најмање било мртвих, поред наведеног броја, још бар 5—600.

БР. 81

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ОКТОБРА 1944 ГОД ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ СА НЕМЦИМА КОД ГОРЊАНА 9 ОКТОБРА¹

**ШТАБ
9 БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 13
21 октобар 1944 год.
Положај**

ШТАБУ 23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

ОПЕРАТИВНИ ИЗВЕШТАЈ

о борби вођеној на дан 9 октобра 1944 год. код села Горњана.

1) Борба је вођена код Горњана. I, II и III батаљон добили су задатак да нападну село; и то II батаљон са јужне стране од раскрснице која води за Врата, а I батаљон са југоисточне стране са коте 415 и коте 445. III батаљон добио је задатак да најпре испита Врата, јер смо добили извештај од Штаба дивизије да један батаљон 7 бригаде треба да крене у правцу Врата. Исто тако добили смо извештај да се јединице 18 и 19 бригаде 25 дивизије налазе на Вратима. Пошто би III батаљон утврдио тачност овога, да крене у напад са коте 439. Уколико би непријатељ био на Вратима, да га протара и да са својим деловима затвори овај пролаз и осигура леђа II батаљону.

2) У борби су учествовала три наша батаљона, којима је био придодат противколски топ.

3) Борба је вођена са Немцима чија је јачина била 3—4000 војника'са око 6—800 товарних коња. Назив јединице није нам познат.

4) Непријатељ је имао намеру да се уз јака обезбеђења пробије преко Врата ка Влаолу и неприметно је у току ноћи успео да дође до самих Врата и поседне положај, тако да је био у могућности да бочном ватром туче наше јединице

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/5, к. 1071.

које су вршиле напад на село. Наша је одлука била да непријатеља нападнемо, уништимо или разбијемо.

5) Борба је почела 9 октобра око 5 сати.

6) Немци су се у свом повлачењу ка северу задржали на одмору у Горњанима. Око села су израдили ровове, а исто тако јако су осигурали пут који води из Горњана према Вратима. Такође су, како смо претходно рекли, успели да у току ноћи поседну положај код самих Врата испод положаја јединица 18 и 19 бригаде. Наше су јединице по добивеним заповестима предузеле напад. Пошто је утврдио да се на Вратима налазе јединице 18 и 19 бригаде, III је батаљон кренуо са коте 439 у напад на село. Најпре се дејствовало из противколског топа, а затим се уз јаку сопствену ватру из аутоматских оружја пошло у напад. Непријатељ у почетку није одговорио на ватру наших јединица, било из разлога што је био изненађен или што је био неприпремљен. А када су се наш II и III батаљон у свом налету приближили, отворио је паклену ватру како из топова, такође из минобацача и аутоматских оружја. Пошто су се наше јединице наједанпут нашле пред рововима а у јакој непријатељској ватри, устукнуле су натраг и биле приморане на повлачење. У исто време са правца Врата непријатељ је отворио ватру тако да су наше јединице биле у исто време тучене како фронталном тако исто бочном и леђном ватром. Ово је нанело осетне губитке нашим јединицама. Видећи да пред собом има чистину и да се II и III батаљон повлаче, I батаљон није ни кренуо у напад. Овај је батаљон за време напада дејствовао само из минобацача и то врло успешно. Услед неуспешног напада и приличног броја губитака наше се јединице повлаче уназад да би се средиле.

7) Постављени циљеви и задаци нису били у потпуности постигнути пошто је непријатељска снага била велика, јако наоружана и такође обезбеђена уз примену фортификационских објеката. Постигнути су утолико што је непријатељу нанесен велики број губитака. Губици непријатеља су 78 погинулих и више рањених.

8) Наши губици су следећи: 34 погинула и 29 рањених.

Од тога погинуло је 9 руководиоца и то:

Водници: Јовичић Љубодраг, Јовановић Живојин и Димитријевић Милорад.

Десетари: Стевановић Тадија, Грујић Слободан, Зонић Радивоје и Лазар Адам.

Заменици политкома: Живковић Стеван и Опалић Никола.

Рањени су следећа другови: Иван Глигоријевић, командант III батаљона; Макиташевић Ђорђе, командир чете и Тодоровић Деспот, десетар; Милојевић Миодраг, политком и Драгић Љубиша, политком.

9) Утрошено је 12.700 метака. Оштећено: 1 митраљез и два пушкомитраљеза.

10) Услед тога што је обавештајна служба батаљона била слаба, тако да су и извештаји о непријатељу и његовој припреми били непотпуни, то је и акција била непотпуно прицремљена. Услед тога и заповести су биле непотпуне.

Командни кадар, како виших такође и нижих јединица, није се довољно снашао. Одељење минобацача које се налазило код I батаљона одлично је дејствовало, тако да је нанело прилично губитака непријатељу. Ручне бомбе такође су одлично примењене.

Из ове акције може се извући следећа поука: Недовољно испитивање и обавештавање даје непотпуне податке о непријатељу, његовом наоружању и фортификациском утврђивању, тако да ни заповести које се издају не могу бити потпуне, а све ово изазива и то да се напад не може извршити прецизно и да се могу претрпети тешки губици.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Недељко Тошовић

Командант — капетан,
Јован Кецман

(

БР. 82

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕ-
СЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ОКТОБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ БОРСКОГ
РУДНИКА¹

ШТАБ
9 БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 14
21 октобар 1944 год.
Положај

ШТАБУ 23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

ИЗВЕШТАЈ О УПАДУ У РУДНИК БОР²

1) Штабу III батаљона дат је задатак да се са једном четом приближи Бору правцем Велики Кривељ—Краку Ка-лафир—гробље одакле треба да отвори јаку ватру у правцу Бора и, ако не буду Немци давали отпора, да уђу у Бор. Према извештајима који су добијени да се Немци повлаче на четврти километар према Брестовцу, наређено је да две чете III батаљона избију на Страјинову Чуку (кота 486) северно од Брестовачке Бање и да пресеку отступницу Немцима ако буду покушали да иду за Црни Врх или друмом према Злоту. Чета која је отишла према Бору припуцала је и када није добила никаквог одговора на своју ватру ушла је у Бор. У овој акција важно је истаћи велики плен који је пао у наше руке, и то:

1) Нагазних мина	— — — — —	1000	комада
2) Немачке ручне бомбе	— — —	1250	»
3) Руске	» — — —	300	»
4) Противколска муниција 37 мм			
италијан.	— — — — —	1470	»
5) Мине за тешки минобацач 81 мм.		450	
6) Тромблонске бомбе без муниције		900	»
7) Мине за мали минобацач исправне		100	»
8) Мађарске муниције	— — —	73.700	»

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/3, к. 1067.

² Борски Рудник је ослобођен 3 октобра 1944 године.

9)	Италијанске муниције за тешки митраљез „Бреда“	— — — —	10.000	
10)	Италијанска муниција за пушко-митраљез и пушке	— — — —	23.500	
11)	Француске муниције	— — — —	21.420	
12)	Експлозива 17Х50 кгр.	— — — —	850	
13)	Италијанске пушке	— — — —	500	
14)	Топовска муниција 80 мм.	— — — —	72	
15)	Митраљеза тешких „Шварцлозе“	— — — —	1	
16)	„ лаких „	— — — —	5	
17)	„ „Шоша“ „	— — — —	2	
18)	Пушкомитраљеза „Бреда“	— — — —	1	
19)	Ракетли 2 сандука са 2 пиштоља	— — — —		
20)	Минобацача лаких	— — — —	4	„
	„Сименс“ лагер:			
21)	Мина за најтежи минобацач	— — — —	149	комада
22)	Немачке ручне бомбе исправне	— — — —	1500	„
23)	Мине тешке од 81 мм.	— — — —	290	„
24)	Немачке ручне офанзивне бомбе исправне	— — — —	300	„
25)	Противколска муниција 37 мм.	— — — —	2364	„
26)	Мина ручних за замагљивање	— — — —	50	„

На 4 километру:

27)	Око 35 вагона артиљериске муниције од 81 мм.	— — — —		
28)	Око 2 вагона пушчане противтенковске муниције 20 мм.	— — — —		
29)	Маузерске муниције	— — — —	302.400	
30)	Енглеске муниције	— — — —	25.000	
31)	Бугарске муниције	— — — —	66.150	
32)	Француске „	— — — —	36.450	
33)	Италијанске „	— — — —	34.560	

У главном магацину експлозива на Тил-Варошу:

34)	Руднички динамит секундарни	— — — —	5000	комада
35)	Донарит желатин 25 мм.	— — — —	9950	кгр.
36)	Донарит' желатин 28 мм.	— — — —	50.600	„

Код Организације ТОТ:

37)	Каписле № 8 за фитиљ	— — — —	946.760	комада
38)	Донарит желатин 30 мм.	— — — —	14.825	кгр.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Недељко Тошовић

Командант — капетан,
Јован Кеџман

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВА-
ДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О ИЗВРШЕНИМ ЗАДАЦИМА
И ОРГАНИЗАЦИОНОМ СТАЊУ У ВРЕМЕНУ ОД 29 СЕП-
ТЕМБРА ДО 11 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

**ШТАБ
9 БРИГАДЕ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 18
21 октобар 1944 год.
Положај**

ОПШТИ ИЗВЕШТАЈ

1) Просторија на којој је наша јединица оперисала у периоду петнаестодневног извештаја:

а) Од 29 прошлог месеца па до 11 ов.м. наша се бригада кретала на просторији између Жагубице, Бора, Малог Крша и Горњана а затим 11 ов.м. кренула је усиљеним маршом правцем Бор—Жагубица—Шетоње и даље.

На просторији Жагубица—Бор задатак наше бригаде био је затварање и рушење главне комуникације Бор—Жагубица у циљу спречавања извлачења Немаца тим правцем, и исто тако напад и уништавање непријатеља.

На просторији Мали Крш—Горњани задатак наше бригаде био је садејство са 7 и 14 бригадом наше дивизије и Црвеном армијом, уништавање трију немачких дивизија које су се налазиле на овој просторији и северније од ње. Јачина непријатеља на просторији наше бригаде била је 3—4000 војника са око 6—800 товарних коња. Ова је непријатељска снага била наоружана артиљеријом, бацачима, тешким и лаким аутоматским оружјем итд.

На овој се територији налазиле и понеке тројке дражиноваца а то су били они људи који се превише били упрљали па нису се смели предати. Већина ових пришла је Немцима и заједно се са њима борили против нас и Црвене армије.

б) Стање и намере непријатеља на овој територији:

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 782 А.

Намера непријатеља била је да се пробије ка северо-западу правцем Петровац—Пожаревац—Београд,

Ове су немачке снаге биле деморалисане. Разлог из кога су се бориле био је тај што су им официри говорили да Руси и партизани убијају сваког војника који се предаје, а које смо дознали од самих заробљеника.

2) Организационо стање наше бригаде:

а) Састав бригаде: Наша се бригада састоји из Штаба бригаде, четири батаљона, чете пратећих оруђа, бригадне интендантуре са мањом јединицом бојне коморе, бригадне болнице и пратећег вода Штаба бригаде.

При батаљонима постоје пратећи водови састављени из одељења тешких бацача 81 мм, одељења лаких бацача, а у неким и од одељења тешких митраљеза. Исто тако батаљон има своју интендантуру, бојну комору и радни вод. Батаљони су састављени из четири чете, свака чета из два вода, сваки вод из две десетине а свака десетина има две полудесетине или пушкомитраљеске петорке.

Чета пратећих оруђа састављена је из два одељења тешких бацача 81 мм.

б) Оцена нижих руководилаца и нижег командног кадра:

Нижи руководиоци и нижи командни кадар немају довољно самоиницијативе и недовољно су самостални и одлучни. Већи део ових чине нови борци недовољно искусни, али имају услова да се развију у добре руководиоце.

в) Оцена јединице као целине:

Наша је бригада састављена од нових бораца, и то 70%, који су ступили у наше редове од пре три месеца. Од овог броја доста је њих прошло кроз неколико борби, а има један мањи део који је учествовао у једној или две борбе.

3) Рад командног кадра целе јединице: У времену ових 15 дана одржано је пет војних часова на којима је објашњавано руковање и опис аутоматских оружја и пушке. Борци су показивали велико интересовање, али је већина од њих таквих који нису служили војску па још нису успели да потпуно ово савладају. Исто тако извођена је обука по егзерцирном правилу, други део, и то упознавање са врстама колоне, и практично све ово извођено. Исто тако Држани су часови о дисциплини, реду у колони приликом покрета, о поздрављању, а такође часови из борбене обуке, тј. о развијању у стрелце, пребацивању у нападу у даљној и блиској пешадиској ватри, као и у коришћењу заклона на које стрелац наилази у току пребацивања.

Потребно је предузети да се одржавају што више војнички и политички часови, а још више потребне би биле акције кроз које би се јединице челичиле. Услед великих покрета није било времена за јачи војнички и политички рад.

Дисциплина у јединици је прилично јака, сем мањих изпреда који долазе услед преморености људства а који се дају врло лако отклонити.

Однос нижих старешина према вишима је добар.

Уопште однос старешина према борцима је другарски и старешински.

Ред је у јединицама добар.

4) Морал: Морал је у јединици приличан. Услед доста дугих покрета и рђавог времена, а и услед тога што је било доста босих другова, изван је број од њих изостао и дезертирао. Да би се постигао морал у јединици предузело се то што је друговима говорено о важности овога марша, о много тежим данима кроз које су партизани пролазили у току ове три године борбе, а исто тако предузета је и наставка обуће да би се исти обули.

5) Оцена јединице као целине:

Јединица као целина прилично је борбена и могла би се борити и против јачег непријатеља. Уколико би непријатељ имао моторизацију и артилерију већег калибра, наше би јединице имале мање успеха са оружјем које имају у борби против таквог непријатеља.

6) Предлози: а) Потребно је поставити заменика политичког комесара бригаде, два команданта батаљона, два заменика команданта батаљона, 6 командира, 6 водника, 2 обавештајна официра, три политкома чета и два помоћника политичких комесара чета.

б) Измене и допуне у организационом стању јединице: Формирани су водови пратећег оруђа при штабовима батаљона, и извршене измене у Штабу бригаде, штабовима батаљона и командама чета. Ове се измене састоје у томе што је остало за позадинске радове, и то: политком и помоћник политкома бригаде, један командант батаљона, четири помоћника политкома батаљона и три политкома батаљона, три политкома чете и један руководиоца Скоја у батаљону.

Потребно би било допунити водове пратећих оруђа при батаљонима тешким минобацачима и митраљезима. Исто тако потребно је формирати једну батерију при бригади и допунити чету пратећег оруђа. Такође би требало изменити

енглеско аутоматско оружје и пушке у циљу лакше по-
пуне муниције.

Уколико би се имало времена добро би било да се у
бригади образује војни и политички курс ради теоретског
подизања наших руководилаца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Недељко Тошовић

Командант — капетан,
Јован Кецман

БР. 84

**ОПЕРАТИВНИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА БРОДСКЕ БРИГАДЕ
ДВАДЕСЕТ ОСМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ ЗА ВРЕМЕ ОД 12 ДО 20
ОКТОБРА¹**

**ШТАБ БРОДСКЕ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Бр. сл. дана: 21 X 1944 г.

Предмет: Оперативни извештај
од 12.X. до 20.X.1944 године.

ШТАБУ ХХVIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Јединице ове бригаде у вези са ликвидацијом неприја-
тељског упоришта Београд биле су одређене као резерва
ХХVIII уд. дивизије. Секције на којима су наше јединице
оперисале биле су секција Београд и Обреновац 1 : 100.000.

1. Бојиште на коме је вођена борба јесте Чукарица,
секција Београд и село Умка, секција Обреновац.

2. Борбу на Чукарици водио је наш III батаљон, док је
IV батаљон по наређењу тог Штаба био постављен за осигу-
рање заробљеничког логора на Дедињу заједно са јури-
шном четом, гдје се још и сада налази. I батаљон налазио
се на осигурању код дивизијске хируршке екипе, уједно

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 433, к. 1067.

је служио као резерва. II батаљон био је на осигурању Дивизијеке пољске болнице која се налазила у селу Железник.

I батаљон приликом покрета од Београда према Обреновцу на дан 20.X.o.g. примио је борбу код села Умке'та Њемцима, који су били разбијени, из 117. алписке дивизије. Исто тако II батаљон добио је задатак да нападне непријатеља који се налазио у селу Јасенак, из истих распаднутих дивизија.

3. Јачина непријатеља с којим је водио борбу I батаљон јест 250 њемачких војника, а јачина непријатеља којег је требао да нападне II батаљон јест била око 300 непријатељских војника из исте 117. алписке дивизије.

4. Намјера непријатеља била је да се пробије до ријеке Саве и преко исте пребаци. *

5. Издава заповијест од Штаба ове бригаде била је усмена, пошто је била ствар хитне природе.

6. Почетак борбе је био у 17.30 сати дана 20.X.1944.

7. Једна чета I батаљона која је водила борбу са непријатељем углавном је извршила свој задатак. Непријатељ је био деморалисан и раније разбијен од наших јединица и у току кратког времена водећи борбу са нама предао се нашим јединицама, са свим оружјем и својом спремом.

II батаљон, који је нападао непријатеља са двије чете, на истога је наишао кад је већ био у покрету и сусрео се са нашим јединицама, те по доласку на блиско отстојање непријатељ је одмах отворио ватру на наше јединице, које су се одмах повукле, услијед претрпјелих губитака које им је непријатељ нанио. Овдје није постигнут успјех из разлога што сам Штаб батаљона није руководио својим јединицама а нису се нити најмање показали као руководиоци, већ су бјежали заједно са својим борцима, и сам командант батаљона, који је погинуо, издао је наређење, тј. чула му се команда само кад је рекао „бјежи“.

8. Исход борбе код нашег I батаљона, тј. код једне чете истог батаљона која је водила борбу са непријатељем: резултат је постигнут и задатак извршен у потпуности. У тој борби заробљено је 237 војника и бфицира, од којих је 16 рањених и 9 мртвих. Осим тога заплијењено је 140 пушака, од којих смо 10 комада дали команди мјеста Барич. Исто је заробљено 34 пиштоља, разних, 8 шмајсера, 80 пари фишеклија, 10 ручних бомби, 5 догледа, 1 шарац, 1000 комада пушчане муниције и другог разног материјала.

II батаљон који је водио борбу са непријатељем није успио, наводно да су иотукли нешто банде, а од тога свега ухваћен је један Швабо и заробљена једна пушка.

9. Наши губици у људству и материјалу: Дана 15. и 16. код III и IV батаљона у Београду било је 16 рањених и 4 мртва друга. 20.X код I батаљона била су 3 мртва и 5 рањених, код II батаљона 20.X било је 10 мртвих и 3 рањена, које се међу мртвима налази и командант истога батаљона потпоручник друг Бошњак Мирко.

10. Утрошак муниције: у свим овим борбама утрошено је 3500 метака и 7 мина за тешки бацач.

11. У свим тим борбама нарочито се истакао у борби код Умке десетар Радосављевић Ђуро, који је био одлучан и добро руководио својом десетином. Исто тако истакао се митраљезац Форо Ђуро, који је узео митраљез од рањеног друга и наставио борбу те се показао храбар и одан. Исти другови заслужују да их се похвали или произведе у подофицирски чин.

12. У саставу наших јединица које су водиле борбу, са III батаљоном била је XVII уд. бригада, док са I батаљоном код села Умке и Јасенка није било других јединица.

13. У борби код Умке можемо да критикујемо команданта батаљона који се није показао као руководилац своје јединице, и који је неодлучан да прими борбу са непријатељем и да истога уништава. Исто тако Штаб II батаљона, који је претрпио ове губитке, као и њихове команде чета немају довољно иницијативе, не сналазе се на својим дужностима, и не осјећају се као руководиоци својих јединица, а уједно можемо их називати и кукавицама, јер се не усуде примити борбу са непријатељем.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант, мајор:
Милаковић Јован

П.С. Уједно вас извјештавамо да смо еортирали још 3 тешка бацача које смо пронашли у Београду и већу количину мина за тешки бацач.²

² Ова реченица је дописана на истој машини.

БР. 102

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ ОСМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА У БЕОГРАДУ ОД 15 ДО 19 ОКТОБРА¹

**ШТАБ XXI УДАРНЕ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Бр. сл. дана: 21.X.1944 г.

Предмет: Оперативни извјештај о борби код Београда доставља

ШТАБУ ХХVIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ.

Положај

1. — Јединице наше бригаде добиле су задатак да судјелују у ослобођењу Београда. Према добивеном задатку, јединице наше бригаде кренуле су и наишле су на непријатеља у селу Жаркову. Непријатељ се утврдио испред самог села и нашој бригади успјело је уз помоћ артиљерије и пјешадије Црвене армије ликвидирати Жарково. По ликвидацији истога кренули смо преко Кошутњака за Топчидер. Дана 15.X.1944 г. наша два батаљона добили су задатак да заједно са Црвеном армијом ликвидирају Министарство саобраћаја и главну жељ. станицу као и околне зграде у којима се непријатељ налазио у тој близини. Једна чета III батаљона добила је задатак да држи жељ. мост, да се непријатељ не би пребацивао преко истога. Двије чете (остале) III батаљона и II батаљон били су у резерви.

2. — Борбу је водила XXI ударна бригада и то I и IV батаљон. Лијеви сусјед биле су јединице Црвене армије, док су нам десни сусјед биле јединице VI пролетерске личке дивизије.

3. — Непријатељ против којег смо водили борбу били су неки дијелови „Принц Еуген“ дивизије и 15 противавионске дивизије. Јачина непријатеља као и имена њихових каманданата нијесу познати.

4. — У самом првом налету наше јединице очистиле су неколико зграда, док доласком пред Министарство сао-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 782 А.

браћаја и жељ. станицу наше јединице нијесу тако брзо напредовале, пошто је непријатељ давао огорчен и жесток отпор и био је дјелотворно потпомогнут артиљеријом која је тукла из Земуна. Пошто су наше јединице надирале у правцу мостобрана који је непријатељ поставио за осигурање на Сави, његове намјере су биле одржати под сваку цијену мостобран, мислећи да ће се спојити са дијеловима 187. алпинске дивизије која је наводно требала да се преко тога мостобрана пребаци преко Саве.

Нашем IV батаљону успјело је заузети Министарство саобраћаја, док жељ. станицу, тј. простор између исте и Саве нијесмо заузели због смјене јединица, премда би и то за кратко вријеме било ликвидирано. Водиле су се јаке уличне борбе заузимајући собу по собу. На нашем сектору непријатељ је имао три тенка који су такођер судјеловали у борби, док наши (руски) тенкови нијесу могли продријети до наших положаја, јер је непријатељ располагао иза зграда јаком протуколском одбраном.

5. — Према развоју ситуације на бојишту, заповиједи су биле издаване усмено те их не можемо приложити.

6. — Борба је почела 15.X.1944 г. у 23 часа.

7. — Будући да је непријатељ био утврђен у зградама и обасипао јаком ватром наше јединице, исте нијесу могле преко дана напредовати него су ноћу користиле мрак за заузимање зграда, а преко дана су исте чистиле заузете зграде. У заједници са Црвеном армијом покушавали смо неколико пута да се пробијемо на мост, али смо увијек били одбијени због тога што је непријатељ имао јаке бункере испред самог моста. Добивали смо бочну ватру са супротне стране Саве гдје се непријатељ налазио уз саму обалу. Ми од саме воде нијесмо могли да га ликвидирамо а његова ватра била је ефикасна јер је био -удаљен од нас око 300 м зрачне линије, и положај је био прегледан за непријатеља. Наше јединице водиле су борбу на том сектору од 15.X.1944, од 23 часа, до 19.X, до 24 часа, када смо добили наређење за повлачење.

8. — Исход борбе је протјеривање непријатеља из појединих зграда, тј. Министарства саобраћаја и уништавање непријатељске живе снаге. Постављени задаци нијесу извршени у потпуности услед тога што смо добили наређење да се повучемо. Заробљено је 7 пушкомитраљеза, 35 пушака, 51 мина за тешки бацач, 20 ручних граната, 4 пиштоља и 9 шмајсера, већи број спреме и муниције. Онеспособљен је један тенк. Убијено је 82 непријатељска војника за које се сигурно знаде, но тај ће број бити сигурно већи. Има велики број рањених али тај број није познат.

9. и 10. — Властити губици у људству и материјалу су слиједећи: мртвих 17, рањених 65, несталих 11. Од оружја је био оштећен 1 пушкомитраљез, који је међутим био на лицу мјеста поправљен, а уништена је једна пушка. Побито је 9 коња. Утрошено је 26.000 комада муниције Маузер, 102 мине за лаки бацач, 140 мина за тешки бацач, 15 протутенковских метака, 23 протутенковске мине и 30 ручних граната.

11. — Лица која су се нарочито у борби истакла као и оних које треба нарочито похвалити или одликовати нема.

12. — Другови који су се у борби слабо држали и које би требало позвати на одговорност такођер нема.

13. — Акција је била добро припремљена. Одлуке и издате заповијести биле су реалне. Управљање и руковођење борбом било је добро, садејство свих родова војске било је добро, али пошто су Руси командовали артиљеријом и моторизацијом а било је доста тешко споразумијевати се с њима због непознавања језика, тако нијесмо могли употребити артиљерију за непосредно гађање иако је често пута ситуација на самом положају то захтијевала. Тактички борбени поступци наших јединица, нижих руководилаца били су у складу са развојем ситуације на положају.

14. — Везу са Штабом дивизије и штабовима батаљона имали смо телефонску, док поред исте морали смо чешће пута слати курире, јер је непријатељска артиљерија често пута кидала жицу. Можемо рећи да је веза била добра.

Мишљење је овога Штаба да наш I и IV батаљон својим држањем у борби у Београду заслужују похвалу. Поједина лица, иако су се истакла, не можемо моментано предложити пошто нам нијесу штабови батаљона предложили исте за похвалу. Смрћу јунака пао је командант IV батаљона друг Стојан Рекић, те начелник Штаба ове бригаде капетан Петар Окулић.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар — мајор
Бранко Купрешанин

Командант — мајор
Душан Крећа

П.С.² Данас 21 о.мј. јединице ове бригаде трагајући за разбијеним дијеловима њемачке алпинске дивизије заробиле су 150 њемачких војника, заробиле 30 пушака, 30 ручних граната, 6 пиштоља, 3 шмајсера и ириличан број одијела и обуће.

² Следећи текст је дописан на истој машини.

БР. 86

ИЗВОД ИЗ КЊИГЕ ДЕПЕША ПРВОГ ПРОЛЕТЕРСКОГ
КОРПУСА НОВЈ ПРИМЉЕНИХ ОД ДВАНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ ОД 16 ДО 22 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

16.X, час: 14.30, гр. 46

Располажемо већ извесним бродовима. Продиремо кроз град уз жестоке борбе. Да ли је могуће добити на наш правац помоћ у артиљерији или моторизацији? Јавите општу ситуацију.

16.X, час: 14.30, гр. 52

Заузели смо, у току прошле ноћи, Баново Брдо. Заплењено шест тешких противавионских топова, велике количине муниције и друге спреме. На Чукарици се држи још једно упориште. Пресечена отступница за Орем.

16.X, час: 14.30; гр. 27

Војвођани² продиру према пристаништу. Славонци* према жел. станици. Крајишници⁴ држе Чукарицу.

16.X, час: 14.30, гр. 34

Сва упоришта и утврђења освајамо искључиво сами на јуриш и ручним бомбама. Других средстава и помоћи немамо. Наши губици осетни.

16.X, час: 19.00, гр. 57

Ми смо већ давно прошли Чукарицу и боримо се на путу за жел. станицу. Јаке немачке снаге држе Саву од Чукарице до станице. Без обзира на помањкаве ратне технике наше јединице упорно и одушевљено извршавају постављени задатак.

16.X, час: 19.00, гр. 43

Сава је слободна на сектору Умка—Остружница—Чукарица. Ту располажемо и са превозним средствима. Немци се дугим колонама повлаче према Руми. Имамо везу са Сремом.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39/1, к. 372.

² Шеснаеста НОУ дивизија

³ Двадесет осма НОУ дивизија

⁴ Једанаеста НОУ дивизија

16.X, час: 17.15, гр. 75

Ми дајемо све од себе да би пгго хитније извршили постављени задатак. О томе сведоче наши губици. Молимо да схватите да је нама отежана ликвидација и пробијање непријат. утврђења искључиво ручним бомбама и аутомат. оружјем. На сектор Авале упућујемо Крајишнике. Примаћи ћемо 36 див. са сектора Обреновца.

17.X, час: 07.30. гр. 42

Избили смо на линију Чукарица—жел. станица—пристаниште. Непријат. држи жел. станицу и Калемегдан. Мостови на Сави заузети. Пресечена свака отступница непријатељу.

17.X, час: 07.30, гр. 47

Црв. армија нападала на жел. станицу. Први напади нису успели. Добили смо помоћ у артилерији. Приступамо ликвидацији блокираних упоришта на нашем сектору. Јавите општу ситуацију.

17.X, час: 14.30, гр. 66

Од 28 див. Командант 17 уд. бриг. мајор Јока Милан, политком Босанац Крсто, к-дант 21 уд. бриг. мајор Крећа Душан, политком Купрешанин Бранко, к-дант Бродске бриг. мајор Милаковић Јован, политком Крмпотић Иван.

19.X, час: 19.00, гр. 61

Лекићу. У вези депеше V корпуса наредио сам XVI див. да се пребаци на сектор Скела—Бргулице—Грабовац. XXXVI див. на сектор Обреновац—Барич—Мислођин. XI див. — по завршеном задатку —на сектор Обршине—Барич.

19.X, час: 19.00, гр. 56

36 див. данас убила 250 Немаца — пребројано, има доста плена. У ликвидацији је Љута Страна коју брани око 250 Немаца; деморалисани су и безглаво беже. Заробљенике — око 20 офиц. и подофицира — су нам на силу отели црвено-армејци. Хрибар.

19.X, час: 07.30, гр. 61

Синоћ смо се сукобили у покрету са једном групом од четири хиљаде [Немаца] на сектору Рушањ—Мељак. Непријат. је потпуно разбијен. Има огроман број мртвих.

Непријат. бежи делом према западу, а делом према југу. Ми га прогонимо. Налазимо се у Сремчици.

19.X, час: 14.30, гр. 41

Непријат. је потпуно разбијен. Мање групе гонимо по јаругама. Оружје је углавном одузето. Има огроман број мртвих, заробљених врло мало.

21.X, час: 07.30, гр. 54

У борби за Београд учествовале су I вој., II вој. и IV вој. бригада, затим V козарска и XII крајишка бригада. у борби око Београда учествовале су III вој., V вој. и VI вој. бригада.

22.X, час: 14.30, гр. 34

У нашој болници у Обреновцу налази се 400 тешких рањеника. Молимо вас да одговорите да ли да их сместимо у болници у Београду.

БР. 87

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВЖЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ БЕОГРАДА ОД 14 ДО 20 ОКТОБРА¹

ШТ АБ
III ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Број: 126/44 г.
22-X-1944 године

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

ОПЕРАТИВНИ ИЗВЈЕШТАЈ О БОРБИ НА БЕОГРАДУ

14 ов. мј. од правца Младеновца стигли смо до у близину Бањице, гдје смо преданили. Истога дана увече кренули смо преко Бањице као резерва I бригади у нападу на град. Исте ноћи дошли смо до војних касарни на Бањици и Дедињу. У зору 15 ов. мј. са три батаљона предузето је

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/2, к. 714.

наступање у међупростору батаљона I бригаде, те у заједници са јединицама Црвене армије избили смо до у висину Улице кнегиње Зорке.

16 ов. мј. у зору кренули смо дуж Александрове и Битољске улице, затим Улице Жоржа Клемансоа, Страхињића Бана, Цара Душана, Скендербега и Гундулића венца. На почетку Душанове и Страхињића улице борбе су биле врло жестоке. Нашим батаљонима била су придодата три руска тенка, који су нам добро користили приликом продирања у правцу Калемегдана. Послије жестоке борбе овладано је новом и старом централом, те II мушком гимназијом.

17 и 18 ов. мј. настављено је продирање низ улице кућу по кућу. Борба је била врло жестока. Непријатељ је вршио лротивнападе на наше десно крило у правцу електричне централе. Истога дана на наше десно крило стигло је 10 тенкова и батаљон пјешадије црвеноармејаца.

19 ов. мј. у заједници са Црвеном армијом до 24 сата заузета је војна одећа² и наше јединице избиле су до Улице маршала Пилсудског.

20 ов. мј. у 2 сата деснокрилни, тј. II батаљон је под оиггром борбом избио на ушће Саве уз обалу Дунава, те бочно дејствовао на Калемегдан. I и V батаљон са руским снагама извршили су напад на Калемегдан и предња одјељења I и V батаљона, једног батаљона црвеноармејаца и тенкова овладала су Калемегданом до 6 часова ујутру.

Првих дана је било врло тешко остварити садејство наших јединица и јединица Црвене армије, док је посљедњих дана ово садејство потпуно остварено. Одређивана су специјална одјељења наше пјешадије за непосредну заштиту тенкова и претрес кућа улицама куда пјешадија пролази.

У овим борбама од почетка напада до очишћења Калемегдана убијено је — остало на бојном пољу позади наших јединица — 1.093 непријатељска војника. Од тога 16 официра и 52 подофицира.

Заробљено је, што је предато у логор, 381 Њемац и 350 жандарма и полицајаца Управе града Београда. Жандарми и полицајци су ухваћени непосредно послије борбе са оружјем. Сви ови заробљеници предати су у заробљенички логор.

Рањен је 371 непријатељски војник.

Уништено је: 4 аутомобила, 2 противавионска топа и 12 митраљеза.

² То јест фабрика војне одеће.

Заплијењено је: 900 пушака разних калибара, 17 пушко-митраљеза разне врсте, 2 тешка митраљеза, 5 противавионских митраљеза који су неисправни, 18 стројница разне врсте, 3 баача, 60 пиштоља, велика количина муниције и остале разне спреме. У војној одјећи и у разним магацинима у току борбе заробљена је прилична количина одјеће, тако да су батаљони потпуно обучени. Обуће је врло мало било.

Наши губици: 25 мртвих и 95 рањених. Међу погинулим је један командир чете, један политкомесар чете" и замјеник команданта II батаљона, поручник Лако Шобот. Међу рањенима је начелник бригаде,⁴ командант I батаљона⁵ и политкомесар II батаљона.⁶ Од овога броја рањених досада се 25 вратило у јединице,

СМРТ ФАШИЗМУ—СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политкомесара,⁷ Командант — п.пуковник,
Бајић⁸

**Симо Морача
Милорад Ђукић
Јово Миљевић
Милан Скрпић
Петро Тринић
Владо Бајић**

БР. 102

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА
У ВИТАНОВЦУ (КОД КРАЉЕВА)¹**

**ШТАБ
III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Бр. служб.
22 октобар 1944 год.
час. 11.30

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ,

П о л о ж а ј

У току јучерашњег дана 21 о.м. непријатељ је покушавао напад из с. Витановца на наше положаје у селу Чукојевцу. Напад је одбијен.

Синоћ око 8 часова поново је покушао да изврши напад на I батаљон према Ћировским Виноградима али је напад понова одбијен. У 22 часа у току ноћи 21—22 о.м. ми смо предузели напад са два батаљона на непријатеља у Витановцу који се налази на коси са леве стране Груже, кота 251. Напад је био жесток али се непријатељ упорно бранио. Борба је трајала четири сата и после тога наши батаљони су се повукли на своје полазне положаје. Ови положаји су врло тешки за освајање јер је непријатељ добро укопан а поред тога је брисан простор са свих страна. На кућама су постављени тешки митраљеви. Наши борци су се привукли врло близу ровова и бацали бомбе на које је непријатељ одговарао исто тако. Непријатељ је употребљавао тешке бацаче и топ. Јачина непријатеља на овим положајима је око 1.000 војника из „Принц Еуген“ дивизије. Губитака у мртвима нисмо имали, сем шест рањених другова. Код непријатеља не знамо.

III батаљон је око 5 часова 21 о.м. по подне вршио напад на железничку станицу Витковац са задатком да овлада станицом и да се забаци непријатељу у Витановцу за леђа. Успео је да станицу освоји али је непријатељ у контранападу успео да поврати станицу, а две чете овог

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 782 А.

батаљона морале су се повући на ову сграну Груже, а једна чета је продужила за село Витановац, тј. на косу изнад Витановца да би непријатеља нападала са леђа. Од ове чете још нема извештаја. У овој борби непријатељ је имао 5 мртвих и нешто рањених а на нашој страни није било губитака. Узрок што су се наши морали да повуку из станице Витковац јесте што стално друмом од Крагујевца пролазе немачке моторизоване колоне и не може се одржати у тој станици. III батаљон се сада налази у селу Витковцу са леве стране реке Груже и стално напада на непријатељске колоне које пролазе друмом од Крагујевца ка Краљеву.

Непријатељ који се налази у селу Витановцу, на положају са леве стране реке Груже, упорно се брани и врши честе нападе на наше положаје; задатак му је да брани отступницу њиховим снагама које се повлаче из Крагујевца, као и растерећење фронта на десној обали Западне Мораве где напада Црвена армија. Ове положаје могли бисмо освојити да имамо мина за тешке бацаче јер без тешког оруђа ово се не може освојити.

Хитно нам је потребно муниције за све врсте оруђа, као и мина за тешке бацаче и гранате за противколски топ.

Молимо вас да нам шифроване депеше шаљете по новој шифри јер смо ми стару шифру уништили и не можемо више дешифровати.

СМРТ ФАПШЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант, мајор
Михајло Гавриловић

(М.П.)

БР. 89

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ ЛИЧКЕ БРИГАДЕ ШЕСТЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 ОКТОБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ЗА ОСЛО-
БОЋЕЊЕ БЕОГРАДА¹**

**ШТАБ III БРИГАДЕ
VI ПРОЛЕТ. ДИВИЗИЈЕ „Н. Т.“
22-X-1944 г.**

ШТАБУ VI ПРОЛЕТ. ДИВИЗИЈЕ „Н. Т.“

У вези Вашег тражења, доставља Вам се резултат борби за Београд у времену од 12—20.X.ов. г. и то:

Наша бригада у току од 12—20.X.ов.г. водила је борбу са непријатељем за ослобођење града Београда. У току ових борби губици непријатеља били су: 265 мртвих, 355 рањених, 77 заробљених непр. војника. Наши губици: 28 мртвих, 144 рањених и 26 несталих. Заплијењено: 5 „шараца“, 10 п. митраљеза, 530 пушака, 2 топа, 2 тешка бацача, 3 аутомобила, 2 мотоцикла, те велика количина разне муниције, као и разне спреме (одјеће, обуће итд.).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — мајор, Командант — мајор,²
Гој.[ко] С. Милекић

(М. П.)

П.С. Доставља се списак другова који се предлажу за одликовања.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41/7, к. 802.
² Лазо Радаковић

БР. 102

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕР-
СКОГ КОРПУСА НОВЈ О РЕЗУЛТАТУ БОРБЕ
ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ КРАГУЈЕВЦА¹**

ШТ АБ
ХVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. сл.
22.X.1944 г. у 11, 30 час.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА

Достављамо Вам кратак преглед резултата борби за Крагујевац.

Непријатељски губици:

Мртвих 400 војника и официра.
Рањених преко 400 војника и официра.
Заробљених 100 војника и официра.

Заплијењено:

10 топова разног калибра,
7 тешких бацача,
4 лака бацача,
10.000 пушака (талијанских и маузерки),
24 лака митраљеза,
20 пушкомитраљеза,
15 стројница (пикаваца),
2 п.к. топа,
1 п.т. пушка,
12 тромблонских пушака,
20 пиштоља,
150.000 југосл. муниције,
200.000 цигарета,
200 ручних бомби.

Уништено:

2 воза са 10 вагона нафте и 10 вагона разног ма-
теријала,
20 кола са материјалом и 40 коња,
16 камиона,
1 тенк,
3 мотоцикла.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
Риског института под рег. бр. 44/3, к. 782 А.

Наши губици:

52 мртва, 189 рањених, 9 контузованих и 28 не-
еталих другова.

Поред напријед поменутог заплијењеног материјала,
пронађено је око 100.000 југословенске муниције, али није
све пренесено.

Тачан извештај о ратној спремности и одјећи не можемо
поднијети јер се јединице налазе углавном у расходу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник — мајор,
Р.² Вујовић

(М. П.)

БР. 91

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О БОРБАМА И ПОКРЕТИМА ОД 28 СЕП-
ТЕМБРА ДО 14 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ

23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
22 октобра 1944 год.

ШТАБУ 14 КОРПУСА НОВЈ

*Оперативни извештај, акције и покрети, од 28 IX
до 14 X 1944*

1. Јединице наше дивизије водиле су борбе и вршиле
акције од Дели Јована, Бора до Смед. Паланке у периоду
овог извештаја.

а) 9 бригада водила је борбу са немачким јединицама
на комуникацији између Жагубице и Бора.

Назив непријатељске јединице је немачка моторизо-
вана колона која је била јачине око 600 војника са 110

² Ратко

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 43/3, к. 1067.

камиона, 4 тенка и 4 борна кола. Са Немцима су ишле немачке породице и преко 2.000 Јевреја који су радили у руднику Бору, из Мађарске. Од ових Јевреја 60 је било у војничкој униформи и наоружани. Са шима су били и 60 морнара наоружаних.

б) Намера непријатеља била је да се пробије комуникацијом Бор—Петровац и извуче делове који су му били отсечени, где би се спојио у Пожаревцу са својим осталим деловима. Наша је намера била спречити непријатељу извлачење и истога уништити и разбити.

в) Борба је отпочела 29 септембра 1944 у 12 сати пре подне. Иста је трајала до 18 часова.

г) Непријатељска колона вршила је покрет под заштитом тенкова, али исти кад су наишли на наше заседе и прокопе били су приморани да се зауставе, као и цела колона. Борци 9 бригаде, искоришћавајући велику маглу, пришли су до самих тенкова, где су отворили ватру са ручним бомбама, противтенковским пушкама и аутоматским оружјем, где су зауставили непријатеља и развили јаку борбу са њим, наносећи му велике губитке — око 60 мртвих и рањених војника, оштетили 10 камиона и запленили 60 пушака, 2 лака митраљеза, 2 „шоше“, много другог материјала. Непријатељ је три пута јуришао на наше јединице и покушавао да се пробије по сваку цену, али наше јединице су енергично водиле борбу са непријатељем, истога су разбиле и повратиле назад у Бор, којем су заробиле око 2.500 Мађара, Јевреја, који су радили у Бору, и 60 војника са оружјем.

2. 7 бригада водила је борбу на комуникацији Бор—Жагубица—Црни Врх са непријатељским моторизованим колонама у јачини од 80 Немаца, 8 кола и 3 камиона, као и са једном четом четника Драже Михаиловића. Борба је вођена 28 и 29 септембра. Наше јединице су убиле 10 немачко-четничких војника и 15 раниле, заплениле 13 пушака, 1.000 метака, 1 кола са коњима и другог ратног материјала.

3. Јединице 14 бригаде, приликом чишћења Ћовдина, Петровца и Табановца, водиле су борбу са љотићевцима, недићевцима и дражићевцима, који су били у јачини око 500 војника. Борба се водила дана 1, 2 и 3 октобра. Друге јединице истовремено водиле су борбу око Деспотовца и исти заузеле. Непријатељ је на свим тачкама разбијен. Наши су убиле 2 четника, 1 заробили и 3 ранили. Запленили 4 кола пакпапира, 2 писаће машине и другог ратног материјала.

4. Јединице 9 бригаде, после бомбардовања Бора од стране руских авиона на дан 2 октобра, напале су на место Бор, из којег су Немци побегли приликом бомбардовања и када су осетили приближавање наших снага као и долазак Црвене армије. Непријатељ није дао отпор, него је побегао према Злоту. Упадом јединице 9 бригаде заплениле су 1.000 ком. нагазних мина, 1.250 ручних бомби, 300 руских ручних бомби, 1.470 комада муниције за противколски топ 37 мм (италијански), 450 мина за тешки минобацач 81 мм, 900 ком. тромблонске бомбе без муниције, 100 ком. мина за мали минобацач, 73.700 мађарске муниције, 10.000 метака италијанских за „бреду“. За италијанске пушке 23.500 метака, француске муниције 21.420 ком., експлозива 17 x [пута] 50 кг — 850 кгр., 500 италијанских пушака, 72 топовске гранате 80 мм, 1 „шварцлозе“ тешки митраљез, 5 лаких митраљеза „шварцлозе“, 2 митраљеза „шоше“, 1 пушкомитраљез „брета“, ракетле 2 сандука са 2 пиштоља, минобацача лаких 4, за тешки минобацач 149 мина, немачких ручних бомби 1.500, мине тешке 81 мм за бацач 290, немачке ручне офанзивне бомбе 300 ком., противколске муниције 87 мм 2.364, мина ручних за замагљивање 50, око 35 вагона артиљеријске муниције, око 2 вагона пушчане противколске муниције 20 мм, 302.400 комада „маузерове“ муниције, енглеске муниције 25.600, бугарске муниције 66.150 — за пушку, француске 36.000, италијанске 34.560, секундарни динамит 5.000 ком., донарит желатин 25 мм. — 9.950 кгр.. макарона 9.263 кгр., пасуља 5291, брашна 276.960 кгр., шећера 23.325 кгр., меда 260 кгр., соли 5.300 кгр., конзерви 260 сандука — 7.072 кгр., сапуна 6.074 кгр., шљива 1.000 кгр., путера 1.194 кгр., кафе 2.298 кгр., соје 870 кгр., резанаца 400 кгр., грисбрашна 2.461 кгр., пекмеза 967 сандука. 10 буради, 7.332 кгр., сочива 50 кгр., гершле 2.868 кгр.; зејтина 2.378 лит., бибера 100 кгр., паприке 365 кгр., кромпира резанаца 1.250 кгр., грашка 3.785 кгр., конзерв. зелени 6.687 кгр., сира у тубама 112, дувана 80 кгр., масти 160 кгр.; сапуна за бријање 2.940 ком., чаја 750 пакета, пиринча 3.981 кгр., жита 480.000 кгр., сувог меса 700 кгр., зоби 2.000 кгр., и много другог ратног материјала.

5. Јединице 7 бригаде водиле су борбу 6.Х са немачким јединицама које су биле у јачини од 2.000 људи. Непријатељ је одбијен и враћен назад према Луки са губитком од 16 мртвих Немаца. 7 бригада запленила је неколико пушака, шаторских крила, ручних бомби и пушчане муниције. Наши губици су били 4 погинула и 2 рањена.

6. Јединице 7 бригаде водиле су борбу на Свињаку са немачким јачим јединицама и у селу Луке. Непријатељ је био јако утврђен. Борба је почела 7 о.м. у 8 часова, која је трајала до 17 часова. Пошто је непријатељ био јако утврђен, јединице 7 бригаде су морале да се повуку и припреме поново за напад, што је непријатељ искористио и повукао се према Дели Јовану. У тој борби непријатељ је имао 7 мртвих и 15 рањених, који су пронађени на положају, пошто их непријатељ није имао времена извући. Остали губици непријатеља су непознати.

7. Јединице наше дивизије по наређењу Штаба корпуса извршиле су припреме за напад на непријатељско упориште,² т.ј. положаје Танда, Луке, Топла, Глоговице и Дели Јован.

а) 14 бригада извршила је напад преко Горњана, Танде правац Дели Јован, В. и М. Голи Врх, к. 1135 и 725. Са ових положаја терала је и ликвидирала непријатеља са својим јаким налетом и јуришом. Борба је почела 8 октобра 1944 у 2,30 ч.³ и трајала до 19 часова. Првим налетом наших снага непријатељ је био изненађен, као и самим привлачењем наших бораца до самог положаја непријатеља и бацањем бомби у ровове. После краћег времена, непријатељ који је имао велике снаге на Дели Јовану, прикупио их је и извршио противнапад на јединице 14 бригаде. Са другим колонама од снага које су се налазиле у Црнајци угрозио је леђа 14 бригаде и напао је, што је 14 бригада у оваквој ситуацији била приморана да се повуче са Дели Јована према Горњанима, без једне чете, која је била отсечена. 14 бригада на простору између Танде и Горњана водила је борбу цео дан 8 о.м. са јаком непријатељском колоном која се пробијала од Танде преко Кулмеа Начулин према Горњанима. Непријатељ је имао намеру да се пробије преко Врата на В. и М. Крш, како би осигурао себи отступницу према Београду.

8. 9 бригада добила је задатак да са своја три батаљона крене према Лукама и исте ликвидира и очисти од непријатељских делова, која би после продужила према Дели Јовану, да потпомаже 7 и 14 бригада.

а) Јединице 9 бригаде у току раног јутра 9 о.м. ликвидирале су непријатељске снаге у селу Луке, где је непријатељ имао један део својих снага, које су се биле задржавале у селу Луке. После ликвидирања непријатељских делова

² Види књ. 13, док. бр. 46.

³ Ова борба је вођена 7 октобра. Види извештај Четрнаесте бригаде, док. бр. 46.

у с. Луке, цела 9 бригада напала је немачку колону у јачини од 3.000—4.000 војника и око 800 коња.

б) Непријатељ је имао намеру да се уз јака обезбеђења пробије преко Врата ка Влаолу, али је исти био задржаван од јединица 9 бригаде.

в) У току ноћи непријатељ је искористио мртве углове и д^ашао до самих Врата, који је после напада наших јединица на непријатеља у Горњанима од Врата тукао бочно наше јединице, које су водиле борбу са непријатељем око села Горњана. Непријатељ је на новим положајима и око Горњана одмах утврдио и осигурао пут од Горњана према Вратима. Непријатељ који је водио борбу са јединицама 14 бригаде, исту је потиснуо из села Горњана на Врата. 14 бригада на Вратима је била смењена од јединица 18 бригаде 25 дивизије.

г) 9 бригада поново је извршила са свим својим деловима напад на непријатељско упориште према Горњанима и Вратима, где се развила паклена борба између наших и непријатељских снага. Пошто је непријатељ био јако утврђен, јединице 9 бригаде нису могле заузети непријатељске положаје, него су биле приморане да се повуку. Огромне су биле жртве од стране непријатеља а и ми смо имали осетне губитке.

9. Јединице 7 бригаде између Луке и Д. Беле Реке су ухватиле везу са јединицама Црвене армије. На новим положајима је совјетска авијација гађала наше положаје и војску Црвене армије. Један батаљон 7 бригаде 9 о.м. водио је борбу са немачким снагама на Вратима, а са осталим снагама уз помоћ 113 дивизије Црвене армије ликвидирале су непријатељске јединице у селу Глоговице.

10. У борбама од 8, 9 и 10 [о.м.] око Луке, Горњана и Дели Јована јединице наше дивизије завршиле су борбу са следећим резултатом: 7 бригада убила је 15 непријатељских војника, међу којима су била и 2 официра, и више рањених. 9 бригада убила је 118 непријатељских војника и више ранила. 14 бригада убила је 230 Немаца а више ранила.

Наши губици: 7 бригада имала је 7 мртвих и 11 рањених другова. [9] бригада је имала 51 мртвог и 70 рањених. 14 бригада је имала 23 мртва и 70 рањених другова. Јединице 14 бригаде у борбама од 8 о.м. заплениле су 1 „шарац“, 2 машингевера и 1 пушкомитраљез.

11. Од 9 о.м. до 14 о.м. јединице наше дивизије нису водиле никакве борбе, пошто су исте добиле наређење да изврше убрзани наступни марш са простора Бор—В. Крш

правац преко Жагубице—Пецровца—Паланке према Београду. Време од 9 до 14 [о.м.] прошло је нашим јединицама у путу.

12. Из горе наведених акција предвиђа се да су били непредвиђени губици како од бораца тако и од командног кадра. Из овога се види да је наша дивизија у многоне разводњена како са новим борцима тако и извлачењем командног кадра за друге јединице у позадини. Нови командни кадар који се поставља на место оних који одлазе у позадину у друге јединице врло је млад, нема довољно праксе, што у борби подлегне и такав командни кадар као и људство са којим руководи.

Штабови бригада настојавају и труде се да се подигне и оспособи нижи командни кадар, те уколико се не би и поново узимао командни кадар из наше дивизије, а доделио тражени командни кадар у нашу дивизију, како војнички тако и политички, кроз кратко време стање би се поправило у нашој дивизији.

СМРТ ФАШИЗМУ.— СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п.пуковник,
Војо Поповић

Командант
п.пуковник,
Мил.[адин] Иваиовић

В. д. начелника
мајор,

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ КУРШУМЛИЈА—КОСОВО И ЛИК-
ВИДАЦИЈУ НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ УГЉАРСКИ
КРШ (К.1297)—С. ПОЛАТНА—БАЈОВИЋА ЛАЗОВИ
(К. 855)¹**

ШТАБ XXIV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Оп. бр. 55
22 октобра 1944 год.

ШТАБУ XI, XIII и XVII БРИГАДЕ

Ситуација:

Трупе Црвене армије и Народно-ослободилачке војске поред осталих градова ослободиле су Београд и Крагујевац. Главним снагама које оперишу у Југославији Црвена армија гони Немце према северу и северозападу. Од Крушевца надире заједно са јединицама Народно-ослободилачке војске према Краљеву и Чачку.

Јединице бугарске народно-ослободилачке војске са нашим снагама из Јужне Србије, Македоније и косовским јединицама оријентисане су према Скопљу и Косову.

Непријатељске снаге на нашем сектору налазе се у околини Скопља и око 4 дивизије на сектору Косова и Метохије. Већи део ових снага избачен је према Страцину и дуж старе српско-турске границе. Од Куманова—Бујановца према Мердару и Преполцу, до Тачевца (тригонометар 1013) а мањи делови према Мадљики (к. 1318). На сектору Мердаре—Тачевац налази се албанска фашистичка дивизија „Скендербег“.

Разбијене групице и групе дражиноваца налазе се на линији око границе и то код села Дабиновца око 100, и [код] Луковске Бање, село Бабица, налази се нека залутала немачка група која је пребегла са Јастрепца, око 500 војника. који су изгладнели и исцрпљени.

Четници који се налазе поред границе служе Немцима и Арнаутима као извиђачи наших положаја и бугарских, често претварајући се да су партизани.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 782 А.

Јединице 4 бугарске дивизије налазе се сконцентрисане на сектору Мердаре—Преполац, а остале њихове јединице надиру правцем Лесковац—Туларе—Приштина и према Срезу гњиланском и од Страцина према Скопљу.

Наша дивизија добила је задатак да садејствује бугарским трулама ка правцу Куршумлија—Косово.

Задатак свих ових јединица састоји се у пресецању комуникације Скопље—Кос. Митровица, у опкољавању немачких снага на Косову и око Скопља и ослобођењу Косова, Метохије и Скопске области.

Наша дивизија по овоме плану има задатак да крене правцем Куршумлија—Пакаштица—Бајгора—Црни Врх (тригонометар 1365), одакле ће се у два крака спустити на Вучитрн и Кос. Митровицу са циљем пресецања комуникације Скопље—Кос. Митровица и ослобођења свих градова, одакле ће добити заповест за даљи покрет. Правцем Куршумлија—Пакаштица—Црни Врх поћи ће две бригаде, а трећа бригада за главнином резерве бугарске 4 дивизије правцем Куршумлија—Преполац—Подујево—Лапаштица—Скровна, где ће се састати са главнином дивизије на линији Бошљане—Црни Врх.²

Задатак двеју бригада које ће се кретати правцем Куршумлија—Пакаштица састоји се у ликвидацији непријатељских група на сектору Угљарски Крш (к. 1297)—Бајовића Лазови (к. 855), с тим да јединице левокрилне бригаде избију на Крпимеј одакле ће се наставити дродор према Црном Врху.

С обзиром на овакву ситуацију

НАРЕЂУ ЈЕМО:

XI бригада кренуће правцем Куршумлија—Куршумлијска Бања—Буњаци, одакле ће се развити по батаљонима и кренути у напад са циљем освајања тригонометријске тачке Тачевац (к. 1013) — Јаблов До (к. 996), а са једним батаљоном избацити се на Вукојевац (к. 832) и даље Бајовића Лазови (к. 855). По избијању на Бајовића Лазове послати једну јаку патролу у Шушњак ради хватања везе са јединицама бугарске војске. По овлађивању пограничном линијом кренути правцем к. 872—Крпимеј (к. 849), одакле се оријентисати преко Пакаштице на правцу Црног Врха. На Црном Врху бригада ће се задржати ради концентрације дивизије.

² Види док. бр.-165.

XIII бригада кренуће правцем Куршумлија—Марковиће—Чундрак—Трмка, одакле са једним батаљоном избити на Бесолицу, а са друга два батаљона на Кртињак (тригонометар 1147) са циљем овлађивања пограничном линијом од Бесолице—к. 1162—Угљарски Крш (к. 1297), одакле десним крилом начинити обухват непријатеља правцем Речица—к. 1146—Бреца—Полатна (к. 1021) и главнином својих јединица наступати правцем Полатна—Пакаштица, увек избацити један или два батаљона на бочна обезбеђења од Полатне—Сиљевац—Пардус—Горња Пакаштица, одакле наставити за XI бригадом марш према Црном Врху.

XVII бригада са једним батаљоном одмах ће ојачати XI бригаду.

Ова бригада остаће на зачељу резерве бугарске 4 дивизије, биће у сталној вези преко свог обавештајног официра Аце Павловића са бугарском дивизијом и кретаће се до Подујева комуникацијом Куршумлија—Подујево, при чему ће настојати да манифестује српску народно-ослободилачку војску на овоме путу. У Подујеву одржаће збор и помоћи наше другове са рејона Подујева за најбрже постављање народно-ослободилачких власти и завођење реда. Од Подујева наставиће марш правцем Лапаштица—Кодрлија—Скровна, где ће избити на линију Бошљане—Црни Врх.

Све јединице са линије Бошљане—Црни Врх добиће нову заповест за напад на главни циљ: комуникацију Скопље—Кос. Митровица и градове Митровица—Вучитрн.

Штабови бригада морају повести довољно рачуна да имају бригаде сталну међусобну везу а са XVII бригадом имаће преко Штаба дивизије.

Са Штабом дивизије мора се одржавати најтешња веза, "у коју сврху XI и XIII бригада да шаљу често извештаје куририма, за што користити већи број курира.

Скренути пажњу јединицама да постоји могућност да ће Шиптари правити заседе и убијати наше другове из заседа, са дрвећа и из кућа, те стога борци морају ићи врло опрезно, бити врло будни и свугде наступати војнички. Све јединице водиће рачуна о сопственом обезбеђењу својих бокова.

Постоји могућност да се налази један шиптарски партизански одред на просторији Бајгора—Ибар, на што треба пазити ради успостављања везе.

На Копаонику се налази Ибарски одред, којему смо послали везу и постоји могућност његовог садејства десно

од XIII бригаде, на што треба пазити ради, бржег успостављања везе и да не би било забуне.³

XI и XIII бригада кренуће данас у ноћ 22/23 ов.м. у 24 часа, тако да подиђу непријатељским положајима изјутра 23 ов.м. Све јединице дејствоваће брзо и одлучно, при чему водити рачуна да се непријатељска упоришта што пре опколе и њима овлада. Водиће се строго рачуна о уштеди муниције.

Интендантска служба морта у пуној мери одговорити гвоме задатку на овоме маршу. Морају јединице имати увек потребну количину резервне хране.

Рањенике у току дана прикупити, указати им прву помоћ и са сектора Крпимеј и Угљарски Крш слати дивизијској болници код XVII бригаде у Куршумлији, одакле је ова дужна да их транспортује за Прокупље XVII дивизији, а даље од Крпимеја према Црном Врху рањенике слати у Подујево, где ће их такође прихватити особље дивизијске болнице, које ће се тада тамо налазити са XVII бригадом.

Хируршка екипа биће код Штаба дивизије, те стога рањенике за хитну хируршку интервенцију слати хируршкој екипи.

Свака јединица (батаљон) мора имати бело платно које ће бацити испред себе на видно место у случају појаве бугарских авиона, да би се избегла забуна. Платно треба да буде три метра дугачко и 0,70 метара широко. . .

Напад свих снага почеће изјутра 23 ов.м.

Знаци распознавања важе они који су издати бригадама до 30 ов.м. — њима се служити.

Дневни знаци између наших јединица: трипут пушку подићи у вис, а одговор — окренути кундак навише.

Штаб дивизије биће сутра са XI бригадом у селу Буњаци (к. 535).

С. Ф. — С. н.

Пол.комесар — п.пуковник,
Срб. Јосиповић

Командант — мајор,
Ђаловић

³ Види док. бр. 104.

БР. 102

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ СЛАВОНСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ ОСМЕ НОУ ДОВИЗИЈЕ ОД 22 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ БЕОГРАДА ОД 17 ДО 20 ОКТОБРА¹

**ШТАБ XVII УДАРНЕ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Бр. сл. дана 22 X 1944 г.

Предмет: Оперативни извештај
о акцији на Београд

ШТАБУ 28 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

1. — Јединице ове бригаде 17, 18, 19 и 20 ов.мј. водиле су борбу на Чукарици—Банову Брду са Њемцима у сврху ослобођења Београда. Положај који су држале наше јединице види се из секције Београд 1 : 100.000. Сам положај који су држале наше јединице био је бреговит и доминирао је над положајем непријатеља који је био у дефанзиви у самом селу Чукарици дуж цесте која води од Жаркова за Београд и то од првих кућа Чукарице (сјеверозападна страна) па све до творнице шећера (источни дио). Исто тако непријатељ се је утврдио како у самом селу тако и дуж цесте уз ријеку Саву која води од Обреновца за Београд, на дуљини од 3 км.

2; — У борби судјеловале су јединице свих батаљона ове бригаде.

3. — Борба је вођена са њемачким СС трупама у јачини од 2—3 батаљона.

4. — Непријатељ је био у дефанзиви и његова упорна борба трајала тако дуго ради добитка у времену како би се опкољене јединице које су покушале пробити се од Смедерева успјеле спојити са њима и по том спајању пребаци се преко ријеке Саве. Наши налети 17 и 18 ов.мј. на вањске обране које је непријатељ држао код Чукарице били су успјешни. Непријатељ се повукао у само село гдје је искористио државне установе и јаке сеоске куће као

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 782 А.

добре фортификацијске објекте. Из тих објеката, односно са тога положаја није се непријатеља могло протјерати јер је непријатељ посједовао 3 тенка. За цијело вријеме борби са непријатељем одржаван је контакт и обасипан је како минобацачком тако и артиљериском ватром.

5. — Све заповједи које су издаване, издане су по Штабу ове бригаде.

6. — Борба почела је 17 ов.мј. и трајала је све до 20 ов.мј.

7. — Борба је била врло активна од наше стране, док се непријатељ огорчено одупирао. 18 ов.мј., тј. други дан борбе непријатељ је покушао уз помоћ тенкова да нас избаци са заузетих положаја. Али у томе није успио. Тим покушајем напада непријатељу услијед великих губитака које је претрпио одузета је свака могућност офанзивних намјера. Кроз све вријеме борбе покушали су наши борци јуришем освојити непријатељске положаје али у томе нису успјели. Сваки јуриш који смо извршили непријатељ је успио јаким минобацачком, артиљериском и пушчаном ватром одбити.

8. — Постављени задатак да ликвидирамо непријатељско упориште Чукарицу није извршен и то ради тога што је непријатељ искористио јаке зграде за своје фортификацијске објекте као и тенкове. У тим борбама успјели смо да уништимо 2 тенка, 1 моторни чамац, док по изјави цивилног становништва непријатељ, који је био у јачини око $2\frac{1}{2}$ до 3 батаљона, био је преполовљен по губицима, док ми цијенимо губитке непријатеља до 440 што мртвих што рањених. Заробљено 30 непријатељских војника, међу којима 2 официра (1 капетан и 1 потпоручник). Официри су на замолбу Руске команде предани њима. Од оружја заробљена су 3 „шарца“, 1 п.м. „Брно“, 20 карабина, 80 ком. бомби, 15 пиштоља, и много друге одјевне спреме.

9. — Наши губици у људству јесу 33 мртва и 84 рањена. Међу рањеним налазе се командир Бркић Душан, ст. водник (из III батаљона), те Лемић Душан, ст. водник, командир II чете IV батаљона, Родић Милан, ст. водник, командир III чете IV батаљона, Турчија Јово, ст. водник, командир Прат. чете IV батаљона, полит-делегат Анић Јосип из II батаљона (заставник). Од оружја није изгубљено ништа, осим што је оштећен п.м. „шарац“ и 1 п.м. „Брно“. Утрошено је 35.000 ком. пушчаних метака, 600 мина за тешки бацач, 100 ком. метака за протитенковску пушку, 14 граната топовских, те 50 ком. ручних бомби.

10. — Све јединице су се храбро држале у борби. Међу борцима нарочито су се истакли другови ст. водник Драгиша Антон (II батаљон), делегат Анић Јосип (II батаљон), Станар Петар ст. водник, који је у истој борби погинуо (IV батаљон), Бутковић Милан и Ђурђевић Драго, митраљесци I чете IV батаљона.

Нарочиту храброст показала је батаљонска болничарка Љубица Ђулић која је за вријеме борби извукла и превила што наших што црвеноармејских бораца 89.

11. — У тим борбама није било бораца који би се слабо држали, осим руководиоца-командира II батаљона који су приликом напада на село Жарково затајили. Због тога смјењујемо командира III чете. Исто такб смијенит ћемр командира I чете III батаљона који у акцији на Чукарицу није извршио ни једно наређење од 4 која је примио. Чак приликом примања трећег наређења узео је неколико бораца и отишао у шећерану код Бродске бригаде и тамо преспавао цијелу ноћ. Командир I и II чете II батаљона свој недостатак код села Жаркова исправили су приликом акције на Чукарицу.

12. — Критички осврт. За све вријеме борбе није се могло опазити нарочитих недостатака. Руководиоци и командно особље били су на својим мјестима и нарочиту пажњу посветили изградњи фортификацијских објеката као и коришћењу јаких зграда. Опазило се је да поједини руководиоци слабо се сналазе у брзом доношењу одлука. Исто тако није се искоришћавала артиљеријска припремна ватра за извођење јуриша. Борци нису научени на борбу која је потпомогнута артиљеријском ватром. Морал бораца био је на висини али четврти дан борбе опазила се је премореност. Исхрана бораца није могла бити редовита услед јаке непријатељске артиљеријске ватре. Нарочито борци су трпјели жеђ, јер у непосредној близини положаја није било бунара, док је водовод по непријатељу уништен. По примитку наређења да се повуку са положаја опазило се је код бораца негодовање, тим више када су опазили моторизацију ирвеноармејаца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — мајор,

Командант — мајор,
Јока Милан

(М. П.)

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ СЛАВОНСКЕ БРИ-
ГАДЕ ДВАДЕСЕТ ОСМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 ОКТО-
БРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С
НЕМЦИМА КОД УМКЕ¹**

**ШТАБ XVII УДАРНЕ БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Бр. сл. дана: 22 X 1944 г.

Предмет: Оперативни извјештај
о борби код Умке

ШТАБУ 28 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Приликом покрета од Чукариде до Обреновца I батаљон ове бригаде наишао је код села Умке на распршене непријатељске јединице. По прихвату борбе убијено је 130 непријатељских војника, док заробљено није ништа. Заплијењено је 6 п.м. „шарац“, 25 карабина, 10 пиштоља, 3 шмајсера, 12.500 ком. пушчаних метака, као и много друге ратне и одјевне спреме.

У тој борби погинула су 2 борца и 3 рањена. Међу њима погинуо је ст. водник Јанко Здјелар из II чете. Утросено 1500 ком. пушчаних метака.

Нарочито се истакао у овој борби ст. водник Стево Чакмак из II чете који је са једном десетином свога вода брзим налетом успио заробити 4 „шарца“ а да није имао ни једног мртвог а нити рањеног.

Није било бораца који су се слабо у овој борби показали.

За вријеме борбе командно особље било је на свом мјесту. Управљање и руковођење за вријеме борбе било је правилно и брзим налетом успјело се је непријатеља у потпуности уништити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант — мајор:
Јока Милаи

(М. П.)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 443, к. 782 А.

БР. 102

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 22 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О РАСПОРЕДУ НАШИХ И НЕПРИЈАТЕЉ-
СКИХ СНАГА НА СЕКТОРУ ВРАЊЕ—БУЈАНОВАЦ—
ПРЕШЕВО—КУМАНОВО¹**

**ШТАБ ХЦVI ДИВИЗИЈЕ
XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Оп. бр. 4
22-X-1944 г.

ШТАБУ XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Ситуација на сектору Врање—Бујановац—Куманово је следећа:

Непријатељ се налази у Куманову—Прешеву—Рајинцу—Левосоју—Бујановцу, са јачом предстражом а уједно и побочницом код с. Краљеве Куће. У Бујановцу има две батерије топова и два батаљона пешадије. На левом крилу Немаца налазе се Шиптари који су распоређени на линији: Бујановац—Лопардинци—Вршник—Св. Илија—Ново Село, с.з. од Врања. Наше снаге распоређене су на линији и просторији: Карадник—Доњи и Горњи Вртогош—Караула Штурец (к. 794)—Бели Брег—Катун—Дубница—Доброшево.

Бугарске снаге налазе се на линији и просторији: Давидовац—Ристовац—Жбевац—Павловце—Ратаје—Нерадовце—Златокоп—Врање.

Јединице Оперативног штаба Косова и Метохије распоређене су: Друга и Трећа косовска бригада на линији: Ново Село—Г, Махала—Богдановце—Кошарно—Јастребац. Оперативни штаб налази се у с. Лукарци. Ове јединице дејствују источно на комуникацију Бујановац—Прешево.

Лево од ових снага, на линији: Стрезовце—Буштрање—Биљача—Ново Село, налази се 18 македонска бригада. На просторији око Куманова—Страцина и Криве Паланке налази се 17 македонска бригада, Први и Двадесет седми бугарски пук.

Борбе се воде свакодневно и непријатељска артилерија је веома активна, од које Бугари имају осетне губитке и свакодневно врше дезертерства. Немци врше противнападе

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 443, к. 782 А.

пешадијом, а нарочито на линији Краљева Кућа—Лопардинци—Вртогош. Шиптари су напали на наше положаје код с. Честелин и после борбе од 2 часа овладали су селом и запалили га, али су противнападом наших јединица протерани.

Наша 26 бригада стигла је у Влад. Хан и врши се сређивање исте по формацији, као и остале две бригаде.

Мачкатица и Бело Поље припадају двома командама подручја и то Мачкатица Команди пиротског подручја а Бело Поље Команди врањског подручја. Сматрамо да је ово непрактично јер су фабрика и рудник међусобно везани, и мишљења смо да би требало да оба места потпадну под једну команду подручја.

Потребно би било такође да се упути неко стручно и одговорно лице које ће се старати и руководити радом и поправком Белог Поља и Мачкатице.

По сређивању наших јединица извршићемо акцију на Шиптаре са правца Св. Илија (к. 1270) и са правца с. Клисура и Вршњик. Ову акцију ћемо извести заједно са бугарским и косовским снагама, које ће се прикупити на линији: Жужељица—Божињевац—Крајмировац—Смољичка Чука, док ће Бугари са правца Врање ка Бујановцу.

СМРТ ФАШИЗМУ—СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар, п.пуковник,

К-дант, п.пуковник,

Том. **Ј. Поповић**

(М. П.)

БР. 96

ИЗВОД ИЗ КЊИГЕ ДЕПЕША ПРВОГ ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ УПУЋЕНИХ ДВАНАЕСТОМ КОРПУСУ НОВЈ ОД 16 ДО 23 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

16.X, час 14.30. гр. 75

Брзо и енергично приступите ликвидацији опкољеног непријатеља на Чукарици, или, ако то не можете, опколите га са довољним снагама а главнином продужите хитно ка железничком мосту и железничкој станици. Ваше је напре-

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40/1, к. 372.

довање врло споро. Убаците нове снаге јер ће се борбе у граду још продужити. **Пеко.**

16.X, час 14.30, гр. 48

Једну вашу дивизију пребаците на сектор Бели Поток—Авала—Бошњаци, у циљу затварања праваца од Младеновца и повезивања са Седамнаестом [НОУ дивизијом] која је на сектору Топола—Крагујевац. **Пеко.**

16.X, час 14.30, гр. 38

По најновијем наређењу Маршала Двадесет осма [НОУ дивизија] остаје код нас. Наши заузели Топчидер, Дедиње, Славију и продиру ка Теразијама и жељ. станици. **Пеко.**

17.X, час 07.30, гр. 68

Артиљерија пошла за Чукарицу. Повежите се. Код станице и даље се повежите исто са артиљеријом. Наступајте систематски али се заклањајте од ватре са Саве и вежите се са Русима. Упутите једног друга ради пријема неколико руских противколских топова и осамсто пушака. **Пеко.**

17.X, час 19.30, гр. 99

Наређујемо вам да нас хитно обавијестите са којим сте јединицама водили и водите борбу и да нам од сваке заробљене групе упућујете по два заробљеника и све официре. Хитно јавите глобалне податке о непријатељским губицима и плијену у бици за Београд од дванаестог до осамнаестог о. м. За исхрану јединица што вам треба тражите од шефа Економског одељења Команде Београда, Маглајска улица. **Пеко.**

18.X, час 15.30, гр. 84

Њемачка група на просторији Болеч—Авала—Рипањ—Заклопача разбијена и уништава се. Једна њена група од око 1500 пробила се преко Рипња према Гунцатима и Цветковом Гробу. Ви је морате уништити. Комуникација Београд—Младеновац ослобођена. Код Болеча—Мокри Луг уништено триста камиона и око седамдесет топова. **Пеко.**

19.X, час 15.30, гр. 56

Ви сјутра, двадесетог на двадесет први, прелазите са двије дивизије код Скеле и Бољеваца. Код вас долази

један руски капетан да постави понтоне — помогните им. Једну бригаду хитно пребаците у с. Скела. **Пеко.**

19.X, час 18.15, гр. 52

Мање снаге оставите за хватање разбијених Њемаца а са осталим снагама се пребаците хитно на просторију: Скела—Обреновац. Ви ћете прелазити са читавим корпусом, а Двадесет осма [НОУ дивизија] остаје на сектору Обреновац—Скела. **Пеко.**

21.X, час 07.30, гр. 49

Код Обреновца и Скеле пребациће се један руски корпус. Повежите се са њим и заједно са њим се пребаците. Споразумијте се са њима и тражите свој сектор. Ваш задатак избити на Стару Пазову. **Пеко.**

21.X, час. 13.00, гр. 26

Најхитније јавите имена и број ваших бригада које су учествовале у ослобођењу Београда. **Пеко.**

23.X, час 07.30, гр. 76

Пошто је Земун ослобођен, то са двије дивизије крените у правцу Руме, обезбјеђивати се од Шапца, а са једном према Ст. Пазови и Инђији везујући се са јединицама које наступају од Земуна. Повежите се са сремским јединицама и употрејте их у операцијама. Двадесет осма нека остане на просторији Обреновца. **Пеко.**

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О СОПСТВЕНИМ И НЕПРИЈА-
ТЕЉСКИМ ГУБИЦИМА ОД 17 ДО 20 ОКТОБРА¹**

**ШТАБ
ПРВЕ ПРОЛЕТ. БРИГАДЕ**

Број службено
23 октобра 1944 г.

ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Достављамо вам преглед непријатељских и наших губитака у периоду од 17 до закључно 20 о.м., како у људству тако и у ратном материјалу.

Убијено непријатељских војника 1200, од којих 36
официра.

Рањено непријатељских војника 1030, од којих 40
официра.

Заробљено непријатељских војника 560, од којих 3
официра.

Од горњег броја официра (заробљених) предато је совјетским јединицама 3 — ради саслушања и прикупљања потребних података.

Заплијењено је:

пушака	—	—	—	—	—	—	—	—	1.498
пушкомитраљеза	—	—	—	—	—	—	—	—	118
„шараца“	—	—	—	—	—	—	—	—	19
тешких митраљеза	—	—	—	—	—	—	—	—	29
бацача	—	—	—	—	—	—	—	—	28
машинки	—	—	—	—	—	—	—	—	30
пиштоља	—	—	—	—	—	—	—	—	140
муниције	—	—	—	—	—	—	—	—	176.660
моторних возила (тенкова и камиона)	—	—	—	—	—	—	—	—	44
топова	—	—	—	—	—	—	—	—	10
одијела	—	—	—	—	—	—	—	—	500
ципела	—	—	—	—	—	—	—	—	300
магацина са храном	—	—	—	—	—	—	—	—	7
магацина са одијелом	—	—	—	—	—	—	—	—	4
магацина са муницијом и оружјем	—	—	—	—	—	—	—	—	1

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 782 А.

заплијењено новца	3,000.000
часовника -т- —	20
наливпера — —	32
ручних бомби —	2.000
бацачких бомби —	800
топовских граната	5.000

У истом периоду ~~наши~~ губици износе:

погинулих	50
рањених — — — — —	137
несталих — — — — —	9

У овом периоду губитака у оружју и ратном материјалу нијесмо имали.

Сва моторна возила која су заплијенили наши батаљони предата су, односно одузета су од совјетских јединица услјед недостатка стручног особља по нашим јединицама, иако смо ми тежили да та моторна возила остану код нас.

Заплијењен је већи број точкова (бицикла), који су већином предати Команди мјеста.

Заплијењене су веће количине бензина, који су углавном одузеле совјетске јединице, а извјесне количине предате Команди мјеста.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**КОМАНДАНТ — МАЈОР,
Ј.² Жарић**

БР. 98

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛОЖАЈУ
КОД ВИТАНОВЦА¹**

**ШТАБ
III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Бр. службено
23 октобар 1944 год.
часова 11.30

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

У току 22 о.м. на нашем сектору није било битних промена. III батаљон је ухватио 4 Немца са оружјем, запленио је нешто оружја и један брзи „шарац“.

На сектору I, II и IV батаљона је тукла непријатељска артиљерија и имали смо 4 рањена друга. Непријатељ је слао у току јучерашњег дана групице од 4—5 људи које припуцавају на наше положаје. Од ових су 2 Немца убијена и запленио један машингевер.

Миша² је на положају и сада нам јавља да ће совјетска артиљерија да туче непријатељске положаје у с. Витановцу. Овде се налази један совјетски потпуковник који има телефонску везу са совјет. артиљеријом и чим престане артиљ. ватра наши ће батаљони вршити напад на непријатеља.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, капетан,
Б. Митровић

ИМ. П.)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/4, к. 737.

² Михајло Гавриловић, командант Треће српске НОУ бригаде

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА О ОПЕРАЦИЈАМА И ПОКРЕТИМА ЗА ВРЕМЕ ОД 1 ДО 14 ОКТОБРА¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Бр. 261/1
Дне 23-X-1944 год.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

Достављамо вам преглед операција и покрета наше дивизије од 1 до 14 октобра 1944 г.

30 септембра наше јединице налазиле су се на сектору с. Трешњевица—Вукосавци—Балабанац—Буковик. Један наш батаљон налазио се на Космају са Космајским одредом.

1 октобар — I бригада извршила је противнапад на њемачке снаге које су се налазиле на сектору Венчац—Велика Бара—Капетанови Станови. На овоме сектору налазио се један батаљон „Принц Еуген“ дивизије. Овим противнападом Нијемци су били приморани да се повуку са Бара и Капетанових Станова на Венчац. Такође су се Нијемци повукли са Пресеке.

Истог дана батаљон IV бригаде и Космајски одред водили су борбу са једним батаљоном недићеваца јужно од села Парцани. Наши су успјели да потисну недићевце према реченом селу.

У овим борбама убијено је 27 а заробљена 2 Нијемца. Заплијењено је 10 пушака.

Ми смо имали 6 мртвих и 16 рањених.

2 октобар — Ноћу 1/2 октобра I бригада извршила је покрет према Шаторњи и Венчацу са намјером да нападне њемачки батаљон који се ту налазио. Међутим, Нијемци су се пред овај напад повукли за Тополу.

I бригада поставила се на сектор с. Бања—Аранђеловац, IV бригада на сектор с. Мисача—Пресека, а X бригада је остала на сектору Белановица—с. Трешњевица.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 782 А.

3 и 4 *октобра* на нашем сектору није било промјена. Непријатељ је био неактиван.

5 *октобар* — Ноћу 4/5. октобра I бригада извршила је напад на један њемачки батаљон јачине од 400 војника, који је држао положај испред Тополе. Један њен батаљон нападао је четнике, који су се такође налазили на сектору Тополе. Наше јединице брзо су разбиле непријатеља и потисле га на Опленац. У повољном развоју борбе, од правца Крагујевца стигла је јача њемачка моторизована колона, тако да су се наше јединице морале повући на раније своје положаје.

Истог дана батаљон IV бригаде и Космајски одред разбили су једну групу недићеваца сјеверно од Космаја.

У овим борбама убијено је 70 непријатељских војника, а заплијењена 2 лака бацача, 10 пушака, 1000 шајкача, 1150 увијача, 100 ћебади и спаљена 3 камиона.

Ми смо имали 2 мртва и 12 рањених.

6 *октобра* на нашем сектору без промјене. Непријатељ неактиван. Позвали смо батаљон IV бригаде са Космаја.

7 *октобар* — Према наређењу Штаба корпуса извршили смо концентрацију наше дивизије на сектору Аранђеловац.

У 10 часова њемачки батаљон из Тополе повукао се према Крагујевцу и наше јединице ушле су у Тополу. У 14 часова један њемачки батаљон са двије батерије топова и неколико тенкова дошао је од правца Крагујевца у Тополу. Наше јединице после краће борбе су се повукле.

Заплијењен је један пјешадијски топ „Пито“ и 10 пушака.

8 *октобар* — У 5 часова један наш батаљон, насилно испитујући Младеновац, изненадио је њемачку посаду у граду, коју су сачињавале Фелд-жандармерија и њемачки жељезничари (200). После краће борбе наши су успјели потиснути Нијемце на узани сектор, но Нијемцима је стигла помоћ од правца Београда и Паланке, тако да се наш батаљон повукао из града.

Овог дана дошла је у наш састав 21 шумад. бригада.²

У овој борби непријатељ је имао око 30 мртвих.

Ми смо имали 1 мрвог и 10 рањених.

² Друга шумадиска бригада је добила назив: Двадесет прва српска бригада. Види том I, књ. 9, док. бр. 17, примедбу бр. 5.

9 октобар — Наша дивизија извршила је покрет са сектора Аранђеловца правцем Топола—Наталинци—жељ. пруга Младеновац—Паланка у циљу чишћења поменутог сектора и спајања са јединицама Црвене армије, које су наступале према долини Велике Мораве.

У ноћи 9/10 I бригада извршила је напад на њемачки гарнизон у Тополи. Услијед јаке одбране и дејства непријатељских тенкова, I бригада није успјела да заузме Тополу, она је повукла своје јединице из борбе и продужила у правцу Наталинаца.

Исте ноћи један батаљон IV бригаде разрушио је жељ. пругу код ж.ст. Ковачевац и ликвидирао непријатељску посаду на поменутој станици.

Убијено је 11, а заробљена 4 Нијемца.

У борби на Тополи ми смо имали 10 рањених, док су нам непријатељски губици непознати.

10 октобар — Овог дана наше јединице водиле су борбу са њемачком колоном јачине 300, која је располагала са неколико моторних возила, а повлачила се из Паланке према Младеновцу. Борба је вођена између ж.ст. Ковачевац и Кусадак. Наше јединице разбиле су ову њемачку колону. Мањи њен дио успио је да побјегне за Младеновац.

Друге наше јединице ушле су у Наталинце без борбе и у току дана даље се кретале према Паланци.

У току овог дана убијено је 80 непријатељских војника, а заробљено 40.

Заплијењено је: 1 топ 30 мм, 1 топ 75 мм, 7 пушкомитраљеза, 90 пушака, 30 ручних бомби, 20.000 метака, 1 стројница и 15 кола са разним материјалом.

Уништено је: 7 камиона, 1 блиндирани аутомобил и 1 мотоцикл.

Ми смо имали 1 мртвог и 6 рањених.

11 октобар — Један батаљон I бригаде у 7 часова је ушао у Паланку. На 15 минута пред њим ушли су у Паланку први дијелови јединица Црвене армије. До 11 часова све наше јединице, које су се налазиле на сектору с. Глибовац—Кусадак, спојиле су се са јединицама Црвене армије, које су напредовале од Паланке.

Истог дана јединице IV бригаде ликвидирале су њемачко упориште у с. Граница (на к. Дебљак) и овладале положајима с. Граница—Рајковац.

Друге наше јединице избиле су на сектор с. Ковачевац—В. Крсна—Азања.

У току овог дана убијена су 33 непријатељска војника, заплијењена 2 пушкомитраљеза и 20 пушака.

Ноћу 10/11 октобра два батаљона IV бригаде извршила су напад на Младеновац. Циљ напада је био да се заузме град, а требале су исте ноћи да нападају јединице I дивизије, но пошто је непријатељ добио појачање, оне су одустале од напада.

Наше јединице, последије краће борбе, повукле су се из града.

Наших губитака није било.

12 октобар — Са дивизијом смо извршили покрет на сектор с. Ковачевац—Влашка—Мали Пожаревац—Умчари—Мали Орашац. Дијелови XXI и I бригаде напали су жељ. пругу Мали Пожаревац—Умчари—Сува Чесма и ликвидирали су непријатељске посаде на ж. ст. Умчари и Сува Чесма. Ове станице брањене су из тврдых бетонских бункера.

Истог дана јединице IV бригаде, у садејству са јединицама Црвене армије, напале су непријатељски гарнизон у Младеновцу и ослободиле град. Ова заједничка операција наших јединица и јединица Црвене армије изведена је по плану, само што је услед неспоразума совјетска артиљерија тукла кратко вријеме наше јединице тако да смо од те паљбе имали 7 мртвих и 15 рањених другова.

У току 11 и 12 октобра наша X бригада водила је заједничке операције са јединицама Црвене армије на сектору Топола и ликвидирала непријатељски гарнизон у Тополи.

У свим овим борбама непријатељ је имао сљедеће губитке:

убијено	—	•	—	—	—	—	120
заробљено	—	—	—	—	—	—	54
Заплијењено:							
тешких бацача	—	—	—	—	—	—	4
топ 37 мм	—	—	—	—	—	—	1
протуавионски митр.	—	•	—	—	—	—	1 (20 мм)
лаки бацачи	—	—	—	—	—	—	7
пушкомитраљеза		•	•	—	—	—	15
пушака	—	—	—	•	—	—	174
стројница	—	—	—	—	—	—	13
пиштоља	—	—	—	—	—	—	8
муниције	—	—	—	—	—	—	80.000

Наши губици су: 13 мртвих и 33 рањена.

13 октобар — Наше јединице у току овога дана задржале су се на сектору Влашка—М. Пожаревац—Умчари. Јединице I бригаде успоставиле су везу са јединицама Црвене армије на сектору Смедерева.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, п.пуковник,
Илија Матерић

Командант, пуковник,
, Милутин Морача

(М. П.)

БР. 100

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ БЕОГРАДА ОД 14 ДО 20 ОКТОБРА¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Бр. 261
Дне 23-X-1944 год.

Извештај о борбама
за ослобођење Београда

ШТАВУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА

Наша дивизија добила је задатак да у току 14 октобра нападне непријатељска упоришта у Београду и то на јелу града од Александрове улице па према Калемегдану и до обале Дунава. Овај задатак имали смо извршити у са-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр, 43/3, к. 782 А.

дејству са јединицама Црвене армије, везујући се на лијевом крилу са јединицама I пролетерске дивизије.

У вријеме добивеног задатка наша дивизија се налазила на сектору с. Поповић—Влашка. Наша I бригада била је већ ангажована у борби са њемачким снагама у Смедереву, тако да је нисмо могли повући да учествује у операцијама на чишћењу Београда, а њено дејство на сектору Смедерево—Гроцка било је потребно и корисно обзиром на јаке њемачке снаге које су се ту налазиле.

14 октобра у 7 часова три батаљона I бригаде извршила су напад на њемачке снаге у Смедереву. У споразуму са штабом мотомеханизоване совјетске бригаде нашим јединицама била су придодата два тенка, једна „Каћуша“ и 6 топова. Наше јединице овладале су спољним непријатељским упориштима око Смедерева, те су заузеле Карађорђево Брдо (кота 143), Лештаре и к. 161. По заузимању ових упоришта наша два батаљона продрла су у Смедерево, гдје се развила врло жестока борба. Нијемци су се упорно бранили и вршили су сталне контранападе. По подне Нијемцима је дошло појачање од правца Пожаревца, јачине 50 моторних возила, тако да су се наше јединице у 17 часова морале повући из града.

У овој борби Нијемци су имали 120 мртвих и око 200 рањених. Заплијењен је 1 тешки бацач, 1 пушкомитраљез, 50 шињела и друге спреме.

Ми смо имали 10 мртвих и 35 рањених.

— По добивеној заповијести ми смо са три бригаде извршили усиљени марш са сектора Поповић—Влашка правцем с. Врчин—с. Лештане—с. Велики Мокри Луг. Наш план напада био је да са ове три бригаде извршимо напад на непријатељска упоришта на сектору Мали Мокри Луг—Велики Врачар и да са јединицама продремо обалом Дунава и Александровом улицом у циљу чишћења нашег сектора закључно са Калемегданом, гдје би садејствовали јединицама I дивизије.

Наш план једновременог учествовања свих јединица није могао да се изведе у предвиђено вријеме ноћу 14/15 октобра јер нам јединице нису могле да стигну на задатак по тешком ноћном маршу.

14/15 октобра стигла је на задатак само IV крајишка бригада. Она је почела борбу у 23 часа и напала је непријатељску утврђену линију Лауданов Шанац—Велики Врачар (к. 253). Њена два батаљона продрла су преко Коњарника у предграђе града до улаза у Александрову улицу. Нијемци су на овоме сектору имали солидно израђену линију одбра-

не, која се сачињавала из низа ровова са митраљеским гнијездима, а на коти Велики Врачар имали су и једну батерију топова. Јединице IV бригаде нису успјеле да заузму поменуту линију непријатељске одбране, непријатељ је користио одсуство других наших снага, које су имале да нападају десно од IV бригаде, те је јаким протунападима приморао IV бригаду да се повуче на косе око Малог Мокрог Луга.

15 октобра у 8 часова изјутра, пошто су нам пристигле све наше јединице, и према ситуацији код непријатеља, извршили смо нови распоред наших јединица. IV бригада добила је задатак да продире у град, чистећи непријатељска упоришта од Малог Мокрог Луга преко Лаудановог Шанца и Коњарника, држећи се блокова кућа дуж Смедеревског друма и Александрове улице. X бригаду поставили смо на косе источно од Великог Мокрог Луга да дејствује бочно на комуникацију Београд—Гроцка, а последије да заједно са IV бригадом чисти град преко Великог Врачара ка Карабурми и Дунаву. 21. српску бригаду поставили смо на положаје око с. Калуђерице, такође да дејствује бочно на друм Београд—Гроцка и да спријечава њемачким снагама да од Гроцке надиру за Београд.

У 11 часова јединице IV бригаде продрле су у предграђе града, спојиле су се са јединицама Црвене армије и заједно са њима продирале су у град према Техничком факултету, те су у току дана очистиле IV и VI кварт и заузеле нову електричну централу, фабрике и слагалишта око Дунава на сектору Станица—Кланица. У тим уличним борбама јединице IV бригаде успјешно су ликвидирале сва непријатељска упоришта на поменутом сектору и вјешто су водиле уличне борбе. Такође су у садејству са јединицама Црвене армије ликвидирале непријатељско упориште на к. Велики Врачар.

У 13 часова једна њемачка моторизована колона јачине 30 моторних возила пробила се до Малог Мокрог Луга од правца Гроцке. Ту ју је из засједе дочекао један батаљон IV бригаде и успио да уништи и заплијени већи дио моторних возила, док су неколика блиндирана аутомобила успјела да се повуку назад према Гроцкој.

Истог дана I бригада изјутра заузела је с једним батаљоном Гроцку. У Гроцкој се тада налазио мањи број Нјемаца, које је наш батаљон брзо разбио. Предвече јака њемачка колона продрла је из Смедерева у Гроцку и наше су се јединице повукле из Гроцке, а у 20 часова читава бригада, заједно са 4 совјетска тенка и 6 топова, напала је ње-

мачку колону између Гроцке и с. Брестовик. Нападни правац наших јединица био је Циганско Брдо (к. 239)—Умка (к. 256) и Буковача (к. 268) са десним крилом преко к. 249. Мада су наше јединице извршиле јаку артиљериску и минобацачку ватру, те помогнуте совјетским тенковима вршиле напад на њемачку колону, услијед јаких њемачких снага нису могле да овладају поменутиим сектором. Око поноћи I бригада се повукла према с. Пударци.

У току овог читавог дана убијено је око 700 непријатељских војника и официра, а заробљено 107 (недићеваца).

Заплијењено је: 3 т. бацача, 1 „Бреда“, 49 „шараца“, 20 пушкомитраљеза, 50 стројница, 500 пушака, 30 парабелум-пиштоља, 45 разних пиштоља, 5 камиона, 3 аутомобила, 3 мотоцикла, 26 двогледа, 600 чакшира, 230 шињела, 400 блуза и 300 пари ципела.

Ми смо у овим борбама имали 8 мртвих, 8 несталих и 30 рањених.

У ток-у ноћи 15/16 октобра наше јединице наставиле су у граду чишћење појединих улица у IV и VI кварту.

Око 20 часова три батаљона X бригаде и један батаљон IV бригаде у садејству са совјетским мотомеханизованим снагама дочекали су јаку њемачку колону (јачине око 3000 људи) која је располагала са три тенка на положајима испред с. Мали Мокри Луг. Развила се врло оштра борба која је трајала читаву ноћ. Њемачке снаге настојале су да се по сваку цијену пробију у град и да се споје са њиховим снагама које су се још држале у граду. Наше јединице и јединице Црвене армије задржавале су њемачке снаге, али су ове успјеле да овладају предграђем града до Александрове улице као и косама Лауданов Шанац и Коњарник.

У овој борби Нијемци су имали од наших јединица 135 мртвих. Заплијењено је: 3 камиона, 1 мотоцикл, 2 „шарца“, 32 пушке, 1 стројница, 2 парабелум-пиштоља. Уништено је: 5 камиона и један тенк, 1 т. бацач, 3 радио-станице и 6 „шараца“.

Наше јединице имале су 11 мртвих, 28 рањених и 38 несталих.

16 октобра изјутра два батаљона IV бригаде била су оријентисана према њемачким снагама које су продрле у предграђе града и заједно са јединицама Црвене армије водила су борбу на линији Велики Врачар—Лауданов Шанац. Десно су имали везу са дијеловима XIII пролетерске бригаде.

У 16 часова пребацили смо X крајишку бригаду са сектора Велики Мокри Луг на појачање лијевог крила IV бри-

гаде. X бригада пошла је преко Душановца—Грчића Миленка улицом и увече стигла на сектор од Новог српског гробља на Карабурму и десно се везала са IV бригадом на Великом Врачару.

У 18 часова 21. српска бригада извршила је покрет са сектора Голо Брдо—к. Бандера (267) са задатком да појача батаљоне IV бригаде на сектору Коњарник—Велики Врачар и да у току ноћи, заједно са осталим јединицама, очисти поменути сектор од непријатеља.

У току овог дана наше јединице, заједно са другим нашим јединицама на нашем лијевом крилу и са јединицама Црвене армије, уништиле су остатке њемачке колоне на сектору Коњарник—Лауданов Шанац—Мали Мокри Луг и поставиле се фронтално према другим њемачким снагама, које су се налазиле на сектору од Гроцке према Малом Мокром Лугу.

— У току овог дана (16 октобра) наша I бригада водила је борбу са њемачким снагама, које су преко с. Камендо тежиле да обухвате I бригаду на сектору Пударци. Послије краће борбе Нијемци су били одбијени и бригада је извршила покрет за с. Врчин, а у току ноћи спојила се са снагама Црвене армије² на сектору Авала и у споразуму са штабом совјетског корпуса извршила распоред јединица на линији Осоје (к. 235)—Конопљиште—Шупљи Камен (к. 295).

У току 16 октобра Нијемци су имали 202 мртва и 27 заробљених.

Заплијењено је: 7 „шараца“, 7 пушкомитраљеза, 70 пушака, доста муниције и другог ратног материјала.

Ми смо имали 4 мртва, 25 рањених и 2 нестала.

— За вријеме борби 15 и 16 октобра Штаб дивизије налазио се у с. Кумодраж. Овдје смо одржавали директну везу са Штабом XXI дивизије и координирали рад наших јединица. #

17 октобар. — Због сталног непријатељског притиска на Београд са правца Гроцка—М. Мокри Луг ми смо са главнином наших снага у граду (7 батаљона) појачали сектор с. Вишњица—Велики Врачар—М. Мокри Луг и ту смо заједно са јединицама Црвене армије, поставили фронталну одбрану Београда. Према подацима које смо тада имали Нијемци су располагали са двије дивизије, са око 500 моторних возила и били су распоређени на сектору с. Заклопача—Болеч и дуж комуникације.

² Односи се на делове Четвртог мотомеханизованог корпуса.

На овоме сектору Нијемци су вршили мање противнападе и тукли наше положаје артиљеријом.

Друге наше јединице и даље су држале под контролом остали дио града (дио III кварта, IV и VI кварт), а на сектору III кварта одржавале су везу са јединицама I дивизије.

— 17 октобра узече наша I бригада у саставу XXI дивизије,³ у садејству са јединицама Црвене армије (4 тенка), пошла је са сектора Зуце у напад на њемачке снаге које су биле на положајима Камен (к. 259) и Липовица (к. 278). Међутим, исте вечери кренуле су са овога правца и њемачке снаге у намјери да овладају са с. Врчин и да се пробију преко међународног друма. Наше јединице, уз подршку совјетских тенкова, успјеле су да зауставе непријатеља. Врло жестока борба вођена је читаву ноћ, а 18 октобарано Нијемци су извршили врло јак притисак, тако да се I бригада морала повући на линију с. Зуце—међународни друм.

У свим овим борбама убијено је 150 Нијемаца. Заплијењено је 8 пушкомитраљеза, 85 пушака, 3 „шарца“, 3 стројнице и 4 пиштоља.

Ми смо имали 6 мртвих и 20 рањених.

18 октобар. — Главнина њемачких снага, које су се налазиле на сектору с. Волеч—Заклопача—Врчин, кренула је у пробијање преко међународног друма.

Наша I бригада, заједно са осталим нашим јединицама на том сектору, водила је читав дан борбу са том њемачком групом и нанијела јој врло велике губитке.

Дијелови наше IV и X бригаде пошли су у 12 часова на чишћење терена од М. Мокрог Луга и с. Вишњице према Болечу. На овом сектору наше јединице уништиле су мање њемачке групе, које су, разбијене, покушавале да се пребаце и прокраду у град.

Наше лијевокрилне јединице на сектору III кварта и код електричне централе одржавале су везу са јединицама I дивизије.

Ноћу 18/19 јединице I бригаде, у садејству са јединицама Црвене армије, водиле су жестоку борбу са њемачким снагама које су покушавале да овладају котом Шупљи Камен на међународном друму. На том сектору непријатељ је био заустављен и разбијен, а само један мали дио непријатељских снага успио је да пређе комуникацију.

У току овог дана и ноћи убијено је 559 Нијемаца и заробљено 409.

³ Види док. бр. 31.

Заплијењено је: 29 пушкомитраљеза, 264 пушке, 21 стројница, 35 пиштоља и друге војничке спреме.

Ми смо имали 26 мртвих и 35 рањених.

19 октобра. — Јединице I бригаде наставиле су и овога дана борбу и уништавање опкољене њемачке групе на сектору Шупљи Камен—с. Бошњаци—Врчин заједно са нашим другим јединицама и јединицама Црвене армије. Њемачка група била је потпуно разбијена и наши борци масовно су заробљавали њемачке војнике, ликвидирали и уништавали групе које су давале отпор.

На нашем сектору у граду завладао је потпуни мир и IV бригада преузела је гарнизонску службу у IV и V кварту и дијелу III кварта.

XXI бригада контролисала је с. Миријево и Вишњицу, а X бригада била је на одмору.

У току овог дана убијено је 700 Нијемаца, а заробљено 500.

Заплијењено је: 30 пушкомитраљеза, 400 пушака, 35 пиштоља, 30 стројница, 3 брдска топа 75 мм, 4 т. бацача, 25 камиона, 210 коња, 2 радио-станице и друге војничке спреме.

Ми смо имали 19 мртвих и 25 рањених.

20 октобар. — I бригада наставила је са чишћењем сектора Бошњаци—с. Врчин, гдје је са осталим нашим јединицама потпуно ликвидирала остатке њемачке групе.

Убијено је 250 Нијемаца, а заробљено 320.

Заплијењено је: 9 пушкомитраљеза, 335 пушака, 6 стројница, 40 пиштоља, 1 л. бацач, 95 коња и друге ратне спреме.

Овим даном наше јединице завршиле су своје операције на ослобођењу Београда и околине.

Укупни непријатељски губици у борбама од 14 до 20 октобра:

мртвих	—	—	—	—	—	—	2.681
заробљених	—	—	—	—	—	—	1.363

Заплијењено:

брдских топова	—	—	—	—	—	—	3
тешких бацача	—	—	—	—	—	—	8
пушкомитраљеза	—	—	—	—	—	—	163
пушака	—	—	—	—	—	—	1.674
стројница	—	—	—	—	—	—	110
пиштоља	—	—	—	—	—	—	189
двогледа	—	—	—	—	—	—	26
радио станица	—	—	—	—	—	—	2

камиона	—	—	—	—	—	—	30
аутомобила	—	—	—	—	—	—	3
мотоцикла	—	—	—	—	—	—	3
коња	—	—	—	—	—	—	305
разне муниције око	—	—	—	—	—	—	200.000

Уништено:

камиона	—	—	—	—	—	—	5
тенкова	—	—	—	—	—	—	1
тешких бацача	—	—	—	—	—	—	1
радио-станица	—	—	—	—	—	—	3
пушкомитраљеза	—	—	—	—	—	—	6

Наши губици:

мртвих	—	—	—	—	—	—	77
рањених	—	—	—	—	—	—	183
несталих	—	—	—	—	—	—	10

— Наша једна јединица нашла је 9 пољских топова 75 мм, које су Нијемци у посљедњим борбама напустили. Уз топове нађено је 500 граната.

— У овим борбама против наших јединица учествовали су дијелови I планинске дивизије, „Принц Еуген“ дивизије и 117 дивизије.

— Наши штабови и јединице савјесно су извршивали све задатке у току операција за ослобођење Београда.

Држање наших бораца у борби и у контакту са народом било је примјерно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, п.пуковник,
Млија Матерић

Командант, пуковник,
Милутин Морача

БР. 101

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
од 23 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ КРАЈИШКЕ
БРИГАДЕ ДА САДЕЈСТВУЈЕ ЈЕДИНИЦАМА ЦРВЕНЕ
АРМИЈЕ У НАПАДУ НА ЧАЧАК¹**

ШТАБ
ХVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. сл.
23 октобра 1944 у 9.15 ч.

ШТАБУ II КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Повежите се са Штабом 93-е пјешачке дивизије Црвене армије и садејствујте у нападу на Чачак.

Батаљон који вам се налазио у Лапову са двије чете стигао је јутрос у Крагујевац, а једна му је чета остала са помоћником об. официра дивизије у Лапову, ради извршења задатка. Батаљон ћемо комплетирати и најхитније упутити у Гор. Милановац, како би имали на окупу читаву бригаду.

У договору са 93 дивизијом узмите један сектор за напад на град и не дозволите да вам батаљони буду раштркани.²

Вјероватно ћу до навече стићи ја или неко из "Штаба у Г. Милановац.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант — пуковник,
Глигорије Мандић

(М. П.)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 52/1, к. 982.

О извршењу овог наређења види док. бр. 126.

БР. 102

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВА-
ДЕСЕТ ПРВЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 ОКТОБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О КРЕТАЊУ ГРУПЕ РАЗБИЈЕНИХ
НЕМАЦА ПРЕМА ОБРЕНОВЦУ¹**

**ШТАБ
IV СРП. УД. БРИГАДЕ
О. бр. 175
23 октобар 1944 год.**

ШТАБУ 21 СРПСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

По доласку на просторију Бождаревца сазнали смо да је група Немаца, која је успела избећи из блокаде, била 19 о.м. на цростору Јунковци—Секуља. Са тог простора су се покренули 20 о.м. и продужили ка Конатицама, где су тучени од неких наших јединица и принуђени на мењање правца.

Из Конатица један сељак их је одвео преко Колубаре за Мали Борак (на железничкој прузи Обреновац—Лајковац).

Распитивали су се за могућност пробијања према Шапцу и из М. Борка продужили покрет ка Шапцу, избегавајући борбе уопште. Без обзира на отпатке које имају успут услед заморености и исцрпљености у борбама и маршевима, са главнином продужују покрет, остављајући све који изостају. Врло су деморалисани и не дају отпор.

Ми се налазимо у Бождаревцу у кући Радоја Петровића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ПОЛ. КОМЕСАР — МАЈОР,
Неђо Богићевић**

**КОМАНДАНТ — МАЈОР,
Гајо Војводић**

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 782 А.

БР. 111

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ДРУГЕ ДИВИЗИЈЕ ОД
23 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ДА ИЗ-
ВРШЕ ПОПУНУ ДО ПУНОГ ФОРМАЦИСКОГ САСТАВА¹**

ШТАБ XXII ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 15
— 23. X. 1944 г.
у часова

ШТАБУ 8. БРИГАДЕ

Да би наша дивизија достигла формациски састав који
Вам је достављен

НАРЕЂУЈЕМО:

Штабови бригада одмах ће предузети формирање бри-
гада по достављеном формацијском наређењу.

У састав 8 бригаде улази 1 царибродска бригада са це-
локупним својим наоружањем и људством.

У састав 10 бригаде улази 3 пиротска са целокупним
наоружањем и људством.

У састав 12 бригаде улази 1 власотиначка бригада са
целокупним својим наоружањем и људством.

Штабови бригада одмах ће предузети спајање ових
бригада и по извршеном одмах нас известити колико још
недостаје: људства, оружја, коња и другог материјала да
би се постигао пун формациски састав.

С обзиром да се у јединицама формирају и специјалне
јединице, то ће штабови бригада повести рачуна приликом
формирања бригада да одмах издвоје људство из пешачких
јединица, а које им је потребно за специјалне јединице.
Поред тога бригаде ће издвојити све коњичке офицере, по-
Дофицере и војнике који су служили у коњици бивше ју-
гословенске војске. Ове борце задржати код Штаба бригаде,
^а нас о томе обавестити колики број има за коњицу.

Такође повести рачуна уколико буде имало вишка
кон>а према предвиђеном формацијском саставу — о том
вишку известити.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
Риског института под рег. бр. 5/4 I, к. 866.

Приликом спајања бригада водити рачуна да стражарска места која бригаде сада имају не остану празна, већ да тамо буде стража.

Сви руководиоци који су досада били у 1 царибродској, 3 пиротској и 1 власотиначкој бригади претходно ће помоћи спајање свога људства са којима су досада командовали, а потом одлазити на новоодређену дужност.

СМРТ ФАШИЗМУ—СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант — п. пуковник,
Ратко Софијанић

(М. П.)

БР. 104 |

**ДОПИС ШТАБА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД
23 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА
И ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА КОСМЕТ
О САДЕЈСТВУ ПРИ НАПАДУ У ПРАВЦУ ВУЧИТРНА И
КОСОВСКЕ МИТРОВИЦЕ¹**

ШТАБ XXIV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Оп. бр. 56
23 октобра 1944 год.
у 6,30 часова

**ШТАБУ ИБАРСКОГ ОДРЕДА И КОСОВСКОМ
ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ**

У садејству са бугарским снагама, које нападају правцем Куршумлијска Бања—Преполца—Подујево, наша дивизија извршила је јутрос покрет према сектору Крпимеј—Медљика (тригонометар 1318) на старој српско-турској граници десно од Преполца. Јутрос ће почети општи напад свих група дивизије према Подујеви и Косову. Правац наше дивизије биће Вучитрн—Кос. Митровица.²

Сматрамо да је потребно да садејствујете са вашим снагама правцем Блажево—Јелакце—Борчане—Витоше—Ла-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 1078.

² Види док. бр. 92.

дово (к. 1263)—Сељанце, одакле се повезати са концентрацијом јединица наше дивизије на сектору Витушић (к. 1178) ради даљих операција.³

Ако Ибарски одред има задатак да увек држи извесне снаге на Копаонику, потребно је бар једну половину својих снага да пошаље поменутиим правцем, јер се исте неће удалити ОД својег сектора и биће у главној операцији оријентисане на Кос. Митровицу, одакле ће контролисати Ибарску долину.

Неко од другова из Косовског оперативног штаба потребно је одмах у току дана да се јави овом штабу, јер је неопходан ради упознавања са ситуацијом, ради повезивања са нашим јединцама на Косову и са пријатељима Народно-ослободилачке борбе, јер поред војничких задатака наша дивизија има у задатак потпомагање Косметоваца у стварању народне власти на Косову и Метохији.

Штаб дивизије биће данас са јединицама на положају у селу Рашевац, десно од Куршумлијске Бање. Везу са нама хватати директно или преко Команде места Куршумлија.

Ибарски одред одржаваће везу са нама путем радиостанице, за шта користити шифре којима се служите у одржавању везе са II пролетерском дивизијом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол.комесар — п.пуковник,
Срб. Јосиповић

Командант — мајор,
М. Таловић

Види док. бр. 146.

БР. 111

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ОСМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 23 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕР-
СКОГ КОРПУСА О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ
БЕОГРАДА¹

ШТАВ XXVIII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

%

Број: Оп. 352, дана: 23/Х. 1944 год.

Предмет: Оперативни извјештај о
акцији на Београд доставља

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

1. — Послије прелаза из Источне Босне, јединице наше дивизије кренуле су усиљеним маршем са сектора Ковиљача—Лозница (сек. Бијељина) према Београду. Дана 12 овог мјесеца стигли смо на просторију Уба (сек. Ваљево) гдје смо добили усмено наређење од команданта XII Корпуса генерал-мајора друга Данила Лекића да се смјестимо у села Конатице—Вранић—Дражевац. (сек. Обреновац) а та села су нам уједно служила као полазни положаји за чишћеше села Сремчице, Железника и Кнежевца (сек. Београд) и за даље продирање у сам Београд.

Непријатељске посаде из Сремчице и Кнежевца су се повукле и наше јединице 13 овог мјесеца достигле су ту линију. Исто тако посада из Железника повукла се прије нашега напада. Тако су се јединице наше дивизије 14 овог мјесеца налазиле на линији Железник—Кнежевац.

У селу Сремчици добили смо усмено наређење од начелника Штаба XII Корпуса потпуковника друга Хрибара да се упутимо у Београд и да у циљу одржавања реда запосједнемо Чукарицу и Жељезничку станицу. По пријему тога наређења наша XVII Уд. бриг. кренула је да преко села Жаркова запосједне Чукарицу, а XXI Уд. бриг. да правцем с. Кнежевац—Топчидер дође до Жељезничке станице. Бродска бригада налазила се у дивизиској резерви.

На свом путу према Чукарици XVII Ударна бригада наилази на јак отпор непријатеља у с. Жаркову. У међу-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/4 I, к. 866.

времену долази наређење Врховног штаба да се са јединицама пребацимо у Мачву а отуда у Срем гдје би у заједници са војвођанским јединицама требали заузети Сремску Митровицу. Штаб XII Корпуса у први мах наређује јединицама XI Дивизије да преузму наше положаје а уједно извјештава Врховни штаб о стању код наших јединица и послје доноси одлуку да ми останемо на својим положајима. Наше јединице задржале су положаје на линији источни дио с. Жаркова—Топчидер а V Козарска бригада узима западни дио с. Жаркова—Баново Брдо.

Успјелим јуришем наша XXI Ударна бригада, која је смијенила XVII Уд. бриг., заједно са V Козарском бригадом разбија непријатеља у с. Жаркову и избија на просторију Баново Брдо—Кошутњак.

По овлађивању овом просторијом, по наређењу Штаба XII Корпуса, са једном бригадом узимамо положаје на Чукарици а са другом према Жељезничкој станици узимајући Штросмајерову, Сарајевску и Милоша Великог улицу. Те положаје наше јединице преузеле су од јединица V Козарске бригаде (чији је један батаљон био на Чукарици) и I Бригаде VI Пролетерске дивизије. Положаји су заузети 15. овог мјесеца до 18 сати.

2. — На Чукарици се је борила наша XVII Уд. бригада и један батаљон Бродске бригаде. Садејствујуће јединице лијево — неке јединице Црвене армије, десно — јединице наше XXI Уд. бриг.

На просторији Жељезничке станице борила се наша XXI Ударна бригада а садејствујуће јединице биле су лијево јединице Црвене армије и XVII Уд. бригаде, десно — јединице VI Пролетерске дивизије.

3. — У борби на Чукарици са непријатељске стране учествовале су јединице I и II Њемачког посадног батаљона У Београду, двије чете „фелджандара" и нешто недићеваца. Јачина свих снага износила је 700 до 800 (по изјави заробљеника). На сектору Жељезничка станица—Министарство саобраћаја непријатељске снаге биле су из састава XV Противтенковске дивизије и неки дијелови „Цринц Еуген" дивизије. Тачан број на Жељезничкој станици није нам познат. Исто тако нијесмо могли дознати имена непријатељских команданата.

4. — Непријатељ је био тачно обавијештен о кретању њемачке групације са правца Смедерево и јединице против којих смо се тукли имале су задатак да по сваку цијену доле нашим нападима како би омогућиле прихват и пребацивање својих снага преко Саве. Непријатељ је примје-

шивао активну и пасивну одбрану мјеста. Нарочито јак отпор дао је на Чукарици гдје је већ унапријед спремио добро утврђене фортификацијске објекте у школи, цркви, тунелу и шећерани. Задатак наших јединица био је уништити непријатеља и овладати просторијом која нам је наредбом одређена.

5. — Заповијести издане за вријеме операција у самом Београду биле су усмене.

6. — Борба код Жаркова, а то је била уводна борба наших јединица (наше дивизије) за Београд, почела је 14 октобра 1944 у 16 сати.

7. — Одмах по заузимању наших положаја на Чукарици наше јединице подuzeле су ноћни напад на читаво упориште са тежиштем борбе према школи. У првом налету наше јединице успјеле су да заузму школу, али су снажним протунападима потпомогнутим јаком артиљеријском и минобацачком ватром и тенковима избачене из школе. Током 16 и 17 ов.мј. наше и руске јединице подузимале су неколико напада и при сваком нападу добивале су понешто у терену, тако да је заузета творница коже и творница шпиритуса. 18 овог мјесеца непријатељ је покушао да разбије обруч наших јединица и да се пробије у правцу Топчидера гдје је по изјави заробљеника требао да ухвати тога дана везу са групом која се пробијала од Смедерева. Свој покушај непријатељ је крваво платио, не само да му није успјело продријети кроз наше положаје него је приликом контранапада који су подuzeле наше јединице изгубио неке куће које је прије напада држао. Овога пута непријатељ је услијед осјетних губитака изгубио своју офанзивну моћ и примијенио је из школе, цркве и тунела пасивну одбрану мјеста.

Током 19 ов. мјесеца подузети су напади у циљу овлађивања тунелом, црквом и школом, али због слабе артиљеријске помоћи ти објекти се нису могли заузети. На сектору Жељезничке станице наше јединице чистиле Штросмајерову, Сарајевску а доцније и Милоша Великог улицу. Током 16 и 17 ов. мјесеца јединице су допрле до близине Жељезничке станице и Министарства саобраћаја. Ту је напредовање било знатно успорено а могло се напредовати углавном по ноћи. 19 ов.мј. послејесте жестоке борбе, гдје се освајала соба по соба, јединице XXI Ударне бригаде заузеле су Министарство саобраћаја и очистиле све зграде до саме Жељезничке станице. У времену од 15 до 20 овог мјесеца јединице XXI Уд. бригаде у неколико махова су покушале да у заједници са јединицама Црвене армије

продру и заузму мост на Сави, али су биле одбијене. Напади су били нарочито отежани ради тога што се на лијевој обали Саве непријатељ утврдио на самој обали и бочном ватром онемогућавао правилно наступање јединица.

8. — Задатак који је постазљен пред наше јединице није у потпуности извршен ради тога што смо добили наређење да 20 ов. мјесеца препустимо своје положаје јединицама VI Пролетерске дивизије а ми да хитно кренемо на просторију Обреновац—Скела.

У тим борбама као и у борби 20 и 21 ов.мј. код Обреновца и Умке заробљено је 300 непријатељских војника и официра и убијено преко 400. Број рањених непријатељских војника није нам познат. Заробљено је: 21 шарац, 25 шмајсера, 200 пушака, 3 тешка бацача, вагон мина за тешки бацач, маузер муниције и друге ратне спреме. Уништено је 2 топа и 3 тенка.

9. — У тим борбама наши губици били су 82 мртва друга и 190 рањених. Вршећи своју дужност јуначки је погинуо начелник Штаба XXI Ударне бригаде капетан Петар Окулић, јуришајући на челу свог батаљона, смрћу јунака пали су командант 4. батаљона XXI Уд. бригаде Стојан Рекић, командант 2. батаљона Бродске бригаде потпоручник Мирко Бошњак, замјеник команданта 2. батаљона XXI Уд. бригаде друг Станко Милошевић-Чекић, који је неколико пута похваљиван преко радио-станице „Слободне Југославије“ и централне штампе у Хрватској. Вршећи дужност погинуо је командир 2. чете I батаљона XXI Ударне бригаде друг Стево Мачковић. Он је трећи брат из једне фамилије који је погинуо као борац НОВ.

Савјесно вршећи своју дужност рањен је начелник Штаба наше дивизије друг капетан Јован Драча и обавјештајни официр дивизије друг Томо Радука. Предлажемо их за похвалу и одликовање. — Поред њих предлажемо за похвалу сљедеће рањене другове: старијег водника Родић Милана, командира 3. чете IV бат. XVII Уд. бригаде, старијег водника Лемич Душана, командира 2. чете IV бат. XVII Уд. бригаде, полит. делегата — заставник Анић Јосипа¹³ 2. ч. II бат. XVII Удар. бригаде, старијег водника Бркић Душана, командира 2. ч. III бат. XVII Уд. бригаде.

Поред ових другова који су рањени и које треба похвалити и одликовати, истакли су се старији водник Драгиша Антон из 1. чете II бат. XVII Уд. бригаде, Бутковић Милан и Ђурђевић Драго, митраљесци 1. чете IV батаљона XVII Удар. бригаде. Нарочиту храброст показала је батаљонска болничарка Љубица Ђулић, која је за вријеме борби извукла

из прве линије и превила 89 рањених бораца наших и црвеноармејаца. Поред горе наведених предлажемо за похвалу и одликовање чланове штабова бригада чија смо Вам имена доставили.

10. — За вријеме ових операција утрошено је 64.500 метака маузер муниције, 800 тешких мина, 150 мина за лаки бацач, 80 мина за антитенковски бацач, 14 топовских граната, 215 метака за противтенковске пушке, 80 ручних бомби. Од оружја оштећен нам је један шарац и један пушкомитраљез, који ће се моћи оправити. Побито нам је 15 товарних коња.

11. — Лица која су се нарочито у борби истакла и која треба похвалити и одликовати ставили смо под тачку 9.

Од јединица треба похвалити држање I, III и IV батаљона XVII Ударне бригаде, те I, III и IV батаљона XXI Ударне бригаде, I и III батаљона Бродске бригаде.

12. — У борби су се слабо држали командир 1. чете III батаљона XVII Ударне бригаде старији водник друг Душан Ратић, те командир 3. чете II батаљона XVII Уд. бриг., који су ради слабог руковођења смијењени са својих дужности.

13. — Темељита припрема за ову операцију због брзине и развоја ситуације на бојишту није се могла извршити, но и поред свега може се рећи да је операција била добро припремљена. Издате заповијести нијесу биле увијек реалне а то је долазило отуда што смо поједина наређења издавали на темељу криве процјене ситуације или слабе обавјештености (случај када смо послани да уђемо на Чукарицу и станицу јер је према извјештају тај дио града био већ заузет од стране Руса).

Командовање више и ниже углавном се добро снашло, сем појединих случајева које смо већ напријед изнијели и које смо већ узели у поступак.

За вријеме читаве ове операције никако се није могло остварити јединство команде између наших и руских јединица а самим тим није се могло остварити садејство и узајамни рад појединих родова војске и оруђа уопште. Тако напр. употреба, односно начин употребе артиљерије који примењују Руси у многим се разликује од начина на који артиљерију употребљавамо ми.

Тактички и борбени поступци наших старјешина нијесу се могли ускладити у сваком моменту са ситуацијом на терену ради тога што се није могло остварити пуно садејство јединица и оруђа.

Служба везе одлично је функционисала кроз читаво вријеме трајања операције. Штаб дивизије имао је читаво вријеме одличну везу са првом борбеном линијом и захваљујући таквој вези могао је правилно руководити својом јединицом. Артиљериске и минобацачке гранате, а често и руска моторизација, кидале су телефонску линију, али су наши телефонисти-линијаши увијек на вријеме повезивали јединицу са јединицом.

Курирска веза добро је функционисала, док радио-веза није употребљавана због тога што су јединице биле и у непосредној близини Штаба дивизије.

Санитетска служба такођер је добро функционисала и рањеницима је на вријеме указивана љекарска помоћ.

Исхрана јединица није се могла у потпуности обезбједити једно ради недостатка потребних живежних намирница а друго ради тога што су се јединице налазиле стално у борби и што је дотур хране био врло тежак. Нарочит проблем у том погледу био је проблем воде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ! >

Политкомесар — п.пуковник: Командант — потпуковник:
Ђ. Кладарин **Радојица М. Ненезић**

БР. 106

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ПЕТЕ ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕСЕТ ШЕСТЕ НОУ ДИ- ВИЗИЈЕ ОД 16 ДО 20 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

**ШТАБ
V ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ
23 октобра 1944 године**

ШТАБУ XXXVI НОУ ДИВИЗИЈЕ

У вези наређења те дивизије од 20 октобра о.г. достављамо вам извод из операцијског дневника за време од 16 па закључно до 20 октобра о.г. с напоменом да вам је извод

³ Види док. бр. 124.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/4, к. 737. *

из операцијског дневника за време од 1 до 15 ов.м. достављен 19 ов. мј. под нашим бројем 107/944.²

16.X.1944 г. време сунчано, место Ваљево, састав бригаде као и наоружање без промене, на лицу 959 другова и 90 другарица.

Бригада се овог дана налазила као гарнизонска посада града Ваљева. Овог дана смо радили на обуци новог људства као и мобилисању истог, те сређивању својих јединица. У току дана и ноћи нисмо имали додира са непријатељем.

17.X.1944 г. време сунчано, место Ваљево—Обреновац, састав бригаде без промене, наоружање без промене.

Бригада данас у 8 часова ујутру усиљеним маршем врши покрет ради пребацивања до Обреновца, где ће добити конкретан задатак. Да би се што пре стигло до нове просторије, а обзиром на претстојећи задатак, бригада је покрет извршила возом, и у Обреновац стигла у 20 сати. У току покрета нисмо имали додира са непријатељем.

18.X.1944 г. време сунчано, место Обреновац—[В.] Моштаница, састав бригаде без промене, наоружање без промене.

Бригада данас пре подне врши распоред по батаљонима новомобилисаног људства, а затим добија хитно наређење да изврши покрет на нове просторије у циљу хватања немачких бандита, који су своју моторизацију спалили и покушавају да се у мањим групама пребаце преко Саве за Срем, користећи зато и цивилно одело.

У вези тога бригада је извршила распоред својих јединица како следи:

V батаљон са задатком да запоседне пут од Сватовског Гробља до Моштанице, са задатком контролисања простора између Дољанске Реке и наведеног пута, те хватања везе са нашим - IV батаљоном који се налази на положајима Жуто Брдо.

IV батаљон поставља се на положаје Жуто Брдо са задатком хватања везе лево са нашим V батаљоном, а десно са III бригадом која се налази на положају Цветков Гроб.

III батаљону, који се налази на Орловцу, лево од нашег V батаљона, ставља се у задатак чврсто држање везе десно са нашим V батаљоном и напред у Мељаку са нашом IV бригадом³.

I батаљон смештен је у Моштаници, којем је стављено у задатак да поведе рачуна о смештају санитета, интендантуре и новомобилисаног људства, као и обезбеђење ових

² Редакција не располаже овим документом.

³ Омашка. Треба да стоји: са нашом VI бригадом.

јединица, те Штаба бригаде, који се налази у кући Живка Стефановића.

У Обреновцу оставили смо једну чету за обезбеђење града.

На новим просторијама имали смо додира са непријатељским бандама, и том приликом смо имали 2 друга погинула и 1 рањеног.

19.X.1944 г. време кишовито са ветром, место [В.] Моштаница—Циганске Куће—Липовичка Механа, састав бригаде без промене, наоружање без промене.

Бригада у 7 сати ујутру врши покрет и смешта се, односно поставља на линију Липовичка Механа—Цветков Гроб (триг. 286)—Караула (к. 307) са задатком будности на тој линији, те у елучају потребе [да] притекне у помоћ III или IV бригади⁴ или пак XVI дивизији, које су ангажоване око уништавања разбијених немачких дивизија око Рипња.

Услед напред одређеног задатка бригада са својим јединицама врши овај распоред:

IV батаљон постављен је на положај Караула са задатком будности и испитивања правца Караула—Петров Гроб и Караула—Радионица—Цигански Гај, с тим да лево одржава везу са III батаљоном који се налази на Цветковом Гробу и V батаљоном у Липовичкој Механи.

III батаљон постављен је на положај Цветков Гроб са задатком контролисања Дољанске Реке и одржавања везе са IV и V батаљоном.

V батаљон поставили смо на раскрсницу путева на Липовичкој Механи са задатком контролисања правца од Ненадовца и Кременитих Њива и одржавања везе са III и IV батаљоном.

I батаљон, након што је предао новораспоређене другове осталим батаљонима, сместили смо у село Циганске Куће — к. 251 где је служио као бригадна резерва.

Штаб бригаде, санитет и интендантуру сместили смо у Циганским Кућама. Овог дана било је борбе и припуцавања са разбијеним немачким бандама, којом смо приликом имали 2 друга погинула, 4 рањена и 1 нестало.

20.X.1944 г. време променљиво са ветром, место Обреновац—Забреж, састав бригаде без промене, на лицу 1589 другова и 101 другарица, наоружање: 311 пушака, 26 пиштоља, 1 противтенковски бацач, 1 тешки митраљез »Бреда", 4 пушкомитраљеза „Збројовке", 43 енглеска пушкомитраљеза, 5 шараца, 1 авионски пушкомитраљез, 26 РУских и 90 енглеских пикаваца, 3 противколске пушке, 2 тешка и 4 лака бацача.

⁴ Треба да стоји: VI бригади.

У циљу очекивања наређења за акцију у садејству са Црвеном армијом бригада према заповести Штаба XXXVI НОУ дивизије О. бр. 137⁵ добија задатак да са свим својим јединицама, те дивизијском болницом и дивизијском интендантуром и Штабом дивизије изврши покрет и смести се на просторију Обреновац—Забреж. Бригада је са досадашње просторије кренула ујутру у 8 часова.

Пошто се у покрету — у Липовичкој Шуми — појавиле разбијене немачке банде, то смо са нашим I и IV батаљоном упустили се у потеру за овим бандама, но ове, видећ да ће бити похватане, груписале се за отпор. Борбу смо водили скоро читав дан у садејству са Црвеном армијом. Ових немачких бандита на целом сектору било је око 2000, а на нашем сектору где смо водили борбу било је око 800. Непријатеља смо разбили и присилили га на панично бегство у гравцу реке Саве. Током ове борбе имали смо 13 погинулих, међу којима и начелника Штаба бригаде⁶ и 16 рањених.

Пошто смо ликвидирали са разбијеним немачким бандама, бригада је око 16 часова наставила покрет и на нову просторију стигла је у 22 сата. Бригада распоред својих јединица врши овако:

V батаљон сместили смо у реду кућа окренутом према луку реке Саве.

III батаљон у реду кућа које се продужују од Забрежа према Обреновцу. Оба ова батаљона имали су задатак контролисања реке Саве, држања везе чврсто међу собом.

• IV батаљон сместили смо у Обреновцу у северном делу вароши према Рватима, те одржава везе са нашим III батаљоном.

I батаљон такођер смо сместили у Обреновцу са задатком гарнизонске посаде те контролисања реке Саве.

Штаб бригаде, санитет, те бригадну и дивизијску интендантуру као и дивизијску болницу сместили смо у Обреновцу. Јединице наше бригаде овог су пута пратиле и Штаб дивизије

У току борбе ових дана имали смо оштећена два енглеска пушкомитраљеза и једну маузер пушку, два мртва и два рањена коња. Утрошили смо око 7000 метака, 35 бомби и 9 мина.

У тим истим борбама непријатељ је имао 458 мртвих и 60 заробљених Немаца.

⁵ Види књ. 8, док. бр. 198.

⁶ Бранко Лазовић

Надаље смо заробили: 12 гопптоља, 40 маузерових пушача, 2 шарца, 1 енглески пушкомираљез, 3 шмајсера, 1 сандук италијанских бомби, као и осталог ратног материјала и војничке спреме у обући и одећи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — мајор, Командант — мајор,
Церић⁷ **Бикић⁹**
Начелник — поручник,
П.⁸ Владисављевић
(М. П.)

БР. 107

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С ЧЕТНИЦИМА НА ЦРВЕНОЈ ГОРИ«

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 11
23-X-1944 год.
Положај

РЕЛЈАЦИЈА

V санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са четницима на дан 23 октобра 1944 године, на положајима Црвена Гора, Сичево² (Секција Ужице 1 : 100.000)

НЕПРИЈАТЕЉ

а) Непријатељ је био јачине 8.000 четника, недићеваца и дражићеваца.

⁷ Есад Церић

⁸ Петар

⁹ Стеван Бикић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/15, к. 1255,

² Сичево није нађено на карти. Вероватно се односи на с. Сивчина (западно од Ивашице).

б) Наоружање непријатеља сачињавало је 11 тешких митраљеза (4 „Бреде“, 3 „Холанђанина“, 2 „шарца“ и 2 „Шварцлоза“, већи број п.митраљеза, 2 тешка и 2 лака минобацача).

в) Морал непријатеља слаб, али их је одржавала њихова над нама бројна надмоћност у људству и оружју.

НАПХЕ ЈЕДИНИЦЕ

а) Први и Трећи батаљон, јачине 178 војника, са 8 п. митраљеза, 2 тешка митраљеза „Бреде“, 2 тешка и један лаки минобацач.

б) На дан 23 октобра т.г. вођена је борба са непријатељем, четницима Недића и Драже Михајловића, на положајима Сичево—Црвена Гора. Вид борбе: напад. Време повољно, дан сунчан.

в) Са *просторије* Катића, сходно наређењу Команданта групе бригада, кренули смо са два батаљона, 1-им и 3-им, правцем Црвена Гора—Сичево, у циљу разбијања, уништавања и протеривања четничких банди. Наступним маршем дошли смо на Црвену Гору, где смо се сукобили са непријатељем и истог одмах протерали са положаја Црвене Горе.

— У диспозицији било је предвиђено да IV санџачка бригада и 2 батаљон наше бригаде, кога је Командант групе бригада доделио IV бригади, ударе непријатеља са леђа и бока. Ова диспозиција није спроведена у дело из разлога што је IV бригада са 2 батаљона наше бригаде преко ноћи напала непријатеља, тј. мање непријатељске делове, које је протерала све до Ивањице, те се ради тога удаљила од овог положаја и није могла садејствовати у овој борби — цела тежина борбе била је на наша два батаљона: 1 и 3.

Кад смо непријатеља сатерали са положаја Црвене Горе и са других безимених чука и положаја, непријатељ се концентрисао и појачао снаге те је извршио контранапад на изгубљене положаје. Непријатељ је успео уз велике своје губитке да нас потисне са изгубљених положаја.

г) Наши губици у овој борби: 1 мртав и једна другарица рањена.

Непријатељски губици: 47 мртвих (нађених на бојишту), око 60 рањених и 8 заробљених.

д) Морал наших јединица био је на висини. Иако је непријатељ имао јаче снаге распоређене на положају, који је био врло добро утврђен као и који је био надмоћнији у људству и оружју, наши борци без икаквог оклевања и застајања успели су да браниоца разбију и да му нанесу осетне губитке.

ђ) Од ратног материјала заплењено је: 1 тешка „Бреда“, 3 п.митраљеза, 1 енглеска машинка и 3 пиштоља.

е) Утрошено је муниције: 3600 метака, 17 лаких и 3 тешке мине од тешког бацача и 6 мина од лаког бацача.

ж) Борба је текла по предвиђеном плану. Непријатељ је претрпео осетне губитке, али услед његове јаче снаге у људству и оружју успео је да нас одбаци са његових изгубљених положаја. По завршетку ове борбе, непријатељ је ипак имао врло крупних последица: дезертерства и опадања морала.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара
капетан,
Јосиф Струњаш

Командант — капетан,
Бошко Шкрбовић

БР. 108

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДРУГЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 ОКТОБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА НЕМАЧКЕ ПОЛО-
ЖАЈЕ КОД ВИТАНОВЦА¹**

**ШТАБ
III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**
Бр. службено
24 октобар 1944 год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

23 о.м. у 10 часова добили смо извештај од совјетског команданта штурмбатаљона да ће њихова артиљерија да туче положаје код Чукојевца на којима се налазе Немци а да ми са нашом бригадом вршимо напад на исте положаје и да заузмемо станицу Витановац. Нашој бригади су са-Дејствовале њихове две чете из штурмбатаљона.

³ Види док. бр. 124.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/4, к. 737.

*

Међутим они су доцније одложили напад за два часа по подне. Наша три батаљона поидишли су непријатељу по предвиђеном плану, као и њихове поменуте две чете и чekali су артиљериску ватру да би у моменту предузели напад на непријатеља. У два часа по подне командант [223] дивизије Црвене армије која се налази на овом сектору јавио је потпуковнику команданту штурмбатаљона, као и нама, да Немци беже из Витановца и да треба што хитније да пређемо у напад; ми смо то у сагласности са потпуковником и учинили — извршили смо напад на немачке положаје али је непријатељ упорно бранио положаје. Ови положаји не могу се освојити митраљезима и пушчаном ватром без тешког оруђа, по могућству и тенкова. Јер су положаји добро утврђени и олађени са бодљикавом жицом, а за подилажење *врло рђави јер је терен врло прегледан*, јер је брисан простор, а артиљерија уопште није дејствовала на те положаје, док је немачка артиљерија тукла јаком ватром наше положаје као и минобацачима. Предложили смо потпуковнику да њихова артиљерија туче њихове положаје да би наши могли доћи до непријатељских ровова; међутим када је потпуковник јавио команданту њихове дивизије да дејствује артиљерија и тражио је и тенкове, командант дивизије му је одговорио да није потребно да вршимо даљи напад, већ да се повучемо на наше полазне положаје а да ће Црвена армија нападати директно на Краљево десном страном Зап. Мораве, с тиме што ће наш задатак бити да са мањим групама нападамо непријатеља на овим положајима тако да би они ту држали веће снаге.

Пошто положаји нису могли да се освоје са овим нашим наоружањем повукли смо се на првобитне положаје.

У овој борби имали смо три мртва, од којих један пом. комесара чете, и 16 рањених другова. Непријатељ је имао велике губитке, само нисмо могли тачно да утврдимо. На сектору II батаљона било је 10 избројаних мртвих Немаца.

Штурмбатаљон који је учествовао са нама у нападу имао је такође мртвих и рањених другова. Овај напад ми сами не би извршили да није командант дивизије наредио команданту штурмбатаљона да заједно са нама напада на непријатеља на овим положајима. Јер узалудно је нападати на ове положаје без тешког наоружања.

III батаљон налази се у селу Милавчић контролишући комуникацију Краљево—Витановац и истом смо наредили да ту комуникацију руши и уколико добијемо нагазне mine од Руса, што су нам и обећали, да их постави на истој ко-

уникадији. Исти батаљон је јуче ујутро заробио 14 Немаца и запленио једног шарца.

Везу са Црвеном армијом имамо преко њиховог штурм-батаљона који се налази код нашег IV батаљона, он има и телефонску везу и радио-везу. Јединице Црвене армије, које напредују од Крагујевца, налазе се код с. Губеревца.²

Пошто је превоз наших рањеника обичним колима врло спор, то вас молимо ако је могуће да нам доделите један камион док смо на овом сектору, јер је потребно и нама и Русима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
мајор
Живомир Јермић

Командант
мајор
Михајло Гавриловић

(М. П.)

БР. 109

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДБЕВНИКА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 ДО 20 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

**ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
24 октобра 1944**

Доставља извод из опер.
дневника за вријеме од
10—20.X.1944

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА

10 отстобра 1944:

I бригада: Извршила покрет из села Вреоца за Соколово. На просторији Соколово—Арнајево заноћила.

II бригада: Око 10 часова бригада се премјестила са просторије Бељина на простор Лисовић—Бождаревац, са адатком извиђања и прикупања података о непријате-

² То је била Сто тринаеста дивизија Црвене армије.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/3, к. 797.

љу до Београда и у самом граду. Ноћу између 9 и 10 III батаљон сачекао је непријатељску колону јачине 100 војника код села Багрдан и убио 5 Њемаца, заробио један шмајсер, 3 пиштоља и 4 пушке.

III бригада: Након ликвидације непријатеља у Мељаку налазила се у околним селима на положају, као и у самом Мељаку. У току борбе непр. губици: 20 мртвих, више рањених. Заплијењено: 2 т.бацача и 1 средњи бацач, 4 п.ми-граљеза, 48 пушака, 2 исправна теретна аутомобила, 1 моторцикл и већа количина бацачке и пушчане муниције, те разне спреме. 2 камиона запаљена. Наши губитци: 3 мртва, 10 рањених, 2 теже рањена, умрла, и то командант III батаљона² и помоћник комесара чете из III батаљона.³

Косм. [ајска] бригада: Извршила је покрет са простора Вреоци—В. Црљена—Бељина и смјестили се у Губеревцу.

11 октобра 1944:

I бригада: Извршила покрет из села Соколово—Арнајево у село Бељину, гдје је преноћила.

II бригада: Кренула наступним маршем са просторије Лисовић—Бождаревац на просторију Барајево—Ненадовац, оријентишући се главнином снага према Авали и Рипњу. Једна чета IV батаљона водила борбу код села Сремчице, заробила 10 Њемаца, 2 „шарца“, 2 шмајсера и један пиштољ. Убили 15 Њемаца.

III бригада: Са два батаљона налазила се на положају према Сремчици—Јасеновачка Коса, један батаљон у Мељаку као бригадна резерва, а један батаљон са бригадном интендантуром и амбулантом у с. Баћевцу.

Косм. бригада: Један батаљон на Парцанском Вису држао положај, а остали батаљони су били у Губеревцу.

12 октобар 1944:

I бригада: На одмору у с. Бељина. Вршено сређивање јединица.

II бригада: Око 7 часова кренула у правцу Авале са задатком чишћења мањих непријатељских упоришта испред Авале. II батаљон нападао жељезничку пругу Раља—Топчидер и заузео жељ. станицу Клење, убио 7 непр. војника. III бат. порушио жељ. пругу између Рипња и Пиносава. Непријатељ саобраћао тенковима цестом Рипањ—Пиносава.

² Буро Угарак

³ Милош Крњајић

На прузи Рипањ—тунел оштећена 3 воза минама и протуколским пушкама. На цести и прузи Авала—Рипањ вођене доста јаке борбе. Наши губитци: 2 рањена.

III бригада: Налазила се са истим распоредом као и Ц.Х. т.г.
Косм. бригада: Као и 11.Х. т.г.

13 октобар 1944:

I бригада: Извршила покрет из села Бељина за село Гунцати—Ненадовац, гдје је била размјештена и преноћила.

II бригада: Саetalа се са трупaма Црвене армије на цести код Рипња. II батаљон уништио један воз и један тенк од 15 тона. Послије контакта са Црвеном армијом бригада је добила задатак да у заједници са совјетским снагама напада правцем Пиносава—Ресник. Истог дана III батаљон стигао до станице Ресник, док су остала два батаљона и Штаб бригаде заноћили на просторији Рипањ. Заробљен један камион и 17 бицикла. Непријатељу нанесени мањи губитци (5 мртвих и толико рањених). Њемачки авиони бомбардовали наше и совјетске снаге. Губитака није било.

• III бригада: Налазила се на истим положајима као и 12.Х. Увечер у 18 часова извршила покрет за село Рушањ, гдје су два батаљона заноћила, а два пред зору кренула у правцу Ресника.

Косм. бригада: Смјештена у с. Барајево. Одржавани војнички и политички часови. У бригаду примљено 210 мобилисаних бораца.

14 оттобра 1944:

I бригада: Извршила покрет из села Гунцати—Ненадовац за с. Ресник, гдје је и преноћила.

II бригада: Заузела жељ. станицу Ресник и Кијево, наставила даље напредовање пругом према Београду и жељ. станици Топчидер. Заузела жељ. станицу Раковица. Непријатељ се повукао према Дедињу. Око 18 часова дјелови Црвене армије напали Дедиње, а I батаљон нападао жељ. станицу Топчидер, коју је заузео. На жељ. ст. Топчидер непријатељ је при повлачењу запалио складиште муниције. Бригада преноћила на положају Топчидер и на падинама Дедиња.

III бригада: Кренула за Ресник у 6 часова, гдје се сa^тала са Црвеном армијом. Око 12 часова кренула правцем Кијево—Кнежевац—Раковица, гдје је вођена борба са Њемцима у заједници са Црвеном армијом, који су након огор-

чене борбе протјерани у правцу Тоичидера. Увечер око 18 часова бригада кренула у правцу Топчидера, гдје је вођена борба са Њемцима на жељ. станици и непријатељ протјеран **Ј** правцу јНукарице. Непријатељски губитци били су доста велики, а наши губитци: 4 мртва и 15 рањених.

Косм. бригада: у с. Барајеву. Одржавани војнички часови.

15 октобра 1944:

I бригада: Извршила покрет из с. Ресника за Топчидер. Извршен распоред батаљона за нападе на Чукарицу, а у 18 часова отпочела борба са непријатељем на Чукарици.

II бригада: Ујучро рано продужила са нападом од жељ. станице Топчидер у правцу Београда. Совјетски тенкови још у току ноћи ушли су у град. II батаљон прошао Булеваром војводе Путника и даље нападао кроз Сарајевску улицу. Уз мали отпор непријатеља батаљон је заузео више од половине улице, али га је тада са чела улице зауставила јака ватра. Батаљон је имао 2 мртва и 8 рањених. Батаљон се утврдио у зградама које је заузео у Сарајевској улици. Њемци су вршили напад на исту улицу око 19 часова и батаљон је био приморан да напусти неколико зграда. Батаљон је у 24 часа смијењен од снага III бригаде и последије прешао у Улицу Милоша Великог. III батаљон истога дана нападао је преко Улице Франше Депере-а и преко војне болнице и заузео Улицу војводе Миленка. Имао је губитке од 4 рањена. IV и I батаљон били су у резерви код Вајфертове пиваре и на Булевару војводе Путника.

III бригада: Кренула из Топчидера у правцу Београда, Улицом војводе Путника, те Сарајевском улицом, гдје је вођена улична борба са два батаљона, а два су се налазила у бригадној резерви.

Косм. бригада: Око 15 часова кренула из Барајева за Топчидер, као див. резерва.

16 октобра 1944:

I бригада: Борба на Чукарици са два батаљона, док један батаљон налазио се на блокади између фабрике шећера и жељ. станице Београд—Земун, а један батаљон у бригадној резерви.

II бригада: II батаљон водио борбу пред министарством, гдје је непријатељ био добро утврђен. Батаљон је покушавао напад на поменуту зграду, али није успио. Имао је

губитке 7 рањених. III батаљон који се налазио у Улици војводе Миленка, емијењен је од IV батаљона, а он је повучен у резерву. Батаљон је водио борбу у Улици војводе Миленка и нападао министарство, гдје је погинуо командант батаљона поручник Дракулић Милан и 5 другова рањено. У 16 часова бригада је кренула у правцу Гроцке, пошто су се од Смедерева цробијале двије опкољене њемачке дивизије у правцу Београда, и смјестила се на Вождовцу у Улици војводе Степе са три батаљона а једним батаљоном у Витановачку улицу, гдје је преноћила.

III бригада: II и IV батаљон водили борбу са Њемцима у Сарајевској улици, који су се бранили из министарстава, док I и III батаљон налазили су се у бригадној резерви у Улици војводе Путника.

Косм. бригада: До подне бригада се одмарала у Топчидеру, а после подне кренула је на задатак на Вождовац у циљу затварања правца од Гроцке. Два батаљона налазила су се на положају Маринкова Бара—Мали Мокри Луг. Убијено 18 непр. војника, заробљено 5 пиштоља.

17 октобар 1944:

I бригада: Борба на Чукарици и око фабрике шећера. Вршен напад двапут на непријатеља који је био блокиран и са другим нападом непријатељ је протјеран из православне цркве и из три зграде које су биле утврђене, уз помоћ руских топова.

II бригада: Бригада кренула из Улице војводе Степе у село Кумодраж са даљим циљем да напада непријатеља у еелу Лештане и Болечке Механе, али пошто совјетске снаге нијесу нападале, то је напад одложен, а III и IV батаљон заноћили су на положају изнад Лештана, док је II батаљон са Штабом бригаде био у резерви у Великом Мокром Лугу.

III бригада: I и II батаљон налазили су се у Сарајевској и Милоша Великог улици, гдје су водили борбу са Њемцима, који су давали отпор из министарства, IV бат. повучен у резерву и III батаљон у Улицу војводе Путника.

У току 15—17.X непријатељски губитци (од јединица П1 бриг.) су следећи: заробљених 61, рањених 205, мртвих 195. Заробљено: 2 „шарца“, 5 п.митр., 320 пушака, 2 топа " Друге разне спреме. У истом времену наши губитци: 14 мртвих, 26 несталих, 93 рањена, од којих 30 теже, 63 лакше.

Косм. бригада: На истим положајима као и 16.X. Заробљено 14 Њемаца.

18 октобар 1944:

I бригада: Смијењена од снага XII корпуса и повучена у див. резерву на Топчидерски Венац, одакле је истог дана кренула у Улицу краља Александра и краља Милутина и смијенила III бригаду.

II бригада: Са два батаљона и совјетским јединицама нападала непријатеља у Болечким Механама и Болечу. Непријатељ је у зору отступио у правцу Заклопаче и Врчина. У борбу је бачен још један батаљон, са задатком гоњења непријатеља. У Болечу је заробљено око 30 моторних возила, која су предата Штабу XXI дивизије, и 100 Њемаца, који су предати Русима. Заробљено 20 „шараца“ и 15 разних пушкомитраљеза. Заробљено је такођер остале војн. спреме.

III бригада извршила покрет из Улице војводе Путника, Сарајевске и Штросмајерове на простор Медицинског факултета, у којем се простору и смјестила на одмор, док II батаљон је остао и даље на положају у Улици Милоша Великог, а IV бат. у Улици војводе Путника.

Косм. бригада: Смијенила III бригаду између Улице Милоша Великог и краља Милана. Водила борбу са Њемцима. Убијено 19 Њемаца, 2 заробљена. Заробљено: 73 пушке, 4 пиштоља, 5 п.митраљеза, 2 стројнице.

19 октобар 1944:

I бригада: Борба током цијелог дана око Старог двора, Министарства пошта, телеграфа и телефона, хотел „Москва“ и „Албаније“ са три батаљона, док је један батаљон био у бригадној резерви. Преко ноћи заузета „Албанија“, хотел „Москва“ и Управа града Београда. Настављено гоњење непријатеља у правцу земунског моста.

II бригада: Имала је задатак да напада непријатеља у с. Заклопача, али како совјетске снаге нијесу нападале, то је напад одложен. Бригада је заноћила на простору Болеч—Велики Мокри Луг.

III бригада: II батаљон повучен са положаја из Улице Милоша Великог на простор Медицинског факултета, III батаљон код Медицинског факултета, I бат. у Улици краља Александра, IV бат. код БСК-ова игралишта. Око 20 часова два батаљона кренула у Сарајевску и Милоша Великог улицу, да смијене снаге XXI бригаде.

Косм. бригада: Распоред бригаде као и 18.X.t.g. II и III батаљон водили су борбу код Министарства саобраћаја у

^ Улици Милоша Великог. Убијено 59 Њемаца, а заробљено 17. Заплијењено: 2 двогледа, 5 бицикла, 13 пари ципела, 6 хцињела, 5 чизама, 17 блуза, 16 кошуља, 17 чакшира.

20 октобар 1944:

I бригада: Чишћење Београда и припремање јединица за прелаз преко моста Београд—Земун.

II бригада: Рокирала се на простор Авале, са сљедећим распоредом: два батаљона у село Врчин, један у с. Глумци, а један у с. Зуце. Непријатељ је на простору Врчин разбијен од стране совјетских снага и са неким дјеловима отступио у правцу Рипња. Бригада је заноћила на наведеном простору. Чистећи с. Врчин и околину, ухваћено 20 Њемаца.

III бригада: Са два батаљона извршила покрет око 6 часова из Шумадијске улице и Медицинског факултета, а један бат. из Улице Милоша Великог — за Чукарицу. Један батаљон остао и даље у Сарајевској улици на положају. Са три батаљона V заједници са Русима вршен напад на Чукарицу. У овој борби непријатељски губитци су сљедећи: 50 мртвих, више рањених. Наши губитци: 10 мртвих, 36 рањених. Заплијењено: 3 „шарца“, 5 п.митраљеза, 2 т.бацача, 210 пушака, већа количина бацачке и пушчане муниције, те другог разног материјала. Заробљено 16 непр. војника.

Косм. бригада: Са истим распоредом као и 19.X. Убијено 5 Њемаца а 2 су заробљена.

СМРТ ФАШИЗМУ—СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба
мајор,
Д. Дотлић

(М. П.)

БР. 111

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 24 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕР-
СКОГ КОРПУСА НОВЈ О СОПСТВЕНИМ И НЕПРИЈА-
ТЕЉСКИМ ГУБИЦИМА У БОРБИ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ
БЕОГРАДА»**

**ШТАБ
VI ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
24 октобра 1944**

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

Достављамо резултате борбе за ослобођење Београда и Земуна у времену од 10—22.X.1944.

1. — Наши губитци: 78 мртвих, 330 рањених и 61 нестало.

2. — Непријатељски губитци: 989 мртвих, око 900 рањених и 611 заробљених.

3. — Заробљено: 1341 пушка, 97 шпнтоља, 41 „шарац“, 45 пушкомитраљеза, 43 шмајсера, 2 топа, 2 т.баача, 11 камиона и аутомобила, 6 моторбицикла, мноштво муниције и остале разне спреме. На Бјеж. Коси заробили смо 3 топа са 1800 граната, који су дати Русима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба
мајор,
Дотлић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/4 I, к. 866.

БР. 111

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 24
ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА
НОВЈ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ
БЕОГРАДА¹**

**ШТАБ
XI НОУ ДИВИЗИЈЕ
XII КОРПУСА НОВЈ**
Број: Стр. пов. 207/44
24 октобар 1944 год.

ШТАБУ XII КОРПУСА НОВ ЈУТОСЛАВИЈЕ

Положај

Достављамо Вам тражени кратак извештај (по брига-
дама) о главним резултатима које је наша дивизија постигла
у борби за Београд.

V бригада:

После неуспела два напада на непријатељско
упориште Обреновац, бригада је продужила у правцу
Београда ликвидирајући успут јака непријатељска
упоришта Жарково—Баново Брдо, затим поставља-
њем на Авалу и разбијањем непријатељских снага
бригада је продужила прогоњење истог непријатеља
у правцу Рипањ—Љута Страна—Гунцати.

У свим овим борбама бригада је постигла следеће
резултате:

Непријатељ. губитци:

1255 мртвих
953 заробљена

Свега: 2208 избачених из строја.

Наши губитци:

119 мртвих
209 рањених

Свега: 328 избачених из строја.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
Риског института под рег. бр. 5/4 I, к. 866.

Укупан ратни плен:

6 протршавионских далекометних топова,
2 тешка бацача,
2 противавионска митраљеза,
467 пушака,
30 стројница,
35 пиштоља,
45 пушкомитраљеза, ^
3 неупотребљива топа,
250 ручних бомби,
2 вагона топовске и митраљеске противав.
муниције,
80.000 пушчане муниције,
80 товарних и јахаћих коња, одеће, обуће и оста-
лог ратног плена.

У борби на ЈБутој Страни нарочито се истакао II батаљон на челу са замеником команданта батаљона поручником Костадиновићем Душаном. Предлоге за похвале и одликовања како истога тако исто и појединих истакнутих бораца и руководи.даца овога батаљона доставиће персонални отсек наше дивизије.

XII бригада:

После неуспелог напада на Обреновац, бригада је продужила у правцу Београда и поставила се на сектору Авале. После разбијања и протеривања непријатеља, бригада је продужила гођење непријатеља у правцу Рипањ—Љута Страна.

У свим овим борбама бригада је постигла следеће резултате:

Непријатељски губитци:

438 мртвих
586 заробљених

Свега: 1024 избачених из строја.

Наши губитци:

25 мртвих
38 рањених
3 нестала

Свега: 66 избачених из строја.

Укупан ратни плен:

у 221 пушка,
20 пушкомитраљеза,
21 стројница,
60 пиштоља,
5 тешких бацача,
2 ручна бацача,
10.000 пушчаних метака,
169 ручних граната,
130 коња (јахаћих и товарних)
као и остали ратни плен.

XXXII Српска бригада:

Ова бригада, која је тек у формирању, веома слабо наоружана, била је поштеђена мање-више од веће акције. Учествовала је у протеривању разбијених непријатељских банди од Авале правцем Ресник—Барич.

У протеривању непријатељских банди ова бригада постигла је следеће резултате:

Непријатељски губитци:

160 мртвих
35 заробљених

Свега: 195 избачених из строја.

Наши губитци:

12 мртвих
18 рањених

Свега: 30 избачених из строја.

Ратни плен:

107 пушака,
5 пушкомитраљеза,
13 стројница,
5 пиштоља,
25 коња,
2 радио-станице, као и остали ратни плен.

Укупан број убијених и заробљених непријатељских војника и остале ратне спреме у борби за Београд је следећи:

1853 мртва
1574 заробљена

Свега: 3427 избачених из строја.

БР. 115

**ОПЕРАЦИСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ КРАЈИШКЕ
ГКОЗАРАЧКЕ) БРИГАДЕ ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
^ &Д 24 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ
ЗА ПЕРИОД ОД 1 ДО 21 ОКТОБРА¹**

**ШТАБ
V КК НОУ БРИГАДЕ**
Бр. стр. пов. 7/44
24 октобра 1944 г.

ШТАБУ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

**Предмет: операциски извјештај
од 1 до 21 октобра
1944 године.**

Достављамо Вам операциски извјештај од 1 до 21 овог
мјесеца 1944 године.

- 1.X.1944 г. Бригада се налази у околини Шапца са сљедећим распоредом: I батаљон — Мала Врањска, II батаљон на Јевремовцу, III батаљон у резерви у Великој Врањској и IV батаљон у Великој Врањској. Задатак бригаде на овом положају: блокирање непријатеља у Шапцу. Непријатељ је покушао испаде у разним правцима али је повраћен у град. Навече IV батаљон извршио је напад на Хоџино Село и ликвидирао га, непријатељ је побјегао у град.
- 2.X.1944 г. Батаљони на истим положајима као и 1 овог мјесеца. Навече I батаљон извршио је напад на село Думачу. Акција је трајала до 4 сата ујутру¹ није успјела због интервенције тенкова из Шапца. Непријатељ је у овој борби имао 5 мртвих и више рањених. Заробљено 4 пушке и два пара одијела. Наши губици: два мртва, два нестала. Непријатељ је са тенковима пошао у правцу Велике Врањске и послије краће борбе повраћен је назад.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/4 I, к. 866.

- 3.X.1944 г. Батаљони на истим положајима, промјене није било. Непријатељ није вршио испаде из града.
- 4.X.1944 г. Распоред I и II батаљона исти као и прошлих дана. Трећи батаљон постављен у село Корман—Орид а Четврти батаљон у село Трбушац на цести према Обреновцу. Задатак читаве бригаде: блокирање непријатеља у Шапцу у потпуности и спречавање непријатељског саобраћаја од Шапца до Обреновца и обратно. Непријатељ овог дана није вршио испаде ни у ком правцу.
- 5.X.1944 г. Први батаљон и Други на положају Мала Врањска—Мишар са задатком спречавања непријатељског пролаза од Шапца према Обреновцу. Трећи батаљон кренуо преко цесте до Саве, до села Мрђеновац, ради пријема новог људства са територије Срема. Четврти батаљон у засједи код села Трбушца према Обреновцу. Прелаз нових регрута није вршен пошто нијесу били у близини Саве. Непријатељ овога дана извршио напад на наше положаје, на Малу Врањску, Мишар, Орид и Корман са тенковима. Од стране наших батаљона повраћен је назад. У овој борби непријатељ је имао 2 оштећена тенка, 30 мртвих и рањених војника. Наши губици 2 мртва и четири рањена.
- 6.X.1944 г. Батаљони на истим положајима са истим задатком. Ноћу између 5 и 6 вршено је пребацивање нових бораца са територије Срема за XII корпуе. Пребачено је око 800—900 нових бораца. Од ових бораца наша бригада добила је 260. Изјутра рано у 6 сати бригада је извршила покрет са просторије Мала Врањска, Корман, Орид, Мрђеновац и дошла на нову просторију и поставила се на просторију: Грабоввац, Стублине, Велико Поље и Дражевац са задатком блокирања непријатеља у Обреновцу. На ове положаје батаљони су стигли 7 овог мјесеца око 12 сати. Непријатељ овога дана није вршио испаде.
- 8.X.1944 г. Батаљони на истим положајима са задатком затварања правца и блокирања непријатеља у Обреновцу. Непријатељ није вршио испаде.

Потргано је два километра пруге жељезничке од Стублина до Обреновца.

- 9.ХД.1944 г. По наређењу Штаба дивизије са брига-
» са I и II батаљоном извршили смо напад на —
! Обреновац а са III и IV батаљоном на село
Мислођин. Борба је трајала 4 сата није успјела због појачања непријатељских
на овим положајима. Непријатељски напад у овим борбама су непознати, сем што IV
батаљон у Мислођину убио 10 непријатељских војника, заробио један пушкомитраљез
и остале ратне спреме. Наши пушкарски и остали војници: 10 мртвих и 20 рањених.
- 10.Х.1944 г. Са читавом бригадом поставили [свој] селу Јасенку према непријатељу који се налазио у Мислођину. Ноћу између 10 и 11. децембра извршили смо напад на непријатеља у Мислођину са читавом бригадом. Напад није успјела због упорности непријатеља. Циљајући наши штабови батаљона нису били успјешни извођењу ових задатака. У овој борби непријатељски губици су непознати; наши војници: 6 мртвих и 11 рањених.
- И.Х.1944 г. Са бригадом смо кренули у 4 сата у село Јасенка у село Малу Моштаницу, према Београд—Обреновац.
- 12.Х.1944 Батаљони на истим положајима.
- 13.Х.1944 Покрет читаве бригаде из села Мала ница на просторију Гунцати, гдје смо ушли у 15 сати. На овоме сектору био је сређивање бригаде.
- 14.Х.1944 Са бригадом кренули смо са просторија у 13 сати и стигли на просторију —Кнежевац. Исте ноћи у 22 сата добио наређење од Штаба дивизије да изврши напад на непријатељско упориште. Око 24 сата батаљони су добили наређење за напад на Жарково. Напад на ово упориште почео је у ноћи 15 овог мјесеца цјелокупно једновремено, неки батаљони у два часа, а неки у три сата, тако да је борба трајала изједначено 6 сати и последице неуспјеха батаљони по-

вукли на прве полазне тачке. Акције није успјела због непријатељске упорности, а и наши батаљони нијесу се у потпуности заложили ради ликвидације овог задатка, али у току дана батаљони су били упорни и у 12 сати извршили напад на непријатеља у Жаркову. Нашом упорношћу, извршеним јуршлем, непријатељ је ликвидиран у Жаркову и присиљен на повлачење на Баново Брдо и Кошутњак. По ликвидацији Жаркова батаљони су продужили стрељачким стројем према Бановом Брду и Кошутњаку и у току истог дана ликвидиран Кошутњак и непријатељ блокиран на Бановом Брду.

- 15.XД944 Ноћу између 15 и 16 овог мјесеца упорношћу наших батаљона непријатељ је ликвидиран на Бановом Брду. Овом приликом заробљено је 6 противавионских далекометних топова, два противавионска митраљеза, око два вагона муниције за топове и митраљезе, 460 пушака и много остале ратне спреме.
"У овој борби непријатељ је имао 30 мртвих, 40 рањених и 55 заробљених војника.
Наши губици у овој борби: 24 мртва и 32 рањена друга.
- 16.X.1944 Батаљони држали положаје према непријатељу на Чукарици а у 15 сати повучени у село Жарково и Кнежевац за одмор и сређивање и да служимо за резерву.
- 17.X.1944 По наређењу Штаба дивизије са бригадом смо кренули усиљеним маршем на Бели Поток и Авалу, гдје смо стигли истог дана и ту се смјестили. Непријатељ овога дана није кретао у правцу нас и батаљони су се одмарали.
- 18.X.1944 По наређењу Штаба дивизије са батаљонима смо се поставили рано у 6 сати на просторију Авала и десно од Авале на М. Чот, на Шупљи Кам. (кота 295). Непријатељ је јачим снагама наступео од правца Врчина и одбио јединице које су биле на положају око Авале, тако да смо ми при доласку на ове положаје поставили се пред непријатеља са IV батаљоном на Авали, са III батаљоном испод Авале, око Црвеног Брега и према жељезничкој станици

- Рипањ, а са II батаљоном заобшпли непријатеља десно од Рипња и поставили га на коту Цигански Гај, 252, 303, 312 и даље према Љутој Страни. Борба је отпочела жестока, непријатељ је наступао према нашим положајима, не пазећи на губитке, али наши батаљони у заједници са Црвеном армијом послје жешће борбе повратили непријатеља, разбили га и гродужили гоњење и уништавање разбијеног непријатеља.
- V
- 19.XД1944 Изјутра у 6 сати са читавом бригадом продужили смо гоњење и уништавање непријатеља од железничке станице Рипањ до Љуте Стране, и ту се непријатељ задржао у јачини 1200 до 1500 и дао жесток отпор нашим батаљонима, и послје неуспјела наша два јуриша извршили смо блокаду овога непријатеља.
- 20.X.1944 У току ноћи око 3 сата наш Други батаљон привукао се непријатељу на Љутој Страни и непријатељ деморалисан нашом блокадом и упорношћу, дошао је до распада, тако да је непријатељ већином био побијен, заробљен, мањи дио се разбјежао пред снажном ватром наших јединица.
- 21.X.1944 У 14 сати бригада је извршила покрет са просторије Рипањ—Љута Страна на просторију Гунцати.
Непријатељ у борби око Авале—Рипња и Љуте Стране имао је следеће губитке:
1130 убијених војника и 845 заробљених.
- Ратни плијен:
- 2 тешка бацача, 45 п.митраљеза, 467 пушака, 30 стројница, 35 пиштоља, 80.000 пушчаних и митраљеских метака, 250 ручних бомби, више одјеће и обуће и осталог ратног материјала, и 80 .товарних коња и мазги.
- Наши губици: 46 мртвих и 108 рањених.
- Укупан број убијених и заробљених непријатељских војника и остале ратне спреме у борби на Београду и Авали је следећи:

Губици непријатеља:

1100 мртвих
898 заробљених

Свега: 1998

- 3.X.1944 г. Батаљони на истим положајима, промјене није било. Непријатељ није вршио испаде из града,
- 4.X.1944 г. Распоред I и II батаљона исти као и прошлих дана. Трећи батаљон постављен у село Корман—Орид а Четврти батаљон у село Трбушац на цести према Обреновцу. Задатак читаве бригаде: блокирање непријатеља у Шапцу у потпуности и спречавање непријатељског саобраћаја од Шапца до Обреновца и обратно. Непријатељ овог дана није вршио испаде ни у ком правцу.
- 5.X.1944 г. Први батаљон и Други на положају Мала Врањска—Мишар са задатком спречавања непријатељског пролаза од Шапца према Обреновцу. Трећи батаљон кренуо преко цесте до Саве, до села Мрђеновац, ради пријема новог људства са територије Срема. Четврти батаљон у засједи код села Трбушца према Обреновцу. Прелаз нових регрута није вршен пошто нијесу били у близини Саве. Непријатељ овога дана извршио напад на наше положаје, на Малу Врањску, Мишар, Орид и Корман са тенковима. Од стране наших батаљона повраћен је назад. У овој борби непријатељ је имао 2 оштећена тенка, 30 мртвих и рањених војника. Наши губици 2 мртва и четири рањена.
- 6.X.1944 г. Батаљони на истим положајима са истим задатком. Ноћу између 5 и 6 вршено је пребацивање нових бораца са територије Срема за XII корпус. Пребачено је око 800—900 нових бораца. Од ових бораца наша бригада добила је 260. Изјутра рано у 6 сати бригада је извршила покрет са просторије Мала Врањска, Корман, Орид, Мрђеновац и дошла на нову просторију и поставила се на просторију: Грабовац, Стублине, Велико Поље и Дражевац са задатком блокирања непријатеља у Обреновцу. На ове положаје батаљони су стигли 7 овог мјесеца око 12 сати. Непријатељ овога дана није вршио испаде.
- 8.X.1944 г. Батаљони на истим положајима са задатком затварања правца и блокирања непријатеља у Обреновцу. Непријатељ није вршио испаде.

Потргано је два километра пруге жељезничке од Стублина до Обреновца.

- д **X.1944** Г. По наређењу Штаба дивизије са бригадом — у са I и II батаљоном извршили смо напад на Обреновац а са III и IV батаљоном на село Мислођин. Борба је трајала 4 сата и није успјела због појачања непријатељских снага на овим положајима. Непријатељски губици у овим борбама су непознати, сем што је IV батаљон у Мислођину убио 10 непријатељских војника, заробио један пушкомитраљез, 8 пушака и остале ратне сцреме. Наши губици: 10 мртвих и 20 рањених.
- 10.X.1944 г. Са читавом бригадом поставили [смо] се у селу Јасенку према непријатељу који се налазио у Мислођину. Ноћу између 10 и 11 овог мјесеца извршили смо напад на непријатеља у Мислођину са читавом бригадом. Акција није успјела због упорности непријатеља, а и наши штабови батаљона нису били упорни у извођењу ових задатака. У овој борби непријатељски губици су непознати; наши губици: 6 мртвих и 11 рањених.
- И.X.1944 г. Са бригадом смо кренули у 4 сата ујутро из села Јасенка у село Малу Моштаницу, са задатком сјечавања непријатељског саобраћаја Београд—Обреновац.
- 12.X.1944 Батаљони на истим положајима.
- 13.X.1944 Покрет читаве бригаде из села Мала Моштаница на просторију Гунцати, гдје смо стигли у 15 сати. На овоме сектору био је одмор и сређивање бригаде.
- 14.X.1944 Са бригадом кренули смо са просторије Гунцати у 13 сати и стигли на просторију Жарково—Кнежевац. Исте ноћи у 22 сата добили смо наређење од Штаба дивизије да извршимо напад на непријатељско упориште Жарково. Око 24 сата батаљони су добили наређење за напад на Жарково. Напад на ово упориште отпочео је у ноћи 15 овог мјесеца и то не једновремено, неки батаљони у два а неки у три сата, тако да је борба трајала изјутра до 6 сати и последице неуспјеха батаљони се по-

У овој борби убијено је 5 виших и 30 нижих официра.

Плијен оружја:

6 противавионских далекометних топова,
2 противавионска митраљеза,
2 тешка бацача,
45 п.митраљеза
467 пушака,
30 стројница,
35 пиштоља,
3 неупотребива топа.

Муниције:

2 вагона топовске и митраљеске противавионске муниције,
80.000 пушчане муниције,
250 ручних бомби.

Одјећа и обућа:

500 пари одијела,
300 пари ципела.

Коња:

80 коња и мазги са самарима,
50 коња и мазги мртви — убијено у борби.

Властити губици:

70 мртвих
140 рањених

Свега 210 избачених из строја.

У овој борби сви наши батаљони показали су се са много воље а нарочито се истакао II батаљон, што ће персонални отсјек у сагласности са Штабом бригаде доставити приједлоге за похвалу појединих бораца и батаљона који су се истакли у овим борбама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар² — мајор,
Јован²

Командант — мајор,
Егић³

² Јово Мишљеновић. Тешко рањен приликом ослобођења Сремске Митровице крајем октобра 1944 год., умро је почетком новембра у дивизијској болници у с. Шашинцу.

³ Душан Егић

Цапомена: Уз горе наведену цифру заробљених непријатељских војника заробљено је још око 150 Руса, Талијана, полицајаца и Љотићевих банди који су били у саставу Нијемаца, а један дио од њих није био наоружан.

На бојном пољу од жељезничке станице Рипањ до Љуте Стране остала су три размонтирана — покварена топа и дјелови ових топова разбацани су на разне стране, тако да није било користи од њих. На истим овим секторима гдје су се водиле борбе остало је размонтираних и сломљених и по шумама разбацаних око 20 лушкомизраљеза — шараца и око 250 пушака које су Нијемци у распаду оштетили, поломили и разбацали по шумама.

Од заробљених војника предано је 150 непријатељских војника у заробљенички логор у Обреновац а приликом разоружања Нијемаца на Љутој Страни дошли су Руси и покупили све заробљене њемачке војнике и спровели за логор.

Политкомесар — мајор, **Јован**, Командант — мајор, **Егић**

БР. 113

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
ЈЕДНАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 ОКТОБРА 1944 ГОД
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ
ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ БЕОГРАДА¹**

ШТ АБ
ХИ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. пов. бр. служб.
24 октобра 1944 године
Положај

Концепт!

Операциски извештај
о акцијама — доставља

ШТАБУ ХИ ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Дне 15 октобра т.г. јединице ове бригаде биле су као резерва наше дивизије за вријеме акције на Београд. Наш I батаљон потпомагао је јединице V крај. бригаде које су продирале кроз непријатељско упориште Жарково и Баново Брдо. Овај батаљон кретао се на лијевом крилу према ријечи Сави, гдје се сукобио са непријатељем на цести Макиш грема Чукарици. Батаљон је остао у блокади од 10 часова до пред зору 16 о.м. У то вријеме позван је II батаљон, који је учествовао у борби са једном четом и минобацачем у нападу на школу, одакле је непријатељ давао отпор на Чукарици. Овај батаљон је такође потпомагао снаге V бригаде, са задатком ликвидације овог упоришта, које се није успјело ликвидирати. У овој борби непријатељски губици су нам непознати, а ми смо имали 2 мртва и 4 рањена борца.

Дне 16 овог мјесеца наша бригада добила је задатак да крене за село Рипањ и Бошњаке, у циљу спречавања непријатељског надирања од Младеновца према Београду. Пошто непријатељ на том сектору није био активан, јер се налазио у Заклопачи, Ритопеку и Калуђерици, ми смо добили задатак да са нашим снагама кренемо у Зуце у циљу спречавања непријатељског надирања према Авали.

Дне 17 о.м. добили смо задатак да запосједнемо село Зуце, као резерва I крај. бригаде која се налазила пред

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22/4, к. 876.

непријатељем у селу Лештане и Врчин. Прије него што смо запосјели тај положај, непријатељ са јаким снагама кренуо је из села Болеч и Лештане према Авали, у намјери да запосједне Авалу и пресијече комуникацију Раља—Београд, као и Рипањ—Београд, да би се у том правцу пробио и извукао своје снаге које су биле блокиране у Заклопачи, Ритопеку и Болечу.

Пошто је непријатељ кренуо са јаким снагама у разним правцима, сви наши батаљони дошли су до јаког сукоба са непријатељем и та је борба трајала од 20 часова [17 о.м.] до 18 часова 18 о.м. Сви непријатељски јуриши које је вршио да се пробије на Авалу, остали су без успјеха и у сваком покушају претрпио је огромне губитке.

Ова акција била је у садејству са јединицама једног батаљона V бригаде и једног батаљона XXXII српске бригаде.

Дне 18 о.м. у 7 часова [т.ј. 19 часова] добили смо наређење да са нашим јединицама кренемо преко села Рипањ у циљу даљњег прогањања и уништавања непријатеља као и сакупљања ратног плијена. Батаљони су упућени у разним правцима у батаљонским, четним па и водним колонама, које су наилазиле на непријатеља у мањим и већим групама, гдје су их уништавале и заробљавале.

Јединице I и III батаљона наишле су на јачу непријатељску групу у селу Рипањ, ЈБута Страна (кота 364). Ове непријатељске снаге блокиране су са још два батаљона V бригаде као и једним руским батаљоном, потпомогнути руском артиљеријом. Напад на ову непријатељску групу вршен је двапут у циљу ликвидације и уништења исте, који није успио.

Дне 19.X т.г. непријатељ, у безизлазном стању, са свом комором, болницом, 3 минобацача и осталом ратном спремом предао се, док су неки дјелови успјели да се извуку.

У свима овим акцијама јединице ове бригаде имале су:

!•) Губитци:

а) Непријатељски:

391 убијен

139 рањених

485 заробљених

Свега: 1.015 избачених из строја.

б) Власти:
21 мртав
29 рањених
2 нестала.

2.) Плијен:

а) Оружје:
216 пушака, 20 пушкомитраљеза, 21
стројница, 60 пиштоља, 5 тешких ба-
цача, 2 ручна бацача, 169 ручних бом-
би, 9 ракетних пиштоља, 50 мина за
ручни бацач и 15 мина за тешки
бацач.

б) муниција:
8300 метака за пушке, 133 метка за
стројнице и 158 метака за пиштоље.

в) Одећа:
150 пари одијела и 80 пари ципела.

г) Остало:
, 115 коња јахаћих и товарних, 15 же-
љезних самара и 16 мазги.

Оперативни извјештај о нападу на Барич за вријеме акције на Обреновац достављен је дне 11 овог мјесеца, који овдје није обухваћен.

Овај извјештај није благовремено достављен из разлога због неуредног достављања извјештаја од стране штабова батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар мајор,
Милутин*

Командант мајор,³

[†] Милутин Вујовић
^{*} Миле Вученовић

БР. 114

НДРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
од 24 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ч ДАЉИ ПРОДОР ПРЕМА КОСОВУ¹

ШТАБ XXIV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Оп. бр. 57
24 октобра 1944 год.
у 9,30 часова

ШТАБУ XI И XIII БРИГАДЕ

Ситуација:

1. — XI бригада налази се на положајима Бајовића Лазови—Тачевац—Јаблов До. XIII бригада налази се на положајима десно од Јаблова Дола, на Кртињаку—Угљарски Крш, са избаченим деловима према Слатини и Речици.

2. — Бугарске јединице прилазе правцем Куршумлијска Бања—Буњаци на нашем правцу одакле ће вероватно садејствовати по плану који ћемо споразумно установити.

3. — Шиптарске снаге непознате јачине дају јак отпор и нарочито покушавају да заобиђу и испресецају наше јединице, у коју сврху користе већином подилажења потоцима и мртвим угловима.

С обзиром на овакву ситуацију

НАРЕЂУЈЕМО:⁸

Обадве бригаде и даље ће наставити својим бфанзивним дејством на правцу свога кретања, при чему ће XIII бригада водити рачуна да веће дејство испољи својим десним крилом које ће ојачати на правцу Речица—Кокоровица—Бреца, а ако ситуација захтева, обухват може бити и шири, но водити рачуна да јединице буду довољно прикупљене како не би успео непријатељ да их пресеца, или пак уколико се непријатељ буде увлачио између наших јединица предузимати брзо садејство са леве и десне стране непријатеља ради његовог опкољавања и уништења. Уколико непријатељ дејствује по групицама, у ту сврху избацујте мања одељења ^{К0}Ј^а ће ликвидирати ове групе наслањајући се на своју

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/2, к. 1078.

³ Види док. бр. 92.

главнину, која ће се кретати одређеним правцима, али тако да се ова одељења не удаљују много од главнине, како би се одржала непрестано веза.

Бригаде ће стално међу собом држати везу.

Највећу пажњу поклоните уштеди муниције.

Преко интенданта организовати успутно свуда исхрану.

XIII бригада уколико пробије до Полатне задржаће се на линији Црни Врх—к. 1021—Полатна, одакле ће према ситуацији добити даље наређење да крене правцем или Пакаштица или на Житиње ка Оштром Копљу (к. 1789), уколико евентуално Шиптари буду отступали у томе правцу.

Ибарски одред добио је задатак да крене правцем Блажево—Ладово—Бајгора, ради садејства са нама на наш главни циљ Вучитрн—Кос. Митровица.³

Изгледа да ће се данас од села Буњаци према непријатељу код Бајовића Лазова и Вукојевца избацили један бугарски пук са брдском артиљеријом и пешадијом, утолико ће се олакшати на нашем правцу продор наших јединица.

Штаб дивизије и даље остаје у селу Буњаци, а у току дана можда ће се покренути у Дуги Део. Извештаје шаљите често. Све рањенике шаљите у састав река у Буњацима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол.комесар-п.пуковник,

Командант — мајор,
М. Ђаловић.

П.С.⁴

XI бригада организоваће кола која ће бити у резерви за пријем и транспорт рањеника до Куршумлијске Бање, где ће их примити XVII бригада и даље транспортовати. Хируршка екипа налази се код овога штаба.

Погинуле другове закопати на маркантним местима и узети њихово име, презиме и из које је јединице и одакле је. На гробове ставити крстаче, са натписом ових података. Слова испицати графитном оловком да не би испирала киша.

³ Види док. бр. 104.

⁴ Овај текст је дописан на истој машини.

БР. 115

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ
ТРИДЕСЕТ ШЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 24 ОКТОБРА 1944
ГОД ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О СОПСТВЕНИМ И НЕПРИЈА-
ТЕЉСКИМ ГУБИЦИМА У БОРБИ ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ
БЕОГРАДА¹

ШТАБ VI ВОЈВОЂ. БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Број: 227

Дана: 24 10 1944 год.

ШТАБУ XXXVI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Према тражењу тога штаба подносимо следећи извештај о сопственим и непријатељским губицима у борбама око Београда и то:

1. — Сопствени губици:

16.Х.о.г. код села Рушња 2 погинула.

18.Х.О.Г. на Авали 70 погинулих, 96 рањених и 22 не-стала.

20.Х.о.г. на положају Вел. Моштаница—Умка 14 поги-нулих, 32 рањена.

22.Х.о.г. при прелазу Саве за Срем 10 се утопило.

Свега: 86 погинулих, 128 рањених, 22 нестала и 10 се утопило.

2. — Непријатељски губици:

18.Х.о.г. у садејству са Црвеном армијом на Авали: 520 фашистичких војника.

19.Х.о.г. у Садејству са Црвеном армијом код Рушња: 120 фашистичких војника.

20.Х.о.г. у садејству са Црвеном армијом код [В.] Моштанице—Умке: 200 фашистичких војника.

23.Х.о.г. по прелазу Саве у Срем: 20 фашистичких војника.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-Риског института под рег. бр. 4/4 I, к. 866.

Напомена: Услед неспоразума са деловима Црвене армије на Авали избачено је Мз строја јединица ове бригаде 10 бораца, а на положају Вел. Моштаница—Умка, услед неспоразума при гађању артиљерије Црвене армије, избачено је из строја 40 бораца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — мајор,
Воја Живановић

В.д. начелника, капетан
Син. С. Јовановић

БР. 116

**ИНФОРМАЦИЈА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОД 25 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШЕФОВИМА САВЕЗНИЧКИХ
ВОЈНИХ МИСИЈА О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА НА ДАН
24 ОКТОБРА¹**

**ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОПЕРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ
Оп. бр. службено
25 октобра 1944 год.**

америчке
ШЕФУ совјетске ВОЈНЕ МИСИЈЕ
британске

Распоред наших јединица на дан 24 ов.м. је следећи:

XIII Корпус:

- 22. дивизија у рејону Ниша;
- 46. дивизија на сектору Врање—Бујановац, а једна њена бригада правцем Врање—Приштина садејствује јединицама II бугарске армије које оперишу према Косову;
- 47. дивизија: по једна бригада у Лесковцу и Прокупљу, а једна бригада на сектору Јастребац—Топлица чисти терен од заосталих разбијених Немаца, четника и недићеваца.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/3, к. 732 А.

XIV Корпус:

23. дивизија после учешћа у борбама око Београда ггрикупља се на просторији Раља—Младеновац—Космај, одакле треба да се пребаци преко Крагујевца на сектор Краљева у циљу садејства јединицама Црвене армије и нашим јединицама у операцијама код Краљева;

25. дивизија у захвату реке Млаве чисти терен од заосталих разбијених Немаца;

— 45. дивизија у рејону Крагујевца, а једна бригада држи места Јагодину, Параћин и Варварин.

II пролетерска дивизија: Обема обалама Западне Мораве дејствује према Краљеву са правца Крушевца, садејствујући јединицама Црвене армије. Јединице ове дивизије успеле су да потисну непријатеља и избију на реку Ибар од Краљева до ушћа у Мораву и на комуникацију Краљево—Крагујевац.

XXIV дивизија: На правцу Куршумлија—Вучитрн садејствује јединицама II бугарске армије које оперишу према Косову правцем Куршумлија—Подујево—Приштина и Лебане—Медвеђа—Туларе—Приштина. Бугарске јединице већ недељу дана воде борбе на тзв. „арнаутској граници" коју нису успеле да пређу. Арнаути у заједници са Немцима (којих треба да буде преко 4 дивизије на Косову) дају врло жилав отпор.

Косовске јединице (са једним шиптарским батаљоном) дејствују правцем Медвеђа—Орљани—Подујево, садејствујући јединицама II бугарске армије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник Штаба,
генерал-мајор,
Руд. Приморац

(М. П.)

БР. 117

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ПРВЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 11 ДО 20 ОКТОБРА
1944 ГОДИНЕ'**

**ШТАБ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Пов. бр. 510
25 октобра 1944

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

Достављамо вам извод из операцијског дневника за вријеме од 11 до 20 октобра 1944 год.

11 октобар 1944

Састав јединице: I, III и XIII пролетерска бригада, VIII црногорска бригада и Артиљериски дивизион од 2 батерије.

Сектор дејства: Бабе, Ропчево, Сопот, Влашко Поље, Пружатовић, Марковац и Белосавци.

I пролетерска бригада активно дејствује на жељ. станицу Ђуринци—Раља, као и на непријатељску колону која се креће од Младеновца ка Београду и обратно.

Бригада је у току овога дана заузела жељ. станицу Ђуринци. Убила и ранила више непријатељских војника.

Уништила 1 борна кола, 2 камиона и 1 локомотиву.

XIII пролетерска бригада² у току овога дана вршила је стално притисак на Младеновац.

Убила и ранила више непријатељских војника. Уништено више камиона.

XIII пролетерска бригада поставила се јужно од Младеновца на простору Марковац—Белосавци и садејствовала са дијеловима V дивизије на уништењу непријатеља у Тополи.

VIII црногорска бригада са једним батаљоном дејствовала је на простору Влашко Поље, а остали дијелови бригаде у с. Рогачи.

Артиљериски дивизион и болница у с. Венчане.

Штаб дивизије у с. Венчане.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/4, к. 712.

² Треба да стоји: Трећа пролетерска бригада.

12 октобар 1944

Састав јединице исти.

Сектор дејства: Бабе, Ропчево, Сопот, Влашко' Поље, Дружатовица, Марковац и Белосавци.

I пролетерска бригада у току дана води борбу са непријатељем на просторији Раља—Ђуринци, жељ. станицу Ђуринци заузела. Пруга је пресечена на више мјеста.

Бригада је у току дана имала 2 мртва, док је непријатељ имао више мртвих и рањених.

Уништена су једна борна кола и два камиона.

III пролетерска бригада водила је читав дан борбу са непријатељем око Младеновца.

Уништено је 10 камиона, 1 борна кола и 1 тенк.

У току дана дијелови ове бригаде састали су се са дијеловима Црвене армије.

XIII пролетерска бригада вршила је притисак са два батаљона са дијеловима V дивизије на опкољене Њемце код Тополе. Њемци су од Младеновца успјели да се пробију за Тополу са десет тенкова и са 120 камиона. Побијено је више непријатељских војника.

VIII црногорска бригада са једним батаљоном водила је борбу са непријатељем на простору Влашко Поље. Њемци су из Младеновца пред ноћ почели да се повлаче у правцу Београда. Црвена армија са нашим дијеловима је у 21 час заузела Младеновац и потискује Њемце ка Београду.

Артиљериски дивизион и болница у с. Венчане.

ДГтаб дивизије у с. Рогача.

13 октобар 1944

Састав јединице исти.

Сектор дејства: Рипањ, Парцани, Раља, Бабе и Стојник.

Дивизија се у току дана груписала на простору и то:

I и VIII бригада у с. Рипањ;

XIII пролетбригада у с. Бабе и Стојник;

III пролетбригада у с. Парцани и Раља;

Артиљеријски дивизион и болница у с. Рогача.

У току овога-дана бригаде су водиле борбу са непријатељем. Убили су и ранили неколико непријатељских војника.

Штаб дивизије у с. Раља.

*

14 октобар 1944

Састав јединице исти.

Сектор дејства: Раља, Београд.

Дивизија је добила задатак да у заједници са Црвеном армизјом напада на Београд. Јединице се прикупљају око Београда и у 20 часова почиње напад, док VIII бригада отпочиње напад у 16 часова.

Према обавјештењу Београд бране 3 њемачке дивизије са дијеловима разних група (гестаповаца, противавионске артиљерије, недићеваца, четника и љотићеваца).

I пролетерска бригада ће нападати у међупростару, т.ј. Бањица и даље; зона ширења у лијево Булевар ослобођења, Крунска ул., Дечанска ул., Васина ул., а у десно искључно Кр. Александра, Кр. Марије, Душанова ул. Позади I пролетерске бригаде кретаће се III пролетерска бригада и помагати исту уколико јој помоћ буде потребна.

VIII црногорска бригада нападаће правцем Дедиње, Булевар ослобођења—Крунска ул.—Дечанска—Васина ул.—Калемегдан.

Позади ове бригаде наступаће XIII пролетерска бригада и помагати исту уколико јој помоћ буде потребна.

Борбу води I и VIII бригада и успијевају да заузму Бањицу и Дедиње.

Непријатељ даје жилав отпор.

Са нашим јединицама садејствује и моторизација Црвене армије,

Наши потискују непријатеља наносећи му губитке у људству и материјалу,

Убијено је 80 и заробљено више од 180 непријатељских војника.

Наши губитци: 5 мртвих и око 30 рањених.

Штаб дивизије у с. Јајинце.

15 октобар 1944

Састав јединице исти.

Сектор дејства: Бањица, Дедиње до Славије.

Борба се према плану наставља. Наше јединице у садејству са Црвеном армијом и осталим јединицама потискују непријатеља и наше јединице у току дана улазе у град до Славије.

Борба је жилава, непријатељ се упорно брани, тако да се заузима кућа по кућа и улица по улица.

Непријатељ је имао велике губитке; око 600 мртвих, око 250 рањених.

Заробљено 500 пушака, 11 топова разног калибра, 15 „шараца“.

Наши губитци: око 40 мртвих и 90 рањених.

Штаб дивизије у граду, Светосавска бр. 41. !

16 октобар 1944

Састав јединице исти.

Сектор дејства: Ул. кр. Милана—Кр. Александра до угла [Улице] кр. Фердинанда.

Наша дивизија наставља гоњење непријатеља чистећи кућу ПО кућу и улицу по улици.

Наше јединице избијају у Ул. кр. Милана до зграде "Бата" а у десно у Ул. кр. Александра до угла [Улице] кр. фердинанда.

Због непријатеља који се појављује од Гроцке, јединице V дивизије нијесу стигле на одређено мјесто и због тога нашу III пролетбригаду убацујемо на наше десно крило и иста избија преко Таковске ул.—Уроша Предића на Улицу кнеза Павла — десним крилом избија на Дунав.

У току овога дана убијено је око 1324 непријатељских војника, заробљено 120 и рањено 95 непријатељских војника.

Заплијењен велики ратни материјал и то:

пушака 4.500, „шараца" 21, пушкомитраљеза 10, пиштоља 28, стројница 8, тешких бацача 2, тешких митраљеза 8, разних метака око 50.000, радио-станице 2, тенкова 3 Скоје су узели Руси), блиндираних кола 1 (узели Руси), топова 17, камиона 11, луксузних аутомобила 5.

Наши губитци: око 40 мртвих, 80 рањених и 5 несталих.

У борби су учествовале све четири бригаде ове дивизије.

Штаб дивизије у Светосавској улици бр. 41, а оперативни дио Штаба у Кр. Александра бр. 17.

17 октобар 1944

Састав јединице исти.

Сектор дејства: Кр. двор—Косовска—Дечанска—Кнеза Павла—Књегиње Јубице—Капетан Мишина—Електрична централа.

Наша дивизија у садејству са јединицама Црвене армије наставља чишћење града на своме сектору и заузима Кр- двор, Косовску, Дечанску ул. — Кнеза Павла — Књегиње Јубице — Капетан Мишину — Електричну централу. Неиријатељ је упоран и брани сваку кућу и улицу.

Непријатељске снаге од око 12.000 људи са 400 моторних возила од Смедерева и Гроцке надиру ка Београду, "Редњи дијелови ове групе улазе у град.

За појачање V дивизије и дијелова Црвене армије, према истој групи упућујемо XIII пролетерску бригаду преко

Јужног булевара—Душановца—Пашиног Брда. Ова непријатељска група потпуно је уништена од наших јединица.

У току овога дана непријатељ је имао следеће губитке: 823 мртва, 100 заробљених и 215 рањених.

Заплијењен је следећи ратни материјал:

пушака 1600, „шараца“ 30, пушкомитраљеза 14, пиштоља 30, стројница 6, тешких бацача 3, тешких митраљеза 5, разних метака 30.000, топова разног калибра 10, луксузних аутомобила 3.

У борби уништено тенкова 1, топова 1 и камиона 2.

Наши губитци: око 28 мртвих и 65 рањених.

У борби учествовале све четири наше бригаде.

Штаб дивизије у Светосавској улици бр. 41, а оперативни дио Штаба у Кр. Александра бр. 17.

18 октобар 1944

Састав јединице исти као напријед.

Сектор дејства: Косовска—Дечанска—Пашићева—Македонска—Кнеза Павла—Зетска—Вишњићева—Кр. Петра—Цара Уроша.

У току дана наше јединице у садејству са јединицама Црвене армије заузеле су Вишњићеву улицу, прешле преко Ул. кр. Петра и избиле у Улицу цара Уроша. Према Теразијама наше јединице су избациле непријатеља из неколико утврђених зграда. Непријатељ је упоран и брани сваку кућу. Нарочито јака непријатељска артиљерија туче наше положаје.

У току овог дана непријатељ је имао следеће губитке: 597 мртвих, 405 заробљених и 738 рањених.

У току дана заплијењен је следећи ратни материјал:

пушака 598, пушкомитраљеза 32, „шараца“ 5, тешких митраљеза 8, бацача 5, стројница 11, пиштоља 25, разне пушчане муниције 45.000 метака, моторних возила, тенкова и камиона 7, топова 2, одијела 100 пари, ципела 80 пари, часовника 5, ручних бомби 500, бацачких бомби 100 и 1000 разних топовских граната.

Наши губитци: 3 мртва и 17 рањених другова.

Штаб дивизије у Улици Јована Ристића бо. 2.

19 октобар 1944

Састав јединице исти.

Сектор дејства: Косовска—Дечанска—Пашићева—Македонска—Браће Југовића—Вишњићева—Кр. Петра—Риге од Фере.

У току дана наше јединице са Црвеном армијом настављају чишћење Београда. Непријатељ брани сваку кућу и ицу. Нарочито је јака непријатељска артиљерија. Наши гспијевају да заузму неколико зграда према Теразијама и избијају на Улицу браће Југовића и Улицу Риге од Фере и наше се јединице приближавају фабрици војне одјеће на Дунаву.

Непријатељ је имао сљедеће губитке:

518 мртвих, заробљених 237 и рањених око 700.

Од непријатеља је заплијењен сљедећи ратни материјал:

пушака 450, пушкомитраљеза 49, „шараца“ 4, тешких митраљеза 12, бацача 10, стројница 8, пиштоља 25, разне пушчане муниције 60.000 метака, моторних возила 9, топова 3, одијела 150 пари, ципела 120 пари, ручних бомби 700 комада, разних топовских граната 1500 комада.

Наши губитци: 2 мртва, 15 рањених и 4 нестала.

Штаб дивизије у Улици Јована Ристића бр. 2.

20 октобар 1944

Састав јединице исти.

Сектор дејства: дио Београда, Калемегдан, Горњи Град.

Наше јединице у садејству са Црвеном армијом снажно нападају непријатеља и исти се под притиском наших јединица пребацио у Земун преко р. Саве. Тако је Београд у 11 часова био очишћен од непријатеља.

У правцу Земуна упућујемо одмах нашу XIII пролетерску бригаду, која одмах по преласку ријеке Саве ступа у борбу са непријатељем и после жестоке борбе наши успијевају да га одбаце у правцу Земуна.

Непријатељ је имао сљедеће губитке:

273 мртва, 518 заробљених и 293 рањена.

Непријатељу је заплијењен сљедећи ратни материјал: пушака 850, пушкомитраљеза 33, „шарца“ 10, тешких митраљеза 16, бацача 14, стројница 21, пиштоља 233, разне УШчане муниције 76.660 метака, моторних возила 28, топова 5, одијела 250 пари, ципела 100 пари, магацина са храном 7, магацина са одијелом 4, магацина муницише 1, часовника 8, ручних бомби 800 комада, бацачких бомби 400 комада. Разних топовских граната 2.500 комада.

Наши губитци: 6 мртвих, 43 рањена и 47 несталих. У вре-

ОД 14 до 20 октобра садејствовала је и савезничка — ВЈетска авијација.

Штаб дивизије у Улици Јована Ристића бр. 2.

У времену од 14 (напад на Београд) до 20 (ослобођење Београда) непријатељ Је имао следеће губитке:
мртвих 4.225, рањених 2.076 и заробљених 1.775.
За исто вријеме наши губитци су следећи:
124 мртва, 330 рањених и 56 несталих.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)
За Штаб
начелник
п. пуковник
Блажо Марковић

БР. 118

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 25 ОКТОБРА 1944 ГОД. КОМАНДАНТУ НОП ОДРЕДА
„ЈОВО КУРСУЛА“ ЗА ДЕЈСТВО У ОКОЛИНИ КРАЉЕВА¹**

**ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ**

Бр. сл.
25-Х-1944 г.
У 7,40 ч.

**КОМАНДАНТУ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„ЈОВО КУРСУЛА“**

1. — Добили смо ваше писмо.
2. — Добро је то што сте Ви, не чекајући да стигне наша војска, обновили одред „Јован Курсула“, јер тиме доказујете да нисте заборавили на нашу борбу и да је сматрате исправном и својом.
3. — Сад у распаду четничких банди настојте да окупи-те око себе што више поштених људи и оружја.
4. — Са људством које имате вршите свакодневне акци-је на непријатеља, који се повлачи. Немојте сматрати малом акцијом ако непријатељу успорите покрет ма и за један сат, јер то за њега много значи. Свако узнемиравање и преки-дање и успоравање покрета непријатеља, морално га растро-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-Риског института под рег. бр. 46/3, к. 732 А.

тва и губи време за извлачење. Док ми не стигнемо, ове акције вршите са средствима са којима располажете.

5. — Настојте да одржавате сталну везу са нашим јединицама које се налазе око Краљева.

6. — Пазите на свој поступак према народу и не дозволите да ово привремено безвлашће које влада у крају где Ви оперишете искористи ма ко у своје сврхе. Пазите на лопове, пљачкаше, разбојнике којих је било пуно у четничким редовима. Хватајте такве и дајте народу нека им суди.

7. — Прикупите што више података о непријатељу и о томе нас обавештавајте.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

З а Ш т а б
командант — п. пуковник,
Сред. Урошевић

(М. П.)

БР. 119

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 25 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ
БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА НЕМЦЕ И САДЕЈСТВО СА ЈЕ-
ДИНИЦАМА ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ НА ПРАВЦУ ЧУКОЈЕВАЦ
—ВИТАНОВАЦ—ШУМАРИЦЕ¹**

Ш Т А Б
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 199
25-X-1944
у 14,45 ч.

ШТАБУ III СРПСКЕ БРИГАДЕ

1. — Немци упорно бране комуникацију: Врба—Краљево. После неколико неуспелих напада на овом правцу према Краљеву, Руси су одустали од даљих напада на овом правцу, већ су прешли у одбрану ових положаја, с тим што ће ујутру 26 о. м. у 5 часова извршити напад правцем: Чукојевац—Ви-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/3, к. 732 А.

тановац са задатком протеривања непријатеља са тог сектора, избијања на Шумарице, а потом спустити се на комуникацију код с. Шумарице. Они ће за овај свој задатак на тај сектор довући артилерију и нешто пешадије.

2. — Ваш задатак при овој акцији ујутру у 5 часова јесте садејство њиховим јединицама по припреми артилериске ватре. Ради што боље координације одржавајте чврсту везу са њима. По чишћењу од непријатеља комуникације и избијању на линију: Милавчић—Шумарице поставићете се, везујући се чврсто за руске јединице, на линију: Сирча—Поповић—Милочај, са задатком прављења заседа на комуникацији: Краљево—Милочај—Мрчајевци, као и на комуникацији како железничкој тако и путничкој: Краљево—Чачак. У ову сврху можете по један батаљон пребацивати преко Мораве са задатком прављења заседа и ометања непријатељског саобраћаја. У Балском Пољу повезати се са партизанским одредом „Јово Курсула”.²

3. — По извршењу горњег задатка нарочито ће бити важно да у моменту када немачки задњи делови буду отступили од Краљева [да] им се пресеку отступнице. Радити самоиницијативно саображавајући акцију према ситуацији, но са извесним снагама бити у сталном контакту, и то чврстом, са руским јединицама на том сектору, садејствујући им увек.

4. — О ситуацији нас свакодневно извехнтавајте преко радио-станице а по потреби писмено.

5. — Од Главног штаба обавештени смо да ће преко Крагујевца на сектор Краљева доћи 23 дивизија, XIV корпуса, те по доласку исте повежите се са њом, а нас о томе обавестите.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

3 а Штаб
командант — п. пуковник,
Сред. Урошевић

(М. П.)

² Види док. бр. 128.

**ПРЕДЛОГ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
25 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА
НОВЈ ЗА ПОХВАЛУ ПЕТЕ И ДВАНАЕСТЕ КРАЈИШКЕ
БРИГАДЕ ЗБОГ ПОКАЗАНЕ ХРАБРОСТИ У БЕОГРАД-
СКОЈ ОПЕРАЦИЈИ¹**

**ШТАБ
XI ДИВИЗИЈЕ
- 5 КОРПУСА НОВ**
Стр. пов. бр. 210
25-X-1944 г.

ШТАБУ XII КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

У борбама за ослобођење Београда наша V и XII бригада показале су видне резултате и од акције на Жарково па до чишћења терена од Рипња до Обреновца сваки постављени задатак у потпуности су извршиле.

1. — V бригада на челу са својим Штабом бригаде освојила је Жарково, а потом продужила напад на Баново Брдо, које је на јуриш заузела освојивши 6 противавионских топова, који су затварали све прилазе Београду са запада и југа. У овом јуришу наступао је Штаб бригаде у стрељачком строју са својим борцима. У борби за одбрану Авале и совјетске артиљерије и моторизираних делова који су се налазили под Авалом, удар за разбијање непријатеља који је очајнички наваљивао на Авалу дали су батаљони V бригаде са западне и јужне стране, где је опет читав Штаб бригаде наступао са својим борцима и помогнут са црвеноармејском артиљеријом разбио непријатељско лијево крило.

У даљем гоњењу непријатеља преко Рипња до ЈБуте Стране неуморни борци V бригаде, на челу са својим штабом, успевали су да брзим маневром пресеку отступ непријатељу западно од ЈБуте Стране и да га присиле да се са јачим снагама заустави на ЈБутој Страни где су га снаге У-е уз помоћ снага XII бригаде блокирале и ноћу 19/20 о. м. заменик команданта II батаљона упада у непријатељски логор и успева око 300 побити а око 700 Немаца заробити. Од ЈБуте Стране До Обреновца V бригада успева хватати непријатељске групе

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисторског института под рег. бр. 6/4 I, к. 866.

и уништавати их. У свим овим биткама V бригада је нанела непријатељу:

губитке:	1255 мртвих	
	953 заробљена	
Свега	2208 избачених	непријатељских војника из строја.
Губици V бригаде:	119 мртвих	
	209 рањених	
Свега	328 избачених	из строја. ²

2. — XII бригада, која је у самом нападу на Београд употребљавана као резерва у борби за Авалу, била је такођер одређена као резерва снагама које нападају на линији [М. и В.] Мокри Луг—Врчин. У моменту кад је непријатељ са својим деловима са источне стране наваљивао на Авалу, XII бригада се је налазила у селу Зуце. Знајући од колике је вредности у овој битци држање Авале, наваљивала је XII бригада од Зуца вису Авале иако је имала и пред собом и за собом непријатељске снаге које су се очајнички бориле да се одрже на источним падинама Авале. XII бригада је деловима снага наваљивала да преотме косе Авале а деловима задржавала непријатеља који је упорно наступао за њом. После двочасовне борбе XII бригада је разбила главнину непријатељских снага која је наваљивала са источне стране на Авалу и са своја два батаљона кренула у прогон разбијеног непријатеља а са два батаљона под најжешћом непријатељском ватром одржала положај изнад Зуца. Заслугом XII бригаде, непријатељ се није успео успети на највиши вис Авале, а заслугом V бригаде, уз помоћ црвеноармејске моторизације непријатељ је коначно разбијен на сектору Авале.

У свом даљем наступању у правцу Рипња XII бригада је на свом сектору уништавала непријатељске изоловане групе и резултати њених борби од Авале до Рипња и Љуте Стране су:

неприј. губици:	438 мртвих,	
	586 заробљених	
Свега	1024 избачена	из строја.

² Опширније о томе види док. бр. 112.

Губици XII бригаде 25 мртвих,
38 рањених,
3 нестала

Свега 66 избачених из строја.³

У борбама за ослобођење Београда, према горњим резултатима, наша V и XII бригада успеле су да изврше сваки пред њих постављени задатак, стога предлажемо за похвалу:

1. — V бригаду на челу са њеним штабом,
2. — XII бригаду са њеним штабом,
3. — II батаљон V бригаде на челу са командантом батаљона, а заменик команданта батаљона за изведени подвиг биће предложен за одликовање.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар — п. пуковник: Командант — пуковник:
В. д. начелника,

БР. 121

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ШЕСТЕ ИСТОЧНОБОСАНСКЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 25 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА БУМБАРЕВО БРДО И ЗА ПРОДИРАЊЕ ПРЕМА ЧАЧКУ¹

ШТ АБ
VI БНОУ БРИГАДЕ
25 октобра 1944
у 8 ч.

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција: Крушевац—Крагујевац—Чачак—Аранђеловац
1:100.000)

Ситуација: —• Негаријатаљ са јачстм снагама, које се поалаче из Грчке преко Лужне Србије, држи Краљево и Чачак, оријентисан према Ужицу. Његова бочна осигурања налазе се сјеверно од комуникације Чачак—Кнић, и с. Мојсиње—%чајевци — Бумбарево Брдо.

³ Види док. бр. 124.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/2, к. 712 А.

У току јучерашњег дана јединице II КНОУ² бригаде протјерале су непријатеља из манастира Вујан и преко Јзање, овлададе положајима Вучја Главица (401)—Котарино (390) — с. Остра, офанзивно дјелују према Чачку.

Јединице Ц. А. налазе се на линији Љубић—Коњевићи—Прељина.

Наш задатак је да хитно кренемо најповољнијим правцем и ликвидирамо непријатеља на Бумбаревом Брду, гонећи га према Мрчајевцима, и у садејству са јединицама II КНОУ бригаде да ликвидирамо непријатеља у Мрчајевцима, гонећи га према Чачку, и са лијевим крилом избијемо на 3. Мораву код Гушевца (222). За извршење задатка.

НАРЕЂУЈЕМО:

1) Десна кољона:

Командант друг Раде Чорак,
састав: II батаљон.

Креће данас тачно у 10 часова са зборног мјеста Враћевшница правцем: — с. Бечевица—Борач—Вошњачина—Марино Брдо (670) — Чука (512). Са тога положаја развија се и у борбеном распореду напада непријатеља на Бумбаревом Брду, осигуравајући своје десно крило и хватајући везу са јединицама II КНОУ бригаде. По ликвидацији непријатеља на Бумбаревом Брду, продужује десно од цесте чистећи терен према с. Мрчајевци, напада непријатеља на тој просторији, везујући се десно са јединицама II КНОУ бригаде и лијево са лијевом колоном.

2) Лијева колона:

Командант поручник Целестин,
састав: I батаљон и чета пратећих оруђа.

Креће данас у 10 часова са зборног мјеста с. Баре правцем: — с. Баре—с. Опланић—Кусовац—Пољци. Са ове просторије јачим дијелом снага креће преко Камењака, са задатком бочног—лијевог обухвата, чистећи Г.[оло] Брдо, а мањи дио снага, са којим треба да се налази и чета пратећих оруђа, креће преко с. Радми-

² Друга крајишка НОУ бригада (Седамнаесте НОУ дивизије)

ловићи и напада непријатеља на Бумбаревом Брду, у садејству са десном колоном. Претходно испитати ситуацију у Книћу. По ликвидацији непријатеља на Бумбаревом Брду, продужује цестом и лијево од цесте према с. Мрчајевци, правећи лијеви обухват, напада непријатеља у Мрчајевцима и са лијевим својим крилом избија на З. Мораву код с. Гушевац.

3) *III батаљон:*

Командант поручник Минић.

"*

Остаје на просторији с. Враћевшница, Љуљаци, заједно са свим непокретним дијеловима, са задатком сређивања јединица и обезбјеђења непокретних дијелова. Јединице добро нахранити и чекати даље наређење.

4) *IV батаљон:*

Остаје на просторији Топола — с. Овсиште, са задатком који му је постављен ранијом нашом заповијести.

Напомена:

а) — Штаб бригаде за прво вријеме налазиће се у с. Радмиловићи, а по ликвидацији Бумбаревог Брда кретаће се цестом преко Мрчајеваца према Прељини.

б) — Почетак напада на непријатеља означиће команданти колоне са по три ракетле исте боје у правцу непријатеља.

в) — Самоиницијатива и координација нападних колоне мора да дође до пуног изражаја, а нарочито тешко оруђе, које сконцентрисати и заједно са аутоматским оружјем осути брзу паљбу.

г) — Све рањенике упућивати преко бригадног превижалишта које ће бити са Штабом бригаде. Штабови батаљона У овој акцији "морају обавезно одредити своте батаљонско превижалиште, преко којег ће упућивати све рањенике и у том погледу у пуној мјери помоћи референте батаљона.

ц) — Штаб IV батаљона заинтересоваће се за наше рањенике који се налазе у болници Ц. А. у Тополи, или на којем другом мјесту, одвојити их и упутити у Крагујевац у Див. болницу. За превозно средство узети камион из команде "Јеста Топола.

д) — По ликвидацији првог непријатељског **упоришта**, непријатеља треба гонити што већом брзином и не **дозволити** му да се скоцентрише за одбрану или контранапад. За ово ће се заинтересовати команданти колоне.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор Командант-потпуковник,
Реља⁴ **Саво**⁵
(М. П.)

П. С. — На новој просторији треба хитно приступити набавци коња и кола — коњске коморе, пошто има могућности.

БР. 122

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 25 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ЈЕДАНАЕСТЕ И
ТРИНАЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ЗА ДАЉИ ПРОДОР
ПРЕМА КОСОВУ ПРАВЦЕМ УГЉАРСКИ КРШ—ПОЛАТ-
НА—БАЈГОРА¹**

ШТАБ XXIV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Оп. бр. 58

25 октобра 1944 год.

у 5.30 ч.

ШТАБУ XI и XIII БРИГАДЕ

Ситуација:

У току јучерашњег дана шиптарске групе које су биле прилично мале изненадиле су батаљоне XI бригаде и успеле да брзим и вештим маневрисањем створе панику скоро код читаве бригаде, те је на тај начин принудили на повлачење мада нису за то били војнички разлози.

Бугарске јединице извршиле су прегруписавање у томе што је 4 дивизија пребачена на Мердаре, а на њено место

³ О исходу ове борбе види Операц. дневник Бригаде, док. бр. 140.

⁴ Реља Лукић

⁵ Саво Трикић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/2, к. 1078.

додша је 6 бугарска дивизија која је посела положаје на сектору Преполац—Церово и са својим десним крилом, које чини један бугарски партизански одред, обухватиће све до тригонометријске тачке Тачевац (1013). Десно крило ове дивизије обухватиће до села Метохије, а њихов одред до села Двориште, правац Добротин. С обзиром на овакву ситуацију

НАРЕЂУ ЈЕМО:

XI бригада поставиће се на линији Јаблов До — Кртињак, са правцем наступања Слатина—Кокоровица—Полатна Г. Репа—Г. Пакаштица—Пакаштица—Качандол—Бајгора—Баре. Са једним или два батаљона прочистити терен од Полатне—Сиљевица—Парадус—Чанога, који треба да избију код Качандола, у састав бригаде.

XIII бригада поставиће се на линији Кртињак (к. 1147) — Угљарски Крш (к. 1297) — Медљика (к. 1318), са правцем надирања Угљарски Крш—Речица—Трновица—Бреца до Полатне од Полатне—Житиња—Качандол (к. 1577) — Устарице, одакле се саставити са XI бригадом код Бајгоре. При кретању од Медљике десно крило чиниће обухват западно од Трновице до Мургуле и даље где је потребно.

Јутрос око 8 часова почеће напад прво бугарском артиљеријом, који ће трајати око 30 минути, а за овим њихова пешадија и све остале јединице ступиће у општи напад на читавој линији фронта.

Наша XI бригада ступиће у напад кад и бугарске пешадијске јединице. Наша XIII бригада ступиће у напад у часу кад се чују први топовски пуцњи да би на време направила потребни обухват према Трновици—Мургули и Житињу.

Белим ракетлама обележавати положај до којег се наступило да не би бугарска артиљерија тукла наше јединице. Испред јединица бацати бело платно у виду правога угла, код којег треба да буду оба крака по 3 метра дугачка и по један метар широка, јер ће у времену бомбардовања и одмах после бомбардовања кружити бугарски и совјетски авиони.

Пошто Шиптари воде рат на герилском принципу са мањим групама, то испред колона и са бокова колона избацити више десетина и водова који ће се кретати гребенима^{Ma} У ешалонским колоницама на већем отстојању а где наиђу на отпор обилазиће мртвим угловима шиптарска упоришта, °Рзо опкољавати и ликвидирати. Десно крило јединица у покрету бригаде мора увек на правцу кретања дубље продирати, а XIII бригада такође мора правити дубљи продор на своје правцу кретања, ради тога да непријатељ који се на-

ски Тачевац и спустиле се према [Г.] Репи, Полатни и Дворишту. С обзиром на овакву ситуацију

НАРЕЂУЈЕМО:

Све јединице наставиће 26 ов. м. рано изјутра са наступним маршем правцима одређеним заповешћу овога штаба бр. оп. 58 од 25 ов. м. која је писана у 5,30 часова.² У свему се придржавати овог наређења, с тим што ће се положијаи до којих се буде у наступању дошло обележавати поред одређених знакова ракетлама и паљењем ватре.

Штаб дивизије биће са XI бригадом, где слати извештаје.

Хируршка екипа биће са Штабом дивизије, где слати рапорте за хируршку интервенцију.

Исхрану јединица организовати на маршу.

Погинуле другове, уколико их имаде, сахранити на маркантним местима по раније датим упутствима.

Уколико буду Шиптари давали отпор настојати да се брзо и што одлучније ликвидирају и освоје њихова упоришта, да не би сметала јединицама на правцу кретања.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар — п. пуковник,

Командант — мајор,
М. Ђаловић

/

² Види док. бр. 122.

³ О извршењу ових наређења види док. бр. 165.

• БР. 124

**МЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕ-
СЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 25 ОКТОБРА 1944 ГОД
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА
ПОЛОЖАЈУ ЈАВОР—ЈАНКОВ ВРХ—ВАСИЉЕВ ВРХ—
ЈАСТРЕБОВАЦ—ЛЕПОВИЋИ¹**

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 12
24-X-1944 год.²
Положај

РЕЛАЦИЈА

V Санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са четницима дана 24 октобра т. г. на положајима Јавор—Јанков Врх—Васиљев Врх—Јастребовац—Леповићи (секција Сјеница 1:100.000).

НЕПРИЈАТЕЉ

а) Непријатељ је био јаче формације: око 8000 четника. недићеваца и дражићеваца.

б) Наоружање непријатеља: 10 тешких митраљеза (3 тешке бреде, 3 „Холанђанина“, 2 немачка лака шарца и 2 шварцлозе), већи број п. митраљеза, 2 тешка и 2 лака минобацача.

в) Морал непријатеља врло слаб, једино их је одржавала њихова надмоћност у људству и оружју.

НАШЕ ЈЕДИНИЦЕ

а) 1, 2 и 3 батаљон, јачине 279 бораца, са 8 п. митраљеза, 3 тешка митраљеза, 2 тешка и 1 лаки бацач.

б) На дан 24 октобра т. г. вођена је борба са непријатељем, четницима, на положају Јавор—Јанков Врх—Васиљев Врх—Јастребовац—Леповићи. Вид борбе: напад. Време: дан сунчан.

в) Са просторије Црвена Гора—Сивчина—Катићи, сходно наређењу Штаба дивизије, кренули смо 1, 2 и 3 батаљоном у правцу Јавора, ради држања положаја Штитково—

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20/6, к. 1253.

² Треба: 25-X-1944 год., јер се у извештају говори и о борби вођеној тога дана.

Кладница—Јавор. Наступним маршем кренули смо из с. Ка-тића у правцу Јавора. У маршу сукобили смо се са непријатељским истуреним предстражним деловима (десном побочицом непријатеља) које смо делове јаким налетом и оштром ватром потиснули у правцу Кладница—Сјеница.

— Захваљујући добро испресецаном, каменитом и пошумљеном земљишту, иако је непријатељ био много надмоћнији у људству и оружју, успели смо да непријатеља разбијемо уз осетне његове губитке и да га натерамо у панично бегство.

Морали смо низом узастопних јуриша освајати део по део непријатељског положаја, који је у неколико махова бранио прса у прса.

Започета борба поменутога дана ушла је у ноћ и трајала све до 1 час после пола ноћи.

Положаје Јанков Врх, Васиљев Врх, Јавор и Леповиће, где се је налазила јача снага четника, морали смо тући снажном ватром из свих аутоматских оруђа као и бацачима. Јуришем овладали смо овим положајима тачно у 1 час после пола ноћи, т. ј. 25 октобра т. г.

Непријатељ је у нереду повукао се у правцу Кладница—Сјеница.

г) Наши губитци у току ове борбе (дана и ноћи) били су: 1 рањен и то командант III батаљона друг Кљајевић Раденко.

Непријатељски укупни губитци за време ове борбе (дана и ноћи) износе 55 мртвих (нађених на положају) и 25 заробљених.

д) Морал наших јединица био је на висини. Иако је непријатељ имао јаче снаге, наши борци без икаквога оклевања и застајања успели су да браниоца разбију и да му нанесу осетне губитке.

ђ) Од ратног материјала заробљено је нешто пушака, мања количина муниције од тешке бреде.

е) Утрошено је 2100 метака од тешке бреде, 270 метака за пушку кал. 7,9 мм, 1598 за лаку бреду, 2200 за п. митраљезе и остале пушке, 2 тешке и 14 лаких мина за тешки бацач и 9 мина за лаки бацач, као и 17 ручних бомби, 160 метака за руске маџинке и 114 метака од енглеске машинке.

ж) Борба је текла по предвиђеном плану. Непријатељ У овој борби претрпевши осетне губитке, био приморан да се повуче са положаја и да у нереду отступи у правцу Кладница—Сјеница.

Овај неуспех непријатеља имао је крупних и штетних последица — опадање морала и дезертерство.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара
капетан
Јосиф Струњаш

Командант — капетан
Бошко Шкрбовић

(М. П.)

БР. 125

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА
НОВЈ ОД 26 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДИВИЗИ-
ЈА И КОМАНДИ ГРАДА БЕОГРАДА ДА ПРИПРЕМЕ ЈЕ-
ДИНИЦЕ ЗА СМОТРУ И ПАРАДУ НА БАЊИЦИ¹**

**ШТ АБ
I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ**
Пов. бр. 101
26.X.1944.

ШТАБУ I ПРОЛЕТ. ДИВИЗИЈЕ

27 о. м. извршиће смотре наших јединица наш Врховни командант, маршал Југославије, Јосип Броз Тито, на Бањици.

У смотри ће учествовати следеће јединице:

I пролетерска бригада, XIII пролетерска бригада, IV и X крајишка бригада, II пролетерска бригада, IV српска бригада, бригада VI дивизије која је најближа Београду, Коњичка бригада, артиљерија и бацачи I, V, и VI дивизије.

Све јединице одмах по пријему овог наређења да се хитно пребаце у околину Бањице и да одмах отпочну са вјежбањем.

Команда града Београда одмах ће ослободити II пролетерску, IV и X крајишку бригаду. *

XXI бригадом V дивизије одмах смијенити I пролетерску бригаду.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/2, к. 712 А.

V бригада XXI дивизије обезбјеђиваће трибине прије и за вријеме смотре.

XIII пролетерска бригада да остави једну чету у Земуну за чување фабрика, а са свим осталим јединицама да крене за Бањицу још у току ове ноћи.

Послије завршетка смотре а потом дефилеа, XIII пролетерска бригада вратиће се у Земун, I пролетерска бригада на своју дужност у Београд, јединице V дивизије на расположење Команди града Београда, а XXI дивизија пребациће се у Сријем на просторију Бежанија—Сурчин.

Накнадно ће се наредити час смотре, распоред у дефилеу и остале појединости.

Извршењу овог наређења приступити најхитније.

Потврдити пријем наређења и назначити час пријема.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант
генерал-лајтнант
Пеко Дапчевић

(М. П.)

Достављено:
Штабу I, V, XXI дивизије,
Команди града Београда,
Коњичкој бригади, бригади
VI дивизије.

БР. 126

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
26 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ ПРОЛЕТЕРСКОГ
КОРПУСА НОВЈ О РАСПОРЕДУ И БОРБИ БРИГАДА НА
СЕКТОРУ КНИЋ.—ЧАЧАК¹**

**ШТАБ
XVII УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ**

Бр. СЛ.
26.X.1944 г. у 12 час.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

Двије бригаде налазе се на сектору Чачка, гдје воде борбу са Њемцима и четницима заједно са јединицама Ц. А.

II бригада на сектору Трепча потисла је Њемце према цести Прељина—Мрчајевци.

Три батаљона VI бригаде, у заједници са јединицама Ц. А., воде борбу са Њемцима на линији Бумбарево Брдо—Гунцати. Њемци се налазе у Мојсињу—Мрчајевцима и Гунцатима.

II крајишка бригада у борбама на сектору Трепче нанијела је непријатељу осјетне губитке (у операциском извјештају јавићемо тачан резултат), а сама је имала већи број губитака. Рањен је један командант батаљона.

Један батаљон VI бригаде оставили смо на просторији Топсша—Овсиште.

XV мајевичка бригада налази се као гарнизонска јединица у Крагујевцу.

У Крагујевцу се до сада јавило до 200 добровољаца. Данас вршимо мобилизацију способних мушкараца рођених 1914 до закључно 1926 године.

Са јединицама које воде борбу на сектору Чачка налази се командант дивизије пуковник друг Глиго², и он је у сталној вези са Штабом 93 дивизије Ц.А.

Шумадијском партизанском НОП одреду и Чачанском НОП одреду дали смо довољне количине пушака и аутоматског оружја, као и другог материјала.

Х и т н о нам је потребно енглеске муниције за пушко-митраљезе и мина за тешки бацач кал. 81 мм. Исто тако тр^{ен}бамо пушчане муниције за руске пушке и муниције за ру^{ске}

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиву Војноисториског института под рег. бр. 23/3, к. 982.

² Глигорије Манрић

литраљезе (јер смо у заводу нашли 40 руских пушкоми-
тра-леза и око 1000 руских пушака). Даље, подузели смо мјере
да комплетирамо једну хаубичку батерију и два брдска
топа.

С обзиром на задатке и удаљеност бригада од нас, потре-
бно нам је (3) три радио-станице и то по могућству амери-
канске са генераторима. Молимо, уколико располажете са
лстим, да нам их пошаљете по капетану другу Аци, којег у
ту сврху упућујемо.

Такође Вас молимо да изиђете у сусрет другу Алекси
Стојићу, помоћнику интенданта XV бригаде, којег упућујемо
ради набавке потребних ствари за наше јединице.

Молимо да најхитније интервенишете код надлежних
штабова Црвене армије, да се свакако спријечи одношење
стројева и алата из радионица у Војно-техничком заводу у
Крагујевцу, што раде поједини официри и војници Ц. А. из
разних њихових јединица. И поред свега настојања ми ни-
смо у стању да ово спријечимо, а сматрамо да је то велика
штета, јер заједно са Командом подручја радимо већ на
томе да оспособимо радионице Војно-техничког завода за
израду пушака, муниције и др.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник — п. пуковник,

Политички комесар
п. пуковник

БР. 127

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
27 ОКТОБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О РАСПОРЕДУ, ДЕЈСТВУ И ЗАДАЦИМА
ЈЕДИНИЦА¹**

**ШТАБ
XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Оп. бр. 27
27-X-1944 г.
у 18 часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П.О. СРБИЈЕ

Добили смо ваше наређење оп. број 107 од данас.²
Извјештавамо вас о распореду, дејству и задацима наших јединица.

1. 22 дивизија налази се у Нишу и ближеј околини са задатком одржавања војничког реда у граду и омогућавања успоставе власти и њиховог правилног дејства. Чишћење града и околине од заостатака непријатељских војника. Поред тога дивизија је имала задатак преформирања бригада, т.ј. попуњавање и повећавање јединица, као и формирање нових по новој формацији.

2. 47 дивизија налази се на простору: Лесковац—Прокупље—Куршумлија, са задатком чишћења овога простора од заостатака непријатеља, а нарочито чишћења Малог и јужних падина Великог Јастрепца и хватања група разбијених непријатељских војника после ослобођења Ниша и протјеривања истих у правцу Прокупља и Куршумлије. Поред великих губитака нанијетих непријатељу на овом правцу од стране 24 и 47 дивизије, о којима смо вас извијестили, снаге 47 дивизије за посљедних пет дана похватале су и побиле на Малом и јужним падинама Великог Јастрепца преко стотину непријатељских војника — већином Нијемаца.

Заплијењена моторизација од непријатеља на простору Ниш—Прокупље 14-тог и 15-тог овог мјесеца од стране јединица 47 дивизије, лабавим вршењем службе истих и дрскошћу Бугара дошла је до руку тенковске бригаде бугарске војске, која је потјерала сва исправна моторна возила и

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/1, к. 182.

² Редакција не располаже овим документом.

на наше тражење да их поврати и стави нама на расположење, позивајући се на наређење Врховног команданта наше војске, ни до данас нису повратили ниједно моторно возило.

3. 46 дивизија се налази на сектору југозападно од Врања према Бујановцу, на линији, т.ј. на просторији Карадник Доњи и Горњи Вртогош—Караула—Бели Брег—Катун—Дубница—Доброшево. Док се непријатељ налази у Куманову—Прешеви—Рајинцу—Левосоју и Бујановцу, са јачом претстражом а уједно и побочницом код села Краљева Кућа. На лијевом крилу Нијемаца налазе се Шиптапи који су распоређени на линији: Бујановац—Лопардинци—Вршник—Свети Илија и Ново Село — западно од Врања.

Бугарске снаге налазе се на просторији: Давидовац—Ристовац—Жбевац—Павловце—Хатаје—Нерадовце—Златокоп—Врање.

Јединице Оперативног штаба Косова и Метохије распоређене су и то: II и III косовска бригада на линији: Ново Село (Горња Махала)—Богдановце—Кошарно—Јастребац. Оперативни штаб налази се у селу Лукарце. Ове јединице дејствују на комуникацију Бујановац—Прешево са источне стране.

Последњих неколико дана на овоме сектору, т.ј. према Бујановцу и Прешеви, нису се водиле веће борбе. Прије три дана одржана је конференција штабова двије бугарске дивизије, Оперативног штаба за Косово и наше 46 дивизије, у присуству једног совјетског пуковника, ради извођења операција које ће успијети одмах, т.ј. у најскорије вријеме. По предвиђеном плану наше снаге дјеловаће западно од Врања, дуж арнаутске границе, и даље дејство према Ѓњилану.

Према најновијим подацима непријатељске снаге на сектору Куманово—Прешево—Бујановац су јачине једне дивизије.

У смислу данашњег вашег наређења затражили смо најновије податке од 46 дивизије и наредили јој за активније и јаче дејство према Бујановцу и Косову и да требају појачати своје снаге на том сектору, али су они ово и раније урадили.

Почетак активнијег дејства на сектору Бујановац—Косово и Бујановац—Куманово јавићемо вам одмах, а тако исто извјештаваћемо вас редовно о свим поомјенама ситуације и сваком новијем и важнијем моменту на овим правцима, као и на осталим на којима дејствују наше јединице.

4. Немамо радио-везу са 24 дивизијом, па нам и није позната ситуација на њезином правцу наступања. Везу смо

били успоставили, али иста је прекинута има неколико дана,"¹
Настојаћемо да је поново успоставимо уз помоћ ваше радио-
службе.

5. Командант Корпуса пуковник Вучковић се налази на
обиласку јединица и баш је јучер био код 46 дивизије на
правцу Врање—Бујановац.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб корпуса
начелник. п. пуковник:
Мом. Д. Полексић

(М. П.)

БР. 128

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДРУГЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 27 ОКТОБРА 1944 ГОД. О
БОРБИ СА НЕМЦИМА НА ШУМАРИЦАМА КОД
КРАЉЕВА¹**

**ШТАБ
III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ**

Бр. службено
27 октобар 1944 год.
Положај
часа 13

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

У току 26 о. м. наше јединице су вршиле напад на непријатеља у с. Витановцу—Шумарице—Вел. Борча—Мала Борча. Непријатељ је ликвидиран са М. Борче а задржао се на Вел. Борчи. Са Шумарица је био исто ликвидиран, али је Први батаљон ту невојнички изашао на положаје и борци су се забунили око плена а непријатељ је искористио то и извршио контра напад те своје положаје повратио. У с. Ви-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/4, к. 737.

тановцу је непријатељ давао јак отпор, и није се могао ликвидирати.

У овим борбама у току јучерашњег дана наши губитци су 4 мртва и 45 рањених, а од тога 24 теже а остали су лакше.

Непријатељски губитци рачунају се до око 300 мртвих и много више рањених. У једном бункеру где је ударила совјетска граната нађено је 40 лешева непријатељских. Запленио је: један шарац брзи и неколико машингевера и нешто ратне спреме, санитетског материјала итд.

Изгледа да у непријатеља већ нестаје артиљериске муниције јер је њихова паљба све слабија и слабија. Непријатељ је деморалисан али их има велики број и тако се и држе. Наши борци нису довољно искусни у подилажењу и у отступању. Нарочито се дешава: када први налет наших бораца не успе, одмах настаје пометња и враћају се назад сами, тако да [их] команда теже задржи и у том њиховом повлачењу се баш и дешава највише рањених.

Наши батаљони су сада близу непријатеља у отстојању од 300 метара. II батаљон држи положаје са леве обале Груже. IV батаљон држи положаје Шумарице—кота 216². I батаљон држи положаје између коте 474 и 487. III батаљон држи положаје Мала Борча (кота 508), такође контролише село Сирчу. Командант је отишао код совјетског цуковника, пом. команданта дивизије, од којег ће тражити да њихова артиљерија туче непријатељске положаје.

Потребна нам је минобацачка муниција као и пешадиска разна. Уколико је имате пошаљите нам. као и камион јер нам је неопходно потребан за превоз тежих рањеника.

Штаб бригаде налази се у селу Чукојевцу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**За Штаб
начелник, капетан
Б. Митровић**

(М. П.)

п. С. Заробљеника је нешто брже али су предати совјетској команди, која ће узети податке о непријатељу, а потом их вратити овом штабу. Ми ћемо их упутити вама.

² Ова кота није нађена на карти 1 :100.000. Вероватно се односи на к. 260.

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 27 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ПРЕСЕЦАЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ БУЈАНОВАЦ—ГЊИЛА-
НЕ И НАПАД НА ШИПТАРСКЕ СНАГЕ НА ПОЛОЖАЈУ
НОВО СЕЛО—МУХОВАЦ—БРЕЗНИЦА—ТРНОВАЦ¹**

**ШТАБ XI,VI ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Оп. бр. 5
27. X 1944 г.
у 10 часова

ЗАПОВЕСТ

(секције: Враше—Лебане—Кратово—Куманово—Скопље)
раз. 1 :100.000

Подаци о непријатељу:

Непријатељ јачине 2 батаљона пешадије и три батерије топова налази се у Бујановцу са истуреним деловима на линији Лопардинци—Краљева Кућа—с. Жбевац—к. 711—с. Јастребац. На правцу Ново Село—Св. Илија—Трновац налазе се шиптарске снаге које служе као бочно обезбеђење немачким снагама које гарнизонирају у Бујановцу и држе положај око Бујановца као и онима које се повлаче са правца Скопље—Куманово—Приштина.

Подаци о нашим снагама:

Лево од нас нападаће Друга коњичка дивизија на правцу Враше—Бујановац и десно крило ове дивизије ослањаће се на линију Лопардинци—Трновац. Са источне стране деловаће на непријатеља који се налази на Јастрепцу—Жбевцу и Бујановцу Прва устаничка² бугарска дивизија. На линији Биљача—Рујан Пл. налазе се косовске и македонске јединице, које ће затворити правац од Куманова, порушити комуникацију и неће дозволити пристизање помоћи док наше и бугарске снаге не изврше опкољавање Бујановца и униште непријатељски гарнизон.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/1, к. 1340.

² партизанска

Наш задатак:

Наша дивизија има брзим и одлучним налетом са једном бригадом избити на Кончуљску Клисуру ради затварања правца и пресецења комуникација Бујановац—Гњилане а у исто време и разбијања шиптарских снага на линији и простору Ново Село—Св. Илија—Муховац—Карачево—Брезница—Ново Село—Одоновци—Трновац и даље.

За извршење предњег задатка, —

НАРЕЂУЈЕМО:

26 бригада у току данашњег дана пребациће се на просторију: Дубница—Стропско а сутра рано изјутра, тј. пре зоре, има избити на линију к. 794—к. 937—к. 960—Плоча—Бршник и у 6,30 часова, кад почиње општи напад, продужити са гоњењем непријатеља, прећи Брзничку реку и избити на комуникацију Бујановац—Гњилане у Кончуљској Клисури и исту онеспособити за саобраћај. У свом надирању заједно са Првим батаљоном 36 пука бугарске војске, бригада има ликвидирати Трновац, тј. левим крилом ослањати се на исти. Командант поменутог бугарског батаљона располагаће и са артиљеријом, те од њега тражити садејство исте и бити са њим у сталној вези. Овај батаљон налазиће се на левом вашем крилу. Надирање има бити брзо и тежити да се опколе непријатељске снаге које се налазе на Вршнику—Плоча и даље у правцу Брзничке реке и то у саму зору извршити подилажење. Увек вршити бочно обезбеђење и не дозволити изненађења од стране мањих шиптарских трупа.³

25 бригада нападаће непријатеља десно од 26 бригаде и то са правца: Клисура—к. 930*—Муховска р.—Кодра Мале (к. 730)—Брезница—Ново Село—к. 737 као и њене северне падине у правцу с. Одоновци. Бригада ће бити као бочно обезбеђење 26 бригади.

27 бригада у току данашњег дана пребациће се из с. Дубнице ради смештаја 26 бригаде и сместиће се на линији: Содерце—Доброшево и сутра у зору овладати Новим Селом—Св. Илијом, уништити — протерати шиптарске снаге и овладати селима: Ђорђевац—Рамно Бучје—Кијево све до Зарбанске реке и до ушћа Чарске реке у исту. Обезбедити се бочно са десне стране и према ситуацији прећи поменуте

³ Види књ. 15, дсж. бр. 50.

⁴ Ова ката није нађена на карти 1 :100.000. Вероватно се односи к. 956.

реке у садејству са 25 бригадом, све у циљу олакшања извршења задатка 26 бригаде.

Веза:

Бригаде ће одржавати међусобну чврсту везу, јер у овој акцији од исте зависиће и резултати и извршење постављеног нам задатка. Бригаде да буду што скупљеније, са чврстом везом између чета и батаљона, да се не дозволи мањим шиптарским снагама, које су специјализиране у герилском ратовању, да створе забуну међу нашим јединицама. За везу са ракетлама прилажемо таблицу која је једнака код наше и бугарске војске.

26 бригада чврсто ће одржавати везу са 1 батаљоном 36 бугарског пука, са којим ће се повезати одмах по доласку у с. Дубницу, а батаљон ће се вероватно налазити на линији Павловце⁵—Давидовац до с. Вртогоша, а тако исто на овој просторији биће и батерија топова која ће бити под командом команданта поменутог батаљона.

Везу са овим штабом одржавати стално, шаљући редовно извештај најмање 4 пута дневно. Ово важи за све бригаде.

Знаци распознавања: за 28 ов. м. за нас и Бугаре биће: Симеон—Петар—Куманово.

Почетак напада: у саму зору овладати полазним положајима, тј. извршити опкољавање предњих истурених непријатељских делова и исте ликвидирати и у 6,30 ч. отпочети са општим нападом.

Дивизиска болница:

Налазиће се у Влад. Хану а превијалиште биће у Врању у Команди места, где слати све рањенике, одакле ће се транспортовати аутомобилима од стране превијалишта.

Пошто је ово прва акција наше дивизије као целине то ће сви руководиоци како војнички тако и политички извршити што темељније припреме и заложити се за време борбе до максимума, како би ова акција у потпуности успела а која ће бити прекретница како морала тако и борбености и будућег развоја наше дивизије.

Поступак са народом у шиптарским селима:

Пошто се наше јединице налазе непосредно пред продором у Косово и Метохију, који су углавном насељени шип-

⁵ Вероватно Ристовац.

тарским живљем, то треба да знамо да и ове масе морамо политички везати за наш покрет. Тамо, као и у свим другим крајевима ћемо немилосрдно кажњавати наше непријатеље, али кроз наше поступке и наш политички рад морамо нарочито водити рачуна о томе да ти зликовци остају усамљени а широке народне масе да приђу нама.

Код читавог живља тог краја постоји чврсто уверење да ће наша војска побити и попалити све што је шиптарско, због чега се они углавном грчевито и очајнички бране.

Због тога ће се сви руководиоци заложити што више у томе да однос наших бораца и у шиптарским селима буде достојан и правилан. Забрањује се паљење ма какве зграде, осим ако то изискује потреба војничка за ликвидацију непријатеља. Такође се забрањује свака пљачка, ма у каквој се форми она појавила. Исхрану јединица вршити организовано и у шиптарским селима. Са оваквим поступком упознати све руководиоце и борце, и он се мора у потпуности спровести. У извештају који се буде достављао после ове акције, посебно ће се нагласити какав је став и однос наших јединица био у дотичним селима.

Снабдевање ракетлама:

Пре неки дан 25 и 27 бригада примиле су црвене и зелене ракетле, но како је овом акцијом предвиђено да се знаци дају и белим ракетлама, то смо данас требовали и 50 белих ракетли са метцима од Бугара.

25 и 27 бригада издаће по 8 ракетли црвених 26 бригади ако овој буду требали, што ће им бригада тражити по доласку на одређену просторију данас. Беле ракетле које смо данас требовали као и 600 ручних бомби биће у Команди места Врање а равномерно поделиће их на бригаде један наш курир који их је и примио од Бугара. Све бригаде ће упутити лица која ће примити бомбе и ракетле са метцима.

Свака бригада у овој акцији да има најмање по један батаљон резерве а сваки батаљон по једну чету. Штаб дивизије биће у с. Катун, где слати све извештаје почев од 28 ов. м.

С.Ф.С.Н.

**Полит. комесар, п. пуковник, Командант, п. пуковник,
Том. Ј. Поповић**

(М. П.)

ПОВЕРЉИВО

ТАБЛИЦА
за ракетну везу.

Оп 10	Садржај	Боја и број на ракетама	Правац избацивања
1.	Опредељивање линија наших јединица (или достигнут заповедни рејон).	1 бела	Право нагоре.
2.	Јак противник преда мном.	1 црвена	
3.	Молим дејство артиљерије.	2 црвене	У правцу противника.
4.	Противник се повлачи.	2 беле	Право нагоре.
5.	Противник обилази. Молим помоћ.	1 бела и 1 црвена	Право нагоре.
6.	Противник напада. Молим помоћ резерве и артиљерије.	3 црвене	У правцу противника.
7.	Непријатељска борна кола нападају.	3 црвене и 3 беле	У правцу одакле нападају.
8.	Страдамо од наше артиљериске ватре.	2 беле и 2 црвене	Право нагоре.

(М. П.)

БР. 130

ОПЕРАЦИСКИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕ- ТЕРСКЕ БРИГАДЕ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2« ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА И НЕМАЦА НА СЕКТОРУ КРУШЕ- ВАЦ—ТРСТЕНИК—КРАЉЕВО У ВРЕМЕНУ ОД 7 ДО 28 ОКТОБРА¹

ШТ АБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 192
28 октобар 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

7 ов. м. наша бригада је извршила покрет до на просторију: Брезовица—Стублица—Лесковица. По извошеном покрету и размјештају, од Штаба дивизије истога дана добили смо наређење да извршимо помјерање до на просторију: Риђевштица—Пасјак—Голубовац, што смо и урадили у току истог дана. У току 7 о. м. на непријатеља нијесмо наишли.

8. ов. м. непријатељ је у три колоне напао на наше положаје. Једна колона од правца Врњачка Бања—Брезовица—Лесковица избила је на Чикер, одакле се упутила преко Пуховца ка Александровцу; једна колона ишла је у правцу Руденице, а једна у правцу Голубовца. Јачина непријатеља износила је око 3000. Састав: четници. Наши батаљони примили су борбу на линији: Голубовац—Пасјак—Риђевштица—Чикер и непријатељ је успио брзим обухватима да нас помјери. Међутим, ми смо у току ноћи 8/9 ов. м. извршили напад на читавој дужини фронта и успјели смо одбацити непријатеља до на линију: Стопања—Трстеник. У овој борби непријатељ је имао 90 мртвих, 100 рањених, заплитенили смо 22 пушке, 1 пушкомитраљез и 8000 метака, два товарна коња са спремом. Сопствени губици: 1 мртав и 7 рањених. Истрошили смо приличну количину муниције.

Од Штаба дивизије радиограмом добили смо наређење Да се са читавом бригадом помјеримо до на просторију: Ломница—Ћелије—Трнавци, са задатком осигурања леђа осталим јединицама наше дивизије, које су ишле ради специјалних задатака у правцу Ниша. Ово помјерање извошили смо У току 9 ов. м. и наша заштитница препуцавала се је са

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31/3. к. 738.

четничким бандама на сектору Александровац—Новаци. у овим препуцавањима непријатељ је имао 4 мртва. Сопствених губитака нијесмо имали.

10 ов. м. наша бригада налазила се на линији Жилинци—Ћелије—Гркљане—Витановац. Непријатељ је **направио** испад од Крушевца према Ристином Гумну, као и од Ратаја према Јанковици. Јачина непријатеља била је отприлике 3 четничка корпуса. Борбу смо водили читавог дана и успјели смо одбацити непријатеља. Међутим, у току ноћи непријатељ је извршио поновни напад на наше положаје и услијед јаког притиска као и велике развучености наших батаљона у току ноћи смо се повукли до на линију: Наупара—Гркљане—Биба—Превалац—Васићско Брдо—Турјак—Берда. У овим борбама непријатељ је имао 26 мртвих и 25 рањених. Сопствени губици: 2 мртва и 4 рањена.

У току 11 ов. м. водили смо борбу са истим непријатељем на линији: Берда—Турјак—Васићско Брдо и у току дана успјели смо га задржати. Међутим, у току ноћи 11/12 ов. м. извршили смо напад на непријатеља из три правца: од Мајдева у правцу Гаревине, затим од Превалца преко Ћелије у правцу Суботице и Злегиње и трећи од Жилинаца у правцу Љубинаца и у току ноћи као и у току дана 12 ов. м. успјели смо разбити непријатеља и протјерати га у правцу Крушевца и Стопање. Са нашом бригадом избили смо на линију: Парчин—Љубинци—Трнавци—Г. Ступањ, гдје смо се и задржали све до 14 ов. м. када смо од Штаба дивизије добили наређење да садејствујемо Црвеној армији на правцу комуникације Крушевац—Трстеник. У овим борбама 11 и 12 ов. м. непријатељ је имао 68 мртвих, 83 рањена. Заплијенили смо 19 пушака, 8000 метака, уништили 1 тешки бацач и заробили два товарна коња са материјалом. Сопствени губици: 2 мртва и 4 рањена.

14 ов. м. извршили смо покрет у три колоне: једна правцем Требитим—Пепељевац са задатком пресијецања комуникације на просторији Читлук—Лазарица и у исто вријеме ова колона имала је задатак да се повеже са Црвеном војском која је од Ђуниса оперисала према Крушевцу, друга колона ишла је правцем Врбница—Мачковац са задатком дејства на комуникацији Читлук—Стопања и трећа колона се кретала правцем Пасјак—С[тари] Трстеник са задатком да се осигурава од правца Врњачке Бање и Трстеника као и да дјеловима избије на комуникацију Стопања—Трстеник. У току ноћи 14/15 ов. м. наша бригада је у наступању наилазила на мање четничке групе, које су бјежале испред Цовене војске, и исте смо по саслушању и разоружању пуштали кућама. Наша лијева колона наишла је на три четничке бри-

гаде на линији Голубовац—Пасјак са којима је повела борбу. у току 15 ов. м. борба је настављена и успјели смо ове бригаде потпуно да разбијемо. 15 ов. м. налазили смо се на линији: Пепељевац—Мачковац—С[тари] Трстеник—Лопаш.

У току ноћи 14 ов. м. успјели смо се повезати са Црвеном војском која је била ослободила Крушевац. VI бригади, која је била под командом овог штаба за операције на Крушевац, били смо издали наређење да са два батаљона врши притисак правцем: Липовац—Пакашница—Крушевац, а са два батаљона да оперише на правцу Крушевца са десне обале ријеке Расине, што је иста и урадила. Но борбе није имала.

у овим борбама непријатељ је имао 104 мртва, 60 рањених и 117 заробљених. Заплијенили смо 120 пушака, 14000 метака, 7. п. митраљеза, 2 машингевера, три револвера, 2 аутомобила, 1 лаки бацач са 40 граната, 4 писаће машине, 2 радиоапарата и 1 радиостаницу и 17 коња. Сопствени губици: 2 мртва и 4 рањена.

16 ов. м. по наређењу Штаба дивизије извршили смо помјерање бригаде до на линију: Трстеник—Дубље—Брезовица. У састав наше бригаде ушла су и два батаљона VI српске, која се још и сада налазе и изводе операције у саставу наше бригаде. У току овога марша наилазили смо на мање четничке групе које смо успут разоружавали, један дио пуштали кућама, извјени дио задржали у нашим јединицама, а један дио ликвидирали. Сопствених губитака нијесмо имали, јер до борбе није ни дошло.

Од Штаба дивизије добили смо наређење које је гласило: да 17 ов. м. извршимо напад на непријатеља који се налазио испред нас и да тиме садејствујемо Црвеној војсци приликом напада на Краљево. Покрет смо извршили тачно у 4 сата изјутра 17 ов. м. у три правца: једна колона ишла је комуникацијом Трстеник—Краљево, друга Дубље—Врњачка Бања, а трећа у правцу Лазова. Задатак свих батаљона био је да нападну на непријатеља који се налазио испред њих, истог да протјерају, а потом да наставе гоњење према Краљеву. Наши батаљони наишли су на непријатеља на линији: Трстеник, гдје смо се и сукобили. Састав непријатеља: У Њемци, а јачина промјенљива. Наоружање модерно. Остали наши батаљони задржали су се на линији: Бранкова Глава—Дуге. Борба је трајала читавог дана. У овим борбама непријатељ је имао 26 мртвих, 32 рањена. Заплијенили смо 40.000 метака. Сопствени губици: 1 мртав, 7 рањених и 8 несталих.

У току 18 ов. м. наставили смо борбу са непријатељем и успјели смо да овладамо косама западне ивице села Ново Село—Обешењак—Јасик—Лазови. У току ноћи наставили

смо борбу са непријатељем у с. Грачац. У овој борби **непријатељ** је имао 18 мртвих, 31 рањеног, заплијенили смо 15 пушака, 3 п. митраљеза и 4000 метака. Уништили смо 1 **камион** са муницијом. Сопствени губици: 6 рањених.

19 ов. м. наставили смо борбу против непријатеља и успели смо очистити с. Подунавци, Врбу и Вранеше и на тај начин смо избили на положаје источно од с. Врбе, јужно од Врпске Главе (к. 357) — Савова Вода—Црни Врх. У овим борбама непријатељ је имао 38 мртвих, 54 рањена. Заплијенили смо 16 пушака, 10.000 метака, уништили три топа (хаубице), три камиона са спремом и 1 тенк. Сопствени губици: 2 мртва, 16 рањених и 15 несталих.

20 о. м. наставили смо борбу и успјели смо потиснути непријатеља до на линију: Врба—Врпска Глава—Јасик—Ћава. Непријатељски губици су: 77 мртвих, 96 рањених. Заплијењене 42 пушке, 3 „шарца“, 2 машингевера, 7 пиштоља, 11.000 метака. Сопствени губици: 12 мртвих, 15 рањених, 7 несталих.

21 о. м. наставили смо борбу са непријатељем и успјели смо да нашим лијевим крилом потиснемо непријатеља и посједнемо положаје: Врба—Врпска Глава—Заклопача—Шумори—Трешњари—Ман. Жича. У овој борби непријатељ је имао 73 мртва, 67 рањених. Наши губици: 10 мртвих, 16 рањених и 8 несталих.

У току 22 и 23 о. м. наставили смо борбу са непријатељем и успјели смо да задржимо истог и да стабилизујемо положаје на којима смо се налазили. У току ова два дана непријатељ је имао 68 мртвих и 93 рањена. Уништили смо 1 камион са муницијом, заплијенили 4 пушке, 2 машинке и 2 револвера. Сопствени губици: 9 мртвих, 36 рањених.

У току 24 ов. м. непријатељ је направио испад од Шумара и Ратине и у току борбе вођене овог дана успио је да потисне наш 1. и 3. батаљон до на линију: Берановац—Јасик к. 253. Наши положаји овог дана били су: Врба—Врпска Глава—Јасик—Берановац—Трешњари—Ман. Жича. У овој борби непријатељ је имао 39 мртвих, 61 рањеног. Заплијенили смо 8 пушака и 2000 метака. Сопствени губици: 23 мртва, 42 рањена, уништен 1 п. митраљез.

У току 25 и 26 ов. м. водили смо борбу на читавом фронту и успјели смо да задржимо положаје на којима смо се налазили, премда је непријатељ покушавао више пута јаким нападима, уз садејство тешког оруђа, да нас одбаци. Непријатељ је у току ова два дана имао 41 мртвог, 61 **рањено**^а Сопствени губици: 5 мртвих и 17 рањених. **Уништен**^а је један „шарац“.

у току 27 и 28 ов. м. водили смо борбу на читавој линији опцег фронта и успјели смо да потиснемо непријатеља у^н вцу Кованлука и Ратине, тако да се наши положаји сада лазе на линији: Врба—Врпска Глава—Заклопача—Брђа-^{н^j_a_н}Шумари—Трешњари—Ман. Жича. У току ова два *ана убили смо 33 непријатељска војника, ранили 49. Сопствени губици: 4 мртва, 21 рањен.

у борбама вођеним од 17 до 28 ов. м. на нашем десном крилу налазила се Црвена војска, чије је садејство у знатној мјери потпомогло рад наших јединица, а поготово њихова тешка оруђа и моторизација.

Непријатељ је у овим борбама био врло дрзак и показује ријешеност на борбу до посљедњег војника. Поред тога, непријатељу на овом сектору стижу појачања, односно редовне смјене, тако да наши борци сваког дана и ноћи имају пред собом одморног непријатеља. Непријатељ располаже са великим бројем тешког оруђа, као и моторизацијом, што у многоме омета успјешан рад и продирање наших јединица. Наши батаљони налазе се укупани ппед непријатељем на 20 метара отстојања. Ријешени смо чврсто да непријатељу не дозволимо ни корака напријед, већ да га разбијемо и дотучемо.

У свим овим борбама наши борци показали су се дисциплиновани и борбени и сваким даном показују све више издржљивости и ријешености на коначну побједу.

Наша руководства, како батаљонска тако и четна, и у овим борбама била су на висини.

Број мртвих непријатељских војника коте смо вам у подацима навели пребројани су на бојном пољу, рањенике непријатељске навели смо према подацима штабова батаљона, а које су они добили од становништва као и од појединих наших људи из позадине.

Поред наведеног заплијењеног материјала, било је још нешто војничке спреме, које смо на лицу мјеста подијелили,⁰ чему нијесмо ништа наводили у овом извјештају.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

за Штаб,
командант, п. пуковник.
Блажо С. Јанковић

БР. 131

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ СЕ
ДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 ОКТОБРА 1944 ГОД
О БОРБИ С НЕМЦИМА НА ЛИНИЈИ МОЈСИЊЕ—ИЛИ
ЈАК—БУКОВАЦ—БЕЧАЊ¹**

**ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
28.X.1944 год.**

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Извештавамо Вас о јучерашњој борби коју је водио наш III и IV батаљон са непријатељем на линији Мојсиње—Илијак—Буковац—Бечањ. Око 7 час. непријатељ је напао на наш III батаљон на линији Буковац—Илијак и том приликом непријатељ је са контранападом одбијен. Такођер је непријатељ напао на III батаљон VI бригаде, којег је потиснуо, а у том времену наш IV батаљон ударио је непријатеља V бок код Бечња, потиснувши непријатеља са тог сектора, те убио 7 Немаца и 2 четника, запленио један п. митраљез.

Непријатељ је поново ударио на батаљон VI бригаде на Поповом Брду и по извештају IV батаљона непријатељ је остао на Поповом Брду, те у вези тог IV батаљон морао се је повући из села Бечња на линију Илијак—Буковац, где јутрос води борбу о којој још нисмо добили извештаја.

Наш III батаљон ноћас је напао на Немце, тј. преетражу Немаца код цркве у Мојсињу и том приликом убио 10 Немаца, 4 ухватио жива, од којих је наш об. официр прикупио податке које Вам доставља.

У овој борби заплена су 3 парабелума, нешто муниције итд.

У тој борби ми смо имали 8 рањених и 2 контузована од топовске гранате.

По изјави заробљеног Швабе код цркве у Мојсињу налази се 500 до 600 Немаца са три бацача и 2 топа.

Наши положаји су на истој линији као и јуче.

У досадашњим борбама истрошили смо приличан број муниције како пушчане тако и бацачке те се намеће проблем за муницију. У Тополи и Аранђеловцу налазило се је неШ¹⁰

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиву¹ Бојноисториског института под рег. бр. 9/6, к. 987.

ниције, те уколико би шеф наоружања могао да исто што
птзе добави.

Радио-станица нам не ради. Послана је у Милановац на
оправку.

Добили смо извештај од нашег II батаљона који се на-
и на линији Вранићи и он јавља да су се Немци нала-
или у Вранићима, које су наши протерали, и да је тамо
^тигло неколико црвеноармејаца. Још нисмо упознати тачно
о непријатељу који се налази у Бресници, то јест о VI брига-
ди и њеној борби, као ни о том пуку Црвене армије о ком је
био говор.

СМРТ ФАШИЗМУ—СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, мајор:²

Командант, п. пуковник:³

БР. 132

**ДОПИС ШТАБА ШЕСТЕ ИСТОЧНОБОСАНСКЕ БРИГАДЕ
СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 28 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ИСТЕ ДИВИ-
ЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕМЦИМА НА ПОЛОЖАЈУ ПОПО-
ВО БРДО—БРЕСНИЧКИ КРШ—БУМБАРЕВО БРДО'**

Ш Т А Б
VI БНОУ БРИГАДЕ
28 октобра 1944
у 17,30 ч.

ШТАБУ II КНОУ БРИГАДЕ

Драги другови,

1) Потврђујемо пријем Вашег дописа писаног данас у 10
часова. Пошту коју сте упутили за Штаб и команданта ди-
визије одмах смо упутили заједно са нашом поштом.

2) Ситуација на нашем сектору је следећа:

^{а)} — Главни наши положаји на којима имамо ровове
нај^азе се на линији Попово Брдо (473) — Бреснички Крш
Бумбарево Брдо (западни дио села) — Главица (368).

' Идриз Ђејван
Драган Станић

ри ког Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
института под рег. бр. 10/6, к. 987.

б) — Од доласка на овај сектор, са линије наших положаја вршили смо неколико пута енергичан напад на непријатеља, који се налази са главнином својих снага у с. Бресница код цркве и школе, непосредно пред нама на Бумбаревом Брду и на сјеверозападним падинама Котленик пл. — Виноградић (472) — заселак Пољци (350). У с. Бресници налази се непријатељска артиљерија.

У току јучерашњег дана са наша два батаљона у садејству са Вашим љевокрилним батаљоном пресјекли смо цесту између с. Мрчајевци и Бреснице, избацили непријатеља са топова у с. Бресници. Послије двочасовне борбе непријатељ је добио појачање у јачини од 1000 војника-Њемаца са једном групом четника, који су дошли са правца Краљева, преко Д. Бреснице, и одбацио наш II и III батаљон на полазне положаје. У исто вријеме непријатељ је вршио напад на наш I батаљон, који се налазио на Бумбаревом Брду, правећи десни обухват преко с. Гунцати, у намјери да отме наше положаје, али му није успјело.

У тој борби непријатељ је имао велике губитке, а и ми смо имали приличан број мртвих и рањених.

в) — Синоћ је у први сумрак пред Бумбареву Брду стигао један пук Ц.А. Данас у 10 часова извршили смо поновни напад на непријатеља у садејству са пуком Ц.А., последије добре артиљериске припреме — паљбе. Наш I батаљон, који је правио лијеви обухват, успио је збацити непријатеља са Виноградића (472) — Тавничке Пл. и потиснуо га према Д. Бресници. II и III батаљон водили су борбу за саму артиљерију у с. Бресници и нису успјели ликвидирати непријатеља. Налазе се пред самим рововима.

У исто вријеме пук Ц.А. нападао је право цестом од Бумбареве Брда према Бресници и није успио помтерити — одбацити непријатеља. За читаво то вријеме води се жилава и крвава борба. Непријатељ је добро утврђен и упорно се брани. Вјероватно у вези са задатком који се види из извјештаја Вашег об. официра.

3) Ми ћемо у споразуму — садејству са пуком Ц.А. још једном извршити напад на непријатеља који се налази пред нама, те уколико не би успјели, извући ћемо јединице позади главних положаја, добро се укупати и чекати моменат за поновни напад. Тако нам је наређено и од Штаба наше дивизије. Људство нам је страшно заморено и један већи број остао је без обуће услед кише и блата.

4) Ако успијемо потиснути непријатеља, продираћемо даље цестом према Чачку.

5) Положаји које непријатељ држи пред нама од велике су важности по истог и служе му за обезбјеђење Мораве

комуникације Чачак—Краљево. У циљу ликвиданше тих положаја, добро би било да обје наше бригаде сконцентришемо на сектор Мрчајевци—Бресница и да извршимо напад на непријатеља. У том случају ми би требали пребацити јачи дио снага и ударити непријатеља са југоисточне стране. Овај напад могли би извршити сутра навече у 20 часова. Јавите Ваше мишљење.

6) Наредили смо нашем IV батаљону, који се налази у Тополи, да крене у састав бригаде и стићи ће најкасније сутра до подне, и њега би ангажовали у борбу.

7) Дио Оперативног штаба налази се стално на положају са II и III батаљоном, док се Штаб као главнина налази у с. Радмиловићи.

8) Вечерас око 17,30 часова непријатељ је отпочео са таким контранападом и поново одбацио наш II и III батаљон, док се I батаљон и јединице Ц.А. налазе на истим положајима и воде борбу.

9) Потврђујемо пријем Ваше поште послане данас у 9,45 ч. коју смо примили овог момента и упутићемо је у Штаб дивизије по првој вези.

Другарски поздрав,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант — потпуковник
СавО

(М. П.)

БР. 133

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ДВАДЕСЕТ ПРВЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ДО 28 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

16-X-1944 г.

Време лепо.

Састав јединице: II пролетерска, IV и V срп. удар. бригада.

Распоред јединица и операције у току дана:

Задатак исти: Борба за ослобођење Београда. Све бригаде на правцима дејства као прошлог дана.

II пролетерска је под командом I дивизије, на правцу дејства III крајишке бригаде. Због нагомиланости јединица у току читавог дана борба није вођена. У борбу је убачена само 1 чета. Предвече је постављен нов задатак: „Преконтролисати сектор: Маркова црква — Студентски дом и Гробљанска — Краљице Марије улица“. У току тог чишћења дошло је до чарки са сакривеним Немцима. Један батаљон ове бригаде, који је 14 ов. м. био у побочници на путу да се прикључи својој јединици, био је задржан од Руса у циљу заштите артилерије. У садејству с артилеријом и руским тенковима вођена је жестока борба с Немцима на улазу у град. У овој борби батаљон је храбро и потпуно извршио задатак одбивши непријатеља и штитећи руску артилерију.

IV срп. удар. бригада је водила борбу око В. Мокрог Луга, на ком сектору је била и Крајишка бригада. На том сектору јака немачка претходница продрла је у периферију града. Но батаљони бригаде су с највећим пожртвовањем и напором заузели нове положаје: Липовицу (к. 176) — Косак — Калуђерицу у циљу напада на главнину непријатеља која је била у с. Болечу. У подне је од стране Штаба дивизије издато наређење за одлучан напад на непријатеља. Напад је извршен у 20 ч. Непријатељ из Болеча је покушавао да се пробије ка Београду, бар друмом — закључујући то према његовим јуришима поред комуникације. II и III батаљон и делови V бригаде извршили су три јуриша. Непријатељ је вршио контра-јуриш за јуришем, но узалуд.

V српској удар. бригади распоред јединица остао је исти, као претходног дана: Забран (к. 201) — Голо Брдо—с. Лештане. Лево је била IV срп. удар. бригада, а десно V крајишка дивизија. — Целог дана вођена је борба с Немцима, I и

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 60/2, к. 1041.

II потисли су Немце у правцу Ритопека и поред јаке непријатељске арт. ватре. Но наш III батаљон услед навале јаких непр. снага потиснут је с Голог Брда. IV батаљон из бригадне резерве одмах је послат у помоћ III батаљону. Осетивши помоћ борци III батаљона су понова кренули ка непријатељу и отерали га ка Болечким Механама. — Борба је непрекидна. Борба траје и даље.

Резултати борбе:

Непријатељски губитци: мртвих 155 Немаца, рањених 120 Немаца, заробљено: 102 Немца и 11 Талијана. Плен: 111 пушака, 22 шарца, 19 стројница, 23 револвера, 70 бомби, 8 кола арт. муниције, више кола спреме — војничких одела.

Наши губитци: мртвих 4, рањених 21.

Авијација непријатељска неактивна.

Штаб у с. Кумодражу.

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

17 октобра 1944 год.

Време лепо.

Састав јединице: II пролетерска, IV и V бригада.

Распоред јединица и операције у току дана:

Непријатељска претходница која се је пробила кроз редове IV срп. удар. бригаде допрла је до Студентског дома. Ради спречавања даљег продора у сусрет јој је упућена II пролетер. бригада. Непријатељ је повраћен. II пролетерска бригада је ухватила везу са XV руском и посела косе јужно од М. М. Луга према Калуђерици, са задатком обухватног напада и дејства на непријатеља. На том сектору дејства били су делови IV срп. удар. бригаде и II личка бригада. У циљу једновременог напада горе поменуте јединице одлучиле су да у зору 18-Х нападну непријатеља. IV батаљон је постављен на Голом Брду, где је водио борбу у току дана и ноћи.

На фронту IV срп. удар. бригаде непријатељ је јаким снагама вршио јуриш с једне и друге стране друма и надир-Рао ка Липовици. Помаган тенковима и бројно надмоћан успео је да потисне II и III и делове V срп. удар. бригаде са положаја. Наше снаге повукле су се на Липовицу, где је био I Руски батаљон појачан са 4 топа и 1 тенком. — Непријатељ је подилазио лево и десно од друма стрељачким стројем, а тенковима самим друмом. Кад је дошао на блиско ртстојање, из свих наших оружја отворена је брза ватра која трајала пола сата. Непријатељ је повраћен, али чим се је

прибрао и више пута жестоко наваљивао да поопре, но без успеха, наши борци остали су на својим положајима — на Липовици. У свануће непријатељ се је изненада појавио на крилима нашег положаја и почео бочно тући. Настала је једна од најтежих борби у борби за Београд. Запретила је опасност да јединице буду блокиране. Руси и једна чета II батаљона повукли су се. Нешто Руса и 40 бораца II батаљона јуначки су остали на положају одолевајући непријатељском бројно јачем наваљивању. За судбину тих бораца не зна се. На жртвенику слободе у тој борби пао је и комесар батаљона.² Наше јединице, као и руске, повукавши се заузеле су нове положаје код Малог и В. М. Луга. Но Немци су и даље надирали и тукли јаком артилериском ватром наше новопоседнуте положаје — код [В. и М. Мокрог] Луга. Напокон је дошла помоћ. Моћно руско оруђе „Каћуше“ и авијација учиниле су крај овој неједнакој борби, јер је непријатељ био бројно далеко надмоћнији.

V срп. удар. бригада водила је борбу у току целог дана. Непријатељ је рокирао снаге према нашем десном крилу у правцу с. Рипња. Ово је први знак непр. продирања у другом правцу. Са к. 201 непријатељ нас је потиснуо на к. 217. Непријатељ, концентрисао своје снаге, успео је да цео распоред V срп. удар. бригаде потисне и појави се у залеђе откривајући своју намеру продора ка Рипњу и Обреновцу. Угрожено залеђе отклоњено је дејством II батаљона на Голлом Брду, но и непријатељ је гледао само да продре не упуштајући се у одлучну и фронталну борбу.

Совјетска авијација непрекидно је бомбардовала непријатељске колоне и возила помажући акције — борбу пешадије како совјетских тако и наших јединица.

Немачка авијација од 4 апарата успела је да баци неколико бомби на артилериске положаје, али безуспешно. Бомбе су пале близу Штаба дивизије.

Резултати борби:

Непријатељски губитци: мртвих 403 Немца. Наши губитци: мртвих 8, рањених: лакше 20, теже 7, контузованих 8.

(М. П.)

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

18 октобра 1944 год.

Време топло.

Састав јединице: II пролетерска, IV и V срп. удар., личка и I крајишка бригада.

² Уствари погинуо је заменик политичког комесара Другог батаљона Радомир Петковић- Срећко.

Распоред јединица и операције у току дана:

У састав наше дивизије ушла је: I крајишка бригада и II личка бригада, према наређењу Штаба I пролетер. корпуса. За данас је постављен следећи задатак, депешом од Штаба корпуса: „Спречити продор непријатеља у град и заједно са руским снагама уништити непријатељску групу.“ у смислу тог наређења издата је заповест за напад на нехтријатеља.³

I крајишка бригада дејствоваће општим правцем Лозовик, V срп. правцем Болечке Механе, II пролетерска бригада са рус. тенковским јединицама правцем Калуђерица, IV срп. удар. бригада правцем Винча, II личка бригада правцем северно од Болечких Механа. Међусобна веза при нападу чврста.

II пролетерска бригада кренула је у напад у зору око 4 часа. На очекивани јак отпор непријатеља није се наишло. Непријатељ се у току коњи извукао ка Винчи оставивши слабе заштитне снаге — с којима је вођена краћа борба. Овладавши брзо комуникацијом ухваћена је веза с руским јединицама. Било је јасно да је непријатељ продро према Рипњу. — Према прикупљеним податцима Штаб дивизије је издао хитну заповест новог распореда јединица. II пролетер. бригада добила је нов распоред и напад на непријатеља: „Поставити се хитно на положају Авале, у ком се је правцу упутио непријатељ“. Ка извршењу новог задатка бгшгада је кренула у 19 часова и стигла у Б. Поток у 23.30 часова, где се је повезала с V срп. удар. бригадом и једним руским батаљоном. У току ноћи 18/19 непријатељ је наваљивао да овлада Авалом, али није имао успеха.

IV срп. удар. бригада у 3 сата у зору кренула је одређеним правцем на коме је наишла на следеће снаге наше и руске војске: на коси Збеговиште делови маршала Малиновског, даље XII војвођанска бригада, на Осовљу и у Винчи такође делови II украјинског фронта. I батаљон је још 16-X ухватио везу са II украјинским фронтом и с њима садејствовао у борби. Покушај да ухвати везу с главнином бригаде остао је безуспешан. У борби против Немаца овај батаљон имао је успеха. IV батаљон приликом операција у Београду показао је много храбрости и успешног дејства у борби у насељеном месту.

V срп. удар. бригада дејствовала је од Лештана у правцу Болечких Механа, где је вођена борба све до мрака када су Немци отступили ка Рипњу.

³ Види док. бр. 31.

II личка бригада дејствовала је преко Тромановог Гроба — Заклопаче ка Врчину, на ком правцу непријатеља није било, сем мањих групица које су ликвидирани.

I крајишка бригада, уморна и растурена око Панчевачког моста, није могла брзо да крене ради извршења постављеног задатка. У борбу је ступила у 17 часова увече и водила је све до ујутро на поменутом већ правцу. Борба је била жестока и било је момената прса у прса. Непријатељ је претрпео много губитака, но и наш II батаљон је читав настрадао, којом приликом је погинуо политкомесар, а тешко рањени чланови штаба.⁴

Резултати борбе:

Непријатељски губитци: мртвих 1425 Немаца (међу њима у немачко обучени, нешто уташа и четника), рањених 20 Немаца, заробљених 1152 Немца, усташа и нешто четника. Мртвих коња 30, 4 жива заплењена. Плен: 180 пушака, 16 п. митр., 6 „шараца“, 1 брно, 6 стројница, 3 ракетна пиштоља, 70 револвера, 40 пари цокула, 100 пари одела.

Наши губитци: мртвих 25, рањених теже 68 и 13 лакше, несталих (растурених) 160.

Руска авијација активна.

Непријатељска се није појављивала.

Штаб у селу Кумодражу.

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

19-X-1944 год.

Време променљиво — кишовито.

Рапоред јединица и операције у току дана:

Борба за ликвидацију деморалисаног непријатеља приводи се крају. Његова намера пробијања к Београду осујећена је у потпуности. У срдитој немоћи да се пробије и без плана смишљеног пробијања преко Рипња ка Обреновцу, немајући комуникације да извуче хиљаду возила, непријатељ

⁴ Политички комесар Другог батаљона Живко Мијатовић био је том приликом теже рањен (иначе жив је и данас), а погинуо је његов заменик Милош Вуковић. Командант батаљона Дане Раца рањен је у обе ноге; умро је 1945 год. у Сарајеву. Батаљон је био у окружењу, али није уништен, него је, уз веће губитке, успео да се пробије. (Према казивању пуковника ЈНА Стеве Рауша, који је тада био командант Прве крајишке бригаде, и потпуковника милиције Васе Сацака, који је тада био заменик команданта Другог батаљона исте бригаде.)

је почео да их пали — у чему, гоњен, није успео. Овога дана непријатељ се у јачини око 8000 људи пробијао и развукао на терену с. Зуце — јужне падине Авале — Рипањ.

У таквом стању кренуле су наше бригаде и II личка и I крајишка да униште крвног непријатеља.

II пролетерска бригада, у садејству са руским јединицама, у 5³⁰ часова кренула је у напад тукући непријатеља од Авале ка Зуцу и Врчину.

IV срп. удар. бригада једним делом снага сменила је II личку бригаду на њеном сектору. Како је на сектору ове бригаде било и других трупа које су испред ње *точили* непријатеља, ова бригада није могла доћи до борбеног изражаја у завршном уништавању непријатеља.

V срп. удар. бригада је на положајима Авале с истуреним патролама према с. Зуце и Рипњу. Борби није било.

I крајишка бригада је водила борбу од 17 навече прошлог дана па до 2 сата овога дана. Од 2 сата Немци су почели се масовно предавати, али су све оружје размонтирали и побацали делове по јаругама и ораницама.

II личка бригада је гонила непријатеља по шумарцима око Водичког Брда западно од желез. пруге: Зуце—Врчин. Распоред снага је био: 2 батаљона на простору с. Врчина, 2 на линији: Врчин—Мариновац. Веза са суседним јединицама чврста.

Резултати борбе:

Непријатељски губитци: мртвих 1350 Немаца, рањених 50 Немаца, заробљених 600 Немаца. Плен: топова, пушака, возила, тенкова на комуникацији од Липовице — Болеча према Гроцкој.

Наши губитци: мртвих 15, рањених 60.

Совјетска артилерија и авијација као и тенкови помагали су и подупирали борбу наше пешадије.

Непријатељска авијација неактивна.

Штаб дивизије у с. Кумодражу.

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

20-X-1944 год.

Распоред јединица и операције у току дана:

Борба за слободу Београда је завршена. Хиљаду разнобојених ракета испаљених из ракетних пиштоља, хиљаду

и хиљаду светлећих убојних метака избачених из цеви свих оруђа у зрак означавали су да је битка завршена — Београд наш.

II пролетерска бригада са фронта дејства: Авала—Зуце по наређењу Штаба дивизије сместила се на Душановцу. Покрет на нову просторију у 9, а завршен у 14 часова.

IV срп. удар. бригада сместила се у с. М. М. Лугу. Један батаљон је остао у Калуђерици да у школи прими плен који народ враћа, по наређењу бригаде, а 1 батаљон у Болечу с истим задатком скупљања плена. Оба батаљона стигли су у М. М. Луг у 16 часова.

V срп. удар. бригада после дејства на сектору Зуце—Рипањ сместила се је у Белом Потоку.

I крајишка и II личка бригада вратиле су се у састав својих дивизија.

Непријатељска авијација неактивна.

Савезничка-руска авијација прелета над Београдом у правцу Срема. Знак да је фронт одмакао од Београда.

Штаб дивизије у Београду.

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

21 октобра 1944 год.

Време облачно — хладно.

Састав јединице: II пролетерска бригада, IV и V срп. удар. бригада.

Распоред јединица и операције у току дана.

Од Штаба I пролетерског корпуса добили смо наређење депешом да наша дивизија, без II пролетер. бригаде, крене за непријатељем који се извукао у правцу с. Јунковца. Јачина непријатеља износи око 1500 војника.

Распоред бригада до 19 часова био је следећи:

II прол. бригада на Душановцу,

IV срп. удар. бригада у М. М. Лугу,

V срп. удар. бригада у В. М. Лугу.

У 19 часова извршен је покрет општим правцем ка с. Јунковцу. IV срп. удар. бригада у току ноћи приспела је на просторију с. Пиносаве, а II пролетерска бригада остала је у Београду на служби код Коман-

де Београда. 1. батаљон је одређен за чување заплењеног материјала на друму Београд—Смедерево.

Непријатељска авијација неактивна.

Штаб у Београду.

Ађутант,
Мил. Д. **Бошковић**

(М. П.)

22 октобар 1944 год.

Време лепо.

Састав јединице: II пролетерска, IV и V срп. удар. бригада.

Распоред јединица и операције у току дана:

У гоњењу за непријатељем који бежи ка с. Јунковцу наше бригаде достигле су следећу просторију:

IV срп. удар. бригада с. Бождаревац,

V срп. удар. бригада с. Гунцати.

У покрету ка тој просторији једна патрола V бригаде нагапла је на групу Немаца, коју је заробила.

Резултати борбе:

Непријатељски губитци: мртвих 4 Немца, заробљених 7 Немаца.

Наши губитци: мртвих 2, рањених теже 4.

Непријатељска авијација неактивна.

II пролетерска бригада у Београду при Команди Београда.

Штаб дивизије у покрету и с. Багрдану.

Ађутант,
Мил. Д. **Бошковић**

(М. П.)

23-X-1944 год.

Време лепо.

Састав јединице: II, IV и V бригада.

Распоред јединица и операције у току дана:

Задатак исти.

За овај дан Штаб ове дивизије издао је заповест следеће садржине: према до сада прикупљеним подацима, разбијене немачке групе, које су биле на простору с. Јунковца, продупиле су своје кретање ка Убу и даље ка Шапцу. IV бригада Извршиће данас покрет правцем Бождаревац—Велики Цр-

љани—Лазаревац. V бригада правцем Сибница—Венчане. Задатак бригада јесте рашчистити потпуно комуникације од непријатеља сваке врсте, успоставити путни и железнички саобраћај и обезбедити га за слободно транспортовање трупа и материјала.

У моменту извршења покрета дошла је депеша да се наша дивизија врати у Београд. У циљу извршења тог задатка издата је заповест и бригаде су извршиле покрет и доспеле:

IV бригада у с. Пиносаву до 19 ч.

V бригада у с. Ресник до 18 ч.

Непријатељска авијација неактивна.

Штаб у покрету и Београду.

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

24-X-1944

Састав јединице: II, IV и V бригада.

Распоред јединица и операције у току дана:

Задатак исти.

II пролетерска бригада при Команди Београда.

IV бригада је са зборног места у Пиносави кренула и сместила се у М. М. Лугу око 15 часова.

V бригада из Ресника у току дана извршила марш и сместила се у школи „Војислава Илића“.

Непријатељска авијација неактивна.

Штаб дивизије у Београду.

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

25 октобар 1944 год.

Време лепо.

Састав јединице: II бригада, IV и V срп. бригада.

Распоред јединица и операције у току дана:

Наша дивизија налази се у кантонману, смештена у Београду.

Распоред бригада:

II пролетерска бригада на Душановцу,

IV срп. удар. бригада у школи „Ђирила и Методија”,
V срп. удар. бригада у школи „Војислава Илића”.
Све јединице радиле су егзерцир и припремале се за нове задатке.

Непријатељска авијација неактивна.
Штаб дивизије у Ул. војводе Степе бр. 257.

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

26-X-1944 г.

Састав јединице: II, IV и V бригада.

Распоред јединица и операције у току дана:

Према наређењу пов. бр. 101 од 26-X-1944 Штаба I пролетерског корпуса, вршена је припрема за смотру — дефиле.
Припрема и вежбање вршени су на Бањичком пољу, где су се пребациле наше бригаде.

V бригада пребачена је на простор око Бањице. II пролетерска, без I батаљона, и IV бригада су такође смештене у близини Бањичког поља, ради вежбе и дефилеа.

Штаб дивизије у Ул. војводе Степе 257.

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

27-X-1944

Време облачно, јак ветар.

Састав јединице: II пролетерска, IV и V срп. удар. бригада.

Распоред јединица и операције у току дана:

Наређење Штаба I пролетерског корпуса пов. бр. 101 од 26-X-1944 год.:

„27 а м. извршиће смотру наших јединица наш врховни командант, маршал Југославије Јосип Броз Тито, на Бањици.

После завршетка смотре, а потом дефилеа, XXI дивизија пребациће се у Срем на просторију Бежанија—Сурчин.”

Смотра је извршена у 2 часа и 15 минута. По извршеној смотри и одржаном говору нашој Народно-ослободилачкој војсци од стране маршала Тита, наша дивизија око 19 часова извршила је дефиле.

После дефилеа бригаде су одмарширале правцем Бежанија—Сурчин и разместили се:
II пролетерска у с. Сурчину.
V бригада у с. Бежанији.
Штаб дивизије у с. Бежанији.

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

28-X-1944 г.

Време лепо.
Састав јединице II пролетерска, IV и V срп. удар. бригада.

Распоред јединица и операције у току дана:
Наша дивизија је прешла Саву код Земунског моста и сместила се на просторији:

II пролетерска бригада у с. Сурчину,
IV срп. удар. бригада у с. Бежанији,
V „ „ с. Бежанији.

По бригадама се радило на сређивању јединица.
Непријатељска авијација неактивна.
Совјетске формације летеле су у правцу фронта према Руми.

Штаб дивизије у с. Бежанији.⁵

Ађутант,
Мил. Д. Бошковић

(М. П.)

I

⁵ Наставак овог дневника види у 10 кв. (Војводина), док. бр.

БР. 134

ИЗВОД ИЗ КЊИГЕ ПРИМЉЕНИХ ДЕПЕША ШТАБА
ХРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 ДО 28 ОКТО-
БРА 1944 ГОДИНЕ¹

Бр. 313 — XXXVII дивизији — № 51

Јуче смо водили јаку борбу око Ариља са четницима који су преко Златибора дошли у Крушчицу. Њих је било 800. Напали су један наш батаљон, интендантуру, болницу и Штаб бригаде.² Борба је вођена од 12—17 часова. Облик борбе био је гушање и убијање, јер смо успјели да их изманевришемо. Тукла се болница, интенд. и Штаб бригаде, јер су нас били угрозили. Прошли смо одлично. Убили смо 80 брадоња и с муком смо их растјерали. Остали батаљони нису могли интервенисати, јер су били у близ. Пожеге. Наши држе Ужице. Наш 1 бат. и бат. одреда³ борили су се у Севојну. Убили су 20 четника, а заплијенили 20 коња. Због снага у Ивањици, Гучи као и због тога што нисмо имали везе са Ужицом, извукли смо се у Дрежницу. Чим се прикупимо кренућемо у Ивањицу. Ми смо имали 2 мртва и 4 рањена. Јуче је бомбардовано Ужице.⁴

16 октобар, у 17 ч.

Чедо⁵

Бр. 314 — XXXVII дивизији — № 52

Љуби.⁶ На сектору Пожеге, Ариља и Ивањице налазе се четници у јачини 4.500. Њемаца нема. У Чачку корпус Београђана под командом п. пуковника Трифковића,⁷ церски корпус Рачића,⁸ сви су прилично наоружани, а борбени. 15 о. м. водили смо борбу са четницима који су враћени из Босне, и то дјелови Рачића, 5 корпус мај. Марковића,⁹ Вука Калаита¹⁰ са бригадом, Ајдачић¹¹ са пожешком бригадом.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/10, к. 1253.

² Штаб Четврте санџаке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије

³ Односи се на Ужички НОП одред, који је формиран септембра 1944 год. у рејону Чајетине.

⁴ Види следећу депешу.

⁵ Чедомир Друловић

⁶ Љубо Раосављевић, обавештајни официр Тридесет седме НОУ Дивизије

⁷ Света Трифковић

⁸ Драгослав Рачић. Убијен 1945 год. као одметник.

⁹ Жика Марковић, командант Другог косовског четничког корпуса. Убијен 1945 год. као одметник.

¹⁰ Вук Калаитовић, командант Другог милешевског четничког корпуса. Убијен 1946 год. као одметник.

¹¹ Види том I, књ. 1, док. бр. '8.

Калчо и Ђурић налазе се у Ариљу. Убили и стријељали смо им више од 80. Заплијенили мању архиву, машинку и 20 пушака. Наши губици: 2 мртва и 4 рањена. 14 о. м. савез. бомбардовали Ужице са 6 бомби, ранили и убили 10, међу њима нашег интендан. 1 батаљона. Око 100 грађана и грађанки из Ариља налази се са нама у Дрежници.
17 октобар, у 08.30 ч. Марко¹²

Бр. 315 — XXXVII дивизији — **№ 53**

Јуче је Четврти батаљон водио борбу са четницима у Гривској.... убили су 10 четника, заплијењено је 12 коња, 1 шарац, м. бацач. Када је пошла Пета бригада и кад ће доћи?¹³ Ми се крећемо према Ивањици, Латвици. Тамо су јаче четничке банде. Вељко¹⁴ и Ратко¹⁵ су стигли. Да ли можемо добити што муниције? Наша болница има 27 рањеника.
17 октобар, у 9,35 ч. IV бригада¹⁶

Бр. 316 — XXXVII дивизији — **№ 34**

Што пре појачајте ужички сектор и предузмите мере да се заштити правац Ужице—Вишеград. У Пожеги прикупљене јаче четничке снаге. Извештавајте редовито.
17 октобар, у 10,25 ч. В. Ш.¹⁷

Бр. 317 — XXXVII дивизији — **№ 35**

Војо¹⁸ стигао к нама.
19 октобар, у 07,10 ч. В. Ш.

Бр. 318 — XXXVII дивизији — **№ 54**

Ухватили смо везу са Бошком¹⁹ а са Вукосавом²⁰ нисмо још. Непријатељ је на *цјелом* сектору за сада неакти-

¹² Марко Радуловић, обавештајни официр Четврте санџачке бригаде

¹³ Пета санџачка бригада, чија су два батаљона била у рејону Сјенице а два батаљона у рејону Мокра Гора—Вишеград, добила је од Штаба дивизије задатак да смени Четврту санџачку бригаду на сектору Ариље—Ивањица.

¹⁴ Вељко Мариновић, помоћник комесара Четврте оаџајчке бригаде

¹⁵ Ратко Радовић

¹⁶ Штаб Четврте санџачке бригаде

¹⁷ Врховни штаб НОВ и ПОЈ

¹⁸ Војо Лековић

¹⁹ Бошко Шкрбовић, командант "Пете санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије, налазио се са два батаљона у рејону Сјенице.

²⁰ Вукосав Еошковић, заменик команданга Пете санџачке бригаде, налазио се у то време са друга два батаљона у рејону Мокра Гора—Вишеград.

ван. Ноћас 19—20 о. м. напашћемо њихове положаје између
Дриља—Ивањице,
19 октобар, у 9 ч. Чедо

Бр. 319 — XXXVII дивизији — **№ 29**

Послије дводневне борбе ослобођен Дубровник. Велики
плијен. Поред осталог осам топова.

19 октобар, у 14,10 ч. Радован²¹

Бр. 320 — XXXVII дивизији — **№ 55**

Зашто нам се не јавља Трећа и Пета бригада? Одгово-
рите.

19 октобар, у 10,45 ч. Чедо

Бр. 321 — XXXVII дивизији — **№ 40**

Београд ослобођен. Данас се са Русима пребацујемо пре-
ко моста у циљу ослобођења Земуна.

20 октобар, у 13,25 ч. Пеко

Бр. 224 — XXXVII дивизији — **№ 56**

Од три часа ноћас до десет часова 5 батаљона водили
су врло жилаву борбу са брадоњама, љотићевпима и неди-
ћевцима у непосредној близини и у самом Ариљу. Убили смо
око 40. Заплијенили један шарац, четири пиштоља и нешто
пушака. Јача шарена војска без Њемаца креће се ка Ива-
њици и Јавору. Говоре да хоће преко Санцака—Сјенице да
се повежу на Јадрану са Енглезима. Ми смо имали три мртва
и 7 рањених, од којих три теже. Повукли смо се на простор-
ију Д. Крушчица—Бреково—Добраче. Обје бригаде²² ори-
јентисали смо ка Ивањици—Јавору. Рањеници су пошли из
Дрежника преко Чајетине 20 о. м. Шифре смо добили. Ра-
дио станица Четврте бригаде не ради, зато је закашњено са
извјештајем.

21 октобар, у 15,20 ч. Чедо

Бр. 225 — XXXVII дивизији — **№ 5**

Непријатељ напао на наше положаје са јаким снагама.
Заузео Штаваљ и Црни Врх. Надире југоисточно од Штавља
ка Пештеру. Непријатељ-четници, недићевци, милиција. По-
кушаћемо да га протјерамо. Контролишите телефонску ли-
нију отуд.

22 октобар, у 10 ч. Стругар²³

²¹ Радован Вукановић, командант Другог корпуса НОВЈ

²² Односи се на Четврту и Пету санџачку бригаду.

²³ Нико Стругар, командант Седме црногорске бригаде Треће
Ноу дивизије

Бр. 226 — XXXVII дивизији — **№ 57**

Изгледа да се Недић, Дража и Љотић са својим бандама повлаче преко Дуге Пољане и даље. Четници су напустили Пожегу и Ариље. Јаче снаге су им у Ивањици. Ако буде услова напашћемо их ноћа'с у Ивањици. Изгледа да је кренуло око 200 четника у правцу К[окиног] Брода, није сигурно али будите опрезни.

22 октобар, у 12,05 ч.

Чедо

Бр. 227 — XXXVII дивизији — **№ 35**

Порушите мост у Пријепољу као и комуникацију од Сјенице ка Пријепољу. Наше и руске трупе нападају Чачак и Краљево. Наши и Бугари надиру ка Косову.

23 октобар, у 07,20 ч.

В. Ш.

Бр. 228 — XXXVII дивизији — **№ 6**

Најхитније нам пошаљите нишанције са бацача тешких. Много су потребни. Ако имате питоне пошаљите.

23 октобар, у 10 ч.

V бригада

Бр. 229 — XXXVII дивизији — **№ 58**

Љуби. Из података заробљених четника, скоро све активне снаге Михаиловића, Недића и нешто љотићеваца са врховном командом повлаче се из Србије пред Русима и партизанима... .

23 октобар, у 07,10 ч.

IV бригада

Бр. 230 — XXXVII дивизији — **№ 58**

22 о. м. избио сам са обе бригаде без једног батаљона на четничке положаје: Кушићи—Ивањица—Калушевићи. Вођена је ноћас јача борба. Јаче снаге су им у Ивањици. Одред²⁴ се налази у Пожези и Ариљу. Пета ће избити данас на Јавор.

23 октобар, у 08,30 ч.

Чедо

Бр. 231 — XXXVII дивизији — **№ 59**

У ноћашњој и данашњој борби, врло јакој, убили емо 60, заплијенили 5 п. митраљеза, једну бреду. Јакe колоне иду им од Ивањице ка Јавору. Ноћас ћемо их напасти на Јавору. Ми смо имали 1 мрвог и 3 рањена.

23 октобар, у 15,45 ч.

Чедо

Ужички НОП одред

Бр. 232 — XXXVII дивизији — **№ 34**

Њемци под притиском наших снага и Бугара настоје да се пробију од Новог Пазара ка Пријепољу. Треба их што дуже задржати. Порушите мост у Пријепољу и све комуникације у Санцаку. Извјештавати о непријатељу и њиховим покретима.

24 октобар, у 9,20 ч.

Радован

Бр. 233 — XXXVII дивизији — **№ 60**

Пета²⁵ је ноћас пошла преко Јавора. Чула се борба јутрос. У Ивањици има још непријатеља. Четврта²⁶ иде ка Ивањици.

24 октобар, у 12,10 ч.

Чедо

Бр. 234 — XXXVII дивизији — **№ 36**

Хитно известите о ситуацији на вашем сектору. Трећи корпус јавља о проласку јачих мотор. колона од Вишеграда према Рогатици. Што знате о томе?

24 октобар, у 17,30 ч.

В. Ш.

Бр. 235 — XXXVII дивизији — **№ 6**

Борбу водимо на Погледу [к. 1384] и Јанкову Врху [к. 1493] (Јавор), непријатељ је имао велике губитке. Њихове снаге су јаке. Шта има код вас ново?

24 октобар, у 18 ч.

V бригада

Бр. 236 — XXXVII дивизији — **№**

Јаке њемачке снаге из Албаније, Косова и Метохије оријентишу се за пробој преко Санцака и Црне Горе. Једини правци извлачења: Сјеница—Пријепоље—долина Лима, долина Дрине, Пећ—Андријевица—долина Лима и Црногорско Приморје. Предузмите све да се пресијече отступница непријатељу. Порушите комуникације и мостове. Мостове у Пријепољу, Горажду, Вишеграду одмах порушите и обавијестите. Мобилишите народ за рушење путева и за бообу. Чачак је пред падом. Група Њемаца из Чачка пробија се ка Ужицу. Пеко је продро у Београд. Очекује се пад.

16 октобар, у 09,20 ч.

Радован

Бр. 339 — XXXVII дивизији — **№**

Непријатељ покушава да се пробије у правцу Сјенице са тенковима и борним колима, досада није успио. Ухватили

²⁵ Пета санџачка бригада

²⁶ Четврта санџачка бригада

смо једног п. официра Недићеве војске који је изјавио да је то правац њиховог повлачења. Пештер очистили. Стругар.

П. С. Уколико је стигла муниција бредина у Пријепоље, оријентиши је за Бродарево код Команде мјеста.
25 октобар, у 10 ч. Стругар

Бр. 340 — XXXVII дивизији —

Налазимо се на сектору Штитково—Божешићи. 24 о. м. нанео непријатељу губитке 30 мртвих. Непријатељске снаге на Јавору нису велике. Одмах нас обавестите о нашем даљем задатку.

25 октобар, у 13 ч. Бошко

Бр. 341 — XXXVII дивизији — № 61

Љекаре, десет другова за артиљерију и податке за споменуцу послали смо. Ми стално држимо везу са непоијатељем и у згодним моментима нападамо. Слабо стојимо са муницијом. Пошаљите нам другове са муницијом у Сирогојно ако нису већ пошли.

25 октобар, у 15,45 ч. Чедо

Бр. 342 . — XXXVII дивизији — № 62

Љуби. Четници у пуној мјери бјеже својим кућама. Капетан Раковић²⁷ са 5000 ухватио је везу са Црвеном армијом код Чачка. 24 о. м. пред нама из Ивањице повукла се једна чет. бригада у с. Црњево. У Драгачеву (село Каона) налази се мајор Смиљанић са 1500, остале снаге су им се прикупиле ка Јавору. У Ивањици су наши.

25 октобар, у 16 ч. Марко

Бр. 343 — XXXVII дивизији — № 63

Обавештени смо да су Немци избили у Гучу. Намера је наша била избити на комуникацију Гуча—Ивањица. Тачне податке добићете данас око 16 часова. Комесаре ћемо послати са првом везом. Пожега—Ариље—Ивањица засад нема Немаца.

26 октобар, у 18,30 ч. Чедо

Бр. 344 — XXXVII дивизији — № 8

Непријатељ се рокирао до Црвене Горе и Јавора, ка Штиткову и Трудову, у правцу Нове Вароши. Ми ћемо и

²⁷ Предраг Раковић, командант Другог равногорског четничког корпуса. Погинуо децембра 1944 год, у с. Мијакоацима (код Чачка) у борби са јединицама Друге пролетерске дивизије.

даље нападати и по мало се рокирати. Обавестите нас о даљем раду.

26 октобар, у 09,00 ч.

Живко

Бр. 345 — XXXVII дивизији — № 38

Какве су вам потребе у наоружању и муницији? Можете ли примити топове за вашу дивизију и да ли имате људство?

27 октобар, у 09,25 ч.

Радован

Бр. 346 — XXXVII дивизији — № 64

Немци за сада не надиру у правцу Ужица. У Гучи их нема али има четничких снага. Чули смо да ће Немци из Чачка поћи преко Рашке. У Пожеги и Ариљу су одредске снаге. Ми се налазимо на простору Добраче—Ариље. У току ноћи избићемо на Опаљеник.

26 октобар, у 06,30 ч.

Чедо

Бр. 347 — XXXVII дивизији — № 12

Непријатељ се повукао у правцу Сјенице. Ми се налазимо на Јавору и Кладници. Губици непријатеља 26 и 27 — 68 мртвих.

27 октобар, у 06,25 ч.

V бригада

Бр. 348 — XXXVII дивизији — № 39

Седма бригада дејествоваће са југа на комуникацију Сјеница—Пријепоље и биће под командом Треће дивизије. Ваше дејство на ову комуникацију са сјевера.

27 октобар, у 14,10 ч.

Радован

Бр. 349 — XXXVII дивизији — № 40

Извијестите нас колике су њемачке снаге приспеле у области Н. Пазара, Сјенице и осталих градова на вашем сектору, куда се усмјеравају даље, како се зову и колике су јачине. Извјештавајте нас што чешће.

27 октобар, у 14,17 ч.

За други отсјек
Ђерковић²⁸

Бр. 350 — XXXVII дивизији — № 41

Имамо брдске и противколске топове. Да ли можете примити и једне и друге и колико?

28 октобар, у 9,15 ч.

Радован

²⁶ Војин Ђерковић. Погинуо у саобраћајној несрећи код Тито-Града 1947 године.

Бр. 353 — XXXVII дивизији — **№ 42**

Стругар води борбу на сектору Дуга Пољана—Нови Пазар. Имамо доста успјеха. Порушио мостове и цесту. 200 камиона на цести уништио. Дејствујте ка Сјеници. Да ли је порушен мост у Пријепољу? У Подгорицу стигла једна дивизија од Скадра.²⁹

28 октобар, у 17,35

Радован

Бр. 354 — XXXVII дивизији — **№ 65**

Налазимо се у Буковику код Кладнице. Четника нема ближе Сјеници. Како смо обавештени, Кладничани се држе непријатељски према нама. Попуна за нашу бригаду од 400 људи из Ужица треба да нам стигне у Сирогојно. Прошле ноћи у Ивањицу је стигло око 600 четника и тамо су стали, на Гучи их је било такође.

28 октобар, у 16,25

Чедо

Бр. 355 — XXXVII дивизији — **№ 37**

Порушите све мостове на Лиму а прилазе му браните. Други корпус ће вам преко Дубровника дотурити артиљерију.

28 октобар, у 07,15

В. ш.

Бр. 356 — XXXVII дивизији — **№ 38**

Ко држи Ужице и Пожегу?

28 октобар, у 07,20

В. ш.

Шеф
шифрантског одељења,
Булатовић Милорад

Начелник п. пуковник,
Р. Кнежевић³⁰

(М. П.)

⁹ То је била 181 немачка дивизија.
³⁰ Раде Кнежевин

БР. 137

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
од 28 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ВАРВАРИН—ЋУПРИЈА
—СВЕТОЗАРЕВО—РЕКОВАЦ И МОБИЛИЗАЦИЈУ
ЉУДСТВА¹**

**ШТАБ
45 НОУ ДИВИЗИЈЕ**
Бр. службено
28 октобар 1944
Параћин

ШТАБУ 20, 23 и 24 СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ

1. — Ради сређивања дивизије (јединица), попуне новим људством и наоружања задржаћемо се на овом сектору још 15 дана. Да би што успешније могли приступити раду око сређивања јединица, учинићете следеће:

А) 20 бригада: Сместиће се на просторији Параћин—Ћуприја—Деспотовац, с тим што ће два батаљона држати у Ћуприји а по један бат. у Деспотовцу и Параћину.

Б) 23 бригада: Сместиће се (то јест, прикупиће се) на просторији Рековац, с тим што ће батаљони (бригада) бити прикупљени ради сређивања истих. Један батаљон који је најсређенији упутити за Варварин који ће сменити Други батаљон 24 бригаде и служити привремено као посадна јединица у граду. Штаб батаљона формираће Команду места која ће такође имати привремени карактер.

В) 24 бригада: Сместиће се на просторији Јагодина, а уколико се у самом граду не буде могла сместити цела бригада, онда користити најближа села за смештај. Батаљон из Крагујевца повући одмах.

2. — По доласку на одређене просторије штабови ће нам одмах доставити извештаје о смештају, могућности рада и недостацима. Углавном, строго војнички живот мора се завести у јединицама, редовна обука људства, свакодневни прозив и контрола сваког појединца.

3. — У овом међувремену свака бригада на свом сектору упоредо са овим радом и сређивањем јединица извршиће општу мобилизацију људства од 18—35 година и уврстити га

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/3, к. 181.

у јединице. При овоме строго водити рачуна да се мобилизација врши на правилан начин, т.ј. формирати регрутну комисију у којој ће бити један лекар, један члан штаба бригаде и један члан штаба батаљона, а уколико на истом сектору постоји при команди места или подручја мобилизациони официр, треба да уђе у регрутну комисију. Напомињемо да батаљони треба да броје најмање до 800 (осам стотина) бораца а бригаде 2.500 до 3.000. Што се тиче наоружања, за новомобилисано људство добићете га у довољним количинама, и у вези с тим свака бригада ће поднети требовање, т.ј. по извршеној мобилизацији.

4. — Друг начелник Дивизије потпуковник **Абрамовић** долази до вас, те ће вас детаљније упознати са овим ствари-ма. Све што је до сада од вас тражено у погледу предлога за произвођење, унапређења и одликовања доставићете нам најхитније. Такође извршите избор нових војних руководи-лаца који ће похађати курс а накнадно ћемо вам јавити када ћете их упутити до нас. Свака бригада одабраће по 35 дру-гова.

5. — 31 о. м. Штаб дивизије преместиће се у Туприју,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар — п. пуковник Командант — п. пуковник,
Раде Зорић

Начелник — п. пуковник.
Милан Абрамовић

(М. П.)

БР. 136

**ОБАВЕШТАЈНИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП
ОДРЕДА ОД 28 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ
ЧЕТВРТЕ НО ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ЈАЧИНИ НЕ-
ПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА У ДОЛИНИ ИБРА¹**

о.ц.²
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
Стр. пов. бр. 28
28.X.1944 год.
у 12 час.

ШТАБУ XXIV ДИВИЗИЈЕ

О ситуацији у долини Ибра доставља ван се следећи из-
вештај:

*Немци*¹ - Покрети Немаца врше се углавном у правцу Ко-
сово—К. Митровица—Рашка—Нови Пазар—Сјеница.

•Покрети се врше како железницом тако и друмом, пре-
вожењем камионима и пешке.

Сав материјал који непријатељ не може да транспор-
тује уништава паљењем. Тако су спаљени вагони пуни спре-
ме а било је случајева да је и муниција спаљивана.

Отприлике дневно се евакуише до 200 возила са 2—3000
војника и 10 до 20 тенкова и топова.

Непријатеља има на релацији К. Митровица—Рашка—
Н. Пазар у следећим гарнизонима:

К. Митровица: Јачина гарнизона до 2 батаљона са арти-
леријом, која је размештена: 4 топа 100 мм код сељака, више
рударске болнице у Звечану 2 и више старе ж. станице на
брду 4. Овде се непријатељ углавном формира у колоне које
даље крећу на север ка Рашкој.

Даље према Косову непријатеља има у јачини једног
батаљона, са придодатом артилеријом до једне батерије, у
селима: Свињари, Бабин Мост, Шупковац, Самодрежа и
Стари Трг (где су снаге нешто јаче и где се налази штаб јед-
не непријатељске дивизије. Овде је до 25-ог био штаб групе

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
Риског института под рег. бр. 6/5, к. 1078.

² Обавештајни центар

немачких дивизија које су се концентрисале на Кошову али је он евакуисан пут Рашке — Н. Пазара—Сјенице.)³

Главне положаје са фортификацијама и утврђеним гнездима отпора и артилериским положајима непријатељ је направио на планини Црнуши. Његове снаге овде нису тачно познате али се зна позитивно да су јаче и добро снабдеване артилеријом и бацачима.

Одатле према Рашкој први гарнизон је Звечан. На ж. станици налази се један ешалон недићеваца јачине 600 људи, са генералима Радовановићем и Јонићем, без тежег оружја, које Арнаути у својој игри не пуштају даље. Морал издајника врло низак.

У рударској колонији два батаљона Немаца, једним делом и у селу Кориљу са артилеријом у Кориљском потоку (12 топова 100 мм).

Житковац: на ж. станици 400 Немаца и 380 љотићеваца. Околна брда поседнута са утврђеним митраљеским гаездима.

Бањска: на ж. станици 7—800 Немаца без тежих оруђа и фортификација.

Слатина: 250 Немаца, који станују у ж. вагонима, са 20 топова 47 и 37 мм који су смештени на вагонима (један вагон — два топа). Укопали се око ж. станице и поред пруге са истуреним (до 300 м) митр. гнездима.

Лепосавићи: 600 белогардејаца са 4 тешка митраљеза, 48 лаких „Бреда" и 2 бацача 81 мм.

Лешак: 4—500 Немаца у вагонима — дуж пруге ровови. Четн. војвода Закић са 16 четника.

Крстиште (источно од Лешка на путу за Бело Брдо): 300 Немаца са бацачима (од пре неколико сати).

Дрен: 200 Немаца, који су ту свакако за кратко време (дошли пре неколико сати).

Ове две групе у Крстишту и Дрену вероватно ће даље према Копаонику, јер су њихове патроле покушале да се пробију до Белог Брда али су одбијене. Непотврђено сазнали

³ Ради се о немачкој борбеној групи „Шајерлен". Она је имала задатак да се као претходница пробије преко Новог Пазара ка Вишеграду и да ову комуникацију технички и тактички оспособи за повлачење главнине групе армије „Е" под командом генерала Лера.

Група је у свом саставу имала: ваздухопловни пук „Бемер (делимично моторизован), полициски батаљон из Новог Пазара, један батаљон белогардејаца, две батерије противавионске артиљерије и један железнички батаљон. Касније су јој придодата два полициска батаљона из Грчке (који су са оним из Новог Пазара образовали полициски пук), затим два пољска и један допунски батаљон Руског заштишничког корпуса (белогардејаца)

сло да ће ове снаге покушати да овладају Сувим Рудиштем (кота 2017).⁴

Ми смо рокирали наше снаге да их партизански дочекамо.

Рудница: белогардејаца до 100 и око 1000 Немаца са 2 топа 100 мм, у Новом Селу и Бистрици по једно одељење јачине од 100 људи, везано телефоном са главнином као осигурање.

Рашка: гарнизон од 2 чете (200) белогардејаца и око 300 Немаца са 4 противавионска топа по околним брдима.

Арнаути (на сектору те дивизије) су нерааположегаи према НОВ. Покушаће свакако крајњи отпор, поготову што су им Немци у близини. Реакција потпуно господари њима и колико је нама познато нарочиту пажњу треба у овом смислу показати према селима: Ржана, Сељанце, Бајгора, Бољетин, Ораово и Шаља.

Овај одред тукао се са Арнаутима 25 и 26-ог, али како је наша акција остала усамљена, то су нас јаче арнаутске снаге које су дошле у помоћ од Преполца и Оштрог Копља принудиле на повлачење. (На Оштром Копљу 25-ог примећена је једна коњичка патрола, вероватна немачка.) Доставља се овај извештај са напоменом да О. Ц. тога штаба може увек тражити потребне податке од овога О. Ц. Уколико будемо располагали истим хитно ћемо их упућивати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**Ш Е Ф О. Ц.
Родољуб Демировић**

⁴ Односи се на делове борбене групе „Шолц“. Она је образована на брзину, од разних јединица, да би спречила продор наших и бугарских снага у правцу Ибарске долине.

БР. 137

**НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 29
ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА
НОВЈ ДА УПУТИ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋУ НОУ ДИВИЗИЈУ НА
СЕКТОР ЧАЧКА¹**

**ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОПЕРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ
Оп. бр. 108
29 октобра 1944 г.**

ШТАБУ XIV КОРПУСА

1. — У вези наређења Врховног штаба НОВ и ПОЈ, XXIII дивизију одмах упутите ка Чачку где да садејствује нашој XVII дивизији и тамошњим руским јединицама у активизацији Чачка.

2. — Командант тога штаба да одмах крене код XXIII дивизије и на лицу места изда јој задатак у смислу тачке 1 овог наређења.

По издавању задатка поменутој дивизији Штаб XIV корпуса сместиће се у рејон Параћина, како би био у централном положају у односу на садањи распоред и задатке дивизија у саставу XIV корпуса.

3. — Војну област XIV корпуса сместити у место где су обезбеђене добре и сигурне везе са целом територијом области, одакле се може једновремено руководити и утицати на правилно успостављање наше народне власти, спровођење мобилизације и отправљање свих послова код појединих команди подручја.

4. — У циљу координације дејства ХХЦI дивизије са тамошњим јединицама Црвене армије и наше XVII дивизије, упутите једнога члана тога штаба са XXIII дивизијом на сектор Чачка.

5. — Предузмите мере сигурне и сталне везе са свима вашим дивизијама и редовно нас обавештавајте о ситуацији код истих. Нарочито нам редовно јављајте ситуацију и Р^а"

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви војноисториског института под рег. бр. 43/3, к. 181.

звој догађаја код XXIII дивизије по доласку исте на сектор Чачка, назначујући у извештајима и ситуацију уопште код Чачка.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

В. д. полит. комесара,
Мил.² Милосављевић

Начелник штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

(М. П.)

БР. 138

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДРУГЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 ОКТОБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА НА ШУМА-
РИЦАМА КОД КРАЉЕВА¹**

ШТАБ
III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. службено
29 октобар 1944 год.
Положај

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

У току 27 о. м. на нашем сектору није било битних промена осим што је непријатељска артилерија тукла наше положаје, исто тако непријатељ је покушавао да шаље извесне групе војника који би присилно испитивали наше положаје. Од ових је убијено 5, а заплењено је њихово оружје (машингевери).

У току 28 о. м. тј. између 27 и 28 ноћу, били смо обавештени од команданта совјетског батаљона који се налази заједно са нашим батаљоном да ће вршити напад у току ноћи. Ми смо издали наређење I и III батаљону да садејствују Совјетима. Из непознатих разлога Совјети нису вршили напад,

² Милосав

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 4/4, к. 737.

те су батаљони вршили напад сами. III батаљон је био ликвидирао непријатеља и задржао се на положајима где је и сада непријатељ врло близу наших положаја, али ипак III батаљон није успео да непријатеља збаци потпуно са тих положаја.

I батаљон није протерао непријатеља из разлога што Совјети нису нападали. Непријатељски губитци у овим борбама су 32 мртва и много више рањених. На бојном пољу је нађено 16 мртвих непријатељских војн. Заплењено је: један шарац, један пиштољ и 20 пушака као и нешто ратног материјала. Наши губитци су један мртав и 21 рањен друг, од којих су два теже.

Сада се непријатељ налази на положајима Витановац—кота 260—кота 314—Шумарице—кота 394—Чемерница—тригонометриска тачка 487—Велика Борча (кота 498).. Наши су положаји врло близу непријатељских тако да на неком месту није већи размак од 100 метара. Наши су се борци добро укопали. Изгледа да на овом сектору непријатељ има доста јаке снаге, чији број још нисмо установили али отприлике има до 3.000.

Са 23 Дивизијом још немамо везе.

27 о. м. дошао је њихов курир ноћу код нас и рекао нам је да је њихова дивизија у покрету од Крагујевца ка Краљеву, но још није стигла.

У селу Годачици и Витановцу пронашли смо 2 четничке штампарије, 1.000 кг папира за исте као и једну литографију за рађење секција. Кад ово прикупимо у селу Чукојевцу поставићемо стражу и чуваћемо до даљег наређења.

* Добили смо наређење од командира Ауточете II Прол. дивизије по којем нам тражи потребан број људства које ће руковати тешким митраљезом кл. 13 мм. Сматрамо да је овај поступак неправилан од *пом.* командира. Према томе ми људство не шаљемо док не добијемо наређење од тог штаба. Шаљемо вам у прилогу добивено наређење.

У 8.30 часова јутрос непријатељ је покушао да изврши напад на наш IV батаљон. Напад је одбијен са непријатељским губитцима од 3 мртва на бојном пољу а такође је нешто и извукао мртвих и рањених војника. Ми нисмо имали губитака.

Молимо вас да нас обавестите да ли је шеф наоружања II Прол. див. задржао пом. шефа наоружања ове бригаде тамо негде на послу код Штаба дивизије или не, јер поменути друг није се јавио овом Штабу већ има 10 дана а чујемо да се налази негде тамо код шефа наоружања. Овакав поступак пом. шефа наоружања наше бригаде је за осуду^a

исто тако и за шефа наоружања дивизиског ако га је задр-
Жкао а нас о томе није известио.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Прилог:
Наређење Ауточете

За Штаб
начелник, капетан
Б. Митровић

(М. П.)

БР. 139

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ПРВЕ
ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 1 ДО 20 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
1 ВОЈ. БРИГ. XVI УДАР. ДИВ. НОВЈ
29-X-1944 г.
Бр. 74

ШТАБУ XVI УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Достављамо операцмјски извештај за период од **1 до**
20-X о. г.

1-X-44

Наша бригада налазила се на просторији Штитар—Та-
бановић (два бат. — I и III) са задатком затварања правца од
Мајура—Шапца као и у правцу Саве, са друга два батаљона
и осталим деловима бригаде налазили смо се у Богатићу, II
батаљон са обезбеђењем од правца Црне Баре, и IV батаљон
са обезбеђењем цесте која води према Шапцу. Истога дана
није било никаквих промена.

2-X-44

Бригада је остала и даље на просторији Штитар—Таба-
новић—Богатић, док смо [по] наређењу Штаба дивизије из-
вршили демонстративни напад на Мајур са два бат. који су
налазили у Штитару и Табановићу, одакле је и напад из-
вршен на Мајур. Услед јачег притиска непријатеља са тен-
ковима батал.они су се повукли на стари положај, без ика-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
Риског института под рег. бр. 39/3, к. 951.

квих сопствених губитака; непријатељу су нанесени **губитци**: 8 убијених и 4—5 рањених.

Са друга два батаљона налазили смо се у Богатићу са обезбеђењем од правца Црне Баре и Шапца, остали делови бригаде налазили су се у Богатићу.

3-X-44

Са бригадом остали смо и даље на просторији Штитар Табановић—Богатић, са ове просторије вршили смо **контролу** правца од Мајура—Шапца као и од Црне Баре. Људство за време бављења на овој просторији искористило је за одмор као и сређивање јединица.

4-X-44

Наша бригада налазила се на просторији Штитар—Табановић са два батаљона — I и III, са задатком контроле и обезбеђења од правца Мајура—Шапца и Саве. По наређењу Штаба дивизије са два батаљона извршен је покрет у ноћи 3/4-X-44 из Богатића за М. Митровицу, по доласку наших батаљона у М. Митровицу непријатељ се разбегао и том приликом пришло је нама 12 граничара. Истога дана минирани су и подигнути у ваздух мостови који воде од М. Митровице ка Шапцу. Истога дана из М. Митровице са батаљонима кренули смо у Црну Бару по наређењу Штаба дивизије ради пријема нових бораца из Срема.

5-X-44

Са бригадом остали смо и даље на просторији Табановић—Штитар, са два батаљона, са истим задатком.

Са друга два батаљона сместили смо се у Црну Бару—Равње, као и са осталим деловима ове бригаде. Са једним батаљоном налазили смо се у Равњу ради обезбеђења и контроле правца од М. Митровице и Шапца. Док смо са другим батаљоном ухватили везу са Сремом и примали нове борце. У батаљону [који је] обезбеђивао на Дрини, приликом припуцавања четничких банди преко Дрине, имали смо једног друга рањеног, а ухваћена су три четника.

6-X-44

Наша два батаљона по наређењу дивизије сменили су јединице II бригаде на просторији Китог, са задатком затварања правца Мајур—Шабац. Приликом доласка на сам положај, непријатељске патроле у јачини 30 војника са два пуш. митраљеза наишле су на наше патроле које су биле упућене ради испитивања непријатеља. Одмах су упућене две чете једног батаљона, које су потисле непријатеља у сам Мајур, где је непријатељ оставио за собом два мртва.

Са друга два батаљона налазили смо се на просторији Црна Бара—Равње са обезбеђењем од М. Митровице и Цапца, као и обезбеђењем на самој Дрини, ради пријема нових бораца из Срема, и истога дана извршено је пребацивање нових бораца из Срема, који су били спроведени у ХДтаб дивизије.

7-X-44

Са бригадом смо извршили покрет, по наређењу Штаба дивизије, са просторије Црна Бара—Равње, са два батаљона и деловима бригаде као и са два друга батаљона са положаја који су држали на просторији Китог, са задатком обезбеђења и контроле правца од Мајура и Шапца, одакле смо кренули правцем Богосавац—Г. Врањска—Лојанице у Владимирце.

8-X-44

Са бригадом извршили смо покрет, по наређењу Штаба дивизије, на нову просторију с. Кожуар—Вукона. Са три батаљона и осталим деловима бригаде налазили смо се у с. Кожуар са задатком, т.ј. обезбеђењем од правца Шапца—Обреновца, са једним батаљоном налазили смо се у Вукони. Бригада се налазила на одмору.

9-X-44

Са бригадом извршили смо покрет, по наређењу Штаба дивизије, правцем Кожуар—Вукона—Ушће. Са два батаљона и осталим деловима бригаде сместили смо се у с. Ушће са задатком затварања правца Дебрц—Шабац као и рушење мостова и цесте. Са друга два батаљона поставили смо се у близини Скеле са задатком затварања правца од Обреновца. Задатак бригаде на просторији Ушћа да прими VI бригаду из Срема. Наша два батаљона који су били на положају код саме Скеле, долазили су у контакт са непријатељем и вршили напад на Скелу. У тој борби уништили смо један камион, а непријатељ је протеран у само с. Скелу. У тој борби наши губитци: 2 погинула и 4 рањена друга; непријатељски губитци нису нам познати.

10-X-44

По наређењу Штаба дивизије, са бригадом извршили смо покрет правцем Ушће—Ратари са задатком напада на Обреновац. Приликом доласка у с. Ратари наш један батаљон нападао је на непријатеља који се налазио на цести Скела—Обреновац, а исто тако један батаљон обезбеђивао је пролаз бригаде од Ратара према Вранићу. Приликом проласка наших јединица батаљони су се повукли за бригадом

и кренули у Вранић, где смо се са бригадом сместили са задатком обезбеђења од правца Обреновца и М. Моштанице.
11-X-44

Наша три батаљона, по наређењу Штаба дивизије, извршили су покрет из Вранића за М. Моштаницу са задатком ликвидирања непријатељског упоришта на ж. станици М. Моштаница. Непријатељ се повукао са ж. станице и поставио на косе изнад саме станице, где смо са непријатељем водили целог дана борбу. У ноћи између 11/12-X-44 протерали смо непријатеља у правцу Умке. У тој борби нанесени су непријатељу следећи губитци: 14 убијених и велики број рањених, као и уништена, т.ј. запаљена два вагона са једним тенком и разрушена пруга од тунела М. Моштанице и Барича. Са осталим делом бригаде у Вранићу.

Наши губитци: 28 рањених и 4 погинула друга.

12-X-44

Са бригадом извршили смо покрет из Вранића за В. Моштаницу са задатком обезбеђења од Умке и Остружнице. Истога дана, по наређењу дивизије, са једним батаљоном напали смо непријатеља у Умци и ликвидирали, где је заробљено 12 пушака, 2 пиштоља и нешто муниције. Наших губитака није било. Са остала три батаљона извршили смо покрет за Остружницу, ради ликвидације непријатељских снага. Приликом доласка наших батаљона у Остружницу непријатељ се повукао у правцу Железника. Задатак наших батаљона био је обезбеђење од правца Железника и Београда. Са осталим делом бригаде сместили смо се у Остружницу.

13-X-44

Добили смо задатак: са бригадом да кренемо за Београд. Приликом доласка до централе Макиш, налазиле су се непријатељске снаге око самог Макиша. У току дана извршили смо напад али исто упориште нисмо ликвидирали. [Током] дана и ноћи један батаљон остао је и даље на положају, док су се остали делови бригаде налазили у Остружници.

14-X-44

Са једним батаљоном ликвидирали смо упориште Макиш. Том приликом заробљено је 11 полицајаца са пушкама, око 1500 метака, убијено је 4 непријатељска војника и око 20 рањено. Том приликом нисмо имали губитака. Истога дана непријатељ се повукао у правцу Чукарице, где смо га напали са једним батаљоном у садејству са два батаљона 5 козарске бригаде, где је и даље наш батаљон остао на положају пре-

ма Чукарици и преко целог дана и ноћи долазио је у контакт са непријатељем припуцкавањем, где смо имали губитка: 3 погинула друга и 6 рањених, непријатељски губитци нису нам познати. Остала два батаљона налазила су се у резерви, а остали делови наше бригаде били су у Остружници.

15-X-44

Један батаљон држао је положај према Чукарици државајући непријатеља да не продре у правцу Остружнице. Један батаљон налазио се на просторији Макиш са задатком контроле и обезбеђења од Саве (Срема) а други батаљони и даље су нападали на Чукарицу али нису успели да ликвидирају. У тим борбама нанесени су непријатељу губитци и то: 16 убијених и око 20 рањених. Наши губитци: 5 погинулих и 8 рањених другова. Остали делови, т.ј. коморе налазиле су се у Железнику.

16-X-44

Са једним батаљоном држали смо и даље положај око Чукарице. Са остала три батаљона налазили смо се у Београду код Маркарнице. Задатак батаљона: контрола и обезбеђења од правца ж. моста као и станице, и батаљони су служили као резерва. Наши губитци били су 4 погинула и 6 рањених другова, непријатељски губитци нису познати.

17-X-44

Са бригадом остали смо и даље на старој просторији са истим задатком, том приликом долазили смо у контакт са непријатељем, где смо имали два погинула и 5 рањених.

18-X-44

Са бригадом извршили смо покрет из Београда преко Топчидера—Кијева—Рушња, где смо се и сместили. Задатак батаљона је уништење разбијених непријатељских делова, који су били разбијени и бежали у правцу Саве. Тога дана нисмо дошли у контакт са непријатељем.

19-X-44

Са бригадом, по наређењу Штаба дивизије, извршили смо покрет у Мељак са задатком уништења разбијених непријатељских банди. По доласку на просторију Мељак, наша Два батаљона ступили су у контакт са разбијеним непријатељем и том приликом уништили су око 38 непријатељских ојника. Наши губитци: 1 погинуо и 2 рањена.

Друга два батаљона налазили су се: један у Баричу и један у Обреновцу, са личним обезбеђењем, и не дозвољавајући продирање непријатеља у правцу Саве.

20-X-44

Са бригадом извршили смо покрет у правцу Скеле. По доласку у Скелу ступили смо у контакт са разбијеним непријатељем који се упорно држао, и истога дана нападали смо разбијеног непријатеља и нанели му следеће губитке: око 19 убијених, 4 заробљена а исто толики број и рањених као и заробљено обуће и одеће као и друге спреме. Наши губитци: 5 погинулих и 9 рањених.

С.Ф.С.Н.

За Штаб боикаде
начелник
Гавро Кресојевић

БР. 140

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ШЕСТЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИ-
ЈЕ ОД 12 ДО 28 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

Ш Т А Б
VI ПРОЛЕТ. ИСТОЧ. БОС. БРИГАДЕ
29 октобра 1944
У 15,05

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Достављамо Вам препис — извод из операциског дневника у времену од 12 до 28 о. м. — закључно.

12 октобар 1944 г.

Бригада се налази распоређена на просторији с. Страгари—с. Рамаћа—Угљаревац—Вел. Шењ, са задатком затварања правца од Крагујевца и извиђања у правцу Г. Милановца и Чачка, контролишући са **мањим** дијелом снага Рудник пл. Тога дана непријатељ није правио испаде на наше положаје.

По батаљонима се ради на војно-политичком уздицању руководилаца и бораца. Формиран је НОО у с.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/2, к. 712 А.

Рамаћи и одржан збор, коме је присуствовало до 200 људи и жена.

13 октобар 1944 г.

Јединице се налазе на истој просторији. Батаљони врше припрему за свечаност која ће се проелавити у знак састанка наших јединица и јединица Ц.А. У вези са ситуацијом извршен је нови распоред јединица.

I батаљон: с. Добрача, затвара правац од Крагујевца.

III батаљон: с. Рамаћа, извиђа у правцу Г. Милановца.

IV батаљон: Угљаревац, као бригадна резерва.

II батаљон: с. Страгари, обезбјеђује див. болницу и контролише Рудник пл.

Тога дана одржана је свечаност у знак састанка наших јединица и јединица Ц.А. у Угљаревцу, гдје су били присутни борци и руководиоци I и III батаљона и дијелови око штаба. У знак тога, послије говора команданта и комесара, из свих аутоматских оружја испален је по један шаржер метака. II и IV батаљон дан састанка прославили су самостално.

Тога дана примили смо 220 нових другова, од Штаба дивизије, за поуну наших јединица.

14 октобар 1944 г.

Јединице се налазе на горе поменутој просторији. Врши се распоред нових бораца. На нашем сектору вршимо мобилизацију способног људства за борачке јединице.

Око 19 часова, према наређењу Штаба дивизије, са три батаљона извршили смо покрет према Крагујевцу, до на просторију с. Кутлово. Са ове просторије оријентисали смо половину снага у правцу Кнића, а половину да врше притисак на Крагујевац, хватајући лијево везу са јединицама XV бригаде.

II батаљон остаје на просторији с. Страгари са истим задатком.

15 октобар 1944 г.

У рану зору наш III и IV батаљон избили су на линију с. М. Пчелица—Станови (254—199), везујући се лијево са јединицама XV бригаде, на Виноградима. Ова два батаљона вршили су притисак на непријатеља који је држао спољну одбрану града.

I батаљон избио је на просторију с. Забојница—Дреновац—Змајевац (459).

Око 12 часова наш I батаљон извршио је напад на непријатеља који се налазио на жељ. ст. Драгобраћа; том приликом уништен је један воз са 10 вагона нафте и 2 вагона друге ратне спреме. Поручено је неколико км жељ. пруге.

У исто вријеме непријатељ је вршио испад на положаје III и IV батаљона, у намјери да их одбаци, али му није успјело.

16 октобар 1944

Батаљони се налазе на истом положају.

Око 6 часова двије чете I батаљона кренуле су према Книћу, са задатком ликвидације непријатеља на жељ. ст. Кнић. Послије краће борбе непријатељ је протјеран. Том приликом непријатељу су нанесени осјетни губици. Уништен је 1 воз од 10 вагона разног материјала.

Истог дана непријатељ је покушао да продре комуникацијом Крагујевац—Краљево, у намјери да одбаци наш III и I батаљон са комуникације. Послије двочасовне борбе непријатељ је одбијен.

Око 10 часова на наше положаје стигао је један пук Ц. А., са задатком продирања у Крагујевац. Послије извршених припрема наш III и IV батаљон, у садејству са пуком Ц. А., извршили су напад на непријатеља. Непријатељ је давао јак отпор и наше јединице нису успјеле.

Непријатељу су нанесени осјетни губици у мртвим и рањеним. Разбијена је једна непријатељска колона и колска комора, која се је кретала према Краљеву.

II батаљон остаје на истом положају. Комесар бригаде налази се на терену и врши мобилизацију способних људи за борбене јединице.

17 октобар 1944

Непријатељ је неколико узастопних контранапада покушао да одбаци наше јединице и јединице Ц. А. Услијед надмоћности и притиска наших јединица непријатељ је неколико пута покушао да се **пробије** према Краљеву. Сви покушаји непријатеља пропали су.

Тога дана уништено је неколико камиона, 2 тенка и непријатељу су нанесени осјетни губици.

У с. Дреновац одржан је збор и изабран НОО.

18 октобар 1944 г.

Јединице се налазе на истим положајима, са задатком продирања у град. Непријатељ и даље покушава

да се пробије у правцу Краљева, користећи јаку артиљериску и бацачку ватру и тенкове. Наши батаљони у садејству са јединицама Ц. А., одбили су све покушаје непријатеља.

Истога дана, услед заморености, смитенили смо ндттг IV батаљон, а са II батаљоном појачали десно крило и затворили правац према Краљеву, не дозвољавајући непријатељу, који је надирао од Краљева, да продре према Крагујевцу.

19 октобар 1944

Око 4 часа ујутру непријатељ је послѣ јаке артиљериске припреме покушао продор према Краљеву. У исто време непријатељ у јачини од 6—700 војника, са неколико тенкова, покушао је да продре са правца Краљева и одбаци наш I и II батаљон. Послѣ двочасовне борбе и на једном и другом сектору непријатељ је одбијен. У тој борби уништено је неколико камиона, 1 мотоцикл и непријатељу нанесени губитци у људству и материјалу.

20 октобар 1944 г.

Послѣ јаке артиљериске припреме и уз помоћ тенкова јединица Ц. А., наш III батаљон продро је на периферију града, -комуникацијом са правца Краљева. У тој борби уништен је 1 тенк и 2 камиона. Око 10 часова последње непријатељске снаге које су се налазиле у Крагујевцу, уз помоћ тенкова и артиљерије, продрле су комуникацијом према Краљеву. Са овом колоном I и II батаљон водили су борбу на сектору с. Драгобраћа.

По ликвидацији града III батаљон смјестио се у западни дио града, а I и II сконцентрисани су на просторији с. Рогојевац—Кутлово. IV батаљон на просторији с. Страгари—Д. Шаторња.

У борби за Крагујевац, непријатељски губитци су слѣдећи:

215 мртвих, 250 рањених и 87 заробљених. Међу мртвима 1 њемачки официр — поручник.

Заплијењено је:

3 топа, 6 бацача тешких, 2 бацача лака, 2 тешке Бреде, 6 шараца, 2 пушкомитраљеза југословенска, 2 пушкомитраљеза Брно, 5 пушкомитраљеза белгиских, 6 пикаваца, 10 тронблонских пушака, 130 пушака њемачких и југословенских, 11 пиштоља, 2 ракетна пиштоља, 40.000 метака пушчане муниције, око 100 пари

одијела, ранаца, шаторских крила и остале ситне ратне спреме, 200.000 цигарета.

Уништено је:

1 тенк, 16 камиона, 3 мотоцикла, 2 воза са 10 вагона нафте и 12 вагона разног материјала, 2 радиостанице, 20 кола са материјалом и 40 коња, 2 луксузна аутомобила.

Уништено са једишцажа Ц. А.:

2 тенка, 15 камиона, 4 тешка топа, убијено 60 непријатељских војника и 10 заробљено.

Заплијењена ратна спрема и оружје урачунато је само оно које је заплијењено у борби прије уласка У град.

Наши губици:

34 мртва, 97 рањених, 9 контузованих и 20 несталих.

Међу погинулим командир чете заставник Потколњак Петар, 2 помоћника политкома чета: друг Парац Иван и другарица Тодић Дееа и два водника.

Међу рањеним командант IV батаљона капетан Трикић Сретко, 2 командира чета: заставници Љиљак Бранко- и Плавша Стојан.

21 октобар 1944 г.

Распоред наших јединица је сљедећи:

I и II батаљон: Рогојевац—Кутлово.

III батаљон: Крагујевац.

IV батаљон: с. Страгари—Д. Шаторња.

Ради се на сређивању јединица и људство се одмара.

22 октобар 1944 г.

Распоред јединица исти. Врши се сређивање јединица и чишћење оружја.

23 октобар 1944 г.

Јединице су извршиле покрет у 6 часова у јутру до на просторији Топола—Чумић. Распоред јединица је сљедећи:

III батаљон: с Чумић.

/ II батаљон: с Овсиште.

I батаљон: с. Божурња

IV батаљон: Топола.

На овој просторији отпочет је рад на мобилизацији способних људи за борбене јединице и учвршћивање јединица.

24. октобар 1944 г.

Према наређењу Штаба дивизије, у 17 часова бригада је извршила покрет са досадашње просторије у 2 ешалона и поставила се на просторију с. Враћевшница—Баре. На ову просторију избили смо у току ноћи између 24/25 о. м.

IV батаљон на просторији Топола—Овсиште.

25 октобар 1944 г.

Око 10 часова I и II батаљон кренули су најкраћим правцем на Бумбарево Брдо, са задатком ликвидације и прогањања непријатеља, који се налази у с. Бресници. III батаљон остао је на просторији с. Враћевшница, са непокретним дијеловима.

Око 18 часова I и II батаљон извршили су напад на непријатеља, који је држао Бумбарево Брдо, и том приликом потисли непријатеља према с. Бресници.

26 октобар 1944 г.

У рану зору непријатељ је извршио контранапад и одбио наше батаљоне до на линију положаја: Бреснички Крш (486)—Бумбарево Брдо.

Око 6 часова III батаљон извршио је покрет према Бумбаревом Брду, са задатком прогоњења непријатеља, у садејству са I и II батаљоном.

IV батаљон остаје и даље на просторији Топола—Овсиште.

27 октобар 1944 г.

У рану зору са наша три батаљона предузели смо напад на непријатеља у двије нападне колоне:

Лијева колона — I батаљон — нападала је цестом од Бумбарева Брда преко с. Бреснице.

Десна колона — II и III батаљон — нападала је непријатеља правцем: Бреснички Крш—Попово Брдо, правећи десни обухват. Ова колона у садејству са једним батаљоном IГ КНОУ бригаде пресјекла је цесту између с. Мрчајевци и Бреснице и водила борбу за топове који су се налазили код шк. у Д. Бресници. I батаљон није успио потиснути непријатеља.

Око 12 часова непријатељ је добио појачање са правца Краљева у јачини од 1000 Њемаца и једне група четника. Послије двочасовне борбе непријатељ

је успио да одбаци наш II и III батаљон до на линију Попово Брдо (473)—Бреснички Крш (486) и овладао Поповим Брдом.

У исто вријеме непријатељ је јаком артиљерском ватром, ојачан са мањим дијелом снага које су **дошле** преко с. Гунцати, покушао да збаци наш батаљон са Бумбарева Брда али му није успјело.

Борба је била оштра и крвава. У тој борби непријатељ је имао већи број губитака, док су и с наше стране били осјетни губици.

Тога дана у први сумрак на Бумбарево Брдо стигао је један пук Ц. А., који је имао задатак да продире према Чачку.

28 октобар 1944 г.

Наша бригада у садејству са јединицама Ц. А., око 10 часова, послије добре артиљериске припреме — паљбе, извршила је поновни напад на непријатеља, с тим што су II и III батаљон нападали истим правцем а I батаљон правио је лијеви обухват преко с. Гунцати. Непријатељ је потиснут са Попова Брда до на саму цесту, а I батаљон успио је да овлада доминантним косама изнад с. Гунцати, Томашевац (517), Пољци (289), док јединице Ц. А. нису успјеле потиснути непријатеља.

Услијед такве ситуације и надмоћности непријатеља повукли смо наше јединице, које су се поставиле на линију положаја с. Стојковац—Бреснички Крш—Бумбарево Брдо. На тим положајима јединице су добро утврђене.

У борбама на Бумбаревом Брду и с. Бресница непријатељски губитци су слједећи: око 80 мртвих, 150 рањених.

Заробљено и заплијењено није ништа, с обзиром на непријатељеку надмоћност.

Наши губици: **35** мртвих, **81** рањен, **16** контузованих и око **60** несталих. Нестали борци су углавном са овога сектора — мобилисани прије неколико дана и склонили се својим кућама. Извршићемо **прикупљање** истих.

Међу рањеним налазе се 2 командира чета: водници Квржић Арсен и Драшковић Трпимир. Први је упућен у див. болницу а други као лако рањен **остао** у бригадној амбуланти.

За вријеме од 12 до 28 о. м. непријатељски губитци су: 295 мртвих, 400 рањених и 87 заробљених.

Наши губитци су: 69 мртвих, 178 рањених, 25 контузованих и 80 несталих.

Заплијењена ратна спрема и уништени материјал види се из прегледа губитака на Крагујевцу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар-мајор, Командант-потпуковник,
Реља Лукић **Саво Трикић**
(М. П.)

БР. 141

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 29 ОКТОБРА 1944 ГОД. СВИМА ЈЕДИНИЦАМА ЗА ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ ГОРЊИ МИЛАНОВАЦ—ЧАЧАК И РАЗ- МЕШТАЈ У РЕЈОНУ ЧАЧКА¹

Ш Т А Б
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број 41/44
29 октобра 1944 г.
20.30 часова

КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА ПРИ ШТАБУ 23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1. — 30 о. м. у 7 часова ујутро извршиће све наше јединице покрет правцем Горњи Милановац—Чачак и размести се на следећој просторији:

- а) 9 бригада: Пријевор,
- б) Прва бригада: Вранићи,
- в) 14 бригада: Цаница,²
- г) 7 бригада: Милићевци.

2. — Све приштабске јединице и Штаб дивизије извршиће ујутро покрет између 7 и 8 часова правцем Горњи Милановац и даље и смести се на следећој просторији:

- а) Штаб дивизије и пратећа чета сместиће се на просторији Милићевци, заселак Николићи.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/1. к. 1067.

² Није нађено на карти 1 :100.000.

б) Дивизиска интендантура и технички батаљон сместиће се на просторији села Брђани, заселак Савићи, северно од комуникације.

в) Дивизијска болница, културна екипа, извиђачка чета „Техника“ Штаба дивизије сместиће се у Горњем Милановцу, где ће се сређивати и обављати своје текуће послове.

Дивизијска болница примиће све болесне, рањене и изнемогле из свију бригадних болница код себе у Горњи Милановац, где ће се исти опоравити до завршетка операција на просторији Краљево—Чачак.

3. — Дивизијски санитет и хируршка екипа кретаће се са Штабом дивизије и сместити на просторији Милићевци.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол комесарк
п. пуковник
Војо Поповић

Командант,
п. пуковник
Мил. Ивановић

Начелник,
мајор
Нед. Ђ. Манојловић

БР. 142

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ТРЕЋЕ
ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕСЕТ ШЕСТЕ НОУ ДИ-
ВИЗИЈЕ ОД 14 ДО 29 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
III ВОЈВ. БРИГАДЕ
29 октобра 1944 г.

ШТАБУ XXXVI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Извод из операцијског дневника у времену од 14 до 30 октобра 1944.

Достављамо вам извод из операцијског дневника од 14 до 30 октобра 1944 г.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/2, к. 712 А.

14.X.1944. г. Дан топао и сунчан. Јасенак, Мислођин, Бачевица, Обреновац и Забреж.

Бригада је смештена на просторији Јасенка. I батаљон затвара правце од Барича ка Буковику (к. 221); II батаљон на Бачевици затвара правац од Мислођина и р. Колубару; III батаљон као бригадна резерва смештен је у Јасенку око школе; IV батаљон на косама испред Мислођина, затвара правац од Мислођина. У 9 часова, пошто су минирали неке магацине са муницијом, Немци са љотићевцима почели су напуштати Обреновац. Одмах по добивеном извјештају о одступању Немаца и љотићеваца напали смо их. Непријатељ се брзо повукао у Забреж, где се пребацивао шлеповима преко Саве. У Забоежу непријатељ се жилаво бранио и борба је трајала пуна 4 часа. У борби су учествовали II, III и IV батаљон. У борби смо имали 4 погинула друга и 8 рањених. Губитака у оружју нисмо имали. Губици непријатеља су били 23 мртва, око 30 рањених и 21 заробљен. Уништен је један непријатељски тенк, заробљено 52 пушке и један шарац. Рањени другови су на време превијени и смештени у бригадни санитет, или даље у дивизијску болницу. Погинули су другови сахрањени. Утрошили смо 5.200 метака митраљеских и пушчаних. По завршеној борби I батаљон се сместио у Обреновцу, са задатком гарнизонске службе. II, III и IV батаљон у Забрежу са задатком контролисања р. Саве. Штаб бригаде у Обреновцу, санитет и интендантура у Баричу.

15.X.1944 г. Дан сунчан и топао. Место као и претходног Дана.

Бригада на истој просторији по истом распореду и са истим задатком као и претходног дана после борбе.

16.X.1944 Г. Време и место као и претходног дана.

Бригада на истом простору са истим задатком и по истом распореду као и претходног дана.

17.X.1944 г. Дан топао и сунчан. Место као и прошлог дана.

18.X.1944 г. Дан топао и сунчан. Обреновац, Забреж, Барич, Умка, Железник, Сремчица, Караула, Цветков Гроб и Липовичка Механа.

19.X.1944. Дан кишовит и магла. Место исто као и претходног дана.

Бригада на истој просторији са истим задатком, по истом распореду као и претходног дана.

Усиљеним маршем смо са целом бригадом извршили покрет од Обреновца преко Барича, Умке, Железника за Сремчицу. У Сремчици смо добили задатак да затворимо цесту Степојевац—Београд од Карауле до Липовичке Механе.

На задатак смо пошли око 16 часова са I, III и IV батаљоном, док смо II батаљон оставили у с. Сремчици, са свим коморама, бригадном интендантуром и санитетом. Одмах по избијању на Цветков Гроб, непријатељ је почео припуцавати из аутоматских оружја на наше батаљоне, који су тек запосели положаје. Чим су батаљони пошли на полазне положаје, прешли су у напад на непријатеља, који је настојао по сваку цену да се пробије преко поменуте цесте, те на тај начин да се извуче из обруча којим је био обухваћен. У неколико протунапада, које је вршио непријатељ, успело је око 120 до 150 непријатељских војника да се пробију преко цесте код Липовичке Механе.

У борби смо имали два погинула друга и 6 лакше рањених. Губитака у оружју нисмо имали. Утрошили смо 3.700 пушчаних и митраљеских метака, 28 ручних бомби и 40 мина за тешки бацач. Непријатељ је имао 12 мртвих, 4 заробљена и 6 рањених. После 18 часова, када је борба престала, батаљони су остали на цести **затварајући** поменуту цесту. Непријатељ у току ноћи није наилазио, већ се одбио јужно до села Барајева.

Са сва четири батаљона пошли смо у напад на непријатеља који се налазио у с. Барајеву, а одатле **пребацао** код Багрдана преко цесте за Ба-

*

ћевац. III и IV батаљон су нападали правцем Караула—Ненадовац—Љута Страна—Циганске Куће. I и II батаљон су *пошли* у напад преко Липовичке Механе, Багрдана за Барајево, али по избијању у Багрдан сукобе се са непријатељском колоном, која је код Багрдана прелазила цесту. После кратке и оштре борбе, колона је пресечена на цести. Један део је бежао према Баћевцу, а други се вратио према Барајеву. У борби тога дана батаљони су разбијали непријатељске групе и колоне на групице и колонице те их уништавали, хватали и разоружавали. Преко ноћи непријатељ је у мањим групицама покушавао пребацити се преко цесте, где је наилазио на наше заседе. Наиш губици у току дана и ноћи били су: 8 мртвих и 18 рањених другова. Губитака у оружју нисмо имали. Утрошили смо 4.700 пушчаних, митраљеских метака, 12 ручних бомби, 8 мина за тешки бацач. Губици непријатеља су били преко 80 мртвих и 30 заробљених.

20.X.1944. Киша и магла. Барич—Мислођин.

Бригада је по добијеној оперативној заповести кренула за Барич, али по избијању на Мељак 3 и 4 батаљон су се сукобили *са непријатељским јаким снагама које су имале намеру да се пробијају преко Мале Моштанице за Саву и у садејству са јединицама наше V бригаде и деловима Црвене армије водили су борбу све до 16 часова, I и II батаљон сч се на цести Степојевац—Београд такођер сукобили са јачом непријатељском колоном, коју су разбили.

У борби тога дана имали смо 9 мртвих и 26 рањених другова. Утрошили смо 8.700 пушчаних и митраљеских метака. Непријатељски губици су били преко 100 мртвих и 90 заробљених.

За сва три дана борбе заробили смо 12 шараца, 2 пушкомитраљеза Збројовке, 1 енглески пушкомитраљез и око 15.000 маузерских пушака,² 24 коња, око 180 пари одела и ципела.

У 22 часа бригада је стигла на просторију Барича, где се сместила са 2 батаљона, бригадним санитаром и интендантуром, док се је Други батаљон сместио у Мислођин са задатком затварања правца од Јасенка, Први батаљон у куће на цести код мостова на Колубари са задатком затварања истих.

21.XД944. Дан сунчан и топао. Барич—Умка.

Вршена је припрема за пребацивање преко реке Саве у Срем. До 20 ч. бригада је на истој просторији као претходног дана. У 20 часова кренули смо од Барича за Умку где смо сачекали док се пребаци наша VI бригада.

22.X.1944. Дан сунчан и топао, Умка—Јаково—Добановци—Београд.

Извршили смо пребацивање бригаде преко реке Саве које је трајало од 4 часа до 11 часова. Батаљони су се пребацили код Умке, док су коморе, интендантура и санитар прешли преко моста у Београду. После пребацивања, батаљони су преко Јакова, Добановаца извршили покрет за Батајницу, где су се сместили у 23 часа.

23-X-1944. Дан топао и сунчан. Батајница—Ст. и Н. Бановци.

До 14 часова бригада се одмарала у Батајници, када је кренула за Старе Бановце, где се сместила а један батаљон је остао у Новим Бановцима.

24.X.1944. Дан ведар. Ст. Пазова—Инђија—Марадик—Крушедол.

Бригада је извршила покрет за Стару Пазову, одакле је у 14 ч. **извршила** покрет за Крушедол и Марадик.

25.X.1944. Дан топао и сунчан. Прњавор—Ириг.

Вршили смо напад на Ириг **правцем** цесте Прњавор—Ириг, у садејству са једним батаљоном Црвене армије и 8 батерије совјетске артилерије. I батаљон је нападао лево од цесте, II батаљон правцем цесте а III батаљон са

Вероватно маузерске муниције за тгушке.

батаљоном Црвене армије десно од цесте. IV батаљон је био у резерви. Борба је трајала од 6 часова ујутро целог дана до 22 часа када смо ушли у град. За време напада непријатељ је вршио више противнапада, нарочито на нашем десном крилу, код нашег IV батаљона и батаљона Црвене армије, те су се исти мопали повући. У 18 часова извршили смо после јаке артиљеријске ватре општи напад на град, појачавши десно крило са нашим IV батаљоном који је у страшном налету упао у град. У граду непријатељ није давао отпора, него се повукао на цесту Ириг—Рума у висини циглане и на косе лево од Ривице. У борби тога дана имали смо 23 погинула и 28 рањених другова. Губици непријатеља су били 36 мртвих и 17 заробљених. Утрошили смо 15.700 пушчаних и митраљеских метака, 180 мина за тешки и 46 за лаки бацач, 18 ручних бомби.

Уништена су од стране совјетске артиљерије 1 борна кола и 1 пољски топ. Заробили смо један лаки и 2 тешка бацача, 18 шараца, од којих су три неисправна, 3 топа, 5 кола муниције пушчане, 80 мина за тешки бацач, око 20 пари одела и *цитета*, 8 пикаваца, 10 пиштоља и 50 пушака. По доласку у Ириг I и III батаљон су запосели цесту према Руми до циглане, а II и IV батаљон пут који води за Ривицу. У току ноћи непријатељ је био неактиван.

26.X.1944. Дан сунчан и топао. Ириг и околица.

Око 5,30 часова непријатељ је покушао противнапад на Ириг од правца Руме, наш I и III батаљон у садејству са совјетском артиљеријом су га одбили. Преко цестог дана непријатељ је припуцавао са цесте и са косе лево од пута Ириг—Ривица. Тога дана смо имали 3 мртва и 5 рањених другова.

27.X.1944 год. Киша. Ириг—Врдник—Рршица. Батаљони наше VI бригаде сменили су наше батаљоне који су се сместили у Ириг на одмор и сређивање.

28.X.1944 г. У 6 часова ујутро извршили смо покрет на просторију Ривица— II батаљон: Прњавор, I батаљон: Врдник, III и IV батаљон са санитаром, интендантуром и Штабом бригаде.

29.X.1944 год. Дан сунчан и топао, Врдник—Ривица—Прњавор—Јазак. Бригада је на истој просторији као и претходног дана, где се одмара и сређује. IV батаљон је извршио покрет у 5 часова и сместио се у Јазак.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За Штаб,
начелник — поручник,
Бранко Крњаја

ф **БР. 143**

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 30 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ДА ИЗВРШИ ПРИПРЕМЕ ЗА ФОРСИРАЊЕ
ИБРА НА ОТСЕКУ МАТАРУШКА БАЊА—КРАЉЕВО¹**

ШТ АБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 200
30-X-1944
- у 1 ч.

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Према договору са командом руских јединица на сектору Крајева ми са својим снагама треба да пресечемо комуникацију Крајево—Косовска Митровица. Ради **извршења** овога задатка Руси ће нам дати 4 топа и три бацача са својом посадом.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/2, к. 712 А.

У циљу извршења горњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО

1. — Одмах по добијању овог наређења два батаљона **вахие** бригаде са левога крила концентрисите на сектору Крушевица—Трешњари са задатком да одмах приступе испитивању могућности прелаза преко реке Ибра на сектору Матарушка **Бања**—Краљево, као и непријатељских положаја на одговарајућем сектору са леве стране Ибра. Са осталим снагама попуните њихове положаје.

2. — Одмах по добијању овога наређења, уколико већ нисте, пошаљите потребан број људства код школе у с. Вранеше, где ће да приме топове и бацаче од Руса и са истима да крену за с. Трешњари. Ови топови и бацачи биће под непосредном командом вашом и употребите их за потпомагање пребацивања ваших батаљона на леву обалу Ибра, као и за ометање непријатељског саобраћаја на том сектору.

3. — Сва испитивања и припреме за прелаз преко Ибра треба припремити у току 30 о. м. тако да се форсирање Ибра може извршити ноћу 30/31 о. м.²

4. — Ове батаљоне попуните муницијом од осталих батаљона а ми ћемо гледати да што пре вам добацимо муниције кад исту пронађемо и скупимо.

5. — Уколико не би био газан Ибар на горњем сектору, ако имате, доделићете им ваше гумене чамце, а ако немате, онда да се приступи брзој изградњи и прикупљању сплавова, чамаца и осталих превозних средстава на том сектору реке. Исто тако прикупити што већи број кола, јер ће можда моћи са њима се пребацити. Наглашавамо да се треба према конкретној ситуацији и равнати у погледу могућности прелаза и превозних средстава.

6. — О извршењу овог наређења обавестите нас преко радио-станице само шифрованом депешом и од сада у будуће практикујте више шифроване депеше. Заповест за прелаз преко Ибра добићете накнадно³. У току сутрашњег дана доставите нам извештаје о ситуацији на сектору Краљево—Матарушка Бања, како о стању непријатеља, тако и о могућностима прелаза преко реке.⁴ Напомињемо да је рад ва-

² До форсирања тада није дошло, види докуменат бр. 144 и 178. Тек је 23 новембра Трећа српска бригада са два батаљона прешла Ибар код Матарушке Бање. Четврта пролетерска бригада је прегазила Ибар 28 новембра, када је ушла у Краљево. (Види операциски Дневник Друге пролетерске дивизије за поменуте дане, том I, књ. 15.)

³ Ова заповест није издата.

⁴ Види док. бр. 144.

ших об. органа у последњих десет дана био никакав, т.т уопште га није ни било, што је и ваша кривица као и одговорнога по тој линији, зато му скрените пажњу за своју неактивност и потерајте га да пође на свој посао.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п. пуковник
М. Ћуровић

Командант — п. пуковник
Сред. Урошевић

БР. 144

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 ОКТОБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О СТАЊУ У БРИГАДИ И МОГУ-
ЋНОСТИ ЗА ФОРСИРАЊЕ ИБРА¹**

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
30 октобра 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Примили смо ваше наређење оп. бр. 200 од 30 ов. м.² Са читавом нашом бригадом, тако рећи без и једне чете у резерви, држимо положаје и водимо борбу од Врбе (к. 210) до Шумара, гдје се на правцу Ратине налази и један ^аски батаљон између наљих батаљона.

Батаљони VI бригаде налазе се на линији: Шумари—Ковачи и Ковачи—Трешњари. И поред толико упорних покушаја у немогућности смо непријатеља испред наших положаја ни стопе помаћи, јер се исти и са јачим снагама по дубини укопан у јаким рововима налази испред читаве наше бригаде. Непријатељ узастопним нападима и дању и ноћу на читавој нашој линији покушава да нас одбаци и једва успијевамо да истога задржимо. Непријатељ такође покушава са испадима и на правцу батаљона VI бригаде, те смо исте

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 32/3, к. 738. »

² Види док. бр. 143.

ради чврсте повезаности са нашим батаљонима морали поставити на линији Шумари—Ковачи и Ковачи—Трешњари, ради бочног осигурања.

Што се тиче испитиваша могућности преласка Ибра, то смо још од првог момента доласка на овај сектор стално били у испитивању и батаљоне VI бригаде држали смо на линији Лојаник—Манастир Жича, к. 230 и к. 198 са задатком затварања овог правца као и испитивања могућности за прелаз. Такође смо били и добавили све наше гумене чамце, како би у једном погодном моменту могли извршити прелаз са батаљонима наше бригаде.

Напомињемо да ма који батаљон извучемо са поменутог сектора, ми га не би имали у могућности са другим снагама затворити и тако би непријатељу био отворен простор за лако продирање између наших батаљона. Напомињемо да су сви наши батаљони повезани у стрељачком строју, укопани у рововима испред непријатељских положаја на отстојању од 10—50 метара највише. Сви наши батаљони су на положају дању и ноћу без икакве смјене, чак нијесу у могућности ни храну у току дана примити, већ им се иста дијели ноћу.

Ми смо већ неколико ноћи са нашим батаљонима, у договору са Русима, предузимали нападе на непријатеља на појединим секторима у циљу пресијецања истог и кад наши батаљони пођу у напад и већ ступе у борбу, Руси са својим јединицама одустају од напада, изузев што једино туку артиљеријом и тако нас доведу *p.o* незгодне ситуације, да се батаљони излажу губицима. Ово се десило већ неколико пута.

По вашем данашњем наређењу одмах смо поступили и предузели све могућности за испитивање преласка батаљона на линији: од Матаруга до Краљева. Такође смо поред ангажовања наших извиђачких и испитивачких одјељења, ангажовали и неке одговорне другове са овог терена.

Према подацима са којима располажемо>, непријатељ у Краљеву и околини располаже са јачим снагама од 20—30.000 војника, као и приличним бројем моторизације. Непријатељ се са ове стране Ибра укопава у подрумима кућа, везујући се из подрума ископаним каналима. На лијевој обали р. Ибра чак и тенкове укопава за одбрану. Знамо и то, да непријатељ стално саобраћа Ибарском долином До Краљева и од Краљева за Чачак.

По нашем мишљењу, док се год непријатељ не би у потпуности протјерао са ове стране Ибра испред наших и Руских положаја и директно се угрозило Краљево, сматрамо

да **би** сваки покушаји преласка Ибра на одређеној **простори**ји био и сувише ризичан и без успјеха. Но, без **обзира** на све тешкоће и препреке ми смо спремни да учинимо покушај и да извршимо колико је то могуће ма какав нам се задатак поставио.

Што се тиче наших об. органа и њиховог шефа, ми смо им дали у задатак испитивање непријатељских снага испред наше читаве линије и они се налазе на терену са руским „развијоткама“. Шеф наше об. групе са извјесним батаљонским органима био је задржан у Крушевцу и Трстенику до 21 ов. м. Питајући шефа наше об. групе по читем се наређењу до овог рока задржао, исти нам је одговорио да га је задржао шеф об. центра дивизије. Ми им стално дајемо задатке и упутства за испитивање, али нијесмо били у могућности да их контролишемо, а сматрамо да су дозрели и свјесни своје дужности.

Прије неколико дана тражили смо требовањем већу количину муниције и од тога смо само добили 10.000 југословенске и 10.500 енглеске. Нагласили смо да наши батаљони или у нападу или у одбрани стално воде борбу и тако троше огроман број муниције. Већ неколико пута оадиограмом тражили смо од вас да нам се хитно упуту муниција и до сада нијесмо је добили. Напомињемо да су сви наши батаљони на измаку са муницијом и да ни од једног нашег батаљона не би могли ни метка прикупити за батаљоне који би имали за задатак да учине прелаз преко Ибра.

Чим прикупимо податке према садашњој ситуацији, одмах ћемо вам доставити радиограмом извјештај.

У вези свега горе наведеног, потребно би било да нам одмах одговорите шта ви мислите и шта, као и кад, да предузмемо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом. политкомесара, капетан,
Радован Радовић

Командант, п. пуковник,
Блажо Јанковић

БР. 145

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ЧЕТРДЕ-
СЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД ФОРМИРАЊА ДИВИЗИ-
ЈЕ (20 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД.) ДО 30 ОКТОБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

ШТАБ ХІДЛ ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 33
~~30-X-1944~~ г.
у часова

**ШТАБУ ХІІІ КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
(Оперативни отсек)**

Сходно наређењу Штаба ХІІІ корпуса пов. бр. 10 од 3 октобра 1944 године,² достављамо преглед рада, деловања и живота 46 дивизије од дана формирања до данас.

20 септембра 1944 г.

Под овим даном формира се дивизија на рејону Бабичко—Пирот—Козјак од бригада које су формиране у току овог месеца и које се формирају. Назив ове дивизије је „46 дивизија ХІІІ корпуса Н.О.В.Ј.“ У састав дивизије улазе три бригаде: I пиротска, II пиротска и I врањска биигада. Доцније ове бригаде добијају називе: 23, 24 и 25 српска бригада. Назив ових бригада је поново промењен тако да I пиротека добије назив 25, I врањска 26 а II пиротска 27 бригада 46 дивизије.

Овога се дана бригаде формирају а 25 бригада после борбе код Гаџиног Хана креће у правцу с. Црвена Јабука. Штаб дивизије се налази у Пироту.

21 септембра 1944 г.

25 бригада креће из с. Драгинац до с. Црвена Јабука. 26 бригада поседа положај Честелин—Вртогош—Краљева Кућа и води борбу са Шиптарима. 27 бригада се формира у Пироту. Штаб дивизије у Пироту.

22 септембра 1944 г.

25 бригада врши покрет и стиже у с. Црвена Јабука у ч., ту врши припрему за даљи покрет. 26 бригада је на

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 5/3, к. 1340.

² Редакција не располаже овим документом.

истим положајима. 27 бригада врши покрет у правцу Звонце—Раките—Клисуре где стиже око 18 ч. Штаб дивизије у с. Клисура.

23 септембра 1944 г.

Задатак је дивизије да се пребаци на просторију Врање—Владичин Хан. 25 бригада је на маршу од с. Црвена Јабука до с. Стојковића Махала где стиже у току дана. 27 бригада која је пошла од с. Клисуре стигла је увече у с. Ћурковци код Сурдулице. 26 бригада је и даље на положају према Шиптарима који намеравају да уђу у Бујановац. Штаб дивизије у с. Ћурковци.

24 септембра 1944 г.

25 бригада стиже овога дана у с. Јелашницу. Ради свог обезбеђења оставила је један батаљон код с. Сувојница да не би била изненађена од непријатеља који се налази у Белом Пољу. 26 бригада је и даље на положајима према Шиптарима који су у току ноћи покушали да заузму Бујановац. Шиптари су били одбијени. 27 бригада у с. Ћурковци. Штаб дивизије у с. Ћурковци.

25 септембра 1944 г.

На Белом Пољу остало је после капитулације Бугарске 5—600 Немаца, око 100 Шиптара и око 1300 Талијана који су дотерани овде на рад. Бело Поље је обезбеђено из ваздуха и са земље противавионским батеријама којих има шест. Свака батерија је састављена од 5—6 топова противавионских, са два до три противавионска митраљеза и са неколико лаких и тешких митраљеза. Немци овде очекују наилазак неке колоне која би се повлачила са југа (из Грчке) да би ушли у њен састав.

Са правца Скопље—Куманово—Бујановац крећу се немачке колоне које се повлаче из Грчке. У своме кретању стигли су до Куманова а са предњим деловима ло Прешева. Шиптари из околине Бујановца, под руководством Немаца и наоружани од њих, покушавају да заузму Бујановац.

25 бригада је, без једног батаљона, у с. Јелашница. Са једним батаљоном затвара правце који излазе из Белог Поља ка с. Масурица и Сувојница. 27 бригада је у с. Ћурковци. Са једном четом затвара правце који излазе из Белог Поља за Сурдулицу. 26 бригада је на положајима код Бујановца.

Овога дана је извршен напад на један камион немачки који је покушао да се провуче кроз Сурдулицу. Убијено је^c 2 Немца, заробљено 3 и 2 Италијана. Камион је уништен^a заплењен је један митраљез-противавионски и један брзи Ш^a

рац. Наших жртава није било. Штаб дивизије у с. Сувојници.

26 септембра 1944 г.

Непријатељ на Белом Пољу неактиван. 25 и 27 бригада добиле су задатак да непријатеља стално узнемиравају и да му не дозвољавају да се исти слободно креће између батерије и по Белом Пољу, као и то да му стално прекида телефонску везу. 26 бригада код Бујановца на положајима. Овога дана борбе није било на Белом Пољу. Шиптари су овога дана поново извршили напад не би ли заузели Бујановац. Напад је одбијен. Губитака није било. 26 бригади придодата су и два бугарска топа. Штаб дивизије у с. Сувојници.

27 септембра 1944 г.

Шиптари јачине око 2000 посели су положај с. Турија—Трновац—јужно од с. Лопардинци—јужно од с. Г. Вртогош.

26 бригада је на положајима Бујановац—Лопардинци—Г. Вртогош. 25 и 27 бригада опкољавају Бело Поље.

У 12.30 ч. Шиптари код Бујановца извршили су јак напад и успели да заузму Бујановац и са својим поедњим деловима да дођу до с. Краљева Кућа. У 14 ч. 26 бригада врши контранапад и успева да потисне непријатеља и понова поврати Бујановац. У току борбе имала је 1 мртвог, 9 рањених. Непријатељ је имао око 100 које мртвих које рањених. На сектору Бело Поље непријатељ неактиван. Издата је заповест 25 и 27 бригади да изврше напад ноћу у 22 ч. Напад није успео. У нападу је учествовала једна бугарска батерија. 27 бригада у овом нападу је имала 4 мртва и 14 рањених, губитци су већином од бугарске батерије и наших бацача који су нетачно гађали. Штаб дивизије у с. Сувојници.

28 септембра 1944 г.

Непријатељ на истим положајима као и ппошлог дана. Наше снаге су такође на истим положајима. Положај који заузима 25 бригада поседа 27 бригада а 25-та добија задатак Да крене ка Бујановцу ради смене 26 бригаде. Овога дана борбе није било.

29 септембра. 1944 г.,

Непријатељ на Белом пољу и код Бујановца неактиван.

25 бригада врши смену 26 бригаде са задатком да поседне положаје Бујановац—Вртогош—Краљева Кућа ради затварања правца од Куманова и с. Трновца. 26 бригада добија задатак да поседне положај: к. 1140—Честелин—Китка—Широка Ливада—Криво Дрво. 27 бригада кад буде смењена

од стране II врањске бригаде кренуће на просторију Моштаница—Бресница—Ранутово као дивизиска резерва.

На просторији Врање—Влад. Хан—Сурдулица налазе се три бригаде: I и II сурдуличка и II врањска бригада, јачине **око 1000** бораца. Наоружање ових бригада веома **слабо**. Борбе у току дана није било.

30 септембра 1944 г.

Непријатељ неактиван. Бригаде довршава^а са **поседањем** положаја. У току дана борбе није било.

1 октобра 1944 г.

Распоред непријатељских снага као и раније. Распоред наших снага као и раније. Шиптари у току дана извршили су препад на 25 бригаду али су одбијени јаком ватром. Губитака није било.

2 октобра 1944 г.

Непријатељски распоред снага исти као и оаније.

Придодата батерија 25 бригади тукла је сконцентрисане Шиптаре код с. Мали Трновац. 26 бригада добија задатак да крене за Власотинце као помоћ 22 дивизији. 27 бригада добија задатак да смени 26 бригаду са досадањих положаја. Смена се врши у току ноћи 2/3 октобра т.г. Борбе није било.

3 октобра 1944 г.

Распоред непријатељских снага исти као и ранијих дана.

Једна мала група Шиптара покушава у току дана да заузме Бујановац. Напад је одбијен без икаквих губитака по нас. 26 бригада је на маршу ка Власотинцу. II врањска бригада сменила је 27 бригаду са положаја око Белог Поља.

4 октобра 1944 г.

Непријатељ је на истим положајима као и раније. Наше снаге су такође на истим положајима као и раније. 26 бригада са једним батаљоном води борбу код Власотинца које је непријатељ поново заузео. На сектору 25 и 27 бригаде борбе није било.

5 октобра 1944 г.

Распоред снага код Бујановца и Белог Поља исти. Шиптари у току дана и у току ноћи нападали су патролама наша стражарска одељења. Напади су били одбијени.

II врањска бригада која поседа положаје око Белог Поља ступила је у везу са I бугарском партизанском дивизијом која је добила задатак да у садејству са нашим јединицама нападне Бело Поље, исто заузме а **непријатеља** уништи...

5 октобра 1944 г.

Јаче непријатељске немачке снаге крећу се са правца ЈСуманова ка Бујановцу. 25 бригада услед јаког непријатељског напада повукла се је са досадашњих положаја на источ. обалу Р- Мораве и посела положаје Клиновац—Жапско—Требешине—Буштрање са задатком да спречи даље надирање непријатеља. 26 бригада извучена је из борбе и постављена на просторији Сејаница—Ковачева Махала—Дедина Бара. 27 бригада на истим положајима. Напад на Бело Поље је одложен.

7 септембра 1944 г.

По заузећу Бујановца јаче непријатељске снаге кренуле су у правцу Гњилана, са једним батаљоном пешадије и неколико тенкова обезбеђује бок своје колоне, избацивши неколико тенкова код с. Давидовац где патролира. Непријатељ на Белом Пољу и даље неактиван.

25 бригада је на положајима које је посела јуче. 27 бригади дат је задатак да се пребаци на источну обалу р. Мораве и поседне положаје на линији Врањска Бања—Врбово. 26 бригада посешће линију Предејане—Грделица затварајући Грделичку Клисуру са југа. У току дана борбе није било. Овога дана је Врање евакуисано као и све установе у њему.

8 октобра 1944 г.

Непријатељ јачине 6—10 тенкова, 50 камиона за превоз пешадије и 10 оклопних аутомобила креће у правцу Врања где стиже пре подне. Непријатељ на Белом Пољу неактиван. 25 и 27 бригада на источној обали р. Мораве на положајима које је заузела јуче. 26 бригади додељује се задатак да крене у правцу Ниша.

Овога дана почиње артиљериски напад на Бело Поље. Уништена су два топа и запаљен магацин са муницијом. Овога дана учествовала је бугарска авијатика (6 авиона), која је тукла немачке колоне за време кретања ка Врању.

9 октобра 1944 г.

Непријатељ јачине као и јуче, гарнизонира у Врању швачкајући по граду. На Белом Пољу непријатељ неактиван.

25 бригади дајемо задатак да поруши мостове на друму Бујановац—Врање—Влад. Хан; задатак извршен без губитака. Један бугарски авион туче немачку колону на друму Бујановац—Врање.

Артилерија I бугарске дивизије туче целога дана све метелице на Белом Пољу. У 14 ч. 13 бугарских бомбардера бомбардовало је Бело Поље. Резултат бомбардовања врло слаб. Одмах после бомбардовања један батаљон II врањске

бригаде извршио је напад на батерију код расадника. Напад није успео и батерија није заузета.

10 октобра 1944 г.

Непријатељ у истој јачини и даље је у Врању. Друмовд Бујановац—Гњилане крећу се непријатељске колоне непознате јачине. На Белом Пољу непријатељ је и даље неактиван. 27 бригади је дат задатак да се пребаци на западну обалу р. Мораве на линији Пљачковица—Мечковац—Ранутово.

25 и 27 бригади дат је задатак да нападну непријатеља у Врању, исто ослободе а непријатеља униште. Почетак напада у 23 ч. Напад није успео.

После артилериске припреме која је трајала од 22 до 23 ч. један батаљон II врањске бригаде извршио је ноћни напад на батерију код расадника. И овај напад није успео. Губитака није било.

11 октобра 1944 г.

Непријатељ се је својим већим снагама ппе пванућа извукао из Врања, оставивши јачу заштитницу у Врању. 25 и 27 бригада приметивши намеру непријатеља кренуле су у напад у 6 ч. Непријатељ је протеран изгубивши 3 мртва, 16 заробљених које Немаца које Талијана, заплењено је нешто материјала. Бригаде су имале 2 мртва и 11 веома лако рањених.

На Белом Пољу непријатељ је стално под јаком артиљериском ватром. У 12,15 ч. 11 бугарских бомбардера бомбардовали су Бело Поље. Бомбардовање није било много ефикасно.

12 сктобра 1944 г.

Непријатељ је на положајима испред Бујановца где се је зауставио у свом повлачењу из Врања. Са Белог Поља непријатељ се је пре сванућа непримећено извукао и кренуо у правцу северозапада с намером да се сједини са немачким трупама код Лековца или да се пробије ка Косову.

25 бригада у току гоњења дошла је до с. Вртогоша протеравши са предњим деловима Шиптаре који су се налазили код с. Лопардинци. 27 бригада гонећи непријатеља стигла до Честелина. II врањска бригада са деловима бугарске дивизије запосела је Бело Поље. У борбама за Бело Поље заробљено је 25 Немаца и 10 Шиптара а ослобођено је око 1200 Талијана. У Белом Пољу заплењено је: 28 п. а. **топова**, 8 п. а. митраљеза, 6 лаких митраљеза, 2 тешка митраљеза српска, 5 немачких митраљеза, пушака 51, пушкомитраљеза 5, противтенковска пушка 1, минобацача 5 и око 100.000

Јдетака за пушке, топовских траната око 4000, и разног другог материјала, као и 20 моторних возила, од којих су свега 3—4 исправна. Ту је нађено и око 2 вагона артикала за цехрану.

23 октобра 1944 г.

Непријатељ је и даље на својим положајима код Бујановца. Са правца Куманово пристижу колоне непознате јачине. 25 бригада и даље је на својим положатима одакле **извиђа** непријатеља. Борба у току дана није вођена. 27 бригада пребацује се на просторију Собина—Честелин—Бунушевце. 26 бригада је код Ниша.

14 октобра 1944 г.

Немачка колона која се кретала из Куманова стигла је у Бујановац. Распоред наших снага је исти као и прошлог дана.

Непријатељ са три тенка покушао да дође до Давидовца, нб му је покушај неуспео јер је протеран јаком ватром. У овој борби 25 бригада има 3 рањена. 27 бригада шаље један батаљон у с. Власе ради хватања Немаца који су побегли са Белог Поља. 26 бригада је у Нишу.

15 октобра 1944 г.

Распоред непријатеља је исти. Распоред наших снага је исти.

25 бригада у 0.30 ч. врши ноћни напад на Бујановац. Напад није успео. Батаљон који је упућен у с. Власе у краткој борби принудио је непријатеља на предају. *Непријатељ је* имао 16 мртвих и 280 заробљених Немаца. Заплењено је 6 шараца, 27 шмајсера и 150 пушака. Батаљон губитака није имао. 26 бригада налази се у Нишу где прима оружје.

16 октобра 1944 г.

Непријатељу код Бујановца пристигла је још једна колона. Јачина и састав *нису* нам познати, намера му је да се пробије ка Бујановцу па је ради тога избацио слабије снаге ^{ка} с. Давидовцу. 25 бригада остаје и даље на својим ^{по}ложајима.

На положајима око Бујановца пристижу Прва бугарска дивизија, Друга коњичка дивизија, два артилериска "Ука. Задатак им је да непријатеља на овој просторији Униште. 26 бригада је и даље у Нишу. 27 бригада на истој просторији.

17 октобра 1944 г.

Непријатељ и даље остаје на положајима, Јачина непријатеља је два батаљона моторизоване пешадије, два дивизиона моторизоване артилерије и 8—10 тенкова. 25 бригада налази се на истим положајима до 5 ч. ујутру када је извршен напад од стране непријатеља са три тенка потиснувши је на положаје испред с. Д. Павловце. 26 бригада и даље у Нишу. 27 бригада се налази на линији Честелин—Св. Илија. 25 бригада у заједници са Бугарима напала је непријатеља на линији Краљева Кућа—Лопардинци. Напад није успео.

Из 27 бригаде 4 батаљон напао је Шиптаре код с. Честелина. За време гоњења непријатеља једно мање одељење Шиптара напало је овај батаљон у бок и успело да их натера у бекство. Тај је батаљон у борби изгубио 3 мртва, 6 лакше рањених, 15 коња, 1 митраљез и 5000 метака. Овом батаљону је хитно поелата помоћ у јачини од два батаљона који успевају да Шиптаре разбију и врате на старе положаје. У овој борби непријатељ је имао 3 мртва.

18 октобра 1944 г.

Непријатељ је на положајима: Краљева Кућа—Лопардинци иза Вртогоша—Честелин. 25 бригада на старим положајима. 26 бригада у Нишу. 27 бригада на старим положајима. У току дана борбу је водила 25 бригада. Јединице Прве бугарске дивизије напале су непријатеља са намером да истог одбаце са линије Краљева Кућа—Лопардинци. Напад није успео. У 16 ч. непријатељ је преузео противнапад добро потпомогнут артилеријом. Јединице бугарске које су се налазиле на левом крилу 25 бригаде повукле су се са положаја. 25 бригада успела је да задржи немачки налет и да исте поврати на полазне положаје.

19 октобра 1944 г.

Непријатељ исте јачине је на истим положашма где је и јуче био. 25 бригада на истим положајима. 26 бригада добила је задатак да крене из Ниша и дође у Влад. Хан. 27 бригада је на истим положајима. У току дана било је само артилериског двобоја. Данас I сурдуличка бригада улази у састав 26 бригаде, II врањска у састав 27 бригаде а II сурдуличка у састав 25 бригаде.³

³ Види док. бр. 23.

20 октобра 1944 г.

Непријатељ на истим положајима и исте јачине.

Наше снаге су на истим положајима. У току дана борбе није било.

21 септембра 1944 г.

Непријатељ је и даље на линији Краљева Кућа—Лопардинци, истога састава и исте јачине као и тзаније.

25 бригада стално извиђа непријатеља. 26 бригада је стигла у Влад. Хан а 27 бригада се сконцентрисала на просторији Дубница—Катун. Положај 27 бригаде посела је 25 бригада. У току дана борбе није било.

22 октобра 1944 г.

Непријатељ је на положајима које је и раније заузимао. Наше снаге су такође на истим положајима. Борбе није било, сем извиђачких делатности. Под данашњим даном бригадама је дата нова формација јединица.

23 октобра 1944 г.

Непријатељ је и даље на истим положајима. 300 Немаца потиснули су бугарске снаге источно од р. Мораве и заузели Јастребац и Жбевац. Наше снаге и даље на истим положајима. Код бригада се врши преформирање јединица.

24 октобра 1944 г.

Непријатељ држи положаје Јастребац—Жбевац—Краљева Кућа—Лопардинци—Св. Илија—Честелин. Јачина непријатеља (2) два батаљона пешадије, три батерије топова. На правцу Ново Село—Св. Илија—Трновац налазе се шиптарске снаге које служе као бочно обезбеђење немачким снагама које гарнизонирају у Бујановцу као и онима које се повлаче у правцу Куманово—Гњилане—Приштина. Наше снаге су и даље на истим положајима. 26 бригада иребацује се на просторију Моштаница—Мазарић. Борбе није било.

25 септембра 1944 г.

Непријатељ је и даље на истим положајима и исте јачине.

Наше снаге су и даље на истим положајима. Преко Целога дана био је артилериски двобој.

Напомена

Напад на непријатеља предвиђен је за 28 октобар т. г. задатком пресецања комуникације Бујановац—Гњилане као и пресецања комуникације Куманово—Бујановац а ради уништења непријатеља. У нападу ће учествовати Прва бугарска партизанска дивизија, Друга коњичка бугарска дивизија.

зија, две косовске бригаде, једна македонска дивизија и наша 46 дивизија.

О току и завршетку ове операције поднеће се накнадно извештај.⁴

У прилогу доставља се преглед губитака—погинулих, рањених и несталих по обрасцу бр. 10.

СМРТ ФАШИЗМУ—СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар, потпуковник
Милица Станишић

(М. П.)

Командант, потпуковник,
Том. Ј. Поповић

Образац 10

ПРЕГЛЕД ГУБИТАКА

погинулих, рањених и несталих

46 дивизије Н. О. В. Ј. у времену од 24. IX. до 25. X 1944 годказ

Дан борбе	ЈЕДИНИЦА	Погинуло				Рањено				Нестало				С в
		Бораца	Подоф.	Офиц.	Свега	Бораца	Подоф.	Офиц.	Свега	Бораца	Подоф.	Офиц.	Свега	
У времену од 24-IX до 25-X-1944	25 бригада	5			5	30			30	1			1	
	26 бригада	6			6	21			21	1			1	
	27 бригада	9			9	44			44					
	СВЕГА	20			20	95			95	2			2	

Комесар, потпуковник,

(М. П.)

Командант, потпуковник,
Том. Ј. Поповић

⁴ Види док. бр. 159.

БРОЈНО СТАЊЕ

људства 46 дивизије Н. О. В. Ј. на дан 25 октобра 1944 године

№	Ј Е Д И Н И Ц А	По списку		У расходу		На лицу		Свега		
		Мушких	Женских	Мушких	Женских	Мушких	Женских	Мушких	Женских	
1	Штаб 46 дивизије	22	–		–	22	–	22	–	
2	Културна екипа Штаба 46 дивизије	23	8	–	–	23	8	23	8	
3	Пратећа чета Штаба 46 дивизије	54	2	–	–	54	2	54	2	
4	Чета за везу Штаба 46 дивизије	44	1	3		41	1	41	1	
5	Инжињерска чета Штаба 46 дивизије	80	2	–		80	2	80	2	
6	Извиђачка чета Штаба 46 дивизије	59	–	–	–	59	–	59	–	
7	25 бригада	1509	21	97	1	1412	20	1412	20	
8	26 бригада	1852	36	27	–	1825	36	1825	36	
9	27 бригада	1746	4	67	–	1679	4	1679	4	
10	Босиљградски одред	80		–	–	80	–	80	–	
11	Врањски одред	172	–	–	–	172	–	172	–	
12	Пчињски одред	148	–	–	–	148	–	148	–	
13	Масурички одред	192	–	14	–	178	–	178	–	
14	I допунски батаљон	1595	–	–	–	1595	–	1595	–	Налази се у Врању
15	II допунски батаљон	754	–	240	–	514	–	514	–	Налази се у Влад. Хану
16	III допунски батаљон	940	–	–	–	940	–	940	–	Налази се у Б. Пољу
17	IV допунски батаљон	368	–	21	–	347	–	347	–	Налази се у Мачкатици
18	Дивизиска болница 46 дивизије	9	9	–	–	9	9	9	9	
19	Интендантура Штаба 46 дивизије са помоћ. особљ.	51	–	–	–	51	–	51	–	
20	Музика 46 дивиз. (не нотална)	65	–	–	–	65	–	65	–	
	УКУПНО;	9763	83	469	1	9594	82	9594	82	

(М. П.)

БР. 147

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 30 ОК
ТОБРА 1944 ШД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ
О НЕПРИЈАТЕЉСКИМ СНАГАМА НА ТЕРЕНУ ОДРЕДА
И О БОРБИ СА ШИПТАРИМА У ПРАВЦУ СЕЛА
СЕЉАНЦА¹**

ШТАБ
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
30 октобра 1944 год.
Положај.

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н. О. В. И П. О. СРБИЈЕ

Положај

Одред се налази на Копаонику. Бројно стање 720 бораца. Послали смо другове да изврше мобилизацију у Срезу студеничком. Надамо се да ће одзив бити добар.

Цветић,² Кесеровић³ и Рачић⁴ напустили терен око Рашке и отишли преко планине Јавора за Санцак. Имају намеру да се пробију према мору. Цветић и Кесеровић отишли су преко Голије а Рачић у два правца — преко Драгачева и преко Голије.. Сада се на терену око' пруге са леве стране Ибра, од Рашке до Слатине, налази само „добровољачки избеглички корпус“ Жике Марковића, који укупно са присилно мобилисанима броји око 1500 људи. Уз то поред белогардејаца, који чувају пругу, на свакој станици налази се по 500—600 Немаца, који су понегде почели да се утврђују по погодним местима мало даље од станица. Покушали су да се на неколико места попну у мањим групама на Копаоник, али су их наши дочекали и одмах су се повукли. У једном мало већем сукобу имали су приличан број рањених, које су однели са собом. На брда изнад Руднице (Ново Село) изнели су и два топа. Велике немачке колоне иду од Митровице, преко Рашке, за Пазар. Пролази нешто артиљерије и врло мало тенкова.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 38/1, к. 182.

² Радослав Цветић, командант Јаворског четничког корпуса

³ Драгутин Кесеровић, командант Расинског четничког корпуса. Ухваћен јула 1945 год. и од Народног суда осуђен на смрт као ратни злочинац.

⁴ Драгослав Рачић

Одред је са два батаљона — по тражењу XXIV дивизије⁵ да јој садејствујемо у правцу села Ржане и Сељанца (изнад станице Слатина) — извршио напад у правцу тих села. Из XXIV дивизије су нам јавили да ће се они налазити у селу Витушићу, међутим када смо извршили напад, њих није било тамо, него су се налазили још у близини Куршумлије и ми смо се вратили на старе положаје. Са XXIV дивизијом сада имамо радио-телеграфску везу. У борби смо имали 5 мртвих и 8 рањених, 2 нестала. Непријатељ је имао око 30 мртвих, већи број рањених. Сада је на граници мирно. Косметовски батаљон — који је одвојен од нашег одреда — нападао је на Абут. Имали смо само мање чарке са непријатељом. Косметовски батаљон налази се сада опет на нашем терену — Јелакце, Граничани и Лозна. Нама много сметају, јер задржавају наше патроле, које иду и доводе за нас борце из корпуса Жике Марковића, и задржавају људе и оружје код себе, а сами седе изнад саме пруге и још нису извршили ни једну акцију на пругу. Кажу да су то људи који припадају њима, али сами не предузимају никакве акције да их извуку. Молимо да се ово питање, ако је могуће, регулише.

Лекар⁶ кога сте нам послали стигао је код Друге дивизије. Данас смо поелали патролу да са њом дође овамо. Друг Ристић⁷ није још стигао. Заменик политкомесара⁸ такође још није дошао.

Друг Милан Ковачевић — пошто је добио од вас писмо — наредио овде општу мобилизацију и отишао са 150 људд за Крушевац. Данас и сутра треба да иде још, пошто им је обећао да ће их све тамо наоружати и вратити на овај терен.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Предраг М. Ђурић

Командант „
Миладин Радловић

⁵ Види док. бр. 104.

⁶ Иванка Милинковић

⁷ Душан Ристић

⁸ Ратко Дражовић

БР. 147

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
31 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ
И ШЕСТЕ ИСТОЧНОБОСАНСКЕ БРИГАДЕ СЕДАМНА
ЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА И
ИЗБИЈАЊЕ НА ЛЕВУ ОБАЛУ ЗАПАДНЕ МОРАВЕ НА
СЕКТОРУ ЧАЧКА¹**

Ш Т А Б
14 КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. службено
31 октобра 1944 г.
11 часова

ШТАБОВИМА БРИГАДА 17 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
(које се налазе на положајима Бечањ—Остра—Трепча)²

Ситуација на фронту код Чачка је следећа:

Немци држе Љубић и у току данашњег дана врше противнападе на Прву југословенску бригаду, која је у току ове ноћи заузела Пријевор.³ Тежња Немаца је да обезбеди комуникацију Чачак—Пожега.

На фронт код Чачка стигла је наша 23 дивизија. Она ће у садејству са руским снагама извршити вечерас падом мрака напад на непријатеља на положају Љубић и избити на линију реке Мораве на сектору од Чачка до Каблара и продужити напад са циљем заузимања Чачка.

У овој ситуацији потребно је да ваше бригаде изврше напад на непријатеља са задатком избијања на обалу Западне Мораве. Левокрилна бригада⁴ да оријентише главнину своје снаге на правцу према Краљеву.

Према томе, наређујемо:

да обе бригаде 17 дивизије које се налазе на поменутиим положајима изврше данас падом мрака напад на непријатеља испред свог сектора са задатком избијања на долину Мораве и тиме изоловања Чачка од немачких група са правца од Краљева на левој обали Западне Мораве.

На овој линији чекати даље наређење.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1, к. 631.

² Друга крајишка и Шеста источnobосанска НОУ бригада. Види док. бр. 156.

³ Види док. бр. 172.

⁴ Шеста источnobосанска НОУ бригада

О овоме наређењу обавестите штаб ваше дивизије.⁵
Држати чврсту везу са штабом руског пука⁶ у Прељини
и са Штабом 23 српске ударне дивизије, који се налази изме-
ђу села Милићевци и Вранићи, у кући Стефановић Ради-
сава.

Уколико би један штаб добио наређења пре, нека оба-
вести други штаб и на заједничком састанку утврде садеј-
ство бригада.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант,
п. пуковник
Рад.⁷ Т. Јовановић

³ Седамнаеста НОУ дивизија је у овим борбама садејствовала
у Диницама Четрнаестог корпуса НОВЈ. Види њен распоред у док.
⁶Р- 151.

⁶ Односи се на 266 пешадски пук 93 дивизије Црвене армије.

⁷ Радивоје

БР. 148

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ Птт
31 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКР
ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА И ПОКРЕТИМА ОД 1 До
31 ОКТОБРА¹**

ШТАБ

- ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДЕ
Број службено
31 октобра 1944

ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Извјештај команданта Прве
пролетерске бригаде о акцијама
од 1 до 31 октобра 1944 г.

I.

ЗАДАТАК —

(Уб—Влашко Поље—Ђуринци—Раља)

Према наређењу Штаба дивизије² наша бригада у заједници са III пролетерском бригадом имала је 2 октобра напасти Уб са циљем заузећа, као и разбијање недићевско-четничких јединица у долини ријеке Уба, Тамнаве и сјеверно ка Сави. Касније задатак наше бригаде у склопу осталих јединица наше дивизије био је активно дејство на комуникацију Младеновац—Београд на отсјеку Влашко Поље—Ђуринци—Раља, нападајући њемачке пролазеће колоне са сјевера на југ и обратно.

ПОСТУПАК —

Према наређењу Штаба дивизије од 30 септембра о. г. извршили смо 1 октобра све припреме и приближавање наших јединица Убу у циљу напада на исти. У нашем саставу налазила се једна батерија топова артиљерског дивизиона наше дивизије (два топа).

2 октобра у 6.30 часова са бригадом смо¹ извршили напад на Уб и спољне одбранбене положаје. Са југозападне стране нападао је II и V батаљон са наведеном батеријом и

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиву Војноисториског института под рег. бр. 20/2, к. 713.

² Види књ. 12, док. бр. 193.

рпним противколским топом. IV и VI батаљон са једним баталеоњем противколског топа нападали су са сјеверозапа-а претходно разбијајући недићевско-четничке јединице северозападно од Уба, између ријеке Уба и Тамнаве. I и III батаљон нападали су са сјевероистока, претходно ликвидирајући Чеманов Мост и Црвену Јабуку.

Јединице III пролетерске бригаде нападале су са југа и југоистока правцем Мех. Кладница — Уб.

Због рђавог времена и удаљености сектора појединих батаљона напад јединица наше бригаде на свим секторима није отпочео једновремено, због чега напад у првом моменту није могао бити силовит, тако да се непријатељу пружи-ла могућност да прегрупише своје снаге са других праваца према Вучјаку (југозападно од Уба), гдје је са нападом отпочео у одређено вријеме II и V батаљон са артиљеријом. Напад ова два батаљона и поред врло рђавог времена (дубоког блата и кише) — ова два батаљона успјели су да својим претходницама избију на Вучјак и ликвидирају низ бункера. Као што смо горе навели, неједновремени напад и оријентација непријатеља на овом правцу омогућили су непријатељу да својим протунападима потисне ова два батаљона, гдје су се развиле врло оштре борбе у току читавог дана. Непријатељ је располагао великим бројем аутоматских оруђа, као и већим бројем тешких и лаких бацача, једном батеријом топова и неколико тенкова. Али, ова два батаљона, и поред јаке непријатељске ватре тешких и лаких оруђа, трпећи доста тешке губитке, одбијали су непријатељске јурише и задржавали своје положаје са којих су коначно приступили ликвидацији Уба.

I и III батаљон успјели су да овладају Чемановим Мостом, Црвеном Јабуком и поруше мост на Тамнави у Црвеној Јабуци. Са избијањем наших батаљона на тај сектор, акција на Уб била је потпуно обезбијеђена од Обреновца, што је у великом и сломило отпор непријатеља у Убу и околини. Ова два батаљона, послије овлађивања Црвеном Јабуком и Чемановим Мостом, својим дијеловима отпочели су са нападом са сјевероистока на Уб, док је главнина обезбјеђивала од Обреновца. Код ова два батаљона налазило се је једно јаче минерско одјељење, које је предузело рушење моста и минирање друма према Убу и Обреновцу.

IV и VI батаљон успјели су ликвидирати недићевско-четничке групе сјеверозападно од Уба, на простору између Ријеке Уба и Тамнаве, као и срушити мост на Тамнави у селу Такову. •— Но, ова два батаљона свој главни задатак у Потпуности нијесу извршили, т.ј. нијесу отпочели са снажним нападом на сам Уб, тако да привуку непријатеља и

његову ватру на себе и олакшају II и V батаљону, те су ов^а два батаљона у току читавог дана били принуђени да изд^аже врло оштру и упорну борбу. Са ова два батаљона коадан довао је командант VI батаљона капетан Адамовић,³ а истима је било врло тешко одржавати везу због удаљености водених и временских непогода.

У 16 часова истога дана непријатељ је покушао са интервенцијом од правца Обреновца јачином 3 тенка и 15 камиона пјешадије, који је успио да продре до близу Чемановог Моста, гдје су му уништена два тенка и оштећена два камиона. Дијелови I и III батаљона овој непоијатељској групи онемогућили су прелаз преко ријеке Тамнаве и непријатељ је био приморан да се рокира сјеверозападно од Чемановог Моста, уз ријеку Тамнаву, према мосту који је постојао на Тамнави у Такову, гдје су га поново спели дијелови IV батаљона и онемогућили му прелаз на том мосту. Спречавањем непријатељске интервенције од Обреновца и ликвидирањем Мех. Кладнице од стране јединице III пролет. бригаде, дејство III пролет. бригаде било је директно на Уб са јужне и источне стране, те се код непријатеља осјегило комешање и припремање за напуштање града. Но, и поред непријатељских припрема да напусте град, још увијек је трајао врло јак отпор све до у ноћ. У 20 часова отпочели смо са јаком артиљеријском и бацачком ватром на Вучјаку и Убу, која је трајала 15 минута, а послије те припреме јединице наше и III пролетбригаде извршиле су јак притисак и сломиле поељедњи отпор непријатеља, тако да смо у 21 час овладали Убом.

Непријатељ је са свим снагама и моторизацијом од Уба отступио на правцу Обреновца, гдје су га у Црвеном Јабуци напали I и III батаљон, водећи истовремено борбу и са колоном која је дошла као појачање од Обреновца. IV и VI батаљон са својим дијеловима ову колону која се повлачила од Уба напали су са леђа и бочно и непријатељу је било онемогућено пребацивање преко ријеке Тамнаве ка Обреновцу. Послије заузећа Уба, два батаљона III пролетбригаде наставили су гоњење непријатеља до Црвене Јабукe, гдје су се повезали са нашим јединицама. У току ноћи 3 на 4 октобра на сектору Црвена Јабука — Чеманов Мост развиле су се врло оштре борбе, али је непријатељ помоћу моторизације успио да овлада самим мостом и приступио хитној оправци. Борба се наставила и у току дана 4 октобра. Главнина наше бригаде и два батаљона III пролетбригаде предузели су ^{на}пад на ову непријатељску групу, но непријатељ је успио

³ Стево Адамовић

ЈЗВући главнину својих снага и моторизације уз велике губитке у људству и материјалу.

У току ове борбе непријатељ је претрпио губитке: 50 мртвих и 80 рањених војника и официра. Наши губитци у овој борби износе 11 мртвих и 45 рањених бораца.

У току ове борбе уништено је: 4 камиона, 3 тенка, 1 луксузни аутомобил са официрима, један камион бацачке и топцевске муниције, један камион митраљеске и пушчане муниције, два бацача и 3 моста. Оштећено је неколико камиона.

Заробљено је 180 непријатељских војника, већином четника.

Заплијењено је: 3 пушкомитраљеза, 1 шарац, 4 тешка митраљеза, 108 пушака, два бацача, 57 бацачких мина, 8300 метака, 3 двогледа, 100 пари чарапа, 225 пари ципела, 507 пари одијела, 100 ћебади, 3 пиштоља, један сигнални пиштољ, 4 јахаћа коња, 1 радиоапарат, једна кола писаће хартије и 20 км. пољског кабла.

4/5 октобра, према наређењу Штаба дивизије, после заузећа Уба са бригадом смо се поставили на просторији села Лончаник — Црвена Јабука — Љубинић — Бањани — Таково — Совљак, са задатком затварања правца од Обреновца и Шапца према Убу и дејства у Посавини. У овом периоду на сектору бригаде није било значајнијих промена. Вршена је патролна и извиђачка служба.

6 октобар, по наређењу Штаба дивизије, са дотадање просторије извршили смо прикупљање јединица наше бригаде и поставили се на просторији Уб — Степање — Рукладе — Бајевац, са задатком припремања бригаде за нови покрет.

7 октобар, према наређењу Штаба дивизије, у 6 сати изјутра извршили смо покрет са просторије јужно од Уба правцем Лајковац — Лазаревац — до на просторију села Венчане — Тулеж — Дрлупа.

8 октобра са бригадом смо се задржали на просторији села Венчане — Тулеж — Дрлупа, гдје смо сачекали наш IV батаљон који се је задржао у Убу ради мобилизације, који је у току овога дана приспио са новомобилисаним војницима, које смо према наређењу Штаба дивизије распоредили по јединицама наше дивизије.

9 октобра, према наређењу Штаба дивизије, са бригадом смо извршили покрет у 10 часова изјутра и поставили се на просторији Космај—Рогача—Дрлупа—Дучина, са задатком дејства на комуникацији на отсјеку Влашко Поље — Ђуринци — Раља. У 20 часова истога дана са два батаљона извршили смо напад на жељезничку пругу и непријатељске посаде Влашко Поље — Ђуринци. После краће борбе наш

VI батаљон успио је ликвидирати Влашко Поље, пресећи пругу на више мјеста и попалити све станичне зграде и инсталације. Борба на Ђуринцима вођена је у току читаве ноћи. Овај батаљон није успио ликвидирати Ђуринце пошто су станицу бранила два оклопна воза, неколико тенкова и око 250 војника. Борба се на овом сектору наставила и у току дана 10. окт. У току овога дана поставили смо 5 наших батаљона на линији Влашко Поље — Ђуринци — Сопот Ропчево — Раља, са задатком дејства на комуникацију и непријатељске пролазеће колоне, које су се повлачиле од Младеновца према Београду. Један батаљон као резерву поставили смо на просторији села Стојник и све остале небо-рачке дијелове бригаде.

11 и 12 октобра пет наших батаљона водили су даноноћну борбу на линији Влашко Поље — Ђуринци — Раља. У току ових борби на комуникацији уништена су два тенка, једна локомотива и пресјечена пруга на неколико мјеста. Заплијењен је један пиштољ, 4 пушке, 48 ручних бомби, једна кола хране и 4 свиње.

Непријатељ је у овим борбама претрпио осјетне губитке. Ми смо имали 1 мрвог и 7 рањених бораца.

ЗАКЉУЧАК

Непријатељске снаге са којима је наша бригада у овом периоду водила борбу биле су јаке, а нарочито на сектору Уба, које су износиле око 1500 Нијемаца и четника, 50 моторних возила, од којих 6 тенкова, и већи број тешког оруђа. Упорност непријатеља била је велика, а временске непогоде у многоме су отежале маневрисање и брзо вођење операција. Но и поред свих ових тешкоћа бригада као цјелина, показала је велику упорност и одлучност у овим акцијама, које су се и поред доста великих губитака успјешно завршавале. У овим борбама (на Убу) нарочиту упорност показао је наш II батаљон и понио на својим леђима главни терет акције. У акцијама на прузи сви наши батаљони и поред јаких непријатељских снага и моторизације показали су велику упорност и нијесу дозволили непријатељу да прође ни са једном колоном која није била нападнута и на тај начин присилили непријатеља да под оштром борбом повлачи са југа ка сјеверу, а којега су истовремено прогониле и јединице Црвене армије.

У свим овим борбама поред старих бораца показали су издржљивост и упорност и новомобилисани борци са сектора Ваљево—Мионица—Уб.

Наши губитци у овом периоду били су доста вели-

ки, но углавном већина тих бораца су лакше рањени, који су се брзо враћали својим јединицама.

Војнички рад у овом периоду по свим нашим јединицама био је минималан због честих борби и дугих покрета. Однос свих наших јединица у свим овим борбама и продазима према народу и његовој имовини био је правилан и није се десила у том погледу ни једна већа грешка. Обавјештајна служба у овом периоду није задовољила у довољној мјери, што је било условљено донекле и јаким непријатељским терором и плашњом од непријатеља у свим крајевима куда су пролазиле наше јединице. Однос бораца према старјешинама и обратно у потпуности је задовољио, а нарочито однос старијих према новомобилисаним борцима. У овом периоду у бригади смо имали већи број ненаоружаних и слабо обувених бораца, што је у многоме отежавало извршење задатака и покрета.

II.

(Раља — Београд)

ЗАДАТАК

Према ранијој директиви Штаба дивизије наша бригада имала је задатак упоредо ићи са јединицама Црвене армије које су са југа надирале комуникацијом према Београду и истовремено са њима отпочети напад на Београд.

ПОСТУПАК

13 октобра наше јединице доживјеле су најсрећнији дан У овоме рату — спајање са јединицама Црвене армије на сектору Сопот — Раља. Након спајања наших јединица са трупима Црвене армије добили смо усмено наређење од Штаба дивизије да хитно прикупимо све своје јединице и извршимо покрет до на просторију Рипањ, наслањајући се чврсто на лијево крило трупа Црвене армије.

Овога дана два наша батаљона (I и II) у заједници са трупима Црвене армије заузели су жељезничку станицу Раљу и непријатељу нанијели осјетне губитке у људству и Материјалу. Заплијењена је већа количина оружја и муниције и друге ратне спреме. Наши губитци (види листу губитака од 13 октобра). У току дана главнину наше бригаде прикупили смо на просторији Рипањ, а предњим дијелови-

ма избили у висини Авале. Истога дана у 22 часа, према наређењу Штаба дивизије, са бригадом смо извршили покрет упоредо са трупима Црвене армије на правцу Београда и избили са свим јединицама пред совјетским трупима на линију Бањица. Истога дана, према наређењу тог штаба, упутили смо наш VI батаљон у састав трупа Црвене армије који се имао укрцати у њихову моторизацију, но ово укрцавање због саме војничке ситуације није дошло до изражаја.

14 октобра у 5 сати изјутра са бригадном колоном избили смо према Бањици, гдје смо у споразуму са командантом совјетске моторизоване колоне генералом Ждановом развили бригаду у стријелце, наслањајући десно крило бригаде на Авалски пут, а лијево крило преко Бањичког Виса и пута крчаника (к. 180) према Дедињу. Непокретне дијелове и бригадну резерву од једног батаљона задржали смо јужно од Бањице за један километар. Истовремено са нашим нападом отпочела је и јака припрема совјетске артиљерије, топова, тенкова, каћуша и тешких бацача. Борба на нашем сектору развила се врло оштро. Наше јединице у првом налету успјеле су овладати Бањичким Висом и скоро читавом Бањицом, но непријатељ је на овом сектору дао врло јак отпор, гдје је употребио јаке пјешадијске снаге потпомогнуте са јаким артиљеријом и јаким тенковским формацијама. Напад совјетских јединица у првом моменту, а скоро и у току читавог дана узео је више карактер испитивања непријатељских снага, наоружања и његовог распореда, те је дејство совјетске артиљерије било више пренесено на друге циљеве и спољне одбране Београда ван нашег сектора. У саставу наше бригаде у нападу учествовало је и 10 совјетских мањих тенкова, који су такође били извиђачка група, који су касније били приморани да се под јаким притиском непријатељске моторизације и артиљерије повуку у састав својих трупа. У току овога дана, скоро до подне, јединице које су оперисале на нашем лијевом крилу нијесу избиле у нашој висини, те је непријатељ са те стране угрожавао наше лијево крило све док није активно у борбу ступила VIII црногорска бригада. У вези овога ми смо били принуђени да постепено извучемо главнину наших јединица и поставимо је више као резерву, док смо са јачим дијеловима задржали Бањички Вис и дио Бањице, гдје су у току читавог дана вођене врло оштре борбе.

У 16 часова истога дана, по наређењу Штаба дивизије и у споразуму са совјетским јединицама, отпочели смо са снажним нападом преко Бањичког Виса својим десним крилом, а својим лијевим преко Дедиња, везујући се на лијевом

крилу са јединицама VIII црногорске бригаде. Непријатељ је на линији Бањица—Бањички Вис—Дедиње имао јака фортификацијска утврђења, пјешачке снаге, артиљерију и јаче моторизоване снаге, те је приликом напада наших јединица заједно са совјетским трупима дао врло јак отпор, но јако дејство совјетске артиљерије које је трајало неколико часова сломило је отпор непријатеља. Под тим дејством све наше јединице користиле су сваки моменат заузимајући поједина упоришта. У 10 часова увече Бањица и Дедиње већ су се налазили у рукама наших трупа, а совјетске моторизоване колоне продирале су Авалским путем поема Славији. Око 23 часа увече сва наша бригада искупила се је на линији Бањица — Дедиње, одакле смо пошли раније одређеним правцем од Штаба дивизије ка Славији и даље ка Теразијама. Код Аутокоманде и на Славији непријатељ је дао врло јак отпор и укочио наше и совјетске снаге на тој линији, гдје смо се у току ноћи до на освит 15.X. задржали ради испитивања непријатељских снага, његовог распореда, а у циљу лакше ликвидације. Наш IV батаљон, који је био на нашем лијевом крилу, имајући такав задатак: све наше јединице да што прије продру према Теразијама, одвојио се од других батаљона и успио неким споредним улицама избити на Теразије. Овај батаљон у путу је разминуо једну њемачку моторизовану колону мислећи да је то совјетска колона, док на Теразијама није наишао на јаке друге њемачке снаге и моторизацију. Случај овог батаљона није лако описати. Када су Нијемци упитали чија је колона, борци овог батаљона мислећи да су то совјетске снаге поносно су одговорили да су, партизани маршала Тита. Непријатељ је ипак био збуњен те у првом моменту није дао сасвим јак отпор, те је овај батаљон успио да се снађе и даде врло јак отпор непријатељу иако је био опкољен скоро са свих страна јаким непријатељским снагама. Код овог батаљона налазио се и један противколски топ, који су борци у таквој ситуацији испрегли и вукли на рукама дејствујући ефикасно на непријатељску моторизацију која је била принуђена да се крије иза ћошкова. Са овим је овај батаљон успио, иако доста тешко, да запосједне тврђе зграде, које су Нијемци неколико пута покушали упалити, но наши борци успјели су ове пожаре угасити, а последије тога ухватили су везу са совјетским јединицама, које су им пружиле јаку помоћ у моторизацији и омогућиле извлачење овог батаљона у састав бригаде без губитака. Ујутро 15 о. м. све јединице наше бригаде биле су прикупљене улицом Булевар ослобођења до Славије. Наше јединице биле су потпуно измјешане са совјетским јединицама. На Славији је непријатељ давао врло јак отпор, те

смо са бригадом промијенили раније дати правад, а ппема директиви тога штаба, и пошли Улицом књегиње Зорке преко цара Николе, па Улицом проте Матеје, Даничићевом Смиљанићевом и *избилл преко Улице краља Александра* до Улице краљице Марије својим десним крилом, а лијевим код Народне скупштине. У току овога дана водиле су се оштре уличне борбе, ликвидирајући заједно са јединицама Црвене армије кућу по кућу.

16 о. м. према усменом наређењу тога штаба бригаду смо прикупили на Улици краља Александра код Народне скупштине и Поштанске штедионице, одакле смо пошли са даљим чишћењем града Косовском, Мајке Јевросиме, Поенкаревом, Хилендарском, наслањајући своје десно крило на Улицу цара Душана. На нашем десном крилу налазила се III пролетбригада, а на лијевом крилу према Теразијама VIII црногорска бригада. Још у самом почетку нашег поласка и нашег покрета према Калемегдану све наше тединице наишле су на врло јак отпор уличних борби, гдје је заузимана са великим тешкоћама свака поједина кућа и упориште. Непријатељ је имао у појединим улицама јака фортификацијска утврђења и тенкове, које смо ликвидирали и неутралисали са противколским оруђима, која су били распоређена по свим батаљонима. У току овога дана наше јединице успјеле су избити до Коларчеве, Кнежевог споменика, Народног позоришта, Југовићеве и линије Књегиње ЈБубице, наслањајући се својим десним крилом на Цара Душана улицу и III пролетбригаду. На линији Теразије, „Албанија“, Народно позориште, Кнежев *споменик*, Краљев трг, Капетан Мишина наишли смо на врло јак непријатељски отпор, гдје је било онемогућено наше даље продирање. Борбе на овом сектору трајале су све до 20 о. м. у 8 часова када је сломљен и посљедњи отпор непријатеља у Београду. На овом сектору наше бригаде посљедњих дана имали смо врло мало појачање од совјетских јединица у моторизацији и пјешадији, те смо скоро пуна три дана на овом сектору издржали најоштрије борбе које је до тада водила наша бригада.

У операцијама на нашем сектору на линији Краљев трг, Управа града, Народно позориште, „Албанија“, Југобанка посљедња два дана много нас је помогло дејство совјетске артиљерије и авијације и омогућило непосредне прилазе тим утврђењима и ликвидацију истих паљењем појединих објеката бензинским флашама.

У борбама од почетка напада на Београд па до потпуног његовог заузећа непријатељ је претрпио губитке на сектору наше бригаде: 1200 мртвих војника, подофицира и официра

(од којих 36 официра), рањено је 1030, од којих 40 официра, заробљено 560, од којих 3 официра.

У истом периоду наши губитци су износили 50 мртвих, 137 рањених и 9 несталих бораца, подофицира и официра.

Заплијењено је 1498 пушака, 118 пушкомитраљеза, 19 шараца, 29 тешких митраљеза, 28 бацача, 80 машинки, 180 пиштоља, 176.660 метака, 44 моторна возила (тенкова и камиона), 10 топова, 1200 пари одијела, 1100 пари ципела, 7 магацина са храном, 4 магацина са одијелом, 1 магацин са муницијом и оружјем, 3 милиона динара, 500 часовника, 200 наливпера, 2000 ручних бомби, 800 бацачких граната, 5000 топовских граната.

У овом периоду губитака у оружју и ратном материјалу нијесмо имали.

Сва моторна возила која су заплијениле наше јединице предата су, односно одузета су нам од совјетских јединица услјед недостатка стручног особља по јединицама за употребу, иако смо ми захтијевали од совјетских старјешина да се та моторна возила задрже за нашу *јединицу**. Заплијењен је већи број точкова, веће количине бензина, који је такође одузет нам од стране совјетских јединица, а извјесне количине предате су Команди мјеста.

Од 21 до 31 октобра наша бригада, према наређењу Штаба дивизије, у споразуму са Штабом корпуса Народне одбране, распоређена је у Београду по квартовима, тако да је свака чета запосјела по један квартал, док смо батаљон „Гарибалди“ поставили као резерву на периферији града, у селу Миријеву. Задатак бригаде у овом периоду био је задатак и дужности ОЗНЕ у граду.

Новим и специјалним дужностима у посљедњем периоду све наше јединице одговориле су у довољној мјери и успјеле да похватају велики број агената и народних непријатеља, који је приведен ОЗНИ на даљи поступак. У погледу вршења дужности ОЗНЕ наше јединице до сада нијесу наишле ни на један отпор од стране агената, народних непријатеља или грађана. У погледу вршења ове дужности у многоме су потпомогли наше јединице поједини грађани откривајући поједине народне непријатеље. У овом посљедњем периоду десили су се инциденти између наших и совјетских јединица, односно појединаца, о којима смо случајевима обавијестили тај штаб. Но, љубав наших бораца и јединица према Црвеној армији била је у толикој мјери, да се је сваки појединац трудио да избјегне непожељне сукобе са совјетским јединицама или појединцима иако су њихови поступци често пута прелазили ван прописа и угледа Црвене војске.

ЗАКЉУЧАК

Опис борби вођених у Београду није прост и једноставан посао, детаље борбе, подвиге јединица и појединаца тешко би човјек описао, а да прикаже праву слику тих борби. Но, као историјска важност у историји нашеГ ратовања. борба у Београду правилно је схваћена у свим нашим јединицама од стране бораца, а нарочито руководилаца, из чега је произашао масовни хероизам код наших јединица као и код појединаца, упорност и снажљивост. Операције у Београду биле су сложене природе: јаке непријатељске снаге и њихов отпор, недовољно искуство наших бораца у таквим операцијама са таквим техничким средствима, а специјално у великом граду, тврдим зградама и другим фортификацијским објектима. Но, одушевљење наших бораца и руководилаца у заједничким операцијама са трупама Црвене армије противу заједничког непријатеља савладало је све техничке препреке и у потпуности су извршили постављени задатак и стекли огромно ратно искуство у вођењу таквих операција.

Упорност и вјештина наших јединица у овим борбама, снажљивост у савлађивању појединих тешких сектора и упоришта, масовни подвизи појединаца као и јединица били су већи него икада до сада у нашој бригади. Држање нових бораца у овим борбама одушевило је све наше старе борце и руководиоце, њихова снажљивост, упорност и масовно истицање.

Губитци које је наша бригада претрпјела у борби за Београд велики су и ненадокнадиви, нарочито у старим борцима и руководству, но упоређујући непријатељске губитке и оштрину борбе, као и историјску важност борби за Београд, наши губитци су оправдани.

Однос свих наших јединица приликом борби у Београду и касније био је, добар према народу и његовој имовини. Можда су се у том погледу десили извјесни пропусти од појединаца, који нијесу били тешке природе, но у овом односу сви наши руководиоци и старији борци водили су највише рачуна да тај однос према народу и његовој имовини потпуно одговори угледу наше војске. Однос наших бораца према старјешинама и обратно одговара нашој војсци и на тај начин много је олакшано старјешинама правилно држање својих јединица у рукама. Дисциплина по свим нашим јединицама у многоме се побољшала и у том погледу нагло се примјећују успјеси. Војнички рад у овом периоду ско-

ро по свим нашим јединицама је онемогућен, но ипак се по мањим јединицама, четама и водовима спроводио активан војнички рад који се нагло осјетио. Садања спремност и убојност бригаде одговара Првој пролетерској. И поред великог одласка старих бораца из свих наших јединица, као и великог прилива нових бораца, спремност и борбеност бригаде за извршење задатака није попустила, напротив она се из дана у дан побољшава.

С обзиром да сваког дана одлазе борци из бригаде у друге јединице и на разне дужности, тим прије је потребна већа попуна новим борцима нашим јединицама. Наоружање којим сада располажемо не може у довољној мјери задовољити нашу бригаду, нарочито у аутоматским оруђима. У том погледу смо и раније поднијели извјештај те вјерујемо да ће у том погледу изаћи нам у сусрет претпостављени штаб и омогућити снабдијевање оружјем, одијелом и обућом. Исхрана по свим нашим јединицама је добра и задовољава у пуној мјери.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

КОМАНДАНТ — ПОТПУКОВНИК

БР 149

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИ
ГАДЕ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 31 ОКТОБРА
1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА И АКЦИЈАМА
ОД 1 ДО 31 ОКТОБРА¹**

ШТАБ
VIII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
Бр. сл.
31-X-1944 г.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Положај

Извјештај командалта
VIII ц. у. бригаде о ак-
цијама од 1 до 31 окто-
бра 1944 г.

I

— Ваљево—Слатина—Гола Глава—Коцељево —

ЗАДАТАК

На овом сектору задатак наше бригаде био је затварање правца од Шапца—Бањана и Уба према Ваљеву, рушење комуникације Ваљево—Шабац, минирање исте и разбијање четничких јединица на том сектору, као и дејство према непријатељским гарнизонима у правцу Шапца и Уба.

ПОСТУПАК

1—5 октобра са бригадом смо се налазили на сектору Ваљево—Слатина—Гола Глава—Коцељево. Наш 2. батаљон налазио се на просторији Коцељева са задатком: разбијање четничких јединица на тој просторији и затварање правца од Шапца ка Ваљеву као и рушење комуникације Ваљево—Шабац.

Овај батаљон порушио је пут на неколико мјеста и минирао цесту ка Шапцу. У овом периоду овај батаљон је упућивао јача одјељења ка сјеверу у циљу извиђања и **разбијања** четничких група као и прикупљања података о **непријатељу** у правцу Шапца. **На** овом сектору извиђачка **одјељења** водила су мање борбе са четничким групама, које су биле

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 38/4, к. 872.

одмах разбијене или ухваћене. У овом периоду овај батаљон заробио је и ухватио преко 70 непријатељских војника (четника).

1. и 4. батаљон у овом периоду налазили се на просторији Гола Глава—Слатина као бригадна резерва са задатком обезбјеђења од правца Уба и одржавања везе са 2. батаљоном¹ и сусједним јединицама.

За вријеме овог периода наш 3. батаљон налазио се у Ваљеву као посада града.

ЗАКЉУЧАК

У овом периоду наша бригада водила је мање борбе са појединим четничким групама, које су биле слабо наоружане и прилично деморалисане, те су наше јединице успијевале да исте скоро и без борбе разбију или похватају. У овом периоду наше јединице нанијеле су непријатељу осјетне губитке а нарочито у заробљеним. У овом периоду својим правилним радом наше јединице успјеле су да мобилишу добру поуну нових бораца. Однос наших бораца према народу био је на висини. Дисциплина као и однос бораца према својим старјешинама, као и обратно, потпуно су задовољавали. Војнички рад одвијао се доста добро с обзиром да је бригада била више у мировању.

II

— Слатина—Бабина Лука—Лајковац—Лазаревац—Даросава²—Венчане—Рогача—

ЗАДАТАК

На поменутом сектору задатак је наше боикаде да у склопу дивизије врши покрет поменутиим правцем у циљу извођења операција ка сјеверу.

5 октобра бригада је, према наређењу Штаба дивизије, извршила покрет са просторије Слатина на просторију Бабине Луке, изузев 2. батаљона који је остао и даље на истој просторији и са истим задатком. Са ове просторије бригада је имала задатак извиђања и дејства ка сјеверу.

6 октобра бригада се налазила на истим положајима и са истим задатком.

7 октобра, према наређењу Штаба дивизије, са бригадом извршили смо покрет са просторије Коцељево—Бабина Лука

¹ Сада с. Партизани. *

правцем Караула—Лајковац—Лазаревац и задржали се на просторији Лазаревац—Даросава. Услијед заморености јединица ово задржавање учињено је да би се једкнице одмориле и припремиле за даљи покрет.

8 октобра продужили смо покрет према ранијем наређењу за село Даросаву. На овој просторији са бригадом смо се задржали.

9 октобра, према наређењу Штаба дивизије, са бригадом смо извршили покрет за с. Венчане. Покрет је извршен по батаљонима с обзиром на кратак пут и да не би било нагомилавања јединица и ишчекивања приликом покрета.

ЗАКЉУЧАК

У овом периоду наша бригада налазила се стално у покрету. Кретање било је по слободној територији и изводило се без обезбјеђења. Маршевска дисциплина у овом периоду била је дота заступљена. Није било случајева заостајања или дезертерства. У овом периоду однос са народом био је добар. С обзиром да је бригада стално била у покрету, војнички рад није се могао развијати, изузев у смислу марша и маршевске дисциплине. Однос бораца према старјешинама и обратно био је на завидној висини.

III

— Рогача—Космај—Непричава—Бабе—Парцани—Рипањ—Пиносава—Раковица—Београд —

ЗАДАТАК

Према наређењу Штаба дивизије наша бригада имала је за задатак: дејства на комуникацију Београд—Младеновац, продирање ка Београду и напад на Београд.

ПОСТУПАК

10 октобра, према наређењу Штаба дивизије, са бригадом смо извршили покрет на просторију Рогача—Космај Неменикуће и са те просторије дејствовали на комуникацију Младеновац—Београд као и на непријатељска упоришта дуж поменуте комуникације. У току овога дана шце смо дошли у сукоб са непријатељем.

11 октобра са бригадом налазили смо се на истим положајима и са истим задатком. У току дана у правцу **наших** положаја није се испољило никакво непријатељско дејство.

12 октобра, још за вријеме ноћи, са два батаљона запосјели смо положаје дуж комуникације Ђуринци—Влашко Цоље. Ове положаје смо добро организовали како би што успјешније могли дејствовати на комуникацију и избјећи губитке од непријатељске ватре. Овога дана непријатељска колона која се повлачила од Младеновца сукобила се са нашим јединицама (у пролазу) и наши су је дочекали са њаким пјешадиским ватром и приморали да напусти комонионе и да их извлачи помоћу тенкова, као и да изгуби у времену. Борба је трајала око 2 часа, гдје је непријатељ претрпио осјетне губитке у мртвим и рањеним. У овој борби ми није-смо имали губитака.

13 октобра, према наређењу Штаба дивизије, са бригадом извршили смо покрет правцем Неменикуће—Бабе'—Парцани—Столице—Рипањ, са задатком напада на Рипањ и ликвидацију истога. С обзиром да су јединице Црвене армије и јединице I бригаде и VI дивизије прије нашег доласка биле овладале Рипњом, наша бригада није дошла у сукоб са непријатељем. По доласку у Рипањ са једним батаљоном пошли смо у напад заједно са јединицама VI дивизије на железничку станицу Рипањ, одакле је непријатељ још давао отпор. I батаљон по добивеном задатку кренуо се у борбеном поретку ка жељ. станици Рипањ. Непријатељ је давао јак отпор све док се нијесу наше јединице приближиле станици, када се непријатељ повукао ка авалском друму. У овој борби непријатељски губици нијесу нам познати, док смо ми имали једног мртвог.

Истога дана око 18 часова добили смо наређење од Штаба дивизије да са бригадом кренемо правцем Рипањ—Раковица—Дедиње са задатком ликвидације непријатељских упоришта дуж поменутог правца и напада на Београд. По добивеном наређењу са бригадом смо извршили покрет У поменутом правцу.

14 октобра бригада се кретала у борбеном поретку у поменутом правцу и око 5 часова сукобила се са непријатељем у с. Пиносави. Том приликом наш 3 батаљон, који је био у претходници бригаде, сазнао је за непријатеља прије него што је нас бсјетио и успио је да га изненади и протјера. Том приликом непријатељ је изненађен брзим упадом 3 батаљона, није се снашао и није дао јачега отпора, већ се разојежао скоро без борбе у правцу Раковице. Овом приликом непријатељ је имао неколико мртвих и 2 заробљена, а у РУке наших бораца пало је 9 топова разног калибра, 7 камиона пуних муниције и ратне спреме, 2 мала кола, 2 мотор-Чикла, 4 „шарца“, нешто пушака, муниције и друге ратне опреме. По ликвидацији Пиносаве наставили смо са гоње-

њем непријатеља ка Раковици, уз пут непријатељ је покушавао задржати наше јединице остављајући за собом заштитна одјељења и засједе, али опрезношћу наших бораца већина ових засједа и заштитних одјељења била је уништена или заробљена. По избијању на Раковичко брдо непријатељ је дочекао јачом ватром наше јединице с обзиром да је имао јака спољна утврђења око Раковице. На поминутом брду извршили смо распоред наших јединица и предузели напад на Раковицу. У нападу употребили смо 2 и 3 батаљон, а друга два батаљона служили су као директна резерва 2 и 3 батаљона.

. Напад на Раковицу наше бригаде био је припремљен и силовит и наши батаљони успјели су у првом налету да избаце непријатеља из спољних утврђења и упадну у Раковицу, а непријатеља сабију у фабрику авионских мотора, одакле је непријатељ пружао жилав отпор, с обзиром да је био добро утврђен и имајући сигурно залеђе ослањајући се на Дедиње и Кошутњак. По овлађивању Раковице настала је борба око фабрике и после неколико часовне борбе, уз садејство тешких оруђа, наши борци овладали су фабриком авионских мотора и очистили Раковицу. По ликвидацији Раковице непријатељ је давао јак отпор са Кошутњака и Дедиња и онемогућавао брзи продор наших јединица ка Дедињу.

Јединице VI личке дивизије, које су имале за задатак дејства на нашем лијевом крилу преко Кошутњака ка граду прилично су закасниле, тако да смо били принуђени избацити један батаљон ка Кошутњаку на правцу њиховог дејства, да овлада Кошутњаком и омогући осталим нашим деловима продирање ка Дедињу. Овај батаљон, у заједници са једним батаљоном Црвене армије који је стигао по ликвидацији Раковице, успио је да протјера непријатеља са Кошутњака и омогући даље продирање наших јединица ка Дедињу и Раковичком ријеком. По ликвидацији Раковице и Кошутњака, са наша три батаљона и једним батаљоном Црвене армије предузели смо напад на Дедиње. Непријатељ је давао жилав отпор са Дедиња, али упркос томе наши су успјели да овладају извјесним непријатељским **утврђењима** и тиме омогуће даље напредовање осталих делова. Предвече, уз садејство совјетске артиљерије, моторизације и једног батаљона пјешадије, наше јединице овладали су Дедињем и наставиле са гоњењем непријатеља ка центру града.

У овим борбама за Раковицу и Дедиње непријатељ је претрпио велике губитке у људству и материјалу. У РУ^а наших бораца пала су 2 топа, 1 камион, неколико „шараца • нешто пушака и муниције као и др. ратне спреме.

15 октобра наша бригада продужила је борбу за Београд **дрвјеним** правцем Булевар ослобођења—Славија—Краља Милана улица— Краља Милутина улица— Стари дворац— Теразије. На овој просторији и поменути правцем непријатељ је давао врло жилав отпор бранећи сваку кућу и све углове улица, али наши борци у садејству моторизације Дрвене армије и сусједних јединица успјели су да овладају **једним** дијелом Булевара ослобођења и углом Румунске улице и Булеваром ослобођења, одакле је непријатељ давао врло жилав отпор из бетонираних бункера. По ликвидацији угла Румунске улице, са главнином бригаде наставили смо продирање ка Карађорђевом парку, док 2 батаљон са руском моторизацијом кретао се преко Топчилерског Бијенца —Делиградском улицом и надирао Краља Милана улицом. Овај батаљон у борбама у Делиградекој улици успио је да ванесе непријатељу велике губитке и зароби два топа, 4 камиона, 2 мала кола и 2 мотоцикла, 3 „шарца“ и 3 п. митраље-за, нешто пушака и муниције и избије на Краља Милутина улицу.

1 и 4 батаљон у садејству са јединицама Црвене армије овладали су Карађорђевим парком и Славијом и наставили продирање ка центру града. Наше јединице наишле су' на врло јак отпор у Крунској улици, гдје се непријатељ бранио из утврђених кућа и са два топа. Послије јаче борбе нашим је успјело да овладају Крунском улицом заобилазећи непријатељу за леђа и нападну његову артиљерију и исту заробе са посадом. По ликвидацији Крунске улице наш 1 батаљон уз садејство са Црвеном армијом овладао је Старим дворцем и избио на Краља Александра улицу.

16 октобра са наша два батаљона, дјеловима Црвене армије и једним батаљоном I бригаде овладали смо Косовском и Дечанском улицом и избили код „Албаније“ и Поенкареове улице, док са једним батаљоном и дјеловима Црвене армије овладали смо Бријановом улицом и избили код „Лондона“.

17 октобра наша бригада налазила се на положајима Бријанова улица—Стари дворац—Фердинандова улица—Дечанска—Косовска—Пашићева улица са задатком дејства на непријатељска упоришта испред себе. У току ноћи наш 1 батаљон овладао је Игумановом палатом и избио на Теразије. У овој борби непријатељ је имао 20 мртвих, неколико заробљених, а заплијењено: 3 „шарца“, 3 противавионска митраље-за, нешто пушака и муниције.

18 октобра и 19 октобра данили на истим положајима, У току читавог дана водиле су се жестоке борбе око Тера-

зија и „Албаније“, одакле је непријатељ давао врло жилав отпор.

20 октобра у зору са два батаљона, у садејству јединица Црвене армије, извршили смо напад на Теразије и зграду „Албаније“ и после краће борбе истим овладали, потом наставили смо чишћење у правцу Калемегдана, али непријатељ је у току ноћи извршио извлачење својих снага ка Земуну, док је био оставио само заштитне дјелове. По ликвидацији непријатељских упоришта у Београду наша бригада добила је задатак да се прикупи на просторији Стари дворац—Народна скупштина—Косовска и Дечанска улица и да се стави на расположење Команди града.

Око 16 часова наша бригада добила је задатак од Команде града да запосједне XII, XIV и XVI квартал и преузме рад у наведеним одјељцима.

21 октобра, према добивеном наређењу од Команде града Београда, са бригадом запосјели смо одређене квартове и предузели рад по одјељцима. У току овога дана наше патроле ухватиле су око 45 непријатељских војника који су се скривали по извјесним кућама и кукурузима, код истих је нађено 2 „шарца“, неколико пушака и нешто муниције.

У свим овим борбама непријатељ је претрпио око 497 мртвих, 300 рањених и 60 заробљених. У руке наших бораца пао је богат ратни плијен, од којег 15 топова, 11 камиона пуних муниције и ратне спреме, 8 малих кола, 2 мотоцикла, 16 „шараца“, 5 п. митраљеза, 490 пушака, 3 противавионска митраљеза, 35.000 метака, 400 пари одијела и више друге ратне спреме, уништен је 1 топ, 1 камион и два „шарца“, Наши губици износе 17 мртвих и 62 рањена.

22—31 октобра наша бригада налазила се на истим положајима и са истим задатком. У овом периоду није било неких значајнијих промјена. Вршена је потребна извиђачка и патролска службе и хватање мањих група непријатељских војника које су се скривале по кућама или подесним склоништима.

<&

ЗАКЉУЧАК

У овом периоду акције у којима те учествовала наша бригада биле су доста замашне, а нарочито акције на Београд. Непријатељске снаге на сектору Пиносава—Раковица—Београд биле су доста јаке, већином Њемци, а које су имале у садејству велики број тешких оруђа и нешто тенкова и онемогућавале су брзо продирање и брзу ликвидацију града. Акција на Београд и околину била је добро организована и сви наши борци и руководиоци показали су пуно вјештине

и самоиницијативе, нарочито у ликвидацији појединих важнијих и тврђих упоришта. Одлучност и сналажљивост у овом периоду акција у потпуности су одговориле при извршавању постављеног задатка наше бригаде. Однос бораца и руководилаца у овим акцијама био је на завидној висини, но то не значи да у извјесним случајевима није могао бити и бољи однос. Однос према народу и народној имовини доста је добар, но у изузетним случајевима било је пуно неправилности, с обзиром да су ово прве борбе у граду овим борцима. Дисциплина у нашим јединицама је доста добра и сваког дана се побољшава. Приливом великог броја нових бораца, мада су добровољно дошли, ипак се осјећају недостаци дисциплине, што изискује много више рада на уздизању нових бораца, да се правилно дисциплинују и прилагоде нашем животу. У овом периоду и ранијим све наше јединице добро су се попуниле и бројчано су јаке. У довољној мјери осјећају се недостаци у одијелу и обући. Велики бој нових бораца показао се у овим акцијама добро, што даје гаранције да ће већина ових бораца постати равни старим борцима. Војнички рад у овом периоду, а нарочито по ликвидацији Београда, добро се одвија, а такође и политички, а нарочито са новим борцима, и не пропушта се ни један час слободног времена. Исхрана у бригади је добра.

У свим овим борбама није било довољно садејства између нас и јединица Црвене армије, тако да је у неколико случајева дошло до сукоба између наших и њихових јединица или пак да њихова артиљерија туче наше положаје, што је случај био на Дедињу и у Дечанској улици. Ово из разлога тога што се наши борци нијесу могли споразумјети са њима, а са друге стране и недостатком и неупотребљавањем ракетли.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант — мајор
С. Машковић

(М. П.)

БР. 150

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ ДРУ
ГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 31 ОКТОБРА 1944 ГОЛ
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НЕПРИЈАТЕЉСКИМ И СОПСТВР
НИМ ГУБИЦИМА ОД 16 ДО 30 ОКТОБРА¹**

ШТАБ
III СРП. НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Бр. служ.
31 октобар 1944 год.
П о л о ж а ј

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

П о л о ж а ј

Достављамо вам извештај о непријатељским и нашим губицима у току борби од 16 до 30 о.м. на сектору од Крушевца до Витановца, као и о ратном плену.

Непријатељски губици:

а) Немачки:	б) Четнички:
674 (шест стотина седамдесет и четири) мртва	15 мртвих
762 (седам стотина шездесет и два) рањена	
104 (сто четири) заробљена.	130 заробљених, који су спроведени у логор.

Наши губици:

49 (четрдесет девет) мртвих
138 (сто тридесет осам) рањених.

Заробљених није било, осим дезертера, чији тачан број не знамо, али их је било око 30 који су дезертиралаи.

Заплењено:

15 шараца	1 противтенков-ска пушка	40.000 пушч. метака
13 пушкомитралеза	15 пиштоља разне врсте	3.000 машинг. метака

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/4, к. 737.

12 машингевера	250 пушака	300 метака од противтенковске [пушке]
1 тешки бадач	4 камиона теретна	
2 лака бацача	3 моторбицикла	200 пари униформи и ципела.

и нешто санитетског материјала и четири бурета бензина, једна радио-станица, три телефона, два радио-апарата, две штампарије, једна литографија, 1.000 кг. папира за штампање, и 25 кола хране и разне ратне спреме.

Изгубљено:

2 пушкомитраљеза, 2 шарца и један пушкомитраљез су уништени од непријатељске артиљерије, такође изгубљено је око 30 пушака и један лаки бацач, 5 коња са самарима, што је уништено од артиљерије.

Од заплењеног броја муниције до'стављено је 22.000 Отсеку за наоружање II пролетерске дивизије а моторна возила Ауто-чети исте дивизије. Исто тако од заплењеног оружја Совјети су узели 4 шарца, 2 пиштоља и 2 машингевера.

Наглашавамо да је последња четири дана садејствовала и совјетска артиљерија као и један батаљон пешадије. Наши другови су већином рањени од непр. артиљерије, која свакодневно туче наше положаје, који су близу а на* неком месту до 30 метара од непријатељских. Од рањених другова имали смо рањена 2 команданта батаљона и три командира чете, као и четири политичка руководиоца. Два политичка руководиоца су погинула.

Сада се наши положаји налазе на сектору Витановац—Милавчић—Савина Стопа—Мала Борча. У Витковац је стигао један батаљон XV мајевичке бригаде XVII босанске дивизије, два батаљона налазе се на путу од Крагујевца а један као посада у Крагујевцу. Исто тако налази се и један батаљон совјетске артиљерије у Витановцу, који сада напушта положаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар мајор Јермић	Начелник капетан Б. Митровић	Командант мајор Михајло Гавриловић
--	---	---

(М. П.)

П. С.² — Сви ови губитци непријатеља су утврђени а вероватно је било више мртвих и рањених.

Наши батаљони су се у овим борбама сви показали добро а нарочито се је истакао IV и III батаљон.

У свима нашим батаљонима формирана је четврта чета
Вод за везу који је сада при Штабу бригаде нема довољно кабла и треба им још два телефона да би успоставили везу са свима батаљонима.

253 минометни пук Црвене армије налази се у селу Витановцу са 8 тешких бацача а остали делови овог пука су отишли не знамо на коју страну, изгледа према Трстенику.

Цело по подне непријатељ туче јаком артиљерском ватром наше положаје. Имамо једног рањеног друга који треба хитно да иде Хируршкој екипи и потребно би било да један аутомобил буде стално код нас за овакве случајеве.

С. Ф. — С. Н.

БР. 151

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 ДО 30 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Стр. пов. бр. 6
31 октобра 1944 год.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

Достављамо вам извод из операциског дневника у врену од 6 до 30 о. м.

6 октобар: Раепаред јединица био је следећи:

II бригада: Добриња—Душковци—Јежевица—Белотићи—Глумач—Лорет—Тутково, са задатком контролисања и затварања комуникације Ужице—Пожега и Пожега—Чачак.

VI бригада: Мијатовићи—Дубоко—Каран—Косјерићи • Ражана, са задатком затварања праваца од Ужица и контролисања комуникације Ужице—Вишеград.

² Овај текст је дописан на истој машини

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/4, к. 982.

XV бригада: Срезоевци—Прањани—Дружетићи—Леуцаћи, са задатком затварања праваца од Чачка.

Овог дана у 18.30 часова два батаљона VI бригаде упали су у Ужице и водили борбу са заштитничким одјељењима Јвемачких јединица које су се повлачиле према Чачку. Заробљено је нешто спреме.

У 18 часова дивизија је добила задатак да са досадашње просторије крене усиљеним маршем преко Рудника и да се постави на просторију Гор. и Доња Трешњевица са двије бригаде, а једна бригада да остане на просторији Г. Милановца.

7 октобар: Јединице у шкрету на одређену просторију.

8 октобар: У току дана јединице су избиле на одређене просторије и то:

II бригада — Горња Трешњевица,

XV бригада — Доња Трешњевица,

VI бригада — Брусница—Срчаник—Велеријеч—Љутовница.

Штаб дивизије — Горња Трешњевица.

9 октобар: VI бригада смењује јединице XXI српске дивизије и поставља се на просторију Брђани—Велики Вујан—Јасике—Доња Врбава—Милановац, са задатком затварања праваца од Чачка и Кнића и Крагујевца.

II бригада у 20 часова креће преко Шаторње са задатком да се постави на комуникацију Крагујевац—Топола, а XV бригада креће са задатком да се постави на просторију Г. и Д. Јарушице.

Један батаљон II бригаде остаје у Страгарима са дивизиском болницом.

10 октобар: II бригада на линији: Овсгаште—Чумић—Светиња, са задатком чврстог затварања правца од Крагујевца и Тополе.

XV бригада на линији: Карановац— Г. и Д. Јарушице.

VI бригада врши покрет са раније просторије и поставља се на линију: Клисуре—Угљаревац—Таванчић, а један батаљон у Страгарима са дивизиском болницом.

11 октобар: Јединице на истој просторији. Штаб дивизије у с. Овсиште.

Један батаљон XV бригаде помјерио се на просторију Крчмаре са задатком затварања комуникације Крагујевац—Рача.

XV бригада разбила је једну непријатељску колону од 20 камиона која се кретала од Крагујевца ка Тополи. Запљена 2 камиона и један луксузни ауто. Наши губици: 2 ра-

њена. Непријатељ имао више мртвих и рањених. II бригада водила борбу са јачом непријатељском моторизованом колоном која је покушавала да се од Тополе пообије ка Крагујевцу, али је била одбијена. Овог дана јединице XV и II бригаде упућене су за везу предњим одјељењима Црвене армије према Лапову и Рачи.

12 октобар: II бригада садејствујући са јединицама Црвене армије водила је тешку борбу и око 14 часова ушла у Тополу. Чете II и XV бригаде су се вратиле у састав јединица, претходно ухвативши везу са Црвеном армијом.

13 октобар: Јединице на 'сљедећим просторијама:

II бригада: Топола—Овсиште—Чумић.

XV бригада помјера се са главнином снага на линију Десимировац—Церовац у циљу садејства са јединицама Црвене армије на Крагујевац. Један батаљон остаје на просторији с. Велике Крчмаре.

VI бригада: с. Страгари—Рамаћа—Угљаревац—Велики Шењ, извиђајући правце од Чачка и контролишући мањим дијеловима пл. Рудник. Овог дана по свим јединицама, уз присуство народа, одржани су митинзи поводом спајања наших јединица са јединицама Црвене армије.

Предвече од Крагујевца је наишла једна колона до 100 камиона, 4 тенка, до 200 кола и коња. XV бригада на линији Десимировац—Петровац напала је и разбила ову колону, принудивши непријатеља да се поврати у Крагујевац. Непријатељ је имао 6 мртвих и више рањених. Заплијењено: 1 мотоцикл, 1 п. митраљез, 4 пушке и два пиштоља.

14 октобар: Јединице на истим гаросторијама. XV бригада добила је задатак да са свим снагама крене с обје стране цесте Церовац—Крагујевац у циљу напада на град заједно са јединицама Црвене армије. VI бригада, у 19 часова, са три батаљона поставила се је на просторију Кутлово—Забојница у циљу активног дејства на комуникацију Крагујевац—Кутлово и Крагујевац—Кнић. Један батаљон у с. Страгари са дивизиском болницом. Штаб дивизије у с. Лужници.

15 октобар: XV бригада води битку за Крагујевац на линији Виногради—Опорница—Петровац и источно од Петровца.

Два батаљона VI бригаде избијају на линију: Мала Пчелица—Станови и воде борбу на спољним одбранама Крагујевца. Један батаљон ове бригаде напао је непријатеља на жељезничкој станици Драгобраћа, том приликом **уништио** један воз са 10 вагона нафте, два вагона ратне спреме и порушио неколико километара жељ. пруге. Непријатељ врхни

испад од Крагујевца у циљу активне одбране, али бива одбијен.

16 октобар: Битка за Крагујевац се наставља. Бсрбе су врло жестоке и кржаве, непријатељ стално врши противнападе на наше положаје и на положаје јединица Црвене армије. Артиљерија Црвене армије туче непријатељске одбране. Један батаљон [Други] XV бригаде успио је да заузме непријатељске положаје на Сушичком Пољу. Један батаљон VI бригаде напао је непријатеља у Книћу нанијевши му осјетне губитке. Непријатељ покушава да продре комуникацијом Крагујевац—Краљево, али VI бригада и један батаљон Ц. А. разбили су непријатеља присиливши га да се врати назад, уз осјетне губитке. Све јединице врше узастопне нападе на спољне одбране непријатеља око Крагујевца — али без успјеха.

17 октобар: Претходне ићи јединице су вршиле нападе на непријатеља и у зору овога дана батаљони Мајевичке бригаде узели су непријатељске положаје на сјеверној ивици аеродрома и код саме цесте изнад Петровца. У току дана непријатељ врши жестоке контранападе на положаје VI бригаде у циљу пробијања према Краљеву. Сви покушаји непријатеља пропали су. Уништено је неколико камиона, два тенка и непријатељ је имао осјетне губитке.

Штаб дивизије прошлог дана премјестио се у с. Десимировац.

18 октобар: Воде се тешке битке око свмаг града. Непријатељ и даље покушава да се пробије према Краљеву уз помоћ артиљерије, бацача и тенкова. У исто вријеме непријатељ са јаким снагама и неколико тенкова покушао је да продре од Краљева према Крагујевцу. Непријатељ је свуда одбијен. Уништено му неколико камиона.

19 октобар: И даље се врше напади на непријатеља. Непријатељ поново покушава продор према Краљеву, а у исто вријеме опет са јаким снагама покушава продор од Краљева према Крагујевцу. Послије врло тешких и крвавих бојева непријатељ је са оба правца одбијен уз велике губитке. Уништено је неколико камиона и један тенк.

Обруч око града све више се стеже.

20 октобар: Послије јеке артиљериске припреме и уз помоћ тенкова наше јединице заједно са јединицама Црвене армије продрле су у град и отпочеле чишћење града и уништавање непријатеља. Борба је била врло тешка, жестока, непријатељ је давао отпор у свакој улици и у свакој кући. Предвече непријатељ уз помоћ артиљерије и тенкова успијева да дио снага извуче из града према Краљеву. Са овом

групом водили су борбу батаљони VI бригаде и јединице Црвене армије.

21 октобар: Ујутро до 8 часова Крагујевац је био потпуно ослобођен.

Резултат борби за ослобођење Крагујевца је следећи:
Непријатељски губици:

мртвих: 400 војника и официра,
рањених: преко 400 војника и официра,
заробљених: 150 војника и официра.

Заплијењено:

4 хаубице 100 мм,
3 брдска топа 75 мм,
2 протуголска топа,
7 тешких бацача,
4 лака бацача,
24 лака митраљеза (шарца),
20 п. митраљеза,
15 стројница,
20 пиштоља,
10.000 пушака,
12 тромблонских пушака,
1 противтенковска пушка,
150.000 југ. муниције,
200 ручних бомби.

Уништено:

2 воза са 10 вагона нафте,
10 вагона разног материјала,
16 камиона,
2 тенка,
3 мотоцикла,
20 кола са разним материјалом и
40 коња.

Наши губици:

мртвих — 52,
рањених 189,
несталих 28,
контузованих 9.

Уништено заједно са јединицама Ц. А.:

2 тенка, ^
15 камиона,
4 тешка топа.

Одмах по ослобођењу града, још у току овога дана, јединице су се поставиле овако:

— XV бригада као посадна јединица у граду Крагујевцу.

VI бригада: Рогојевац—Кутлово—Страгари. Један батаљон у источном дијелу града Крагујевца.

— II бригада на просторији: Топола—Овсиште—Чумић.

21 о. мј. после подне одржан је у граду митинг, гдје је било присутно до 4.000 грађана.

22 октобар:

II и VI бригада на истој просторији. Врши се сређивање јединица. Дивизиска болница пребачена у Крагујевац.

Штаб дивизије у Крагујевцу.

II бригада са старе просторије у 18 часова кренула је за Милановац у циљу напада на непријатеља у Чачку заједно са јединицама Црвене армије.

23 октобар:

XV бригада у Крагујевцу.

VI бригада поставља се на просторију Чумић—Овсиште—Божурња—Топола.

II бригада из Г. Милановца кренула је на просторију Луњевица—Јабланица—Бања, са задатком чишћења исте просторије и избијања према комуникацији Краљево—Чачак.

24 октобар:

VI бригада са три батаљона поставља се на просторију Враћевшница—Баре, у циљу даљег покрета и дејства на линији Кнић—Чачак.

II бригада водила је двочасовну борбу са једним батаљоном Њемаца на Турском Брду. Непријатељ је био разбијен и повукао се у правцу Мораве. II бригада избија на линију Зелена Бара—Котарино Брдо—Орловац—Остра.

У овој борби непријатељ је имао 15 мртвих и већи број рањених. Наши губици: 8 мртвих, 32 рањена и 6 несталих.

25 октобар:

VI бригада кренула је са раније просторије и напала непријатеља на Бумбаревом Брду, одакле га је потисла према с. Бресница и остала на линији Бреснички Крш—Бумбарев Брдо. Један батаљон ове бригаде 24 октобра остао је на линији Овсиште—Топола, обезбјеђујући краљево имање.

II бригада са старе линије у садејству са једним батаљоном Црвене армије напала је непријатеља у Мојсињу, али и поред врло жестоке борбе и узастопних јуриша напад није успио. Непријатељска артиљерија врло је активна на читавом сектору. Непријатељ је био покушао противнападом

да збаци један батаљон II бригаде са положаја Зелене Баре, али без успјеха. Наши губици овога дана: око 8 рањених.

XV бригада у Крагујевцу.

26 октобар:

Непријатељ је прије подне извршио неколико против-напада уз помоћ већег броја артиљерије на положаје II и VI бригаде, али је био одбијен. Послије подне наши на читавој линији уз помоћ артиљерије и пјешадије Црвене армије врше нападе на непријатеља на линији Бресница—Мрчајевци—Мојице, али без успјеха. Непријатељ се огорчено брани, иако трпи осјетне губитке.

Један батаљон II бригаде, који је био на просторији Луњевице, одлази на сектор Вранићи, са задатком чишћења терена од четника и мањих њемачких група.

Наши губици овога дана: 16 рањених, код II бригаде.

27 октобар:

У зору VI бригада заједно са једним батаљоном Црвене армије напала је непријатеља на просторији с. Бресница. У снажном јуришу јединице VI бригаде разбиле су непријатеља и допрле до школе у Д. Бресници и избиле на цесту између Мрчајеваца и Бреснице. Непријатеља на положајима сјеверно од с. Гунцати није успјела потиснути. Око 12 час. непријатељ је добио појачања од Краљева (1.000 Немаца и једна група четника) и послије врло кржаве двочасовне борбе непријатељ је потиснуо јединице VI бригаде из Бреснице и уз помоћ бројније артиљерије покушао да збаци наше снаге са Бумбарева Брда, али без успјеха. Непријатељ је имао велики број губитака, а наши губици били су осјетни.

VI бригада успјела је да се одржи на линији Бумбарево Брдо—Бреснички Крш—Попово Брдо.

II бригада истога дана водила је офанзивне и одбранбене бојеве на читавом сектору и задржала се на линији Благојевићи—Орловац—Старо Село—Буковац. Тог дана око подне II бригада успјела је да заузме Вучју Главицу.

28 октобар:

Око 10 часова II и VI бригада на свим положајима извршиле су напад на непријатеља послије артиљериске припреме коју су извршиле јединице Црвене армије, но непријатељ се упорно и врло крваво брани и успијело је само једном батаљону VI бригаде да овлада доминантним косама изнад с. Гунцати (Томашевац—Пољци), док на свим осталим положајима непријатељ се задржао. Послије и овог неуспјелог напада наше јединице заједно са јединицама Ц.А. остале су на јучерашњем положају.

29 октобар:

II бригада на линији Благојевићи—**Орловац—Старо Село—Буковац.**

VI бригада: Бумбарово Брдо—Бреснички Крш—Попово Брдо-

Наше јединице уз помоћ артиљерије Црвене армије поново врше нападе на непријатеља, али без успјеха. Непријатељ стално туче наше положаје артиљериском и бацачком ватром, врши сталне нападе са јачим снагама пјешадије са линије Мојсиње—Мрчајевци—Бресница—Гунцати. Наше јединице противнападима одбијају га.

30 октобар:

II и VI бригада на ранијим положајима воде и даље жестоке борбе.

XV бригада са три батаљона поставља се на просторију Витковац—Гружа—Кнић, а један батаљон остаје у Крагујевцу. Једна чета ове бригаде у Тополи на обезбтеђењу краљева имања.

Штаб дивизије у Крагујевцу.

У борбама на сектору Кнић—Бресница—Мојсиње II и VI бригада имале су слједеће губитке:

51 мртав, 156 рањених и 16 контузованих.

Непријатељски губици: 80 мртвих, 100 рањених, 6 заробљених.

Заплијењено нешто оружја и спреме.

За протекли период о коме се подноси овај извјештај све наше јединице, на свим просторијама гдје су борбе биле, интензивно су вршиле мобилизацију за поуну јединица. Одзив је био задовољавајући, осим у граду Крагујевцу, о чему смо посебно поднијели извјештај.

На свим просторијама гдје су боравиле наше јединице организовали смо НО одборе и организовали команде мјеста У варошима и у градовима. Одржано је више зборова, конференција и приредби.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
начелник штаба — потпуковник,
Р.² Вујовић

(М. П.)

² Ратко

**ИЗВОД ИЗ КЊИГЕ ПОСЛАТИХ ДЕПЕША ШТАБА ТРИ
ДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ДО 31 ОКТОБРА¹
1944 ГОДИНЕ¹**

— В. Ш. и Радовану² —

Бр. 370

Бр. 371

№ 65, № 25

Наше јединице уз јачу борбу заузеле Сјеницу. Њемачке јаче снаге код Краљева, мање код Пожеге. Четничке бројније снаге у долини Моравице. Са њима су дјелови наших снага водили борбу. Убијено преко 100 непр. војника, заробљено 5 официра, заплијењена троја кола муниције и другог материјала. Ми ћемо на сектор Моравица—Пожега—Ужице оријентисати још једну нашу бригаду. Добро би било да неке снаге дејствују са сјевера ка Чачак—Пожега—Ужице. (Седма бригада је већ, без једног батаљона, код Штавља.)

В. Ш. — 16 октобар, у 10.30

Радовану — 15 „ „ у 16.00 ч.

Жарко³

— В. Ш. и Радовану —

Бр. 376

Бр. 377

№ 67, № 28

Приликом заузимања Сјенице заплијенили смо десет кола муниције, нанијели непријатељу јаче губитке. Код Добруна смо најурили једну четничку групу, заплијенили једна кола муниције. Код Ариља су наши дјелови скоро потпуно растројили једну групу четника јачине 600 људи, непријатељ има до 200 избачених из строја.

В. Ш. — 17 октобар, у 10.15

Радовану — „ „ у 14.15 ч.

Жарко

Бр. 378

— IV бригади⁴ —

№ 53

Бошко⁵ са 2 батаљона је од Сјенице кренуо 15 о. м., а Вукосав⁶ од Б. Брда ће кренути 17. Нападајте четнике и затварајте правац од Моравице и Пожеге ка западу. Упутите

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/10, к. 1253.

² То јест: Врховном штабу НОВ и ПОЈ и Радовану Вукановићу, команданту Другог корпуса НОВЈ.

³ Жарко Видовић, командант Тридесет седме НОУ дивизије

⁴ Види док. бр. 134.

⁵ Бошко Шкрбовић, командант Пете санџачке бригаде

⁶ Вукосав Бошковић, зам. команданта Пете санџачке бригаде

рањенике и Милачића за Пријепоље. Ми имамо за тешку и лаку бреду муниције. Остале немамо.

17 октобар, у 12.15 ч.

Жарко

Бр. 381 — В. Ш. — № 69

На просторији Пожега — Ивањица око 4500 четника. ЈСод Чачка Београдски корпус и Церски корпус. Четничке банде од Дрине се активизирале. На просторији Моравица — Ужице имаћемо двије наше бригаде, на просторвди Сјеница Пријепоље — Прибој — Пљевља једну бригаду. Од Н. Лазара се не осјећају покрети непријатеља.

18 октобар, у 07.30 ч.

Жарко

Бр. 387 — IV бригади — №55

Вукосав разбио четнике изнад Добруна, а Халил⁷ четнике код Чајнича, а усташе код Јабукe између Горажда и Рогатице. За вас ћемо упутити извјестан број бораца. Код Сјенице ситуација добра. Извјештавајте нас стално о стању код вас и просторији коју држите. Упутите нам 4 добра борца за дивизиску извиђачку чету.

18 окт. у 15.40 ч.

Жарко

Бр. 388 — В. Ш. и Радотану — № 71, № 31

Код Чајни^а и Добруна растјерали смо четничке групе. На Јабуди између Рогатице и Горажда до ногу потукли усташе који су кренули од Рогатице. Од Сјенице ка Пештерима вршимо чишћење. Срушили смо мост код Вишеграда и Горажда.

В. Ш. — 19 октобар, у 14.55 ч.

Рад. — „ „ „ у 14.24 ч.

Жарко

Бр. 393

Бр. 394 — IV и V бригади № 59, № 5

Наша војска са Црвеном армијом ослободила Београд. Продужују се операције за Земун. Објавите то војсци и народу и прославите.

Жарко

Бр. 396 • — IV бригади — № 63

Првенствено разбијте четнике на сектору Јавор — Ивањица, а потом дејствујте према ситуацији. За то време Држите мање ваше снаге на простору Ариље — Пожега — Ужице — Чајетина. Кладничани ће да се боре противу четника.⁸

21 октобар, у 13 ч.

Жарко

⁷ Халил Хаџимуртезић, командант Треће санџачке бригаде

⁸ Види док. бр. 107 и 124.

Бр. 401

Бр. 402 — В. Ш. и Радовану — М> 73, № 33

Двјеста камиона са војском стигло у Нови Пазар. Са дјеловима њиховим водимо борбу између Дуге Пољане и Сјенице.

В. Ш. — 22 октобар, у 14.10 ч.

Рад. — „ „ „ у 14.15 ч.

Жарко

Бр. 404 — IV бригади — №65

Најхитније десним крилом твојим избиј на Јавор. На простору Ариље — Пожега — Ужице остави Ужички одред. Извијести о извршењу.⁹

23 октобар, у 06.30 ч.

Жарко

Бр. 405 —, IV бригади — №

Има већ неколико дана како смо наредили да се рокирате Ивањици. Одмах ваше главне снаге рокирајте на просторију Ивањица — Јавор.

23 октобар, у 06.45 ч.

Жарко

Бр. 406 — IV бригади — и № 66

Недићеве бројније снаге избиле дјеловима на Штаваљ. Извјести хитно о непријатељу на твоме сектору, и о простору на којем се сада налазиш.

23 октобар, у 08.30 ч.

Жарко

Бр. 407 — В. Ш. и Радовану — № 74, № 35

Бројније Недићеве банде успјеле да продру до близу Сјенице, али смо их одбили у току ноћи 22/23 ка Дугој Пољани.

В. Ш. — 23 октобар, у 14.45 ч.

Рад. — „ „ „ у 9.45 ч.

Бр. 408 — VII црногорској № 7

Наредили смо Чеду да једну нашу бригаду рокира Јавору. Извјестите о покрету непријатеља и садањој ситуацији. Не треба дозволити тим бандама да се пробију на томе сектору или ка Лиму.

23 октобар, у 09.50 ч.

Жарко

Бр. 409 — В. Ш. и Радовану — № 75, № 36

Одбили и протјерали непријатеља од Сјенице ка Дугој Пољани. Овладали смо долином Моравице. Дејствоваћемо са двије бригаде правцем Сјеница — Н. Пазар и Јавор — Голија — Рашка, а једну ћемо оријентисати ка прузи Краљево.

В. Ш. — 24 окт., у 15 ч.

Рад. — 23 окт., у 9.50 ч.

Жарко

⁹ Види док. бр. 134, депешу бр. 930.

Бр- 410 — IV сригагаи — № 67

Наше јединице су у току ноћи 22/23 одбиле и протјерале непријатеља од Сјенице ка Дугој Пољани. Руске и наше јединице нападају Чачак и Краљево. Седма црногорска ће дејствовати правцем Сјеница — Нови Пазар. Петој нареди да дејствује правцем Јавор — Голија. Удесно да се повеже са нашим ка Штављу. Четврта нека дејствује у долини Моравице, одакле ће се оријентисати ка прузи Ушће — Краљево — Чачак. Извиђајте што дубље ка тој прузи.

23 октобар, у 12.30 ч.

Жарко

Бр. 411 — IV бригади — № 68

Хитно извијестите докле је дошла Пета бригада. Ако непријатеља нема код Ивањице, ви садејствујте дјеловима Четврте Петој бригади ка Јавору.¹⁰

24 октобар, у 10.45 ч.

Жарко

Бр- 413

Бр. 414 — В. Ш. и Радовану — № 76, № 37

У борби код Ивањице непријатељ имао преко 120 избачених из строја, заплијењено шест аутоматских оружја, пушака и друге спреме. Настављају се борбе на просторији Штаваљ — Дуга Пољана — изворни дио Моравице.

Радован — 24 октобар, у 09.55 ч.

В. Ш. —

Жарко

Бр. 415 — VII црногорекој — №9

Ви требате стално се држати комуникације Штаваљ — Н. Пазар. Морамо повући један батаљон Треће бригаде од Сјенице за Пљевља.

24 октобар, у 13.45 ч.

Жарко

Бр, 416 — Радсвану— № 38

Наш Штаб дивизије је у Пријепољу. Н^какве њемачке снаге још не надиру од Сјенице ка Пријепољу. Водимо борбу код Штавља, Јавора и Ивањице.

24 октобар, у 14.30 ч.

Жарко

Бр. 420 — V бригади — №8

Седма бригада води борбу код Дуге Пољане. Наредили смо да једна чета Треће бригаде са Сјеничким одредом преко Кладнице садејствује вашој бригади на Јавору. Ви морате безусловно најурити непријатеља и очистити Јавор. Извје-

Дтавајте нас редовно о ситуацији,¹¹

25 октобар, у 09.00 ч.

Жарко

¹⁰ Види док. бр. 134, депешу бр. 340.

¹¹ Види док. бр. 124.

442

— V бригади —

№ 13

Најенергичније нападајте непријатеља на Јавору и Кладници. Наредили смо Четвртој бригади да одмах напада у ЦБМ Ивањица — Опаљеник — Кушићи — Јанков Врх — Кладница. Извјештавајте нас.

26 октобар, у 09.45 ч.

Жарко

^р 443 — VII црногорској —

№ 11

Хитно нас извјестите о ситуацији код вас. Непријатељ ве овладао Сјеницом. Ми водимо борбе непрекидно на простору Сјеница—Јавор—Ивањица. Ако дозвољава ситуација код вас, ви треба да дејствујете на комуникацију Дуга Пољана—Штаваљ.

26 октобар, у 09.50

Жарко

Бр. 444

445 — В. Ш. и Радовану — № 80, № 44

Непријатељ са већим снагама уз садејство тенкова заузео Сјеницу 25 о.м. у 21 час. Борбе се настављају на сектору Сјеница—Јавор.

В. Ш. 26 октобар, у 08.10

Жарко

Рад. „ „ , у 09.10

Бр. 446

Бр. 447 — В. Ш. м Радојвану — № 81, № 45

Њемци су избили од Рогатице на Вишеград, пребацили се чамцима преко Дрине и праве мост. Сигурно за прихват снагама које отступају испред Црвене армије.

В. Ш. — 26 окт., у 10.13 ч.

Жарко

Рад. — „ „ , у 09.14 ч.

Бр. 448 — В. Ш. —

№ 82

Многобројне банде настоје да се иробију од Сјенице ка Пријепољу и преко Јавора ка Нововарошком срезу. Добро би било да неке јединице дејствују од Пожеге долином Моравице.

26 октобар, у 17.10 ч.

Жарко

Бр. 449 — Радрвану —

№ 46

Разнобројне и многобројне банде настоје по сваку циљену да се пробију од Сјенице ка Пријепољу и преко Јавора ка Нововарошком срезу. Добро би било, ако то ситуација дозвољава код вас, да Седма бригада дође под нашу команду.

26 октобар, у 10.14 ч.

Жарко

Бр. 450 — IV бригади —

№ 80

Непријатељ — недићевци — заузео Сјеницу. Снаге од Јавора се дијелом рокирају Штиткову и Трудову. Ви морате

најхитније са читавом IV бригадом да избијете Јавору Кладници. Извјестите гдје се сада налазите.¹²

26 октобар, у 10.45 ч.

Жарко

Бр. 451 — V бригади —

14

Непријатељу не смијете дозволити да се пробије за Нову Варош.

26 октобар, 12.45 ч.

Жарко

^φБр. 452

Бр. 453 — IV и V бригади —•

№ 81, № 26

Непријатељ — недићевци су јутрос кренули од Сјенице ка Милошевом Долу и Јадовнику. На Милошевом Долу и Сувом Бору се налазе дјелови Треће бригаде и Златарски одред. Најхитније нека Пета бригада избије на просторију [Г.] Лопиже—Мишевићи—Халиновићи, а Четврта бригада форсираним маршем на Кладницу. Даље ћемо према ситуацији. Извјештавајте што чешће.

IV б. 27 октобар, у 12.15 ч.

Жарко

V б. „ „, у 13.00 ч.

Бр. 454 — Радовану —

№ 47

Наше јединице су избиле на Јавор. Непријатељ настоји да пробије ка Пријепољу од Сјенице. Наше потребе: аутоматска оружја за 7,9 калибар до 50 комада. Можемо примити два топа сада. Требало би хитно материјал бацити на пљеваљски аеродром. Нужна нам је муниција енглеска за пушкомитраље за првенствено, муниција 7,9 и комплет бацачке мине.

27 октобар, у 14.30 ч.

Жарко

Бр. 456

Бр. 457 — IV и V бригади —

№ 82, № 17

Дјелови наше Треће бригаде воде борбу између Милошевог Дола и Сјенице и Јадовника. Седма ће дејствовати са југа на комуникацију Сјеница—Пријепоље. Нарочито брзо мора Пета да избије на сектор Лопиже—Халиновићи.

IV б. 27 октобар, у 15.45

Жарко

V б. „ „, у 13.00 ч.

Бр. 458 — За Радована —

№ 48

За сада можемо примити три противколска и два брдска топа. Хитно нам упутите једног радиотелеграфисту¹¹ један вибратор и 2 кварца из Озне за станицу типа Емсет. Све то упутите у Пљевље.

28 октобар, у 14.10

Жарко

¹² Види док. бр. 134, депешу бр. 346.

459

— В. Ш. —

№ 84

Ужице, Пожегу и Ариље држи Ужички одред. Водимо борбу са Њемцима код Вишеграда и Њемцима и недићевцима код Пријепоља.

28 октобар

Жарко

23р. 460

— Радовану —

№ 49

Радиостаница наше Треће бригаде неисправна. Нужно би било да им додијелите једну радиостаницу јер не можемо њом одржавати везу. Јавите Пљевљима телефоном ако имате радиостаницу. Ми се са двије бригаде налазимо на десној обали Лима, а једна је на лијевој.

28 октобар, у 14.18

Жарко

15р. 462

— IV бригаари —

№ 83

Непријатељ је успио да потисне један батаљон Треће бригаде са Милошевог Дола ка Пријепољу. Наредили смо Бошку да заузме положаје Златар—Мишевићи. Ви нас најхитније извијестите гдје се сада налазите и о ситуацији код вас.

28 октобар, у 15.50

Жарко

Бр- 463

— IV бригади —

№84

Непријатељ избио на Лим код Пријепоља. Бошко треба да посједне просторију Бијуково Брдо—Голо Брдо— Мишевићи. Ви оставите за сада два батаљона на просторији Буковик—Штитково, прихватите нове борце, а два батаљона пребаците на просторију Шиповик—Мишевићи. Тада ће се Бошко рокирати удесно Златару.

28 октобар, у 18.30 ч.

Жарко

Бр. 464

— V бригади —

№ 17

Непријатељ је успио да потисне један батаљон Треће бригаде од Милошевог Дола ка Пријепољу. Ви ћете најхитније упутити један батаљон на Бијуково Брдо, један батаљон на Голо Брдо—Златар, а два бат. оставите на просторији Мишевићи—Радијевићи—Сухобор. Ваш је задатак да затварате правце од Сјеница—Пријепоље ка Н. Вароши. Извијестите гдје се налазите сада.

28 октобар, у 10.35 ч.

Жарко

^БР• 465

— IV бригади —

№ 85

Изгледа да непријатељ од Чачка отступа дјеловима и на Пожегу. Колико сте примили свега нових бораца? Вршите мобилизацију на просторији Штиткова.

29 октобар, у 15.50 ч.

Жарко

Бр. 466 — В. Ш. — № 8в

Непријатељ 29 о.м. овладао Пријепољем. Од Чачка дјеловима отступа на Пожегу. Бомбардовано Ужице. Сви мостови на Лиму порушени. Наше двије бригаде на десној а једна на лијевој обали Лима.

29 октобар, у 07.15

Жарко

Бр. 467 — Радовану — №5 [

Непријатељ 29 о.м. овладао Пријепољем. Једна наша бригада на лијевој обали Лима, а двије на десној. Сви мостови на Лиму срушени. Нијемци дијелом од Чачка отступају Пожеги. Сав материјал за нашу дивизију упућујте на Трећу бригаду.

29 октобар 1944 год., у 17.35

Жарко

Бр. 471 — В. Ш. — М 87

За бомбардовање: Сјеница, Пријепоље и комуникација. Налази се неколико хиљада моторних возила. У Пожеги су наши. Нападамо непријатеља дуж комуникације Бистрица—Пријепоље—Сјеница.

31 октобар, у 10.30 ч.

Жарко

БР. 153

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 31 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА НА ПОЛОЖАЈУ ГРАДИНА—ДУШМАНИЋИ—ЗАЛУГ (КОД ПРИЈЕПОЉА)¹

ШТАБ
III САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 189
31-X-1944 г.

РЕЛАЦИЈА

III санцачке НОУ бригаде за вођење борбе са Немцима на сектору Градина—Душманићи—Залуг на дан 29 октобра т.г.

(Секција Пљевља 1:100.000)

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр.47/1,к. 1067.

Непријатељ

а) Јачина непријатеља је била од 100 до 150 Њемаца, алпијске дивизије „Јегерштурм“, а наоружани са 10 „шапаца“ > 1 т- бацачем и неколико лаких бацача.

б) Морал, борбеност и активност непријатеља је била доста добра.

Наше јединице

а) 2 батаљон и чета 3 батаљона јачине 150 људи, наоружани са 10 п. митраљеза, 1 т. митраљезом и 3 лака бацача.

б) Између 29 и 30 вођена је борба са Њемцима који су се у сумрак 29 о.м. пребацили на лијеву обалу Лима.

в) Борба је почела одмах по њиховом пцебацивању, тј. у 18 часова и трајала закључно- до 1 час 30 о. м. Вид борбе: напад и протјеривање истих назад и уништење.

г) Ми смо успјели да потиснемо непријатеља и да га добро потучемо нанијевши му осјетне губитке, а са остатком је успио, уз припомоћ артиљерије која је тукла из Пријепоља, да се поврати назад у Пријепоље.

д) Наши губитци су: један лакше рањен, а непријатељски: 30—40 мртвих, међу којима и 1 официр и 2 подофицира.

ђ) Мооал наших јединица био је на висини. Неког нарочитог истицања није било код појединаца, као' ни слабог држања.

е) Од ратног материјала заплијењено је: 1 лаки бацач, 10.000 метака, 10 пушака, бацачке муниције кал. 81 мм.

ж) Утрошено је прилично муниције од свих врста оружја, а нарочито ручних бомби и мина од лаког бацача.

з) Борба је текла од почетка па до краја по предвиђеном плану.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар — мајор
Данило Кнежевић

Командант — п. пуковник
Халил Хаџимуртезић

Начелник — капетан
Јагош. Мирковић

(М. Ш)

БР. 162

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИ
ДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 31 ОКТОБРА 1944 ГОЛ
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА НА ПОЛО'
ЖАЈИМА ДРЕНОВА—БИСТРИЦА¹**

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 13
31-X-1944 год.
Положај

РЕ Л А Ц И Ј А

V санџачке НОУ бригаде за вођене борбе са Њемцима на дан 31 октобра т. г. на положајима Доња Дренова—Бистрица (секција Пљевља 1 :100.000)

Непријатељ •

а) Непријатељска јачина је непозната, јер су у пролазу од Сјенице—Пријепоља ка Прибоју, али се види да је непријатељска колона, пјешадија и моторизација, јаче формације.

б) Неоружање непријатеља сачињава 7 топова, хаубица и брдских, већи број митраљеза „шараца“ брзих и лаких.

в) Морал непријатеља није најбољи, борбеност прилична, активност у борби доста добра.

Наше јединице

а) 2, 3 и 4 батаљон јачине 280 војника, са 12 п. митраљеза, 2 тешка митраљеза, једним тешким и једним лаким бацачем.

б) Дана 31 октобра 1944 год. вођена је борба са непријатељем, Њемцима, на положају Бистрица—Доња Дренова. Вид борбе: напад. Вријеме промјенљиво, сунце, киша, вјетар, ноћ видна, мјесечина.

У диспозицији за напад предвиђено је да се на непријатеља изврши препад на камионе који се налазе на комуникацији Пријепоље—Прибој. ^

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр.9—4/1, к. 866.

в) 2 и 4 батаљон напао је непријатеља који се био подвукао уз поток у правцу Китоње. Уз осјетне губитке непријатељ је повраћен на своје полазне положаје. Истог дана, ноћу између 31 и 1, поново је нападнут непријатељ са 2-им и 4-им батаљоном, гдје су уз оштру борбу успјели да их разбију и нанесу осјетне губитке.

г) Наши губитци: 7 рањених, од којих 1 теже рањен. Непријатељски губитци на дан 31 као и ноћу између 31 и 1 о.м. износе 30 мртвих (нађених на положају), 8 заробљених и већи број рањених.

д) Морал наших јединица био је на достојној висини; иако је непријатељ имао јаче снаге у овој борби, наши борци успјели су да непријатеља потуку и разбију, без икаквог колебања и застајања.

ђ) Од ратног материјала заплијењено је 30 пушака, 3 брза „шарца“, 7 пиштоља, 1000 метака за „шарац“, 1 двоцијевни сигнални пиштољ, 10 шињела и других ситних ствари.

е) Утрошено је метака свега од свих оружја 2300.

ж) Борба је текла по предвиђеном плану. Непријатељ је, претрпјевши осјетне губитке, приморан био да напусти засједне (стражарске) положаје и да се повуче на своје полазне положаје на комуникацију Пријепоље—Прибој.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара
Јосиф Струњаш

Командант — капетан
Бошко Шкрбовић

(М. П.)

БР. 162

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ДО 31 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАВ
I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 519
1 новембра 1944

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКОГ КОРПУСА НОВЈ

Достављамо извод из операцијског дневника за вријеме од 21 до 31 октобра 1944 закључно.

21 октобар 1944:

Састав јединице: I, III, XIII Пролетерска бригада, VIII Црногорска бригада, Артиљериски дивизион од 2 батерије.

Сектор дејства: дио Београда и простор до Земуна.

Наша XIII Пролетерска бригада у заједници са Црвеном армијом напада на Земун. Непријатељ је упоран. Наши у току дана успијевају да дођу до периферије града и жељезничке станице. Непријатељска артиљерија је врло јако тукла наше положаје.

Непријатељ је имао сљедеће губитке:

85 мртвих, 12 заробљених и непознат број рањених.

Наши губитци:

10 мртвих, 78 рањених и 23 нестала.

Остале наше три бригаде распоређене су:

III Пролетерска бригада у I, II, X и XIII кварт под командом Команде града Београда;

VIII Црногорска НОУ бригада у XII, XIV и XVI кварт под командом Команде града Београда;

I Пролетерска бригада стављена је под команду ОЗНЕ за град Београд.

Штаб дивизије у Ул. Јована Ристића бр. 2.

22 октобар 1944:

Састав јединице исти.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр.9—4/1, к. 866.

Сектор дејства: дио Београда, Калемегдан—Горњи Град —Земун.

XIII Пролетерска бригада, у заједници са Црвеном армијом послје огорчене борбе у току прошлога дана и ноћи улази у Земун.

Непријатељ је отступио у правцу Руме.

Заробљено је 160 домобрана, 41 финанс, 27 полицајаца и 16 авијатичара.

Од непријатеља заплијењено: 6 пушкомитраљеза, 7 пиштоља, као и већи број пушака.

Бригада остаје као посадна јединица у Земуну.

Остале три бригаде распоређене су и то:

I Пролетбригада код ОЗНЕ, III Пролетбригада — I, II, X и XIII кварт, VIII Црногорска НОУ бригада — XII, XIV и XVI кварт и један батаљон на Бањици код заробљеничког логора.

Штаб дивизије у Ул. кр. Александра бр. 12.

23 октобар 1944:

Састав јединице исти.

Сектор дејства: I, II, X, XII, XIV и XVI кварт и Земун.

Дивизија је распоређена као посадна јединица у Београду и Земуну и то како слиједи:

I Пролетерска бригада код ОЗНЕ;

III Пролетерска бригада у I, II, X и XIII кварт;

VIII Црногорска НОУ бригада у XII, XIV и XVI кварт; и један батаљон код заробљеничког логора на Бањици;

XIII Пролетерска бригада као посадна у Земуну.

Штаб дивизије у Ул. кр. Александра бр. 12.

24 октобар 1944:

Дивизија на истом простору у истом саставу и са истим задатком као и 23-X-1944.

Штаб дивизије у Ул. кр. Александра 12.

25 октобар 1944:

Дивизија на истом простору и са истим задатком као и прошлога дана.

Штаб дивизије у Ул. кр. Александра 12.

26 октобар 1944:

Састав јединице исти као напријед.

Сектор дејства исти.

У току данашњег дана пребацили смо XIII Пролетерску бригаду из Земуна на Бањицу као и I Пролетерску бригаду из града на Бањицу. Обје бригаде одређене су за смотру за 27-X-1944 коју ће извршити наш врховни командант маршал Југославије друг Тито.

Обје бригаде врше вјежбање.

Остале двије бригаде наше Дивизије остале су:

III Пролетбригада у I, II, X и XIII одјељку, а

VIII Црногорска бригада у XII, XIV и XVI одјељку.

Наше патроле које се крећу у појединим одјељцима ухвате по неког преобученог Њемца. Других промјена код наших јединица није било.

Штаб дивизије у Ул. кр. Александра 12.

27 октобар 1944:

Састав јединице исти.

Сектор дејства исти.

Данас је извршена смотра I и XIII Пролетерске бригаде од нашег врховног команданта маршала друга Тита; послје чега је извршен дефиле трупа и наше јединице прошле су кроз град до Теразија, народ их је са одушевљењем дочекао и бацао цвијеће на исте. Са Теразија бригаде су отишле на свој ранији задатак. I Пролетбригада код ОЗНЕ, а XIII Пролетбригада у Земун. Остале двије бригаде на истим дужностима.

Штаб дивизије у Кр. Александра бр. 12.

28 октобар 1944:

Састав јединице исти, са италијанском бригадом.

Сектор дејства исти.

У току данашњег дана Дивизија се налази на истом простору.

I Пролетбригада код ОЗНЕ;

III Пролетбригада — I, II, X и XIII одјељку.

XIII Пролетбригада у Земуну;

VIII Црногорска НОУ бригада у XII, XIV и XVI одјељку.

Такође је данас формирана италијанска бригада од батаљона „Гарибалди“ и „Матеоти“. Формиран је Штаб бригаде и штабови батаљона.

Иста се налази у Ул. Александровој бр. 461 (Мали Мокри Луг).

Штаб дивизије у Александровој бр. 12.

29 — 30 и 31 октобар 1944 год.:

Састав јединице исти.
Сектор дејства исти.
Без промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
НАЧЕЛНИК
п. пуковник
Блажо Марковић '

(М. П.)

БР. 156

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ СЕ-
ДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 НОВЕМБРА 1944 ГОД.
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА НА ПОЛО-
ЖАЈУ Д. ГОРИЈЕВНИЦА—МОЈСИЊЕ—ДОЊИ КРАЈ¹

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
1. XI. 1944

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

У вези Вашег тражења од јуче у прилогу Вам достављамо наше спискове официра и подофицира, да би узели податке потребне за Вашу евиденцију и за наше предлоге за унапређење, односно производство.

Синоћ у 19 часова добили смо наредбу од Штаба XIV корпуса НОВЈ да нападнемо непријатеља на сектору Мојсиње и да избијемо на лијеву обалу Западне Мораве са задатком отсјецања непријатељских снага на лијевој обали Западне Мораве, тј. изоловања од Чачка.²

У 24 часа напали смо непријатеља са три батаљона на отсјеку Д. Горијевница—Мојсиње—Доњи Крај са циљем продора, тј. у виду клинова, али, већ како смо вас и раније обавјештавали, непријатељ је на тој цијелој линији доста јак, Добро укопан и упоран, те напад није успио иако је било до-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/6, к. 987.

² Види док. бр. 147.

ста труда и воље уложено од стране свих бораца и руководи-
дилаца.

У овој борби ми смо имали 33 рањена, од којих 7—8
теже, и 7 мртвих другова. Непријатељски губици били су
доста велики, али су нам још за сада непознати.

У наредби Штаба корпуса гласило је да ће XXIII НОУ
дивизија у заједници са снагама Црвене армије ноћас на-
падати Љубић и Чачак, борба се је водила током цијеле ноћи
али још нисмо упозната са резултатом.

Друг мајор и начелник капетан Крилов отишли су у
Прељину, те се надамо и од њих извјештају.

Људство за возарску чету, инжењерски батаљон, те ар-
тиљернски дивизион упутили смо у току јучерашњег дана
а другове за бригаду Народне одбране, тј. 22 друга, упу-
тићемо.

Наша бригада за ово вријеме се налази на доста великој
просторији и разбацана, те у сталним борбама, па нам је било
немогуће на вријеме удовољавати свим тражењима Штаба
дивизије¹.

Наш II батаљон, који се налазио у Вранићима, вјеро-
ватно да је добио неко друго наређење од неког штаба Цр-
вене армије, те се не налази на истом мјесту, а није нас из-
вијестио куд је отишао, те смо још у току јучерашњег дана
упутили једну десетину да успостави везу с тим батаљо-
ном и да хитно крене у састав бригаде.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар — мајор:
И. Ћејван

Командант — п. пуковник:
Станић

³ Види дак. бр. 17ф.

БР. 162

**ОПИС ШТАБА ДЕВЕТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДВАДЕСЕТ
ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТА-
БУ ЧЕТРНАЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ИСТЕ ДИВИЗИЈЕ
О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ПРОТИВ НЕМАЦА КОД
ВИДОВСКОГ ТУНЕЛА¹**

ШТАБ
9 БРИГАДЕ 23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
1 новембар 1944 год.
Положај

ШТАБУ 14 БРИГАДЕ

Положај

У одговору на ваше писмо обавештавамо вас о момен-
талној ситуацији на нашем сектору и на сектору који је др-
жала I бригада и наш један батаљон. Сви положаји налазе
се у нашим рукама, и даље држимо пругу и друм у нашим
рукама; пошто се повукла I бригада, ми смо бацили још је-
дан наш батаљон и одржали положај који се налази у на-
шим рукама. Не знамо тачно да ли се цела I бригада повукла
или су само неки делови. Што¹ се тиче положаја који држи
наш I батаљон, сад није таква ситуација да би ви морали
држати ваш батаљон на положају за који смо данас тра-
жили да пошаљете. Можете га повући, пошто се руски ба-
таљон приближио нашем I батаљону западно од Видовског
Тунела и одржавају чврсто везу. Резултати јучерашње и
данашње борбе са Немцима нису нам још до краја познати
зато што немамо још од неких батаљона извештаје, а борба
се и даље води, једино вас можемо обавестити да смо уни-
штили два немачка тенка и четири камиона, натоварена са
муницијом, запаљени у борби. Приведено је досад 30 немач-
ких заробљеника, Број погинулих немачких војника 20
— што је избројано, оштећен је један немачки топ хаубица,
заплењено је 5 добрих коња који су возили топове, запле-
нили смо и једну радио-станицу и многе ситне ствари, То је
на сектору двају батаљона, а на сектору [других] двају ба-
таљона немамо никакве податке. Борба је крвава и тешка.
Немци се страховито бране из разлога тога што им је главна
комуникација којом рачунају да ће се извући са југа преко
Скопља—Косовска Митровица—Краљево—Чачак—Ужице и

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 9—4/1, к. 866.

даље, а ово је изјавио један немачки официр који је зарпкљен. Број жртава на нашој страни: досад имамо 5 мртвих и 10 рањених, то су жртве двају батаљона а жртве других двају батаљона не знамо пошто нам нису поднети извешташ. Највећи је проблем муниција.

Штаб наше бригаде налази се у селу Пријевор, у кући Љубе Топаловића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб,
командант — капетан,
Јован Кецман

П. С.² Уколико досада нисте упутили наше рањенике у див. болницу у Г. Милановац, исте пошаљите одмах директно тамо.

Међу погинулим налази се и заменик команданта бригаде капетан Пера Јовановић.

(параф нечитак)

БР. 158

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА НА ПОЛОЖАЈИМА СЕДОБРО—РАСНО—БИСТРИЦА—КУКАЊА (КОД ПРИЈЕПОЉА)¹

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 14
1-XI-1944 год.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са Н нијемцима дана 1 новембра 1944 године, на положајима Седобро • ?^асно—Бистрица—Кукања (секција Пљевља 1 : 100.000).

² Овај текст је дописан мастилом.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ВојнР^{иС,го} рискoг института под рег. бр. 22/6, к. 1253.

Непријатељ

- а) Непријатељ је био јачине око 500 Нијемаца.
- б) Наоружање непријатеља сачињавало је око 10 те^{к и х} митраљеза (4 стара њемачка „Максима“, 2 „Шварца“, и 4 брза „шарца“ њемачка) и већи број п. митраљеза м машинских пушака, као и већи број лаких бацача.
- в) Морал код непријатеља није најбољи, борбеност прилична, активност у борби доста добра.

Наше јединице

а) 2 батаљон и 1 чета 4 батаљона јачине 140 бораца са 6 пушкомитраљеза, 2 тешка митраљеза, 1 тешким и 1 лаким бацачем.

б) Дана 1 новембра 1944 године вођена је борба са непријатељем, Нијемцима, на положајима Седобро—Расно—Бистрица—Кукања. Вид борбе: напад. Вријеме: облачно, низмјенично са кишом и пригревицом сунца, и јачи вјетар.

в) Са положаја Битовик—Кукања—Косатица наш 2 батаљон и 1 чета 4 батаљона кренули су да нападну Нијемце, који су већ били себи ставили у задатак да нападну наше положаје и да нас са истих протјерају, те како би омогућили пролаз ауто-колонема. Примјетивши ову намјеру непријатеља, ми смо предахитрили и напали Нијемце на положају Седобро—Расно. Изненадно смо пришли до непријатеља и на непосредној близини отворили ураганску ватру на истога из свих оруђа, тако да смо непшатеља потпуно обзнали и створили му тако рећи немогућу оријентацију за вођење борбе једно извјесно вријеме.

У овоме изненадном нашем нападу на непријатеља, помијешали су се наши борци и војни и политички руководиоци са Нијемцима и повели херојску борбу прса у прса, п. митраљезима, машинкама, ручним бомбама итд.

У овој борби истакли су се другови: комесар бригаде Друг Живко Џувер, командант 4 батаљона поручник друг Милун Дрчалић, другарица Борка Жугић, који су у овој јуначкој борби и своје животе дали за побједу над фашистима и дали примјер осталим борцима како се боре њихови руководиоци.

г) Наши губитци: 6 мртвих и 1 лакше рањен.

Непријатељски губитци: преко 220 мртвих и рањених, међу којима и 10 официра. Имена официра нису позната.

д) Морал наших јединица био је на висини.

ђ) Од ратног материјала заплијењено је: 6 тешких митраљеза, од којих су 4 стара њемачка „Максима“ и 2 »Шварцлозе“, 8 п. митраљеза, од којих 7 „Брна“ и један

„шарац“ брзи, 3 машинке, 5 лаких бацача, од којих 3 њемака и 2 талијанска, 7 пиштоља разног калибра, 107 лакимина од талијанског лаког бацача, 70 мина од њемачког лаког бацача, 15.000 југословенских метака, 60 пушака, [п]коња са спремом (шињели, шатори и ћебадј.

е) Утрошено је 1800 метака за кал. 7.5 мм, 800 метака за кал. 7.9 мм, 500 разне друге муниције.

ж) Борба је текла по предвиђеном плану. Непријатељ је претрпјевши губитке био приморан да се поврати на полазне положаје. Непријатељ се на своје полазне положате повукао у неред.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара
капетан,
Јосиф Струњаш

Командант — капетан,
Бошко Шкрбовић

(М. П.)

БР. 159

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 1 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О БОРБИ ПРОТИВ ШИПТАРСКИХ СНАГА
НА ПРАВЦУ ГЊИЛАНА¹**

ШТАБ ХИЛТ ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛОВИЈЕ

Оп. бр. 8

~~1-Х1-1944~~ г.

у часова

ШТАБУ XIII КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Шаље се извештај о стању на сектору деловања ове дивизије у следећем:

Заједничка операција против немачких и **шиптарских** снага² на линији Куманово—Бујановац, дуж арнаутске гра-

² Види док. бр. 166.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/3, к. 1340.

² Односи се на оне Шиптаре који су били у служби окупатор

«ице³, западно од Врања, отпочела је 29 октобра 1944 г. у 9 часова. Снаге наше дивизије налазиле су се на десном кри-
у бугарских снага. Главни задатак наше дивизије био је
* азбијање шиптарске границе,⁴ а затим избијање на линију
јзујановац—Гњилане ради пресецања исте и детство према
Гц>илану.

Замишљени план није се у потпуности остварио, с обзи-
ом што је још првог дана борбе на нашем сектору било ја-
ких борби за разбијање шиптарских снага на запоседнутој
граници. Ипак, уз доста велике губитке, наше снаге успеле
су заузети прве пограничне шиптарске положаје, овладале
њима и продужиле гоњење у западном правцу.

Јачина арнаутских снага дуж границе цени се на 2—2500
бораца добро наоружаних са пешадиским наоружањем. Са
њима има и изванредан део четника Драже Михаиловића који
су се пребацили са сектора Јастребачког. Они сарађују и
боре се заједно са Шиптарима против наше Н.О.В.

Бугарске снаге на сектору Бујановац—Јастребац у току
задња три дана борбе успеле су једино одбацити Немце са
коте Јастребац, источно од Бујановца, иначе на другом делу
нису напредовале, У току борби претрпели су доста губита-
ка. Немачке снаге на овоме делу јако су упорне. Ове немачке
снаге служе као бочно обезбеђење ради извлачења осталих
немачких снага из Македоније преко Косова. Јачина немач-
ких снага на линији Куманово—Бујановац износи: једна ди-
визија, ојачана са извесним бројем тенкова и топова из друге
немачке дивизије.

На овом сектору и даље трају борбе, али већином арти-
леријом.

На линији наше дивизије коју смо овладали воде се
мања чаркања са Шиптарима са наше две бригаде, док се
25 бригада налази т.ј. повучена је у резерву на сређивање,
с обзиром што је највише претрпела губитке.

Према прикупљеним подацима на нашем сектору врши
се концентрација шиптарских и четничких снага, које имају
намеру одбацити наше снаге са границе. Већи део шиптар-
ских снага задњих дана са* Косова пребацио се на линију
где су вођене борбе са нашим јединицама, да би зауставио
наше дубље продирање.

Непријатељска пропаганда која је бачена међу шиптар-
ски народ врло је јака, те шиптарски народ верује и стра-
хује од наше војске да не би био уништен и попаљен, што се

³ Граница између Космета и Србије коју је поставио окупатор.

⁴ Види примедбу бр. 3.

види и по томе: упадом наших бригада у погранична шиптарска села, где нису никога нашли, народ и стока повлачили су се са наоружаним Шиптарима испред наших јединица. Упадом наших јединица у њихова села није било случајева пљачке ни паљевине, сем што је у току вођене борбе у Новси Селу западно од к. Китка од минобацача упаљено три куће. Новоодређени начелник овог штаба п. пуковник Данмло Шоровић стигао је 31 октобра т.г. где је одмах примио дужност. Данас смо вам радио-депешом послали предлог да се за начелника 25 бригаде постави друг Милош Илић до сада помоћник начелника овог штаба, те молимо да се именује наредбом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант, п. пуковник,
Том. Ј. Поиовић

БР. 160 *

ЊекАмпњ

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 2 НОЕМБЕРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА
ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ ЧАЧКА¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 273
2-X1-1944
у 14,30 ч.

*

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ

1. Наше две бригаде прогонећи непријатеља овладале су свим прилазима града и сада воде уличне борбе у Чачку. Немци дају најжешћи отпор код гробља и болнице.

2. На падинама Јелице планине било је нешто четничких банди, које су углавном разјурене. Заробљено је око један ауто, неколико кола муниције и друге ратне спреме.

3. С обзиром на горњу ситуацију наредили смо XXV дивизији да са две бригаде што пре избије на комуникацију.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 47/1, к. 1067.

Чачак—Ужичка Пожега са задатком овлађивања истом. Са трећом својом бригадом такође пгго пре да избије на комуникацију: Пожега—Ужице, како бисмо пгго шире обухватили непријатеља и уништили га.

4. Јутрос је стигла 28 бригада 4? дивизије. Ми ћемо има предати посаду Краљева и околине, а нашу бригаду која је била на том сектору померити према Чачку.

5. Ми се налазимо у Краљеву.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант — п. пуковник,
Сред. Урошевић

(М. П.)

БР. 161

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 2 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРС- СКЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ НЕМАЦА КОД КРАЉЕВА ОД 29 ОКТОБРА ДО 1 НОВЕМБРА¹

ШТАВ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
2 новембар 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Достављамо вам извјештај о стању на нашем сектору од 29-X-1944 г. до 1-XI-1944 г. закључно.

29-X-1944 г. Сви наши батаљони налазили су се на линији: Врба (к. 210—к.227) — Голетар (к. 277)—Брђанија—Шумари. Овога дана непријатељ је извршио јачи притисак на наше лијево крило, 1. и 3. батаљон, док на десном крилу вршио је мањи притисак, али после борбе извјесног времена непријатељ је одбијен. Наши губици су 1 мртав и 20 рањених. Непријатељски губици су 23 мртва и 47 рањених.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/3, к. 738.

Ратног плијена нијесмо имали, а такође од оружја нијесмо ништа у борби изгубили.

30-X-1944 г. Овога дана наши батаљони налазили су се на линији: Врба (к. 210—к. 227) — Заклопача—Брђанија—Шумари. Између нашег 1. и 3. батаљона на лијевом крилу налазио се један руски батаљон, гдје смо ујутру извршили притисак на непријатеља са Голетара и к. 277 и протјетали га неколико стотина метара, тј. до иза саме Заклопаче, гдје смо се и задржали пошто нас је непријатељ дочекао са јаким снагама, који се био укопао по дубини од комуникације па до Заклопаче. Наши губици су овога дана 1 мртав и 13 рањених. Непријатељски губици су 14 мртвих и 22 рањена. На нашем десном крилу овога дана било је осредње препуцкавање. Непријатељска артиљерија читавог дана активно је тукла све наше положаје. Ратног плијена нијесмо имали, а такође у борби нијесмо ништа изгубили од оружја.

31-X-1944 г. Ноћу 30/31 ов. м. руски батаљон који се налазио на нашем лијевом крилу, између 1. и 3. батаљона, повукао се у правцу Подунаваца у састав својих јединица. Њихове положаје одмах смо посјели са дјеловима 1. и 3. батаљона. Овога дана наша бригада налазила се на линији: Врба (к. 210—к. 227) — Заклопача—Брђанија и 1. батаљон VI Српске бригаде на нашем лијевом крилу налазио се на Шумарима, док IV батаљон VI Српске бригаде налазио се је на линији: Берановац (к. 309) — Ћава (к. 550), као лијево бочно обезбјеђење преко Рибнице од правца Манастира Жиче. Испред вечери, у 17 часова, непријатељ је са правца Ратине извршио напад на наш 1. и 3. батаљон, који је после јаче борбе био одбачен на првобитне положаје. Наши губици су 7 рањених. Непријатељски губици су 10 мртвих и 15 рањених. Заплијенили смо један „шарац“. Од нашег оружја нијесмо ништа изгубили. У току ноћи 31/1 ов. м. добили смо наређење од тога штаба да смијенимо два руска батаљона који су се налазили од Врпске Аде — на комуникацији Крушевац—Краљево до к. 210 закључно и одмах смо издали наређење нашим батаљонима за смјењивање њихових батаљона, али пошто су руски батаљони добили поновно наређење да остану на својим положајима, то су се наши батаљони и даље задржали на поменутој линији.

1-XI-1944 г. Наши батаљони налазили су се на линији Врба (к. 210—к. 227) — Голетар (к. 277) и 1. батаљон VI Српске бригаде на положајима према Шумарима, док IV батаљон VI бригаде и даље се налазио на линији Берановац (к. 309) — Ћава (к. 550). У току дана непријатељ је тукао наше положаје са артиљеријом и вршио припреме за напад

који је извршио у 21 час преко Врбе на наш 5. и 4. батаљон који су се налазили испред њих. После јаче борбе од једног сата и активног учешћа непријатељске артиљерије, непријатељ је био одбачен уз јаку потпору руске артиљерије, која се је налазила позади положаја наше пјешадије. Наши су губици 1 мртав и 7 рањених. Непријатељски губици су око 15 мртвих и преко 30 рањених. Од ратног материјала нијесмо ништа заплијенили, а такође ни изгубили.

Непријатељски губици које смо навели у овом извјештају одговарају стварности, пошто су исти провјерени од стране штабова батаљона преко мјештана.

За све ово вријеме сви наши батаљони налазили су се на положају добро укупани. И поред тога што је наше људство прилично голо и босо, а нарочито новомобилисани борци, морал је био на завидној висини. Због сталног држања положаја, свакодневне борбе и приличне заморености код новомобилисаних бораца дешава се више случајева дезертерства. Но, ипак на све тешкоће руководства се добро сналазе.

29 и 30 октобра батаљони VI Српске бригаде налазили су се на линији Шумари—Ковачи, Ковачи—Трешњари. Они су служили као лијевобочно осигурање, а борбе нијесу имали.

Пошто смо сваког дана и ноћи такорећи у борби са непријатељем, то смо изложени великом утрошку муниције, зато нам је потребно да нам се хитно додијели што већа количина муниције, нарочито југословенске и енглеске, коју смо прије неколико дана тражили требовањем. Муницију коју добијамо од отсјека за наоружање те дивизије мање су количине, тако да не могу у потпуности подмирити ни потребе једног од наших батаљона. Зато подвлачимо, да треба имати у виду да нам се још одмах додијели што већа количина муниције.

Извјештај за 2 новембар као и за наредне дане подносимо вам редовно после истека 24 часа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За Штаб,
замјеник к-данта, мајор
Стојан Жугић

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ЈЕЛД
НАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ЗА ОКТОБАР 1944 ГОДИ**

ШТАБ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Стр. ПОВ. број

2 новембар 1944 год.

Предмет: Оперативни извештај за месец октобар 1944 доставља

ШТАБУ XII КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

П о л о ж а ј

Достављамо Вам месечни оперативни извештај јединица наше дивизије за месец октобар 1944 год.

1-X-1944 год.

Према наређењу Штаба корпуса, јединице наше дивизије постављене на просторију Радовашница—Двориште—Метковић—Вел. Врањска—Мала Врањска—Корман. Распоред јединица наше дивизије је следећи:

V Бригада: Налазила се на просторији Јевремовац—Вел. Врањска—Мала Врањска—Корман са задатком држања у блокади града Шапца. Истога дана непријатељ је покушао испаде у разним правцима потпомогнут моторизацијом и артилеријом, али је под притиском јединица V Бригаде присиљен да се повуче назад у град претрпевши осетне губитке.

У току ноћи јединице ове бригаде ликвидирале су непријатељско упориште Хођино Село. Непријатељ протеран у град.

XII Бригада: Налази се на просторији Радовашница—Метковић—Двориште са задатком одмора и сређивања, служећи уједно као резерва дивизији.

XXXII Бригада: Ова бригада у формирању. Налазила се на просторији Милошевац.

2-X-1944 год.

Јединице Дивизије на истом сектору са истим задатком.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9—4/1, к. 866.

V Бригада: У току дана ова бригада извршила напад на непријатељско упориште Думачу. Акција трајала до 16 часова. Није успела, пошто је непријатељ интервенисао из града једном тенковском формацијом.

Непријатељ је имао 5 мртвих и већи број рањених. Наши губитци: 2 мртва и 2 нестала.

XII Бригада: На истом сектору на одмору и сређивању.

XXXII Бригада: На истој просторији у формирању.

3-X-1944 год.

Јединице Дивизије на истој просторији са истим задатком.

V Бригада: На истим положајима са истим задатком. Непријатељ у току дана није био активан.

XII Бригада: На истој просторији на сређивању и одмарању.

XXXII Бригада: на истој просторији у формирању.

4-X-1944 год.

Јединице Дивизије на истој просторији, мањим делом ангазоване на рушењу комуникације Шабац—Обреновац.

V Бригада: На истом сектору. Једним делом својих снага ангажована на рушењу комуникације Шабац—Обреновац. У току дана није било никаквих промена.

XII Бригада: На истој просторији и са истим задатком.

XXXII Бригада: Задржана и даље на истој просторији у формирању нових батаљона.

5-X-1944 год.

Јединице наше дивизије на истим просторијама, једним делом ангазоване на просторији Орид—Мрђеновац са задатком примања нових регрута из Срема.

V Бригада: На истим положајима, померена преко Орида на Мрђеновац извесним снагама са задатком примања нових регрута из Срема. У току ноћи пребацивање регрута није извршено, понгго исти нису стигли на Саву.

Истог дана непријатељ је извршио напад на јединице ове бригаде. Одбијен уз осетне губитке.

Непријатељски губитци: 30 мртвих као и већи број рањених.

Наши губитци: 2 мртва и 4 рањена.

Уништена 2 непријатељска тенка.

XII Бригада: Задржана и даље на истом сектору на сређивању и одмарању својих јединица.

XXXII Бригада: На истом сектору у формирању батаљона.

6-X-1944 год.

Дивизија на истој просторији са *истим* задатком.

V Бригада: На истим положајима на блокади Шапца, једним делом ангажована на сектору Орид—Мрђеновац са задатком пријема нових регрута из Срема. у току ноћи Бригада примила 800—900 нових бораца за наш корпус.

Од ових бораца Бригади додељено 260.

XII Бригада: И даље на истом сектору на одмарању и сређивању.

XXXII Бригада: И даље на истом сектору у формирању батаљона и батаљонских руководстава.

7-X-1944 год.

Према наређењу Штаба корпуса јединице наше дивизије пребачене на просторију Дебрц—Бањани—Уб—Стублине са задатком затварања праваца и свих излаза који изводе од правца Обреновац—Шабац.

Распоред јединица наше дивизије је следећи:

J **V Бригада:** Постављена на просторију Грабовац—Стублине—Велико Поље—Дражевац са задатком вршења притиска на непријатељско упориште Обреновац. Непријатељ није био активан.

XII Бригада: Постављена на просторију Крнић—Месарци—Кожуар—Суво Село са задатком контроле комуникације Обреновац—Шабац. Један батаљон на Убу.

XXXII Бригада: Постављена на просторију Коцељева са задатком формирања штабова батаљона и команди чета, као и спровођења мобилизације у Коцељево и околини.

8-X-1944 год.

Јединице Дивизије на истој просторији са задатком блокаде Обреновца, мобилизације људства, притиска на комуникацију Шабац—Обреновац.

V Бригада: Задржана на истим положајима на блокади Обреновца и рушењу жел. пруге Обреновац—Лајковац. У току ноћи потргано 2 километра жел. пруге. Непријатељ није био активан. —

XII Бригада: Јединице ове бригаде на истим положајима са истим задатком вршења контроле комуникације Шабац—Обреновац.

XXXII бригада: Јединице ове бригаде задржане и даље у Коцељеву са задатком вршења и даље мобилизације.

9-X-1944 год.

Према наређењу Штаба корпуса наша дивизија требала је извршити напад на непријатељска упоришта Мислођин—Обреновац—Барич—Умку—Железник.

Распоред јединица био је следећи:

V Бригада: Извршила је напад на непријатељско упориште Мислођин—Обреновац. Непријатељ са Мислођина протеран. Напад на Обреновац није успео, пошто је непријатељ у току ноћи добио појачање.

Губитци непријатеља непознати.

Наши губитци: 10 мртвих и 20 рањених.

XII Бригада: Извршила је напад на непријатељско упориште Барич. Непријатељ се упорно држао са својим јаким истуреним јединицама у правцу Јасенка (700—800 непријатељских војника). Непријатељ протеран са свих положаја и сатеран у сам Барич (творницу). Пошто је свануо дан и непријатељ од правца Обреновца интервенисао са моторизацијом, јединице ове бригаде после краће борбе повукле су се на своје полазне положаје.

Непријатељски губитци: преко 40 мртвих и 90 рањених. Уништена 4 камиона.

Наши губитци: 2 мртва и 6 рањених.

XXXII Бригада: Јединице ове бригаде у току дана померене на просторију Бањани. Образовани штабови батаљона као и команде чета. Вршење мобилизације у околини.

10-X-1944 год.

У току дана јединице наше дивизије задржане на просторији Криваја²—Јасенак—Вранић—Барич. У току ноћи јединице наше дивизије извршиле су поновни напад на непријатељска упоришта Обреновац—Барич.

Распоред јединица је следећи:

V Бригада: Постављена на просторију Јасенак и оријентисана према непријатељу. У току ноћи Бригада извршила напад на Обреновац. Напад није успео због упорности непријатеља.

² Није нађено на карти 1 :100.000.

Непријатељски губитци: Због ноћи и невидљивости, непознати.

Наши губитци: 6 мртвих и 11 рањених.

XII Бригада: У току дана Бригада задржана на полазним положајима за напад који је уследио у току ноћи на непр.[ијатељско] упориште Барич. Напад није успео, пошто је непријатељ добио појачање и [био] добро утврђен у бетонским бункерима и фабрици.

Непријатељски губитци: 43 мртва и 84 рањена као и 11 заробљених.

Губитци Бригаде: 3 мртва и 5 рањених.

Плен: 1 тешки митраљез „Бреда“ и један карабин

XXXII Бригада: У току дана Бригада премештена на просторију Дражевац са задатком осигуравања дивизијске болнице и свих секција наше дивизије.

И-Х-1944 год.

У току дана извршено је извесно померање јединица наше дивизије у правцу Мале Моштанице са задатком рушења комуникације Београд—Обреновац као и спречавања сваког непријатељског покушаја да се пробије истим правцем.

Распоред јединица је следећи:

V Бригада: У току дана извршила померање на просторију Мале Моштанице са задатком рушења комуникације и спречавања непријатељског покушаја да се пробије од правца Београда ка Обреновцу. Дан протекао без промена.

XII Бригада: Јединице ове бригаде имале су мањег окршаја са непријатељем на сектору Барича.

XXXII Бригада: Јединице ове бригаде на сектору Дражевца са задатком вршења мобилизације у околини као и давања обезбеђења тешким рањеницима дивизијске болнице на путу за Ваљево.

12-Х-1944 год.

Јединице наше дивизије задржане на истим просторијама са задатком оријентисања према непријатељу. У току ноћи јединице наше дивизије (изузев XXXII бриг.) помериле су се на просторију Баћевац—Гунцати са задатком сређивања и одмарања.

13-Х-1944 год.

V Бригада: Смештена на просторији Гунцати у сређивању својих јединица, као и одмарању.

XII Бригада: Смештена на просторији Баћевац са задатком одмарања и сређивања својих јединица.

У току дана ова бригада имала је краћи окршај са непријатељем на косама изнад цесте. Непријатељ је претрпео осетне губитке. Бригада без губитака.

XXXII Бригада: Извршила покрет на просторију Велико Поље и преузела положаје XXXI Шумадиске бригаде, до села Бољеваца. У току дана јединице ове бригаде отпочеле су напад на непријатеља који је држао Звечку и Бело Поље. Непријатељ протеран. Извесни делови ове бригаде у току ноћи примили су једну гарнитуру нових регрута из Срема на Скели, коју су упутили у Штаб XXXVI Дивизије.

Ј4-Х-1944 год.

Према наређењу Штаба корпуса³ наша дивизија добила је задатак да нападне и ликвидира непријатељско упориште Жарково, југозападно од Београда. По ликвидацији овога упоришта [продужиће] преко Банова Брда и Чукарице у правцу центра града ликвидирајући успут сваки и најмањи непријатељски отпор.

Распоред јединица је следећи:

V Бригада: Од 13 часова у покрету од Гунцата на просторију села Кнежевац, где се прикупља до 24 часа за напад на непријатељско упориште Жарково.

XII Бригада: У току истог дана у покрету од Бањеваца до с. Железника, служећи као резерва Дивизије.

XXXII Бригада: У току истог дана ликвидира непријатељско упориште с. Звечка и Бело Поље. Непријатељ после дуже борбе потиснут у с. Забреж. Напад се продужује на упориште Забреж где се непријатељ пребацује на леву обалу реке Саве.

У току борби истог дана непријатељ је имао осетне губитке. Сопствених губитака није било.

Плен: 30 пушака, 2 п. митраљеза, 40 пари одела и обуће.

15-Х-1944 год.

Јединице наше дивизије извршиле су напад на непр. упориште Жарково. У току ноћи напад није успео, пошто се непријатељ жилаво бранио, кога је потпомагала моторизација. У току дана напад обновљен и јединицама успе ликвидирати с. Жатжово, а у току ноћи Баново Брдо и Кошутњак.

Распоред јединица:

V Бригада: Од 02,00 сата напада упориште с. Жарково. Напад траје до 06,00 часова, када се Бригада по-

³ Види том I, књ. 13, док. бр. 159.

влачи на полазне положаје. Успех није уследио због упорности у одбрани, добро утврђених положаја непријатеља, кога је потпомагала моторизација.

У току дана напад се продужује, те Бригада успева да ликвидира упориште Жарково и продужи за Баново Брдо, које успева Бригада ликвидирати у току ноћи као и Кошутњак.

Непријатељски губитци: 30 мртвих, 40 рањених и 55 заробљених.

Бригада је имала 24 мртва, 32 рањена.

Плен: 6 противавионских далекометних топова, 2 противавионска митраљеза, 2 вагона топовске и митраљеске муниције, 60 пушака и много остале ратне спреме.

XII Бригада: У резерви Дивизије, без I батаљона, који напада на упориште школа на Чукарици у продужењу левога крила V Бригаде. У току овога дана исто упориште није ликвидирано.

XXXII Бригада: Са једним деловима својих снага држи положаје у с. Звечка а са другим врши осматрање обале реке Саве од Гаја до Беглука и врши мобилизацију и прикупљање оружја и материјала у Обреновцу и околини.

16-X-1944 год.

По наређењу Штаба корпуса⁴ наша дивизија добила је задатак да се постави на просторију Авала—Рршањ—Бошњаци са задатком спречавања непријатељског надирања од Младеновца ка Београду.

Задатак и распоред јединица наше дивизије био је следећи:

V Бригада: Држи положај Баново Брдо до 15 часова, када је повучена у с. Жарково на одмарање и сређивање служећи као дивизијска резерва.

XII Бригада: Држи положај Рипањ—Бошњаци са задатком да спречи непријатељско надирање од Младеновца ка Београду, Непријатељ се на том сектору не појављује, већ се појављује на сектору Заклопача - Ритопек, услед чега Бригада добија наређење да се у току ноћи пребаци на просторију с. Зуце.

XXXII Бригада: На простору Обреновац—Скела—Звечка са задатком контроле обале реке Саве и вршења мобилизације у Обреновцу и околини.

³ Види дак. бр. 17ф.

17-X-1944 год.

Према наређењу Штаба корпуса наша дивизија има задатак да служи као резерва јединицама [Двадесет прве НОУ] дивизије на просторији Болеч—Лештани.

Задатак и распоред наших јединица је следећи:

V Бригада: После усиљеног марша током ноћи 16/17 октобра Бригада стиже из с. Жаркова у с. Бели Поток где служи као резерва I Дивизији⁵ чији је задатак спречавање непријатеља који надире из Ритопека и Заклопаче у правцу Авале.

XII Бригада: Бригада на положају Зуце, са задатком спречавања непријатеља који настоји да се пробије из с. Лештана и Болеча ка Авали. Истога дана јединице ове бригаде долазе до јаке борбе са непријатељем на простору Зуце—Авала. Положај одржан, непријатељ разбијен и одбачен у правцу Рипња уз велике губитке. У овој борби Бригада је била потпомогнута једним батаљоном V и једним батаљоном XXXII Бригаде.

Овога дана непријатељски губитци су: 523 мртва и 437 заробљених.

XXXII Бригада: У току дана са сектора Обреновца пребачена на сектор Пиносаве, где служи као дивизијска резерва, сем једног батаљона који је помагао XII Бригади.

18-X-1944 год.

Наређењем Штаба корпуса наша дивизија добила је задатак за даље прогоњење непријатеља који се повлачио у неред у преко Рипња у западном и северозападном правцу р. Саве.

Задатак и распоред наших јединица је следећи:

V Бригада: Око 6 часова Бригада узима положај Авала—М. Чот—Шупљи Кам. (к. 295). Променом у борбеној ситуацији Бригада залама десним крилом и заузима положај Авала—Црвени Брег а са истакнутим десним крилом на положај Цигански Гај. Долази до жестоке борбе јер непријатељ настоји да се по сваку цену пробије према западу на реку Саву. У овом окршају непријатељ је потпуно разбијен и одбачен уз велике губитке, према Љутој Страни (к. 364).

XII Бригада: Има за задатак прогонити непријатеља у правцу села Рипањ—Љута Страна (к. 364). Бригада наилази на јачег непријатеља у с. Рипњу на Љутој Страни. У току дана Бригада успе ликвидирати једну

⁵ Двадесет првој НОУ дивизији. Види док. бр. 27.

јачу непријатељску колону на путу Рипањ—Јбуто Страна. Међутим, на Љутој Страни Бригада није успела да ликвидира непријатеља, који се грчевито бранио са доминантних положаја.

У овим борбама са обе бригаде непријатељ је имао губитака 367 мртвих и 217 заробљених.

Губитци бригада: 44 мртва, 108 рањених и 3 нестала.

Плен: 3 неупотребива топа, 4 тешка бацача, 1 лаки бацач, 37 пушкомитраљеза, 21 стројница, 317 пушака 43 пиштоља, 2 радио-станице, 45.000 пуш. метака, 280 ручних бомби, 143 коња товарна и јахаћа, и много остале војничке одеће, обуће и спреме.

XXXII Бригада: У току дана Бригада извршила померање из Пиносаве за Ресник, са задатком обезбеђења дивизијске болнице и свих секција ове дивизије, служећи уједно као дивизијска резерва.

19-X-1944 год.

Дивизија има за задатак уништава разбијеног непријатеља који се повлачи и отступа у неред у правцу реке Саве.

Задатак и распоред јединица наше дивизије је следећи:

V Бригада: У току целог дана Бригада води борбу са непријатељем на просторији Рипањ—Љута Страна потискујући га на Љуту Страну (к. 364), где се непријатељ задржава уједно бранећи ове положаје. У току дана јединице V Бригаде потпомогнуте са јединицама XII Бригаде потпуно су блокирале непријатељске снаге на овом сектору.

XII Бригада: У садејству са V Бригадом употпуњава блокаду непријатељских снага на Љутој Страни.

Непријатељски губитци: 473 мртва, 64 заробљена.

Наши губитци: 59 мртвих и 38 рањених.

Плен: 8 п. митраљеза, 10 стројница, 105 пушака, 7 пиштоља, 15.000 пушчаних метака, 30 ручних граната, 29 коња, као и много остале војничке спреме.

XXXII Бригада: Задржава се у селу Ресник као обезбеђење дивиз. болнице и осталих секција, служећи као дивизијска резерва.

На овом сектору истурене јединице ове бригаде ухватиле су 27 немачких војника, који су се кретали од Авале у овом правцу.

20-X-1944 год.

Дивизија продужује са гоњењем и уништавањем разбијеног непријатеља, који настоји да се пребаци на леву обалу Саве.

Задатак и распоред јединица је следећи:

V Бригада: Продужујући напад у току ноћи, уз помоћ јединица XII Бригаде, успева Бригади потпуно разбити непријатеља на Љутој Страни тако, да су скоро сви непријатељски војници делом побијени или заробљени.

У току истога дана Бригада продужује у правцу Обреновца чистећи терен од непријатељских разбијених банди.

XII Бригада: У заједници са V Бригадом напада и уништава јачу непријатељску скупину на Љутој Страни и одмах затим продужује својом колоном, лево од колоне V Бригаде, чишћење непријатељских групација у правцу Мислођина.

У овој битци непријатељ је имао 460 мртвих и 820 заробљених.

Бригаде су имале 27 мртвих и 83 рањена.

Плен: 3 тешка бацача, 1 лаки бацач, 25 п. митраље-за, 33 стројнице, 331 пушка, 50 пиштоља, 40.000 пушчаних метака, 63 коња јахаћа и товарних, 109 ручних бомби, као и много остале војничке спреме.

XXXII Бригада: У покрету са дивизијском болницом и осталим секцијама Дивизије правцем Велика Моштаница—Мала Моштаница—Барич где се сместила.

Задатак Бригаде: Обезбеђење болнице и секција од правца Умка—Моштаница.

21-X-1944 год.

Према наређењу Штаба корпуса⁶ све јединице наше дивизије кренуле су убрзаним маршем правцем Обреновац—Барич—Умка где је у току 21 о. м. требало извршити пребацивање наше дивизије преко реке Саве у Срем.

22-X-1944 год.

У току истога дана све јединице наше дивизије стигле су на одређена места одакле смо се у току ноћи почели пребацивати преко реке Саве.

⁶ Види док. бр. 63.

23-X-1944 год.

По пребацивашу наше V Бригаде, услед квара на превозу били смо приморани да кренемо са јединицаа наше дивизије преко Београда и Земуна правцима:

V Бригада (која се пребацила скелом): Добринци—Шумановци, где се краће време задржала а потом продужила за Прахово где се сместила.

XII Бригада: Батајница—Шимановци где се сместила.

XXXII Бригада: Бежанија—Сурчин—Деч где се сместила са задатком осигурања дивизијске болнице.

24-X-1944 год.

Јединице наше дивизије смештене на просторији Деч—Шимановци—Прахово—Брестач на одмору и сређивању са извесним истуреним деловима у правцу Хртковци—Јарак—Јарчина.

Размештај јединица је следећи:

V Бригада: Смештена на просторији Прахово—Брестач без промене. На сређивању и одмарању.

XII Бригада: Смештена на просторији Шимановци на одмору и сређивању.

XXXII Бригада: Смештена на просторији Деч на одмору и сређивању, дајући обезбеђење дивизијској болници.

25-X-1944 год.

Јединице наше дивизије извршиле су извесЛГО померање у правцу Хртковци—Јарак.

Распоред јединица је следећи:

V Бригада: Поставила се на просторију Платичево—Никинци—Хртковци оријентишући извесне снаге у правцу Шапца.

XII Бригада: Имала је задатак да ликвидира непријатељско упориште Јарак. У току ноћи, после краће борбе, непријатељ је напустио село и повукао се у северозападни део села, одакле је давао жилав отпор.

XXXII Бригада: Задржана и даље на просторији Деча, где је извршила чишћење околине од немачких разбијених група које су се кретале у правцу Ср[ем.] Митровице. Том приликом побијена су 33 немачка ВОЈника а заробљена 2. Заплењено 8 пушака.

26-X-1944 год.

Јединице наше дивизије задржане и даље на истој просторији, са малим изменама у распореду јединица-

V Бригада: На истој просторији на сређивању својих јединица.

XII Бригада: Јединице ове бригаде у току дана наставиле борбу са непријатељем, кога су протерале у правцу Сремске Митровице.

Непријатељски губитци: 10 мртвих и већи број рањених.

Наши губитци: 6 рањених и 6 несталих.

Плен: 5 пушака, 2 пиштоља, 150 нагазних мина, 2 мотоцикла, као и други ратни плен мање вредности.

XXXII Бригада: Бригада се померила на просторију Буђановаца са задатком да исте ноћи нападне непријатеља на линији Јарак—Рума (Јарчина).

У току ноћи јединице ове бригаде протерале непријатеља, који се повукао у правцу [Срем.] Митровице.

Непријатељски губитци: 9 заробљених (други губитци нису нам познати).

Властитих губитака није било.

Плен: 2 бацача, 1 топ 45 мм и три пушке.

27-X-1944 год.

Према наређењу Штаба корпуса наша дивизија добила је задатак да у току ноћи једним обухватним маневром ликвидира непријатељско упориште Сремску Митровицу.

Распоред јединица је следећи:

V Бригада: Нападала је са северне стране, док је један део снага бачен да пресече комуникацију Митровица—Лаћарак. На овом сектору непријатељ је држао повезано целу линију Ср[ем.] Митровица—В. Радинци—Врдник—Фрушка Гора. Ову линију држале су једне од најбољих немачких јединица (штурмбатаљони) које су у одбрани биле веома упорне.

Акција није успела, пошто јединице нису имале података о непријатељу — да му се снаге налазе у каналу на целој горе поменутој повезаној линији, тако да је Бригада била ангажована само на овај сектор.

Губитци непријатеља исте ноћи су нам непознати.

Наши губитци: 8 мртвих, 12 рањених и 7 несталих.

XII Бригада: Исте ноћи, у садејству јединица V Бригаде, извршила је напад са источне стране на непријатељски гарнизон Ср[ем.] Митровицу. Напад није успео.

Непријатељски губитци: 11 мртвих и врло велики број рањених (уколико се могло дознати).

Наши губитци: 16 мртвих и 58 рањених.

XXXII Бригада: У своје надирању Бригада се задржала на салашу Вишњевци где је примила борбу која је трајала преко целе ноћи.

Непријатељски губитци: 24 мртва и више рањених
Наши губитци: 4 мртва и 9 рањених.

28-X-1944 год.

У току дана јединице наше дивизије под јакој артилеријском ватром непријатеља задржале се на полазним положајима.

Према наређењу Штаба корпуса, у току ноћи наша дивизија, уз помоћ артилерије Црвене армије, требала је обновити напад на непријатељски гарнизон.

V Бригада: Напада на истом сектору. Одмах после пакленог бомбардовања артилерије на град, јединице V Бригаде извршиле су напад истим правцем. И овога пута напад није успео, пошто је непријатељ давао врло жилав отпор, потпомогнут необично јаком артилеријом.

XII Бригада: Снаге ове бригаде поновиле су напад на непријатељски гарнизон, али се није успело због добро утврђених положаја.

Губитци непријатеља: непознати.

Наши губитци: 22 мртва и 58 рањених и 58 несталих.

XXXII Бригада: У току дана у два маха непријатељ је покушао да заузме салаш Вишњевци употребивши у нападу артилерију као и већи број минобачача. Непријатељ је одбијен и враћен на полазне положаје.

Непр. губитци: 40 мртвих и рањених,

Наши губитци: 2 мртва и 12 рањених.

29-X-1944 год.

Јединице наше дивизије задржале се на полазним положајима држећи град у блокади.

30-X-1944 год.

Распоред јединица наше дивизије исти. У току дана на положајима све три бригаде. Непријатељ је био местимично активан артилеријом.

Према наређењу Штаба корпуса, у току ноћи јединице XVI Дивизије требале су сменити јединице наше дивизије.

Око 19 часова 30 октобра јединице IV Војвођанске бригаде смениле су нашу V Бригаду.

Јединице II Војвођанске бригаде смениле су нашу XII Бригаду.

XXXII Бригада: И даље је остала на положајима салаша Вишњевци у сталној борби са непријатељем.

По добивању смене, V и XII Бригада сместиле су се у с. Шашинци са задатком одмора и сређивања својих јединица.

31-X-1944 год.

Јединице наше дивизије (изузев XXXII Бригаде) смештене на сектору Шашинци, са задатком одмора и сређивања својих јединица.

XXXII Бригада: И даље задржана на сектору Вишњевци оријентисана у правцу непријатеља. У току дана непријатељ је био активан са врло јаком артиљеријском и бацачком ватром, што је поновио и у току ноћи. Изненадно непријатељ се под најјачом ватром откачио од јединица ове бригаде и повукао у правцу Шида. Јединице ове бригаде наставиле су прогоњење непријатеља који се систематски повлачио.

Непријатељски губитци: 8 мртвих и 22 рањена.

Властити губитци: 3 мртва и 13 рањених.

По избијању јединица ове бригаде на с. Лаћарак, јединице се задржале на положају иза самог села, одакле су се по добивању смене од јединица XXI Дивизије повукле и сместиле у Срем. Митровицу.

Дивизија је у току месеца октобра 1944 имала следеће:

1. — Губитци:

а) Непријатељски:

2097 мртвих,
214 рањених,
1664 заробљених.

Укупно: 3975 избачених из строја.

б) Властити:

214 мртвих,
475 рањених, ^
76 несталих.

Укупно: 765 избачених из строја.

— Уништено:

- а) 2 непр. тенка,
- б) 4 непр. камиона,
- ц) 2 километра пруге потргано.

- 3. — Плен:**
- а) 6 противавионских далекометних топова,
 - б) 2 противавионска митраљеза,
 - ц) 3 неупотребива топа,
 - д) 1 исправан топ 45 мм.
 - е) 9 тешких минобацача,
 - ф) 2 лака минобацача,
 - х) 1 тешки митраљез „Бреда”,
 - и) 72 пушкомитраљеза,
 - ј) 64 стројнице (пикавци),
 - к) 102 пиштоља,
 - л) 860 карабина,
 - м) 419 ручних бомби,
 - н) 150 нагазних мина,
 - о) 2 вагона топовске и митраљеске п. а. муниције,
 - п) 100.000 пухпчаних метака,
 - р) 2 радио-станице,
 - с) 335 јахачих и товарних коња,
 - т) 2 моторбицикла.

Напомена:

Од показаног броја рањених непријатељских војника много је већи број, али то није могло бити тачно установљено.

Од показаног ратног плена, заплењено је још доста одела, обуће и остале спреме мање вредности.

Распоред јединице на дан 1 новембра 1944 год.:

V Бригада: У Руми, на одмору и сређивању јединица као и вршењу гарнизонске службе.

XII Бригада: у Руми, на одмору и сређивању јединица.

XXXII Бригада: У Сремској Митровици, са задатком сређивања и одмарања својих јединица.

Општи закључак:

По преласку наших јединица на терен равнице, терен на коме се наши борци нису извежбали борити са кудикамо извежбанијим непријатељским војником, претрпеле су наше јединице (иако у свим сударима са непријатељем као победнице) осетне губитке.

Узрок овако великих губитака лежи у томе, што се наши борци нису још привикли борби на равном терену. Нарочито у почетку било је врло тешко привикнути наше

борце на укопавање као и наступање разређених и мањих формација.

Други један узрок наших осетних губитака лежи у томе, што први пут наше јединице воде фронталне борбе са искусним непријатељем.

Предузете су све мере у погледу обуке људства о Борбама на равном терену", као и достављена упутства свим јединицама „Како се води фронтална борба“.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомисар — п. пуковник: Командант — пуковник:

М. Шиљеговић

(М. П.)

БР. 163

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ЗА ОКТОБАР 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
ХВИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 118/44
2 новембра 1944 год.

ШТАБУ ХИИ КОРПУСА НОВЈ

Достављамо вам извод из операцијског дневника за месец октобар 1944 године.

1-Х-1944 После виигечаоогане ушиорне борбе једонице наше дивизије у заједници са јединицама ХХХВИ дивизије разбиле су непријатељску концентрацију на сектору Лешница—Цер, заузеле Лешницу, овладале Цером и продрле у Мачву и Поцерину.

2-Х-1944 Наша дивикија добшга је задаггак да са једном бригадом, у заједници са бригадом ХИ дивизије, проведе блокаду Шапца, обухватајући га са тугозападне и западне стране, док би друга бригада приступила продирању на сектору Мачве у циљу разбијања четничких

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 47/1, к. 1067.

група и овлађивања истом, продирући према Сави, док је трећа наша бригада постављена на сектор Прњавор Чокешина—Петковица, са задатком сређивања тога сектора и контролисања Цера као наслоне тачке.

Распоред наших јединица за извршење овога задатка био*је следећи:

— II бригада постављајући сб на линију Мајур—Китог—Докторовача, у заједници са V козарском бригадом, спровела је блокаду Шапца са југозападне и западне стране.

— I бригада са своја два батаљона продирала је на сектор Мачве овладавши истом, не наилазећи готово нигде на организовани отпор непријатеља, док су два батаљона ове бригаде била постављена на линију Штитар—Табановић, као непосредна резерва јединицама II бригаде, које су држале блокаду Шапца, у случају да непријатељ покуша са испадом из града.

IV бригада постављена је на сектор Прњавор—Чокешина—Петковица, ради контроле Цера.

3-X-1944 Неиријагел у јагаицаи3—400 војника, у садејству са 20 оклопних кола извршио је на сектору II бригаде (Докторовача—Добросавци²) испад у циљу одбацивања наших снага од Шапца и разбијања наше блокаде. IV батаљон II бригаде, који је био постављен на томе сектору, иако бројно слабији и технички немоћнији, примио је борбу са овом непријатељском колоном и после вишечасовне жилаве и жестоке бојбе непријатељ је успео да потисне батаљон нешто уназад и продре до у село Богосавац. IV батаљон II бригаде у овој борби уништио је из противтенковских пушака 2 непријатељска тенка, које је непријатељ напустио и сам запалио у селу Богосавцу.

Губици непријатеља у људству: 12 мртвих и око 20 рањених, а наши губици: 1 мртав и 2 рањена, и уништена противколска пушка која је погођена гранатом из топа.

Два батаљона I бригаде са сектора Богатића 3/4 ноћу извршила су покрет за Малу Митровицу са задатком разбијања групе граничара, који су се сконцентрисали на сектору око Мале Митровице, а уједно са задатком минирања моста на каналу код М. Митровице, спречавајући и онемогућавајући на тај начин било ма какву интервенцију, особито интервенцију оклопних јединица од правца Ср. Митровице. Јединице I бригаде

² Вероватно с. Богосавац.

приступајући извршењу овога задатка нису наишле нигде на непријатељски отпор, јер су се непријатељске трупе, осетивши долажење наших јединица, разбегле и распршале на све стране, не дајући никаквог организованог отпора. Приступило се одмах затим минирању бетонског моста на друму који води од Ср. Митровице преко канала на Ноћајски Салаш. Исти мост је потпуно уништен и онеспособљен за сваки саобраћај. По завршеном задатку батаљони I бригаде, још у току исте ноћи, пребачени су на сектор Узвеће—Шеварице.

4-X-1944 Дивизија добила задатак да се са једном брмгадом постави на сектор Црна Бара—Равње ради прихвата нових бораца из Срема, стварајући мостобран на десној обали реке Саве. За извршење овога задатка хитно, усиљеним маршем, на одређени сектор за пребацивање упућена су два батаљона I бригаде и један батаљон IV бригаде, док су остала два батаљона I бригаде остала и даље на сектору Табановић—Штитар, а јединице IV бригаде на просторији Чокешина—Петковица—Липолист. Код јединица II бригаде у току дана није било никаквих значајнијих промена и непријатељ је углавном мировао не предузимајући никакве испаде офанзивног карактера у правцу наших јединица.

5-X-1944 Непријатељ газ Шапца поново покушава са> сотабијим снагама уз помоћ оклопних кола одбацити јединице наше II бригаде са линије Мајура у циљу разбијања блокаде Шапца од стране наших јединица, као и у циљу извиђања. Међутим око 13 часова после подне јединице III батаљона II бригаде извршиле су противнапад уништивши том приликом један непријатељски тенк, протеравши непријатеља у правцу његових ползних положаја, док су наше јединице задржале своје старе положаје.

Наши губици у овој борби: 1 мртав, а губици непријатеља у току ове борбе били су 5 мртвих и око 10 рањених.

У току дана на сектору Црна Бара—Равње (код Рачанског Кључа) вршено је пребацивање нових бораца из Срема, док се IV бригада налазила на својим старим положајима. Батаљон IV бригаде у селу Црна Бара наишао је на једну групу разбијених и оцепљених граничара, заробивши том приликом 4 п. митраљеза и 15 пушака са одговарајућим бројем муниције.

6-X-1944 Дивизија је добила задатак да са глашгајном бловиром Шабац са западне, јужне и југоисточне стране. IV

бригада хитно је уп/ћена на сектор М. Врањска—Орашац—Мишар, ради смењивања V бригаде XI дивизије и преузимања блокаде Шапца са те стране. Јединице I и II бригаде задржале су се на својим старим положајима, с тим што су два батаљона I бригаде добила задатак крстарења кроз Мачву, контроле Дрине и Саве према Митровици, политичког рада у Мачви и сређивања тог сектора. Непријатељ из Шапца у току дана био је неактиван и сва његова активност свела се је углавном на рад мањим извиђачким одељењима.

7-X-1944

8-X-1944 Према наређењу Штаба XII корпуса наша дивизија 7.X. о.г. око 12 часова обуставила је даље држање блокаде око Шапца и добила наређење да се усиљеним маршем крене у правцу Београда. У току дана бригаде су стигле на просторију Владимирци—Кожуар—Вуко-на, где су се и задржале у току 8 о.м. ради одмора и сређивања.

9-X-1944 Дивизија је добила наређење да са своје две бригаде, у заједници са једном бригадом XI дивизије, заузме на јуриш Обреновац. Општи правац напада наших јединица био је друм Шабац—Обреновац, т.ј. са западне стране и друм Стублине—Обреновац са јужне стране. Своју трећу бригаду, која је уједно служила као резерва дивизије, требало је поставити на друм Шабац—Обреновац, оријентишући је у правцу Шапца, са задатком затварања свих праваца, искључујући на тај начин било ма какву интервенцију од правца Шапца.

Јединице I бригаде, које су требале да изврше напад на Обреновац преко Скеле са западне и северозападне стране, наишле су у Скели на жилав непријатељски отпор, тако да бригада уопште према предвиђеном плану није у току ноћи 9/10 о.м. учествовала у самоме нападу на Обреновац, већ је у току целе ноћи водила борбу са непријатељем који се налази у Скели, не успевши ни да ликвидира непријатеља у Скели. У тој борби I бригада имала је 2 погинула и 4 рањена друга непријатељски губици: око 10 мртвих и око 20 рањених.

Јединице II бригаде, које су имале задатак да изврше напад на Обреновац са јужне стране, отпочеле су са нападом са закашњењем од једног сата, док су Јединице V бригаде и XI дивизије отпочеле са нападом тек око 3,30 часова. Сам напад био је потпуно неорганизован и према томе нису се нити могли постићи жељени резултати.

тати. Јединице II бригаде у току целе ноћи водиле су врло млитаву и неенергичну борбу са непријатељем, уепевши само да непријатеља потисну са прве линије, не осећајући уопште никакво садејство нити јединица I бригаде, ни јединица 5 козарске бригаде. По сванућу 10 о.м. јединице које су нападале биле су присиљене да се повуку на своје полазне положаје, држећи положаје на излазним правцима из града Обреновца.

Јединице IV бригаде које су добиле задатак да се поставе на линију Ратари—Бргулице у циљу обезбеђења извођења напада на Обреновац од правца Шапца, по наиласку на непријатељски отпор у Скели предузеле су самоиницијативно напад на посаду у јачини 250—300 војника који су бранили прилазе ка Обреновцу. После дуге и жестоке и жилаве борбе која је трајала око 5 часова непријатељ је протеран у правцу Обреновца.

Губици јединица II бригаде у борби на Обреновцу износили су 8 мртвих и 18 рањених, док су губици непријатеља били око 40 избачених непријатељских војника из строја.

Губици јединица I бригаде у борбама на Скели износили су 2 погинула и 4 рањена друга, а губици непријатеља били су око 15 избачених непријатељских војника.

Губици јединица IV бригаде у борби на Скели износили су 5 мртвих и 15 рањених, а губици непријатеља — 10 мртвих и око 20 рањених.

10-X-1944 Диџизија добила је задатак да главнином сеојих једршица продире даље ка Београду пребацујући се на сектор Вранић—Мала Моштаница, док ће са једном својом бригадом у заједници са јединицама XXXVI дивизије поновити напад на непријатељски гарнизон Обреновац. Напад на Обреновац отпочео је око 22 часа. Јединице II бригаде добиле су задатак да се преко Звечке забаци са северозападне стране Обреновца и нападну на сам Обреновац, северно од друма Шабац—Обреновац. У свом првом налету, користивши помрчину која је владала те ноћи и привукавши се у највећој тајности до самих непријатељских положаја, и то нападајући истог са леђа, успеле су да потпуно изненаде и у једном одлучном јуришу, којему је претходила жестока изненадна ватра, разбију једну јачу групу Немаца, који су били постављени на друму Обреновац—Шабац у висини школе и општине у селу Звечка и који су штитили прилазе ка граду. У успешно извршеном јуришу непри-

јатељу нанесени су већи губици, убивши том приликом 15 непријатељских војника, ранивши много већи број и заробивши 8 непријат. војника. Том приликом наше јединице заплениле су 4 непријатељска камиона, који су запаљени, 2 п. митраљеза и 10 пушака. По разбијању ове групе, јединице II бригаде продужују напад одређеним правцем на сам град, Непријатељ технички знатно надмоћнији, а особито бројно јак са артиљеријом и минобацачима и оклопним колима, упорно је и жилаво бранио у току целе ноћи само ивицу града и јединицама наше II бригаде, као и јединицама III војвођанске бригаде, и после извршена три напада не полази за руком да у току ноћи ликвидирају сам град. Пред саму зору јединице повукле су се на своје полазне положаје.

Губици јединица II бригаде у току овог напада били су 5 мртвих и око 15 рањених.

И-Х-1944 II и IV брмтада до 12 чг.сова извршиле су пскретиз села Стублине преко реке Колубаре, продирући у правцу Београда, смештајући се у село Вранић и Мељак.

Јединица I бригаде, које су на сектор Вранића пре» бачене дан раније, у току 11 о.м. добиле су наређење да са три батаљона изврше напад на непријатељско упориште Мала Моштаница где се налазило око 250—300 Немаца и белогардејаца, који су располагали са 6—8 бацача, 4 лака бацача и већим бројем аутоматског оруђа. Непријатељске снаге које су се у прво време држале на железничкој станици и првим кућама око станице, као и на улазу у тукел, по наиласку наших јединица повукле су се на положаје на североисточном делу села, од коте 187 и према прузи. Батаљони I бригаде извршили су напад на непријатеља који се упорно и жилаво бранио, сконцентришући бацачку ватру и аутоматска оруђа на подилазеће наше јединице. Око 14 часова непријатељу од правца Обреновца долази помоћ у јачини од око 100 непријатељских војника, који су дошли на оклопном возу (са два тенка на железничким вагонима). Када је изглед на успех био доведен у питање, напад је обустављен, с тим да се исти продужи по паду мрака. Падом мрака батаљони I бригаде наставили су са отпочетим нападом на непријатеља који се је жилаво бранио и после прилично жестоке борбе која се водила више сати непријатељ је ликвидирао и протерао према Умци, оставивши на бојишту 10 мртвих војника, док је већи број рањеника

успео да извуче. Заробљено је 6 војника а заплењено је: 1 п. митраљез „Збројевка“, 4 пушке, 78 мина за бацач, 3 сандука муниције „Маузер“ као и друге ратне спреме.

Уништено је: 4 вагона обложена песком који [^]служе као панцер, 1 тенк и један противколски топ и порушена је пруга у дужини од 3 км од тунела према Бачичу. Баш у моменту наилаaska оклопног воза од правца Умке минери I бригаде минирали су тунелско окно, тако да је цео један оклопни воз заједно са посадом у тунелу затрпан.

12-X-1944 Дивизија је по наређењу Штаба XII корпуса продужила је са продирањем ка Београду, постављајући се на сектор Велика Моштаница (I бригада)—Сремчица—Мелак (IV бригада). I Бригада са задатком активног дејства мањим одељењима у правцу Остружнице, Железника и даље ка Београду, испитујући непријатељске положаје као и снаге и садејствујући са јединицама XXXVI дивизије према потреби у правцу Умке.

13-X-1944 Дивизија је добила наређење да ликвидира непријатељско упориште у Умци, а по потреби садејствовати са јединицама XXVIII славонске дивизије у циљу ликвидације Железника и Жаркова, а потом продрати ка Београду. Јединице наше I бригаде, која је добила задатак да изврши напад на непријатељско упориште у Умци и Остружници, нису наишле ни на какав отпор непријатеља, пошто се исти пред наиласком наших јединица повукао једним делом ка Макишу, а једним делом ка Жаркову.

14-X-1944 Отпочео је садејству са јединицама Црвене армије на сам Београд. Наша дивизија добила је задатак да преко Макиша и Чукарице изврши продор у сам град и овлада савским пристаништем. Јединице I бригаде у своме продирању од Остружнице ка Београду наишле су на јак отпор непријатеља у Макишу (код стругаре). И поред неколико извршених напада у току дана, непријатељске отпорне тачке нису ликвидирани. Тек увече, после поново извршеног напада на непријатељско упориште, сваки отпор непријатеља био је сломљен, протеравши његове делове у правцу Чукарице. Том приликом заробљено је 11 непријатељских војника, око 10 убијено, а 20 је рањено. Уништена су 2 непријатељска тенка. Заробљено је 10 пушака. Одмах по ликвидацији непријатељског отпора у Макишу, јединице наше I и II бригаде продужиле су од-

мах са нападом у току ноћи 14/15 о.м. на Чукарицу Жестока и упорна борба вођена је у току **целе** ноћи међутим без икаквих позитивних резултата.

Губици наших јединица у току овога дана били су 3 погинула и 6 рањених.

IV бригада постављена је на сектор Остружница као див. резерва, а уједно обезбеђујући извођење акција наше I и II бригаде на Београд од правца Обреновца, контролишући уједно и ток реке Саве од Махиша до Остружнице, искључујући евентуалну могућност интервенције непријатеља из Сиема.

15-X-1944 Насвљена је борба за Чукарицу и у току дана II батаљону I бригаде рано у зору пошло је за руком да на једном месту изврши продор кроз непријатељску одбранбену линију и са целим батаљоном да се пробије на саму Чукарицу. Изненадном појавом овог батаљона непријатељу иза леђа, непријатељ је у паничном бегству почео да напушта поседнуте бункере, и II батаљон I бригаде правилно користећи створени моменат изненађења заробио је око 10 непријатељских војника, 2 лака митраљеза, један т. митраљез и већу количину пушчане муниције. Међутим, непријатељ се убрзо! средио и прикупио и отпочео са контранападом на овај батаљон који се је херојски држао и одбијао све ударце непријатеља. Кроз већ створени отвор у одбранбеној линији непријатељског положаја убачена је у борбу на саму Чукарицу цела I бригада ојачана са два батаљона II бригаде. У току целог дана вођене су жестоке борбе. Но, ипак, непријатељ није био протеран са Чукарице, бранећи се очајнички из школе и цркве у које је био сатеран. Наше јединице у току ове борбе нанеле су непријатељу веће губитке. Губици наших јединица били су 5 мртвих и 22 рањена. У овим борбама видно се истакао II батаљон I бригаде, који је по упаду у Чукарицу са задивљујућом упорношћу **У** току овога дана одбио неколико непријатељских противнапада. За овакво држање батаљон предложен је за одликовање.

16-X-1944 Ноћу 15/16 о. м., иако непријатељ **на** Чукар^и није био ликвидиран **и** протеран, јединице II бригаде и главнина I бригаде, остављајући мање снаге према непријатељу на Чукарици, продужиле су **напад** сам град Београд у циљу овлађивања **железничко**[^] станицом **и** савским пристаништем. У току дана, **У**^{за} једници са јединицама Црвене армије, јединице наШ

II бригаде вршиле су неколико напада на блокове зграда које су запосели и упорно бранили Немци у близини железничке станице и железничког моста на Сави. Но, непријатељски отпор у току овога дана није био скршен. Непријатељ са Чукарице у току 16 о. м. предузео је два противнапада против батаљона I бригаде у циљу овлађивања Чукарицом и поновног заузимања Бановог Брда, Противнапад непријатеља успешно потпомогала је непријатељска артиљерија са Бежаниске Косе и са друма Макиш—Чукарица. Но, ипак, овај батаљон I бригаде под овим силовитим притиском непријатеља није уступио нити корака уназад, држећи чврсто зграде које су посели и преправили за одбрану. Једино напуштане су оне куће које су под жестоком непријатељском артиљериском ватром биле потпуно уништене и срушене, када су се борци испод порушених зидова извлачили напоље и запоседали друге најближе зграде.

У тим борбама нанесени су непријатељу губици око 20 мртвих и 20 рањених, наши губици су 8 мртвих и 14 рањених.

17-X-1944 Непријатељске две дивизије које су се пробијале од правца Смедерева ка Београду у циљу пребацивања преко Саве на сектор Земунa, после тродневних жестоких бојева са јединицама Црвене армије, I пролет. корпуса и јединицама XXXVI дивизије на сектору М. и В. Мокри Луг—Гроцка—Авала, потпуно су разбијене и поцепане у већи број мањих изолованих група. Једна јача изолована група Немаца, увидевши да је немогући се пробити у правцу Београда и даље ка Земуну, оријентисала се у правцу Вел. Моштанице одакле би преко Умке тежила да се пребаци преко Саве за Срем. У вези овакве ситуације Штаб корпуса издаје хитно наређење нашој дивизији од 12 часова да се са нашом дивизијом хитно поебацимо на сектор Рушањ—Мељак—Вел. Моштаница, са које просторије је требало одмах предузети самоиницијативно гоњење и уништавање разбијених непријатељских преосталих групација. Још у току истога дана наша IV бригада у свом наступању ка В. Моштаница, пред сам пад мрака, наишла је на једну групу лутајућих непријатељских војника, које је ова бригада напала и потпуно разбила, убивши том приликом 10 непријатељских војника, заробивши 15, док су се остали разбегли у мраку.

18-X-1944 У току ноћи јединице I и IV бригаде пребачене на сектор Барич—Мала Моштаница, где су у то 18. X. о. г. вршиле детаљан претрес свог околног рена, ухвативши у току овога дана око 100 непријатељских војника.

Јединица I бригаде при покрету ка селу Баричу нападе су на једну јачу групу непријатеља која се је задржала у селу Баћевцу и Борку. Непријатељу су нанети следећи губици: око 40 погинулих, а исто толики број рањених; заробљено је 2 „Шмајсера“, 3 пиштоља и 20 непријатељских војника. Наши губици су 8 погинулих и 13 рањених.

19-X-1944 Једна јача група Неошиа јачине 2000—2500 војника, одбијена од Авале, пробијала се преко Степојевца и села Стублине ка Скели. Хитно на сектор Степојевца упућена су два батаљона IV бригаде, која су наишла на ову групу при њиховом прелазу преко Колубаре, предузевши одмах дрзак напад на њихове позадне делове. Непријатељ, потпуно деморалисан, није пружао никакав организовани отпор, већ у највећем нeredу бежао је испред наших јединица, које су му задавале тешке ударце. На самоме прелазу реке Колубаре побијено око 20 непријатељских војника, око 15 рањено, а 50 заробљено, запленивши око 20 товарних коња са свом спремом, већи број артиљерских граната, пушчане муниције, одјела, шаторских крила и друге ратне спреме. Одмах затим извршен је прелаз реке Колубаре, продужујући и даље дрске нападе на непријатељске позадне делове, гонећи у стопу непријатеља све до села Грабовца.

Јединице I и II бригаде и два батаљона IV бригаде, за време док су ова два батаљона гонила непријатеља, добили су наређење да се побаце на сектор Ратари—Бргулице—Скела, тако да је ова група Немца која се пробијала у правцу Скеле прво била нападнута на сектору села Грабовца од стране два батаљона IV бригаде, али због бројне надмоћности успела се пробити кроз јединице IV бригаде, наилазећи код Скеле на јединице II, а после и I бригаде. У току ноћи организован је напад на саму Скелу од стране јединица I и II бригаде, у садејству са црвеноармејском артиљеријом и минобацачима, док су јединице IV бригаде имајући сталан контакт са непријатељским задњим деловима продуживале са гоњењем непријатеља ка самој Скели.

20-X-1944 Иако непријатељ потпуно деморалисан, давао је жилав отпор и главнина у току ноћи пробила се одмах у правцу Шапца, док је једна група у јачини око 500 војника задржала се и даље у Скели, које су наше јединице у жестокој борби до сванућа потпуно разбиле, једним делом побиле а остатак заробиле.

Непријатељски губици су 70 убијених и 350 заробљених војника и официра.

Заплењено је 198 пушака, 6 п. митраљеза, 20 пикаваца, око 50 пиштоља, 23 товарна коња са опремом, разног санитетског материјала, одеће, обуће и друге ратне спреме.

21-X-1944 Наша дивизија добила је задатак да у садејству са јединицама Црвене армије (117 противтенковским пуком) пребаци се преко реке Саве на сектору Скела—Купиново а потом енергично продирати правцем: Купиново—Ашања—Деч—Војка—Стара Пазова у циљу сечења комуникације Земун—Сремска Митровица, садејствујући јединицама које ће извршити напад на Земун, и потпуног уништења непријатељске групације **У** Срему.

22-X-1944 Рано ујутро отпочело је пребацивање јединица I бригаде, које су одмах по пребацивању преко реке Саве постављене на линију: к. 75—Споменик—Ашања, стварајући на тај начин ужи мостобран, обезбеђујући пребацивање главнине дивизије. За I бригадом пребачене су јединице IV и II бригаде.

23-X-1944 **Отпочело је продирање ка комуникацији Београд—Загреб у циљу пресецања ове комуникације и спречавања бегства непријатеља у правцу запада.**

Јединице I бригаде које су продирале преко Деча и Шимановаца наишле су у с. Шимановцима на слабији непријатељски отпор који је с лакоћом сломљен и непријатељ је протеран у правцу Попинаца, Петроваца и Путинаца.

Појавом наших јединица и угрозивши бочно и иза леђа непријатељски гарнизон у Старој Пазови и заузећем Земуна, непријатељске колоне које су већ отступале од Београда и Земуна напустиле су и Стару Пазову, не дајући готово никакав отпор при заузећу овог места од стране јединица XXXVI дивизије.

Оријентација наше дивизије постала је сада Рума. Непријатељ међутим посео је канал Јарчину јачим снагама (јачине 1500—2000 војника) од с. Јарка—Добринци—Путинци.

Ноћу између 23/24. X јединице наше IV бригаде предузеле су напад на непријатељске снаге у с. Добринцима, јединице I бригаде на непријатељској упоришту у Путинцима, док је X војвођанска бригада (која је привремено стављена под команду XVI дивизије) нападала дуж железничке пруге на железничку станицу Јарчина и мост на каналу.

Непријатељ који је посео и добро фортификацијски утврдио топографске јаке положаје канал Јарчина, жилаво и упорно бранио се и наше јединице у току ноћи не успевају и поред све жестине борбе да овладају непријатељским положајима. Напад наших јединица потпомогла је црвеноармејска артиљерија.

24-X-1944 Непријатељ у току дагаа врло дрско иредузео је локалне испаде, успешно потпомогнуте артиљерском и минобацачком ватром, у правцу јединица I бригаде (с. Петровци), али су батаљони I бригаде, после малог уступака уназад, када је била доведена у врло критичну ситуацију, једна руска батерија противколских топова, — непријатеља уз велике губитке повратили и протерали на његове старе положаје.

Такође и на сектору IV бригаде, непријатељ у току дана био је врло активан, дејствујући стално артиљерском и минобацачком ватром, уништио том приликом један црвеноармејски теретни камион, а један теже оштетио.

Ноћу, 24/25. X о. г. припремљен је поново ноћни напад од стране наших јединица, но непријатељ нас је предухитрио и отпочео пре са ноћним нападом на положаје наших јединица. После двочасовне жестоке борбе, нарочито на сектору IV бригаде, наше јединице одбиле су све непријатељске покушаје одбацивања наших јединица од канала Јарчине.

Непријатељски губици у току дана били су око 40 погинулих и исто толики број рањених.

Наши губици износили су код I бригаде 9 мртвих и 40 рањених, а код IV бригаде мртвих и рањених.

25-X-1944 Поново организован је напад свим јединицама наше дивизије у садејству са црвеноармејском артиљеријом „Каћушама“.

Наша дивизија добила је задатак: разбити непријатеља на каналу Јарчини, ликвидирати непријатеља

³ У оригиналу је изостављен број мртвих и рањених. ¹

ски гарнизон у Руми и наставити са офанзивним дејством ка Ср. Митровици.

Јединице XXXVI дивизије које су садејствовале нападу наше дивизије требале су продирати једном колоном ка Иригу а другом колоном правцем ка Крушедолу—Кипови [пуст], са задатком обухвата Руме и напада на исту са североистока и севера.

XI дивизија наступа општим правцем: Буђановци—Јарак—Шашинци са задатком разбијања непријатељског појаса на каналу Јарчина, после чега дивизија наступа једном (главном) колоном према комуникацији Рума—Ср. Митровица а другом колоном према Ср. Митровици.

Напад је требао отпочети тачно у 12 часова. I бригада ојачана са два батаљона II бригаде добила је задатак да овлада с. Путинцима а потом да продире ка Руми нападајући исту са севера.

IV бригада имала је за задатак разбијање одбранбеног појаса на сектору Добринца, продужујући даље са нападом и продирањем ка Руми, нападајући исту са јужне стране.

Задатак X бригаде је продирање пругом од Буђановаца—жел. станице Јарчина—Рума.

Напад наше дивизије потпомогле су две батерије топова и један дивизион „Каћуша“.

Пре почетка напада извршена је артиљериска припрема напада. Напад, међутим, пешадије није отпочео у одређени час, што је узрок донекле у неуспеху у току овог напада, као и незнање искоришћавања учињеног и моралног и материјалног дејства „Каћуша“. Па и кад је отпочео напад, јединице IV бригаде нападале су врло млитаво и неенергично, док је на сектору I бригаде, која је нападала на Путинце, борба постајала све жешћа и жилавија.

Јединицама IV и I бригаде од Штаба дивизије издато је наређење да се обустави напад, с тим да се исти понови у 18 часова.

Нападу поново претходила је артиљериска ватра и ватра из „Каћуша“. Батаљони I бригаде у силовитом налету истерали су непријатеља из ровова око села Путинаца и докопавши се првих кућа отпочела је упорна борба за сваку поједину кућу и тек око 3 часа УЈУФУ наше јединице овладале су потпуно селом.

Јединице IV бригаде и после три извршена напада у току ноћи нису успеле овладати с. Добринцима. Но, заузећем с. Путинаца и продором батаљона I бригаде у

бок и у позадину непријатеља у Добринцима и фронта п ним притиском од стране батаљона I бригаде, непри тељ је био присиљен да се повуче из села Добринаца на тај начин и сломи цела његова одбранбена лини^ на каналу Јарчина.

Предузето је одмах *гоњење* отступајућег неприја теља до на 2 км пред самом Румом, где је непријатељ јачом концентричном ватром из митраљеза, миноба- цача и топова укочио даљи покрет напшх јединица~

Око 13 часова све јединице наше дивизије које су биле одређене за напад на град Руму, стигле су на своје полазне положаје за напад, опасавши град са југозападне, западне и северозападне стране.

Борба за сам град Руму отпочела 1е у 14 часова. Нападу претходила је жестока артиљериска ватра и ватра из „Каћуша“. Одмах затим уследио је напад пешадије, која је по врло неповољном земљишту, тј. потпуно равном и брисаном земљишту, морала се под- влачити непријатељским положајима, те је и зато на- пад у току дана врло споро и лабаво се одвијао. Падом мрака, отпочео' је озбиљнији напад, али је непријатељ три наша узастопна напада у току ноћи одбио.

Око 3 часа ујутру предузет је поновни напад, када је непријатељ, истеран из првих ровова, почео без- главо да отступа, не задржавши се у самоме граду, у правцу Ср. Митровице.

У 5 часова наше јединице потпуно су овладале градом и дале су у *гоњење* све до иза с. Вогња.

Наши губици у овим борбама износили су: 32 по- гинула и 77 рањених другова.

Губици непријатеља у овим борбама: преко 50 погинулих, око 100 рањених и око 40 заробљени&. За- плењен је 1 п. митраљез, 150 пари ципела и друге ратне спреме.

27-X-1944 Дивизија постављена је са две бригаде у Румк (II и IV) а једна бригада (I бриг.) у с. Вогњу, где су јединице задржане и у току 28 и 29-X о. г. ради сре- ђивања и одмора. XI дивизија продужила је са напа- дом на Ср. Митровицу.

30-X-1944 Према најређењу Штаба корпуса) гааша дивмзија добила је задатак да смени јединице XI дивизије и предузме напад на непријатеља који се налази у Ср- Митровици, са циљем уништења непријатељског гар- нizona, одбацујући непријатеља ка западу.

I бригада добила је задатак да у 21 час изврши напад на непријатељски гарнизон Ср. Митровица са источне стране.

IV бригада нападала би правцем жел. пруга—ва-шариште, захватајући својим десним кгашом железничку станицу Ср. Митровица. Напад је требао отпочети у 21 час, док су јединице VI пролетерске дивизије добиле задатак да изврше напад на непријатељско упориште Вел. Радинци, а по заузимању истих продирати ка југозападу са тежњом овлађивања непријатељским упориштем Лаћарак.

XXXVI дивизија имала је за задатак напад на непријатељско упориште у Бешеновцу и Шуљму, а по ликвидацији истих продирати ка Ердевику.

Напад успешно потпомаган је артиљерском ватром и ватром из „Каћуша“.

Батаљони I бригаде схваћајући потпуно важност постављеног задатка приступили су врло озбиљно и одлучно ка извршењу истог и после три врло одлучна напада и неколико извршених јуриша нити јединице IV ни I бригаде нису успеле у току ноћи овладати градом. Један батаљон I бригаде успео је на једном ужем сектору протерати непријатеља из ровова и продрети до првих кућа града [С.] Митровице, но непријатељ убаченим резервама и извршеним контранападом повратио је наше јединице на полазне положаје.

Убијено је 40 непријатељских волика а исто толики број рањених.

Наши губици су износили: 6 мртвих и 25 рањених.

31-X-1944 Заповешћу Штаба XII корпуса од 31 октобра о. г. XVI дивизија добила је наређење да одмах по смењивању од стране јединица XXI дивизије на положајима око Ср. Митровице изврши најбржи покрет за Кленак, одакле ће се пребацити за Шабац и поставити на сектор Мачве са задатком контролисања Дрине од Лознице до ушћа и Саве бд ушћа Дрине до Ср. Митровице, односно до у висину наших трупа на левој обали Саве.

Међутим, ноћу 31.X/1. XI о. г. јединице наше I и IV бригаде самоиницијативно предузеле су демонстративни напад на град Ср. Митровицу, који се претворио у стваран напад, и око 1 час наше јединице после сломљеног слабијег отпора непријатеља овладале су потпуно целим градом и дале се у гоњење непријатеља у правцу Лаћарка и даље ка Мартинцима. Неприја-

тељске Јаче заштитнице које су се поставиле на каналу иза Лаћарка у току 1 новембра о. г. водиле су борбу са јединицама наше I бригаде до смењивања од стране јединица XXI дивизије, када су се наше јединице сместили у град Ср. Митровицу.

Непријатељски губици износе: 5 убијених, 35 заробљених непријатељских војника; заплењено је 30 пушака, 2 п. митраљеза и 300 пари војничког одела и 100 пари ципела.

Наши губици: 4 погинула и 9 тњених.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије,

начелник,
мајор
Ребула

БР. 164

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 2 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
РАЗМЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ЧАЧАК—Г. ГОРИЈЕВНИЦА
И ДЕЈСТВО НА КОМУНИКАЦИЈИ ВРАНИЋИ—ВИДОВСКИ ТУНЕЛ¹**

ШТАБ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број службено
2 новембра 1944 г.
15.30 часова

ШТАБОБИМА БРИГАДА 23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Непријатељ је у току данашњег дана био врло активан на целом сектору северно од комуникације Чачак—Морава, захватајући појас између реке Чемернице и поменуте комуникације.

С обзиром на новонасталу ситуацију

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/3, к. 738.

НАРЕЂУЈЕМО

1. — Прва бригада ће се пребацити на сектор село **Обрадовићи**—Радуловићи—Николићи са задатком да се прикупи и организира. То извршити у првом сумраку и на тај начин да се померање изврши по деловима и борбом. Штаб бригаде је одговоран да успостави телефонску везу са 7, 14 и 9 бригадом.²

2. — 14 бригада заузеће положаје дуж комуникације Бранићи—Горња Горијевница, с тим да један батаљон држи на косама северно од села Вранићи (кота 280), а један батаљон на простору Чолића Бр. — кота 322. Остала два батаљона задржите у резерви у јужном делу села Горња Горијевница. Ваш је задатак контрола реке Чемернице, спречавање сваког непријатељског продирања и прелажења преко реке, тј. на леви брег Чемернице. С обзиром да се на простору села Вранићи, северно од њега, налази совјетска артиљерија и мање совјетске снаге, око 200 војника, морате са њима бити тесно повезани, координирати рад и водити рачуна о артиљерији. У састав ваше бригаде привремено шаљемо један батаљон Чачанског одреда, кога ставите под вашу команду за извршење овог задатка.³

3. — 7 бригада распоредиће се одн. остаће на истим положајима на простору села Ракова, не дозволити непријатељу прелаз преко Чемернице, држати тесну везу са 14 бригадом и руским јединицама, које се налазе око Вранића и Прељине. У случају борби координирајте рад.

4. — 9 бригада распоредиће се на сектору села Мијовкови (кота 536, 375 и источно од слова „Кр.“) са задатком спречавања непријатељског пробијања на том правцу и дејства на комуникацију Чачак—Видовски Тунел. Бригада се има наслањати на 14 бригаду.

5. — Сви штабови бригаде морају на својим секторима бити врло еластични, маневрисати мањим снагама, откривати непријатељске намере, затим се служити маневром опкољавања и потпуног уништавања њихових група.

Штаб Прве бригаде придодаће привремено два топа 9-тој и два топа 14 бригади, једну батерију нека поведе собом.

6. — Телефонска централа Прве бригаде нека се постави у село Горња Горијевница, заселак Баре, где ће се налазити до даљег у Штабу дивизије.

7. — Све бригаде ће још у току ноћи послати своје курире са писменим извештајем, када буду заузеле положај по овој наредби.

¹
² Види док. бр. 172.

³ Види док. бр. 171.

>

8. — У току сутрашњег дана доставити овом штабу исцрпне извештаје о свим борбама на овом сектору, нашим губицима у људству и материјалу, непријатељским губицима у људству и материјалу и све друге податке.

9. — Штаб 7 бригаде нека упути Чачански батаљон (батаљон Чачанског одреда) на сектор 14 бригаде, који батаљон нека се јави Штабу бригаде, где ће добити задатак. Војску нахранити и одморити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник
пуковник
Рајко⁴

Командант
п. пуковник
Мил. Ивановић

(М. П.)

БР. 165

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 2 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ ПОВ И ПО
СРБИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ОД 23 ОКТОБРА ДО
2 НОВЕМБРА НА ПОЛОЖАЈИМА ЦРНИ ВРХ, БАЈГОРА,
КАЧАИДОЛ, ПАКАШТИЦА¹**

ШТАБ XXIV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 62
2 новембра 1944 год.
у 6 часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ
Оперативно одељење

СИТУАЦИЈА:

I.

Непријатељ у јачини 4 немачке дивизије налази се на рејону Косова и Метохије. Његов распоред и јачина познати су нам само на сектору Лаб—Кос. Митровица. На просторији Подујево—Лужане—Орљани—Мердаре—Преполац

⁴ Рајко Танасковић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/3, к. 738.

алазе се два немачка пука, који углавном на старој српско-урској граници на овом сектору затварају комуникације груларе—Подујево, Мердаре—Подујево и Куршумлија—Подујево. Са извесним деловима утврђени су изнад клисуре ррани Дол—Лужане. Од наоружања имају артиљерију, не-солико тенкова и пешадијско оружје. Једна дивизија налази се распоређена на просторији Милошево—Вучитрн и Кос. Митровица. Утврђени су на положајима око градова на Косову.

Из резерве ових немачких снага извесне мање делове убацују по потреби на разне положаје овог сектора, са ци-л>ем потпомагања Шиптара на местима отпопа.

Шиптарске снаге на Косову и Метохији, по извештајима које имамо са Косова, јаке су око 30.000 наоружаних Шиптара, који су већим делом избачени на старој српско-т^пској граници према бугарским и нашим снагама. Један део Шиптара према Чакору, а остатак сврстан је у милиционарске одреде које Немци и шиптарски реакционари са Косова употрељавају на местрша где треба затворити правце нашег продора. Шиптари су већином наоружани пушкама, а имају и нешто аутоматског оружја. Муницију добијају од Немаца. Команданти мањих шиптарских јединица Шиптари мештани, а виших — немачки официри.

Борбеност код Немаца осредња, а код Шиптара добра.

Немци са наслонем на Шиптаре бране територију Косова и Метохије ради извлачења својих јединица са југа, које свакодневно одлазе правцем Скопље—Косово Поље—Митровица—Рашка и одатле крећу за Сјеницу.

II.

Наша дивизија по задатку који је добила од Главног штаба 15. X. т. г.² кренула је одмах према Косову. У Куршумлији смо ухватили везу са Штабом VI бугарске дивизије и совјетским пуковником-делегатом Врховне команде Црвене армије, који се налази код II бугарске армије, и са њима смо се сагласили да садејствујемо бугарским снагама по следећем плану:

1. — Бугарска армија са оклопном бригадом да наступа правцем Куршумлија—Преполац—Подујево—Приштина, де-

* То наређење Дивизија је добила од Главног штаба НОВ и ПО Србије 18 октобра. Она је дотада чистила Тогагицу и Косаницу од "реосгалих непријатељских групица. Види Операциски дневник Главног штаба НОВ и ПО Србије (за 18 октобар 1944 год.), док. бр. 199.

сним крилом правећи обухват до Бајовића Лазова—Крпи меј—Добротин. Лево крило бугарске армије са правцем Меп" даре—Подујево, обухватајући Туручицу.

Наша дивизија са две бригаде да направи маневарски обухват на правцу Кртињак (к. 1147)—Слатина—Полатна--! Пакаштица, одакле преко Качандола и Ба^горе пресецати комуникацију Скопље—Кос. Митровица нападом на Митровицу и Вучитрн. Једна бригада ради манифестација НО војске са бугарском резервом правцем Куршумлија—Преполац—Подујево, одакле да дође у састав дивизије на линији Бајгора—Бошљане.

Бугарске јединице имале су дужност по потреби указати помоћ нашим јединицама на нашем правцу дејства. По ликвидацији Вучитрна и Митровице следовао би накнадно план за садејство у даљим операцијама.

Напад наше и бугарске јединице имале су по плану да отпочну на целом сектору 23. X рано изјутра.

III.

Наша XI и XIII бригада извршиле су напад 23. X на положаје које су држали Арнаути и то од Тачевца (к. 1013)—Кртињак (к. 1147)—Угљарски Крш (к. 1297). Првог дана наше јединице овладале су овим положајима, мада је на левом крилу између нас и Бугара код села Вукојевац непријатељ иекористио отворен простор и потиснуо један батаљон XI бригаде. Сутрадан наше јединице продужиле су са наступањем, и након 6 дана непрекидне борбе, пошто смо очистили просторију на којој се налазе села: Слатина, Речица, Кокоровица, Трновица, Мургула, Житиња, Бреца, Полатна, Двориште, Г. и Д. Репа, Сиљевипа. Пардус, Г. и Д. Пакаштица и Ревуће, наша XIII бригада изашла је преко Пардуса јужно од Оштрог Копља (к. 1789) на Бајгору, а XI бригада на Пакаштицу—Качандол (к. 1048, 1201, 1423, 1300).

28 и 29. X. XIII бригада водила је борбе на **просторији** Бајгора—Црни Врх, на к. 1293, 1143, 1215, 1260 и 1364, и XI бригада код Качандола на Ђ.афи (к. 1084), к. 1423, к. 1300, к. 1201, к. 1442, к. 1351.

Након дводневне борбе на овим положајима наше јединице под притиском непријатеља повукле су се на леву обалу реке Лаб, и постављене на положају Д. Репа—Т^ачеваЦ Кртињак—Угљарски Крш, које и данас држимо.

Противник наш на читавој просторији били су Шиптари. Код Пакаштице 26.Х били су са Шиптарима и Немци са Гдним тенком и артиљеријом, које смо потисли ка Подујеву. На Црном Врху били су утврђени Немци, они су одбијали наше јединице кад су нападале Црни Врх, и заједно са већим шиптарским снагама ступили у противнапад те дочели потискивати XIII бригаду са положаја код Бајгоре. Непријатељска јачина није се могла тачно проценити, само се видело да иза непријатељских стрељачких стројева позади надиру са правца Вучитрн и Кос. Митровице велике колоне Немаца и Арнаута. По процени Штаба бригаде непријатељ је имао око 4000 војника на овом сектору. У истом међувремену на XI бригаду био је такође јак притисак са правца Ковачица — Бели Крш.

Претходних дана Шиптари су дејствовали из заседа и као герилске групе, борећи се врло упорно, били су утолико упорнији и опаснији што су исти на своме терену који им је добро познат.

XVII бригада, која је била остављена у резерви са специјалним задатком, на захтев штаба бугарске дивизије и без нашег одобрења отишла је на положаје Мердаре—Туручица, где је имала неколико борби за време операција XI и XIII бригаде према Бајгори. Сада је XVII бригада повучена у састав дивизије.

Бугарске јединице напредовале су само десним крилом на правцу Метохија—Крпимеј до Добротина.

IV.

Резултати операција:

1. — По предвиђеном плану наше јединице на време су изманеврисале на десном бугарском крилу и избиле изнад Митровице код Бајгоре и Црног Врха.

2. — Наши губитци:

XI бригада:	погинулих 23;	рањених 37;	нест. у борби 40.
XIII бригада:	погинулих 69;	рањених 101;	нест. у борби 53.
XVII бригада:	„ 24;	рањених 42	„
Свега:	„ 116	„ 180	„ 93.

3.— Непријатељски губитци: око 200 мртвих и много више рањених.

V.

Разлскзи нашег повлачења:

1.— Бугарски застој. Њихове јединице нису пошле у напад на целом свом сектору по предвиђеном плану. Оне уместо за три дана да ликвидирају Подујево, ни до данас нису прешле Преполац. На наш захтев да нас помогну са тежим оруђима, нису нам помогле. На наш захтев да појачају наше лево крило на сектору Качандола, нису то учиниле. На наш предлог да ликвидирају Подујево кад смо ми били на Качандолу и Бајгори и да искористе наш маневар на томе правцу, оне су застале са операцијама на своме сектору.

2. — Исцрпљеност у утрошку муниције код свих наших јединица, нарочито енглеско оруђе било је празно, а попуна муниције није стигла.

3. — Заморене јединице у вишедневним непоекидним даноноћним борбама по киши и рђавом времену.

4. — Исцрпљеност бораца услед глади на овоме терену, јер су наше јединице свугде наишле на пуста села, ни једно дете нити старца нисмо могли наћи у шиптарским селима. Борци неколико дана нису имали хлеба.

5. — Јаке снаге Шиптара и Немаца на положајима Бајгоре и Качандола које су извршиле противнапад 29.X.

VI.

Стање наше дивизије:

Назив бригаде	Колико батаљ.	Колико бораца	Пушака	Пушко-митраљ.	МД НД С	Миноба-пача	6 д 1 Примедба	
XI	3	859	493	38	4	4	70	
XIII	4	1132	392	53	4	5	65	
XVII	4	1063	642	57	3	4	82	
СВЕГА:	11	3054	1527	148	11	13	217	

У предње бројно стање улазе и неборачки делови]^с диница, а бројно стање дезертера са и без оружја није унесено у ову таблицу.

Од укупног броја пушака и пушкомитраљеза 504 пуш-
ка је енглеских и 119 пушкомитраљеза „Бренгал“, за које
је потребна енглеска муниција...

За оружје које прима „Маузер“ муницију извршили
смо делимичну поуну с муницијом, док за енглеско оружје
немамо никакве резервне муниције.

За минобацаче немачке располажемо свега са 400 мина,
док за енглеске уопште немамо. ..

С обзиром на напред изложено стање морал и борбеност
наших јединица је следећа:

У задње време наша дивизија попуњавана је новим
борцима који су већим делом дошли из редова бивших
четника Драже Михаиловића и недићеваца, што је наше
бригаде прилично разводнило, умањило дисциплину и бор-
беност, тако да је морал моментално пољуљан и код ста-
ријих бораца.

Напомињемо да је код новомобилисаних бораца поли-
тичка свест на врло ниском ступњу, која се одражава у
неиздржљивости и дезертирању из јединица за време мало
тежих борби.

Наша дивизија није имала могућности да се организа-
ционо учврсти и политички обради услед сталних покрета
и честих борби.

С обзиром да су борци у нашим јединицама заморени
и доста исцрпљени, да су јединице слабо наоружане, слабо
одевене и обуване, недовољно попуњене, наше је мишљење,
ако постоји могућност, да нашу дивизију смени нека друга
јединица, како би јој се омогућило да се одмори, среди,
наоружа, попуни и тако оспособи за претстојеће задатке.

За Косово и Метохију једна наша дивизија није довољ-
на да реши војно-политички задатак.

Садејство наших јединица бугарским не даје добре ре-
зултате и доводи наше јединице у тешку ситуацију, јер Бу-
гари имају тактику вођења вшпе рововских борби и спорог
офанзивног покрета. Борбеност Бугара врло је слаба.

У оваквој ситуацији наше јединице, уколико су на кри-
лу бугарских, изложене су непрекидним нападима арнаут-
ских банди, при чему трбше доста муниције, борба добија
Дефанзиван карактер, а борци се деморалишу.

СМРТ ФАПШЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар — п. пуковник,

Командант — мајор,

М. Ђ.⁸

³ Миле Ђаловић

БР. 166

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИЛР
СЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 НОВЕМБРА 1944 ГОД
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА КОД ПРИЈР
ПОЈБА¹**

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 25
2 новембар 1944 г.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V Санцашсе НОУ бригаде за *вођене* борбе са Немцима дана 2 новембра 1944 године на положајима Седобро—Расно—Бијуково Брдо—Дренова (секција Пљевља 1:100.000)²

Непријатељ

- а) Непријатељ је био јачине 800 војника Немаца.
- б) Наоружање непријатеља: више митраљеза шараца, 2—3 топа, од којих један брзометни, 1 противколац, 2 жишара, 3 тешка бацача, неколико лаких бацача, као и већи број машинки.
- в) Морал код непријатеља доста слаб. Борбеност прилична. Активност у борби доста добра.

Наше јединице

- а) 2, 3 и 4 батаљон, јачине 270 војника, са 9 пушкомитраљеза, 3 брза шарца, 2 тешке бреде, 2 тешка бацача и 2 лака бацача.
- б) Дана 2 новембра 1944 године вођена је борба са Немцима на положајима Дренова—Расно—Бијуково Брдо—Седобро. Вид борбе: одбрана поменутих положаја. Време: неповољно-кишовито, ветар и магла.
- в) Од правца [Ман.] Милешева, Пријепоља и Бистрице, непријатељ је кренуо у напад на наше положаје, у циљу Да нас са истих протера и да себи осигура пролаз ауто-колонама од Пријепоља за Прибој.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 36/6, к. 1253.

² Види док. бр. 158.

— Овим нападом непријатељ је мислио да нас изненади, па је снажним налетом у саму зору напао на наше положаје.

— Наше јединице нису се дозволиле да буду изненађене, већ су будно пратиле сваки покрет непријатеља, тако кад је непријатељ напао наше једошице на положају, снажном ватром дочекале су непријатеља.

— Непријатељ је био тако дочекан од стране наших јединица да се је морао повући у неред и уз велике губитке на своје полазне положаје.

г) Наши губитци у овој борби: 2 лакше рањена.

Непријатељски губитци: 54 мртва, више рањених војника и официра.

д) Морал наших јединица на достојној висини.

ђ) Од ратног материјала заплењено је: 3 брза шарца, 1 пиштољ, више муниције, пушака и другог ратног материјала и спреме.

е) Утрошено је 1000 метака за кал. 7.5 мм, 1400 метака за кал. 7.9 мм, 1960 метака разне друге муниције, 19 мина од тешког бацача и 21 мина од лакога бацача.

ж) Борба је текла по предвиђеном плану. Непријатељ је, претрпивши велике губитке, био приморан да се у неред повуче на своје полазне положаје.

Непријатељ се је повукао на своје полазне положаје у највећем неред, где је у томе повлачењу и трпео највеће губитке.

Овај успех наших јединица дао је потстрека и морала борцима да радо воде борбу са Немцима. Рђавих последица није било код наших јединица.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара
капетан

Командант — капетан,
Бошко Шкрбовић

(М. П.)

**ОБАВЕШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОД 3 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШЕФУ СОВЈЕТСКЕ ВОЈНЕ
МИСИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ЗАДАЦИМА ЈЕДИНИЦА;**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО СРБИЈЕ
ОПЕРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ
Оп. бр. службено
3 новембра 1944 год.

ШЕФУ СОВЈЕТСКЕ ВОЈНЕ МИСИЈЕ

Распоред и задаци напгих јединица:

1. — Сектор Чачка: XXIII дивизија садејствује нашој XVII дивизији и тамошњим совјетским јединицама. Налази се на линији: Љубићско Брдо (к. 311 и 372) — Трбушани к. 286.

2. — Сектор Крајева: II пролетерска дивизија налази се на линији: Мала Борча—Чемерница—Витановац—Врба—Тава (к. 550). 1 ов. м. повукле су се совјетске јединице са овог сектора. II пролетерској дивизији придодали су два пука тешких бацача и један пук противколских топова у циљу одржања садањег њеног положаја.

3. — Сектор Косова: — На отсеку Приштина—Косовска Митровица јединицама II бугарске армије садејствује XXIV дивизија на правцу Куршумлија—Вучитрн, односно Митровица, која се налази на линији: Угљарски Крш—Кртињак—Тачевац. 4. косовска бригада садејствује правцем Медвеђа—Орљани—Подујево и сада води успешне борбе са Немцима на линији: Држња Чука (к. 1018) — с. Бараина—Чука Жари (к. 921).

— На отсеку Врање—Прешево садејствује XI¹ дивизија правцем Врање—Приштина и сад се налази на линији: Китка (к. 1287)—Свети Илија (к. 1270)—Вршник. 2. и 3. косовска бригада са просторије: село Богдановце — село Лукарце — Ново Село дејствује на комуникацију Прешево — Бујановац.

4. — Остале наше снаге држе поједине просторије и исте чисте од заосталих разбијених Немаца и четника и то: — XXV дивизија на просторији: Петровац на Млави Пожаревац — Неготин;

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

XIIУ дивизија на просторији: Јухор пл. — Гледић-ске Планине — Трстеник — Варварин; и
XГЈУИ дивизија на просторији: Јастребац — Топлида — Косаница.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

(М. П.)

БР. 168

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 3 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА КОД КРАЉЕВА И О
РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ПРОТИВ НЕМАЦА¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 210
3-XI-1944 г.
у 7 час.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА СРБИЈУ

1. — Наш фронт према Краљеву назад неколико дана се пасивизирао — претворио се у одбрану достигнутих положаја, ради тога што Руси врше неку размену својих јединица. Задњих дана су им се свакодневно мењала наређења по неколико пута. То сте уосталом могли видети из наших депеша. Последње које нам је генерал Миљајев рекао при свом поласку јесте: Једна њихова бригада артилериска са једним њиховим пешадиским пуком остала је на овом сектору (45 минобацача и 20 противколских топова са пуком пешадије), а да ће једна њихова пешадиска дивизија ускоро Доћи на овај сектор. Главнина ове дивизије је већ отишла.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/3, к. 738.

2. — Задатак ових њихових јединица које су оставде јесте држање положаја до доласка њихове дивизије. Ми смо чврсто повезани са штабом ове артилериске бригаде која је остала код нас. На положају наше јединице су се утврђења пале и такође су чврсто повезане са њиховим јединицама.

3. — Непријатељ уз подршку своје артилерије која је врло јака активно се брани. Свакодневно потпомогнут својом артилеријом врши нападе, но ови напади су одбијани уз помоћ руских тешких оруђа, уз велике губитке по непријатеља.

4. — При слању радиограмских извештаја врло нам је тешко наводити непријатељске губитке, јер се они не могу одвојити од наших и руских јединица, те према томе више пута избегавамо да наведемо непријатељске губитке, већ једино их наводимо када наше јединице негде на крилима воде саме борбу.

5. — Наши положаји су следећи: III Српска бригада држи положаје: Мала Борча—Чемерница—Шумарице—Витановац—Чукојевац. У Чукојевцу један руски минометни пук (20 оруђа). IV Бригада и два батаљона VI Бригаде држе положаје: Врба (к. 227) — Голетар (к. 277) — Батал Ливаде — Берановац (к. 309) — Ђава (к. 550). На самој цести код с. Врбе, источно од села, налази се минометни пук и пук противколских топова, као и пук пешадије који је бројчано врло мали.

6. — Од нашег Санитетског отсека обавештени смо да ће у Врњачкој Бањи бити већи болнички центар. Но, од јуче, 2 о.м., непријатељ је почео својом артилеријом из Краљева да туче Врњачку Бању, те сматрамо да је за сада тај центар у Врњачкој Бањи незгодно оснивати.

7. — Од наше III Бригаде смо обавештени да је у с. Витковац стигла 15 Мајевичка бригада.

8. — Већи број избачених из строја, свакодневне борбе, артилериска ватра, киша, а уз то слаба обученост бораца је прилично измориле наше јединице. Предлажемо да 15 Мајевичка бригада, уколико већ она нема неки нужнији задатак, смени нашу III Бригаду како бисмо могли бар дан—два извесне јединице држати на одмору и исте сређивати. . .

9. — Услед свакодневних борби истрошиле су наше јединице све резерве муниције. Зато нам је потребно ако имате да нам пошаљете муниције, граната за бацаче и против колске топове, као и ручне бомбе.

10. — Од 29 прошлог месеца па закључно до 2 о. м. У борбама са непријатељем имали смо 8 мртвих и 48 рањених.

тТепријатељски губици за исто време: 81 мртав и 139 рањених. Заплењено неколико „шараца“, 50 пушака, муниције и остале ратне спреме.

— Сад овог момента смо обавештени да је већ стигла 223 руска дивизија до Трстеника и да ће да смени 2 минометна пука и пешадиски пук. Значи, остаје она и пук, т.ј. 20 противколских топова. Ми ћемо се са њима повезати и према њиховим задацима равнати.

22. — Молимо пошаљите нам „Уредбу о пуној формацији наших дивизија“, јер исту сте нам обећали.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п. пуковник,
Милинко Ђуровић

Командант — п. пуковник,
Средоје Урошевић

(М. П.)

БР. 169

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 НОВЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМДИМА КОД
С. ВРБЕ¹**

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
3 новембра 1944 г.

V

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Достављамо вам извјештај са нашег сектора за 2 новембар 1944 г. У току овога дана наша се бригада налазила на линији: Врба (к. 210—к. 227) — Голетар—Шумари—Берановац—Ћава (к. 550). Батаљони VI Српске бригаде налазили су се на нашем лијевом крилу, тј. Шумари—Берановац (к. 309) —Ћава (к. 550), као лијевобочно обезбјеђење.

Јуче око 9 часова непријатељ је извршио напад на наше лијево крило од правца Ратине, али после извјесног времена борбе исти је одбијен на првобитне положаје. У току

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34/3, к. 738.

дана непријатељ је доста активно тукао артиљеријом положаје на читавој нашој линији. Такође руска артиљерија тукла је непријатељске положаје. Наши губици су у борби која је вођена на лијевом крилу 3 рањена друга. Непријатељски губици нијесу нам познати. Од ратног материјала нијесмо ништа заплијенили, а такође ништа ни изгубили.

Данас се такође налазимо на истим положајима, до сада нема неких нарочитих промјена, изузев што непријатељ туче артиљеријом положаје наших јединица.

У вези вашег наређења да се формира обавјештајна чет^а при штабу те дивизије, ми вам упућујемо за исту 20 бораца међу којима 10 старих, а десет нових бораца. За све упућене другове карактеристике као и остале потребне податке упућује вам наш обавјештајни официр.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб,
замјеник к-данта, мајор,
Стојан Жугић

БР. 170

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ СЕДАМИНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА НА ПОЛОЖАЈИМА МОЈСИЊЕ—ИЛИЈАК И ВИДОВСКИ ТУНЕЛ—ВИДОВА¹

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
3.XI.1944
7.45 час.

ШТАБУ XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

У акцији коју смо предузели 31 п. мј. на линији доњи крај Мојсиње—Илијак по наређењу Штаба XIV Корпуса, нисмо Вам јавили непријатељске губитке јер исте нисмо

¹ Оригинаал, писан на машини, налази се у архиви Војно-историског института под рег. бр. 16/6, к. 987.

² Види док. бр. 147.

логли тачно знати, а сада смо исте сазнали, и то од цивила који су изишли на овај сектор код нас. У гооњој акцији непријатељ је имао 37 мртвих, до којих су наши борци дошли

11 док до осталих нису дошли јер упоришта нису била заузета. А такођер по извјештају цивила непријатељ је цмао више од 50 рањених који су претрпјели ударце од **ЦХХ** тешких бацача.³

Јуче око 9 часова непријатељ је предузео напад на наш IV батаљон на линију Буковац и у краткој али жестокој борби непријатељ је избацио наш IV батаљон са Буковца, гдје се и сада налази. Јачина непријатеља који је јуче нападао била је око 200 Нијемаца, те је у тој борби непријатељ имао 3 мртва и 7 рањених. Наши губици јуче: 3 рањена (1 командир чете и 2 замј. командира чете). Исти су рањени од бацача и то средње.

Извјештај о акцији нашег II батаљона: Наш II батаљон већ како је добио задатак од друга команданта дивизије да прочисти сектор Вранића те да остане на раскрсници цеста Вранићи, овај батаљон је затекао Нијемце на тим цестама и у двочасовној борби непријатељ је био протјеран с тог сектора и батаљон остао је на тој линији са задатком који је добио од Штаба дивизије, а који смо му ми додијелили. 29. увече око 12 часова, један руски батаљон је кренуо крај нашег II батаљона у Вранићима, и том приликом рекли су Штабу II батаљона један капетан и поручник да су командир њихове дивизије и командир наше дивизије наредили да иде наш батаљон са руским батаљоном да пресјеку комуникацију на линији Видова—Паковраће, и том приликом капетан и поручник (руски) рекли су да су они добили задатак те да ће се наш батаљон налазити под њиховом командом. Батаљонрх су кренули и стигли су на линију Каменица 30. предвече; наш батаљон сазнавши да се непријатељ налази у Каменици предложио је капетану-команданту Ц.А. да се ликвидирају Нијемци из Каменице и да иду онда на добивени задатак. Овај капетан на то није пристао, већ је рекао! да то није њихов задатак и да је он добио други задатак. Оба батаљона кренули су и у ноћи обишли су Нијемце у Каменици између Каменице и Видовског Тунела и том приликом прошли на линију Видова са циљем да пресијеку комуникацију. У рану зору, Нијемци из Каменице, од школе и тунела спојили су се око оба батаљона те је настала жестока бооба, борба је трајала 5 сати и уз помоћ нашег једног вода који је остао¹ изван сбруча, а и уз само пожртвовање нашег штаба батаљона — старих бораца и руководиоца, након 5 часова борбе наши су

³ Види док. бр 156.

се успјели пробити заједно са руским батаљоном уз велике губитке. У овој борби погинуо је један комесар чете, 2 водника, 3 десетара и 10 нових бораца. Овај пут имали смо 43 рањена, међу којима већи број руководиоца (пол. делегата водника и десетара). Укупни губици, што рањено, што нестало — има свега око 115. Од изгубљеног оружја има 2 шарца, који су остали код погинулих митраљезаца, и око 30 пушака. Такођер су претрпјели губитке и црвеноармејци. Непријатељ у овој борби имао је око 30 рањених и мртвих. Послије ове акције батаљон смо повукли у састав бригаде.

Поред ове грешке коју је штаб нашег батаљона учинио што је дозволио да буде под командом штаба батаљона Црвене армије, овај батаљон састао се и са четницима, те се је штаб батаљона састао са командантом четничке ужичке бригаде, који су хтјели да предузму борбу против њих али није дозволио командант руског батаљона, већ им је казао са којим задатком иду, казао им је свој знак за авионе и артељерију, које је вјероватно послије тога командант четнички јавио Нијемцима.

О самом горе наведеном упознат је друг комесар дивизије.

Ми се налазимо сада на линији: раскршће код извора преко Трепче—Орловац—Солинац — са предстражом испред Солинца на једном км — те заселак Добриње у селу Остра.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Ђејван

Станић

**ЦДРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 3 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧАЧАНСКОГ НОП
ОДРЕДА „ДРАГИША МИШОВИЋ“ ЗА ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕ-
НА ОД НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ГРУПИЦА И ВРШЕЊЕ МО-
БИЛИЗАЦИЈЕ ЗА НОВ¹**

ШТАБ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број службено
3 новембра 1944 г.
у 13 час.

ШТАБУ ЧАЧАНСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „ДР.
ДРАГИША МИШОВИЋ“

С обзиром да се наша дивизија налази на сектору Чачка и врши операције на том подручју, то ће Ваш одред, све док се дивизија налази на овом сектору, потпадати у војничком (оперативном) погледу директно под команду Штаба 23 дивизије НОВЈ.

Један Ваш батаљон задожите и даље на сектору Теочин—Брајићи—Бањани—Бранетићи. Тај батаљон, одн. том батаљону поставите у задатак чишћење терена на том простору према Равној Гори од четничких група и групица.

Један батаљон смо привремено ставили под команду Штаба наше 14 бригаде, тако да ће, док се налази под њиховом командом, од њих добивати наређења у оперативном смислу.

Ваш штаб нека се и даље налази у Горњем Милановцу, с тим да се стално код батаљона налази по ледан члан Штаба одреда, који ће контролисати рад батаљона. То нарочито важи за батаљон на сектору Теочина. Иначе остале делове штаба држите у Горњем Милановцу до даљег наређења.

За издавање војничких директива и наређења у оперативном смислу је за Вас компетентан непосредно само Штаб 23 дивизије. Уколико будете добијали наређења од других штабова НОВ и ПО Србије, [ви] их обавестите да потпадате под војничку команду Штаба 23 дивизије и нас о томе обавестите.

Поред чишћења терена од четничких група и хватања издајника и петоколонаша на Вашем сектору је Ваш нај-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

важнији задатак вршење мобилизације за нашу војску. Мобилизацију вршите на целом подручју Вашег одреда, помоћу мобилизацијских патрола, а у сарадњи са политичким властима, тј. народно-ослободилачким одборима. При вршењу мобилизације не дозвољавајте никаквих протекција и поступајте објективно и најсавесније, имајући у виду у првоодреду интересе наше борбе. Уколико наиђете на извесно неразумевање у том погледу код политичких власти, гледајте да то заједнички уредите и нас известите.

Све новомобилисане шаљите у Команду чачанског подручја, где ће бити зборно место мобилисаних за нашу дивизију, а одатле ће их Команда подручја упућивати нама.

Обратите пажњу на четничке тројке, које треба на сваки начин похватати и немилосрдно уништавати. Развијте јаку мрежу обавештајне службе на сектору Вашег одреда и за то користите људе наклоњене нама и наше симпатизере. Једино на тај начин, тј. ослањајући се на народне масе, можемо открити све злочинце, похватати их и поставити пред народни суд.

Одржавајте везу сваког дана са нашим штабом путем курира које отпремите са превозним средствима за брзо пребацивање: коњем, бициклом или колима.

Најмање сваког дана по једанпут шаљите нам писмене извештаје о ситуацији на сектору Вашег одреда, као и о резултатима постигнутим на извођењу мобилизације и чишћењу терена.

Пошаљите нам бројно стање Вашег одреда у људству, оружју и материјалу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар,
п. пуковник
Војо Поповић

Начелник,
пуковник
Рајко Танасковић

Командант,
п. пуковник
Мил. Ивановић

(М. П.)

П. С. Наш штаб налази се у селу Милићевци, фамилија Глишевићи.

БР. 172

**ЛЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ БРИГАДЕ
/ФОРМИРАНЕ У СССР) ОД 3 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ВР-
ХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О БОРБАМА С НЕМЦИМА
ОД 30 ОКТОБРА ДО 2 НОВЕМБРА НА ПОЛОЖАЈИМА
КОД ЧАЧКА¹**

ШТАБ
I САМ. БРИГАДЕ
НОВЈ ИЗ СССР²
Бр. 0045/оп.
3 новембра 1944
Обрадовићи

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВЈ

29 октобра т. г. бригада је, према добијеној заповести 23. ударне дивизије, извршила марш Крагујевац—Г. Милановац, где се у потпуности прикупила до 20 часова истог дана.

30 октобра у 1,00 примљена је заповест 23. ударне дивизије којом је бригади одређен следећи задатак.³

„Прва бригада формирана у Совјетском Савезу пребациће се ујутро 30 о. м. у 4 часа са просторије Г. Милановац на просторију Вранићи и са једним батаљоном запосести железничку пругу између Љубића и Трбушана према непријатељској групацији која се налази на просторији између пруге и Мораве јужно од к. 244, са задатком да % дејствује према истој садејствујући и повезујући се са јединицама Црвене армије у Трбушанама и Љубићу”.

По извршеном маршу до просторије Милићевци ступили смо у везу са јединицама Црвене армије, које су у то време већ водиле борбу са Немцима, а који су их били потиснули и заузели Љубић, Пријевор и Трбушане. У вези са новоствореном ситуацијом, задатак бригаде се унеколико изменио.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/3, к. 790 А.

² Прва југословенска бригада формирана је у СССР 1 јуна 1944 год. највећим делом од заробљеника из оних јединица које су Немци стварали од окупираног становништва Југославије и употребили их на Источном фронту. У Југославију је стигла 6 октобра 1944 год. и стављена је под команду Двадесет треће НОУ дивизије У СССР није више формирана ниједна југословенска бригада.

³ Редакција не располаже овом заповешћу.

У споразуму са командантом 93. дивизије Ц. А. и командантом 266 пеш. пука (левог суседа), бригада добша задатак да изврши напад на непријатеља правцем Пријевор—Трбушани, протера непријатеља из те просторије, пресече друм и железничку пругу у рејону Трбушани и спречи непријатељски саобраћај правцем Чачак—Видовски Тунел.

До 15,00 30. 10. т. г. бригада је посела полазни положај за напад западно од цркве у југоисточном делу Мијоковаца са оба батаљона у првом борбеном реду. Батаљони су ојачани са по два одељења пионира и по тедном батеријом топова 76 мм. У резерву позади 1. батаљона (деснокрилног) налазила се 6. чета (2. батаљона), јуришна чета и два батаљона пионира. Лево од нас налазио се 3. батаљон 266. пеш. пука Ц. А. са тиме је био непосреднут међупростор од преко 1 км. Десно од нас није било суседа.

У 15,00 отпочео је напад на непријатеља и од тог момента ситуација се развијала овако:

30. 10. 1944. 1. багшљон не ваилазећи на јачи отпор противника зауставио се око 22,00 на 800 м северозападно од с. Трбушани. — 2. батаљон од самог почетка напада води стално огорчену борбу са непријатељем и премда је непријатељ извршио два противнапада, батаљон је од 24,00 успео у напредовању око 1 км и ушао у с. Пријевор. — Левокрилна 4. чета 2. батаљона претрпела је том приликом знатније губитке, јер је непријатељ пред фронтом исте био најјачи и најупорнији. — На достигнутим положајима батаљони су се зауставили и укопали.

Услед тога што је 1. батаљон наилазећи на слабији отпор успео да напредује много даље од 2. батаљона, створио се између истих међупростор, у који је убачен 1. вод јуришне чете из састава резерве.

31. 10. 1944. Око 1,00 непријатељ је пробио фронт левог суседа разбивши његову деснокрилну 7. чету. Остаци 7. чете суседа, оставши на левом крилу нашег 2. батаљона, заломили су заједно са левим крилом 2. батаљона фоонт, штитећи леви бок нашег распореда. У то време упућен је 2. вод јуришне чете на лево крило нашег распореда, који је потиснуо непријатеља и успоставио донекле ранији фронт суседа.

Око 2,00 1. батаљон продужава извршење свог задатка, јлмећи отпор мањих непријатељских група, и око 4,00 пресеца друм и жел. пругу на средњем лелу с. Трбушани. Пионери придати 1. батаљону порушили су железничку пругу на том делу и минирали друм испред и позади фронта батаљона. Овде се 1. батаљон, окренут фронтом ка Чачку,

утврдио за одбрану са једном четом јужно [од] друма, обезбеђујући се са стране Мораве. Леђа 1. батаљона са правца Видовски Тунел штити 9. бригада 23. дивизије, но међупростор са њом са стране Мораве остаје необезбеђен. — 1. батаљон на овај начин извршио је свој задатак у потпуности. Трпечи у више наврата јаку артиљериску и пешадиску ватру и одбивши неколико непријатељских покушаја да се пробије ка Тунелу, 1. батаљон остао је на свом месту до краја дана. •— У овим борбама велику помоћ пружила је батаљону придата 1. батерија нашег дивизиона. уништавајући непријатељска митраљеска гнезда и онемогућавајући нападе непријатељских тенкова.

За цело ово време водиле су се на фронту 2. батаљона огорчене борбе. Непријатељ је током ноћи извршио још два противнапада према левом крилу батаљона, но оба пута је одбијен и 2. батаљон је напредовао још 4—500 м избивши на јужну ивицу с. Пријевора, где се утврдио и остао до краја дана, трпећи јаку артиљериску и пешадиску ватру као и нападе непријатељских ударних група током целог дана. — Леви сусед остао је на својим ранијим положајима, за 4—500 м у лево и позади од 2. батаљона.

1. 11. 1944. Запсвешћу ~~23~~ уд. дивизије од 31. 10 т. г. постављен је бригади следећи задатак:

„Данас 31 о. м., одмах по пријему овог наређења, све наше јединице предузеће напад на свом одређеном правцу у циљу ликвидације немачке групације на левој обали Мораве у околини Чачка и то:

Прва бригада у току ноћи очистиће сву просторију између комуникације Љубић—Вранићи—Морава и Чачка. Тражиће садејство руске артиљерије и руских јединица на свом левом крилу. По ликвидацији те просторије затвориће излаз из Чачка ка Трбушанима са једним батаљоном, а са другим батаљоном затворити прелаз преко Мораве, наиме поставити га између Трбушана и Мораве тако, да може спречити сваки покушај Немаца са десне обале Мораве. Свакако у току саме акције обратиће пажњу на евентуални покушај Немаца да се пребаце са десне обале на леву.“

У 1,00, након кратког артиљериског налета (који је трајао 2 минуте), бригада је са оба батаљона прешла у напад. ^ међупростор 1. и 2. батаљона, који се током дотадање борбе повећао на преко 1 км, убачена је прво 6. чета, а потом и 3. батаљон 9. бригаде. — Током напада батаљона, од Којих је 1. батаљон нападао правцем истока, а 2. батаљон У правцу југа, требао се овај међупростор ликвидирати и

3. батаљон 9. бригаде извући када 1. и 2. батаљон дођу додир. — Још до почетка напада и до убацивања 3 батаљона 9. бригаде у међупростор, непријатељ је покушао т продре у исти, но одбијен је 6. четом и једним водом -јупишне чете.

Ј.УРИ-

1. батаљон одмах у почетку напада трпи јаку арт митраљеску ватру, но савлађајући све препреке уз прилично велике губитке, овлађује к. 244 и жел. станицом Трбушани и тиме извршава у потпуности свој задатак

2. батаљон, који је нападао са севера, успео је и поред огорченог отпора противника да избије у с. Трбушани и да ухвати везу са 1. батаљоном.

Леви сусед 3. батаљона 266. пеш. пука Ц. А. који је требао такођер нападати правцем југ, одржавајући везу са нашим 2. батаљоном, није уопште пошао V напад. На наша питања током ноћи, сусед левО' одговарао је „напредујемо успешно“, но у зору, када су наши батаљони извршили постављене задатке и када је 2. батаљон добивао бочну ватру у леви бо^с, сусед је на наше питање одговорио да уопште није нападао ноћу. — Бригаде НОВ које су нападале на њима одређеним правцима, нису имале успеха. На тај начин бригада, која је једина извршила постављени јој задатак, била је исувише истурена и изложена непријатељској ватри и са фронта и бокова.

Одмах по овлађивању к. 244 непријатељу су стигла појачања са правца Чачка и он је прешао у противнапад. Позади десног крила 1. батаљона непријатељ се у групама почео пребацивати преко Мораве, која је на том делу газна. Извиђачки делови истурени на том делу на Мораву нису били довољно јаки сузбити надирање непријатеља. У овоме моменту 1. батаљону понестаје и муниције и није у стању одржати положаје, те се повлачи на стари положај у средњем делу с. Трбушани, где се зауставља око 10,00. — 2. батаљон трпи сада јаку ватру са фронта и оба бока, повлачи се полако на стари положај. Резерва 3. батаљона 9. бригаде доноси мало користи, јер и њој понестаје муниције.

На овим положајима батаљони трпе јаку артиљериску и бацачку ватру. Непријатељ напада лево крило 2. батаљона и суседа лево. Око 12,00 1. батаљон под притиском далеко надмоћнијег непријатеља поново се повлачи. Непријатељски напад проширио се и на цео фронт 2. батаљона.

У 14,00 батаљони отступају и даље и око 15,30 налазе се на гребену дуж пута југозападно и западно [одј ДР^{КВ} у југоисточном делу Мијоковаца. Овде се јединице срећУЛУ и поново поседају за одбрану положаје на гребену ЈУ од пута. Овај положај остаје у нашим рукама до краја Д^а

2. 11. 1944. У току ноћи 1/2. 11. 44 на фронту батаљона цаше бригаде доста мирно. Пред зору Немци поново нападају. Успели су да се пробију између 2. батаљона и суседа лево. Угрожавају леђа 2. батаљона. Са овом групом бори се јуришча чета и извиђачки водови бригаде. У 6,00 Немци нападају и 1. батаљон. Својом арт. ватром страховито туку оба батаљона. Сусед лево заломио своје десно крило уназад, повукао се на леву обалу Чемернице и овим открио сасвим леви бок нашег 2. батаљона, где Немци све рише надиру.

У 7,55 Немци пробијају у рејону 3. чете и обилазе десно крило 2. батаљона. Постоји опасност потпуног опкољавања 2. батаљона. У 8,00 1. батаљон прешао је у противнапад, потиснуо противника и опасност је донекле отклоњена. У 10,00 Немци су поново напали и у 10,30 се уклинили међу 1. и 2. четом. Оба наша батаљона претрпела су велике губитке, нарочито у старешинском особљу.

Око 11,30 стижу у позадину и на десно крило наше бригаде јединице 14. бригаде и један батаљон врши противнапад на Немце десно¹ од нашег 1. батаљона. Овим се ситуација на десном крилу донекле поправља. Руси лево од нас исто врше противнапад и донекле успевају, али сувише су далеко од нашег 2. батаљона да би му могли стварно помоћи и он под притиском Немаца почиње да отступа. Положај 2. батаљона задржавају у својим рукама извиђачки водови и јуришна чета.

Око 13,30 2. батаљон се опет враћа на првобитни положај, а исто тако и 1. [батаљон] који је био потиснут од пута. Јединице 14. бригаде помажу. Непријатељ стално туче наше лоложаје јаком арт. и бацачком ватром/

Око 15,00 непријатељ поново напада, бригада трпи велике губитке. 1. батаљон поново врши противнапад и помера се мало напред. Код људства оба батаљона осећа се премореност услед непрекидних жестоких борби без одмора. Око 15,30 2. батаљон не може више да се одржи на свом положају и отступа ка десном боку 1. батаљона. Непријатељ све јаче надире. .

У 16,00 бригада је добила наређење⁴ да се извуче правцем Милићевци, прикупи у рејону Обрадовићи—Радуловићи—Николићи и реорганизира. Падом мрака отпочело је извлачење. Први се је извукао 2. батаљон под заштитом роту нападаја јуришне чете, а даље извлачење, 1. батаљон, потиле су јединице 14. бригаде која нас је сменила на тим положајима.

² Види док. бр. 182.

Крајем дана све јединице бригаде стигле су у одређени рејон, где се је у току 3 овог месеца отпочело са реорганизацијом јединица.

Људство бригаде, како војници, тако и официри и полит. комесари, показало се у борби чврсто, постојано и храбро, што доказују и жртве које је бригада имала за 4 дана борбе. Резултати борби били би далеко већи да је било јаче садејство и потпомагање од стране суседа, а нарочито да је била јача помоћ артиљерије, која је у борбама, због недостатка муниције, мало учествовала.

За време ових борби од 30. 10. до 2. 11. 44 било је:

1.) Губици код непријатеља:

а) убијених 508, рањених 820, заробљених 15 војника и официра.

б) Уништено: 8 камиона, 64 пушке, 19 аутомата, 16 митраљеза, 7 топова, 4 тенка, 1 радиостаница, 2 бацача 82 мм, 2 оклопљена аутомобила, 44 митраљеска гнезда, 4 бетонска утврђења, 1 кухиња.

в) Заплењено: 1 путнички аутомобил, 28 пушака, 10 аутомата, 2 митраљеза, 2 радиостанице, 1 истраживач мина, 4 пиштоља.

2.) Властити губици:

а) Погинулих 135, рањених 324, несталих без вести 88 војника и официра.

б) Уништено и пропало код погинулог, рањеног и несталог људства: пушака 295, аутомата 98, пушкомитраљеза 37, митраљеза 16, бацача 50 мм 10, бацача 82 мм 3, противоклопних пушака 9, топова 1, сигналних пиштоља 9.

Командант 93. стр. дивизије гварди — пуковник Саличев за овакав рад бригаде и за тако храбро држање изјавио је бригади своју благодарност.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар:
мајор **ЈГончаревић**⁵

Начелник штаба:
капетан **Пришлин**⁷

Командант:
потпуковник **Месић**⁶

⁵ Ђуро Лончаревић

⁶ Марко Месић

⁷ Маријан Пришлин

БР. 188

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИ-
ТЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 3 НОВЕМБРА 1944
ГОД ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА КОД
ПРИЈЕПОЉА НА ПОЛОЖАЈУ ЗАЛУГ—ДУШМАНИЋИ—
ГРАДИНА¹**

ШТАБ
III САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 190
3. XI. 1944 г.

РЕЛАЦИЈА

III Санџачке НОУ бригаде за вођене борбе са Њемцима на сектору Залуг—Душманићи—Градина дана **1 и 2** новембра т. г.

(Секција Пљевља 1 : 100.000)

Непријатељ

а) Јачина непријатеља је била 1.500 бораца и то четника, недићеваца и Њемаца дивизије „Јегерштурм“.

б) Наоружање непријатеља: 100 шараца, више тешких и лаких баџача, као и већи број топова кал. 75 мм и 105 мм, који су тукли из Пријепоља и са Качева.

/ в) Морал, борбеност и активност непријатеља је била добра.

Наше јединице

а) 2, 3, 4 батаљони и Милешевски одред у јачини 550 бораца, наоружани са 40 п. митраљеза, 5 митраљеза, 3 тешка баџача и неколико лаких баџача као и 3 баџача „Пијата“ — „ЦОН БУЛ“.

б) Између Д и 2 о. м. вођена је борба са Њемцима и четницима на сектору Градина—Душманићи—Залуг—Избичањ. *

в) Непријатељ се почео пребацити на лијеву обалу Лима између 31-ог и 1-ог на више мјеста и успио да се

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

пребаци на лијеву обалу Лима, а нарочито уз велику при-
помоћ њихове артиљерије која је тукла из Пријепоља
као и са комуникације Пријепоље ка Бистрици. По пре-
бацивању непријатељ је одмах напао на наше положаје
Градина—Душманићи и Залуг. Наше јединице су упорно
браниле ове положаје и борба се водила поса у прса, али
непријатељу је стално долазило појачање од Пријепоља
које се пребацивало помоћу сплавова на више мјеста преко
Лима и све под јаком заштитом артиљериске и митраље-
ске ватре која их је штитила, и тако је непријатељ успио
да овлада горе наведеним нашим положатима. Наше су се
јединице морали повући под јаким притиском неприја-
теља на положаје: Иконовац—Барице—Лесковац—Избичањ
и спријечиле надирање непријатеља у правцу наших по-
ложаја. Исто тако јединице које се налазиле на сектору
Залуг—Избичањ су стално задржавале непријатељску мо-
торизацију која је надирала од Пријепоља ка Бистрици и
успјеле да задрже три дана непријатељску моторизацију
да не пређе за Бистрицу, уништирајући му већи број мотор-
них возила и непријатељских војника који су надирали
низ лијеву обалу Лима да би избацили наше снаге које се
налазиле изнад самог Лима према Избичњу и Залугу тј. да
би обезбиједили комуникацију Пријепоље—Прибој и да би
имали слободан пролаз, али снажним ударцем наших је-
диница нијесу успјели да овладају поменутиим положајима.

г) У овој акцији која је непрекидно вођена од почетка
њиховог прелаза, тј. између 31. и 1. па закључно до 3 но-
вембра т. г., наше су им снаге нанијеле осјетне губитке
како у мртвим и рањеним тако и у оштети њихових мо-
торних кола.

д) Наши губици су 2 мртва и 8 рањених, а непријатељ-
ски губици — 120 мртвих и око 200 рањених. Исто тако
уништено је око 20 до 30 камиона, неколико мотора и оште-
ћено је неколико тенкова.

ђ) Морал наших јединица. био је од почетка па до за-
вршетка ове акције на завидној висини, гдје су наше је-
динице показале необичну борбеност и снажљивост у
борби.

е) Од ратног материјала заплењена је велика количина
муниције од свих врста оружја, као и остале ратне спреме.

ж) Исто тако и ми смо потрошили прилично муници-
ције, а нарочито ручних бомби, мина од „ЦОН БУЛА“⁵¹
лаких и тешких бацача.

з) Борба је текла од почетка па до краја према предвиђе-
ном плану и била је врло успјешна јер су непријатељу
нанијети огромни губици како у људству тако и у мате-
ријалу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар-мајор
Данило Кнежевић

Командант-п. потпуковник
Халил Хаџимуртезић

(М. П.)

Начелник-капетан
Јагош Мирковић

БР. 174

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 НОВЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉ-
СКИХ И СОПСТВЕНИХ СНАГА ПРЕД КРАЉЕВОМ И О
РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ОД 3 НОВЕМБРА¹**

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. службено
4 новембра 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

3. ов. м. непријатељ је држао положаје: западни дио
села Врба—Заклопача—Брђанија—Шумари. Поред тога, не-
пријатељ комуницира стално од Краљева према Врби.
У исто вријеме довлачи извјесна појачања, односно смјене
оним јединицама које су на положају. Ово нијесмо могли
провјерити, да ли је смјена или појачање. Јачина непри-
јатеља је промјенљива. Састав 80% Њемпи. Непријатељ је
наоружан са топовима, бацачима, пушкомитраљезима и пу-
шкама. Поред овог наоружања на нашем сектору саобра-
ћају са неколико тенкова. Тешка оруђа непријатеља налазе
се поред цесте на Заклопачи, Ратинској коси и код Кован-
чука, а штаб јединица које су на овом сектору налази се

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
Риског института под рег. бр. 35/3, к. 738.

у Ратини. Намјере непријатеља према нашој процјени биле су да не дозволи нашим јединицама да овладају комуникацијом Врба—Краљево и да на тај начин успоре заузимање Краљева.

Распоред наших јединица у току 3 о. м. био је следећи: наш 5. батаљон посјео је источну ивицу с. Врба, лијево од цесте закључно са к. 210; 4. батаљон затвара међупростор од к. 210 искључно са к. 357; 3. батаљон налази се на положајима закључно к. 357 и искључно к. 253; 1. батаљон посјео је к. 253 и закључно к. 242; 1. батаљон VI бригаде држи положаје лијево од нашег 1. батаљона закључно са к. 309, док 4. батаљон VI држи положаје лијево од Берановца закључно са Чавом (к. 550) и служи као бочно осигурање; наш 2. батаљон налази се у с. Вранеша на одмору, којег у случају потребе користимо. Наше намјере у току јучерашњег дана биле су да задржимо положаје на којима се налазимо и да не дозволимо непријатељу да нас одбаци са истих.

У току јучерашњег дана непријатељ је тукао артиљеријом наше положаје и на нашем лиjevом крилу, од правца Ратине преко Јасика, покушао је да направи испад али је исти био одбијен. Поред тога, непријатељ је десно од комуникације у правцу Трноваче јуче око 15 часова успио да протури једну групу са пушкомитраљезом, која је припучала на једну руску батерију. Ми смо одмах упутили једну чету нашег Другог батаљона да прегледа терен десно од комуникације и иста је у току јучерашњег дана као и ноћи задржала се на самој обали р. Мораве, затварајући исту. Око 19 часова непријатељ је напао на наше десно крило и после борбе од једног часа успјели смо да га повратимо. Непријатељ је у овим борбама имао 17 мртвих које су наши борци видјели пред њиховим рововима. Наши губици су три рањена.

Сада се налазимо на истим положајима и са истим распоредом јединица. Непријатељ је пред нама исти, као и његови положаји. Од стране непријатеља не примећује се још никаква активност.

Руске јединице које су се налазиле на нашем десном крилу у току ноћи 3/4 ов. *м. смијењене су са новим јединицама, с којима смо у вези, али још нијесмо упознати са њиховим задацима за данас. Ми ћемо се свакако равнати према њима.

Уколико за то постоји услова, добро би било да пођемо напријед, јер од оваквог ратовања имамо више штете него што би то имали када бисмо били у офанзиви. Свакодневно држање положаја у рововима и рђаво вријеме утичу ^{при}

лично негативно на морал новог људства. У исто вријеме добро би било да нас обавијестите о јачини Руса на овом сектору и о њиховим намјерама.

Тражени списак погинулих другова у овим борбама доставићемо вам чим нам батаљони буду исти упутили.

Телефон који се налази код нас шпе исправан, односно са њим се веза слабо држи или боље рећи никако. у чему је квар наши телефонисти не могу констатовати.

О свим промјенама код нас бићете на вријеме обави-

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант, п. пуковник,
Блажо Јанковић

БР. 175

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 4 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О РАСПОРЕДУ И АКЦИЈАМА СВОЈИХ БАТАЉОНА*

ШТАБ
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
4 новембра 1944 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

Положај

Непријатељ је у циљу да би заштитио комуникацију посебно све погодније положаје изнад пруге. На погодним местима поставио је артиљерију (на гребенима изнад Новог Села, Лепосавића у Рудници и још понегде) а њихове посаде у скоро свим селима имају тешке бацаче. С времена на време покушавају у мањим одељењима да се попну на Копаоник. Свакодневно имамо мање борбе са тим групама. Користећи се zgodним засадама у тим борбама ми смо имали свега

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34/3, к. 738.

једног мртвог, рањених није било. Непријатељ је имао велики број рањених, број мртвих такође није познат, их је непријатељ при повлачењу односио са собом.

Због оваквог распореда непријатељских снага веће акције на комуникацију нису могуће (јер бочна непријатељска одељења брзо притичу у помоћ и туку нас артиљеријом), зато смо се ограничили на борбе са непријатељским одељењима која се удаљују од пута и на мање акције на комуникацију (рушење пруге и мање чарке).

Да би затворили цео правац и спречили непријатељско кретање на Копаоник, посели смо са три батаљона следеће положаје: један батаљон у селу Стануловићима затвара правац од Лепосавића и врши нападе у томе правцу; један батаљон у Белом Брду — затвара правац од Лешка и Руднице и врши акције у томе правцу; један батаљон у Црној Глави и Плочи (више Јошаничке Бање) — затвара правац од Ушћа и Биљановца и вршиће акције у том правцу. Овакав распоред батаљона узели смо и због тога да би затворили правце пролаза мањим четничким групама које беже из Санцака и покушавају да се пробију својим кућама. До сада смо поред осталих четника ухватили и 5 официра, међу којима три команданта бригада из „Кесеровићеве групе корпуса“. За сада их још нисмо упутили у логор зато што имају сакривено оружје и остали материјал, па смо их упутили са једном четом да се то пронађе. Чим се врате послаћемо их у логор.

Четнички покушај пролаза кроз Санцак пропао и „Кесеровићева група корпуса“ и „Цветићева група корпуса“ већ су стигле у Рашку. Уз Кесеровића је остало око 50 људи, а уз Цветића око 30. Из Рашке су се изгубили у непознатом правцу и изгледа да се крију код својих пријатеља по селима. Остало људство им се разбегло. Левом обалом Ибра од Рашке до Слатине налази се и даље Марковићев избеглички добровољачки корпус са око 1500 људи. Морал слаб и они су спремни да се разбегну.

Косметовски батаљон и даље се налази на нашем терену и то на Локвицама (и помера се све даље од шиптарске границе). Направили су нам у околини велике неприлике зато што у Шаљском одреду има неколико муслиманозликоваца, који имају на души по неколико убистава из овога краја и које народ овога краја одлично познаје као зликовце и паликуће. Дошло је дотле да нам је један друг из одреда донео оружје и изјавио да он не може бити више у одреду када се у његовој непосредној близини налази партизанима зликовац који му је убио два брата. Тражили смо да се ови зликовци ставе под суд, на шта они нису У⁰¹¹,

Јште хтели одговорити, као што неће да одговоре скоро ни ца један наш акт, јер кажу да они нису овлашћени да са на^а разговарају. Приликом узимања људства од 112 другова оии су изабрали само најбољих 81, а остале су вратили за-хтевајући да им дамо оне које они траже и казали да ће се лсалити да нисмо хтели да им дамо онолико људи колико је наређено.

Од муниције која нам је додељена од тога штаба по тре-бовању добили смо само 15.000 југословенских метака, 20.000 за руске машингевере, и око 250 кг. експлозива. За доде-лени „ЦОН БУЈ1" нисмо добили ни једне гранате као' ни ручних бомби.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Предраг М. Ђурић

(М. П.)

Командант
Мил. Радуловић

БР. 176

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
5 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДИВИЗИЈА И
КОМАНДИ ОБЛАСТИ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ МОБИЛИЗАЦИ-
ЈЕ, УКИДАЊЕ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА И ФОРМИРА-
ЊЕ ПОТЕРНИХ ОДЕЉЕЊА ПРИ КОМАНДАМА ПОДРУ-
ЧЈА И КОМАНДАМА МЕСТА¹**

ШТАБ
ХИИ КОРПУСА НОВЈ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 54
~~5-XI-1944~~ г.
у часова

ШТАБУ 46 ДИЦИЗИЈЕ

I.

Од Главног штаба за Србију примили смо следеће наре-ђење:

„Одмах приступити са мобилизацијом свих годишта од навршене седамнаесте до тридесете године старости закључ-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-Риског института под рег. бр. 22/1, к. 1340.

но. Ово спровести преко војних корпусних области, команди подручја и команди места. Јединице попунити потребним бројем, а од преосталог људства формирати више центара где ће се људство војнички и политички уздизати и примити *наоружања*. Предвидите потребан број артиљераца, о чему смо вам већ писали. Неопходне стручњаке оставити по фабрикама и саобраћају. За наставника по центрима искористите подесне официре из бивше југословенске војске под контролом. Регрутацију извршити до 20-тог новембра. Поднети извештаје о резултату мобилизације и местима центара за обуку."

У вези предњег наређења Главног штаба за Србију Војна област овога корпуса на својој територији предузеће одмах мобилизацију целокупног способног људства од навршене седамнаесте године старости и закључно са тридесет година старости. Мобилизацију расписати преко команди подручја. Свака команда подручја дужна је да преко команди места у Н.О.О. изврши мобилизацију на свом терену и људство групише у место где се налази команда подручја.

Војна област Корпуса одредиће регрутне комисије при свакој команди подручја које ће извршити преглед сваког појединца који се мобилише. Поред тога формираће и супер-ревизиону комисију код Војне области Корпуса, која је једина надлежна да даје уверења појединцима о њиховој сталној или привременој неспособности. Према томе свака регрутна комисија при подручју све неспособне, било привремено било за стално, има слати на поновни преглед супер-ревизионој комисији при војној области.

Све команде подручја, команде места и Н.О.О. морају предузети све потребно да се мобилизација у потпуности спроведе. Не сме изостати ниједан еспособан човек предвиђених година старости а да не буде мобилисан. Не сме се нико ослобађати као хранилац породице или под изговором да има више браће у НОВ.

Одлуке о остављању неопходног броја стручњака по фабрикама, радионицама и саобраћају доносиће Војна област овог корпуса и сваком таквом појединцу издавати **прописно** уверење. Све интелектуалце и ђаке предвиђених година старости такођер мобилисати.

Војној области Корпуса достављено је наређење Главног штаба за Србију о формирању допунске команде и Д^о-пунских батаљона на територији Корпуса. По извршеној мобилизацији мобилисано људство треба распоредити по Д^о пунским батаљонима где одмах почети са војнополитичким радом. Центри за обуку мобилисаног људства налазиће се при командама подручја. Увести потпуни казарнски живот и

тгисциплину спровести до максимума. Према броју мобилисаног људства на територији појединих команди подручја формираће се и потребан број допунских батаљона.

Сви наставни центри налазиће се под контролом Команде области. ЈБудство ће остати у допунским батаљонима при подручјима све док не прими оружје, а затим ће бити распооређено по дивизијама према накнадном наређењу овога штаба.

Уколико то до сада нису радиле, Војна област и команде подручја ће одмах почети са радом мобилизацијских списка. Евиденција мобилисаног људства је неопходна. Моралу се у најскорије време саставити мобилизацијски спискови како за људство које се сада мобилише тако и за оно које се већ налази по јединицама.

Проверавањем не дозволити да се било ко извуче од мобилизације са лажним документима да има мањи или већи број година.

Рок извршења мобилизације јесте 20 новембар ове године.

До овог дана Команда војне области мора нам поднети извештај о извршеној мобилизацији, наводећи бројно колико у ком подручју је мобилисано људи. Одмах после тога а најкасније до првог децембра команде подручја дужне су да сређене мобилизацијске спискове доставе Војној области.

За неизвршење предњег узимаћемо одговорна лица на одговорност и стављати под војни суд.

II.

Одлуком овога штаба а у споразуму са Главним штабом Србије укидају се сви партизански одреди који постоје на територији ове области.

Штабови дивизија ће одмах ставити одреде на расположење командама подручја на чијој се територији налази одред. Команде подручја ће из одреда узети наоружано људство и са њиме појачати батаљоне и чете при командама подручја, командама места -и партизанске страже. Водити рачуна да у ове јединице не сме ући ниједан борац који је раније био у разним издајничким бандама Недића, Љотића и Михаиловића. Ненаоружано људство укључити у допунске батаљоне. *

На нашој територији остаће само један одред и то на терену Косаница—Горња Јабланица. Надлежна команда подручја ће одмах предложити штаб одреда и у споразуму са Штабом 22. дивизије формирати Косанички одред јачине

најмање 200 наоружаних бораца. Оружје дати из одреда који се расформирају на том терену. Одред мора бити формиран у року од пет дана по пријему овога наређења. Задатак одреда биће чишћење терена Косанице и Горње Јабланице од још заосталих четничких групица. Одред ће се налазити до даљњег наређења под командом Штаба 22. дивизије

О извршењу овога, како расформирању одреда, тако и формирању Косаничког одреда, доставити нам извештај најкасније до 12-тог ов. м. Штабове одреда употребити за штабове допунских батаљона.

III.

Све команде подручја и команде места ће одмах формирати од доброг и одважног људства потерна одељења, водове и чете који ће имати једини задатак: проналажење и уништавање свих четничких групица које се налазе на територији подручја, односно команди места, као и појединаца који се и даље крију по шумама. Ова потерна одељења користити и за хватање и хапшење свих оних који се не буду одазвали мобилизацији као и свих бораца који се буду ма где затекли без прописне објаве.

Штабови свих оперативних јединица достављаће овом штабу спискове дезертера како би их могли преко команди подручја ухапсити и предати војном суду. Но и поред тога команде подручја и команде места дужне су да сваког борца који буде напустио јединицу без објаве хапсе и стражарно спроводе оперативним јединицама.

Сваких десет дана, све команде подручја и команде места преко Војне области достављаће нам извештај о резултату чишћења непријатељских групица на терену, те ћемо бити у могућности да видимо које подручје је ово најбоље спровело и према томе постигло најбоље резултате. Достављати нам имена командира потерних одељења као и појединих бораца који се буду у овим акцијама својом умешношћу и храброшћу најбоље истакли да бисмо их могли похвалити и предложити за одликовање.

Штабови дивизија такође ће из својих јединица које се налазе по гарнизонима без неког тактичког задатка формирати потерна одељења, водове и чете и упућивати их на терене где се буде појавила било каква непријатељска групица.

Упућивање ових потерних одељења треба да буде у Д^о~ говору са повереницима ОЗНЕ. Уопште све потерне акци]е вршити у тесној сарадњи са ОЗНОМ.

Извештаје по овоме достављати сваког 10-тог, 20-тог и 30-тог у месецу.

Сви штабови и команде морају уложити све своје искуство у досадањим борбама да се што боље оспособе потерна одељења како би нашу територију нхто пре потпуно очистили.

Команде подручја ће доставити преглед бројног стања и наоружања свих јединица на њиховој територији (не рачунајући оперативне) и то после појачања са наоружаним људством које сада добијају из расформираних одреда. Водити рачуна о томе да на оном терену где има и даље четничких група морају бити и наше јединице јаче, а на тај терен углавном и слати потерна одељења.

Војна област овога корпуса са потребним разјашњењем доставиће ово наређење командама подручја у препису и захтевати од њих да се у одређеним роковима у потпуности спроведе у дело.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар, пуковник:
Вас. Смајовић

Командант, пуковник:
Љубо Вучковић

(М. П.)

Достављено:
Штабовима: 22, 24 и 46 дивизије
Војној области Корпуса

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 5 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА 3д
ДРЖАЊЕ ПОЛОЖАЈА ИСПРЕД КРАЉЕВА У САДЕТ
СТВУ СА ЈЕДИНИЦАМА ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ¹**

ШТАБ
II ПРОЛ. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 217
5-X1-1944
У 7,10 ч.

**ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ, III И VI СРПСКЕ
БРИГАДЕ**

1. — У току јучерашњег дана имали смо састанак са Штабом 223 дивизије [Црвене армије], која је сада дошла на овај сектор. Према изјави команданта те дивизије њихова је задаћа за сада да не дозволе Немцима да се пробију према Крагујевцу или према Крушевцу. Њихова дивизија држи врло велики положај, и то од Бумбарева Брда—Трговиште—Витановац—Врба а уз то имају мање посадне јединице у Трстенику, Крушевцу, Стопањи и Великој Дренови. На сектору III српске бригаде им се налази један батаљон пешадије, а на сектору Врбе један пук. Како им је распооређена артилерија нисмо упознати.

2. — Командант те дивизије је већ њиховом вишем штабу направио предлог по његовом мишљењу, како би требало приступити ликвидацији Краљева и Чачка. Од прилике тај његов план се састоји у овоме: извршити шире отсецање и опкољавање поменуте групе, а потом приступити уништавању. По његовом мишљењу врло¹ је незгодно нападати Краљево са правца: Врба—Краљево док се непријатељ не отсеке и од Чачка и од Косовске Митровице.

3. — Ми смо му изложили стање у нашим јединицама и да ми сваким даном држећи положаје имамо губитке, а уз то голе и босе људе у рововима пуним воде итд. и да ми у одсудном моменту при ликвидацији непријатеља нећемо бити способни да приступимо пуној Ликвидацији непријатеља. Предложили смо да би било нужно што пре приступити ликвидацији. Он је примио наше предлоге и обећао

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

да ће их одмах изнети свом вишем штабу, као и стање у нашим јединицама. Решење, ло његовој изјави, требало би већ у току данашњег дана да стигне.

4. — Но кад сумираш све горње испада да док се све то реши још неколико дана треба држати положаје. При овоме бити што еластичнији и задржавати на положају минимум људства потребног за одбрану истога, а користити јаче патроле за контролисање и извиђање предтерена и онемогућавање изненађења. Треба нагласити јединицама да је непријатељ дрзак и чим осети неку шупљину — просторију неконтролисану он се ту провлачи у циљу извиђања и прављења забуне. Досад неколико пута је оваква забацивања право. Са наше стране треба предузети мере да се овакве групе намерно упуштају, а потом откидају од главних и уништавају, само све ово треба брижљиво припремити.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОЛУ!

Политички комесар
п. пуковник,
Милинко Ђуровић

Командант — п. пуковник
Сред. Урошевић

(М. П.)

БР. 178

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 НОВЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА КОД
СЕЛА ВРБЕ¹**

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. службено
5 новембра 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

У току 4 ов. м. непријатељ се је налазио на ранијим положајима, тј. Врба—Заклопача—Брђанија—Шумари и даље дуж комуникације према Краљеву. Састав непријатеља

² Види док. бр. 200.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36/3, к. 738.

искључиво Њемци, јачине промјенљиве. Намлера непријатеља у току јучерашњег дана била је да и даље*задржи по1 ложаје на којима се налази и на тај начин да онемогући наше приближавање према Краљеву. Поред тога, непријатељ је покушавао у току јучерашњег дана да јачим извиђачким одјељењима испита наше положаје и да се пребацни дјелимично иза наших леђа, како би на тај начин ство^рио забуну код наших бораца. Непријатељска артиљерија у току дана као и у току ноћи повремено тукла је наше положаје.

Наши положаји су: источна ивица с. Врба—Врпска Глава—Јасик—Берановац—Ћава. Све непријатељске нападе у току јучерашњег дана успјели смо да одбијемо. У 19 часова непријатељ је на нашем десном крилу направио јак испад и борба је трајала са извјесним прекидима скоро читаве ноћи. Непријатељ је јутрос у зору 5 ов. м. успио да овлада Врпском Главом. Међутим, наш 3. батаљон, који је био одбачен са тог положаја, предузео је контранапад који је успио. Непријатељ је поново враћен на његове старе положаје и од тог времена па све до сада на читавом фронту непријатељ није преузимао никакво активније дејство. Такође и његова артиљерија у току данашњег дана није се осјетила.

У овим борбама непријатељ је имао неколико мртвих и неколико рањених чији број нијесмо могли тачно утврдити. Сопствени губици су 5 рањених и 1 мртав.

Простор који ми затварамо прилично је велик, а стратегијски врло подесан за одбрану, као и за напад и непријатељ стално даноноћно настоји да га одузме. Ми смо ријешени чврсто држати исти, а то нам је немогуће са малим бројем људства, већ морамо и даље наставити као и до сада, тј. по три чете из сваког батаљона морају се стално налазити у рововима. С обзиром на дуже вријеме рововског ратовања, слабе климатске прилике, голотињу и босотињу наших бораца, настојимо да борцима пружимо све што нам стоји на расположењу, али моментално сматрамо као најважније одржати ове положаје, како не бисмо поново за исте давали жртве. Са ових положаја можемо да одговоримо задатку, тј. да лијево крило Руса буде потпуно сигурно.

Ми смо мишљења да уколико за то посто^и услова — да Руси замијене нас на положајима, а ми да са читавом бригадом извршимо форсирање Ибра и да са западне стране Краљева дејствујемо према истом. Уколико би се ви сагласили са овим и уредили ствар са Русима, потребно би било да нам додијеле најмање 4 противколска топа као и извјесни

број граната од тешких бацача. Уколико би Руси на ово пристали, мишљења смо да би наше дејство са те стране било лутног ефхјасније а и лакше за наше бооне који су навикли да се пробијају у непријатељску позадину.

У вези вашег тражења спискова погинулих другова око Краљева ми смо одмах [предузели] потребне мјере за **прикупљање** података о истима, али сви наши батаљони нијесу нам доставили тражене спискове, па ради брзине тражења принуђени смо да вам доставимо спискове онако како су нам их батаљони упутили. Остале спискове чим добијемо упутићемо.

На читавом фронту до сада влада затишје. Уколико буде неких новости бићете одмах обавијештени.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант, п. пуковник,
Блажо Јанковић

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕ
СЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 НОВЕМБРА 1944 ГОЛ
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА НА ПОЛО
ЖАЈИМА БИСТРИЦА—ПИЛАТОВАЦ—БИЈУКОВО
БРДО¹**

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 23
5 новембар 1944 г.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V Санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са Нијемцима на дан 5 новембра 1944 године, на положашма Бистрица—Пилатовац—Бијуково Брдо (Секција Пљевља 1:100.000)

Непријатељ

- а) Непријатељ је био јачине 1000 војника — Нијемаца.
- б) Наоружање непријатеља: већи број митраљеза — брзих шараца, машинки, 2—3 топа брзометна, 2—3 тешка бацача, 1—2 жишкара, 2 противколца, некодико лаких бацача.
- в) Морал непријатеља није најбољи, али надмоћност у људству и оружју, као и рјешење борбе на смрт и живот за пробијање у правцу Сарајева, даје им повода да се боре.

Наше јединице

- а) 1, 2, 3 и 4 батаљон јачине 390 бораца са 9 пушкомитраљеза, 2 тешка бацача, 6 брзих шараца, 2 лака бацача.
- б) Дана 5 новембра 1944 године вођена је борба са Нијемцима на положајима Бистрица—Пилатовац —Бијуково Брдо. Вид борбе: одбрана. Вријеме неповољно: киша са вјетром и маглом.
- в) Непријатељ, као и свакога дана, организује и предузима мјере да наше јединице на нашим положајима **нападне** и протјера, те да омогући пролаз аутоколоницама од Пријепоља ка Прибоју.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

— Наше јединице нису ни овога пута биле изненађене од стране непријатеља, већ су будно пратиле рад непријатеља и сачекале га на положајима за одбрану истих.

— У диспозицији за одбрану положаја предвидјели смо да 1 батаљон пође у напад на лијево крило 2 батаљона, тј. на положај гдје непријатељ није се надао да ће бити нападнут. У првом моменту непријатељски налет на наше положаје од стране наших јединица био је сузбијен, наносећи иу велике губитке у људству. Непријатељ је појачао свој напад артилериском ватром и људством тако да су наше јединице морале да се повлаче са својих положаја.

— У овој борби истакли су се другови сви из 2 и 4 батаљона, како војни и политички руководиоци тако и сами борци, међу којима се нарочито истакао командант 2 батаљона поручник друг Обрад Ђоковић (Чеперац).

г) Наши губитци: 1 мртав и 3 рањена, 2 теже, од којих и командант 2 батаљона поручник друг Обрад Ђоковић (Чеперац).

Непријатељски губитци: 60 мртвих и рањених војника и официра.

д) Морал наших јединица на достојној висини.

ђ) Од ратног материјала заплијењено је: 1 брзи шарац, 3 пиштоља, 1 њемачка машинка, извјесна количина муниције и друге спреме.

е) Утрошено је муниције: 1700 метака за тешке бреде, 2100 метака за брзе шарце, 900 метака за пушкомитраљезе, 20 мина за тешке бацаче и 17 мина за лаке бацаче.

ж) Борба је текла по предвиђеном плану.

— Непријатељ се почео да утврђује на нашим заузетим положајима под заштитом артилериске и митраљеске ватре.

Овај неуспјех у одбрани полРжаја од непријатеља није имао никаквих нарочитих рђавих посљедица.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара
капетан

Командант капетан
Бошко Шкрбовић

'(М. П.)

² Види док. бр. 182.

БР. 188

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 6 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТРНАЕСТОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О УЧЕШЋУ ДИВИЗИЈЕ У БЕОГРАДСКОГ¹
ОПЕРАЦИЈИ¹**

ШТАБ
23 УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број 43
6 новембра 1944 г.
у 5.30 ч.

15-тодневни извештај од 15 до 30
октобра 1944 г.

ШТАБУ XIV КОРПУСА НОВЈ

I. — Општи део

а) У току протеклих 15 дана наша је дивизија провела већином у покретима. Покрети су били врло тешки. Нарочито су били тешки услед тога што је велики број људства био го и бос. Поред тога људство је било необично заморено разним борбама у Хомољу. Исто тако покрети су били отежани препрекама на комуникацијама, наиме у исто време покрете је вршила и Црвена армија, тј. њихова моторизација ометала је наше покрете и људство се замарало. Покрети су били нарочито тешки од Бора до Београда, где смо на читавом том путу морали вршити усиљени марш, без обзира на све тешкоће.

Људство је ипак тај марш издржало са великом дисциплином, изузев једног малог броја и то већином бораца који су тих дана дошли у наше редове. Овај марш је доста здравствено утицао на наше борце, наиме један део бораца је здравствено попустио, особито онај део који је био бос и го, те се исти још и данас опоравља у нашим болницама.

Марш од Бора до Београда трајао је од 11 до 17 октобра о. г.

У току 18 и 19 октобра дивизија се налазила на просторији Врчин—Мала Иванча—Заклопача, за које смо време водили борбу са немачком групацијом на просторији Заклопача—Врчин—Авала. Борбе су биле врло тешке и трајале

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

без престанка 48 сати. Борбе су биле тешке у томе што је непријатељ, не могавши се пробити на комуникацију, покушао пробити се на правцу Врчин—Рипањ, те извршио јак притисак на наше јединице.

Без обзира на велики замор у току марша, јединице су ступиле у борбу одмах по доласку на ту поосторију.

И борци и командни кадар држали се завидно, те нису дозволили ни једном немачком војнику да се пробије кроз наше редове.

Нашим учешћем на тој просторији уништена је читава групација немачких јединица на просторији Авала—Зуце—Врчин—Заклопача.

Од 20 до 23 октобра о.г. дивизија се налазила на просторији Мокри Луг—Кумодраж—Бели Поток, где се прикупљала и сређивала.

После тога кратког одмора, дивизија, у вези наређења Штаба корпуса, кренула правцем Сопот—Младеновац—Топола—Крагујевац—Краљево, ради садејства са јединицама Црвене армије и деловима наше војске на ликвидацији непријатељске групације у Краљеву и околини.

Услед недовољних средстава, сем 7 бригаде, дивизија се морала пребацити пешке усиљеним маршем. У току тог марша јединице су показале много више дисциплине него у маршу од Бора до Београда. Сам марш је много боље организован, те је допринео да се изведе повољно. Без обзира на тежину марша, борци су били на висини, ведри и дисциплиновани, те су сви борци на време стигли на просторију око Крагујевца.

Када се дивизија пребацила на просторију око Кнића, добили смо наређење од Врховног команданта Народно-ослободилачке војске да се пребацимо на просторију око Чачка ради ликвидације непријатељске групације у Чачку и околини уз садејство делова Црвене армије на тој просторији. Дивизија је извршила покрет у два марша, наиме 30 октобра о. г. стигла је на просторију непосредно код Чачка и већ 30 пр. м. својим извесним деловима ушла у борбу.

Пред сам покрет са просторије Крагујевац—Кнић ушла је у наш састав и Прва бригада, формирана у Совјетском Савезу, која се и данас налази у нашем саставу.

б) Осим 4 бригаде, болнице и интендантуре, у нашој дивизији формиран је технички батаљон, који је за сада састављен из: ауточете, минерско-пионирске чете и чете за везу. Затиж је формирана извиђачка чета при Штабу дивизије а извиђачки водови, одн. десетине при штабовима бригаде, одн. при штабовима батаљона.

в) Морал наших борада је на доста високом степену. Отуда је борбеност наше дивизије врло добра и ударна. Ударност би била још већа када бисмо били снабдевени са већом количином оружја, нарочито тешког оружја, са којим наша дивизија много оскудева. Такође, ударност би већа била када бисмо имали бољи командни кадар.

Борбеност је нарочито порасла услед заједничког садејства наших јединица са Црвеном армијом.

Донекле омета борбену способност слаба одећа и обућа услед чега један приличан број бораца није способан за борбу.

Дисциплина је на завидној висини.

г) Здравствено стање је добро. Један мали боој наших бораца који је услед покрета пореметио здравље, наиме услед усиљених маршева и босотиње, не улази у обзир за оцену слабог здравља.

Исхрана је осредња и врши се на терену.

II. — Акције

а) У току ових 15 дана, као што смо напоменули, дивизија је била већином у покрету, изузев борбе на просторији Авала—Врчин—Заклопача.

18 пр. м. ујутро дивизија се скоцентрисала на просторији Мала Иванча—Врчин. 7 и 14 бригада поставиле су се на просторији Врчин—Крајкова Бара—Петроњак, са задатком чишћења просторије од непријатеља, и то:

7 бригада са просторије Крајкова Бара—Петтоњак имала се кретати правцем Бегалица—Гроцка, одакле скренути ка Београду, чистећи просторију Заклопача—Лештане до Кумодража.

14 бригада правцем Врчин—Заклопача, одакле скренути ка Авали, налазећи се на левом крилу 7 бригаде, правцем Мариновац—Зуце—Кумодраж.

Услед новостворене ситуације, 14 бригада се морала рокирати на просторију Циганске Куће—Карагача, пошто је непријатељ успео да пробије фронт на просторији Шупљи Камен, где су били делови 1. крајишке бригаде, која се у међувремену била рокирала из непознатих разлога у село Врчин.

У току 18 пр. м. 14 бригада водила је борбу на просторији Циганске Куће—Карагача—Шупљи Камен—Рт, док 7 бригада на правцу Крајкова Бара—Заклопача.

У току 19 пр. м. 14 бригада је поново запосела свој првакњи положај у вези заповести од 18 пр. м. и у садејству са

7 бригадом продужила поменути правцем, чистећи просторију од непријатељских снага.

Јединице 7 бригаде ухватиле су везу са деловима Црвене армије који су се налазили на просторији Гроцке и садејствујући са њима продужиле одређеним правцем, те у току 19 пр. м. стигле на просторију Кумодража, док делови 14 бригаде на просторију Зуце, где су потпомогли Црвеној армији уништавање непријатељских снага на просторији Зуце—Авала—Карагача—Шупљи Камен.

Услед тога што је непријатељ 18 пр. м. са извесним својим деловима успео да се пробије [правцем] Шупљи Камен—Рипањ, на тражење једног руског генерала наша се 9 бригада пребацила на просторију Клење—Смрдан и потпомогла Црвену армију на уништењу немачке групе која је успела да се пробије на комуникацију код Шупљег Камена.

Исто тако наоружани делови наше културне екипе и техничког батаљона, [који] су се налазили у Рипњу, суделовали су у уништењу непријатељске групе која се пробила и стигла на просторију Рипањ—станица.

Напомињемо да је најјачи удар непријатеља био на просторији Карагача—Врчин, јер је исти имао намеру пробити се преко Врчина—Бошњаци—Рипањ и даље према Обреновцу, јер његов покушај пробијања на Шупљем Камену није успео или је био обичан маневар, да би се пробио¹ на поменутом правцу. Према томе најјачи притисак непријатеља био је на јединице наше дивизије, наиме на 7 и 14 бригаду.

Јачина непријатеља која се налазила пред нашим јединицама бира је 7—8.000, са којима су уствари водиле борбу наше јединице.

Непријатељ је био добро наоружан аутоматским оруђем и са нешто тешких бацача.

Резултати борбе 18 и 19 пр. м. на просторији Зуце—Врчин—Заклопача су следећи:

а) Уништено непријатељских војника и официра:	
заробљених немачких војника и официра — —	800
заробљено Талијана — — — — — —	89
Свега заробљеника	889

Све заробљенике предали смо руским јединицама, које су их од нас тражиле.

Убијено непријатељских војника и официра:	
Немаца — — — — — — — —	1.014
Талијана — — — — — — — —	15
белогардејаца — — — — — — — —	11
четника — — — — — — — —	4
Свега убијено	1.044

Напомињемо да је ово број мртвих непријатељских војника и официра које су наши борци и командни кадар лично пребројили. Мишљење је нас и наших другова, руководиоца и бораца, да је број убијених непријатељских војника и официра много већи, наиме да један број нису могли пребројити и пронаћи, због тога што су се наше јединице кретале напред. Мишљења смо да је поред поменутог броја било мртвих непријатељских војника и официра најмање још 3—600.

б) Плен:

пушака									406
пушкомитраљеза	—	—	—	—	—	—	—	—	19
митраљеза	—	—	—	—	—	—	—	—	1
теппш бацача	—	—	—	—	—	—	—	—	10
„Цон Була“	—	—	—	—	—	—	—	—	1
машингевера	—	—	—	—	—	—	—	—	28
пиштоља	—	—	—	—	—	—	—	—	37
снајперки	—	—	—	—	—	—	—	—	1
муниције	—	—	—	—	—	—	—	—	75.000
коња и мазги	—	—	—	—	—	—	—	—	242

и осталог ратног материјала.

Напомињемо да је плен у оружју био много већи него л што смо навели, но исти нисмо имали времена пронаћи и I прикупити, јер смо били у покрету, а заробљеници пре него I што су били присиљени на предају бацали су оружје. I

в) Наши губици били су 12 мртвих и 17 рањених. I

г) Садејство унутар наше дивизије било је задовоља- I вајуће. I

Садејство наших јединица са 1. крајишком. која се на- • лазила у близини нас, било је слабо. Јединице 1. крајишке I биле су прилично неактивне. I

Садејство наших јединица са јединицама Црвене армије Ц било је за сваку похвалу. Дешавало се да извесни делови Црвене армије, притиснути од непријатеља, повлачили се ка нашим стрељачким стројевима, где су се укључили, наиме измешали са нашим борцима и са истима продужили уништавање непријатеља.

Нарочито је било задовољавајуће садејство наших бораца са руским тенковима и борним колима, где су се наши борци кретали поред тенкова, уништавајући заједно са њима непријатељске војнике и официре.

Руси су необично задовољни са нашим борцима.

У овим борбама још више се утврдило братство и ДРУ" гарство са борцима Црвене армије.

Морал наших бораца, особито оних који су раније учествовали бар у једној бици, јесте врло добао.

д) После борбе на просторији Зуце—Врчин дивизија је имала 3 дана одмор, а затим покрет по наређењу Врховног штаба у правцу Краљева.

III. — Напомена

а) Командни кадар наше дивизије у потпуности не задовољава, због тога што је наша дивизија дала велики број како политичког тако и војног руководства, рачунајући од чланова штабова бригада па до најнижег руководства. Данас прилично оскудевамо у командном кадру, што се осећа по евим нашим јединицама, услед чега се често дешавају пропусти и непотпуно испуњавање задатака који се постављају по нашим јединицама. На место руководства које је узето из наше дивизије поставили смо нове руководиоце, но исти не одговарају функцији на којој се налазе, што нам много омета како у извршењу задатака, тако и уздизању наших јединица у борбеном погледу. Но и поред тога, ударна моћ, укупно узевши, наше дивизије је на приличној висини. Када би могли попунити упражњена места новим, способним кадром, као оним који нам је узет, борбеност и ударност наше дивизије била би на много већој висини — на завидној висини.

Командном кадру се доста помаже, указујући му како на лицу места, тако и путем састанака и писменим путем на недостатке и пропусте, а притом му се стално објашњава о начину правилног рада. Но то је све мало. Потребни су били и курсеви, за које ми нисмо имали времена нити пак руководиоца, тј. предавача.

Питање кадра решило би се ако бисмо са стране добили потребан број руководиоца, које смо већ тражили писменим путем од Штаба корпуса, или ако би нам се вратили руководиоци који су узети од нас. Наши штабови бригада, као и ми трудимо се да уздигнемо руководиоце који не одговарају својим функцијама, те их стално помажемо где нам се укаже прилика и могућност.

Штабови бригада такође не одговарају положајима на којима су, на име Штаб 9 бригаде у потпуности не одговара, а извесни чланови Штаба 7 бригаде такође.

Команданти 7 и 14 бригаде одговарају функцији на којој су. Остали чланове 14 бригаде и извесни чланови 7 бригаде такође одговарају својим функцијама.

б) Наша је дивизија услед великих покрета и статних борби необично заморена, те јој је неопходно потребно извесно време за одмор и реорганизацију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ:

Пол. комесар,
п. пуковник:
отсутан

Командант
п. пуковник
Мил. Ивановић

БР. 181

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕМЦИМА И ЧЕТНИЦИМА КОД ПРИЈЕПОЉА НА ПОЛОЖАЈИМА ГРАДИНА—ИКОНОВАЦ—БАРИЦЕ—ИЗБИЧАЊ—ЦУРОВО¹

ШТАБ,
III САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 191
6. XI. 1944 г.

РЕЛ А Ц И Ј А

III Санцачке НОУ бригаде за вођене борбе са Њемцима и четницима на сектору Градина—Иконовац—Барице—Залуг—Избичањ—Цурово на дан 4 новембра т. г.

(Секција Пљевља 1 : 100.000)

Непријатељ

а) Јачина непријатеља: 2.000 бораца-четника србијанских и Њемаца из дивизије „Јегерштурм“.

б) Наоружање непријатеља: 100 шараца, 50 п. митраљеза, више митраљеза, неколико тешких бацача, као и топова кал. 75 мм и 105 мм и жишкара који су тукли из Пријепоља и комуникације Пријепоље—Бистрица.

в) Морал, борбеност и активност непријатеља: Њемаца добар, као и четника.

" Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/3, к. 738.

Наше јединице

а) 2, 3 и 4 батаљон, Милешевски и Сјенички одред у јачини 650 бораца, наоружани са 45 п. митраљеза, 5 митраљеза, 4 тешка бацача, неколико лаких бацача и 3 „ЦОН БУЛА“.

б) Између 4 и 5 о. м. вођена је борба са четницима и Њемцима на сектору Градина—Иконовац—Барице—Залуг—Избичањ—Цурово. Вид борбе — напад у циљу протјеривања непријатеља са лијеве стране Лима.

в) Напад је отпочео у 22 часа 4 о. м. и трајао до 6 часова 5 о. м.

г) Непријатељ се налазио на горе наведеним положајима и ми смо ријешили да га нападнемо са наша три батаљона и два одреда и то у три правца: прва колона је нападала правцем Иконовац—Градина, друга колона Барице—Душмањићи, а трећа колона правцем Цурово—Избичањ—Залуг.

Ми смо успјели да сагјерамо непријатеља до Лима и да овладамо свим горе поменутих положајима, изузев положаја Градине кога је непријатељ држао и упорно бранио све до 6 часова ујутро, и који је стално довлачио појачања а нарочито ујутро, када се расвануло, појачао је свој сектор још са већим снагама, тако да непријатеља нијесмо могли протјерати са лијеве стране Лима, него и даље остао на овој страни држећи у својим рукама положај Градину, док смо ми остале положаје које смо одузели у току ноћи и даље се задржали на њима.

д) Наши губитци: 3 мртва и 16 рањених, а непријатељски — 450 убијених и потопљених.

ђ) Од ратног материјала заплијењено је 6 п. митраљеза, 3 тешка бацача, 14 коња са комором и муницијом, око 100 пушака и остале ратне спреме.

е) У овој акцији утрошено је прилично муниције од свих врста оружја, а нарочито ручних бомби, јер је борба вођена прса у прса, гдје су наше јединице показале необичну борбеност, одлучност и сналажљивост.

ж) Ова борба испочетка текла је према предвиђеном плану, док при крају план се био измијенио зато што је непријатељ био много -надмоћнији од нас како у људству тако и у оружју и зато га нијесмо могли протјерати преко Лима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар-мајор
Данило Кнежевић

Командант-п. пуковник
Халил Хаџимуртезић

Начелник-капетан
Јагош Мирковић

(М. П.)

БР. 188

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИ^{тп},
СЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 НОВЕМБРА 1944 ГГТ
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О НАПАДУ НА НЕМЦЕ НА ПОЛ^п
ЖАЈИМА БИЈУКОВО БРДО—СЕДОБРО—КУКАЊА-!
БИСТРИЦА¹**

ШТАБ
V САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 24
6 новембра 1944 г.
Положај

РЕЛАЦИЈА

V Санџачке НОУ бригаде за вођене борбе са Нијемцима на дан 6 новембра 1944 године, на положајима Бијуково Брдо, Седобро, Кукања и Бистрица (Секција Пљевља 1:100.000)

Непријатељ

- а) Непријатељ је био јачине преко 10,00 војника.
- б) Наоружање непријатеља: 10—12 митраљеза брзих шараца, више машинки, 2 брзометна топа, 2 топа противколца, 1 жишкар, 2—3 тешка баџача и неколико лаких баџача.
- в) Морал код непријатеља није најбољи, али их одржава њихова надмоћност у људству и оружју, борбеност прилична, активност у борби врло добра.

Наше јединице

- а) 1, 2, 3 и 4 батаљон јачине 390 војника са 12 пушкомитраљеза, 8 брзих шараца, 2 тешка и 2 лака баџача.
- б) Дана 6 новембра 1944 године вођена је борба са Нијемцима на положајима Седобро—Бијуково Брдо—**Бистрица**. Вид борбе: напад. Вријеме неповољно: ноћ мрачна са вјетром.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

в) Са положаја Косатица—Бистрица, а према наређењу ЦГтаба дивизије Оп. бр. 120 од 5 новембра 1944 године, крену-
М смо са поменутих батаљонима ове бригаде, са задатком да непријатеља (Нијемце) нападнемо и да га протјерамо за Пријепоље. — Напад на непријатеља почео је тачно у 3 часа послије пола ноћи, т.ј. 6 новембра 1944 године.

— Борба је почела највећом жестином и са наше и са непријатељске стране из свих горе наведених оруђа и оружја.

— Наше јединице вршиле су неколико јуриша на непријатељске утврђене положаје, да би их из истих истјерали. Непријатељ се је упорно бранио и одбијао наше јурише са жестоком ватром, гдје је непријатељ при овоме отпору трпио велике и осјетне губитке од наших јединица.

— Непријатељ није напустио положаје, већ су успјели да наше јединице поврате на полазне положаје.

г) Морал наших јединица био је на достојној висини, иако је непријатељ био надмоћнији у људству и оружју, као иако је успио да наше јединице поврати на полазне положаје.

д) Наши губитци: 4 мртва и 13 рањених.

Непријатељски губитци: 52 мртва и више рањених.

ђ) Од ратног материјала заплијењено је: 2 брза шарца, 1 пиштољ парабелум, нешто муниције и друге спреме.

е) Утрошено је: 3200 метака од пушака, пушкомитраље-за и митраљеца, 18 лаких мина од тешког бацача и 13 мина од лаког бацача.

ж) Борба је текла по предвиђеном плану. Непријатељ је претрпио велике губитке.

Овај неуспјех наших јединица у протјеривању непријатеља није имао никаквих рђавих последица.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара
капетан

(М. П.)

Командант-капетан
Бошко Шкрбовић

² Види док. бр. 182.

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ СРПСКЕ БРИГАДЕ ДРУГЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 7 НОВЕМБРА 1944 ГОД
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА КОД СЕЛА
МЕТИКОШИ¹**

ШТАБ VI СРПСКЕ БРИГАДЕ
7-XI-1944 године
Положај

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Непријатељ је данас напао на наше положаје правцима: Шумари—Батал Ливаде—Метикоши; западни дио Шумара—Метикошко гробље и р. Рибницом, док једна колона им је избила: Ман. Жича—Змајевац. Јачина непријатеља била је око 600 људи.

Наши положаји су били предња ивица села Метикоши, почев од Јасика—к. 309—Ћава.

Непријатељ је почео са нападом у 6 часова и најјачу своју ватру митраљеску и баљачко-топовску сконцентрисао је у правцу Метикошког гробља, гдје је и продро поелије једносатне борбе. Прихват ових јединица које су биле на предњим положајима био је на Ћави. Наш 4. батаљон, који је бранио положаје од Јасика до источно од к. 309, са положаја је отступио у правцу косе Ћаве. Наш 1. батаљон, који се са пола батаљона налазио на одмору, добио је задатак да нападне непријатеља сјевероисточно од Метикошког гробља, док 4. батаљон поново да изврши напад на непријатеља који је овладао гробљем. Непријатељ је нападнут и већ у 9 часова положаји које смо држали у моменту напада непријатеља били су у нашим рукама, које и сад држимо. Непријатељ углавном направио је продор на једну чету Четвртог батаљона која нема добро руководство.

У овој борби наш 1. батаљон ону колону која је ишла Рибницом одмах у почетку напада је одбацио, јер на крајњем лијевом [крилу] до Рибнице налази му се 1 чета. Колона која је избила на Змајевац, пред ноћ углавном — дио се пребацио за Гради а дио се спустио ка Ковачима гдје се и укопава. Овакво кретање непријатеља доводи ме до сумње да

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/2, к. 378.

би могао напасти наше јединице које оперишу у правцу Краљева негдје од Столова, јер испод Столова ибарска пруга иде са десне обале Ибра.

Наши губици у овој борби су 5 мртвих и 18 рањених другова. Непријатељу није пао у руке ниједан. Док комесара I чете са нешто људства нема.

Непријатељски губици су 10 мртвих а бооп рањених се не зна — од преко 20.

Везу са IV Пролетерском бригадом смо имали.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, поручник
Рад. Бурић

БР. 184

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД 7 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ПОСЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА ЈУЖНО ОД СЕЛА ПОЛАТНЕ И САДЕЈСТВО ЈЕДИНИЦАМА ШЕСТЕ БУГАРСКЕ ДИВИЗИЈЕ¹

ШТАБ XXIV ДИВИЗИЈЕ НОВИ

Оп. број служб.
7 новембра 1944 год.

ШТАБУ XI и XVII БРИГАДЕ

XXII дивизија пошла је из Ниша према Подујеву ради смене наших јединица.

Бугарске јединице на сектору VI бугарске дивизије предузеће сутра 8 ов. м. - напад на линији Главник—Ћафа (к. 1048) са циљем да протерају непријатељске снаге које се налазе на просторији Грдеч²—Велика Река—Бајгора—Оштро Копље. Десно крило бугарских снага има задатак чишћења просторије Качандола и избијање правцем Бајгора—Црни Врх (к. 1364).

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/2, к. 1078.

² Није нађен на карти 1 : 100.000.

Наша XVII бригада избациће своја два батаљона непосредно до бугарског деснокрилног пука на гребену званом Отрг (к. 1535), к. 1554 и к. 1248, са задатком занггите бугарског десног бока, но с тим, да без наређења Штаба ове дивизије јединице исте бригаде не крећу даље. Једну мању јединицу (батаљон) избацити на положај Сиљевица—к. 1322 који ће штитити десни бок ваше бригаде. Остале делове са резервом сместите у Чаноги или Пардусу. Циљ је да по овом задатку на поменути положајима сачекате смену коју ће извршити јединице XXII дивизије.

Потребна је највећа будност да вам не би јединице претрпеле изненађење, нарочито ноћу од шиптарских група.

За ваше повлачење приликом смене следоваће накнадно наређење.³

Тамо упућујемо једног бугарског официра за везу између вас и бугарских штабова. .. Њега сместите са обавештајним официром негде у другој кући. Ви сте дужни да њему увек покажете распоред ваших јединица на положају. Исто тако да га увек упознате са ситуацијом на вашем сектору.

Са њиховим штабовима и јединицама немате ништа сем толико да одржавате међусобно везу, што ћете учинити преко овог официра и вашег левокрилног батаљона.

Штаб дивизије, XI бригада, XIII бригада, Хируршка екипа и остали делови ове дивизије остају на истим местима по ранијем наређењу.

Све јединице слаће овоме штабу што чешће извештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар-п. пуковник,
Срб. Јосиповић

Командант-мајор,
М. Ђаловић

Начелник-мајор,
Вл. Прошић

² Види док. бр. 182.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ОД
7 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
МАРШ ПРАВЦЕМ ПОЖАРЕВАЦ—КРАГУЈЕВАЦ¹**

ШТАБ
XXV ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
7.XI-1944 год.
Положај

Штабу 16, 18 и 19 српске НО бригаде
Кошичком ескадрону
Команди чете за везу
Начелнику интендантуре
Референту санитета XXV дивизије

Према наређењу Штаба XIV корпуса НОВЈ од 5 о. м.² наша дивизија извршиће покрет са досадашње просторије на просторију око Крагујевца. Ради извршења предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

XVI српска бригада

Извршиће покрет према наређењу које је добио Штаб 16 бригаде од Штаба XIV корпуса и сместиће се у Крагујевцу.

XVIII српска бригада

Извршиће покрет из Божевца 8.XI.1944 год. у 7 сати. Правац покрета: Божевац—Калиште—Александровац—Свилајнац—Лапово—Баточина—Крагујевац. Први дневни марш од Божевца према Крагујевцу извршити до Александровца где ће заноћити. У В. Селу и Врбници бригада ће обавити ручак. Други дневни марш извршити од Александровца до Свилајнца, а трећи дневни марш извршити од Свилајнца до Жировнице и разместити се на просторији Жировница—Прњавор—Ботуње. На овој просторији остати до даљег наређења. Такође, на месту кантоновања одморити јединицу, дотерати у исправност све неисправности у јединици.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/2, к. 1089.

² Редакција не располаже овим документом.

XIX српска НО бригада

Извршиће покрет из Пожаревца на дан 8. о. м. у 7 сати
Правац покрета: Пожаревац—Свилајнац—Лапово—Крагу-
јевац. Први дневни марш извршити до места Ракинац и за-
ноћити у Ракинцу и у Ореовици, други дневни марш извр-
шити до Лапова и у Лапову заноћити, трећи дневни марш
извршити до Кормана и разместити се на просторији: с. Кор-
ман—Маршић—Јовановац. На поменутој просторији остати
до даљег наређења. Средити јединицу, добро одморити и све
неисправности довести у исправно стање.

Коњички ескадрон

Извршиће покрет 8. о. м. у 8.30 час. из Пожаревца прав-
цем који је дат и бригадама. Први дневни марш извршити
од Пожаревца до Жабара, други дневни марш извршити од
Жабара до места Баточина, а трећи марш извршити од Ба-
точине до Крагујевца и сместити се у Сушици.

Чета за везу кретаће се са Штабом дивизије.

Дивизиска интендантура извршиће покрет 8 о. м. у
7.10 час. из Пожаревца и први дневни марш извршити до
Влашког Дола где заноћити. Други дневни марш извршити
од Кушиљева до Баточине где заноћити. Трећи дневни марш
извршити од Баточине до Крагујевца где ће се сместити.

Дивизиска болница извршиће покрет из Пожаревца
8 о. м. у 8 сати и први дневни марш извршиће до Жабара.
Други дневни марш извршиће од Жабара до Лапова. А тре-
ћи дневни марш извршиће од Лапова до Крагујевца где се
сместити. За извршење покрета ставља се управи болнице
на располагање 1 камион.

Исхрану јединица вршити на терену, ради чега на вре-
ме упућивати напред интенданте и коначаре.

Штаб дивизије кретаће се са XIX српском бригадом.

Веза са Штабом дивизије има се одржавати са курири-
ма, за време покрета, тј. у маршу, а после сваког прекида
марша за преноћиште, по смештају јединица, поднети изве-
штај Штабу дивизије о смештају јединица и рапорт о току
дневног марша.

Јединице треба да се крећу у колони простих **редова**
како би се избегла ометања у маршу услед прилично живог
саобраћаја Црвене армије. Водити строго пачуна на одржа-
вање отстојања како не би дошло [до] набијања **јединица**-
Батаљон од батаљона треба да има размак до 1 километра-
Како су наше јединице бројчано веће него до сада, то ко-

мандни кадар треба да води рачуна о дисциплини и реду на **маршу**. Није свеједно вршити покрет са јединицама јачине 120 војника и јединицом од 600—700 војника. После сваких пређених 50 минута јединици давати 10 минута одмор. У сваком дневном маршу за време ручка јединицама дати три сата одмора и водити рачуна да се јединице у маршу не замарају. Интендант бригаде одржаваће сталну везу са начелником интендантуре дивизије ради потражње помоћи у исхрани јединице.

Штаб XIX бригаде оставиће свој батаљон у Пожаревцу који ће имати задатак мобилизације коња и кола за нашу дивизију на овом терену. Са батаљоном оставити ветеринарског референта бригаде. Мобилизацију извршити што пре у споразуму са командом подручја. Ми се морамо са овог терена снабдети довољним бројем коња и кола.

Такође Штаб XIX бригаде примиће у задатак да спроведе све мобилисано људство које се налази у Пожаревцу за Крагујевац. Водити рачуна о исхрани овог људства.

Начелник интендантуре дивизије водиће рачуна о исхрани допунског батаљона који се налази при Штабу дивизије.

Бригаде треба да се формирају по достављеној привременој формацији јединице. При бригадама задржати вишак људства до 100 добрих младих бораца а остало ће бити накнадним наређењем Штаба дивизије упућено из бригада.

У маршу музике бригада треба да се крећу на челу својих бригада и не дозволити да се музика распе као што се то дешавало у ранијим маршевима. Музика треба да се креће исто војнички као и остале јединице и у маршу да свира, наравно, у границама могућности.

У маршу треба да влада песма у јединицама, што олакшава покрет јединици и сузбија замор код бораца, разбија замишљеност код бораца. Носилац песме треба да буду руководиоци.

XIX бригада предаће све талијанске, бугарске и један добар део енглеских пушака као и остале моделе и типове, сем југословенских, немачких и руских пушака, Команди подручја у Пожаревцу. Штаб XVIII бригаде такође ће предати Народно-ослободилачком одбору у Пожаревцу. Са пушкама предати и муницију. Пушкомитраљезе задржати, снабдети их муницијом узимајући од пушака енглеских. Ремнике са истих поскидати и ставити на пушке које су ових дана примљене.

Позадинским установама предати сандуке јер ови сандуци треба да се поврате назад у Неготин ради паковања другог оружја. Установе упознати, предати сандуке на реверс. Реверс о предатим сандуцима доставити овом штабуз

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
потпуковник
Милојица Пантелић

Командант
мајор
Урош С. Кукољ

БР. 186

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ СРПСКЕ БРИГАЛЕ ДРУГЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 8 НОВЕМБРА 1944 ГОД
ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕМЦИМА У ТОКУ
7 И 8 НОВЕМБРА¹**

ШТАБ
III СРПСКЕ НОУ БРИГАДЕ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Бр. служб.
8 новембар 1944 године
Положај

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

П о л о ж а ј

У току 6 о. м. на нашем сектору није било битних промена осим што је непријатељска артиљерија тукла наше положаје.

Наши борци су се укопавали на новом положају.

У току 7 о. м. IV батаљон је имао борбу, јер су Немци извршили напад на једну чету IV батаљона а остале чете су садејствовале нападнутој чети и одбациле непријатеља назад уз губитке од 12 мртвих и много више рањених. Наши губитци: 3 мртва и 7 рањених. Уништена су нам 2 шарца од непријатељске артиљерије. IV батаљон је провео прославу Окто-

³ О извршењу овога марша види док. бр. 197.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/4, к. 737.

барске револуције на положају. Остали батаљони су провели прославу са војском и народом сваки на своме сектору.

Штаб бригаде и околина, из сваког батаљона по пет делегата и пет делегата совјетског батаљона, провели су прославу код Штаба бригаде, где је био приређен свечани ручак а потом дата приредба коју је припремила бригадна културна екипа.

У току данашњег дана непријатељ је вршио напад на наш II батаљон у јачини од 200 војника и 4 тенка. Непријатељ је био заузео положаје једне чете II батаљона јер је тукао тешким бацачима; кад је батаљон извршио контра-напад, непријатељ се је повукао, али није било јаче борбе, јер непријатељ није сачекао на тим положајима, него чим је приметио наше јединице да врше заобилаз он се је благовремено извукао. Одneo је 6 носила рањеника и имао 4 мртва. Ми смо имали једног рањеног друга.

На сектору III и IV батаљона данас је било само припуцкавање. Непријатељ туче артиљеријом.

Смену још нисмо добили, када добијемо јавићемо вам.

Наредили смо Об. служби и батаљонима да воде рачуна о покрету непријатеља и да стално са њима одржавају контакт.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, капетан,
Б. Митровић

(М. П.)

П. С. — Молимо тај штаб да нам пошаље још легитимација, јер сте нам послали само 500 комада а бројно стање наше бригаде износи преко 1800 бораца.²

² Ова реченица је дописана на истој машини.

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГД ТП
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 8 НОВЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА С НЕМЦИМА 7 И 8
НОВЕМБРА КОД КРАЉЕВА¹**

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. Службено
8 новембра 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

7 ов. м. непријатељ се задржао и даље на положајима к. 184—западна ивица с. Врбе—Заклопача—Брђанија—Шумари. Састав, јачина и распоред аутоматског оружја остали су исти као и претходног дана. Непријатељ је и даље настојао да испадима и артиљеријском ватром узнемирава нас и да на тај начин онемогући нашим јединицама заузимање његових положаја.

Распоред наших јединица и даље је остао непромијењен, тј. источна ивица с. Врбе—Врпска Глава—Јасик—Берановац—Ћава, с тим што смо са једном четом нашег 2. батаљона, који је на одмору, запосјели лијеву обалу Мораве на просторији Врпска Ада—Кључ, куда је непријатељ првих дана пребацивао мање групе у циљу узнемиравања Руса.

У 15 часова непријатељ је направио испад од Кованлука у правцу Метикоша и успио је да потисне наше лијево крило (батаљоне VI Српске). Борба је трајала 1 сат и јаким протизнападом приморали смо непријатеља да се повлачи на своје полазне положаје. Сем тога непријатељ је и даље покушао са мањим испадима на појединим дјеловима нашег фронта, али сваки његов испад завршио се неуспјехом по њега.

У борби вођеној 7 ов. м., према подацима прикупљеним од батаљона, непријатељ је имао око 20 мртвих и нешто рањених. Сопствени губици: 4 мртва и 17 рањених. Плијена у оружју није било. Наше оружје је исправно и на броју.

Одлука наша је чврсто држати положаје и не дозволити непријатељу да нас потисне.

У току ноћи 7/8 ов. м. непријатељ је извршио покрет од Ман. Жиче једном колоном за Трешњаре, другом за Змаје-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

напад, трећом за Стрмениду и четвртом за Гради, посједајући положаје лијевом обалом ријеке Рибнице. Ово посједање положаја од стране непријатеља ми двојако тумачимо: 1. С обзиром да смо добили податке да је у току прошлог дана непријатељ вршио транспорт трупа Ибарском долином од Краљева према Рашкој, камионима и пјешнице, и да поједини немачки официри говоре да ће ове положаје напустити кроз неки дан, то ово њихово постављање на овим положајима мислимо да би могло бити обезбјеђење транспорта као и онемогућавање нашег евентуалног прелаза преко Ибра. 2. Можемо такође да тумачимо да непријатељ хоће да се дочепа Столова и са те стране нападне на наше положаје са бока и леђа и тиме нам онемогући опстанак на истим. Према непријатељу ми смо предузели осигурања и то: поставили смо се на Берановцу—Ћави—ЈБутом Брегу—Мијатовској Ливади и мислимо да смо се на тај начин осигурали са те стране. Уколико непријатељ и даље буде вршио помјерање, ми ћемо се према истом управљати и постављати онако како нађемо за најбоље. Ми и даље остајемо при томе да би требало непријатеља напасти и онемогућити му мирно кретање и постављање на положаје које сам бира. Свакако овај напад мислимо да би требало извести заједно са Руеима уколико би то они хтјели.

У току данашњег дана непријатељска артиљерија је активнија дуж читавог нашег фронта, а такође и препуцавања и покушаји испада су чешћи.

Стална рововска борба, дефанзивни рат и чврсто држање положаја узрок су велике потрошње муниције, те је неопходно потребно да нам упутите већу количину разне муниције, првенствено енглеске, јер су извјесни батаљони са муницијом на измаку. Ово је нужно одмах учинити.

О свим промјенама код нас бићете на вријеме извијештени.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб,
командант, п. пуковник
Блажо Јанковић

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈР
ОД 8 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРИНАЕСТОГ КОР
ПУСА НОВЈ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ НА ПРАВЦУ
БУЈАНОВАЦ—ГЊИЛАНЕ¹**

ШТАБ XI,VI ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 12
8. XI. 1944 г.
у часова

ШТАБУ XIII КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Данас у 8 часова извршили смо напад са 25 бригадом на шиптарске положаје к. 956—Уши—к. 768 и к. 925 и непријатељ је одбачен на десну обалу Муховске реке. Делови 26 бригаде овладели су Ајдиновом Малом и поставили се према Брезници. Бугарске снаге извршиле су напад на Лопардинце и Трновац и избиле на Кончуљ, а у исто време овладале Бујановцем. Даљи правац ових снага које припадају II коњичкој бугарској дивизији је Добросин—Глоговце.

Прва устаничка дивизија, тј. њени делови избиле су на комуникацију Куманово¹—Бујановац и пресекли избивши на линију Несалце—Рајинце. На истом овом правцу налазе се и косовско-метохиске снаге. које СУ добиле за^атак, према извештају добивеном од њих, да ће се преко Карадага пребацити за Косово.

Према добивеним информацијама борба се води око самог Куманова и његов пад се очекује сваког дана.

На сектору Бујановца непријатељ имао осетне губитке у људству и материјалу који су му нанесени авијацијом а нарочито артилеријом, али је ипак успео да се са главним извуче у правцу Гњилана, остављајући заштитнице на линији Брезница—Добросин, са којима се воде борбе.

Даље наше надирање биће према ситуацији, као и надирање бугарске војске.

С. Ф. — С. Н.

За Штаб,
Заменик команданта, п. пуковник,
Дукљан Вукотић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

БР. 188

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТЕ НО ДИВИЗИЈЕ
ОД 8 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
НАСТУПАЊЕ ПРАВЦЕМ БУЈАНОВАЦ—ГЊИЛАНЕ И
САДЕЈСТВО БУГАРСКИМ ЈЕДИНИЦАМА¹**

ШТАБ
46 ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 14
8 новембар 1944 г.

Строго поверљиво

ЗАПОВЕСТ
(секција 1 : 100.000)

1.) Подаци о непријатељу: Под притиском снага бугарске 2 коњичке дивизије и јединица наше дивизије, непријатељ је отступио са сектора Бујановца у правцу Кончуља—Гњилане. По свему изгледа да непријатељ хоће да се утврди на линији Кончуљска Клисуре—Морава. Арнаутске снаге служе му као чувари левог крила од нашег напада и истовремено као заштитница за његово даљње отступање. Услед тог пораза непријатељ је деморалисан, као и саме арнаутске јединице, што се види и по данашњој борби.

2.) Подаци о нашим и суседним јединицама: Наше снаге састављене од јединица 25 и 27 бригаде успеле су у току данашњег дана да поседну линију: к. 956, 768, 925, 1270, 1287 и избију на западне падине тих кота где још увек одржавају контакт са непријатељем.

Распоред наших јединица је следећи: 25 бригада са својим снагама се налази на сектору к. 960 и 925, а 27 бригада на сектору к. 1270, 1287. 26 бриг. се налази у дивизијској резерви са два своја батаљона на сектору Врло Осоје (к. 937), Лебовац (к. 1007), а са два батаљона у с. Дубници.

Суседна бугарска 2 коњичка дивизија се налази на сектору: Бујановац—Лопардинци—Трновац—Левоеоје, који је терен у току дана од непријатеља освојен.

3.) Задатак:

Наше јединице имају задатак чишћења терена од непријатељских арнаутских банди са рејоном лево: између

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

Ајдинове Махале, Брезнице, Одоновца и десно: Китка—Сухарна. Избијајући свим својим снагама на Муховску реку и поселајући села Одоновце—Ново Село—Карачево—Кијево и Сухарна. У исто време наше снаге ће **служити** за заштиту бока наступајућој бугарској дивизији.

НАРЕЂУЈЕМО:

25 бригада: наступа узимајући за средишни правац коту 925, с. Муховац и Карачево, са рејоном осигурања и обезбеђења десно: с. Ђорђевац—Карачево и лево: Ајдинова Махала—Одоновце. По заузимању тог сектора ћете посетити линију: Одоновце—Ново Село—Карачево, ослањајући се својим левим крилом на снаге бугарске дивизије, које наступају у правцу Доморавце, а десним крилом на снаге 26 бригаде.

26 бригада: узеоће за средишњи правац кретања к. 1270, 987, с. Кијево, са рејоном осигурања и обезбеђења лево: Муховац—Карачево, а десно¹: Китка—Сухарна, с тим што ће главни део својих снага ставити на своје десно крило. По заузећу тог сектора поседните линију: Карачево—Кијево—Сухарна.

27 бригада: биће у дивизиској резерви на сектору Доброшево—Дубница.

Начрш извођења акције: У току ноћи 25 бригада сконцентрисаће се укључивши 4 батаљон, на простору између кота 956 и 925; 26 бригада ће сменити 27 бригаду и сконцентрисати се на простору између к. 1270, Св. Илија и к. 1287 (Китка); 27 бригада кад буде добила замену од стране 26 бригаде повући ће се са сектора где се сада налази и посетити већ именовани положај остајући на расположењу Штабу дивизије као главна резерва.

Бригаде ће *вршити* наступање *врло* опрезно и тактички, дајући сваком батаљону тачан правац кретања, његов задатак и рејон обезбеђења десно и лево. Приликом наступања држати се доминантних тачака на правцу кретања и уопште избегавати наступање кроз јаруге, сем ако то не изискује тренутни тактички маневар; наступање вршити по деловима, остављајући увек један део снага за заштиту делова који наступају, било да потпомажу њихово напредовање или евентуално заштите њихово¹ извлачење. Због арнаутског начина ратовања по партизанском систему, свака јединица почевши од чете и батаљона вршиће крилна и бочна осигурања лично за себе, без обзира на то што се налазе лево и десно од ње наше јединице. Пошто је терен наступања откривен, потребно је да се јединице утврђују, те је потребно¹ да се јединице снабдеју потребним алатом за утврђивање. Наступање вршити опрезно, систематски, пазећи на

сваку жртву, јер ће за све пропусте и грешке учињене бити узети одговарајући штабови на најстрожију одговорност.

Веза: Везу ћете одржавати телефоном, куририма и сигналним ракетлама. Сигнале са ракетлама давати по сигналном кључу који је приложен заповести овог штаба од 27-Х-г. г. Штабови бригада су дужни да на положају сами успоставе телефонску везу са Штабом дивизије.

Исхрана људства: По досадашњем начину снабдевања у погледу исхране и поступка приликом упада у арнаутска села држати се раније наше заповести од 27-Х т. г.²

Санитет: Бригадна превијалишта одредиће штабови бригада својом заповешћу. Дивизиска болница налази се на старом месту.

Место штабова: Штабови бригада сместиће место свога штаба на правцу свог наступања, одредити га својом заповешћу; штаб бригаде упутиће по један примерак издате своје заповести и по два курира за везу у овај штаб најдаље сутра до 8 часова. Штаб дивизије у прво време биће на Врлом Осоју (к. 937), а у случају промене биће извештен штаб бригаде. Писмени извештај слати свака 2 сата.

Знаци распознавања остају до сада већ издати. Почетак напада 9 ов. м. у 7 часова.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник п. пуковник
Данило Шаровић,

Командант п. пуковник
Тома Ј. Поповић,

² Види док. бр. 129.

³ О извршењу ове заповести види књ. 15 док. бр. 8.

**НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 9
НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ
ДИВИЗИЈЕ ДА ЗАТВОРИ ПРАВАЦ ПОЖЕГА—КОСЈЕРИ
ЋИ—ВАЉЕВО ДО ДОЛАСКА ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО
ДИВИЗИЈЕ¹**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО СРВИЈЕ
ОПЕРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ
Оп. бр. 122
9 новембра 1944 год.

Најхитније

ШТАБУ XXIII ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Према подацима са којим располажемо, јаче немачке снаге успеле су да се пробију са правца Вишеграда у Ужице. Постоји могућност непријатељског упада из Ужица у Ваљево, на ком правцу за сад немамо јединица. На сектор Ваљева упутили смо ХБУ дивизију, којој ће требати 4 до 5 дана до избијања на овај сектор.

У вези са предњом ситуацијом, по пријему овога наређења поступите по следећем:

1. — Одмах упутите једну вашу бригаду у рејон Косјерића са задатком затварања правца Пожега—Косјерићи—Ваљево. У исто време ова бригада да осматра и контролише правац Ужице—Варда—Ваљево.

2. — Обратите пажњу на правац који води од Пожеге у ваш бок и позадину преко Врановине и Гојне Горе ка Прањанима.

3. — Одмах предузмите све мере извиђања и прикупљања података о непријатељу на просторији Пожега—Ужице и исте нам најбржим путем доставите.

Такође нас одмах известите о јачини, покрету и раду непријатеља на сектору Чачак—Пожега—Ужице, уколико досад са тим подацима располажете.

4. — Чим упутите бригаду у смислу тач. 1 овог наређења, одмах нас о томе известите.

5. — Ради хитности достављамо вам ово наређење непосредно, а у смислу истог наредили смо и Штабу XVII дивизије да вам то пренесе. Поред тога наредили смо поме-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

нутом штабу да ухвати тешњу везу са вашим јединицама на сектору Чачка.

6. — По доласку и затварању праваца Ужице—Ваљево од стране јединица ХТ^У дивизије, бригаду из рејона Ко-сјерића повуците у свој састав.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

' (М. П.)

БР. 191

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 9
НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СР-
БИЈЕ О ДЕЈСТВИМА СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА ОД 8 СЕПТЕМ-
БРА ДО 15 ОКТОБРА¹**

ШТАБ XIII КОРПУСА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 39
~~9-XI-1944~~ г.
у часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

Достављамо вам преглед рада и дејства јединица овога Корпуса од 8 септембра закључно са 15 октобром, а то је за време од формирања Штаба корпуса па до заузећа града Ниша.

Штаб XIII корпуса је формиран 7 септембра 1944 г. За команданта Корпуса одређен је пуковник Љубо Вучковић, а раније командант II пролетерске дивизије; за комесара друг Васо Смајовић, политички комесар 22. дивизије, и за начелника Штаба корпуса потпуковник Момчило Полексић, раније начелник Штаба 9. дивизије.

³ Види Операциски дневник Главног штаба Србије, књ. 15, док. бр. 170.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 47/1, к. 182.

У састав XIII корпуса ушле су у прво време 22. и 24. дивизија. Прва се налазила на сектору Вус—Бабичко—Бабушница, а друга на сектору Грделица—Лебане—Прокупље"

Штаб корпуса се прикупио и формирао у селу Прекопчелица код Лебана, на сектору 24. дивизије, 7 септембра о. г

8 септембра:

Штаб корпуса је издао потребна наређења за дејство снага 22. и 24. дивизије, дао им потребна упутства и објашњења и успоставио са њима, тј. са штабовима дивизија радио-везу.

22. дивизија, налазећи се према Бугарима који су отступали у правцу своје границе, вршила је јак притисак на њих на простору Бабичко—Бабушница до Пирота.

24. дивизија је дејствовала према Лесковцу. Њена 13 бригада је напала Грделицу и ликвидирала непријатеља у њој. Убијено је око сто непријатељских војника, заплена је прилична количина ратног материјала, оружја, муниције, као и један вагон штофа за одела прављеног у фабрици Теокаревића.

9 септембра:

Овога дана капитулирала је фашистичка бугарска војска пред притиском снага Црвене армије. Она је одмах почела да повлачи своје окупационе снаге са наше територије за Бугарску.

Снаге 22. дивизије су јаким притиском ослободиле Бабушницу и Пирот, а партизански одреди са терена су садејствовали и они су ослободили остала места на томе простору, као и Цариброд, те су у њима почели одмах са успостављањем наших власти. 22. дивизија поставила је одмах фронт према немачким снагама у Белој Паланци и Властотинцу. У ослобођеним местима заплена су велике количине ратног материјала — оружја, муниције и опреме, као и приличне количине хране у магацинима.

24. дивизија је рушила комуникације — колски друм и железничку пругу на путу Лесковац—Врање.

10 септембра:

22. дивизија успоставља власт и ред у ослобођеним местима и градовима.

24. дивизији смо издали наређење за напад на Лесковац. Напад је отпочео овога дана у 8 часова навече, премда је по наређењу требало у 16 часова. Задоцнило се из разлога што Штаб дивизије није правилно проценио потребно време за маневар својих снага, у односу на нападне правце и нападне циљеве, као и садејство артилерије и тешког пеша-

диског наоружања. Непријатељ је давао жилав и јак отпоо, имао је у граду 12 тенкова који су се поставили на нашим нападним правцима, тако да су после борбе читаве ноћи и ураганске ватре, нарочито са стране непријатеља, наше јединице, још прилично младе и потпуно необухваћене командом, повукле се изјутра на полазне положаје. Иако је ватра била велика и нападни правци неповољни због рав-ног и откривеног терена, са наше стране није било губитака сем неколико рањених другова. Непријатељ је претрпео приличне губитке, нарочито Од наше артиљерије која је прилично добро гађала. Да је било више одлучности код штабова батаљона и бригада и решености нижих руково-дилаца за једну јачу борбу, због врло лошег морала непри-јатеља, успели би заузети Лесковац.

11 септембра:

22. дивизија појачава притисак са једном бригадом на Власотинце, са једном ка Белој Паланци, док је једну бри-гаду имала на сектору Врање. Та је бригада ослободила Врање и Босиљград и успоставила везу са македонским и косовским јединицама.

24. дивизија се задржала на положајима око Лесковца са две бригаде, тј. на простору Грделица—Пуста Река, а јед-ну бригаду је имала у Прокупљу.

12 септембра:

Формирали смо Штаб 46 дивизије и упутили га на сек-тор Пирота да формира дивизију од људства са пиротског и врањског сектора.

Издали смо наређење 24. дивизији, да она са свога сек-тора од новог придолошког и придоласког људства формира још једну дивизију.

8. српска бригада 22. дивизије после јаче борбе заузела је Бујановац. У овој борби убијено је преко 200 немачких војника и Шиптара и заплена велика количина ратног материјала, као и преко 6 вагона хране.

13 септембра:

22. дивизија врши припреме за напад на Власотинце и заузима Сурдулицу.

24. дивизија ради на рушењу комуникација на свом сектору и врши мање притиске на непријатељске положа-је ради његовог сталног узнемиравања.

14 септембра:

Штаб корпуса по своме формирању и давању конкрет-них задатака и директива 24. дивизији овога дана извршио

је покрет из Прекопчелице до Грделице, кренуо је на сектор 22. дивизије на простору Бабушнице, да би помогао оформљењу 46. дивизије и деловању 22. дивизије.

15 септембра:

Непријатељ је из Ниша појачао своје снаге у Лесковцу и у Власотинцу са извесним бројем моторизације. Из Власотинца је са једном колоном кренуо према Свођу где је ступио у борбу са једном бригадом 22. дивизије. Из Мачкатице са три тенка и 12 камиона кренуо је према Лесковцу и у Грделици га је дочекао Омладински батаљон 13. српске бригаде, где је убијено преко сто непријатељских војника.

16 септембар:

На сектору Власотинце—Свође овога дана је била стална борба делова 22. дивизије са немачком колоном којој су онемогућили продор за Љуберађу и Равну Дубраву.

17 септембра:

На простору Свође—Модра Стена води се јака борба између две бригаде 22. дивизије и непријатеља. Штаб новоформиране 46. дивизије је формирао 1. и 2. пиротску бригаду и упутио их на положаје према Белој Паланци и Свођу за садејство са 22. дивизијом. У Врању су такође формиране две бригаде.

18 септембра:

После капитулације бугарске фашистичке војске у Бугарској је формиран Отачествени фронт уперен против фашизма. Њихова нова војска потчињена је Црвеној армији. Једна њихова армија је стигла у Пирот и поставила се према Белој Паланци и Нишу по наређењу маршала Толбухина, главнокомандујућег јужног фронта (балканског) Црвене армије.

Овога дана Штаб корпуса је дошао у Пирот и сместио се у село Бари Чифлик.

19 септембра:

Снаге 22. дивизије су и овога дана водиле борбу на простору Модра Стена—Свође, као и дуж читавог друма Свође—Власотинце са непријатељем и нанеле му велике губитке.

Омладински батаљон XIII српске бригаде у Грделици сачекао је једну немачку колону која је из Лесковца преко Грделице ишла у правцу Врања у намери да извуче опкољене делове из Белог Поља. Овом приликом са zgodних положаја и из погодног распореда овог батаљона убијено је преко 150 немачких војника, заробљено 10 Немаца и 20 чет-

цка, уништено је 5 камиона, а запаљено прилично ратног материјала — оружја и муниције, као и четири исправне радио-станице.

20 септембар:

Потпуно је формирана 46. дивизија. За команданта Дивизије одређен је п. пуковник Томо² Поповић, раније командант XIX дивизије³. За политичког комесара друг Милија Станишић, комесар IV пролетерске црногорске бригаде, а за начелника штаба мајор Дукљан Вукотић, командант IV сплитске бригаде IX дивизије.⁴ У састав ове дивизије ушле су: XXV српска бригада, формирана од једне пиротске и једне врањске бригаде, XXVI српска бригада, формирана такођер од једне пиротеке и једне врањске бригаде, и XXVII српска бригада, формирана од новомобилисаног људства са сектора Пирота и Врања.

21 септембра:

Новоформираној 46. дивизији издато је наређење да крене на сектор Врање са задатком активног летства према Косову и успоставе везе са македонским и косовским јединицама.

22. и 24. дивизија дејствују на својим правцима.

22 септембра:

Овога дана су у наш Штаб први пут дошли званични претставници Црвене армије која је запосела Бугарску и избила на нашу границу. Дошла су три виша официра из Штаба маршала Толбухина. Они су нас обавестили о учешћу бугарске војске у борби против Немаца на нашој територији, о садејству са нашом војском. Срдачни односи наше војске са Црвеном армијом и велика љубав између њих видно се манифестовала и овом приликом на састанку са претставницима братске Црвене армије.

23 септембра:

! Локалне борбе на секторима свих дивизија.

24 септембра:

46. дивизија је стигла на сектор Врање к тамо сменила VIII српску бригаду која је дошла у састав овоје дивизије на простор Власотинце—Бела Паланка.

² Томица

³ Деветнаесте далматинске дивизије

⁴ Девете далматинске дивизије

25 септембра:

XI српска бригада је сачекала једну непријатељску колону која је ишла из Ниша за Лесковац, сачекала је код Пуковца, напала и нанела приличне губитке.

26 септембра:

Поново је Омладински батаљон XIII српске бригаде сачекао једну непријатељску колону у Грделици, потукао је и разбио и вратио натраг за Лесковац. Том приликом је убијено преко 100 непријатељских војника, заплењено 6 пушкомитраљеза, 3 радиоапарата, 18 буради бензина и 20 сандука муниције; уништено је 6 камиона.

27 септембра:

22. дивизија је водила жестоку борбу на простору Црвена Стена—Свође—Власотинце. Једна њезина бригада је очистила Равну Дубраву и Гацин Хан и нанела велике губитке непријатељу.

28 септембра:

На сектору Бујановац—Врање 46. дивизија водећи борбе са непријатељем убила је овог дана преко 100 немачких војника, VIII српска бригада при своме поласку са тога сектора напала је Арнауте и Немце северно од Бујановца и убила преко 200 непријатељских војника.

29 септембра:

22. дивизија је извршила припреме за напад на Власотинце и напад је отпочео овога дана падом мрака. Борба се водила читаве ноћи.

30 септембар:

Напад на Власотинце се продужио и овога дана. После жестоке борбе град је ослобођен. Убијено је 100, а рањено 100 и заробљено 290 непријатељских војника. Плен је био велики — између осталог 2 топа, 12 митраљеза, 2 тешка бацача, 1 тенк, 1 ауто, 350 пушака и преко 50.000 метака. Наши су имали 15 мртвих и 35 рањених другова. У овој борби погинуо је комесар X српске бригаде Вукелић **Бранко**.

1 октобра:

22. дивизија је успоставила власт у Власотинцу, поставила фронт према Лесковцу и Равној Дубрави и извршила чишћење Власотинца од заостатака Немаца и четника.

Формирали смо 47. дивизију. За команданта ове дивизије одређен је мајор Саво Кесар, раније командант IX далматинске бригаде, за политичког комесара друг Јеврем Поповић, раније комесар XIII српске бригаде; за начелника

штаба мајор Новак Кнежевић, раније командант IV сан-
дичке бригаде. У састав ове дивизије ушла је XV српска
бригада и новоформиране XXVIII и XXIX српска бригада.
Ова дивизија је постављена на простор Грделица—Прокуп-
ле са главнином својих снага према Лесковцу.

2 октобра:

На сектору 46. дивизије биле су борбе са непријатељем,
који је опет покушавао из Бујановца поћи у правцу Врања.
Одбијен је уз губитке.

Овога дана одржани су велики зборови у Пироту и Ца-
риброду, на којима је био велики број грађана и сељака,
који су одушевљено пратили говоре и поздрављали говор-
нике. На овим зборовима смо објаснили народу учешће
нове бугарске војске у заједничкој борби против фаши-
зма, да је њихова ранија фашистичка војна управа ликви-
дирана, а да ова војска претставља једино поштени бугар-
ски народ.

У нашој војсци као и међу становништвом овога краја,
тј. његовом великом већином, примећује се и осећа велико
расположење и задовољство због тога што се наша борба
крунише великим победама над немачком војском и издај-
ницима, заузимањем великих градова и чишћењем великих
просторија наше земље од непријатеља и издајника нашег
народа. Нарочито се осећа задовољство и расположење због
доласка Црвене армије у нашу земљу, коју читава наша
војска и цео поштени народ воли и поштује.

3 октобра:

На положајима свих дивизија без нарочитих промена
и већих активности.

4 октобра:

Овога дана јаче непријатељске снаге са моторизацијом
су извршиле покрет од Лесковца према Власотинцу у две
колоне и то једном преко поља⁵ на Батуловце, а другом
преко Грделице и Орашја. Снаге 22. дивизије су их доче-
кале и водиле са њима жестоку борбу читавог дана. Нане-
сени су непријатељу велики губици, али је био дрзак и
упоран па је пред сами мрак успео са тенковима ући у Вла-
сотинце. Бугарске снаге које су биле на простору Свође—
Власотинце нису интервенисале сем један партизански пук.
Разлог за ово је остао непознат.

⁵ Јасноватно се односи на Лесковачко Поље.

11 октобра:

22. дивизија се повукла на положаје изнад Власотинца, и овога дана водила борбу на Јастрепцу и Бољарима.

Једна бригада 46. дивизије је нападала Бело Поље и у садејству са Бугарском партизанском -дршизијом ликвидирала једну противавионску батерију.

24. дивизија је наређењем Главног штаба изашла из састава нашег корпуса и пошла у правцу Крушевца са II пролетерском дивизијом.

6 октобра:

Наређено је 22. дивизији да упути једну бригаду на леву обалу Мораве западно од Лесковца, да тамо смени заостале делове 22. дивизије и појача новоформирану 47. дивизију према Лесковцу.

На сектору 46. дивизије вођене су борбе са непријатељем код Бујановца.

7 октобра:

22. дивизија је пребацила једну бригаду на леву обалу Мораве, на сектор Грделица—Вучје—Велико Трњане.

На сектору 46. дивизије непријатељ је у једној великој колони од Скопља дошао у Бујановац, а одатле продужио за Гњилане, оставивши у Бујановцу ранију посаду.

8 октобра:

Једна бригада 47. дивизије дејствовала је на Дољевац, на непријатељску колону која је из Ниша ишла за Лесковца. На секторима осталих дивизија није било јаче активности.

9 октобра:

Непријатељ је са моторизацијом увече стигао у Врање и потиснуо наше снаге из њега.

Бугарска артиљерија је добро дејствовала на овоме сектору, док пешадија уопште није ступала у борбу.

10 октобра:

Снаге 22. дивизије уз јаку помоћ совјетске авијације и бугарских тенкова поново су ослободиле Власотинце и успоставиле власт у њему. Приликом заузећа овога града погинуло је око 300 непријатељских војника. Остатак немачке војске и четничких банди побегао је разбијен у правцу Лесковца. Главнина 22. дивизије пошла је у правцу Бабичког десном обалом реке Мораве.

47. дивизији наређено је да изврши напад на Врање, што је она учинила у току ноћи, али напад није успео.

11 октобра:

После заузећа Власотинца и пораза Немаца у њему, Немци из Лесковца су почели да беже неорганизовано у правцу Ниша. Снаге наше 47. дивизије напале су на Лесковац са западне стране и заузеле га, доцните су стигли бугарски тенкови. У Лесковцу је убијено до 50 немачких војника.

Снаге 22. дивизије продужиле су десном обалом Мораве преко Бабичког, те су извршиле притисак на пут Лесковац—Ниш код Брестовца и Пуковца. VIII бригада која се налазила у Пустој Реци напала је непријатеља у Пуковцу, протерала га за Дољевац и нанела му велике губитке. Наше снаге су прилично добро искористиле разбијеност непријатеља и приступиле гоњењу.

Снаге 46. дивизије су извршиле напад на Врање, из кога се непријатељ под јаким притиском наших снага повукао у правцу Бујановца, остављајући за собом заштитницу од 20 војника и нешто Шиптара који су ликвидирани од наших снага приликом заузећа града.

12 октобра:

Снаге 22. дивизије наступиле су преко Бабичког и десном обалом Мораве, очистиле Брестовац и Пуковац и дошле на линију Дољевац—Чечина—Горњи Барбеш—Марина [Кутина].

Једна бригада 47. дивизије наступа такође левом обалом Мораве у правцу Дољевца, а једна бригада је успоставила власт и ред у Леековцу. Бугарска тенковска бригада је такође кренула од Лесковца према Дољевцу и задржала се код Брестовца, јер су Немци били порушили за собом мостове.

13 октобра:

VIII бригада 22. дивизије прешла је Мораву код Чечине и заједно са X и XII бригадом овладала Селичевицом од Клисуре до Лазаревог Села. Две бригаде 47. дивизије продужиле су преко пута Дољевац—Прокупље и преко Топлице.

46. дивизија са једном бригадом према Бујановцу, а са две бригаде у садејству са једном бугарском дивизијом заузела је Бело Поље и овом приликом убијено је преко 100 немачких војника, око 100 Шиптара и заробљено 1.200 Талијана. Заплењено је: 30 противавионских топова, 12 противавионских митраљеза, 5 „шараца", 5 противтенковских пушака, 5 тешких бацача, 51 пушка и преко 100.000 метака за пушке, 4.000 граната за противавионске топове, 15 полу-

исправних моторних возила, велике количине ратног материјала и око 2 вагона хране.

IV бугарска дивизија која је наступала према Нишу десно од наше 22. дивизије, правцем Равна Дубрава—Гаџин Хан, заостала је у наступању и није уопште користила на овоме правцу. VI бугарска дивизија која је наступала са источне стране преко Нишке Бање у правцу Ниша се је прилично добро борила и њезино садејство учинило је доста да се Немци повуку са положаја спољне одбране града Ниша.

14 октобра:

Овога дана су три бригаде 22. дивизије извршиле јак притисак са Селичевце према Нишу и избиле на линију Бубањ—Габровац до 12 часова. После подне јаким притиском на град, а у садејству са VI бугарском дивизијом која је наступала од Нишке Бање и деловима 45. дивизије који су вршили притисак са северне стране — углавном снаге 22. дивизије, ослободиле су град Ниш у 15 часова.

Непријатељ се углавном извукао из Ниша и побегао у правцу Прокупља. У Нишу је убијено око 300 немачких војника.

47. дивизија је на путу Прокупље—Ниш од Југбогдановца до Мрамора сачекала Немце, тј. њихову моторизовану колону од преко 1.000 моторних возила, и ступила у јаку борбу са њима. Снаге ове дивизије успеле су да потпуно разбију непријатеља, да убију преко 1.200 војника, да заплене преко 800 моторних возила са целокупним ратним материјалом. Мањи део немачких снага са четницима и недићевцима разбегли су се у правцу Малог и Великог Јастрепаца. Овом разбијању и поразу Немаца допринела је доста и наша 24. дивизија, као и совјетска авијација.

Бугарска тенковска бригада, која је касније стигла, одвукла је са собом сву заплећену исправну моторизацију и оружје на прилично дрзак и неправилан начин.

15 октобра:

Снаге 22. дивизије су успоставиле ред у граду Нишу и продужиле чишћење града од заостатака — скривених немачких, четничко-недићевих група. Снаге 47. дивизије са снагама 24. дивизије продужиле су гоњење непријатеља у правцу Прокупља, Малог и Великог Јастрепаца. Снаге 46. дивизије одбиле су поновни покушај Немаца да се из Бујановца пробију за Врање. Поред тога су гонећи делови ове дивизије, који су пошли за Немцима побеглим из Белог Поља, убили преко 250 немачких војника, што значи да су ликвидирали целу непријатељску посаду из Белог Поља.

Бугарска IV дивизија је кренула преко Ниша у правцу Лесковца и Косова, док је VI бугарска дивизивда остала неко време у околини Ниша. Њихова тенковска бригада остала је на простору Доњевац—Прокупље неколико дана.

Следећи извештај, тј. извештај за раздобље од 15.X до 15.XI доставићемо вам накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник:
служб. отсут.

Командант. пуковник:
Јуб. Вучковић

Начелник штаба
п. пуковник:
Мом. Д. Полексић
(М. П.)

БР, 192

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ ТРИДЕСЕТ СЕДМЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА НА ПОЛОЖАЈУ ЈАСЕН—ОШТРА СТЕНА—БАЛИЋИ—ЗЕЧИЈА
ГЛАВА¹**

ШТАБ
III САНЦАЧКЕ НОУ БРИГАДЕ
Оп. бр. 194
9.XI.1944 г.

РЕЛАЦИЈА

III Санџачке НОУ бригаде за вођене борбе са Немцима на положају Јасен—Оштра Стена—Балићи—Зечија Глава (Секција Пљевља 1:100.000)

Непријатељ:

- а) Јачина непријатеља 1000 бораца.
- б) Наоружање непријатеља: 50—60 „шараца“, 4 тешка баџача и више лаких, 2 хаубице које су гађале са Јазовца код Бродарева.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/5, к. 1255.

в) Морал, борбеност и активност непријатеља били добри.

Наше јединице

а) 2 и 3 батаљон јачине 500 бораца, наоружани са 35 аутоматских оруђа, 4 лака бацача и 2 „Пијата“.

б) Између 4, 5 и 6 о. м. вођена је борба са Њемцима на горе поменутих положаја. Вид борбе — напад и заузимање поменутих положаја, као и ометање саобраћаја на комуникацији Бијело Поље—Бродарево'—Пријепоље.

в) Наши полазни положаји били су Кичево—Бијов Гроб и то један батаљон је нападао правцем Јасен—Оштра Стена' а други батаљон правцем Балићи—Зечија Глава.

г) Непријатељ се на горе поменутих положаја упорно и жилаво бранио, али под снажним ударцима и узастопним јуришима наших бораца, наше су јединице успјеле да овладају горе поменутих положаја.

д) Наши губици су: 3 мртва и 16 рањених.

ђ) Непријатељски губици су: око 80 мртвих, међу којима и 1 официр — капетан, и око 100 рањених.

е) Заплијењено је: 1 машинка, 30 пушака, веће количине муниције и ратне спреме, као и нешто хране.

ж) Морал и држање наших јединица били су на завидној висини.

з) У овој акцији потрошено је око 350 ручних бомби, 70 мина од „Пијата“, 10.000 југословенске муниције кал. 7.9 мм, 5.000 енглеске муниције кал. 8 мм и 80 мина кал. 81 мм.

и) Борба је од почетка па до краја текла према предвиђеном плану, али због новонастале ситуације на сектору Савин Лакат—Обарде наши батаљони који се налазили на просторији Бродарева морали су напустити те положаје и кренути правцем Камене Горе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
мајор
Данило Кнежевић

Командант — п. пуковник
Халил Хаџимуртезић

Начелник — калетан
Јагош Мирковић

(М. П.)

БР. 188

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 9 НО-
ВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ
О БОРВАМА С НЕМЦИМА У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ ОД 28
ОКТОБРА ДО 6 НОВЕМБРА И О СТАЊУ И РАСПОРЕДУ
ЧЕТНИЧКИХ, ШИНТАРСКИХ И НЕМАЧКИХ СНАГА¹**

ШТАБ
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
9 новембра 1944 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. И П. О. СРБИЈЕ

Положај

Одред се са главним снагама и даље налази на Копаонику са следећим распоредом: један батаљон у селу Стануловићима, један у селу Белом Брду а један у Црној Глави (више Јошаничке Бање). Једна чета налази се у селу Бањској испод Голије са главним задатком прикупљања оружја и људства, као и дејства против мањих четничких групица које се крију у околини. Једна чета се налази око манастира Студенице са истим задатком. Једна чета са болницом и интендантуром налази се у селу Блажеву.

Непријатељ се и даље ужурбано повлачи из Косовске Митровице, преко Рашке и Рогозне, према Новом Пазару и Сјеници. Обезбеђења која је непријатељ поставио по чукама и селима изнад комуникације, налазе се још увек на истим местима. Са њима имамо сваки дан мање борбе. 30 октобра једна наша чета водила је борбу у селу Лисини са једном групом од око сто Немаца. Према накнадно утврђеним подацима од сељака — куда се непријатељ повлачио, имали су 3 мртва и 8 рањених. Ми нисмо имали губитака. 1 новембра једна наша чета водила је борбу у селу Мајдеву са једном групом Немаца јачине око 150 војника. Непријатељ је имао 12 мртвих и већи број рањених. Ми смо имали једног мрвога, рањених није било. 3 новембра једна наша чета водила је борбу у селу Гувништу са 50 непријатељских војника. Непријатељ је имао 2 мртва и 6 рањених. Ми нисмо имали губитака. 5 новембра једна чета водила је борбу у

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 123.

селу Гувништу. Непријатељски губици непознати, јер је брзо отступио, 6 новембра једна чета имала мање чарке у селу Црнатову, друга у селу Мајдеву. Истога дана Други батаљон водио борбу са непријатељском групом од око 150 војника код села Дрена (више Јошаничке Бање). Убијено 25 а заробљено 8 Немаца. Заплењена 3 брза шарца, 2 пушкo-митраљеза „Брно“, 3 митраљете и 25 пушака, уз то нешто личне спреме. До сада од 28 октобра ухваћено 42 четника који су бежали из Санцака. Међу њима 5 официра, међу којима три команданта бригада и то Васа Васовић, Микица Томић и Борислав Павличевић. Васу Васовића, капетана Микицу Томића, поручника, са још три четника били смо послали са једном нашом четом да прокажу сакривено оружје и други материјал. При пролазу кроз Александровац Команда места је узела од нашег начелника штаба и чете која их је спроводила именоване четнике и притворила их, мада су се наши опирали томе, јер ми смо их ухватили и имали смо по повратку да их још за неке ствари саслушамо и спроведемо са подацима у логор или друго место где би им се судило. Мислимо да овакав поступак са начелником нашега штаба није згодан, јер крњи ауторитет Штаба одреда.

Код нас се засада налази још само Павличевић Борислав, командант II расинске бригаде, за кога прикупљамо податке. Остале смо већ спровели у логор.

Расположење народа према нашој борби сваким даном се све више повећава у овом крају. Одзив за мобилизацију је прилично добар и већ су почели да пристижу новомобилисани другови. Четници који су били пошли према Санцаку, нису могли да прођу и били су се вратили у Рашку, спустили људе и задржали са собом само по 20—30 људи. Повукли су се према Голији. Цветић и Кесеровић са око 50 људи налазе се у селу Брњици, код Дуге Пољане. Изгледа да су им Немци обећали место у колони, јер сада поново покушавају да мобилишу оне које су били пре неколико дана пустили. Одзив на ту њихову мобилизацију је никакав. Сваки дан им беже и они који су још остали код њих. Марковић се још увек налази са леве стране Ибра од Рашке до Слатине. Има око 1500 људи. Његови људи су спремни сваки час на бекство. Већ неколико групица је прешло к нама. Буду Добрића, команданта Колашинске бригаде у корпусу Жике Марковића, примио је Тодор Добрић, са којим смо ми до сада сарађивали. Уопште његови поступци у последње време врло су слаби и ми смо га позвали да са свим људством приђе нама, иначе ћемо га третирати као и остале четнике. Жика Марковић је био написао једно писмо руском или бугарском команданту у Куршумлији, у коме га моли да поша-

ље једног официра да прими команду над његовим корпусом (који се, како он у писму наглашава, није борио против партизана, већ само> од њих био нападан). Ми смо ухватили курира и писмо. Молимо вас да се надлежнима скрене пажња да не би насели оваквим лажима.

Немци се *повлаче ужурбано*. У *последње* време пролази свакодневно много моторизације, топова и војске. Тенкови слабо пролазе. Према извештајима из К. Митровице, од Приштине до Рашке налазе се две немачке ливизије. У Митровици има много противавионске артиљерије. Скицу места артиљерије и немачких колона у околини Митровице дали смо бугарском официру, који је био за везу у нашем одреду, и тражили да се та места бомбардују. Од Рашке према Н. Пазару, поред пута, такође се налазе немачке колоне. На железничкој станици у Рашкој је читав кркљанац од истовареног материјала. Немци уништавају у Митровици и Рашкој сав материјал који не могу понети са собом. Сви мостови од К. Митровице до Краљева су минирани и спремни за рушење. Фабрика у Звечану је такође минирана. У Рашкој су минирани и приватне веће зграде. Немачки командант за Југоисток налази се у згради званој „енглески мес“, на Старом Тргу (рудник Трпча). Међу Немцима у Ибарскрј долини има много Банаћана и Бачвана, нуде Арнаутима велике суме да их пребаце споредним путевима за Санџак одакле мисле да би могли побећи кући.

Арнаути мобилишу све од 18 до 40 година и шаљу као појачања према Шаљи, Подујеву и Гњилану. Морал врло слаб.

Енглези су ових дана бомбардовали Ибарску долину, Рашку и Нови Пазар. Јуче су бомбардовали по лошем времену па су бацили много бомби по Копаонику (по нашим положајима и селима), неке су чак падале и у Блажево.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар,
Предраг М. Ђурић

Командант,
Мил. Радуловић

(М. П.)

**НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 10
НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ПОТЧИЊЕНИХ ЈЕ
ДИНИЦА И КОМАНДАМА ВОЈНИХ ОБЛАСТИ ЗА ЧИ-
ШЋЕЊЕ ТЕРЕНА ОД ЧЕТНИЧКИХ ОСТАКА И СУЗ-
БИЈАЊЕ СУБВЕРЗИВНЕ ДЕЛАТНОСТИ¹**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО
СРБИЈЕ
Стр. пов. бр. 50
10 новембра 1944 год.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

У последње време примећено је појачано терористичко дејство четничких банди на ослобођеној територији. Ово дејство испољава се у вршењу атентата на припаднике НОВ и ПОЈ и претставнике народне власти. Поред тога четници и четнички оријентисани елементи покушавају да на све могуће начине руше углед и ометају правилан рад и функционисање наше народне власти и унесу забуну у народ.

Ово дејство четничких банди и четнички оријентисаних елемената по варошима и селима треба радикално сузбити.

У том циљу:

1. — Предузети најхитније мере за уништење четничких банди и обезбеђење позадине. Оперативне јединице које поседају територију одмах да формирају потребан број ударних јединица (батаљона) и потерних одељења са задатком сталног крстарења неочишћеним просторијама, проналажења, гоњења и уништавања четничких банди и терористичких група.

2. — Корпусне, односно дивизиске војне области предузеће све мере да преко команди подручја и места потпуно очисте просторије које спадају у њихову надлежноет.

На рад, и дејство четнички оријентисаних елемената по варошима и селима обратити пуну пажњу. Развити обавештајну службу и уз садејство органа Озне, са којима најтешње сарађивати, проналазити ове елементе и потпуно им онемогућити њихов разоран рад.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

3. — Оперативне јединице које воде борбе на појединим секторима дужне су да у садејству са војним властима у позадини и органима народне власти потпуно очисте просторије у захвату њихових трупа.

4. — Извршењу горе наведених задатака приступити најенергичније и предузети најоштрије репресалије како према четницима тако и четнички оријентисаним елементима по варошима и селима, како би се њихов разоран рад одмах у корену потпуно сузбио.

При овоме обезбедити пуну сарадњу оперативних штабова и јединица, команди и установа корпусних — дивизијских — војних области и органа народне власти.

5. — Штабови корпуса, самосталних дивизија, корпусне — дивизијске — војне области упознаће са овим наређењем све потчињене штабове, команде и јединице, с тим да се одмах приступи његовом извршењу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

Достављено:

Штабовима: XIII и XIV
корпуса, XIДГ, XVII и II
пролетерске дивизије и
Војној области XIII и
XIV корпуса.

(М. П.)

БР. 188

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОЛТ
10 НОВЕМБРА 1944 ГОД. О БОРБАМА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ
ОБРЕНОВЦА И БЕОГРАДА¹**

ШТАБ
XII КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 64
10 новембар 44 г.

Извадак из опера-
тивног извјештаја за
мјесец октобар

БЕОГРАД

Ситуација:

Почетком октобра непријатељске снаге у Западној Србији биле су потучене. Извјесне непријатељске јединице држале су се у Шапцу. Стање код тих преосталих дјелова било је тешко. Паника је владала у редовима и бораца и старјешина. Четници као организована снага нису више постојали. У народу се још одржавао страх од четничког терора, мада је већ и широким масама постало јасно да је четништво као организација уништено.

Нови борци приступали су у масама нашим јединицама.

Убрзано се проводило сређивање сектора организовањем народно-ослободилачке власти и уништавањем заосталих непријатељских елемената. Унутар јединица владао је офанзивни дух упркос замора усљед вишемјесечне борбе, дугих маршева и гладовања. Борци нису жељели да се задрже на једном месту. Било је свима јасно да побједа у Западној Србији није одлучујућа, да је она само потребна припрема за побједу у Србији. Требало је ослободити Београд. То су осјећале јединице, то је осјећао сваки појединац.

Црвена армија отпочела је са брзим напредовањем кроз Источну Србију. То је изазивало одушевљење и код народа и код бораца. Код бораца, међутим, и зб-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

њу. Претпостављала се могућност да ће Црвена армија сама ослободити Београд. Та претпоставка је свакоме тешко падала. Постојала је просто животна потреба да се трогодишња борба наше војске крунише њеном историском битком за ослобођење Београда.

У почетку октобра наше јединице налазиле су се на сектору Бања Ковиљана—Крупањ—Лозница—Мала Митровица—Шабац.

З а д а т а к :

•У току 6 октобра примили смо наређење од Штаба Првог пролетерског корпуса да одмах, усиљеним маршем, кренемо¹ са нашим јединицама на сектор Бањани—УБ—Бровић, са задатком ликвидације непријатељског гарнизона у Обреновцу и даљег продирања према Београду.

П о с т у п а к :

Јединице су успјеле да изврше покрет у току ноћи седмог на осми октобар. Покрет је био најљепша илустрација унутарњег стања јединица. Мада оперативни задатак није био саопштен ни борцима ни руководиоцима, ипак је било свима јасно да покрет на исток значи покрет према Београду, значи учешће у битци за Београд. Јединице су маршовале без предаха. Давали су се само нужни застанци, једанпут у 24 часа, ради неопходног предаха и припреме хране. У току покрета унутар неких јединица пронијела се вијест да је Београд ослобођен. Та вијест је уствари резултат страха код бораца да неће стићи да узму учешћа у ослобођењу Београда. Борци су плакали и протествовали против командног особља зато што се припрема на путу и тај један оброк, те је на тај начин успорен покрет. Све јединице поставиле су се на одређени сектор у току 8 октобра, преваливши тако пут од 80—120 километара.

Наш нагли покрет са сектора Подриња изазвао је узбуђење код тамошњег народа. Један дио народа је наслућивао наше намјере, док је други дио подлегао непријатељским гласинама да се наше јединице „повлаче под навалом Немаца и четника из Босне“. Осјећај несигурности, усљед одласка војске, изазивао је страх код широких маса од четничког терора. И народ је, у масама, кренуо за нашим јединицама. Нису помагала никаква објашњења народно-ослободилачких власти и малих партизанских одреда, који су остали на свом терену. Није много дјеловало ни саопштење Команде мјеста у Лозници, која се најбоље „снашла“ када

је преко телала објавила да је „Маршал Тито наредио Шпанцу да хитно крене са корпусом и да опколи Београд“. Народ је и даље кретао за јединицама. Тако је наш покрет према Београду и по садржини и по форми постао народни покрет

Сљедећег дана, 9 октобра, примили смо наређење да ликвидирамо> непријатељски гарнизон у Обреновцу или, уколико је то немогуће, да блокирамо Обреновац а са главном снага да продиремо према Београду. Јачина непријатељског гарнизона износила је до три хиљаде Њемаца, љотићеваца и недићеваца. Непријатељ је посједовао двије одбранбене линије, прва (спољни одбранбени појас) протезала се од Саве, ријеком Звечком, на Белико Поље, Мислођин, Јасенак, [М] Моштаницу повијајући се даље према Сави* друга линија наслањала се према југу и западу на сам град, а према истоку на Барич. Напад је извршен у току ноћи деветог на десети октобар. У нападу су учествовале XI и XVI дивизија, док је XXXVI дивизија служила као општа резерва. Гранична линија дивизија у нападу била је пруга Обреновац—Стублине, тако да је XVI дивизија нападала западно од пруге обухватајући град са запала и сјевера, док је XI дивизија нападала источно од пруге обухватајући град са југа и истока. Напад је изведен неорганизовано. Не само да се није постигло јединство акције у склопу корпуса, него ни у склопу поједине дивизије. Јединице су закасниле са постављањем на полазне положаје, тако да су улазиле у борбу како су пристизале, а како је то пристизање било временски различито, то је и читава битка била уствари збир појединачних усамљених акција. Под таквим условима непријатељ је био у могућности да маневрише својим снагама и да онемогући заузимање града. Ипак све јединице су успјеле да разбију спољни одбранбени појас и да натјерају непријатеља на унутарњу одбрану. Јединице се нису довољно снашле у искоришћавању постигнутог успјеха разбијањем спољне одбранбене линије, тако да би гоњењем непријатеља продрле у сам град. Непријатељ је смањивањем одбранбеног појаса и његовим свођењем на сама упоришта (Обреновац, Барич и Умку) добио довољно снага за њихову одбрану. Осим тога је добио и у времену да те снаге постави на одређене положаје, да их повеже и припреми за одбрану. Осим тих субјективних момената који су условили наш неуспјех у нападу на Обреновац, разумије се да је било и објективних разлога о којима је потребно водити рачуна приликом доношења оцјене. Наше јединице нису посједовале ни једно тешко оруђе за борбу против непријатељских утврђења и моторизације, тако да је у коначном сукобу, управо моторизација (тенкови) онемогућила продор у град, без об-

зира на јака утврђења која би се вјештим маневром могла избјећи. У току те борбе непријатељ је имао око 300 убијених. Наши губици износили су 40 мртвих и 76 рањених. Уништено је 4 камиона и два тенка. Заплијењене су извјесне количине оружја и муниције.

Услед тога што нам ситуација на осталим секторима није била јасна, ријешили смо да са двије дивизије пређемо Колубару и наставимо продирање према Београду, ослањајући се на VI личку дивизију десно од нас, а да са једном дивизијом обновимо напад искључиво на Обреновац. Напад је извршила XXXVI дивизија у току ноћи 10-11 октобра, обухватајући град са југа, запада и сјевера, док су XI и XVI дивизија нападале на линију Барич—Моштаница—Сремчица. Јединице XXXVI дивизије нису успјеле да овладају градом искључиво ради тога што је непријатељ у току 10 октобра добио јака појачања пјешадије и моторизације. Губици XXXVI дивизије износили су 17 мртвих и 36 рањених бораца. За то вријеме и даље у току 11 октобра јединице XI и XVI дивизије овладале су линијом Јасенак—Моштаница—Сремчица и наставиле са продирањем према Сави, оријентишући десно крило (XI дивизија) правцем Сремчица—Железник—Жарково, а лијево крило (XVI дивизија) правцем Умка—Остружница—Макиш. XXXVI дивизија остала је на сектору Обреновца, са задатком да спречи евентуални продор непријатеља према Убу или Београду и да, у склопу општих операција на Београд, приступи ликвидацији непријатељског гарнизона. У том међувремену, 12 октобра, пристигла је и XXVIII дивизија, која је одређена као резерва једошицама које су напредовале према Београду.

Сваки дио терена у покрету према Београду освајан је упорном борбом. Непријатељ је жилаво бранио сваку коту, свако село, свако упориште. Борба је била тим жешћа што није била повезана са борбом осталих јединица. Наиме, јединице нашег корпуса, у том моменту, налазиле се најближе најужим одбранама Београда, тако да је непријатељ могао бацити на наш сектор јаче снаге. Па ипак, упорност непријатеља није смањивала нашу упорност. Напротив. Пред нама се указивао Београд. Борци су гледали свој град У непријатељским рукама и нису могли застати без обзира на жртве које су подносили. Јединице су јуначки наваљивале и напредовале. Тако смо у току дводневних бојева овладали упориштима Моштаница, Умка, Остружница, Железник, Макиш и отпочели борбе у селу Жаркову. У тим бојевима непријатељ је имао око 600 избачених из строја. Запаљено је три камиона и уништен један тенк. Наше

напредовање према Београду успоравано је активним непријатељским дејством са лијеве обале Саве. Неколико батерија тукло је непрекидно брзом паљбом наше јединице у покрету. Читав терен је потпуно чист, без заклона и сасвим прегледан, тако да смо тријели осјетне губитке. У самом Жаркову непријатељ је дао одлучујућу битку. Сваки педаљ земље морао се облити крвљу. Јака пољска утврђења била су довољна да спријече придолажење наших јединица преко брисаног, равног терена. За читаво то вријеме нисмо имали никакве помоћи у техници. Тек после нашег продора на периферију Жаркова добили смо тедну батерију брдских топова за садејство у даљим операцијама. До тада је једино наше средство борбе било лако аутоматско оружје и ручне гранате. У току 15 октобра XI дивизија, у садејству са XXVIII дивизијом, успјела је да заузме Жарково и да настави са гоњењем непријатеља, овладавајући Бановим Брдом и Кошутњаком. Том приликом је заплијењено шест противавионских далекометних топова, неколико противавионских митраљеза, неколико вагона артилериске муниције и другог материјала. За то вријеме XVI дивизија је заузела Чукарицу изузев јаких непријатељских утврђења код школе, фабрике и тунела. На наше положаје сручивала се проето ураганска непријатељска ватра, како са фронта, тако, и нарочито, преко- Саве.

Док су се тако развијале операције према Београду, јединице XXXVI дивизије заузеле су у току 14 октобра Обреновац. Сам град је држан под непрекидним опстрелом наших јединица, тако да се непријатељу није давало предаха. Једно усљед таквог стања, а друго, што је главно, усљед развртке операција на Београд, непријатељ је био присиљен да напусти град. Непријатељу је пошло за руком да по цијену великих губитака пробије блокаду и да се пребаци у Срем. У току тих борби јединице XXXVI дивизије уништиле су један тенк. Непријатељ је сва складишта дигао¹ у зрак.

Усљед тога што је XI дивизија претрпјела велике губитке како у борцима, тако и у руководиоцима, задржали смо је на сектору Жарково—Баново Брдо, ради добијања минималног времена за унутарње сређивање. Даље продирање у град наставила је XVI дивизија, која на свом правцу није имала никакве техничке помоћи. Она је блокирала непријатељска упоришта на Чукарици извјесним снагама, а са главнином наставила продор према жељезничкој станици гдје се повезала са јединицама Црвене армије и садејствовала са њима при ликвидацији непријатељских утврђења око станице. На самој Чукарици непријатељ је неколико пута вршио жестоке противнападе са циљем поновног овла-

ђивања Бановим Брдом и савлађивања наших јединица како би омогућио прихват снага које су надирале преко **Авале**. Јединице XVI дивизије су издржале јаки непријатељски притисак и оштру артиљериску ватру. Борци су бивали затрпавани у рушевинама, одакле би се извлачили и настављали са уништавањем непријатељске пјешадије која **је** покушавала да под заштитом артиљерије и тенкова продре према Бановом Брду. У тим борбама јединице XVI дивизије уништиле, су два тенка.

У току 16 октобра пребацили смо XI дивизију, ојачану са VI бригадом из састава XXXVI дивизије, на сектор Авале, са задатком да спријечи продор непријатељске групације како према Београду, тако и према Обреновцу. А већ 18 октобра читав наш корпус учествовао је у уништавању непријатељске групације на сектору Авале. Корпус је повучен из града када је главни непријатељски отпор већ био слоњен. И управо ради тога борци и јединице пошли су против непријатеља, који је настојао да угрози резултате наше крваве борбе, са још већим еланом, још већом борбеношћу. Задатак одбране Београда био је упечаћен у срце сваког појединог борца. Распоред наших дивизита при операцији уништавања непријатељске групације био је сљедећи: XI дивизија била је на лијевом крилу (сектор Авале); XXXVI дивизија у центру (сектор Сремчица—Рипањ) и XVI дивизија, која је посљедња повучена из Београда, на десном крилу (сектор Моштаница—Јасенак). Крилне дивизије су морале савијати своја крила према југу, тако да се непријатељска групација добије у круг и уништи. Непријатељ је успио да се са једним мањим дијелом, преосталим послје тешких бојева на сектору Авала—Рипањ—Липовичка Механа, пребаци преко Колубаре на сектору Стублина, услјед тога што наше јединице нису биле у временској могућности да посједну Колубару. Битка на сектору Авале спада у наше највеличанственије битке по постигнутој освети над непријатељем. Била је то права кланица. Хиљадама Њемаца прекривало је пољане и сеоске улице. Избезумљена њемачка маса безглаво је тражила излаза по јаругама и каналима. Борци су без предаха Гонили ту безобличну масу и немилосрдно уништавали. Ту више нису постојале наше организоване јединице које би се руководиле одређеним планом. Постојали су борци и огромна мржња према њемачким бандама тако да је било немогуће зауставити, средити и повести другим правцем то људство које је давало одушка својој мржњи у јурењу и уништавању непријатељских дјелова. На читавом сектору непријатељ је у току тродневних бојева имао око 3.000 убијених и двије хиљаде заробљених. Запли-

јењено је седам топова (оштећених), више тешких бацача и око двије стотине митраљеза — „шараца“.

Операција чишћења сектора Авала—Обреновац—Скела наставила се све до нашег пребацивања у Срем 22 октобра. Те операције су углавном биле мањег значаја, у којима су поједине јединице, већином батаљони, уништавале уплахиране непријатељске банде расуте по терену. Јединице XVI дивизије имале су јаке борбе у току 20 и 21 октобра на сектору Стублине—Скела са једном непријатељском групом која је успјела да се у јачем броју, до 3.000 бораца, организовано пребаци на тај сектор. После дводневне борбе, јединице XVI дивизије успјеле су да разбију ту групацију и да је углавном униште. Убијено је преко 800 војника, а заробљено око 1.000. Заплијењене су веће количине оружја и опреме. Остатак непријатељске групације пробио се дијелом према Шапцу, а дијелом се расуо по сектору, неспособан за сваку даљу борбу. Касније су партизанске јединице и сељаци уништавали те групе које су лутале по шумама.

У току операција за ослобођење Београда наше јединице убиле су до 5.000, а заробиле преко 3.000 непријатељских војника и официра. Наши губици износе 570 мртвих и 1230 рањених.

О ц ј е н а:

Учешће у ослобођењу Београда претставља за наш корпус највећу награду, највеће поизнање за његове непрекидне седмомјесечне тешке борбе, дуге маршеве и гладовање. Све јединице, од бораца до руководиоца, настојале су да уложе сав труд, сву енергију и полет у те борбе као одговор на указано повјерење.

Па ипак борбена снага и војничка вјештина нашег корпуса није добила свој пуни израз у овим биткама. Операције су биле несређене, нервозне. Командовање није успјело да обједини команду, тако да ток битке није текао по одређеном плану, већ се развијао по упорности бораца и сналажењу нижег кадра. Садејство јединица је било недовољно, а расподјела ратне технике слаба. Јединице, управо борци, давале су све од себе да што прије и што даље продру у град. Тако да, је ослобођење Београда постајало све више ствар борбености и упорности бораца, а не велике планске акције. Тако је било унутар нашег корпуса, а он је, бар у маломе, одражавао стање на читавом сектору. Даље, операције на Београд показале су да је наша војска врло слабо опремљена да води операције таквог стила. Сво наше сиромаштво убједљиво је дјеловало при сусрету са је-

диницама Црвене армије. И не само то. Показало се да руковођење јединицама мора постати шире, сложеније. Мора се изградити широки апарат који ће омогућити преглед и руковођење јединицама. Уопште читава наша војна организација није довољна да одговори новим условима борбе. Потребно је да већ постојећа организациона језгра развијемо и усавршимо, допуњујући их новим организацијама потребним за правилно руковођење и рад јединица под новим условима.

На крају, без обзира на све недостатке, на помањкаве материјалних услова за пуни израз наше снаге и борбености, наше су јединице и у садејству са јединицама Црвене армије, у упоредним борбама, оправдале своје заслужено мјесто међу савезничким армијама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб корпуса

Командант
генерал-мајор
Д. Лекић

(М. П.)

БР. 196

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
10 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО
СРБИЈЕ О РАСПОРЕДУ И ЗАДАЦИМА ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ XIII КОРПУСА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

« Бр. 41
10-XI-1944 г.
у часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ

1. — После заузећа Бујановца снаге 46 Дивизије су извршиле напад на положаје к. 956—Уши (к. 768) и к. 925, које су држали Шиптари са јаким снагама. Непријатељ је, уз

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под рег. бр. 48/1, к. 182.

губитке, са ових положаја као и са Ајдинове Мале протеран преко Муховске р. и Брезнице. У гоњењу непријатеља једна бригада 46 Дивизије је прешла и Муховску р.

Бугари су ослободили Лопардинце, Трновац и Турију и сада воде борбу у Кончуљској Клисурси.

Косовско-метохиске снаге избиле су на комуникацију Бујановац—Куманово и пресекле је избивши на линију Неалце—Рајинце. На овај простор стигла је једна бугарска устанничка дивизија.² Косовско-метохиске снаге добиле су задатак да се преко Скопске Црне Горе (Карадага) пребаце за Косово Поље.

Како нас извештава Штаб 46 Дивизије, воде се јаке борбе око самог Куманова и да се његов пад очекује свакога часа.

Према Косову Пољу после заузећа Подујева бугарске снаге се налазе на следећим положајима: Бугарска VI Дивизија држи положаје на Копаонику од Качандола (к. 1135) до с. Буринце. IV Бугарска дивизија од с. Буринце преко с. Думош до с. Шајковца. IX Бугарска дивизија се налази на простору од с. Шајковца преко с. Бараина до Кодра Учет, к. 656. XII Бугарска дивизија се налази од Кодра Учета до с. Ајкобила. Штаб њихове II Армије тражи од нас да наше снаге буду од њих десно и лево, десно преко Копаоника од Оштрог Копља на Мајдан према Митровици, а лево од Ајкобиле преко Грбеша и Сјуљевићке Чуке према Приштини.

2. — Извршена је смена на положајима између 22 и 24 Дивизије. 22 Дивизија је сменила 24 Дивизију на полбжајима према Косову, већ је једна њена бригада пре пар дана стигла у Подујево, док је једна бригада 24 Дивизије синоћ стигла у Ниш. Штабу 22 Дивизије дали смо упутства и директиве о начину дејства према Косову и садејства са бугарским снагама. 24 Дивизију смо позвали читаву да дође у Ниш, да се среди и да испитамо узроке прилично великих и непотребних губитака које је имала у последњим борбама према Косову.

3. — 47 Дивизија пре свога полаека на нови задатак и сектор очистила је т.ј. вршила је чишћење Топлице, Косанице и Јастрепца од разбијених четничких банди које су се на овим теренима појављивале. Штаб дивизије нас је известио да су приликом овог чишћења ухватили око 100 четника.

4. — Поред официрских и подофицирских, као и других специјалних стручних курсева при штабовима дивизија,

² Прва бугарска партизанска дивизија

артиљериске школе у Пироту, одржали смо при Штабу корпуса један нижи официрски и један подофицирски курс. Сада имамо инжињерски курс од 120 слушалаца, кбме смо прикључили један број инжињерских официра и подофицира. Ово људство ће нам послужити као скелет за формирање инжињерске бригаде чему ћемо приступити одмах. Такође при Штабу корпуса сада формирамо виши официрски курс, на који смо већ позвали из бригада војне руководиоце са дужности од команде чете до штаба бригаде.

5. — П. пуковник Бошко Марковић, шеф Наставног отсека Оперативног одељења тога штаба, обавестио нас је, да је у Неготин стигла већа количина оружја и муниције за нашу војску и да тамо стоји у магацинима, У Пирот, у тамошњу нашу базу бр. 7, није стигло ништа још од оружја, па ни артиљериска оруђа која очекујемо са прилично спремним људством за пријем и употребу.

6. — Сада смо баш примили Ваше наређење Оп. бр. 120 од 7 ов. м. о успостави везе са Штабом II Бугарске армије и редовном извештавању о току операција на Косову: Ми смо већ предузели потребно, у вези смо са Штабом II Бугарске армије и шаљемо вам извештаје. Појачаћемо везу са Бугарима, преносићемо вам све извештаје и извештаваћемо вас о свим променама у ситуацији и новим моментима према Косову, т.ј. на нашем сектору и сектору бугарских снага.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб,
начелник Штаба, п. пуковник:
Мом. Д. Полекскић

(М. П.)

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТРНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОЛ
10 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБОВИМА ДРУГЕ ПРОЛЕ-
ТЕРСКЕ, ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НОУ, ДВАДЕСЕТ ПЕТЕ 1т
ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТЕ НО ДИВИЗИЈЕ ЗА ЗАТВАРАЊР
ПРАВЦА УЖИЦЕ—ВАЉЕВО И ПРЕГРУПИСАЊЕ СНАГА
ОКО КРАЉЕВА¹**

ШТАВ
XIV СРПСКОГ КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 10
10 новембра 1944

**ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ,² XXIII УДАРНЕ, XXV И ХБУ
ДИВИЗИЈЕ НОВЈ**

Непријатељ се пробио са јачим снагама преко Ужичке Пожеге до Ужица. Постоји могућност, с обзиром на стање на сектору Чачак—Краљево, да непријатељ предузме дејство у правцу Ваљева.

XXV дивизија стигла је данас на просторију "источно од Крагујевца. У овој ситуацији задатак наших јединица јесте затварање правца од Ужица према Ваљеву и бтзижљиво припремање офанзиве на сектору Краљево—Чачак.

Ради тога наређујемо:

1) XIV српска дивизија кренуће одмах усиљеним маршом на сектор код Ваљева, правцем Јагодина—Крагујевац—Горњи Милановац—Љиг—Ваљево са задатком затварања правца Ужице—Косјерићи—Ваљево са ослоном на Букове и правца Ужице—Варда—Мравинци—Ваљево са ослоном на Повлен. Осматрати правце: Рогачица—Поћута—Ваљево и Рогачица;—ЈБубовија—Пецка—Ставе—Ваљево. Једну бригаду држати у резерви јужно и југозападно од Ваљева. Детаљно наређење чека XIV дивизију у Команди места Г. Милановац.

XIjУ дивизија оставиће један свој батаљон на просторији Ћуприја—Јагодина са задатком да и даље врши транспортовање оружја и муниције и мобилисаних коња за

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/2, к. 1089.

² По наређењу Главног штаба НОВ и ПО Србије, Друга пролетерска дивизија је у ово време стављена под команду Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ. Види Операциски дневник Главног штаба НОВ и ПО Србије за 7 новембар 1944 год., док. бр. 199.

XXIII дивизију у Г. Милановац, до доласка једног батаљона XVI српске бригаде који ће га заменити.³

2) XXIII ударна дивизија упутиће одмах једну своју бригаду правцем Прањани—Мршељи—Љутице—Букови са задатком да с ослонцем на Букове затвори правац Ужице—Косјерићи—Ваљево до доласка јединица XIV дивизије.⁴

3) XXV српска дивизија извршиће покрет 12 о. м. ујутру правцем Крагујевац—Краљево са задатком да смени делове II пролетерске дивизије на левој обали Западне Мораве, на сектору Клупе—Мала Борча—Витковац—Чукојевац—к. 251. XVI бригади издати наређење да један батаљон задржи на просторији Ћуприја—Јагодина са задатком т^ан-спортовања оружја и коња XXIII дивизији. Овај батаљон ставиће се на расположење помоћнику начелника овог штаба мајору Секулићу.⁵

4) II пролетерска дивизија по доласку XXV дивизије пребациће своје делове на десну обалу Западне Мораве и посетити сектор Врба—Матарушка Бања.

II пролетерска дивизија и XXV дивизија образоваће своје резерве и вршити повремено смену јединица у првој борбеној линији ради одмора.

5) Све дивизије развиће што живљу извиђачку делатност и борбену делатност мањих јединица у циљу испитивања непријатељских снага, њихових покрета и прегруписавања, тако да би се свакодневно имала јасна слика о стању на сваком сектору.

6) Са овим штабом одржавати свакодневно везу како радио-путем тако и куририма — моторциклистима. Обавезно сваког дана подносити оперативни и обавештајни извештај.

7) XIV дивизија ставиће 4 камиона на расположење мајору Секулићу ради пребацивања оружја за XXIII дивизију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба потпуковник,
Свет. Татарцац

Командант потпуковник,
Рад. Т. Јовановић

(М. П.)

³ Види књ. 15. док. бр. 5

⁴ Види књ. 15. док. бр. 18

⁵ Види књ. 15. док. бр. 4

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАД*
ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 10 НОВЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ С НЕМЦИМА КОД
КРАЉЕВА 8 И 9 НОВЕМБРА¹**

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. службено .
10 новембра 1944 г.

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

У току 8 и 9 ов. м. непријатељ је остао на истим положајима, са истом јачином и распоредом као и претходног дана. Никаква јача дјелатност или помјерања нијесу се осјетила. Намјере непријатеља за ова два поеледња дана остале су исте као и раније. Мјестимичним испадима и артиљеријском ватром, непријатељ и даље настоји да нас узнемирава. Сви његови покушаји напада за ова два дана су одбијени. Ми се и даље налазимо на истим положајима и са истим распоредом, чврсто ријешени да непријатељу не дозволимо ни једну стопу напријед.

8 ов. м. имали смо 2 мртва и једног рањеног. Сви губици нанијети су нам од непријатељске артиљерије. Непријатељски губици нијесу нам познати, изузев два непријатељска војника, која смо заробили и кад су при споовођењу покушали да бјеже обојица су убијени.

Непријатељ који се 7 ов. м. био поставио дуж лијеве обале Рибнице и од главне комуникације према Каменици, 8. изјутра се повлачио према Жичи и даље преко Ибра. Намјера његова је била прикупљање података о нашим јединицама и пљачкање. За ова два дана са те стране није се осјетило никакво помјерање. Ми се и са те стране осигуравамо и шаљемо дубоко извиђачке патроле, које нијесу могле запазити ништа новије.

Непријатељ је јутрос у зору извршио напад на наше десно крило и наши батаљони који се налазе на том сектору примили су борбу, коју још и сада воде. Непријатељска артиљерија је на овом сектору врло активна и са приличном дрскошћу непријатељ покушава да нас одбије.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/6, к. 1253.

О исходу борбе бићете обавијештени у току данашњег дана, као и о свим промјенама које се буду десиле на нашем фронту.

Уколико има могућности, добро би било да нам упутите што више енглеске муниције, пошто са истом врло слабо стојимо, боље рећи никако, као што би било пожељно да нам пошаљете и остале муниције.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб,
командант, п. пуковник,
Блажо Јанковић

БР. 199

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА ДО 10 НОВЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

16 октобар 1944 год?

1. — Подаци о непријатељу:
Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

XXIV дивизија оријентисана према комуникацији Мрамор—Прокупље са задатком напада на непоијатеља који се пробија од Ниша.

II пролетерска дивизија садејствује јединицама Црвене армије и разбија четнике дуж обеју обала Западне Мораве. Њене претходнице у висини Трстеника.

XI¹ЛШ дивизија са две бригаде на сектору Прокупље—Јастребац, а са једном бригадом у Лесковцу.

Остало непромењено.

3. — Операције:-

Јединице II пролетерске дивизије на правцу: с. Милутовац—с. Рајинац—с. Мијајловац разоружале и заробиле 120 четника. Заплењено: 3 „шарца“, 4 пушкомитраљеза, 80 пушака и 27 кола ратног материјала.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 0/6, к. 181.

² Претходни део Операциског дневника види у књ. 13, док. бр. 182.

Јединице II пролетерске дивизије у садејству са јединицама Црвене армије ослободиле Трстеник.

Приликом ослобођења Крушевца јединице II пролетерске дивизије убиле су 200 четника и Немаца, а заробиле 300, Заплењено: 300 пушака, 2 тешка бацача, доста муниције и друге ратне спреме.

Јединице ХБУ1 дивизије одбиле су све покушаје Немаца и Шиптара да се пробију из Бујановца за Врање. Непријатељу су нанети тешки губици.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

Самосталној групи дивизија (II пролетерској и XXIV дивизији) наређено да се по заузимању Краљева II пролетерска дивизија групише у рејону Краљева, а XXIV дивизија да се групише на просторији Брус—Блаце—Разбојна. Намера за доцнију употребу: да се обе дивизије из овог распореда оријентишу према Јагодини и Крагујевцу, а уколико до тада на тој просторији буде ситуација чиста што је вероватно — обе дивизије оријентисати према Рашкој и Косовској Митровици.

XXIV дивизија по завршетку задатка на садањем сектору да се прикупи на горе одређеној просторији, с тим да са потребним делом снага рашчисти преостале четнике у Косаници и Топлици.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Сунчано.

7. /— Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	200
заробљених	420

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

17 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено,

2. — Подаци о нашим снагама:

II пролетерска дивизија наступа ка Краљеву.

3. — Операције:

II пролетерска дивизија у садејству са јединицама Црвене армије водила борбу са Немцима и четнинима на линији: Обешењак—Јасик—Врњачка Бања—Угљарево. Губици непријатеља: 76 мртвих, 32 рањена и 86 заробљених; заплешено: 40.000 пушчаних метака, 3 „шарца“, 4 камиона, и 1 лимузина, 7 пиштоља, 122 пушке, 5 пушкомитраљеза, 2 лака бацача, 5 стројница, 60 пари одела и друге ратне спреме. Такође је заплешена четничка архива „команданта за Србију“.

Чистећи Јастребац пл. јединице II пролетерске дивизије лвих дана заробиле 300 Немаца. Наши губици: 1 мртав, 7 рањених и 8 несталих.

Немци са 5 тенкова и око 200 војника извршили испад из Бујановца ка Врању уз садејство Арнаута преко Св. Илије. После борбе од целог дана јединице XII,VI дивизије одбацили су непријатеља на његове полазне положаје уз губитке по непријатеља. Наши губици: 8 рањених.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Један део штаба на путу од Лесковца за Ниш занеоћио у селу Разгојни и Грданици.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	76
рањених	
заробљених	386

Укупни наши губици:

мртвих •	1
рањених	7
несталих	8

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

18 октобр 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу: *

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Јединице II пролетерске дивизије садејствујући јединицама Црвене армије под борбом избиле ло линије: Гралац-Подунавци—Чукојевац. Непријатељ (Немци) врши противнападе. Губици непријатеља: 68 мртвих, 31 рањен и 3 заробљена; заплешено: 15 пушака, 3 пушкомитраљеза, 8.800 пушчаних метака, 1 противтенковска пушка са 300 метака 2 пиштоља, 2 телефона и нешто одела; уништен 1 камион са муницијом. Наши губици: 9 мртвих и 12 рањених.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

Наређено XXIV дивизији да изврши покрет општим правцем: Прокупље—Куршумлија—Приштина са задатком:

а) садејство бугарским снагама које опеоишу на Косову и сарадња са јединицама Косова и Метохије, које ће такође садејствовати бугарским снагама;

б) потпомагање јединица Космета у вршењу мобилизације, политичком раду међу народом и постављању народне власти на читавој територији Космета.

Оперативном штабу Косова и Метохије наређено да садејствује II бугарској армији, која оперише према Приштини и Скопљу, и нашој XXIV дивизији као и једној бригади XIДЛД дивизије (која је упућена са сектора Врање ка Приштини). Део својих снага са просторије: Пчиња—Бујановац—Прешево да упуте према Скопској Црној Гори са задатком дејства на комуникацију Скопље—Урошевац.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време: Лепо.

7. — Место штаба:

Нишка Бања.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	68
рањених	31
заробљених	3

Укупни наши губици:

мртвих,,	9
рањених	12

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

19 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

На сектору Подујева налази се једна немачка дивизија, а на сектору Приштине три немачке дивизије.

Остало непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

XXIII дивизија дејствује на правцу Врчин—с. Болеч.

У Београду јединице Црвене армије и наше јединице I и XII корпуса воде уличне борбе. Непријатељ јачине 12.000 војника са правца Смедерева покушао да се пробије ка Београду и својим претходницама стигао до М. Мокрог Луга.

II бугарска армија води борбе са Немцима и Арнаутима између Подујева и Мердара и са јачом групом Арнаута у рејону Дабишевца, јужно од Тулара.

3. — Операције:

Јединице II пролетерске дивизије у садејству са јединицама Црвене армије у јаким борбама потиснуле Немце до линије: с. Витановац—с. Чукојевац—с. Врба—Врпска Глава—Савова Вода—Црни Врх. Губици непријатеља: 59 мртвих, 54 рањених и 19 заробљених; уништено: 3 камиона и 1 тенк; заплењено: 9 пушака, 13.000 пушчаних метака, 3 „шарца“.

Такође уништена 3 топа (хаубице). Наши губици: 8 мртвих, 20 рањених и 15 несталих.

Јединице ХБУ I дивизије у садејству са једном бугарском дивизијом воде борбу за Бујановац.

Јединице ХБУ II -дивизије почеле су са чишћењем Добрача и јужних падина Јастрепца од четника.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Кишовито.

7. — Место штаба:
Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	59
рањених	54
заробљених	19

Укупни наши губици:

мртвих	8
рањених	20
несталих	15

Начелник штаба,
генеоал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

20 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:
Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:
ХБУ дивизија на просторији: Параћин—Јагодина—Белушић, а једним делом у покрету ка Крагујевцу.
Остало непромењено.

3. — Операције:

Јединице XXIII дивизије у току 18 и 19 ов. м-ца водиле су борбу са немачким снагама које су покушале да се пробију од Болеча преко Авале. Ова немачка група уништена је од наших и руских снага, а била је састављена од делова 1 алписке, 117 и још неких дивизија. Наше јединице нанеле су следеће губитке непријатељу: 2.000 мртвих и заробљених.

Јединице ХБУП дивизије чистећи М. Јастребац убиле су 10 а заробиле 5 Немаца и четника кош су ту заостали од разбијене непријатељске одбране Ниша.

Јединице II пролетерске дивизије у садејству са јединицама Црвене армије на сектору Краљева настављају тешке борбе и својим левим крилом успеле су да потисну непријатеља избивши на Ћаву (к. 550). Губици непријатеља: 126 мртвих, 90 рањених и 3 заробљена; заплењено: 44 пушке, 4 „шарца“, 2 стројнице, 7 пиштоља и 11.000 пушчаних метака. Наши губици: 17 мртвих, 36 рањених и 7 несталих.

4. — Задаци потчињеним јединицама:
По досадањем.
5. — Непријатељска авијација:
Неактивна.
6. — Време:
Кишовито.
7. — Место штаба:
Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	636
рањених	90
заробљених	1508

Укупни наши губици:

мртвих	17
рањених	21
несталих	7

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

21 октобар 1944 год.

- 1. — Подаци о непријатељу:
Непромењено.
- 2. — Подаци о нашим снагама:
Непромењено.
- 3. — Операције:

Јединице II пролетерске дивизије настављајући борбу успеле су да потисну непријатеља својим левим коилом и да поседну положаје: с. Врба—Врпска Глава—Заклопача—Шумари—Трешњари—Манастир Жича. Напад десним крилом на непријатеља у селу Витановцу није успео, јер је непријатељ располагао надмоћнијом артиљеријом и аутоматским оруђима на томе отсеку и био јако утврђен. Губици непријатеља: 73 мртва и 67 рањених. Наши губици: 10 мртвих, 22 рањена и 8 несталих.

Јединице XI,VI дивизије врше притисак на Бујановац.

19, 20 и 21 ов. месеца Шиптарски батаљон Н.О.В. водио је борбу у селима Орљани и Браини са Шиптарима и Немцима. Губици непријатеља: 4 мртва и 3 рањена Шиптара, 15

рањених и 71 заробљен Немац. Заплењено: 1 бацач, 3 кола спреме и муниције, 15 пушака. Наши губици: 1 мртав и 2 рањена.

Ибарски одред водио борбу на Копаонику код Блажева и Радманова са разбијеним јединицама дивизије „Принц Еуген“, које су поражене код Ниша. Губици непријатеља: 450 мртвих, заплењено: 15 „шараца“, 20 стројница, 250 пушака, 20 пиштоља, 1 радио-станица и други ратни материјал. Наши губици: 12 мртвих и 18 рањених.. Успело је да побегне свега 150 Немаца.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Кишовито.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	527
рањених	85
заробљених	71

Укупни наши губици:

мртвих	23
рањених	42
несталих	8

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

22 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

XXIV дивизија налази се у Куршумлији и окодини. Даљен правац. Вучитрн—Косовска Митровица.

Остало непромењено.

3. — Операције:

Јединице II пролетерске дивизије у јаким одбранбеним борбама дуж целог фронта одолевају снажним противнападима Немаца и успевају да стабилизују фронт. Губици непријатеља: 76 мртвих, 93 рањена и 4 заробљена; уништен један камион са муницијом; заплењено: 9 пушака, 2 пушкомизраља, 4 стројнице и 5 пиштоља. Наши губици: 9 мртвих и 6 рањених.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

Ради убрзања операција на сектору Краљева, наређено XIV корпусу:

— XXIII дивизију одмах пребацили преко Крагујевца на сектор Краљева са задатком садејства јединицама Црвене армије и II пролетерске дивизије у операцијама на Краљеву. По доласку на сектор Краљева, у сагласности са присутним јединицама Црвене армије заузети одговарајући распоред у операцијама према Краљеву. Повезати се са Штабом II пролетерске дивизије. Са XXIII дивизијом обавезно упутити и I југословенску бригаду (Месићеву), коју треба што пре убацили у борбу.

По споразуму између штабова наше XXIV дивизије и VI бугарске дивизије садејство ових снага треба бити по следећем:

— Бугарска II армија са оклопном бригадом да наступа правцем: Куршумлија—Преполац—Подујево—Приштина, десним крилом правећи обухват до линије: Бајовића Лазови—Крпимеј—Добротин, а левим крилом правцем: Мердаре—Подујево, обухватајући Туричицу.

— XXIV дивизија да садејствује правцем: Кртињак (к. 1147)—Слатина—Полатна—Пакаштица, одакле преко Качандола и Бајгоре да пресеца комуникацију Скопље—Косовска Митровица нападом на Косовску Митровицу и Вучитрн. Једна бригада, ради манифестовања Народно-ослободилачке војске, са бугарском резервом правцем: Куршумлија—Преполац—Подујево, одакле да дође у састав дивизије на линији: Бајгора—Бошљане.

Бугари су дужни по потреби указати помоћ нашим јединицама.

Почетак општег напада 23-Х:

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено. ,

Укупни губици непријатеља:

мртвих	76
рањених	93
заробљених	4

Укупни наши губици:

мртвих	9
рањених	6

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

23 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

— Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Јединице II пролетерске дивизије потиснуле непријатеља и избиле на р. Ибар својим левим крилом. Десно крило налази се дуж комуникације Краљево—Крагујевац и врши притисак на исту, али непријатељ се упорно брани. Губици непријатеља: 2 мртва и 14 заробљених; оштећен 1 аутомобил; заплењено: 15 пушака и 3 пушкомитраљеза. Наши губици: 3 мртва и 16 рањених; уништено: 2 пушкомитраљеза и 1 митраљез.

Јединице ХБУП дивизије, чистећи Јастребац од заосталих мањих немачких и четничких група, заробиле 20 четника и 5 Немаца.

Јединице XXIV дивизије (11 и 13 бригада) садејствујући јединицама II бугарске армије напале непријатеља (Арнауते) на линији: Угљарски Крш (к. 1297")—Кртињак (к. 1147)—Тачевац (к. 1013). После јаких борби заузети су ови положаји од стране наших јединица. Непријатељ је имао велике губитке. Наши губици су били такође велики.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

V- — Место штаба:
Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	2
рањених	39

Укупни наши губици:

мртвих	3
рањених	16

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

24 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:
Непромењени.

2. — Подаци о нашим снагама:

Јединице XXIV дивизије (11 и 13 бригада) налазе се на линији: Угљарски Крш—Кртињак—Јаблов До—Бајовића Лазови. Бугарске јединице које оперишу на овоме правцу налазе се још на Преполцу.

Сектор Брање—Бујановац.

— Јединице XII, VI дивизије налазе се на линији: Карадник—Д. и Г. Вртогош—Караула Штурец (к. 794) —• Бели Брег—Катун—Дубница—Доброшево.

•— Бугарске снаге налазе се на просторији: Давидовац—Ристовац—Жбевац—Павловце—Ратаје—Нерадовце—Златокоп—Врање.

— Јединице косовско-метохиске (1 и 2 бригада) налазе се на линији: Ново Село—Горња Махала—Богдановце—• Кошарно!—Јастребац.

18 македонска бригада налази се на линији: Стрезовце—Буштрање—Биљача—Ново Село.

3. — Операције:

Јединице XXIV дивизије водиле борбу са Арнаутима на положајима: с. Трновица—с. Кокоровица—с. Двориште—Турски Тачевац и после огорчене борбе успеле да потисну непријатеља са ових положаја. Наши су имали прилично губитака.

На сектору Краљева непријатељ у неколико жестоких противнапада успео да потисне делове II пролетерске ди-

визије и да поново овлада линијом: Шумари—Голетар. Јединице 6 српске бригаде напале непријатеља на делу положаја између р. Рибнице и р. Ибра и успеле да непријатеља одбаце на леву обалу р. Ибра, али је непријатељ успео да у својим рукама задржи мостове на р. Рибници и р. Ибру. Губици непријатеља: 39 мртвих и 61 рањен; заплењено: 8 пушака и **2000** пушчаних метака. Наши губици: **27 мртвих** и **50** рањених; уништен 1 пушкомитраљез.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Облачно.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	39
рањених	61

Укупни наши губици:

мртвих	27
рањених	50

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

25 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Са Косова Немци даноноћно иду долином Ибра, преко Краљева, према Чачку дуплим колосеком.

Остало непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

12 бугарска дивизија, која дејствује општим правцем: Туларе—Приштина, потиснута од Арнаута са њених првих положаја: Гуриште—Лисица—Мутивода.

Данас у 7 часова предвиђен општи напад бугарских снага према Приштини. 4 косовско-метохиска бригада са Шипгарским батаљоном Н.О.В. садејствује бугарским снагама и напада: Каљетицу, Блато и Орљане, где има Немаца.

3. — Операције:

На сектору Краљева обострана артилериска делатност и акције извиђачких делова. Губици непријатеља: 5 мртвих. Наши губици: 2 мртва и 8 рањених.

Јединице 12 бугарске дивизије после тешких борби успеле су да овладају линијом: Запрожан (к. 949) — Нишевци— Гуриште—Мутивода. 4 косовска бригада садејствујући 12 бугарској дивизији овладао линијом: Кодра Учвт (к. 656)— Каљетица. Наши губици: 3 мртва. Борбе још трају.

Јединице XXIV дивизије воде огорчене борбе на левој обали Мургулске Реке и успеле да одбаце непријатеља (Арнауће) на десну обалу ове реке, наневши му велике губитке.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Кишовито.

7. — Меето штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	5
--------	---

Укупни наши губици:

мртвих	5
рањених	8

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

26 октобар 1944 год.

Подаци о непријатељу:

На сектору Краљева непријатељ посео и брани линију: В. Борча—с. Витановац—Кованлук—Ратина—с.Врба. Непријатељ (Немци) јачина 2—3 дивизије, добро утврђен, располаже са 7—8 батерија, 10 тенкова и већим бројем бацача. Испред непријатељске одбранбене линије налази се препрека од жица и нагазних мина.

Остало непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:
Непромењено.

3. — Операције:

Јединице XXIV дивизије после огорчених борби одбациле непријатеља са линије: с. Житиња—с. Сиљевица—с. Паљ каштица и продужиле своје наступање под борбом ка Бај! гори.

На сектору Краљева јединице II пролетерске дивизије одбиле су све немачке нападе и успеле да задрже све своје положаје. Губици непријатеља: 41 мртав и 61 рањен. Наши губици: 5 мртвих и 17 рањених.

На сектору Врање—Бујановац јака активност авијације Црвене армије и бугарске артилерије. Јединице XIД/Т-дивизије одбациле Арнауте и заузеле Китку и Св. Илију наневши непријатељу велике губитке.

4. — Задачи потчињеним јединицама: По досадањем

5. — Непријатељска авијација:
Неактивна.

6. — Време:
Кишовито.

7. — Место штаба:
Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	41
рањених	61

Укупни наши губици:

мртвих	5
рањених	17

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

27 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

2.000 четника налази се на просторији: Косовска Митровица—Слатина.

Немачки штаб који руководи операцијама на Косову и у Метохији налази се у Коеовској Митровици код **Мајдана**.

На сектору Краљева Немци су подигли утврђења пољског типа.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено.

3. — Операције:

Јединице II пролетерске дивизије потпомогнуте артилеријом Црвене армије потиснуле непријатеља до линије: с. Витановац—Чемерница. На сектору: с. Виба—с. Ковачи јединице ове дивизије у тешким одбранбеним борбама успеле су да одбију три узастопна немачка напада. Губици непријатеља: 300 мртвих и 400 рањених. Наши губици: 4 мртва и 50 рањених.

Јединице XXIV дивизије целог дана водиле су тешке борбе са Шиптарима на линији: Д. Репа—Сиљевица—Житиња и успеле да потисну непријатеља и да избију на линију: Качандол—Пакаштица. Непријатељ је имао велике губитке. Наши губици: 20 мртвих и 30 рањених. Борбе се и даље воде у правцу Бајгора—Вучитрн—Митровица.

Јединице Ибарског партизанског одреда напале непријатеља код села Ржане и Сељанце на Копонику, али због слабе везе са јединицама XXIV дивизије повукле се опет на своје полазне положаје. Губици непријатеља: 30 мртвих и већи број рањених. Наши губици: 5 мртвих, 8 рањених и 2 нестала.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

У вези наређења Врховног штаба, наређено Штабу XIV корпуса да XXIII дивизија убрза покрет ка Краљеву и чим тамо стигне да у заједници са II пролетерском дивизијом и јединицама Црвене армије предузме енеогичан напад на Краљево са задатком његовог заузимања. Са XXIII дивизијом упутити једног члана Штаба корпуса ради обезбеђења потпуног садејства XXIII и II пролетерске дивизије и одржавања најтешње везе са штабом руске дивизије на сектору Краљева.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Киша.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	330
рањених	400

Укупни наши губици:

мртвих	29
рањених	88
несталих	2

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

28 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

II пролетерска дивизија у садејству Црвеној армији на линији: Чукојевац—Витановац—Чемерница—Врба—Краљево.

XXIV дивизија на линији: Качандол—Пакашница у садејству бугарској II армији за овлађивање Косовом.

XIII корпус:

— XXII дивизија: У Нишу и ближој околини Ниша са задатком: одржавање војничког реда у граду и омогућавање успостављања народне власти и њеног правилног дејства; чишћење града и околине од заостатака непријатељских војника и формирање дивизије по новој формацији.

— ХБ^П дивизија на просторији: Лесковац—Прокупље—Куршумлија са задатком чишћења овога простора од заостатака непријатеља, а нарочито Малог и јужних падина Великог Јастрепца.

— XII,VI дивизија: југозападно од Врања према Бујановцу, на просторији: Карадник—Доњи и Горњи Вртогош—Караула—Бели Брег—Дубница—Доброшево.

XIV корпус:

— XXIII дивизија: на маршу ка Краљеву у околини Крагујевца.

— XXV дивизија на просторији: Петровац на Млави—Неготин.

XIV дивизија на просторији: Параћин—Јагодина—Гледићске Пл.—Западна Морава.

Јединице Оперативног штаба Косова и Метохије на линији: Кодра Учвт (к. 656)—Каљетица са 4 бригадом и Ново Село—Горња Махала—Богдановце—Кошарно—Јастребац са 2 и 3 бригадом.

Бугарске снаге:

На сектору Приштина—Подујево II бугарска армија са две дивизије избила на линију: Преполац—Мердаре са једном дивизијом на линију: Нишевце—*Мутивода* југозападно од Медвеђе. Оклопна бригада код Куршумлије и једна дивизија код Прокупља у резерви.

3. — Операције:

На сектору Краљева јединице II дивизије изводе офанзивне акције према непријатељу, локалног карактера. Губици непријатеља: 69 мртвих. 39 рањених. Наши губици: 5 мртвих и 43 рањена.

Јединице XII, VII дивизије за последњих пет дана убиле су на Малом и јужним падинама Великог Јастрепца 100 непријатељских војника, већином Немаца.

После 6 дана непрекидних борби јединице XXIV дивизије, очистивши просторију на којој се налазе села: Слатина, Речица, Кокоровица, Трновица, Мургула, Житиња, Бреца, Полатна, Двориште, Г. и Д. Репа, Сиљевица, Пардус, Г. и Д. Пакаштица и Ревуће, избиле су преко Пардуса, јужно од Оштрог Копља (к 1789), на Бајгору једним делом, а другим делом на линију: Качандол—Пакаштица—к. 1300—1423—1201—1048. Борба се води даље.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време: Облачно.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	169
рањених	39

Укупни наши губици:

мртвих	5
рањених	43

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

29 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Североисточно од линије: с. Раковац—Краљева Кућа—Језеро—Љиланец (секција Врање³) налази се: **30 моторизовани** батаљон 122 гренадирског пука 11 немачке пољске дивизије и **33** моторизовани дивизион пољске артилерије.

Главнина немачких снага (око 10 дивизија) налази се и даље дуж комуникације Скопље—Краљево.

На пл. Јастрепцу још увек се налазе мање лутајуће групе Немаца из разбијених немачких дивизија, а нарочито „Принц Еуген“.

Главнина четничких снага отишла је још пре десет дана у правцу Новог Пазара и Чачка. Мање групе четника из групе трстеничких бригада, под командом Николе Гордића, налазе се у околини Трстеника и Варварина.

Знатан број четника крије се на пл. Јастрепцу; и у околини Сокобање, Ниша и Алексинца мање групе.

У околини Куршумлије налазе се Арса Маричић и Ђурковић са око 150—200 четника.

Сви ови четници и даље чине нападе и зверства.

2. — Подаци о нашим снагама:

XXIII дивизија налази се на просторији: Горњи Милановац—Враћевшница.

3. — Операције:

Јединице XIЛЧ дивизије, у садејству са јединицама II бугарске армије, на општем правцу дејства Врање—Гњилане предузеле су општи напад на непријатеља и после десеточасовне борбе овладале линијом: Китка—Ново Село—Свети Илија—Вршник. Непријатељ је имао велике губитке. Наши губици: 120 избачених из строја. Бугарске снаге су заузеле: с. Лопардинци—с. Краљево—Јастребац. Совјетска авијација и бугарска артилерија дејствују врло активно.

Косовске јединице успешно воде борбу на линији: Бујановац—Куманово.

Јединице XXIV дивизије водећи даноноћно борбе са Шиптарима избиле на линију: Качандол—Бајгора. Борбе цаље трају. По извештају Штаба дивизије потребна је хитна попуна муницијом и помоћ са једном дивизијом.

28 и 29 ов. м-ца јединице XXIV дивизије водиле борбу са непријатељем—Немцима и Арнаутима — на **поосторији**

³ Ова се места налазе на секцијама Куманово и Скопље.

Бајгора—Црни Врх на положајима: к. 1293, 1143, 1215, 1260, 1304 и код Качандола на Тави (к. 1048), к. 1423, 1300, 1201, 1442, 1351. После дводневне борбе наше јединице под притиском јачег непријатеља повукле су се на леву обалу ЈГаба, на линију: Угљарски Крш—Кртињак—Тачевац—Д. Репа. Губици непријатеља: 200 мртвих и 300 рањених. Наши губици: 116 мртвих, 183 рањена и 93 нестала.

На сектору Краљева обострана артилериска и извиђачка делатност. Јединице II пролетерске дивизије одбиле су све покушаје непријатеља да одбаци наше лево крило. Губици непријатеља: 53 мртва и 47 рањених. Наши губици: 2 мртва и 26 рањених.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

Наређено XXIV дивизији да се ангажује према степену ангажовања II бугарске армије, којој по задатку садејствује. У том циљу ступити у везу са Штабом II бугарске армије и ову везу непрекидно одржавати.

На основу наређења Врховног штаба Н.О.В. и П.О.Ј. наређено Штабу XIV корпуса, наређењем Оп. бр. 108 од данас,⁴ да XXIII дивизију одмах упутити ка Чачку, где да садејствује нашој XVII дивизији и тамошњим јединицама Црвене армије у активизацији Чачка. Командат XIV корпуса одмах да крене ка XXIII дивизији и на лицу места изда јој задатак у смислу наведеног. Штаб корпуса сместити у рејону Параћина, како би био у централном положају у односу на садањи распоред и задатке дивизија у саставу корпуса. Са XXIII дивизијом упутити једног члана корпусног штаба, у циљу координације дејства XXIII дивизије са тамошњим јединицама Црвене армије и наше XVII дивизије.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	253
рањених	347

⁴ Види док. бр. 137.

Укупни наши губици:

избачених из строја	120
мртвих	118
рањених	209
несталих	93

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

30 октобар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Четничке групе под командом Цветића, Кесеровића и Рачића напустиле терен око Рашке и отишле преко планине Јавора за Санџак.

На левој обали Ибра, од Рашке до Слатине, налази се четнички „добровољачки избеглички корпус“ у јачини 1.500 људи под командом Жике Марковића.

Ибарску пругу чувају белогардејци. Поред њих на свакој станици налази се 500—600 Немаца, који се утврђују на положајима око станица. Немци покушавају да у мањим групама изиђу на Копаоник, али бивају враћени од наших снага.

Јакe немачке колоне у покрету су од Косовске Митровице преко Рашке за Нови Пазар.

2. — Подаци о нашим снагама:

XXIII дивизија стигла на просторију око Чачка.

На сектору Краљева, на десној обали Западне Мораве, налази се 32 дивизија Црвене армије.

3. — Операције:

На сектору Краљева јединице II пролетерске дивизије у садејству јединицама 32 дивизије Црвене армије врше снажан притисак на непријатељску одбрану. Наше јединице нанеле су непријатељу следеће губитке: 54 мртва и 72 рањена. Наши губици: 2 мртва и 21 рањен.

У току операција II бугарске армије ка Приштини и Подујеву, од 24 до 28 октобра, XXIV дивизија садејствовала је правцем: Куршумлија—Митровица и овладала рејоном Бајгоре угрозивши Косовску Митровицу. Немци су били отпочели евакуацију Косовске Митровице и спаљивање магацина. Овај успех је био компромитован и XXIV дивизија

претрпевши теже губитке била је присиљена да се повуче на леву обалу реке Лаба. Разлози за ово су следећи:

а) Бугари нису искористили успех XXIV дивизије на Бајгори. На правцу Преполоц—Подујево нису постигли никакав успех услед недовољне активности, иако су по плану дејства једновремено са избијањем XXIV дивизије на Бајгору требали овладати Подујевом.

б) Нису удовољили тражењу Штаба XXIV дивизије да упуте део снага на леву обалу Лаба у циљу обезбеђења постигнутог успеха на Бајгори и тиме су омогућили непријатељу да обухватно дејствује и отсече XXIV дивизију од бугарских снага.

в) Нису указали помоћ у артилерији и тешким бацачима, и то је било уговорено за ову операцију.

г) Недостатак муниције у најважнијем моменту — нарочито за енглеско оружје — и слаба исхрана наших јединица услед пасивности терена.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

Ради чишћења заосталих мањих четничких група на пл. Јастрепцу, око Куршумлије, Ниша и Алексинца наређено Штабу XIII корпуса (Оп. бр. 109 од 30-X т. г.):

1. — да ХБ^П дивизија најенергичније приступи чишћењу Јастрепца и околине Куршумлије од четничких банди, као^ти уопште чишћењу од заосталих Немаца и четника;

2. — XXII дивизија да приступи чишћењу околине НИша и Алексинца од заосталих четничких група.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Киша.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	54
рањених	72

Укупни наши губици:

мртвих	2
рањених	21

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

31 септембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

На сектору Краљево—Чачак налазе се 297, 117 и делови разбијене „Принц Еуген“ дивизије. 117 и 297 дивизија дошле су из Албаније.

Пионирски батаљон дивизије „Принц Еуген“, који се налазио у Вишеграду, пребацио се преко Ужица у Краљево. Такође артилериски делови ове дивизије, који су се пре 12 октобра повукли са нишког сектора на север, налазе се сада на сектору Чачак—Краљево.

На положајима код Краљева Немци располажу са 25 топова, од којих су 20 тежег калибра. Укупно у Краљеву налази се око 8.000 Немаца.

Четничке снаге које су се повлачиле преко Драгачевског и Моравичког среза у правцу Санцака, као и оне које су се повукле Ибарском долином преко Рашке у правцу Новог Пазара, налазе се у распадању.

2. — Подаци о нашим снагама:

Јединице Ибарског одреда водиле борбу са једном мањом групом Немаца у селу Лисини, на Копаонику. Губици непријатеља: 3 мртва и 8 рањених.

Ми нисмо имали губитака.

3. — Операције:

Јединице II бугарске армије на правцу Медвеђа—Приштина одбациле су непријатеља ка Приштини. Борбе се воде у Качикољу, 14 км североисточно од Приштине. 4 козовска бригада садејствујући овој бугарској колони води јаке борбе са Немцима код села Орљани и Бараина. Код села Дражња ова бригада повезала се са 17 бригадом XXIV дивизије.

На сектору Краљева смањена артилериска и извиђачка делатност. Губици непријатеља: 10 мртвих и 15 рањених; заплењен 1 „шарац“. Наши губици: 2 мртва и 11 рањених.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Киша.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:	
мртвих	13
рањених	23
Укупни наши губици:	
мртвих	2
рањених	11

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

1 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

На просторији: Скопље—Косовска Митровица—Краљево—Подујево налази се око 5 немачких дивизија. Најјаче немачке снаге сконцентрисане су на просторији: Липљан—Приштина—Подујево.

У последње време Немци врше покрет са Косова у правцу Новог Пазара и Сјенице. Војску пребацују камионима.

Код немачких јединица осећа се недостатак у муницији, оделу, а донекле и у храни.

Арнаути су извршили општу мобилизацију. На Косову, према нашим јединицама, налазе се јединице регуларне албанске војске („Скендер Бег" дивизија), које имају Немце само за руководиоце, и арнаутски „барјаци" — мобилисани сељаци, одевени у народну ношњу и наоружани само пушкама.

2. — Подаци о нашим снагама:

На сектору Чачка XXIII дивизија садејствује XVII дивизији и тамошњим јединицама Црвене армије.

На сектору Краљева II пролетерска дивизија на линији: М. Борча—Чемерница—с. Витановац—с. Врба—Ћава (к. 550)

На сектору Косова садејствују јединицама II бугарске армије:

а) XXIV дивизија на правцу Куршумлија—Вучитрн, налази се на линији: Угљарски Крш—Кртињак—Тачевац;

б) 4 косовска бригада на правцу: Медвеђа—Орљани—Подујево, на линији: Блато—Каљетица;

в) XI¹ дивизија на правцу Врање—Гњилане, на линији: Китка—Свети Илија—Вршник.

2 и 3 косовска бригада јужно од Бујановца, на просторији: Ново Село—Богдановце—Лукарце, дејствују на комуникацију: Прешево—Бујановац.

II бугарска армија на линији: Преполац—Мердаре—Шамалук и Чука Жари—Балабан—Качикол—Ајкобила.

I бугарска армија према Куманову води борбе на нагоричанским положајима. Њој садејствује бугарска коњи(чка дивизија правцем: Врање—Бујановац—Куманово и налази се према Бујановцу.

Остале наше снаге чисте поједине просторије од разбијених Немаца и заосталих четничких група и то:

а) XXV дивизија: Петровац на Млави—Пожаревац—Неготин;

б) XIЈУ дивизија: Јухор пл.—Гледићске Пл.—Трстеник—Варварин;

в) XXII дивизија: Ниш—Алексинач;

г) XI. VII дивизија: Јастребац пл.—Топлица—Косаница

Јединице Црвене армије повучене су са сектора Краљева. — II пролетерској дивизији придодали су два пука тешких бацача и један пук противколских топова у циљу одржања садањих положаја.

3. — Операције:

На сектору Краљева јединице II пролетерске дивизије одбиле су неколико узастопних непријатељских напада и успеле да задрже своје досадање положаје. Губици непријатеља: 30 мртвих и 55 рањених. Наши губици 4 мртва и 14 рањених.

Делови Ибарског одреда водили борбу у селу Мајдеву, на Копаонику, са групом Немаца јачине 150. Губици непријатеља: 12 мртвих и 13 рањених. Наши губици: 1 рањен и 1 мртав.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Киша.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	42
рањених	68

Укупни наши губици:

мртвих	5
рањених	15

Начелник штаба,
Лгенерал-мајор,
Рудолф Приморап

(М. П.)

2 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Једна немачка колона пробија се од Сарајева преко Вишеграда за Ужице.

Остало непромењено.

2. •— Подаци о нашим снагама:

XXIII дивизија налази се на линији: Љубићко Брдо (к. 315,⁵ 372, 311)—Трбушани (к. 244, 285, 286).

Остало непромењено.

3. — Операције:

Јединице XXIII [дивизије], на сектору Чачка, нападале су непријатеља на Љубићу и околини. Неггоијатељ — Немци били су јако утврђени и после неколико противнапада успели су да одбију наше јединице. У овоме нападу непријатељу су уништена 3 тенка и 2 топа. Губици непријатеља: 3.000 мртвих и рањених. Наши губици: 7, 9 и 14 бригада: 26 мртвих, 99 рањених, 4 контузована и 10 несталих; I југословенска (Месићева) бригада: 147 мртвих, 330 рањених и 72 нестала.

На Коеову, садејствујући јединицама II бугарске армије, 4 косовско-метохиска бригада води успешне борбе са Немцима на линији: с. Бараина—Дражња Чука—Чука Жари. Губици непријатеља: мртвих 17 и заробљених 20.

На сектору Краљева обострана артилериска и извиђачка делатност са нападима мањих снага. Губици непријатеља: 15 мртвих и 20 рањених. Наши губици: 5 рањених.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

С обзиром на однос снага на сектору Чачка, наређено Штабу XIV корпуса радиограмом да XXIII дивизија на овоме сектору не ангажује јаче своје јединице и не врши напад на Чачак док се за извршење овог задатка не групишу јаче наше или совјетске снаге.

⁶ Вероватно к. 360.

5. — Непријатељска авијација:
Неактивна.
6. — Време:
Киша.
7. — Место штаба:
Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	1532
рањених	1520
заробљених	20

Укупни наши губици:

мртвих	173
рањених	438
несталих	82

Начелник штаба,
генет>ал-мајор,
Рудолф Приморад

(М. П.)

3 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:
Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

Непромењено. Бугарске јединице према Приштини налазе се на линији: Жанд. ст. (к. 980)—к. 1020—к. 1121—Големо Брдо (к. 1121).

3. — Операције:

На сектору Краљева обострана артилериска делатност.

Непријатељ вршио испад са једним батаљоном у циљу извиђања, али је после краће борбе одбачен на своје полазне положаје. Губици непријатеља: 27 мртвих и 25 рањених. Наши губици: 3 рањена.

Једна чета Ибарског одреда водила борбу у с. Гувништу са 50 непријатељских војника. Губици непријатеља: мртвих 2 и рањених 6. Ми нисмо имали губитака.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

У вези са претстојећим задацима наређено је прегруписавање снага по следећем:

— Сектор Краљево—Чачак: II пролетерска, XXIII и XXV дивизија;
 — сектор Петровац—Пожаревац—Неготин—1'ајечар: XI-V дивизија;
 — сектор Ниш — Алексинац — Јагодина — Крагујевац: XXII дивизија;
 — Западна Србија: XIЛ⁷П дивизија;
 — XXIV и XII,VI дивизија остају на досадањим секторима са истим задацима.

5. — Непријатељска авијација:
 Неактивна.

6. — Време:
 Киша.

7. — Место штаба:
 Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	29
рањених	31

Укупни наши губици:

рањених	3
---------	---

Начелник штаба,
 генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

4 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:
 Немци појачали своје снаге на сектору Чачка.

2. — Подаци о нашим снагама:
 Јединице Црвене армије на сектору Краљева извршиле смену. Остало без промене.

3. — Операције:

На сектору Краљева јединице II пролетерске дивизије одбиле више узастопних непријатељских напада. Непријатељска артилерија била је врло активна. Губици непријатеља: 41 мртав и 57 рањених. Наши губици: 4 мртва и 9 рањених.

Јединице II бугарске армије заузеле су Подујево. Сада се налазе 7 км јужно од Подујева.

4. — Задаци потчињеним јединицама:
Наређено да се сви партизански одреди расформирају сем Ибарског, Ужичког и „Јове Курсуле“.

5. — Непријатељска авијација:
Неактивна.

6. — Време:
Лепо.

7. — Место штаба:
Један део штаба на путу од Нишке Бање за Аранђеловац.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	41
рањених	57

Укупни наши губици:

мртвих	4
рањених	9

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

5 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:
Непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:
Непромењено.

3. — Операције:

На сектору Краљева јединице II пролетерске дивизије одбиле два непријатељска напада мањих размера. Губици непријатеља: 14 мртвих и 8 рањених. Наши губици: 1 мртав и 6 рањених.

Јединице Ибарског одреда водиле су борбу у с. Гувништу и успеле да потисну непријатеља.

4. — Задаци потчињеним јединицама:
По досадањем.

Наређена мобилизација свих способних мушкараца о 17—30 година.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Кишовито.

7. — Место штаба:

Штаб се преместио из Нишке Бање у Аранђеловац.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	14
рањених	8

Укупни наши губици:

мртав
рањених

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

6 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

На сектору Краљева непријатељ извршио делимичну смену својих јединица и појачао своје снаге.

2. — Подаци о нашим снагама.

Непромењено.

3. — Операције:

На сектору Краљева обострана артилериска делатност. Јединице II пролетерске дивизије одбиле јачи непријатељски напад, управљен на лево крило дивизиског распореда, Губици непријатеља: 10 мртвих и 20 рањених. Наши губици: 5 мртвих и 18 рањених.

На сектору Бујановца јединице ХБУ1 дивизије воде јаке борбе, наносећи непријатељу осетне губитке.

Јединице Ибарског одреда водиле борбе у с. Црнатову, Мајдеву и код с. Дрена (више Јошаничке Бање). Губици непријатеља: 25 мртвих и 8 заробљених Немаца. Заплењено: 3 брза „шарца“, 2 пушкомитраљеза „Брно“, 3 митраљете, 25 пушака и нешто личне спреме. Од 28 октобра до данас ухваћено је 42 четника, који су бежали из Санцака. Међу њима 5 официра, од којих 3 команданта бригаде и то: Васо Васовић, Микица Томић и Борислав Павличевић.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Кишовито.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	35
рањених	20
заробљених	50

Укупни наши губици:

мртвих	5
рањених	18

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

7 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Немци се повлаче са Косова ка Санџаку и преко Рогозне.

Четнички корпуси Кесеровића и Цветића потпуно су се распали.

Кесеровић и Цветић склонили су се у с. Рудно (Средстуденички) са свега 50 четника.

Примећује се појачан саобраћај непријатеља комуникацијама: Краљево—Чачак—Ужичка Пожега—Ужице.

2. — Подаци о нашим снагама:

II пролетерска дивизија у оперативном погледу стављена под команду XIV корпуса.

XXIV дивизија садејствује јединицама II бугарске армије и налази се на просторији: Подујево—Лапаштица—Пакаштица—Сиљевица.

XXV дивизија на маршу према Крагујевцу.

Остало непромењено.

3. — **Операције:**

На сектору Косова јединице XXIV дивизије садејствујући бугарским снагама врше јак притисак према Приштини и Вучитрну.

На сектору Бујановца без промене. —

На сектору Краљева јединице II пролетерске дивизије воде борбе локалног значаја. Губици непријатеља: 14 мртвих и 20 рањених. Наши губици: 3 мртва и 7 рањених.

4. — **Задаци потчињеним јединицама:**

Наређено Штабу XIV корпуса:

— да се дивизија задржи на просторији где се сада налази;

— да се обустави акција на сектору Чачак, која је била предвиђена за данас. О овоме хитно обавестити XXIII дивизију.

5. — **Непријатељска авијација:**

Неактивна.

6. — **Време:**

Лепо.

7. — **Место штаба:**

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	14
рањених	20

Укупни наши губици:

мртвих	3
рањених	7

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

8 новембар 1944 год.

1. — **Подаци о непријатељу:**

У Краљеву и непосредно на положајима око Краљева налази се око 14.000 Немаца са 40 лаких тенкова, 6 тенкова типа „Тигар” и 8 тенкова типа „Фердинанд” и 30 топова разног калибра.

Непријатељ саобраћа: Краљево—Рашка и Чачак—Ивањица. Воз Краљево—Рашка ради.

2. — Подаци о нашим снагама:

А. — Сектор Чачка:

XXIII и XVII дивизија садејствују тамошњим јединицама Црвене армије.

а) XXIII дивизија налази се на линији: к. 535—339—к 477—к. 406 (9 бригада);

б) 226 пук 93 дивизије Црвене армије на линији: к. 322—к. 280—с. Вранићи;

в) 7 бригада XXIII дивизије на линији: к. 282—Ракова—к. 360;

г) 51 пук 93 дивизије Црвене армије на линији: с. Шебећи—Прељина—с. Шеварлићи;

д) 2 крајишка бригада XVII дивизије на линији: с. Ирижани (раскрсница путева јужно од Вучје Главице)—с. Благојевићи—Орловац (к. 319)—к. 262—Илитак—Буковац (к. 403);

ђ) 6 пролетерска бригада XVII дивизије на линији: Попово Брдо (к. 473)—к. 338—Бреснички Крш—Бумбарево Брдо—Виноградић;

е) 15 мајевичка бригада на линији: Жуне—с. Пајсијевићи са два батаљона, а два батаљона у Вучковици и Крагујевцу.

Б. — Сектор Краљева:

а) XXV дивизија на линији: М. Борча—Чемерница—с. Витановац—Западна Морава;

б) II пролетерска дивизија на линији: Врпска Ада—с. Врба—Ћава (к. 550)—Матарушка Бања.

В. — Сектор Косова:

На отсеку Приштина—Косовска Митровица јединицама II бугарске армије садејствује XXIV дивизија на правцу: Куршумлија—Вучитрн. Налази се на просторији: Подујево—Пакаштица—Сиљевица—Лапаштица;

— 4 косовска бригада садејствује правцем: Медвеђа—Орљани—Подујево и налази се на линији: Дразња Чука (к. 1018)—с. Бараина—Чука Жари (к. 921);

— на отсеку Врање—Прешево садејствује XIЛ/1 дивизија правцем: Врање—Приштина и сад се налази на линији: Китка (к. 1287)—Свети Илија (к. 1270)Вршник;

— 2 и 3 косовска бригада са просторије: с. Богдановце—с. Лукарце—Ново Село дејствују на комуникацију Прешево—Бујановац.

Г. — Остале наше снаге:

— XXII дивизија на просторији Ниш—Алексинач. Ова дивизија треба да смени XXIV дивизију, која ће по смењивању од стране XXII дивизије преузети просторију: Ниш—Прокупље—Лесковац у циљу држања ове просторије и организације својих јединица;

— ХБШ1 дивизија на просторији: Јастребац—Топлица—Косаница врши припреме за пребацивање у Западну Србију у рејону Ваљева;

— ХБ^Л/ дивизија на просторији: Неготин—Зајечар—Параћин—Петровац на Млави.

3. — Операције:

На сектору Чачка без промене.

На сектору Крајева непријатељске мање снаге уз помоћ тенкова и артилерије покушале да прошире обруч око Крајева. Јединице II пролетерске дивизије, потпомогнуте артилеријом Црвене армије, успеле су да задрже непријатеља и да га одбаце на његове полазне положаје. Губици непријатеља: 4 мртва и 10 рањених. Наши губици: 1 рањен.

На осталим секторима без промене.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

По досадањем. XXIII и II пролетерска дивизија да образују своје резерве и врше повремену смену јединица.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	4
рањених	10

Укупни наши губици:

рањен	1
-------	---

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац

(М. П.)

9 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

Јаче немачке снаге успеле су да се пробију са правца Вишеграда у Ужице.

Остало непромењено.

2. — Подаци о нашим снагама:

XI, VII дивизија у свом покрету ка Западној Србији стигла својим челом у рејон Крушевца.

Остало непромењено.

3. — Операције:

На сектору Краљева обострана извиђачка делатност
Губици непријатеља: 5 мртвих и 11 рањених. Наши губици: 1 рањен. Ноћу 7/8 ов. месеца непријатељ на десном отсеку вршио испад са 4 тенка и око 300 војника. Нешзијатељ је одбијен уз губитке: 32 мртва и 35 рањених. Наши губици: 8 мртвих и 24 рањена.

На сектору Чачка непријатељ врши мање испаде.

Јединице ХIДЧ дивизије по прелазу Муховске Реке воде борбу са Шиптарима и успеле су да их потисну са њихових положаја у Ајдиновој Махали.

Бугарска коњичка дивизија ослободила Бујановац.

Косовско-метохиске јединице избиле су на комуникацију Бујановац—Куманово и пресекле је избивши на линију: Несалце—Рајинце.

Јединице XII, VII дивизије, чистећи Косаницу, Топлицу и Јастребац, заробиле 100 четника.

4. — Задаци потчињеним јединицама:

У вези пробијања јачих немачких снага од правца Вишеграда у Ужице и с обзиром на непријатељске снаге на сектору Чачак—Краљево, наређено Штабу XIV корпуса:"

— Да одмах упути ХIА" дивизију усиљеним маршем на сектор Ваљево правцем: Јагодина—Крагујевац—Г. Милановац—Љиг—Ваљево, са задатком затварања свих праваца од Ужица ка Ваљеву и то:

са једном бригадом правац: Ужице—Косјерићи—Ваљево са ослонцем на Букове, са једном бригадом правац: Ужице—Варда—Ваљево са ослонцем на Повлен; правац: Рогачица—Пецка—Ваљево осматрати. Једну бригаду држати у резерви на просторији јужно и југозападно од Ваљева.

Наређено Штабу XXIII дивизије да до доласка ХIЛГ дивизије одмах упути једну бригаду у рејон Косјерића са задатком затварања правца Пожега—Косјерићи—Ваљево, а

⁶ Види док. бр. 197.

у исто време да осматра и контршише правац Ужице—Варда—Ваљево.

ХБУП дивизија ставља се под команду XIV корпуса и упућује се на просторију: Неготин—Петровац—Параћин—Зајечар са задатком држања и чишћења ове просторије од четничких банди.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Лепо.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	37
рањених	46
заробљених	100

Укупни наши губици:

мртвих	8
рањених	25

Начелник штаба.
генеоал-мајор
Рудолф Приморац

(М. П.)

10 новембар 1944 год.

1. — Подаци о непријатељу:

На сектору Чачка налази се око 15.000 Немаца и 1.000 белогардејаца са 90 борних кола и 15 тенкова.

2. — Подаци о нашим снагама:

68 корпус Црвене армије налази се:

— 223 дивизија на просторији: Краљево—Трстеник—Крушевац;

— 93 дивизија: један пук код Чачка, а остала два пука као посада појединих места на десној обали Љига и Колубаре до села Степојевца;

— 52 дивизија у корпусној резерви на просторији: Младеновац—Топола.

— Штаб корпуса у Крагујевцу.

Јединице XXII дивизије врше смену јединица XXIV дивизије.

Остало непромењено.

3. — Операције:

Јединице II пролетерске дивизије одбиле неколико узастопних непријатељских напада. Губици непријатеља: 24 мртва и 37 рањених. Наши губици: 3 рањена.

На сектору Косова јединице XIЛ71 дивизије воде борбу северно од Бујановца и Кончуљске Клисуре.

4. — Задаци потчињеним јединицама;

По досадањем.

5. — Непријатељска авијација:

Неактивна.

6. — Време:

Кишовито.

7. — Место штаба:

Непромењено.

Укупни губици непријатеља:

мртвих	24
рањених	37

Укупни наши губици:

рањених	3
---------	---

(М. П.)

Начелник штаба,
генерал-мајор,
Рудолф Приморац⁷

⁷ Завршни део Ошврациског дневника види у књ. 15, док. бр. 170.

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ДРУГЕ ПРОЛЕ-
ТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 16 ОКТОБРА ДО 10 НОВЕМБРА
1944 ГОДИНЕ¹**

16 октобар 1944 год.

Подаци о непријатељу: Немци и четници на линији: Врњци—Брезовица.

IV прол. бригада по наређ. Штаба див. померила се на линију: Трстеник—Дубље—Брезовица. У састав ове ушла су и 2 батаљона VI српске бригаде. У маршу је разоружала мање четничке групе. Од Штаба див. добила је наређење да изврши напад на непријатеља 17 ов. м. и да се сједини са Црвеном војском приликом напада на Краљево. Покрет је извршен у 4 сата изјутра.

III српска бригада је кренула у три правца: III батаљон у правцу: Јасика—Бела Вода—В. Дренова—Медвеђа—Богдање. I и II бат. правцем: Јасика—Брајковац—Љубава—Рујишник—Мијајловац. IV батаљон правцем: Вел. Крушевица—Срње—Љубава—Милутовац—М. Дренова. Бригада је успут разоружавала четнике и заробила 120 четника. Заплењила је 3 „шарца“, 4 пушкомитраљеза, 80 пушака и 27 кола разног материјала. VI српска бригада кренула је са два батаљона правцем: Глободер—Бучје—Брезовица. Успут је заробљено 18 четника; заплењено је 9 пушака и 6 коња. Батаљони су се разместили у селу Попини и Брезовици. По наређ. Штаба IV бриг. кренули су у правцу Попина—Велико Бучје²—Дуге—Чукара са задатком чишћења непријатеља и обезбеђење јединицама у наступању преко Трстеника—Врњци и правцем: Дубље—Руђинци Вр. Бања—Липово.

17 октобар 1944 год.

Подаци о непријатељу: Немци и четници на линији Гбч и комуникација Врњачка жел. станица.

IV пролет. бриг. кренула је у 3 правца: једна колона ишла је комуникацијом Трстеник—Краљево, друга Дубље—Вр. Бања, трећа у правцу Лазова.

На неприј. су наишли на линији ст. Трстеник, где се и сукобили. Борба је трајала целог дана. Губици непријатеља:

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/2, к. 735.

² Вероватно Равно Бучје.

26 мртвих, 32 рањена. Плен 40.000 метака. Сопствени губици; 1 погинуо, 7 рањених и 8 несталих.

III српска бригада водила борбу са Немцима код с Грабовца и Лозне. Убила је 50 Немаца и заробила 70. Заплењена су 2 лака бацача, 2 „шарца“, 5 збројевки, 7 пиштоља, 5 машингевера, 60 пари одела и другог ратног материјала. 3 батаљон је вршио покрет преко с. Риљца—Превешт—Прњавор—В. Поглед—Годачица да чисти терен. Заробио 12 четника; запленио 4 камиона, 1 лимузин[^]. четничку архиву команданта за Србију и 110 пушака, 1 шарац и другог четничког материјала. I бат. у покрету правцем: Рујишник—Мијајловац—Ројинац—Лободер—Раваница; није имао борбе. VI српска бриг. кренула правцем: Попина—Равно Бучје—Дуге. Заробила 4 четника и запленила 4 пушке. Избила на линију Чукара—Дуге ради бочног обезб. јединица које су водиле борбу на линији Врњци—Врњачка жел. станица, одакле је протеран за Ново Село непријатељ. 2 и 3 батаљон налазе се у Крушевцу.

18 октобар 1944 год.

Подаци о непријатељу: Непријатељ се налазио на линији: Подунавци—Врба—Ратина—Краљево. У Драгосињцима група од 19 четника белогардејаца и Пољака.

IV прол. бригада наставила борбу са непријатељем и овладала косама Ново Село—Обешењак—Јасик—Лазови. У току ноћи водила борбу у с. Грачац. Губици неприј.: 18 мртвих, 31 рањен. Плен: 15 пушака, 3 п. митраљеза и 400 метака. Уништен 1 камион са муницијом. Сопствени губици: 6 рањених.

III српска бригада држи исте положаје, само I бат. који се налазио у селу Раваница случајно се сударио са групом Немаца од 500 војника. Збуњени су били и једни и други и до борби није дошло пошто су бежали. IV бат. вошио напад на Немце у Витановцу и потисли су Немце; док су борци делили плен, Немци су извршили контранапад и повратили евоје положаје. Губици непријатеља су: 30 мртвих, 3 заробљена; заплењена 1 противтенковска пушка и 3000 метака, 2 пиштоља и нешто одела. Сопствени губици: 7 погинулих и 4 рањена друга. Изгубљен један лаки бацач. II батаљон водио борбу са Немцима на сектору између Мораве и Угљарева. Убијено је 20 Немаца. Заплењено: 2 телефона, 4 сандука муниције и нешто пушака. Сопствени губици: 2, пошнула и 2 рањена друга.

VI српска бригада није имала борбу. 2 бат. налазили се у саставу IV прол. бриг. на линији: Марицко Брдо—Вуку-

шица. 2 и 3 батаљон налазили се у Крушевцу—Трстеник—
[Врњачка] Бања.

19 октобар 1944 год.

Подаци о непријатељу: Непријатељ на линији: Подунавци—Врба—Ратина—Краљево,

IV пролетерска бригада наставила је борбу са непријатељем и истисла га из с. Подунавци, Врбе и Вранеша и заузела нове положаје источно од с. Врбе, јужно од Врпске Главе (к. 357), Савове Воде, Црног Врха. Губици неприј.: 38 мртвих, 54 рањена. Заплењено: 16 пушака, 10.000 метака; уништено: 3 топа (хаубице), три камиона са спремом и 1 тенк. Сопетвени губици: 2 погинула, 16 рањених и 15 несталих другова.

III српска бриг. наставља борбу. I бат. извршио покрет у с. Стубал. Заробио 2 Немца. II батаљон у селу Чукојевцу. IV бат. вршио напад на Немце у с. Витановцу, на коти 251. Напад није успео. Побијено је око 21 Нем. Заплењено 3000 метака и рез. делова за „шарац“. Сопствени губици: 6 погинулих и 4 рањена друга.

VI српска бригада налазила се на линији Вукушица—Степандело и обезбеђивала левобочно IV прол. бриг. која је била са Црв. арм.[ијом] на комуникацији јужне косе Подунавци—Вранеше. Непријатељ из Подунаваца потиснут до Врбе. I батаљон ухватио 19 четника у с. Драгосињцима. Плен: 3 шарца и 9 пушака. Два батаљона се постављају на линију: кота 219—314 и Ћава (к. 550), док су се друга два батаљона налазила на линији: Крушевац—Трстеник—[Врњачка] Бања.

20 октобар 1944 год.

V току овога дана IV пролетерска бригада наставила борбу са непријатељем где су успели **ПОБИЈУТИ** непријатеља до на линију с. Врба—Врпска Глава—Јасик—Ћава. Непријатељски губици су: 77 мртвих, 96 рањених. Заплењено: 42 пушке, 3 „шарца“, 2 машингевера, 7 пиштоља, 11.000 метака. Сопствени губици: 12 мртвих, 15 рањених, 7 несталих.

IV батаљон III бригаде водио је борбу са Немцима на положајима код с. Витановца са дејством једне чете црвеноармејаца и једне чете II батаљона. Непријатељ је био у јачини око 700. Борба је била врло јака, где су вршени јуриши са обе стране по три пута. Непријатељ је имао око 50 мртвих, док је број рањених био виши. Сопствени губици: 5 мртвих и 21 рањен. III бат. исте бригаде вршио је напад

на Немде у с. Витановцу, где напад није успео. Непријатељ је имао 5 мртвих.

I и IV батаљон VI бригаде налазе се на линији: к. 314
Пава са задатком левобочног обезбеђења јединица које на-
ступају у правцу Краљева. Непријатељ је направио испад
Савовим Потокком, где је одбијен. Борба на комуникацији
била је јака. Непријатељ је имао једног мртваг и виши број
рањених, заробљена 3 четника. Заплењено: 2 пушке и 1
„шарац“. Губитака није било. II и III батаљон се налазе у
Крушевцу, Трстенику и Врњачкој Бањи.

21 октобар 1944 год.

Непријатељ на линији: Врба—Ратина—Кованлук—Ви-
тановац—В. Борча—Краљево.

IV пролетер. бригада наставила борбу са непријатељем,
где су успели са левим крилом потиснути непријатеља и
посели положаје: Врба—Врпска Глава—Заклопача—Шума-
ри—Трешњари—Ман. Жича. Непријатељ је имао 73 мртва,
67 рањених. Сопствени губици: 10 мртвих, 16 рањених и 8
несталих.

I и II бат. и једна чета III бат. III бригаде напали су не-
пријатеља у с. Витановац, који је био јако утврђен, а деј-
ствовао је са тешким оруђем. Напад није успео. За непри-
јатељске губитке се не зна. Сопствени губици: 6 рањених.

I и IV батаљон VI бригаде на истим положајима са истим
задатком. Борбу нису водили. II бат. у Крушевац, III бата-
љон Трстеник—Врњачка Бања.

22 октобар 1944 год.

IV пролетерска наставила борбу са непријатељем и
истог задржала стабилизујући положаје на којима се нала-
зила. У току овога дана непријатељ је имао 68 мртвих и 93
рањена. Уништен је 1 камион са муницијом. Заплењено: 4
пушке, 2 машинке и 2 револвера. Сопствени губици: 9 мрт-
вих и 6 рањених.

1, 2 и 4 батаљон III српске бригаде узнемиравани само
мањим групама непријатеља. 3 батаљон исте бригаде во-
дио борбе на свом положају, где је био тучен непријатељ-
ском артиљеријом. Непријатељски губици: 2 мртва и 4 за-
робљена. Заплењено: 1 брзи „шарац“, 1 машингевер и не-
што ратне спреме.

1 и 4 батаљон VI српске бригаде избили на линију Тре-
шњари—Манастир Жича где је вођена борба испод Ковача
према Рибничком мосту. Борба се такође водила код Врбе.
Немци су имали 6 мртвих. Зацељено: 1 „шарац“, 2 машин-

гевера, 3 пиштоља и 5 пушака. 2 и 3 батаљон исте бригаде на истим местима.

23 октобар 1944 год.

IV пролетерска бригада на истим положајима.

1, 2 и 4 батаљон III српске бригаде извршили напад у с. Витановцу уз садејство једног батаљона Црвене армије. Напад није успео јер је непријатељ био јако утврђен. 3 батаљон вршио акцију у с. Милавчићу. Непријатељски губици нису познати. Заробљено је 14 Немаца. Заплењен 1 „шарац”. Сопствени губици: 3 мртва и 16 рањених. Уништено: 1 „шарац”, 1 митраљез и 1 пушкомитраљез.

1 и 4 батаљон VI српске бригаде налазили су се на линији: к. 224—к. 220—к.230—Жички Манастир, са задатком затварање комуникација Краљево—Камиџора и Краљево—Матаруге, као и левобочно обезбеђење јединица коте нападају у правцу Краљева. Непријатељ је вршио нападе на ове положаје, одакле је одбијен. У току дана разоружали извесне групе четника. Непријатељски губици: 2 мртва. Оштећен 1 аутомобил. Заробљено: 1 „шарац”, 1 пушкомитраљез и 15 пушака. Сопствених губитака нема. Остала 2 батаљона на истоме месту.

24 октобар 1944 год.

IV прол. бригада нападнута од Шумара и Ратине, где су непријатељске јединице успеле да потисну 1 и 3 батаљон ове бригаде, до на линију: Берановац—Јасик—к. 253. Положаји ове бригаде: Врба, Врпска Глава, Јасик, Берановац, Трешњари и Манастир Жича. У борбама вођеним овога дана непријатељски губитци: 39 мртвих, 61 рањен. Заплењено 8 пушака и 2.000 метака. Сопствени губици: 23 мртва и 42 рањена. Уништен 1 пушкомитраљез.

III српска бригада на истоме месту. Борбе је било код свих батаљона. 1 и 2 батаљон вршили демонстративне нападе. Сопствени губици: 4 мртва, 8 рањених. Непријатељски губици знатни.

1 и 4 батаљон VI срп. бригаде на линији: к. 224—к. 220—к. 230—Жички Манастир, са истим задатком. У току ноћи ова 2 батаљона вршили нападе на непријатеље који су се налазили између реке Рибнице и реке Ибра, ради пребацивања непријатеља на леву обалу Ибра. Непријатељ је пребачен на леву обалу реке Ибра али држи у својим рукама мостове преко Ибра и Рибнице. Непријатељски губици непознати, док батаљони нису имали губитака. 2 и 3 батаљон налазе са на истом месту.

ф

25 октобар 1944 год.

Непријатељ на линији: Врба—Ратина—Кованлук—Витановац—В. Борча, где је добро ушанчен. Располаже са неколико батерија артиљерије, десетину тенкова и већим бројем бацача. Испред ровова заштићен жичаном препреком и минама. Састав непријатеља: Немци јачине 2—3 дивизије.

Јединице Црвене армије са јачом артиљеријом дејствују друмом Трстеник—Краљево са линије с. Врба.

IV бригада на читавом фронту успела је да задржи своје положаје, где је непријатељ надирао са јаким нападима уз садејство тешког оруђа.

III бригада је протерала Немце са положаја између Витановца и Чукојевца, уз јаче губитке. Сопствени губици: 2 мртва и 8 рањених.

I и IV батаљон VI бригаде у току дана нису водили борбу. Ноћу I батаљон вршио је напад на Рибничк-к мост. Убијено је 5 непријатељских војника. Сопствених губитака није било.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

26 октобра 1944 год.

Непријатељ на истим линијама са истом јачином.

IV бригада наставила борбу, где је одбила јаке непријатељске нападе. Непријатељски губици су у току 25 и 26 окт. м.: 41 мртав, 61 рањен. Сопствени губици: 5 мртвих и 17 рањених. Уништен је један „шарац“.

Код III бригаде није било битних промена. Непријатељска артиљерија стално је тукла наше положаје. Убијено је 5 Немаца који су покушали да испитају положаје.

I и IV бат. VI бригаде у току дана нису имали борбе. Један батаљ. исте бригаде у Крушевцу а један Трстеник—Врњачка Бања.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

27 октобар 1944 год

Непријатељ на линији: Врба—Ратина—Кованлук—М. и В. Борча, где је добро ушанчен. Располаже са неколико батерија артиљерије, десетину тенкова и већим бројем бацача. Испред ровова заштићени жичаном препреком и минама. Јачина 2—3 дивизије.

Јединице Црвене армије са јачом артиљеријом дејствују друмом Трстеник—Краљево, са линије с. Врба.

IV бригада на дужини читаве линије водила је борбу и успела да потисне непријатеља у правцу Кованлук и Ратине, где је успосела нове положаје: Врба—Врпска Глава—

Заклопача—Брђанија—Шумари—Трешњари—Ман. Жича. Десно крило ове бригаде било је потпомогнуто од стране Црвене армије, а поготово њихова тешка оруђа и моторизација.

Цела III бригада вршила је напад на непријатеља у с. Витановцу—Шумарици—В. и М. Борча. Непријатељ није ликвидиран осим с М. Борча. Непријатељска артиљерија тукла је стално положаје. Батаљони су држали положаје на даљини од 100 метара. У овој борби садејствовала је артиљерија и цешадија Црвене армије. Непријатељ је имао око 3—400 мртвих и много више рањених, а заробљено је 4 војника, неколико машингевера и 1 брзи „шарац“. Сопствени губици: 4 мртва и 45 рањених, од којих 24 теже.

Два батаљона VI [бригаде] овог дана нису имали борбе. Остали батаљони у Крушевцу, Трстенику и Врњачкој Бањи.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

28 октобар 1944 год.

IV бригада наставила јучерашњу борбу и остала на јучерашњим положајима. У току 27 и 28 ов. м. непријатељ је имао 33 мртва и 39 рањених. Сопствени губици: 4 мртва, 21 рањен.

I и III батаљон III бригаде вршили су напад на непријат. где је III бат. успио на извесним положајима да ликвидира непријатеља. Убијено је 32 Немца а рањено много више. Сопствени губици су 21 рањен и 1 мртва.

Једна чета VI бригаде пребацила се на десну обалу реке Рибнице, на к. 309. Непријатељ је направио испад на I бат. исте бригаде, где је одбијен. Губици непријатеља: 4 мртва. Сопствени: 1 рањен.

2 и 3 бат. исте бригаде су на истом месту.

Такође и Штаб дивизије.

29 октобар 1944 год.

Непријатељ на линији: Врба—Ратина—Кованлук—Витановац—В. Борча—Краљево, с истим снагама и оруђем.

IV бригада на линији: Врба—к. 210—к. 227—Голетар—к. 277—Брђанија—Шумари. Јачи непријатељски притисак био је на левом крилу, на I и III бат., док на десном слабији. После жестоких борби непријатељ је одбијен уз следеће губитке: 23 мртва и 47 рањених. Сопствени губици: 1 мртва и 20 рањених.

На сектору III батаљона III бригаде било те борбе, где је овај бат. вршио демонстративне нападе. Непријатељ је

тукао положаје ове бригаде. Неприј. губици: 10 мртвих. Сопствени губици од артилерије: 1 мртав и 4 рањена.

1 и IV батаљон VI бригаде на линији: Шумари—к. 220 к. 230—Жички Манастир. Непријатељ је напао положаје I бат. (Шумари—к. 220), где је после жестоке борбе одбијен, уз губитке од 20 мртвих. Сопствени губици: 2 рањ.

2 бат. у Крушевцу а 3 у Трстеник—Врњачка Бања.

Штаб дивизије: Врњачка Бања.

30 октобар 1944 год.

Непријатељ на истим линијама са истим снагама.

IV бригада на истим положајима. Лево крило потпомогнуто од једног батаљона Црвене армије извршило је притисак на непријатеља са Голетара и к. 277 и протерало га до иза саме Заклопаче. Јако укопан по дубини комуникације па до Заклопаче, дочекао је ове јединице са јаким снагама и задржао их. Непријатељска артиљерија читавог дана активно је тукла све положаје. На десном крилу ове бригаде било је осредње припуцкавање. Непријатељски губини: 14 мртвих и 22 рањена. Сопствени: 1 мртав и 13 рањених.

III бат. III бригаде извршио је један напад на непријатеља. Борба је била жестока, где смо били тучени од артилерије. Непријатељ. губици: 40 мртвих и много рањених. Сопствени губици: 1 мртав, 6 рањених и 2 контуз.

На положаје VI бригаде, I и IV бат., непријатељ је вршио мање испаде. Остали бат. на истом месту.

Штаб дивизије такође.

31 октобар 1944 год.

Непријатељ на линији: Врба—Ратина—Кованлук—В. Борча, где је добро ушанчен. Располаже са неколико батерија артилерије, десетину тенкова и већим бројем бацача. Испред ровова заштићен је жичаном препреком и минама. Јачина 2—3 дивизије.

Јединице Црвене армије са јачом артиљеријом дејствују друмом Трстеник—Краљево, са линије с. Врба.

IV бригада на линији: Врба—к. 210—к. 227—Заклопача—Брђанија. Испред вечери непријатељ је са правца Ратине извршио напад на 1 и 3 бат. где је био после јаче борбе одбачен на првобитне положаје. Непријатељски губици су: 10 мртвих и 15 рањених. Сопствени губици: 7 рањених. Запленили један „шарац“.

Непријатељска артиљерија тукла је положаје III бригаде. Борбе није било. Сопствени губици од артиљерије: 2 мртва и 4 рањена.

1 и IV бат. налазе се на линији: Шумари—к. 309—Гај—Жички Манастир као левобочно обезбеђење преко Рибниде од правца Манастира Жиче. Непријатељ је вршио испаде, где је одбијен. Губитака нису имали.

2 и 3 бат. исте бригаде су на просторији: Крушевац—Грстеник—Врњачка Бања.

Штаб дивизије: Врњачка Бања.

1 новембар 1944 год.

Непријатељ, 3 немачке дивизије, са артиљеријом и тенковима на линији: Шумари—Брђанија—Заклопача—с. Врба—испред с. Витановац—Шумарице (к. 315)—Чемерница (к. 487)—В. Борча (к. 498). Непријатељ консолидовао положаје; укопан, са постав. препрекама од жице и миниран предтерен испред ровова.

Јединице Црвене армије на комуникацијама код с. Врба и код с. Чукојевац, углавном артиљерија и минобацачи, са неколико батаљона пешадије.

IV пролетер. бригада на линији: с. Врба—к.210—к. 227—Голетар—к. 277. У току дана непријатељ је тукао наше положаје артиљеријом, а у 21 час извршио напад преко с. Врба на десно крило. После жестоке борбе од 1 сата, где је учествовала и непријатељска артиљерија и артиљерија јединица Црв. армије, непријатељ је одбачен. Неприј. губици: 15 мртвих и преко 30 рањених. Сопствени губици: 1 погинуо и 7 рањених.

III српска бригада на линији: с. Витановац—Шумарице (к. 314)—к. 474—Савина Стопа (527)—М. Борча (508). Непријатељ са 1 четом, уз помоћ јаке артиљериске и бацачке ватре, вршио напад на положај: с. Витановац—Шумарице (к. 314). У првом налету непријатељ успео да овлада положајем 1 наше чете, но ова јуришем повратила изгубљени положај. Резултат борбе: неприј. имао 15 мртвих и 25 рањених. Сопствени губици: 3 погинула и 7 рањених.

1 и 4 батаљ. 6 српске бриг. на линији: к. 242—к. 309—Ћава (к. 550). Непријатељ вршио препад са неколико пушкомитраљ. оделења, која су после краће борбе одбијена. Губитака сопствених није било.

Остала 2 батаљ. 6 бриг. на линији: Крушевац—Трстеник—Врњачка Бања.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

2 новембар 1944 год.

Непријатељ са снагама и на положајима као 1-XI-44 г. Наше снаге такође исте и на истим положајима као 1-XI-44 г.

Неприј. око 9 час. са 1 бат. пеш. уз подршку артиљериске л бацачке ватре вршио напад на лево крило IV пролет. бриг. и на батаљоне 6 српске бригаде. Неприј. у нападу био дрзакј но после борбе од 1.30 час. одбијен и повраћен на полазне положаје. Неприј. губици: 15 мртвих и 20 рањених; сопствени губици: 5 другога рањено. На сектору III српске бригаде неприј. вршио притисак. Жртава није било.

Совјетека артиљерија тукла непријат. положаје.
Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

3 новембар 1944 год.

И непријатељ и наше снаге исте и на истим положајима као 1-XI-44 год. У току овога дана обострано је дејствовала артиљерија. Око 15 часова неприј. је протурио 1 групу са пмитраљезом поред Зап. Мораве. Ова група је припуцала на 1 совј. батерију. Око 19 часова непријатељ са 1 батаљ. вршио притисак на положаје: Голетар—к. 227—с. Врба. После борбе од 1 часа неприј. враћен. У овим борбама неприј. имао 17 погинулих и већи брбј рањених (око 25). Сопствени губици: 3 друга рањена.

4 новембар 1944 год.

Непријатељске и наше снаге исте и на истим положајима као и 1 тек. месеца.

Непријатељска артиљерија у току целог дана била је активна. На целом сектору непријатељ слао групице за узнемиравање, које су тежиле да избију за леђа нашим јединицама, но свуда су биле осујећене и враћене.

На сектор батаљ. 6 срп. бриг.: к. 242—к. 309—Ћава (к. 550) •непријатељ вршио напад са по 150 бораца. Оба напада одбијена. У овим борбама непријат. изгубио 6 мртвих. Сопств. губ. није било.

На сектор IV пролет. бригаде: с. Врба—Врпска Глава—Јасик—Берановац неприј. вршио напад са јачим снагама. Овај напад отпочет у 19 часова и трајао скоро целе ноћи. У зору 5 т. м-ца. неприј. био овладао Врпском Главом, но контрајуришем збачен. Губици неприј. неутврђени, но цене се на 15 мртвих и 30 рањених. Сопствени губици: 1 погинуо и 5 рањених.

На сектору 3 срп. бригаде: с. Витановац—с. Милавчић неприј. вршио у току дана два напада и то у 7 и у 18 часова. Оба напада одбијена уз губитке 20 погинулих и 27 рањених. Сопст. губици: 3 погинула и 4 теже рањена друга.

2 бат. 6 срп. бриг. на линији: Крушевад—Трстеник—Врњачка Бања.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

5 новембар 1944 год.

Непријатељ на положајима као 1 т. мес. Наша 4 пролет. и 2 бат. 6 српске такође на положајима као 1 тек. м-ца. 3 српска бригада поставила се на линију: од ушћа р. Груже у 3. Мораву, левом обалом р. Груже, с. Витановац—с. Милавчићи—М. Борча (к. 508). На сектору 4 пролетерске бригаде непријатељ је у току целог дана вршио узнемиравање са мањим оделењима. Сва ова оделења разбијена су и повраћена назад. Губици непр. су 8 мртвих, а сопствени: 3 рањена. Исто тако непријатељ са јачом групом низ Мораву покушао је да узнемирава совј. бат. 1 чета 4 бригаде спречила га је.

На сектор бат. 8 срп. бригаде неприј. јачине 200 војника вршио напад правцем: мост на р. Рибници—реком Рибницом—до у висину Берановца. У двочасовној борби непријатељ одбијен. Губици непр.: 6 мртвих и 8 рањених. Сопствени губици: 1 погинуо и 3 рањена.

Друга 2 бат. 6 бриг. на истим местима..

На сектору 3 срп. није било борби.

Штаб див. на истом месту.

6 новембар 1944 год.

Непријатељ са истим снагама и на истим положајима као 1 т. м-ца.

Бригаде такође на истим положајима као јуче.

На сектору 4 пролет. и 3 ерпеке бриг. без промена. Непријат. арт. тукла цео дан наше положаје, но губитака није било.

На сектору батаљона 6 бриг. неприј. вршио напад са 1' бат. јачине 600 људи и то правцем: Шумари—Батал Ливаде—Метикоши у прав.: зап. део Шумара—Метикошко гробље—р. Рибница. Непријатељ. напад почео у 6 часова. Неприј. је напад потпомагао јаком ватром артиљерије и бацача. После 1 часа борбе неприј. овладао Метикошким гробљем. 1 бат., који је био на одмору, садејствовао је и одбацио непријатеља са заузетих положаја. Око 9 часова на целом сектору непријатељ је био одбачен на своје полазне положаје.

Неприј. губици: 10 погинулих и 20 рањених.

Сопствени губици: 5 погинулих и 18 рањених.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

7 новембар 1944 год.

Непријатељ са истим снагама и на истим положајима као 5. м. Наше јединице такође.

Непријатељска артиљерија била активна преко целог дана. На сектору батаљона VI бригаде непријатељ у неколико махова слао [одељења] ради узнемиравања наших положаја. Убијена два непријатељска војника. Са наше стране није било губитака. На сектору 4 бригаде није било промена — препуцавање патрола.

На сектору 3 српске бригаде непријатељ је вршио напад са групом од 200 војника. Порле један час борбе непр. је одбијен. Непријатељски губици: 12 мртвих и око 20 рањених. Сопствени губици: 3 погинула и 7 рањених.

8 новембар 1944 год.

Овога дана и наши и непријатељски положаји исти као 5 ов. м. Снаге такође исте. Током ноћи 7/8 непријатељ кренуо у 3 колоне и то: од Манастира Жиче за Трешњаре, другом за Змајевац, трећом за Стрменицу поседајући положаје левом обалом реке Рибнице. 4 пролет. бриг. и 2 бат. VI бригаде поставили се на линију: Берановац—Ћава—Љути Брег Мијатовска Ливада. Борба није вођена. Непријатељска артиљерија на целом сектору врло активна.

На сектору 3 српске бриг. непријатељ је вршио напад са групом од 200 војника уз пратњу 4 тенка. У првом налету непријатељ је овладао положајима једног бат., но нашим противнападом непријатељ је одбијен уз губитке: 4 мртва и 10 рањених. Са наше стране 1 друг рањен.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

9 новембар 1944 год.

Непријатељ се повукао на линију: као 5 ов. м., т.ј.: Манастир Жича—Ковачи—Шумари—Брђанија—Заклопача—Врба преко села Витановца—Шумарице—Чемеоница (к. 487)—В. Борча (к. 498). Јачина непријат. 15.000 вој. Батаљони 6 српске бриг. на простору: Ћава (к. 550)—Берановац (к. 309)—Метикоши (северна ивица села).

4 прол. бриг. на линији: Врба—к. 227—Голетар—к. 277—Батал Ливаде.

3 српска бриг. на линији: ушће реке Груже—левом обалом р. Груже до с. Витановца—Милавчићи—М. Борча (508).

На сектору 4 бриг. и батаљона 6 бриг. није било промена. Непријатељ слао одељења за узнемиравање и тукао артиљеријом положаје.

На сектор 3 српске бригаде непријатељ у јачини 150—200 вој. уз пратњу 5 тенкова. Непријатељ противнападом одбијен. Непријатељски губиди: 5 мртвих и 11 рањених. Са наше стране 1 друг рањен. У току ноћи 9/10 једна чета 3 бриг. и 1 совј. вршиле су демонстративан напад на непријатеља и поставиле своје положаје 50 м. испред непријатељских.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.

10 новембар 1944 год.

Непријатељ са истим снагама на истим положајима као и 9 т. м. Наше јединице такође. У 5.40 ч. непр. у јачини 250 вој. вршио је напад на наше лево крило (батаљони 6 српске бриг.). Напад непријатеља потпомогали су јаком ватром артиљерија и бацачи. Борба је била врло жестока. У 6.30 ч. непријатељ је одбачен на полазне положаје. Губици непријатеља: 4 мртва и 12 рањених. Сопствених губитака није било.

На сектор 4 бриг. (десно крило) вршио напад. Борба је трајала 2 часа, после чега је непријатељ одбијен на полазне положаје. Непријатељ обновио напад после једног часа на лево крило 4 бригаде где је такође одбијен. Око 12 часова непр. је покушао да убаци једну групу Тавничком Реком за леђа нашим јединицама. Ову групу наше јединице намерно су упустиле а погом су је уништиле. Остале непријатељске снаге у паничном бегству повукле су се на полазне положаје. У овим борбама убијено 20 непр. вој. и рањено 25. Са наше стране 3 друга рањена.

На сектору 3 српске бриг. непријатељска артиљер. дејствовала. Губитака није било.

Два батаљона 6 српске у: Трстенику—Крушевцу и Врњачкој Бањи.

Штаб дивизије у Врњачкој Бањи.⁸

³ Наставка овог дневника види у књ. 15, док. бр. 204.

РЕГИСТАР

А

Абрамовић Милан — 108, 364;
 Абут (брдо) — 409;
 Авала — 91, 138, 184, 189, 274, 281,
 283, 288, 289, 290, 311, 312, 477,
 542, 543, 589;
 Ајдинова Мала — 562, 594;
 Анђелковић Младен — 47;
 Анић Јосип — 230, 261;
 Ариље — 128, 355, 357, 442;

Б

Бабе — 303;
 Бабин Луг — 37, 64;
 Бабушница — 568;
 Багрдан — 274, 387;
 Бајгора — 316, 502, 619, 620;
 Бајић Владо — 213;
 Балиновачко Брдо — 101;
 Балићи — 577;
 Барајево — 386;
 Барице — 549;
 Барич — 473, 474, 587;
 Батал Ливаде — 647;
 Батушница — 100, 101;
 Бела Паланка — 569;
 Бели Поток — 173;
 Бело Поље (Масуричко) — 49, 50,
 165, 397, 399, 400, 475, 574, 575;
 Белошевац Живо — 83;
 Београд — 7, 8, 10, 16, 20, 21, 23,
 25, 35, 53, 54, 58, 59, 79, 80, 82,
 84, 91, 103, 115, 129, 130, 131, 132,
 135, 136, 138, 141, 142, 143, 144,
 146, 147, 148, 164, 184, 185, 187,
 203, 206, 207, 209, 210, 211, 212,
 216, 224, 228, 229, 243, 247, 248,
 258, 259, 260, 261, 275, 276, 277,
 278, 279, 280, 281, 288, 290, 292,
 297, 303, 304, 305, 306, 307, 311,
 322, 344, 374, 375, 418, 419, 420,
 428, 429, 430, 455, 475, 476, 491,
 492, 493, 584, 588, 603;

Берановац — 646;
 Бечањ — 340;
 Бијуково Брдо — 540, 550;
 Бикић Стеван — 268;
 Бистрица - 452, 460, 540, 550;
 Блато — 610;
 Богдановић Илија — 58;
 Богићевић Неђо — 254;
 Богосавац (с.) — 486;
 Водирожа Вид — 149;
 Болеч — 37, 87, 131, 132, 185, 276,
 603;

Болечке Механе — 37, 90, 278;
 Бор (рудник) — 198, 220;
 Босанац Т. Крсто — 104, 210;
 Босиљград — 569;
 Бошковић Вукосав — 356, 442,
 443;
 Бошковић Д. Мил. — 345, 346, 348,
 349, 350, 351, 352, 353, 354;
 Бошњак Мирко — 205, 261;
 Браина — 605, 625;
 Брајовић Јокаш — 55, 143;
 Бранковић Живота — 97;
 Бргулице — 174;
 Брезница — 330;
 Бресница — 342, 440;
 Бресница Д. — 381, 382;
 Бреснички Крш (к. 486) — 341;
 Брестовац — 44;
 Бригада прва власотиначка НО
 — 255, 256;
 Бригада десета војвођанска НО
 — 139, 140, 496, 497;
 Бригада прва југословенска —
 383, 410, 519, 521, 607, 625;
 Бригада прва косовско-метохиска
 — 609;
 Бригада друга косовско-метохи-
 ска — 232, 327, 609, 614, 624,
 632;
 Бригада трећа косовско-метохи-
 ска — 232, 327, 614, 624, 632;

- Бригада четврта косовско-мето-
хиска — 510, 610, 611, 614, 622.
623, 625, 632;
- Бригада седамнаеста македонска
Кумановске НО дивизије —
232;
- Бригада осамнаеста македонск«
Кумановске НО дивизије —
232, 609;
- Бригада мачванска НО — 56, 57.
150, 151;
- Бригада трећа пиротска НО —
255, 256;
- Бригада прва царибродска НО —
255, 256;
- Бригада тридесет прва српска
(шумадијска) НО — 475;
- Бригада прва Прве пролетерске
дивизије — 35, 54, 131, 211, 212
236, 302, 303, 304, 322, 323, 412
418, 419, 427, 454, 455, 456, 459;
- Бригада трећа Прве пролетерске
дивизије — 35, 53, 185, 211, 302
303, 305, 344, 412, 414, 420, 454
455, 456;
- Бригада осма црногорска Прве
пролетерске дивизије — 53, 54.
80, 141, 142, 302, 303, 304, 418.
419, 420, 424, 427, 430, 454, 455.
456;
- Бригада тринаеста Прве проле-
терске дивизије — 79, 80, 131
302, 305, 307, 322, 323, 454, 455
C56;
- Бригада трећа српска Друге про-
летерске дивизије — 18, 19, 51
81, 169, 214, 238, 271, 309, 328
369, 432, 512, 536, 558, 637, 638
639, 640, 641, 642, 643, 644, 645
646, 647, 648, 649;
- Бригада четврта пролетерска
Друге пролетерске дивизије
— 18, 19, 335, 336, 337, 390, 392
467, 512, 513, 527, 536, 537, 553
560, 598, 637, 638, 639, 640, 641
642, 643, 644, 645, 646, 647, 648.
649;
- Бригада шеста српска Друге про-
летерске дивизије — 18, 19, 337.
392, 393, 468, 469, 512, 513, 528
536, 552, 560, 610, 637, 638, 639.
640, 641, 642, 643, 644, 645, 646
647, 648, 649;
- Бригада седма црногорска Треће
НОУ дивизије — 73, 444, 445
446, 447;
- Бригада прва крајишка Пете
НОУ дивизије — 20, 21, 23, 24
63, 64, 67, 87, 89, 144, 145, 164-
170, 189, 193, 239, 240, 241, 242
243, 244, 247, 248, 249, 250, 251
292, 347, 348, 349;
- Бригада четврта крајишка Пете
НОУ дивизије — 16, 21, 22, 146.
239, 240, 241. 242, 244, 247, 248.
249, 250, 251, 322;
- Бригада десета крајишка Пете
НОУ дивизије — 20. 21, 22, 113.
239, 242, 248, 249, 250, 322;
- Бригада двадесет прва српска
Пете НОУ дивизије — 21, 23.
82, 149, 242, 247, 251, 322;
- Бригада космајска Шесте проле-
терске дивизије — 274, 275, 276
277, 278, 279.
- Бригада* прва личка Шесте про-
летерске дивизије — 16, 259.
273, 274, 275, 276, 277, 278, 279;
- Бригада друга личка Шесте про-
летерске дивизије — 132, 135,
273, 274, 275, 276, 277, 278, 279;
- Бригада трећа личка Шесте про-
летерске дивизије — 216, 274.
275, 276, 277, 278, 279;
- Бригада пета козарачка Једана-
есте НОУ дивизије — 25, 26.
27, 56, 57, 129, 150, 151, 259, 281.
284, 285, 287, 289, 290, 292, 293.
311, 312, 313, 470, 471, 472, 473.
474, 475, 476, 477, 478, 479, 480.
481, 482, 484, 488, 489;
- Бригада дванаеста крајишка Је-
данаесте НОУ дивизије — 26.
27, 56, 57, 150, 282, 292, 311, 312.
313, 470, 471, 472, 473, 474, 475.
476, 477, 478, 479, 480, 481, 482.
484;
- Бригада тридесет друга српска
Једанаесте НОУ дивизије —
283, 293, 470, 471, 472, 473, 474
475, 476, 477, 478, 479, 480, 481
482, 483, 484;
- Бригада прва војвођанска Шесна-
есте НОУ дивизије — 58, 75.
85, 116, 174, 177, 178, 179, 181
182, 183, 371, 372, 373, 374, 375
376, 486, 487, 488, 489, 490, 491
492, 493, 494, 495, 496, 497, 498
499, 501;
- Бригада друга војвођанска Ше-
снаесте НОУ дивизије — 58.
85, 116, 117, 174, 177, 179, 180
182, 372, 482, 486, 487, 488, 489

- 490, 491, 492, 493, 494, 495, 497, 498;
- Бригада четврта војвођанска Шеснаесте НОУ дивизије — 85, 116, 152, 154, 155, 158, 159, 177, 179, 180, 182, 482, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 494, 495, 496, 497, 498, 499;
- Бригада друга крајишка Седамнаесте НОУ дивизије — 28, 253, 314, 324, 340, 341, 381, 410, 434, 435, 436, 439, 440, 441, 457, 514, 623;
- Бригада шеста источнобосанска Седамнаесте НОУ дивизије — 28, 30, 60, 61, 117, 137, 161, 313, 315, 324, 340, 341, 376, 382, 410, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 632;
- Бригада петнаеста мајевичка Седамнаесте НОУ дивизије — 28, 60, 61, 324, 377, 433, 435, 436, 437, 439, 440, 441, 512, 632;
- Бригада друга пролетерска Двадесет прве НОУ дивизије — 20, 21, 32, 35, 63, 64, 67, 87, 89, 90, 129, 130, 163, 164, 184, 186, 322, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 354;
- Бригада четврта српска Двадесет прве НОУ дивизије — 18, 21, 23, 31, 32, 33, 34, 63, 67, 87, 88, 163, 186, 254, 322, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 354;
- Бригада пета српска Двадесет прве НОУ дивизије — 33, 34, 36, 37, 63, 64, 67, 87, 163, 323, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 353, 354;
- Бригада осма српска Двадесет друге НО дивизије — 38, 41, 43, 45, 98, 255, 571, 572, 575;
- Бригада десета српска Двадесет друге НО дивизије — 255, 575;
- Бригада дванаеста српска Двадесет друге НО дивизије — 255, 257;
- Бригада седма српска Двадесет треће НОУ дивизије — 91, 92, 93, 122, 124, 189, 190, 191, 195, 200, 219, 220, 221, 383, 501, 502, 543, 544, 545, 547, 632;
- Бригада девета српска Двадесет треће НОУ дивизије — 119, 121, 189, 190, 195, 198, 200, 201, 219, 220, 221, 222, 383, 459, 501, 521, 522, 545, 547, 632;
- Бригада четрнаеста српска Двадесет треће НОУ дивизије — 91, 92, 93, 94, 95, 121, 122, 124, 189, 190, 191, 192, 200, 219, 221, 222, 383, 459, 501, 517, 523, 544, 547;
- Бригада једанаеста српска Двадесет четврте НО дивизије — 224, 225, 226, 227, 295, 296, 316, 317, 318, 504, 505, 553, 554, 572, 608, 609;
- Бригада тринаеста српска Двадесет четврте НО дивизије — 98, 100, 224, 226, 227, 295, 296, 316, 317, 318, 504, 505, 568, 570, 572, 608, 609;
- Бригада седамнаеста српска Двадесет четврте НО дивизије — 17, 224, 226, 227, 296, 505, 553, 554, 622;
- Бригада шеснаеста српска Двадесет пете НО дивизије — 555, 597;
- Бригада осамнаеста српска Двадесет пете НО дивизије — 195, 196, 222, 555, 557;
- Бригада деветнаеста српска Двадесет пете НО дивизије — 195, 196, 555, 556, 557;
- Бригада бродска Двадесет осме НОУ дивизије — 203, 230, 258, 259;
- Бригада седамнаеста Двадесет осме НОУ дивизије — 103, 205, 228, 231, 258, 259, 262;
- Бригада двадесет прва Двадесет осме НОУ дивизије — 206, 258, 259, 260, 262;
- Бригада трећа војвођанска Тридесет шесте НОУ дивизије — 11, 70, 104, 266, 267, 384, 385, 386, 387, 388, 390, 490;
- Бригада пета војвођанска Тридесет шесте НОУ дивизије — 11, 104, 265, 266, 267, 268, 387;
- Бригада шеста војвођанска Тридесет шесте НОУ дивизије — 11, 69, 70, 74, 153, 266, 267, 297, 298, 390, 589;
- Бригада трећа санџачка Тридесет седме НОУ дивизије — 72, 73, 357, 450, 525, 548, 577;

- № четврта санџачка Тридесет
 седме НОУ дивизије — 125
 П 355, 356, 357, 359, 442, 443
 ^ 445, 446, 447, 448, 449;
 ^ j) Да пета санџачка Тридесет
 Ш@<е НОУ дивизије — 73, 269
 " Р 320, 356, 357, 358, 359, 442
 444, 445, 447, 448, 449, 452,
 508, 540, 550;
 ИуЗДа двадесета српска Четр-
 дивизије — 105,
 & двадесет трећа српска
 иЛдесет пете НО дивизије —
 У/ @ 363;
 двадесет четврта српскг
 ^ !) десет пете НО дивизије
 // "105, 363;
 Г/ ^^ прва сурдуличка Четр-
 шесте НО дивизије —
 165, 167;
 , друга врањска Четрдесет
 НО дивизије — 46, 48
 друга сурдуличка Четр-
 шесте НО дивизије —
 двадесет пета српска
 | ^& десет шесте НО дивизије
 48, 167, 331, 332, 333, 395
 397, 398, 399, 400, 401, 402.
 | j 2.. - 463, 562, 563, 564, 571;
 ""*^ Ча двадесет шеста- српска
 ^ E> десет шесте НО дивизије
 - 3, 4 47, 48, 165, 167, 168, 233
 332, 395, 396, 397, 398, 399.
 402, 405, 562, 5715
 зжжк
 двадесет седма српска
 ^ рдесет шесте НО дивизије
 -3, ^6, 47, 48, 98, 166, 167, 331.
 -3 9 5, 396, 397, 398, 399, 400,
 402, 405, 563, 564, 571;
 тАа двадесет осма српска
 -Лдесет седме НО ^ дивизије
 ж 467, 573;
 ^ ^ Душан — 261;
 З^ Јосип-Тито — 322, 353, 456,
 ^ "з Чвац — 49, 50, 165, 167, 232,
 397, 398, 463, 562, 563, 572
 653
 ^ ац — 340, 515;
 (^ул^овић Веселин -128;
 Милорад — 362;
 Ј^ТИН (руски пуковник)
- Бумбарево Брдо — 313, 341, 342)
 381, 382, 439, 440;
 Бурић Рад. (поручник) — 553;
 Бутковић Милан — 230, 261;
 Ваљево — 566, 596;
 Варварин — 363;
 Васиљев Врх — 320, 321;
 Велика Моштаница — 132, 159;
 Велики Голи Врх — 95;
 Велики Мокри Луг — 90, 130, 344,
 346;
 Веселиновић Љубиша — 35, 188;
 Видова — 514, 515;
 Видовић Жарко — 442, 443, 444,
 445, 446, 447, 448, 449, 450;
 Видовски Тунел — 459, 500, 514;
 Виноградић — (брдо) — 342;
 Вирово (с.) — 126;
 Витановац — 214, 215, 238, 271, 309
 329, 605, 611, 638, 639, 640, 641,
 645, 646;
 Витковац — 214;
 Вишњевци (пст.) — 482, 483;
 Вишњица — 131, 132;
 Вјековић Славко — 123;
 Владисављевић Петар — 269;
 Владичин Хан — 50;
 Влаче — 401;
 Власотинце — 38/40, 398, 569, 572,
 573, 574;
 Влашко Поље — 302, 416;
 Водичко Брдо — 349;
 Војводић Гајо — 89, 254;
 Војводић Петар — 123, 124;
 Вранеше (с.) — 338;
 Вранићи — 500;
 Врање — 49, 50, 165, 232, 400, 569,
 574, 575;
 Врата (предео) — 96, 195, 196, 222;
 Врба (с.) — 338, 513, 537, 538, 605,
 611, 613, 639, 640, 646;
 Врпска Глава — 646;
 Врховни штаб НОВ и ПОЈ — 46,
 259, 356, 358, 359, 362, 442, 443,
 444, 445, 446, 447, 449, 450, 519
 547 549 613'
 Врчин — 91, 173, 542, 543, 545, 603;
 Вујовић Милутин — 294;
 Вујовић Ратко — 218, 441;
 Вукановић Радован — 357, 359,
 361, 362, 442, 443, 444, 445, 446,
 447, 448, 449, 450;
 Вукелић Бранко — 572;
 Вуковић Милош — 348;

Вуковић Дукљан — 562, 571;
Вученовић Миле — 294;
Вучитрн — 256;
Вучја Главица — 314, 440;
Вучјак (к. 184) — 413, 414;
Вучковић Божићар — 96;
Вучковић Војислав — 108;
Вучковић Љубо — 15, 51, 328, 535.
567, 577;

Г

Гавриловић Михајло-Миша — 52
82, 215, 238, 273, 443;
Главни штаб Војводине — 138;
Главни штаб НОВ и ПО Србије —
12, 49, 50, 76, 109, 298, 310, 326.
368, 502, 510, 511, 529, 532, 533
566, 567, 579, 582, 593, 599;
Глоговица — 222;
Гњилане — 462, 562, 563;
Голетар — 646;
Голо Брдо — 345, 346;
Горња Горијевница — 500;
Горњани — 195;
Горњи Милановац — 383;
Горобиље — 127;
Грабовач (с.) — 81, 160, 174, 638;
Градина — 450, 525, 526, 549;
Граница (с.) 241;
Грделица — 570, 572;
Гроцка — 20, 23, 131, 148, 171, 172.
247;
Грујић Слободан — 196;
Гувниште — 626, 628;
Гунцати — 440;
Гуча — (с.) — 126;

Д

Дадинац (с.) — 41;
Дапчевић Пеко — 21, 125, 164, 234.
235, 323, 357, 359;
Двориште (с.) — 609;
Дели Јован (пл.) — 96, 221;
Демировић Родољуб — 367;
Денац Иван — 80;
Десимировац — 436;
Дивизија прва пролетерска НОВЈ
16, 21, 25, 32, 35, 79, 111, 129,
131, 132, 135, 136, 185, 186, 211,
236, 242, 244, 250, 302, 303, 304,
305, 306, 307, 322, 344, 412, 415,
417, 418, 424, 425, 426, 427, 454;
Дивизија друга пролетерска
НОВЈ — 17, 18, 51, 81, 110, 169,
214, 238, 257, 271, 301, 308, 309,

323, 335, 337, 369, 370, 390, 392,
432, 464, 510, 511, 513, 527, 536,
537, 552, 558, 560, 582, 596, 597,
598, 599, 600, 601, 602, 603, 604,
605, 606, 607, 609, 612, 613, 614,
615, 619, 620, 623, 624, 627, 628,
629, 630, 631, 632, 633, 636, 637]
Дивизија пета НОУ — 16, 20, 21,
22, 32, 33, 56, 64, 70, 79, 82, 113,
131, 132, 135, 137, 146, 170, 171.
186, 239, 241, 243, 249, 302, 303,
304, 305, 322, 323;
Дивизија,., шеста пролетерска
НОВЈ — 25, 129, 131, 132, 135,
136, 186, 206, 216, 259, 261, 273,
280, 322, 323, 427, 428, 449, 587;
Дивизија једанаеста НОУ — 8,
9, 10, 11, 26, 56, 71, 74, 84, 129.
139, 140, 150, 182, 209, 210, 259,
281, 285, 287, 288, 292, 311, 470,
485, 497, 498, 586, 587, 588, 589;
Дивизија шеснаеста НОУ — 8,
10, 25, 58, 75, 84, 86, 116, 117,
140, 152, 155, 157, 158, 174, 178,
179, 181, 209, 210, 267, 371, 372,
373, 374, 375, 376, 482, 485, 499.
586, 587, 588, 589, 590;
Дивизија седамнаеста НОУ — 11,
26, 27, 28, 30, 60, 61, 117, 130,
131, 135, 136, 137, 161, 217, 227,
253, 324, 340, 341, 342, 368, 376,
377, 381, 411, 434, 435, 457, 510,
514, 566, 583, 619, 623, 632;
Дивизија двадесет прва НОУ —
20, 21, 24, 31, 33, 34, 36, 37, 53,
56, 57, 63, 67, 68, 87, 90, 130,
131, 132, 136, 137, 144, 163, 164,
172, 184, 186, 249, 250, 254, 323,
344, 346, 353, 354, 435, 477, 483,
499, 500;
Дивизија двадесет друга НО —
38, 41, 44, 76, 109, 255, 257, 298,
326, 533, 534, 554, 568, 569, 571,
572, 573, 574, 575, 576, 594, 614,
621, 624, 627, 633, 636;
Дивизија двадесет трећа НОУ —
91, 93, 110, 119, 121, 122, 189,
192, 193, 195, 198, 200, 218, 223.
301, 310, 368, 369, 370, 383, 384,
410, 411, 458, 459, 500, 510, 517,
519, 521, 542, 566, 596, 597, 604,
613, 614, 616, 619, 620, 623, 625,
627, 631, 632, 633, 634;
Дивизија двадесет четврта НО —
12, 17, 98, 100, 110, 224, 225,
226, 227, 256, 295, 296, 301, 316,
318, 319, 326, 327, 365, 409, 502,

535, 553, 568, 569, 571, 574, 594,
599, 600, 602, 606, 607, 609, 611,
612, 613, 614, 615, 616, 619, 620,
621, 623, 630, 631, 633, 636;
Дивизија двадесет пета НОУ —
110, 301, 464, 510, 555, 596, 597,
614, 624, 627, 630, 632;
Дивизија двадесет осма НОУ —
— 8, 9, 10, 11, 56, 58, 68, 75,
129, 130, 132, 135, 137, 140, 183,
203, 206, 209, 210, 228, 231, 258,
265, 491, 587, 588;
Дивизија Тридесет шеста НОУ —
8, 9, 11, 27, 69, 84, 86, 104, 116,
140, 182, 210, 265, 268, 297, 384,
485, 489, 491, 493, 495, 497, 499,
586, 587, 588, 589;
Дивизија тридесет седма НОУ —
72, 125, 164, 269, 320, 355, 356,
357, 358, 359, 360, 361, 362, 442,
450, 452, 460, 508, 525, 540, 548,
550, 577;
Дивизија четрдесет пета НО —
105, 110, 301, 363, 364, 511, 566,
567, 576, 583, 596, 597, 604, 614,
624, 627, 631, 633, 634;
Дивизија четрдесет шеста НО —
46, 48, 50, 110, 165, 168, 169, 232,
298, 327, 330, 333, 395, 396, 397,
406, 407, 462, 510, 531, 562, 569»
569, 570, 571, 572, 573, 574, 575,
576, 593, 594, 600, 601, 602, 603,
605, 609, 612, 614, 616, 623, 627,
629, 632, 634, 636;
Дивизија четрдесет седма НО —
12, 43, 44, 76, 77, 110, 298, 326,
511, 572, 574, 575, 576, 594, 599,
603, 604, 608, 614, 615, 621, 624,
627, 633, 634, 635;
Диков (бугарски пуковник) — 77;
Димитријевић Милорад — 196;
Добринци — 496, 497;
Добрич — 101;
Добрун — 442, 443;
Дожих Илија — 123;
Дољевац — 44, 574;
Доња Горијевница — 457;
Доња Крушчица — 128;
Доњи Крај — 457;
Дотлић Душан — 25, 279, 280;
Драгаш Добрило — 126;
Драгиша Антон — 230, 261;
Драгобраћа (с.) — 30, 378, 436;
Дражовић Ратко — 409;
Драча Јован — 261;
Дрен (с.) — 580;
Дренова — 452;

Дрљачић Војислав — 97;
Дрљевић Миливоје — 97;
Друловић Ј. Чедомир — 128, 355,
357, 358, 360, 361, 362;
Дрчалић Милун — 461;
Дубровник — 357;
Дуга Пољана — 445, 446;
Думача — 285, 471;
Душманићи — 450, 525, 526;

Ђ

Ђерковић Војин — 361;
Ђоковић Обрад - Чеперац — 541;
Ђукић Драго — 149;
Ђукић Чедо — 30, 63, 118, 162;
Ђулић Љубица — 230, 261;
Ђурђевић Драго — 230, 261;
Ђуринци (ж. ст.) — 302, 303, 416;
Ђурић М. Предраг — 409, 531,
581;
Ђуричић Блажо — 27;
Ђуровић Милинко — 17, 19, 392,
513, 537;

Е

Егић Душан — 290, 291;

Ж

Жарић Јагош — 237;
Жарково — 7, 206, 260, 287, 288,
292, 311, 475, 476, 588;
Жданов (руски генерал) — 418;
Живановић Воја — 72, 298;
Живковић Стеван — 196;
Жугић Борка — 461;
Жугић Стојан — 469, 514;

З

Забреж — 385;
Заклопача — 91, 543;
Залуг — 450, 525, 526;
Западна Морава (р.) — 599;
Запрожан (к. 949) — 611;
Звечка (с.) — 160, 475;
Здјелар Јанко — 231;
Здравковић Славко — 96;
Земун — 8, 454;—
Зечија Глава — 577;
Зонић Радивоје — 196;
Зорић Боривоје — 69, 104;
Зорић Раде — 108, 363;
Зуце (с.) — 131, 543; /

И

Ибар (р.) — 365, 390, 392, 610, 641;
Ивановић Боривоје — 96;
Ивановић Миладин — 92, 194, 223,
384, 502, 518, 548;
Ивањица — 445, 446;
Избичањ — 548;
Иконовац — 548;
Илијак — 340, 514;
Илић Милош — 48, 464;
Ириг — 388, 389; *

Ј

Јабука — 443;
Јабуковац — 50;
Јавор (пл.) — 320, 321, 445, 446;
Јанков Врх (к. 1493) — 320, 321,
359;
Јанковић С. Блажо — 339, 394,
529, 539, 561, 599;
Јарак — 480;
Јасен — 577;
Јасенак — 132, 204;
Јасик — 646;
Јастребац (с.) — 40, 41;
Јастребац (М. и В.) — 326, 601;
Јастребовац — 320;
Јекић Станислав — 97;
Јелица (пл.) — 126, 464;
Јеремић Живомир — 52, 273, 433;
Јеринин Град — 81;
Јовановић Војин — 93;
Јовановић Живојин — 196;
Јовановић Илија — 83;
Јовановић Мирко — 123;
Јовановић Пера — 460;
Јовановић Петар — 96;
Јовановић Синиша — 72, 298;
Јовановић Т. Радивоје — 411;
Јовановић Хранислав — 96;
Јовић Радослав-Мишко — 69, 104,
597;
Јовичић Љубодрог — 196;
Јока Милан — 104, 210, 230, 231;
Јосиповић Србољуб — 227, 257,
554;

К

Калуђерица — 131, 344;
Каљетица — 610, 611;
Камен (М. и В.) — 172;
Камендо — 172;
Карагача — 545;
Карађорђево Брдо (к. 143) — 171,
244;

Качандол — 502;
Кесар Саво — 572;
Кецман Јован — 120, 124, 197, 199,
203, 460;
Китка (брдо) — 612;
Кладарин Ђуро — 265;
Клење (ж. ст.) — 274;
Кнежевић Данило — 73, 451, 527,
549, 578;
Кнежевић Новак — 573;
Кнежевић Раде — 362;
Кнић — 130, 324, 378, 437;
Ковачевић Милан — 409;
Ковачи — 613;
Кодра Учвт (к. 656) — 611;
Кокоровица (с.) — 609;
Конопљиште — 172;
Копаоник (пл.) — 529, 606;
Корман — 286;
Корпус први пролетерски НОВЈ
— 7, 21, 22, 25, 27, 28, 31, 111,
125, 129, 164, 183, 209, 217, 233,
239, 243, 258, 273, 280, 302, 322,
324, 353, 434, 454, 493, 585, 603.
Корпус пети НОВЈ — 210;
Корпус дванаести НОВЈ — 7, 8,
10, 58, 69, 74, 75, 103, 104, 129,
130, 131, 135, 136, 138, 139, 174,
178, 209, 233, 258, 259, 281, 286,
311, 470, 485, 488, 491, 499, 584,
603;
Корпус тринаести НОВЈ — 12,
46, 49, 76, 78, 109, 165, 232, 298,
326, 395, 462, 531, 562, 567, 568,
583, 593, 614, 621;
Корпус четрнаести НОВЈ — 110,
189, 218, 298, 310, 368, 410, 457,
464, 514, 542, 583, 596, 607, 613,
619, 625, 630, 631, 635;
Косак — 344;
Косјерићи — 566;
Косовска Митровица — 256;
Костадиновић Душан — 282;
Котарино (к. 390) — 314;
Кочане — 44;
Крагујевац — 61, 62, 118, 130, 135,
162, 217, 224, 379, 436, 437, 555;
Краљево — 308, 335, 358, 390, 445,
467, 511, 527, 536, 560, 596, 598,
604, 633;
Кресојевић Гавро — 376;
Крећа Душан — 208, 210, 550;
Крмпотић Иван — 210;
Крњаја Бранко — 390;
Кртињак (к. 1147) — 504, 608;
Крушевац — 17, 335, 600;
Крчаг (к. 467) — 122;

Кукавица (пл.) — 50;
Кукања (брдо) — 460, 550;
Кукољ С. Урош — 558;
Кулмеа Начулин — 96;
Куманово — 232, 463, 562, 594;
Куно Бранко — 115;
Купрешанин Бранко — 208, 210;

Л

Лазар Адам — 196;
Лазовић Бранко — 268;
Лекић Данило - 138, 210, 593;
Лековић Војо — 356;
Лемић Душан — 261;
Леповићи — 320, 321;
Лер (немачки генерал) — 366;
Лесковац — 50, 568, 575;
Лешница — 485;
Лештар — 171, 244;
Лим (р.) — 526;
Липовица (к. 176) — 22, 344, 346;
Липовица (к. 278) — 172;
Липовице (с.) — 39;
Липовичка Шума — 268;
Лозна — 638;
Лончаревић Ђуро — 524;
Луке (с.) — 121, 122, 221;
Лукинић Антон — 96;
Лукић Драгољуб-Павле — 108;
Лукић Реља — 316, 383;

Љ

Љиљак Бранко — 62;
Љубић — 458, 625;
Љута Страна — 210, 282, 289, 293.
311, 478, 479;

М

Мајдан (к. 386) — 161;
Мајдево — 580, 629;
Мајур — 371;
Мала Борча — 328, 643;
Мала Врањска — 286;
Мала Моштаница — 374, 490;
Малбашић Влад. (капетан) — 115;
Мале Пчелице — 61, 161, 162;
Мали Голи Врх — 95;
Мали Мокри Луг — 20, 21, 22, 23
31, 32, 64, 131, 132, 147, 186, 248
345, 346;
Малиновски (руски маршал) —
347;
Ман. Жича — 640, 645;
Мандић Глигорије — 29, 253, 324;

Манојловић Ђ. Нед. (мајор) — 384-
Марин Младен — 32, 68, 164;
Мариновић Вељко — 356;
Марковић Влажо — 112, 308, 457-
Марковић Бошко — 595;
Марковић Бранко — 96;
Марковић Жика — 409;
Марковић Милорад — 96;
Марковић Миодраг — 96;
Марковић Момчило-Зоран — 89;
Марковић Радисав — 123;
Матарушка Бања — 390;
Матерић Илија — 20, 22, 243, 252;
Мачковић Стево — 261;
Машковић Саво — 55, 143, 431;
Мекиш — 99;
Мељак — 387;
Месић Марко — 524;
Метикош (с.) — 552, 647;
Мијајловац (с.) — 599;
Милавчић (с.) — 646;
Милаковић Јован — 205, 210;
Милекић Гојко — 216;
Милинковић Иванка — 409;
Милисављевић Душан
Милићево Село — 127;
Милојевић С. Милоје — 32, 3
34, 68, 88, 164;
Милосављевић Мил. — 369;
Милошевић Б. Срећко — 188;
Милошевић-Чекић Станко — 26
Миљајев (руски генерал) — 511;
Мишљеновић Јово — 290, '291;
Минић — (поручник) — 315;
Миоковци — 520;
Мирковић Јагош — 73, 451, 527.
549, 578;
Мислођин — 287, 473;
Митић Боса — 62;
Митић Јова — 97;
Митић Срета — 47;.
Митровић Богосав — 170, 238,
329, 371, 433, 559;
Митровић Стефан — 74;
Мишар — 286;
Мишић Миодраг — 96;
Младеновац — 10, 146, 242, 302.
303;
Модра Стена — 570;
Мојсиње — 340, 457, 514;
Морача Милутин — 20, 24, 31, 243
252;
Морача Симо — 213;
Мургулска Река — 611;
Муховац — 330;
Муховска Река — 634; ^

Н

Недин Јован — 96;
Ненезић М. Радојица — 265;
Николић Станоје — 124;
Ниш — 12, 76, 77, 576;
Ново Село (код Бујановца) — 330;

О

Обрадовић Милан — 30, 63, 118;
Обрадовић Раде — 37;
Обреновац — 160, 254, 281, 472.
489, 584, 586;
Одред НОП врањски — 46, 47;
Одред НОП ибарски — 226, 256
257, 296, 365, 529, 578, 606, 613.
624, 626, 628, 629;
Одред НОП „Јово Курсула“ —
308, 310;
Одред НОП космајски — 239;
Одред НОП лесковачки — 50
166;
Одред НОП масурички — 46, 47
167;
Одред НОП милешевски — 549;
Одред НОП пчињски — 46, 47.
167;
Одред НОП сјенички — 549;
Одред НОП ужички — 355, 358;
Одред НОП чачански „Драгиша
Мишовић“ — 60, 324, 501, 502.
517;
Одред НОП шумадски — 324;
Окулић Петар — 208, 261;
Опалић Никола — 196;
Оперативни штаб НОВ и ПО за
Космет — 256, 257, 327;
Опленац — 113;
Орид — 286;
Орљани — 605, 610, 622;
Осоје — 172;
Остра (с.) — 314;
Оштра Стена — 577;

П

Павковић Милан — 109;
Павловић Миодраг — 96;
Пајевић (мајор) — 80;
Пакаштица — 502;
Пантелић Милојица — 558;
Парац Иван — 62, 380;
Парцани — 303;
Пеиновић Никица — 25;
Пекић Мирко — 27, 57, 284;

Перичин Марко-Камењар — 58
86, 117, 177, 184;
Перишић (поручник) — 114;
Перовић Веселин — 35;
Перућица Новак — 36, 37;
Петковић Радомир-Срећко — 346;
Петричевић Бранко — 29;
Петровац — 436;
Петровић Драгољуб-Раде — 90;
Петровић Сретен — 97;
Петровци — 496;
Пештер — 360;
Пилатовац — 540;
Пиносава — 427;
Пирот — 568;
Поглед (к. 1384) — 359;
Подунавци (с.) — 338, 639;
Пожаревац — 555;
Пожега — 127, 566;
Полатна (с.) — 316, 553;
Полексић Д. Момчило — 78, 328.
567, 595;
Пољци (к. 289) — 382;
Поповић Војо — 223, 384, 518;
Поповић Драги — 48;
Поповић Јеврем — 572;
Поповић Ј. Томица — 49, 169, 233.
333, 406, 464, 565, 571;
Попово Брдо (к. 473) — 340, 341.
382;
Потколњак Петар — 380;
Потој Чука (к. 920) — 119;
Првуловић Здравко — 96;
Прешево — 232;
Пријевор — 410, 520;
Пријепоље — 508, 525, 548;
Приморац Рудолф — 110, 301,
369, 511, 567, 583, 600, Ш, 603
604, 605, 606, 608, 609, 610, 611.
612, 614, 615, 620, 621, 623, 625
626, 627, 628, 629, 630, 631, 633.
635, 636;
Пришлин Маријан — 524;
Прошић Вл. (мајор) — 554;
Пударци — 20, 23;
Пуковац — 44, 572, 575;
Путинци — 496, 497;

Р

Радаковић Лазо — 216;
Радивојевић Десимир — 96;
Радовић Радован — 394;
Радовић Ратко — 356;
Радојевић Живадин — 108;
Радојичић Сава — 108;
Радосављевић Ђуро — 205;

Радука Томо — 261;
 Радуловић Марко — 356;
 Радуловић Миладин — 409, 531, 581;
 Ракић М. Драган — 90;
 Раковић Предраг — 360;
 Раља — 303, 417;
 Ранковић Живојин — 96;
 Раосављевић Љубо — 355, 358, 360;
 Рапо Марко — 80;
 Расно — 460, 461, 508;
 Ратари — 373;
 Ратина — 468;
 Ратић Душан — 262;
 Рауш Стево — 145, 174;
 Раца Дане — 348;
 Ребула Едвард — 86, 177, 184, 500;
 Ревуће — 615;
 Рекић Стојан — 208, 261;
 Рековац — 363;
 Ржане — 613;
 Рибница (р.) — 598, 610, 641, 647;
 Рипањ — 137, 138, 289, 293, 303, 346, 427, 543;
 Ристић Душан — 409;
 Роган Јово — 83;
 Рогача — 302;
 Родић Милан — 261;
 Романовић Илија — 72;
 Ромац Пашко-Здравко — 58, 59, 117, 177, 184;
 Рума — 498;

С

Савов Поток — 640;
 Св. Илија (ман.) — 612;
 Светозарево — 363;
 Свође (с.) — 570;
 Свињак (к. 555) — 121, 323, 221;
 Седобро — 460, 461, 550;
 Секулић (мајор) — 597;
 Селичевица (пл.) — 44;
 Селанце — 613;
 Сивчина — 269, 270;
 Симудрић Петар — 174;
 Сјеница — 72, 73, 442;
 Скела (с.) — 156, 174, 177, 373, 376, 488, 494, 495, 590;
 Слатина (с.) — 615;
 Смајовић Василије-Васо — 15, 51, 535, 567;
 Смедерево — 23, 171, 244;
 Софијанић Ратко — 256;
 Срдић М. (мајор) — 115;

Сремска Митровица — 481, 498, 499;
 Сремчица — 132, 274, 587;
 Станар Петар — 230;
 Станимировић Богољуб — 96;
 Станић Драган — 341, 458, 516;
 Станишић Милија — 49, 168, 406, 571;
 Станковић Воја — 47;
 Станојевић Милош — 108;
 Станојевић Станоје — 47;
 Стара Пазова — 495;
 Стевановић Тадија — 196;
 Степојевци — 494;
 Стојанов — (потпоручник) — 77;
 Стојић Алекса — 325;
 Стојичино Брдо — 82;
 Стојник — 303;
 Стржава (с.) — 102;
 Стругар Нико — 358, 360, 362;
 Струњаш Јосиф — 271, 322, 453, 462;
 Стублине — 590;
 Сува Чесма (ж. ст.) — 242;
 Сушичко Поље — 130, 437;

Т

Танасковић Рајко — 502, 518;
 Танда (с.) — 121, 122;
 Тањга Милош — 20;
 Тасић Бранко — 48;
 Тачевац (к. 1013) — 504, 608;
 Тодић Деса — 30, 308;
 Тодоровић Мијалко-Плави — 125;
 Толбухин (руски маршал) — 570;
 Томашевац (к. 517) — 382;
 Томић Миодраг — 96;
 Топаловић Љуба — 460;
 Топола — 113, 240, 241, 302;
 Тошић Љубомир — 96;
 Тошовић Недељко — 120, 124, 197, 199, 203;
 Трајковић Љуба — 48;
 Трикић Саво — 316, 343, 383;
 Трикић Срећко — 62;
 Трнинић Перо — 213;
 Трновац — 330;
 Трновица — 609;
 Трстеник — 335, 600, 637;
 Турић Мирко — 145;
 Турски Тачевац — 609;
 Турско Брдо — 439;

Тж

Пава (к. 550) — 552;
Паловић Миле — 227, 257, 296,
318, 319, 554;
Пејван Идриз — 341, 458, 516;
Поровић (капетан) — 55;
Ћуприја — 363;

У

Уб — 412, 414;
Угљарски Крш (к. 1297) — 316,
504, 608;
Ужице — 435, 596;
Умка — 203, 204, 205, 231, 374;
Умчари — 242;
Урошевић Средоје — 17, 19, 309,
310, 392, 467, 513, 537;
Уши (к. 768) — 593;

Ф

Форо Ђуро — 208;
Фурингић Станоје — 123;

Х

Хаџимуртезић Халил — 73, 443,
451, 527, 549, 578;
Хомоље (предео) — 542;
Хоџино Село — 285, 470;
Хрибар Артур — 9, 11, 141, 178,
210, 258;

Ц

Цариброд — 568;
Цветков Гроб — 386;
Целестин (поручник) — 314;
Цер (пл.) — 485;
Церић Есад — 269;
Цигански Гај — 289;
Црвена Гора — 269, 270;
Црвена Јабука — 413;

Црвена Стена — 572;
Црвени Брег — 477;
Црвени Забран — 37;
Цртаново — 580, 629;
Црни Врх — 95, 502, 619;
Црни Врх (к. 1301) — 357;

Ч

Чајнице — 443;
Чакмак Стево — 231;
Чачак — 253, 313, 324, 358, 359, 368,
383, 410, 445, 458, 464, 500, 519,
543;
Чеманов Мост — 413;
Честелин (с.) — 167, 233, 400;
Чисти Гај — 91;
Чичаре Ђино — 96;
Чорак Раде — 314;
Чукојевац — 81, 169, 214, 309, 639;

Џ

Џувер Живко — 461;
Џурово — 548;

Ш

Шајиновац (с.) — 99;
Шафарић Тома — 96;
Шеварице — 22;
Шилеговић Милош — 27, 57, 151,
284, 485;
Шимановци — 495;
Шкрбовић Бошко — 271, 322, 356,
360, 442, 449, 453, 462, 509, 541,
551;
Шобот Лако — 213;
Шоровић Данило — 464, 565;
Штаваљ — 357, 445;
Шугавац (брдо) — 37, 82, 186;
Шумари (к. 220) — 644, 647;
Шумарице — 309, 328, 369, 645;
Шупљи Кам. — 91, 132, 172, 250;

САДРЖАЈ

БОРБЕ У СРБИЈИ 1944 ГОДИНЕ — Од 16 октобра до 10 новембра —

Документа јединица Народноослободилачке војске Југославије

	Страна
Радиограмски извештај Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ од 16 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса о борбама у Београду.	7
Заповест Штаба Дванаестог <i>корпуса</i> НОВЈ од 16 октобра 1944 год. штабовима Једанаесте, Шеснаесте, Двадесет осме и Тридесет шесте НОУ дивизије за ликвидацију немачких упоришта на Чукарици и у рејону ж. станице у Београду, као и за смештај на просторијама Жарково—Кнежевац и Обреновац—Умка	8
Заповест Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ од 16 октобра 1944 год. штабовима дивизија за спречавање продора Немаца од Младеновца ка Београду и за ликвидацију непријатељских упоришта у рејону Чукарице и железничке станице	10
Извештај Тринаестог корпуса НОВЈ од 16 октобра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о резултатима борбе са Немцима на комуникацији Ниш—Прокупље	12
Извод из књиге депеша Штаба Прве пролетерске дивизије упућених 16 октобра 1944 год. Штабу Пете НОУ дивизије	16
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу Двадесет четврте НО дивизије да достави извештај о ситуацији и о распореду снага	17
Заповест Штаба Друге пролетерске дивизије од 16 октобра 1944 год. штабовима Четврте пролетерске, Треће и Шесте српске НОУ бригаде за чишћење терена према Краљеву и садејство са Црвеном армијом	18
Писмо Штаба Пете НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу Двадесет прве -НОУ дивизије о пробијању једне немачке колоне код Малог Мокрог Луга у правцу Београда	20
Извештај Штаба Пете НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса о борбама с Немцима код Малог Мокрог Луга и у Београду.	21
Извештај Штаба Пете НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса НОВЈ о борби с Немцима на комуникацији Гроцка—Београд	22
Извештај Штаба Шесте пролетерске дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса о току борбе за Баново Брдо и Чукарицу.	25

	Страна
Наређење Штаба Једанаесте НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. штабовима бригада за спречавање продора немачких снага од Младеновца ка Београду на линији Авала—Рипањ	2
Наређење Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу Друге крајишке бригаде да обезбеди народну имовину на Опленцу, приступи одабирању људи за допунски батаљон и да појача рад на мобилизацији	2
Извештај Штаба Шесте источnobосанске бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби са Немцима на комуникацији Крагујевац—Краљево код с. Драгобраће	3
Извештај Штаба Двадесет прве НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса о борби са Немцима код Малог Мокрог Луга	3ц
Наређење Штаба Двадесет прве НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу Четврте српске бригаде за пресецање немачке колоне која надире од Гроцке ка Београду	33
Наређење Штаба Двадесет прве НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу Пете српске бригаде да се повеже са Четвртом бригадом и нападне Немце на простору Болеч—Калуђерица	34
Извештај Штаба Друге пролетерске бригаде Двадесет прве НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу дивизије о току борбе у Београду	35
Извештај Штаба Пете српске бригаде Двадесет прве НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу дивизије о пробоју немачке моторизације кроз положај Бригаде на комуникацији Болеч—Београд	36
Извештај Штаба Пете српске бригаде Двадесет прве НОУ дивизије од 16 октобра 1944 год. Штабу дивизије о току борбе са Немцима код Болеча	37
Извод из Операциског дневника Штаба Осме српске бригаде Двадесет друге НО дивизије од 1 до 15 октобра 1944 године	38
Наређење Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 16 октобра 1944 год. штабовима бригада за расформирање Прве и Друге сурдуличке и Друге врањске бригаде и за формирање Масуричког, Врањског и Пчињског НОП одреда	46
Извештај Штаба Тринаестог корпуса НОВЈ од 17 октобра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ослобођењу Врања и Белог Поља	49
Извештај Штаба Треће српске НОУ бригаде Друге пролетерске дивизије од 17 октобра 1944 год Штабу дивизије о извршеном покрету у правцу Трстеника и чишћењу терена од четника	51
Наређење Штаба Осме црногорске бригаде од 17 октобра 1944 год штабовима батаљона за садејство на непријатеља у Београду правцем Теразије—Калемегдан	53
Заповест Штаба једанаесте НОУ дивизије од 17 октобра 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Бели Поток—Зуце	56
Извештај Штаба Шеснаесте НОУ дивизије од 17 октобра 1944 год. Штабу Дванаестог корпуса НОВЈ о току борбе у Београду	58

	Страна
Наређење Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 17 октобра 1944 год. Штабу Шесте источнбосанске бригаде да изврши смену Четвртог батаљона и да се по ослобођењу Крагујевца постави на просторију с. Страгари—Г. и Д. Шаторња	60
> Извештај Штаба Шесте источнбосанске бригаде од 17 октобра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о борби са Немцима на прилазима Крагујевца	61
Заповест Штаба Двадесет прве НОУ дивизије од 17 октобра 1944 год. штабовима Друге пролетерске, Четврте и Пете српске, Прве крајишке и Друге личке бригаде за уништење Немаца на просторији с. Калуђерица, Лештане, Болеч, Ритопек	63
Извештај команданта Тридесет шесте НОУ дивизије од 17 октобра 1944 год. Штабу Дванаестог корпуса НОВЈ о упућивању Шесте бригаде на сектор Авала—Бели Поток	69
Заповест Штаба Шесте војвођанске бригаде Тридесет шесте НОУ дивизије од 17 октобра 1944 год. штабовима батаљона за посудање положаја Авала—Црвени Брег—Младице—Шупљи Кам	70
Извештај Штаба Треће санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 17 октобра 1944 год. Штабу дивизије о нападу на Сјеницу	72
Наређење Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ од 18 октобра 1944 год. Штабу Једанаесте НОУ дивизије да се задржи на Авали и спречи продор непријатеља правцем Рипањ—Београд	74
Наређење Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ од 18 октобра 1944 год. Штабу Шеснаесте НОУ дивизије за посудање положаја Сремчица—Рушањ	75
Извештај Штаба Тринаестог корпуса НОВЈ од 18 октбрба 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о неправилним поступцима бугарске војске у време борбе за ослобођење Ниша	76
Извештај Штаба Тринаесте пролетерске бригаде „Раде Кончар“ од 18 октобра 1944 год. Штабу Прве пролетерске дивизије о борбама са Немцима код Тополе и у Београду	79
Извештај Штаба Треће српске НОУ бригаде од 18 октобра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о борби с Немцима код с. Грабовца	81
Извештај Штаба Двадесет прве српске бригаде од 18 октобра 1944 гбд. Штабу Пете НОУ дивизије о резултатима борбе за Београд	82
Заповест Штаба Шеснаесте НОУ дивизије од 18 октобра 1944 год. штабовима бригада за гоњење и уништење разбијених немачких дедова на просторији В. и М. Моштаница, Барич, Јасенак, Обреновац	84
Наређење Штаба Двадесет прве НОУ дивизије од 18 октобра 1944 год. штабовима бригада за гоњење и уништење непријатеља на просторији Авала—Пиносава—Врчин—Рипањ	87
Извештај Штаба Четврте српске бригаде Двадесет прве НОУ дивизије од 18 октобра 1944 год. о заплешеном материјалу на просторији села Болеча	88
Извештај Штаба Друге личке бригаде од 18 октобра 1944 год. Штабу Двадесет прве НОУ дивизије о резултатима борбе са Немцима на правцу Велики Мокри Луг—Болечке Механе	90

	Отрзнд
Наређење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 18 октобра 1944 год. штабовима Седме и Четрнаесте српске бригаде за чишћење терена од Немаца на правцу Врчин—Шупљи Кам.—Авала—Београд *	д^
Извештај Штаба Четрнаесте српске бригаде Двадесет треће НОУ дивизије од 18 октобра 1944 год. о борбама и покрету од 1 до 15 октобра	дд
Извод из Операциског дневника Штаба Тринаесте српске бригаде Двадесет четврте НО дивизије од 10 до 18 октобра 1944 године.	98
Извештај Штаба Седамнаесте славонске бригаде Двадесет осме НОУ дивизије од 18 октобра 1944 год. начелнику Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ о борбама за Чукарицу	103
Извештај Штаба Тридесет шесте НОУ дивизије од 18 октобра 1944 год. Штабу Дванаестог корпуса НОВЈ о распореду снага Дивизије на просторији Забрежје—Обреновац—Барич и Остружница—Железник	104
Наређење Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 18 октобра 1944 год. штабовима Двадесете, Двадесет треће и Двадесет четврте српске бригаде за чишћење терена на просторији Алексинац—Параћин—Јагодина—Крушевац, успостављање народне власти и мобилизацију људства	105
Извештај Среског комитета КПЈ за Смедерево од 18 октобра 1944 год. Окружном комитету КПЈ за Београдски округ о ослобођењу Смедерева и формирању војнотериторијалних команди	108
Обавештење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 19 октобра 1944 год. шефу совјетске војне мисије о распореду и задацима јединица на подручју Србије	109
Извештај Штаба Прве пролетерске дивизије од 19 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса НОВЈ о резултатима борбе од 12 до 18 октобра 1944 године	111
Извештај Штаба Десете крајишке бригаде Пете НОУ дивизије од 19 октобра 1944 год. Штабу дивизије о резултатима борбе са Немцима од 11 до 18 октобра (од Тополе до Београда).	113
Заповест Штаба Шеснаесте НОУ дивизије од 19 октобра 1944 год. штабовима бригада да се поставе на просторију Скела—Бргулице—Грабовац	116
Извештај Штаба Шесте источно-босанске бригаде од 19 октобра 1944 год. Штабу Седамнаесте НОУ дивизије о борби са Немцима код с. Драгобраће и М. Пчелице	117
Извештај Штаба Девете српске бригаде од 19 октобра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије о борби са Немцима 29 септембра на Потој Чуки (код Жагубице).	119
Извештај Штаба Девете српске бригаде Двадесет треће НОУ дивизије од 19 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби са Немцима 8 октобра код с. Луке (на комуникацији Зајечар—Д. Милановац).	121
Радиограмско обавештење Штаба Првог пролетерског корпуса од 19 октобра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о завршетку борбе за Београд	125
Извештај Штаба Четврте санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 19 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борбама против четника 13, 14 и 15 октобра на положајима Вирово—Гуча—Јелица	125

	Страна
Извод из Операциског дневника Првог пролетерског корпуса од 16 до 20 октобра 1944 године129
Радиограмски извештаји Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ од 20 октобра 1944 год. Главном штабу Војводине138
Заповест Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ од 20 октобра 1944 год. штабовима дивизија за постављање на просторију Обреновац—Скела—Стублине139
Наређење Штаба Осме црногорске бригаде Прве пролетерске дивизије од 20 октобра 1944 год. штабовима батаљона за размештај у Београду и вршење гарнизоне службе	141
Извештај Штаба Прве крајишке бригаде Пете НОУ дивизије од 20 октобра 1944 год. Штабу Двадесет прве НОУ дивизије о борбама против Немаца под Авалом144
Оперативни извештај Штаба Четврте крајишке бригаде Пете НОУ дивизије од 20 октобра 1944 год. Штабу дивизије за време од 12 до 19 октобра146
Заповест Штаба једанаесте НОУ дивизије од 20 октобра 1944 год. штабовима бригада за чишћење терена од разбијених немачких група и за размештај на просторији Барич—Мислођин—Обреновац150
Извод из Операциског дневника Четврте војвођанске бригаде Шеснаесте НОУ дивизије од 1 до 20 октобра 1944 године	152
Извештај Штаба Шесте источnobосанске бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 20 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борбама са Немцима на комуникацији Кнић—Крагујевац код М. Пчелица161
Наређење Штаба Двадесет прве НОУ дивизије од 20 октобра 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Кумодраж—М. и В. Мокри Луг163
Депеша Штаба Првог пролетерског корпуса од 20 октобра 1944 год. Штабу Тридесет седме НОУ дивизије о ослобођењу Београда164
Извештај Штаба Четрдесет шесте НОУ дивизије од 20 октобра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о резултатима борбе са Немцима код Белог Поља и Бујановца и о формирању јединица по новој формацији1в§
Извештај Штаба Треће српске бригаде Друге пролетерске дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима код Чукојевца169
Операциски извештај Штаба Прве крајишке бригаде Пете НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борбама с Немцима од 14 до 20 октобра170
Извештај Штаба Шеснаесте НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу Дванаестог корпуса НОВЈ о резултатима борбе с Немцима на сектору Скела—Бргулице—Грабовац	174
Извештај начелника Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ од 21 октобра 1944 год. Штабу корпуса о припремама Шеснаесте НОУ дивизије за пребацивање преко Саве178
Наређење Штаба Шеснаесте НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. штабовима бригада да изврше размештај на сектору Обреновац—Скела и спречавају прелаз Немцима у Срем	179
Заповест Штаба Шеснаесте НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. штабовима бригада за форсирање реке Саве на сектору Скела—Купиново181

	Страна
Извештај Штаба Друге пролетерске бригаде Двадесет прве НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борбама у Београду и под Авалом од 15 до 18. октобра	184
Извештај Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о резултатима борбе с Немцима под Авалом 18 и 19 октобра	189
Извештај Штаба Девете српске бригаде Двадесет треће НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби са Немцима код Горњана 9 октобра	195
Извештај Штаба Девете српске бригаде Двадесет треће НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу дивизије о ослобођењу Борског рудника	198
Извештај Штаба Девете српске бригаде Двадесет треће НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу дивизије о извршеним задацима и организационом стању у времену од 29 септембра до 11 октобра 1944 године	200
Оперативни извештај Штаба Бродске бригаде Двадесет осме НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу дивизије за време од 12 до 20 октобра	203 I
Извештај Штаба Двадесет прве бригаде Двадесет осме НОУ дивизије од 21 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борбама у Београду од 15 до 19 октобра	206
Извод из књиге депеша Првог пролетерског корпуса НОВЈ примљених од Дванаестог корпуса НОВЈ од 16 до 22 октобра 1944 године.	209г"
Извештај Штаба Треће пролетерске бригаде Прве пролетерске дивизије од 22 октобра 1944 год Штабу дивизије о борбама за ослобођење Београда од 14 до 20 октобра	211
Извештај Штаба Треће српске НОУ бригаде Друге пролетерске дивизије од 22 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима у Витановцу (код Краљева)	214
Извештај Штаба Треће личке бригаде Шесте пролетерске дивизије од 22 октобра 1944 год. Штабу дивизије о резултатима борбе за ослобођење Београда	216
Извештај Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 22 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса НОВЈ о резултату борбе за ослобођење Крагујевца	218
Извештај Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 22 октобра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о борбама и покретима од 28 септембра до 14 октобра 1944 године	218
Заповест Штаба Двадесет четврте НО дивизије од 22 октобра 1944 год. штабовима бригада за покрет правцем Куршумлија—Косово и ликвидацију непријатеља на сектору Угљарски Крш (к. 1297)—с. Полатна—Бајовића Лазови (к. 855).	224
Извештај Штаба Седамнаесте славонске бригаде Двадесет осме НОУ дивизије од 22 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борбама за ослобођење Београда од 17 до 20 октобра	228
Извештај Штаба Седамнаесте славонске бригаде Двадесет осме НОУ дивизије од 22 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима код Умке	231
Извештај Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 22 октобра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о распореду наших и непријатељских снага на сектору Врање—Бујановац—Прешево—Куманово	232

	Страна
Извод из књиге депеша Првог пролетерског корпуса НОВЈ упућених Дванаестом корпусу НОВЈ од 16 до 23 октобра 1944 године	233
Извештај Штаба Прве пролетерске бригаде Прве пролетерске дивизије од 23 октобра 1944 год. Штабу дивизије о сопственим и непријатељским губицима од 17 до 20 октобра	236
Извештај Штаба Треће српске НОУ бригаде Друге пролетерске дивизије од 23 октобра 1944 год. Штабу дивизије о ситуацији на положају код Витановца	238
Извештај Штаба Пете НОУ дивизије од 23 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса о операцијама и покретима за време од 1 до 14 октобра	239
Извештај Штаба Пете НОУ дивизије од 23 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса НОВЈ о борбама за ослобођење Београда од 14 до 20 октобра	243
Наређење Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 23 октобра 1944 год. Штабу Друге крајишке бригаде да садејствује јединицама Црвене армије у нападу на Чачак	253
Извештај Штаба Четврте српске бригаде Двадесет прве НОУ дивизије од 23 октобра 1944 год. Штабу дивизије о кретању групе разбијених Немаца према Обреновцу	254
Наређење Штаба Двадесет друге дивизије од 23 октобра 1944 год. штабовима бригада да изврше поуну до пуног формациског састава	255
Допис Штаба Двадесет четврте НО дивизије од 23 октобра 1944 год. Штабу Ибарског НОП одреда и Оперативном штабу НОВ и ПО за Космет о садејству при нападу у правцу Вучитрна и Косовске Митровице	256
Извештај Штаба Двадесет осме НОУ дивизије од 23 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса о борбама за ослобођење Београда	258
Извод из Операциског дневника Штаба Пете војвођанске бригаде Тридесет шесте НОУ дивизије од 16 до 20 октобра 1944 године	265
Извештај Штаба Пете санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 23 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби с четницима на Црвеној Гори	269
Извештај Штаба Треће српске бригаде Друге пролетерске дивизије од 24 октобра 1944 год. Штабу дивизије о нападу на немачке положаје код Витановца	271
Извод из Операциског дневника Шесте пролетерске дивизије од 10 до 20 октобра 1944 године	273
Извештај Штаба Шесте пролетерске дивизије од 24 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса НОВЈ о сопственим и непријатељским губицима у борби за ослобођење Београда	280
Извештај Штаба Једанаесте НОУ дивизије од 24 октобра 1944 год. Штабу Дванаестог корпуса НОВЈ о резултатима борбе за ослобођење Београда	281
Операциски извештај Штаба Пете крајишке (Козарачке) бригаде Једанаесте НОУ дивизије од 24 октобра 1944 год. Штабу дивизије за период од 1 до 21 октобра	285
Извештај Штаба Дванаесте крајишке бригаде једанаесте НОУ дивизије од 24 октобра 1944 год. Штабу дивизије о резултатима борбе за ослобођење Београда	292

	Страна
Наређење Штаба Двадесет четврте НО дивизије од 24 октобра 1944 год. штабовима бригада за даљи продор према Косову.	295
Извештај Штаба Шесте војвођанскр бригаде Тридесет шесте НОУ дивизије од 24 октобра 1944 год. Штабу дивизије о сопственим и непријатељским губицима у борби за ослобођење Београда.	297
Информација Главног штаба НОВ и ПО Србије од 25 октобра 1944 год. шефовима савезничких војних мисија о распореду јединица на дан 24 октобра.	298
Извод из Операциског дневника Штаба Прве пролетерске дивизије од 11 до 20 октобра 1944 године.	302
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 25 октобра 1944 год. команданту НОП одреда „Јово Курсула“ за дејство у околини Краљева.	308
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 25 октобра 1944 год. Штабу Треће српске НОУ бригаде за напад на Немце и садејство са јединицама Црвене армије на правцу Чукујевац—Витановац—Шумарице.	309
Предлог Штаба једанаесте НОУ дивизије од 25 октобра 1944 год. Штабу Дванаестог корпуса НОВЈ за похвалу Пете и Дванаесте крајишке бригаде због показане храбрости у Београдској операцији.	311
Заповест Штаба Шесте источнбосанске бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 25 октобра 1944 год. штабовима батаљона за напад на Бумбарово Брдо и за продирање према Чачку.	313
Наређење Штаба Двадесет четврте НО дивизије од 25 октобра 1944 год. штабовима Једанаесте и Тринаесте српске бригаде за даљи продор према Косову правцем Угљарски Крш—Полатна—Бајгора.	316
Наређење Штаба Двадесет четврте НО дивизије од 25 октобра 1944 год. штабовима Једанаесте и Тринаесте српске бригаде за наступни марш правцем Полатна—Бајгора.	318
Извештај Штаба Пете санџачке бригаде Тридесет седме НО дивизије од 25 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби против четника на положају Јавор—Јанков Врх—Васиљев Врх—Јастребовац—Леповићи.	320
Наређење Штаба Првог пролетерског корпуса НОВЈ од 26 октобра 1944 год. штабовима дивизија и Команди града Београда да припреме јединице за смотру и параду на Бањици.	322
Извештај Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 26 октобра 1944 год. Штабу Првог пролетерског корпуса НОВЈ о распореду и борби бригада на сектору Кнић—Чачак.	324
Извештај Штаба Тринаестог корпуса од 27 октобра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о распореду, дејству и задацима јединица.	326
Извештај Штаба Треће српске бригаде Друге пролетерске дивизије од 27 октобра 1944 год. о борби са Немцима на Шумарицама код Краљева.	328
Заповест Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 27 октобра 1944 год. штабовима бригада за пресецање комуникације Бујановац—Гњилане и напад на шиптарске снаге на положају Ново Село—Муховац—Брезница—Трновац.	330

Операциски извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 28 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борбама против четника и Немаца на сектору Крушевац—Трстеник—Краљево у времену од 7 до 28 октобра	335
Извештај Штаба Друге крајишке бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 28 октобра 1944 год. о борби с Немцима на линији Мојсиње—Илијак—Буковац—Бечањ	340
Допис Штаба Шесте источnobосанске бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 28 октобра 1944 год. Штабу Друге крајишке бригаде исте дивизије о борбама с Немцима на положају Попово Брдо—Бреснички Крш—Бумбарово Брдо	341
Извод из Операциског дневника Двадесет прве НОУ дивизије од 16 до 28 октобра 1944 године	344
Извод из књиге примљених депеша Штаба Тридесет седме НОУ дивизије од 15 до 28 октобра 1944 године	355
Наређење Штаба Четрдесет пете НО дивизије од 28 октобра 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Варварин—Ћуприја—Светозарево—Рековац и мобилизацију људства	363
Обавештајни извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 28 октобра 1944 год. Штабу Двадесет четврте НО дивизије о распореду и јачини непријатељских снага у долини Ибра	365
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 29 октобра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ да упути Двадесет трећу дивизију на сектор Чачка	368
Извештај Штаба Треће српске бригаде Друге пролетерске дивизије од 29 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима на Шумарицама код Краљева	369
Извод из Операциског дневника Штаба Прве војвођанске бригаде Шеснаесте НОУ дивизије од 1 до 20 октобра 1944 године	371
V Извод из Операциског дневника Штаба Шесте пролетерске бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 12 до 28 октобра 1944 године	376
Наређење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 29 октобра 1944 год. свима јединицама за покрет правцем Горњи Милановац—Чачак и размештај у рејону Чачка	383
Извод из Операциског дневника Штаба Треће војвођанске бригаде Тридесет шесте НОУ дивизије од 14 до 29 октобра 1944 године	384
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 30 октобра 1944 год. Штабу Четврте пролетерске бригаде да изврши припреме за форсирање Ибра на отсеку Матарушка Бања—Краљево	390
Извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 30 октобра 1944 год. Штабу дивизије о стању у Бригади и могућности за форсирање Ибра	392
Извод из Операциског дневника Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од формирања Дивизије (20 септембра 1944 год.) до 30 октобра 1944 године	395
Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 30 октобра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о непријатељским снагама на терену Одреда и о борби са Шиптарима у правцу села Селанца	408

Наређење Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 31 октобра 1944 год. штабовима Друге крајишке и Шесте источнобосанске бригаде Седамнаесте НОУ дивизије за напад на непријатеља и избијање на леву обалу Западне Мораве на сектору Чачка	410
Извештај Штаба Прве пролетерске бригаде од 31 октобра 1944 год. Штабу Прве пролетерске дивизије о борбама и покретима од 1 до 31 октобра	
Извештај Штаба Осме црногорске ударне бригаде Прве пролетерске дивизије од 31 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борбама и акцијама од 1 до 31 октобра	424
Извештај Штаба Треће српске НОУ бригаде Друге пролетерске дивизије од 31 октобра 1944 год. Штабу дивизије о непријатељским и сопственим губицима од 16 до 30 октобра	432
* Извод из Операциског дневника Штаба Седамнаесте НОУ дивизије од 6 до 30 октобра 1944 године	434
Извод из књиге послатих депеша Штаба Тридесет седме НОУ дивизије од 16 до 31 октобра 1944 године	442
Извештај Штаба Треће санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 31 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима на положају Градина—Душманићи—Залуг (код Пријепоља)	450
Извештај Штаба Пете санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 31 октобра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима на положајима Дренова—Бистрица	452
Извод из Операциског дневника Прве пролетерске дивизије од 21 до 31 октобра 1944 године	454
Извештај Штаба Друге крајишке бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 1 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима на положају Д. Горијевница—Мојсиње—Доњи Крај	457
Допис Штаба Девете српске бригаде Двадесет треће НОУ дивизије од 1 новембра 1944 год. Штабу Четрнаесте српске бригаде исте дивизије о резултатима борбе против Немаца код Видовског Тунела	459
Извештај Штаба Пете санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 1 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима на положајима Седобро—Расно—Бистрица—Кукања (код Пријепоља)	480
Извештај Штаба Четрдесет шесте НОУ дивизије од 1 новембра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о борби против шиптарских снага на правцу Гњилана	462
Извештај Штаба Друге пролетерске дивизије од 2 новембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о борби за ослобођење Чачка	464
Извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде од 2 новембра 1944 год. Штабу Друге пролетерске дивизије о борбама против Немаца код Крањева од 29 октобра до 1 новембра	467
Извод из Операциског дневника Штаба Једанаесте НОУ дивизије за октобар 1944 године	470
Извод из Операциског дневника Штаба Шеснаесте НОУ дивизије за октобар 1944 године	485
Наређење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 2 новембра 1944 год. штабовима бригада за размештај на просторији Чачак—Г. Горијевница и дејство на комуникацију Врањићи—Видовски Тунел	500

Страна

Извештај Штаба Двадесет четврте НО дивизије од 2 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о резултатима борбе од 23 октобра до 2 новембра на положајима Црни Врх, Бајгора, Качандол, Пакаштица	502
Извештај Штаба Пете санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 2 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима код Пријепоља	508
Обавештење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 3 новембра 1944 год. шефу совјетске војне мисије о распореду и задацима јединица	510*
Извештај Штаба Друге пролетерске дивизије од 3 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о распореду јединица код Краљева и о резултатима борбе против Немаца	511
Извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 3 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима код с. Врбе	513
Извештај Штаба Друге крајишке бригаде Седамнаесте НОУ дивизије од 3 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима на положајима Мојсиње—Илијак и Видовски Тунел—Видова	514
Наређење Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 3 новембра 1944 год. Штабу Чачанског НОП одреда „Драгиша Мишовић“ за чишћење терена од непријатељских групација и вршење мобилизације за НОВ	517
Извештај штаба Прве југословенске бригаде (формиране у СССР) од 3 новембра 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПО о борбама с Немцима од 30 октобра до 2 новембра на положајима код Чачка	519
Извештај Штаба Треће санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 3 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима код Пријепоља на положају Залуг—Душманићи—Градина	525-
Извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 4 новембра 1944 год. Штабу дивизије о распореду непријатељских и сопствених снага пред Краљевом и о резултатима борбе од 3 новембра	527
Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 4 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о распореду и акцијама својих батаљона	529
Наређење Штаба Тринаестог корпуса НОВЈ од 5 новембра 1944 год. штабовима дивизија и команди области за спровођење мобилизације, укидање партизанских одреда и формирање потерних одељења при командама подручја и командама места	531
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 5 новембра 1944 год. штабовима бригада за држање положаја испред Краљева у садејству са јединицама Црвене армије	535
Извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 5 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима код села Врбе	537
Извештај Штаба Пете санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 5 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима на положајима Бистрица—Пилатовац—Бижуково Брдо	540

	Страна
Извештај Штаба Двадесет треће НОУ дивизије од 6 новембра 1944 год. Штабу Четрнаестог корпуса НОВЈ о учешћу дивизије у Београдској операцији	542
Извештај Штаба Треће санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 6 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борбама с Немцима и четницима код Пријепоља на положајима Градина—Иконовац—Барица—Избичањ—Цурово	548
Извештај Штаба Пете санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 6 новембра 1944 год. Штабу дивизије о нападу на Немце на положајима Бижуково Брдо—Седобро—Кукања—Бистрица	
Извештај Штаба Шесте српске бригаде Друге пролетерске дивизије од 7 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима код села Метикоши	552
Наређење Штаба Двадесет четврте НО дивизије од 7 новембра 1944 год. штабовима бригада за посудање положаја јужно од села Полатне и садејство јединицама Шесте бугарске дивизије	553
Наређење Штаба Двадесет пете НО дивизије од 7 новембра 1944 год. штабовима бригада за марш правцем Пожаревац—Крагујевац	555
Извештај Штаба Треће српске бригаде Друге пролетерске дивизије од 8 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борбама с Немцима у току 7 и 8 новембра	558
Извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 8 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борбама с Немцима 7 и 8 новембра код Краљева	560
Извештај Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 8 новембра 1944 год. Штабу Тринаестог корпуса НОВЈ о резултатима борбе на правцу Бујановац—Гњилане	562
Заповест Штаба Четрдесет шесте НО дивизије од 8 новембра 1944 год. штабовима бригада за наступање правцем Бујановац—Гњилане и садејство бугарским јединицама	563
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 9 новембра 1944 год. Штабу Двадесет треће НОУ дивизије да затвори правац Пожега—Косјерићи—Ваљево до доласка Четрдесет пете НО дивизије	566
Извештај Штаба Тринаестог корпуса НОВЈ од 9 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о дејствима својих јединица од 2 септембра до 15 октобра	567
Извештај Штаба Треће санџачке бригаде Тридесет седме НОУ дивизије од 9 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима на положају Јасен—Оштра Стена—Балићи—Зечија Глава	577
Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 9 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама с Немцима у Ибарској долини од 28 октобра до 6 новембра и о стању и распореду четничких, шиптарских и немачких снага	579
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 10 новембра 1944 год. штабовима потчињених јединица и командама војних области за чишћење терена од четничких остатака и сузбијање субверзивне делатности	582
Извештај Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ од 10 новембра 1944 год. о борбама за ослобођење Обреновца и Београда	584

	Страна
Извештај Штаба Тринаестог корпуса НОВЈ од 10 новембра 1944 год. Главном штабу НОВ и ПО Србије о распореду и задацима јединица	593
Наређење Штаба Четрнаестог корпуса НОВЈ од 10 новембра 1944 год. штабовима Друге пролетерске, Двадесет треће НОУ, Двадесет пете и Четрдесет пете НО дивизије за затварање правца Ужице—Ваљево и прегруписање снага око Краљева	596
Извештај Штаба Четврте пролетерске бригаде Друге пролетерске дивизије од 10 новембра 1944 год. Штабу дивизије о борби с Немцима код Краљева 8 и 9 новембра	598
Извод из Операциског дневника Главног штаба НОВ и ПО Србије од 16 -октобра до 10 новембра 1944 године	599
Извод из Операциског дневника Друге пролетерске дивизије од 16 октобра до 10 новембра 1944 године	637
Регистар	651